Zwolle, parapluplan bouw- en cultuurhistorie

vastgesteld

nr. NL.IMRO.0193.BP19012-0004

Afdeling Ruimtelijke Planvorming

Stadskantoor
Lübeckplein 2
Postbus 10007
8000 GA Zwolle
postbus@zwolle.nl

www.zwolle.nl

Opdrachtgever ZWBGE

Opdrachtnemer ZWRP

Publicatieversie: NL.IMRO.0193.BP19012-0004

Datum: 6 september 2021

Inhoudsopgave

BIJLAGEN BIJ DE TOELICHTING **3**

Bijlage 1 **Cultuurhistorie buitengebied Zwolle** **4**
Bijlage 2 **Cultuurhistorie Diezerpoort** **61**
Bijlage 3 **Cultuurhistorie Binnenstad** **190**
Bijlage 4 **Cultuurhistorie onderzoeksgebied Langenholte** **398**
Bijlage 5 **Cultuurhistorische analyse Diezerpoort** **439**
Bijlage 6 **Cultuurhistorische analyse Kamperpoort** **568**
Bijlage 7 **Cultuurhistorische analyse Zwolle - Zuid** **638**
Bijlage 8 **Cultuurhistorische analyse Voorst** **699**

BIJLAGEN BIJ DE TOELICHTING

Bijlage 1 Cultuurhistorie buitengebied Zwolle

Cultuurhistorische analyse van het buitengebied van de gemeente Zwolle

Inventarisatie, beschrijving en waardering van de historisch-geografisch waardevolle elementen, structuren en ensembles in het landelijke gebied van Zwolle, uitgevoerd door Lantschap in samenwerking met Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis (BBA) in Utrecht.

Lantschapsstudies 101

adviesbureau voor landschap en cultuurhistorie

Herenstraat 19
4175 CC Haaften
tel 0418-594141
fax 0418-594143
www.lantschap.nl

Het onderzoek is uitgevoerd door:

Drs. Adriaan Haartsen (Lantschap)
Drs. Ben Olde Meierink (BBA)

oktober 2009

Cultuurhistorische analyse van het buitengebied van de gemeente Zwolle

Inhoud

1. Inleiding pagina 3
2. Het landschap van Zwolle …….. pagina 4
3. Ontstaan van het natuurlijke landschap…….. pagina 6
3.1 Pleistoceen pagina 6
3.2 Holoceen pagina 7
4. Bewonings- en ontginningsgeschiedenis……. pagina 10
4.1 Prehistorie en Romeinse tijd pagina 10
4.2 Middeleeuwen en nieuwe tijd pagina 11
4.3 Recente ontwikkelingen pagina 14
5. Zwolle en de landbouw……... pagina 17
6. Zwolle en de waterhuishouding…… pagina 24
7. Zwolse landgoederen en buitenplaatsen…… pagina 30
8. Zwolle en de defensie…… pagina 38
9. Zwolle en het verkeer…….. pagina 40
10. Zwolse kloosters en begraafplaatsen…… pagina 47
11. Zwolle en de bedrijvigheid…… pagina 49
12. Conclusies en aanbevelingen…….. pagina 50
Literatuur……..... pagina 56
Toelichting op de bijlage…….. pagina 57

Bijlage: cd-rom met excel-tabellen en achtergronddocumenten.

1. Inleiding

In opdracht van de Gemeente Zwolle is een cultuurhistorische analyse verricht van het buitengebied van de gemeente. Het onderzoek behelst het inventariseren en waarderen van de historisch geografisch waardevolle elementen, structuren en ensembles in het buitengebied van de gemeente. Doel van het onderzoek is het ruimtelijke beleid in het buitengebied mede af te stemmen op de cultuurhistorische waarden. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van bestaande gegevens, aangevuld met veldwerk. Het conceptrapport en de voorlopige aanbevelingen zijn besproken in een kennisatelier op 16 juni 2009, waaraan medewerkers van de gemeente en externe deskundigen hebben deelgenomen.

Cultuurhistorische elementen en structuren zijn belangrijke aspecten van stad en landschap. Ze dragen bij aan de herkenbaarheid, ze vormen oriëntatiepunten en ze dragen ertoe bij dat bewoners en bezoekers zich met een stad of een streek kunnen identificeren. In het laatste decennium is de maatschappelijke belangstelling voor cultuurhistorie en landschap en, in het verlengde daarvan, voor de identiteit en het eigen karakter van de dagelijkse leefomgeving sterk gegroeid. Deze belangstelling heeft onder meer geleid tot de nota Belvedere, die in 1999 door het rijk is uitgebracht. In deze nota wordt de nadruk gelegd op het tweesporenbeleid: enerzijds behoud van waardevolle cultuurhistorische aspecten, anderzijds ontwikkelingsgericht omgaan met het erfgoed.

Cultuurhistorische waarden werden vroeger vooral gezien als een planologische sta-in-de-weg. Sinds het verschijnen van de nota Belvedere is echter het besef gegroeid dat het erfgoed boeiende mogelijkheden biedt voor het landschap van de toekomst. Het kan een bron van inspiratie vormen voor ruimtelijke ontwikkelingen. De inventarisatie kan een belangrijke bouwsteen zijn voor gemeentelijke (beleids)plannen, zoals het landschaps-ontwikkelingsplan en het bestemmingsplan buitengebied.

Boerderijen bij buitenplaats Arnichem.

2. Het landschap van Zwolle

De stad Zwolle ligt op een punt waar verschillende landschappen bij elkaar komen. We vinden er het rivierenlandschap van de IJssel, de Vecht en het Zwarte Water, met dijken, uiterwaarden, oude doorbraakkolken en klei- en zandputten. Langs de IJssel liggen kleine nederzettingen als Harculo, Oldeneel, Schelle en Spoolde op kleine geïsoleerde rivierduinen. Het noordwesten vormt de overgang naar het laagveenlandschap van de polder Mastenbroek, ontgonnen in de tweede helft van de veertiende eeuw. In het grootste deel van de gemeente, van Windesheim tot Langenholte, vinden we het Sallandse dekzandlandschap, met zijn dekzandruggen en grotere en kleinere laagten. Het reliëf en de bodemgesteldheid waren hier bepalend voor de inrichting van het landschap. Op de dekzandruggen ontstonden buurtschappen met kleine escomplexen zoals Wijthmen, Herfte en Langenholte. Deze hoger gelegen gronden zijn de oudst bewoonde plaatsen in het gebied. De lager gelegen broekgebieden zijn in de late middeleeuwen ontgonnen, zoals het Zuthemerbroek, het Windesheimerbroek, de polder Sekdoorn en de 'marsen' van Zwolle en Herfte. Ook de dorpjes langs de Vecht, Berkum, Haerst en Genne vertonen de kenmerken van esdorpen. Vanouds waren het kleine buurtschappen op geïsoleerde keileembulten, geheel omgeven door natte gebieden. Aan de westkant ligt de Vecht met haar uiterwaarden, aan de oostkant lag een brede zone met moerassige broekbossen. Verder naar het oosten ging het broekbos geleidelijk over in hoogveen. Deze natte gebieden zijn laat ontgonnen: het Berkumerbroek, de Tolhuislanden en de Veenekampen pas in het begin van de twintigste eeuw.

De Hasselterdijk met rechts op de foto de uiterwaarden van het Zwarte Water.

Verschillende landschapsvormende factoren hebben hun stempel op dit langzaam gegroeide agrarische landschap gedrukt. Veel cultuurhistorisch waardevolle objecten in het buitengebied hebben te maken met de waterbeheersing. Toen de Zuiderzee zich na 1170 geleidelijk uitbreidde werd het nodig het gebied tegen het opdringende zeewater en het water van de IJssel, de Vecht en het Zwarte Water te beschermen. Een belangrijke gebeurtenis was de aanleg van de IJsseldijk (ook wel de Sallandse Bandijk genoemd) in het begin van de veertiende eeuw. In dezelfde tijd zijn ook maatregelen genomen

om het binnenwater te regelen, onder meer door de aanleg van de grote Sallandse weteringen. Andere belangrijke landschapsvormende processen waren de defensie, delfstofwinning (klei en zand in de uiterwaarden) en de bedrijvigheid (zoals steenfabrieken en korenmolens).
Daarnaast was er een intensieve wisselwerking met de grote stad, die heeft bijgedragen tot de specifieke landschappelijke kenmerken van het gebied. Zwolle ligt op het kruispunt van land- en waterwegen, waardoor het tot een belangrijke handelsstad kon uitgroeien. Via het Zwarte Water stond de haven van de stad in verbinding met de Zuiderzee, vanaf de negentiende eeuw ook met de IJssel. Via trekvaarten in de Polder Mastenbroek kon naar Kampen, Genemuiden en Hasselt gevaren worden. Over de Vecht en de Nieuwe Wetering konden kleinere schepen van en naar het achterland varen. Belangrijke landwegen waren de weg naar Deventer en de oude Hessenweg naar Duitsland. Bij Berkum lag een brug, waar de Duitse voerlieden en hannekemaaiers de Vecht overstaken.
In de tweede helft van de negentiende eeuw ontwikkelde Zwolle zich tot een belangrijk knooppunt van spoor- en tramwegen.
Rondom de stad vestigden rijke inwoners zich in het buitengebied. Er lagen verschillende havezates, landgoederen en buitenplaatsen. Sommige zijn nog aanwezig, andere geheel verdwenen of opgenomen in de sterk uitgebreide stad, zoals de vroegere buitenplaats Zandhove. Vaak zijn delen van de vroegere aanleg, in de vorm van waterpartijen, lanen en bossen, nog in het huidige landschap te herkennen.

Buitenplaats Boschwijk, ooit de woonplaats van dichter Rijnvisch Feith, heeft een fraai en goed onderhouden landschapspark.

Conclusie

We kunnen stellen dat de gemeente Zwolle een groot aantal elementen van cultuurhistorische waarde herbergt. De vormgeving en inrichting van het agrarische landschap is in hoge mate bepaald door de natuurlijke terreingesteldheid. De IJssel en het Zwarte Water zijn belangrijke vormgevers van het landschap in het westen van de gemeente, in het oosten domineert het kenmerkende Sallandse landschap, met kleine esdorpen en buurtschappen, doorsneden door de Westerveldsche Aa en de Vecht. Het noordwesten van de gemeente maakt deel uit van de imposante Polder Mastenbroek.

3. Ontstaan van het natuurlijke landschap

Voor de ontwikkeling van het natuurlijke landschap zijn de geologische processen van de twee meest recente geologische perioden – het pleistoceen en het holoceen – bepalend geweest. Het holoceen, de huidige geologische periode, kenmerkt zich door veenvorming en door de afzettingen van de IJssel.

3.1 Pleistoceen

Het pleistoceen is het tijdvak van de ijstijden, toen delen van ons land bedekt raakten met een dikke laag landijs en er in koude perioden dekzanden werden afgezet. Ten oosten van de gemeente, bij Lemele, begint de stuwwal van de Sallandse Heuvelrug. Deze heuvels zijn ontstaan tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (circa 200.000 – 125.000 jaar geleden). Noord-Nederland werd toen bedekt door een enkele honderden meters dikke ijskap. Aan de randen van de ijskap gleden grote ijsmassa's of ijstongen naar het zuiden. De ijstongen, te vergelijken met kleine, snel glijdende gletsjers, werkten als bulldozers en stuwden de zand- en grindlagen uit de bodem op tot hoge ruggen, die stuwwallen genoemd worden. Een van deze ijstongen drong het huidige IJsseldal in en vormde de Veluwe en de Sallandse Heuvels. Onder het landijs is keileem afgezet, een mengsel van leem en al dan niet vermalen zwerfstenen, die plaatselijk een dikte heeft van enkele meters. Op sommige plaatsen komt de keileemlaag aan de oppervlakte, zoals bij Arnichem en Genne. Zwerfstenen bij boerderijen zijn vaak een aanwijzing dat er keileem aan of dicht onder het oppervlak aanwezig is.

Zwerfkeien bij Arnichem.

Toen het landijs ging afsmelten zijn er enkele langdurige perioden geweest waarin het smelten stagneerde en het landijs mogelijk weer iets naar het zuiden opschoof. In één van deze perioden lag het ijsfront enkele kilometers ten noorden van het huidige Vechtdal. De enorme hoeveelheden smeltwater slepen een breed dal uit aan de voet van het ijsfront: het zogeheten oerstroomdal van de Vecht.
We moeten ons dit oerstroomdal voorstellen als een enkele kilometers breed dal, waarin een rivier zonder duidelijke hoofdgeul liep. De rivier bestond uit verschillende takken die zich splitsten en weer bijeenkwamen en waarbij de beddingen zich voortdurend verlegden. We noemen dit een vlechtende rivier. Het dichtstbijzijnde voorbeeld van zo'n rivier is de benedenloop van de Durance in Zuid-Frankrijk. De Vecht en de Reest liggen beide in dit oerstroomdal. Na afloop van de landijsbedekking is het brede, diepe dal opgevuld met riviersediment en dekzand.

Deze ijstijd werd gevolgd door een relatief warme periode, het Eemien (circa 125.000 – 70.000 jaar geleden), waarin het klimaat te vergelijken was met dat van tegenwoordig.
Tijdens de meest recente ijstijd, het Weichselien (circa 70.000 – 10.000 jaar geleden), bereikte het landijs ons land niet. Wel heerste er een zeer koud klimaat en was er een constant bevroren bodem (permafrost). Met deze kou was er weinig begroeiing, de wind had vrij spel en in het hele land werden zandlagen afgezet, de zogenaamde dekzanden. Dit dekzand bestaat uit vlaktes, maar ook uit lage ruggen en koppen. In de omgeving van Zwolle liggen de dekzandruggen ongeveer noordwest-zuidoost, van elkaar gescheiden door dalvormige laagtes.

Aan het eind van de laatste ijstijd is de verbinding tussen het IJsseldal en de Rijn verbroken. Tussen Zutphen en Deventer ontstond een grote dekzandrug die het hele IJsseldal afsloot. De aanvoer van water uit de Rijn stagneerde en in het dal stroomde een klein riviertje dat het water van Salland en de noordelijke Veluwe afvoerde. Aan de randen van het dal traden zandverstuivingen op. Door de wind werd zand uit de drooggevallen rivierbedding verplaatst en tot rivierduinen opgestoven. De Spoolderberg en de Schellerberg zijn voorbeelden van dergelijke rivierduinen. Ook Oldeneel ligt op zo'n rivierduin.

De Spoolderberg is een markante heuvel die zo'n tienduizend jaar geleden is ontstaan. Dit rivierduin was een belangrijke plek. Allerlei bijzondere gebeurtenissen speelden zich hier af, zoals de inhuldiging van een nieuwe landheer of de afkondiging van het Sallandse Dijkrecht.

3.2 Holoceen

In het holoceen, de geologische periode die circa 10.000 jaar geleden begon, steeg de temperatuur en raakte het gebied begroeid met bos. In gebieden met een slechte afwatering ontstonden moerassen waar plantenresten zich ophoopten. In gebieden waar veel kwel optrad groeiden broekbossen waarin vooral elzen en wilgen voorkwamen. Mastenbroek was een uitgestrekt veengebied waar naderhand door de IJssel een laag rivierklei over is afgezet. Ook in het noordoosten lag een groot veengebied, waarin zich een veenlaag van enkele meters dikte gevormd heeft. Het gebied van de Veenekampen en de Tolhuislanden is de westelijke uitloper van dit veengebied dat zich uitstrekte van de Vecht tot de Dedemsvaart.

In de vroege middeleeuwen werd de dekzandrug tussen Zutphen en Deventer doorbroken door het water van de Rijn. Deze rug had enkele duizenden jaren het IJsseldal geblokkeerd. De IJssel werd een van de Rijntakken en voerde zand en klei aan. De rivier meanderde door het brede dal en trad bij aanvoer van veel water snel buiten haar oevers. Hierdoor zijn langs beide zijden van de rivier lage zanderige ruggen ontstaan: de oeverwallen. Deze oeverwallen bestaan uit vrij lichte grond: zavel of

lichte klei. Verder van de bedding van de rivier, waar het water minder hard stroomde of zelfs lange tijd stagneerde, kwamen de kleinere deeltjes tot bezinking. Dit fijnere materiaal (de komklei) bezonk in de laag gelegen terreinen, zoals de Polder Sekdoorn en het Lierder- en Molenbroek.

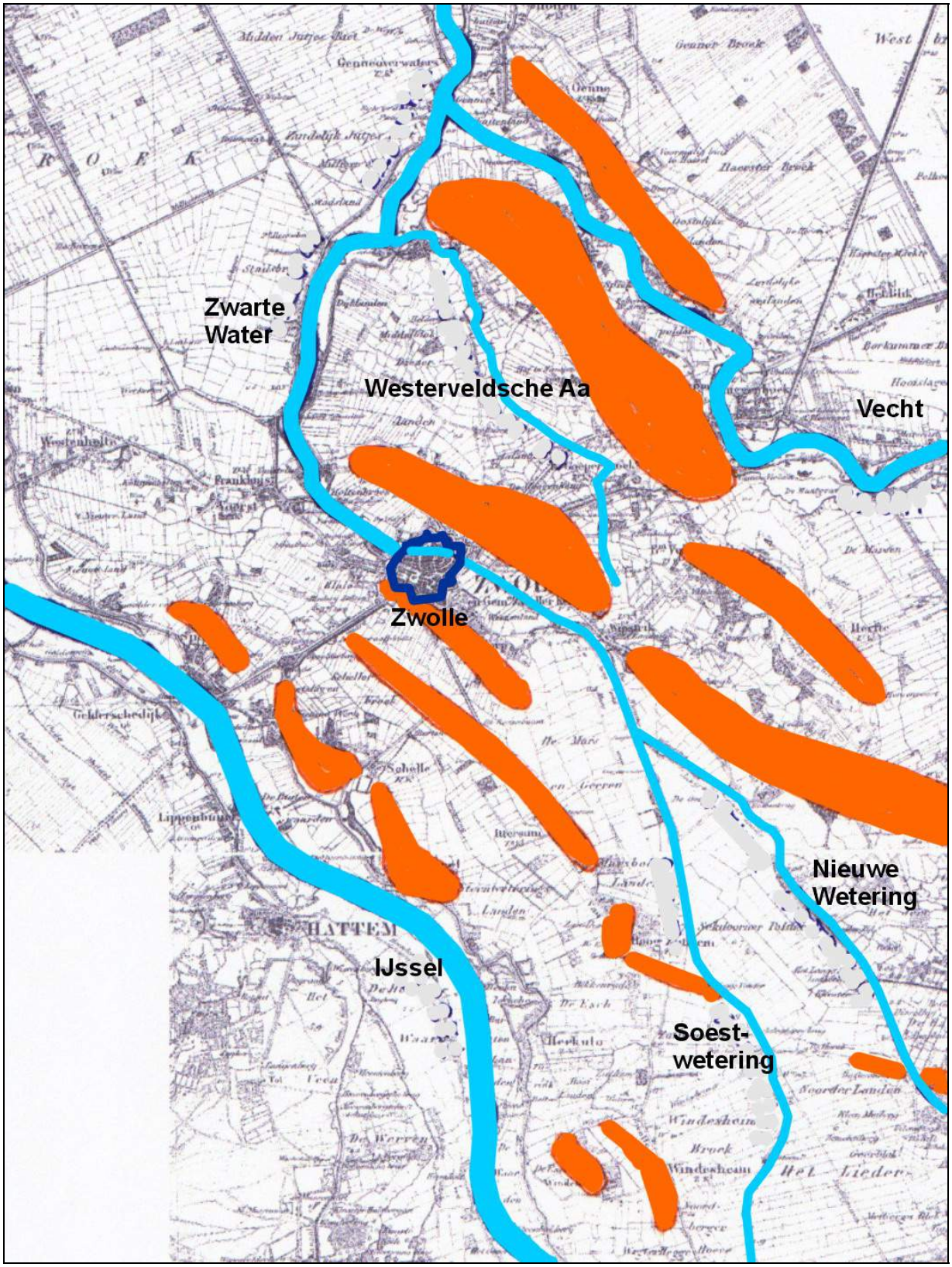

Dekzandruggen in de gemeente Zwolle.

De IJssel voerde haar water af naar het westen, naar het grote veen- en plassengebied van het Almere, het huidige IJsselmeergebied. Het ontstaan van de Zuiderzee en de verdere uitbreiding ervan had voor- en nadelen. Voordeel was dat de ontwatering van het gebied verbeterde doordat de IJssel, de Vecht en het Zwarte Water hun water over het algemeen beter kwijt konden. Nadeel was dat het water in de Zuiderzee bij noordwesterstormen flink kon stijgen, waardoor de rivieren hun water niet meer konden afvoeren en er overstromingen optraden. Nieuwe afzetting van klei was het gevolg, totdat men de rivieren van dijken ging voorzien. De regelmatige overstromingen waren hiermee ten einde gekomen, maar de vele wielen bij de dijken getuigen ervan dat er in de loop van de geschiedenis tal van dijkdoorbraken zijn voorgekomen.
Een bijzonder aardkundig fenomeen is de Schellerwade, een langgerekt water aan de binnenkant van de IJsseldijk. De vorm verraad dat we hier niet met een wiel te maken hebben: die zijn over het algemeen rond of ovaal, en niet zo langgerekt. De oorsprong van de Schellerwade is nog niet helemaal duidelijk. Mogelijk is het een oude bedding van de IJssel, maar waarschijnlijker is het dat de wade is ontstaan door een natuurlijke doorbraak van de hogere gronden langs de rivier, in de tijd dat er nog geen dijk lag. Bij zo'n natuurlijke doorbraak ontstaat geen diep gat, zoals bij een dijkdoorbraak, maar een lange geul. Bodemkundigen noemen dit een crevassegeul. Dergelijke geulen zijn zeldzaam; ze komen maar op enkele plaatsen in het land voor.

De Schellerwade.

Ten noorden van de Vecht ontstonden in de loop van het holoceen moerassen waar veen tot ontwikkeling kwam. De veenlagen konden een dikte bereiken van enkele meters. Aan de randen van dit veengebied lagen natte broekbossen, zoals het Haersterbroek.
Zo ontstond er in het huidige grondgebied van Zwolle een afwisselend landschap met hoogvenen, zandruggen, laaggelegen vlakke komgebieden met een klei- of veenbodem, zandige beekafzettingen en – na de bedijking – afzettingen van zand- en kleilagen in de uiterwaarden.
Het gebied werd doorsneden door de Overijsselsche Vecht, het Zwarte Water, de Grote en Kleine Aa en de Westerveldse Aa, die vroeger wellicht een oude loop van de Vecht is geweest (Kuijer en Rosing, 1994).

4. Bewonings- en ontginningsgeschiedenis

Het gevarieerde landschap, de grote waterrijkdom met droge zandheuvels bij de rivieren heeft al vroeg aantrekkingskracht uitgeoefend op mensen, die er zich tijdelijk of permanent vestigden. De oudste vondst is een ongeveer 35.000 jaar oude vuurstenen vuistbijl die te voorschijn kwam bij zandwinning langs de Vecht (Ten Hove, 2005).

4.1 Prehistorie en Romeinse tijd

In Zwolle en in de omgeving zijn vondsten bekend uit het mesolithicum (midden steentijd) en het neolithicum (nieuwe steentijd). Neolithische vondsten zijn gedaan in Windesheim, Spoolde en Wijthmen. De zandruggen tussen Windesheim en Spoolde werden bewoond door boeren uit de bronstijd (1800-800 voor Chr.). Ook in Ittersumerbroek is bewoning uit de bronstijd aangetoond. Bij een opgraving die aan de bouw van de nieuwe wijk vooraf ging zijn paalgaten van verschillende boerderijen gevonden (Verlinde, !993). Deze boerderijen lagen op een zandrug, die later is overdekt met een laag rivierklei die afgezet is door de IJssel. Opmerkelijk waren de sporen van paalcirkels, door sommige onderzoekers geïnterpreteerd als de houten equivalenten van steencirkels als Stonehenge.

Tabel 1 Overzicht van de archeologische periodes

Nieuwe tijd	1500 na Chr. – heden
Late middeleeuwen	1000 – 1500 na Chr.
Vroege middeleeuwen	450 – 1000 na Chr.
Romeinse tijd	0 – 450 na Chr.
IJzertijd	800 voor Chr. – 0
Bronstijd	1800 – 800 voor Chr.
Neolithicum (jonge steentijd)	4000 – 1800 voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8000 – 4000 voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	ouder dan 8000 voor Chr.

De hoger gelegen zandgronden van Berkum en Langenholte zijn in ieder geval in de ijzertijd en de perioden erna bewoond geweest (schriftelijke mededeling van Hemmy Clevis, 2001). Op de zandrug van Langenholte, ter hoogte van De Kamp, zijn tijdens graafwerkzaamheden onder andere aardewerk en een voorraadkuil aangetroffen. De aanwezigheid van deze sporen doet vermoeden dat er een nederzetting heeft gelegen. De Kamp leverde nog meer vondsten op: in 1998 werden er twee mantelspelden uit de vroege middeleeuwen gevonden. Ook in het centrum van Zwolle zijn vondsten uit deze periode bekend.
Bij de aanleg van een nieuwe weg naar de Wijthmenerplas zijn op de zandrug van Zalne sporen gevonden van een nederzetting uit de Romeinse tijd. Er werden enige honderden aardewerkscherven en een waterput gevonden, die erop wijzen dat er in de tweede of derde eeuw na Chr. een huis of boerderij moet hebben gestaan.
Uit deze voorbeelden mag duidelijk zijn dat het landschap van de gemeente Zwolle al vroeg bewoond is geweest. Deze oude bewoning heeft echter weinig invloed gehad op de inrichting en vormgeving van het huidige landschap. Die kwam pas – langzaam, stukje bij beetje – tot stand vanaf de vroege middeleeuwen, de tijd van Karel de Grote.

Zwolle in de zeventiende eeuw.

4.2 Middeleeuwen en nieuwe tijd

Op veel plaatsen in ons land nam het aantal bewoners na de Romeinse tijd sterk af. Waarschijnlijk geldt dit ook voor Salland. Naderhand, in de vroege middeleeuwen, steeg het aantal inwoners in de IJsselstreek geleidelijk. In het kielzog van Deventer groeide Zwolle uit tot een belangrijke handelsplaats. Door de ontwikkeling van de stad veranderde ook het landelijke gebied. Aanvankelijk kon de bevolking van de stad gevoed worden door de voedselproductie in de stad en in de onmiddellijke omgeving. In en rond de stad lagen de tuinen, akkers en weilanden van de boeren die nog grotendeels in de stad woonden. Toen de bevolking verder toenam ging men over tot intensievere benutting van de gronden die tot die tijd niet of zeer extensief waren gebruikt. Laaggelegen gebieden als de Polder Mastenbroek, de Polder Sekdoorn en de Mars bij Herfte werden in de dertiende en veertiende eeuw ontgonnen.

Het specifieke landbouwsysteem van de zandgronden deed zijn intrede in het gebied. Men legde akkers aan op de meest gunstige plaatsen op de dekzandruggen. De natte dalvormige laagten werden gebruikt als weide en hooiland en hier en daar lagen kleine heidevelden. De heidevelden en andere onontgonnen gronden waren noodzakelijk voor de bedrijfsvoering. Hier liet men het vee grazen en hier werden plaggen gestoken die met de stalmest werden vermengd. In het voorjaar werd de mest op de akkers gebracht om de productie van – vooral – rogge te vergroten.

De stad Zwolle

Op de langgerekte zandrug, op een plaats waar een aantal kleine beken zich verenigden tot de Aa, die later de naam Zwarte Water kreeg, ontstond de stad Zwolle. Wanneer de eerste bewoners op deze plek neerstreken weten we niet, maar in ieder geval bestond Zwolle al in de negende eeuw. In de elfde eeuw was de nederzetting kennelijk al zo uitgegroeid dat er een kerk gebouwd werd. De bisschop van Utrecht verleende Zwolle stadsrechten in 1230. Zwolle ontwikkelde zich tot een handelsstad. De ligging was gunstig: waterwegen en landwegen kwamen hier bij elkaar. De Vecht was ongeveer tot de huidige grens met Duitsland bevaarbaar; via het Zwarte Water voer men de Zuiderzee op en kon men het uitgebreide achterland bereiken, het Oostzeegebied, waarop de belangrijkste handel van de Nederlandse hanzesteden zich concentreerde. Over land liep er een belangrijke Hessenweg naar het oosten. Behalve handelsstad was Zwolle ook een belangrijk religieus centrum. Tal van kloosters bevonden zich in de stad en in het buitengebied

De jonge stad ontwikkelde zich zo voorspoedig dat er een flinke uitbreiding plaatsvond in 1324. Toen is ook de aarden omwalling vervangen door de eerste stenen stadsmuur. Aan de verdediging werd daarna nog het nodige gedaan: de Sassenpoort dateert van 1409 en de restanten van de verdedigingswerken aan de Waterstraat/Buitenkant stammen uit het eind van de vijftiende eeuw. In de veertiende en vijftiende eeuw kende Zwolle een periode van grote welvaart. Behalve de Sassenpoort werden onder andere de Grote Kerk en de Broerenkerk gebouwd.

In de Tachtigjarige Oorlog, omstreeks 1590, is de stad opnieuw versterkt. Er werden elf bolwerken aangelegd, met brede singels eromheen, om de stad te kunnen verdedigen tegen vijandelijk vuur. Bovendien legde men een verdedigingslinie aan tussen de stad en de IJssel, die met vier schansen werd versterkt en waaraan later nog het huidige Engelse Werk is toegevoegd.

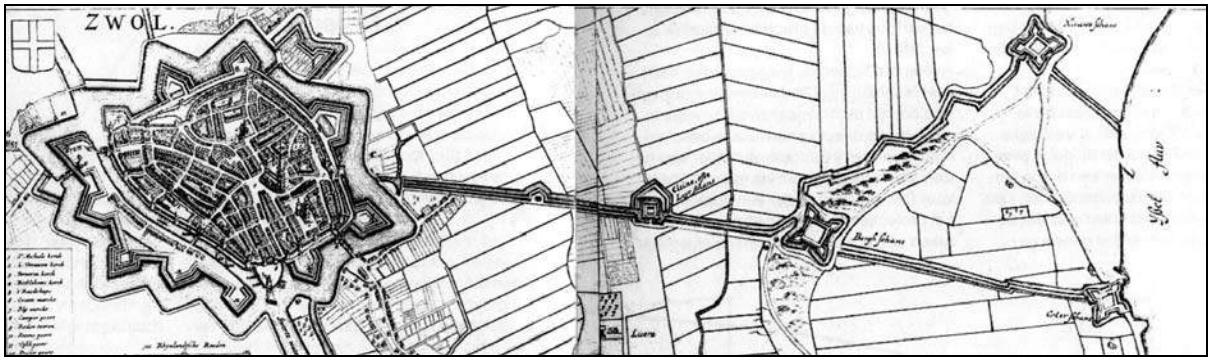

De verdedigingslinie tussen de stad en de IJssel (het noorden is beneden). Van de linie zelf is weinig bewaard gebleven, omdat hier in 1819 de Willemsvaart is aangelegd. Alleen de meest zuidelijke schans, het Nieuwe Werk (rechtsboven op de kaart) is bewaard gebleven: het staat nu bekend onder de naam het Engelse Werk.

In de zeventiende eeuw vond uitbreiding van het stedelijk gebied plaats: het deel ten noorden van de Thorbeckegracht is toen bij de stad gevoegd.

In 1790 werd de vesting Zwolle opgeheven. De wallen en bolwerken zijn omgevormd tot plantsoenen in landschapsstijl volgens plannen van H. van Lunteren. Ook de verdedigingswerken buiten de stad, tussen Zwolle en de IJssel, verloren hun militaire functie. Het Nieuwe Werk, een schans die in 1698-1701 op advies van vestingbouwer Menno van Coehoorn is aangelegd, werd in 1828 omgevormd tot een wandelpark in de Engelse landschapsstijl. Sindsdien staat dit park bekend als het 'Engelse Werk'.

De economische situatie van Zwolle veranderde in de negentiende eeuw. De internationale handel bereikte na de Franse tijd niet meer de omvang van daarvoor. Om de handel nieuwe impulsen te geven zijn nieuwe kanalen aangelegd: de Willemsvaart in 1819 (de verbinding van Zwolle met de IJssel), het Lichtmiskanaal in 1832 (waardoor de stad een verbinding kreeg met de Dedemsvaart) en het Overijsselsch Kanaal (kanaalvak Zwolle-Almelo) in 1855. Ondanks al deze inspanningen werd het

transport over het water steeds minder belangrijk. In de tweede helft van de negentiende eeuw verschoof het accent in de richting van het transport per spoor.

Het landelijke gebied

Rondom de stad strekte het landelijke gebied zich uit. Ten noorden van de stad, tussen het Zwarte Water en de Vecht bevinden zich Brinkhoek, Berkum, Langenholte en de verdwenen buurtschap Dieze. Aan de overkant van de Vecht liggen Haerst en Bruggenhoek, genoemd naar de brug die hier al in de vijftiende eeuw over de Vecht lag. Ten oosten van de stad vinden we Zalné, Veldhoek, Herfte en Wijthmen, in het zuiden Ittersum, Windesheim, Harculo, Oldeneel en Schelle. Ten westen van Zwolle tenslotte de buurtschappen Spoolde, Voorst en Westenholte. We mogen veronderstellen dat de indeling in de verschillende buurtschappen voor een belangrijk deel al voor het jaar 1000 tot stand kwam. Dat wil echter niet zeggen dat er toen veel mensen woonden, of dat het hele gebied al in gebruik was genomen door de boeren die er toen leefden. Wel was het zo dat men dezelfde plaatsen uitkoos om te gaan wonen als vele eeuwen later nog steeds het geval was: op de hoge zandruggen. Pas bij de grote uitbreidingen van Zwolle in de twintigste eeuw werden ook de lage delen van het terrein als woon- en werkgebied ingericht; voor die tijd bleef men de hogere ruggen trouw.
De laaggelegen gronden waren aanvankelijk te drassig om er intensief gebruik van te kunnen maken. Pas omstreeks 1300 werden de Polder Sekdoorn, het Lierder- en Molenbroek en het Zuthemerbroek ontgonnen (Zeiler, 1996). De ontginningen hangen nauw samen met de aanleg van de grote Sallandse weteringen. Door deze weteringen verbeterde de afwatering van het gebied ten zuiden van de stad aanzienlijk. Sluitstuk van de middeleeuwse agrarische ontginningen was de inrichting van de polder Mastenbroek in de periode 1360-1370.

Op de zandruggen lagen de boerderijen en de akkers, terwijl de lagere delen werden gebruikt als weiland en hooiland. Hier werden ook plaggen gestoken voor de bemesting van het bouwland, want de zandruggen waren wel droog, maar ook weinig vruchtbaar. De boeren mengden de plaggen met stalmest om de productiviteit van de akkers te vergroten.

Er bestond een evenwicht tussen de individuele akkers en de gemeenschappelijk gebruikte gronden, de weiden, hooilanden en de – in dit gebied schaarse – heidevelden. Om de boeren in de buurtschappen te beschermen tegen nieuwkomers, die het evenwicht door nieuwe ontginningen zouden kunnen verstoren, werden er marke-organisaties opgericht. In deze marken werden de gebruiksrechten van de boeren op de gemeenschappelijke gronden geregeld, bijvoorbeeld hoeveel koeien en schapen er geweid mochten worden. Bovendien legde men bepalingen vast over het onderhoud van wegen, dijken, kades en waterlopen.
De marke Suolle kreeg in 1230 stadsrechten en ontwikkelde zich al snel tot een flinke stad. Zwolle werd omgeven door een krans van marken: Dieze, Langenholte, Berkum, Haerst, Genne en Holten, Zalne, Wijthmen, Herfte, Zuthem, Windesheim, Harculo, Ittersum, Oldeneel, Schelle, Assendorp, Spoolde, Voorst en Westenholte en tenslotte Mastenbroek. De marken in deze omgeving onderscheidden zich van bijvoorbeeld de Twentse marken doordat er veel minder gemeenschappelijke gronden waren. En voor een deel werden deze gronden ook al snel verdeeld; zo verkocht de marke Assendorp de laatste gemeenschappelijke bezittingen al in 1648. In Twente, maar ook in andere delen van Salland vond de verdeling van de markegronden pas in de negentiende eeuw plaats. Uiteindelijk zijn de marke-organisaties verdwenen: gemeenschappelijke gronden werden verkocht of verdeeld onder de rechthebbenden, en de verantwoordelijkheid voor wegen en waterlopen werd ondergebracht bij de gemeente of het waterschap.

Opvallend is de grote invloed die de stad Zwolle op zijn omgeving heeft uitgeoefend. Zo heeft – behalve Windesheim – geen van de buurtschappen zich tot een zelfstandig kerkdorp kunnen ontwikkelen: men

kerkte in de stad. Ook bestuurlijk had de stad het nodige te vertellen op het omringende platteland: het stadsbestuur had in de middeleeuwen de bevoegdheid om de rechter of schout van het schoutambt Zwolle te benoemen. Dit schoutambt besloeg het huidige buitengebied van de gemeente. De invloed van de stad komt bovendien tot uiting in de vele landgoederen en buitenplaatsen van rijke Zwollenaren en het grondbezit van stedelijke instellingen.
Deze invloed is in de loop der tijden alleen maar groter geworden, zeker nu de stad zich de afgelopen halve eeuw over een groot deel van het platteland heeft uitgebreid.

4.3 Recente ontwikkelingen

In de tweede helft van de vorige eeuw zijn in de omgeving van Zwolle ruilverkavelingen uitgevoerd, waarbij de agrarische productieomstandigheden werden verbeterd door de percelen van boeren bijeen te brengen, nieuwe boerderijen te bouwen en de waterbeheersing te verbeteren. Veel landschaps-elementen als houtwallen en meidoornsingels zijn verdwenen en de verschillen tussen kleinschalige gebieden en grotere open ruimtes zijn voor een deel verloren gegaan. In het kader van de ruilverkaveling Mastenbroek, uitgevoerd in de jaren ’70 van de twintigste eeuw, zijn de percelen vergroot, is de waterhuishouding aangepast en zijn diverse nieuwe boerderijen gebouwd.
Grote veranderingen hebben zich na de Tweede Wereldoorlog voorgedaan door de uitbreiding van Zwolle. De groei van de stad was al in de negentiende eeuw op gang gekomen, maar kreeg na 1950 nieuwe impulsen. De samenvoeging van de gemeenten Zwolle en Zwollerkerspel maakte de aanleg van grote nieuwbouwwijken mogelijk.

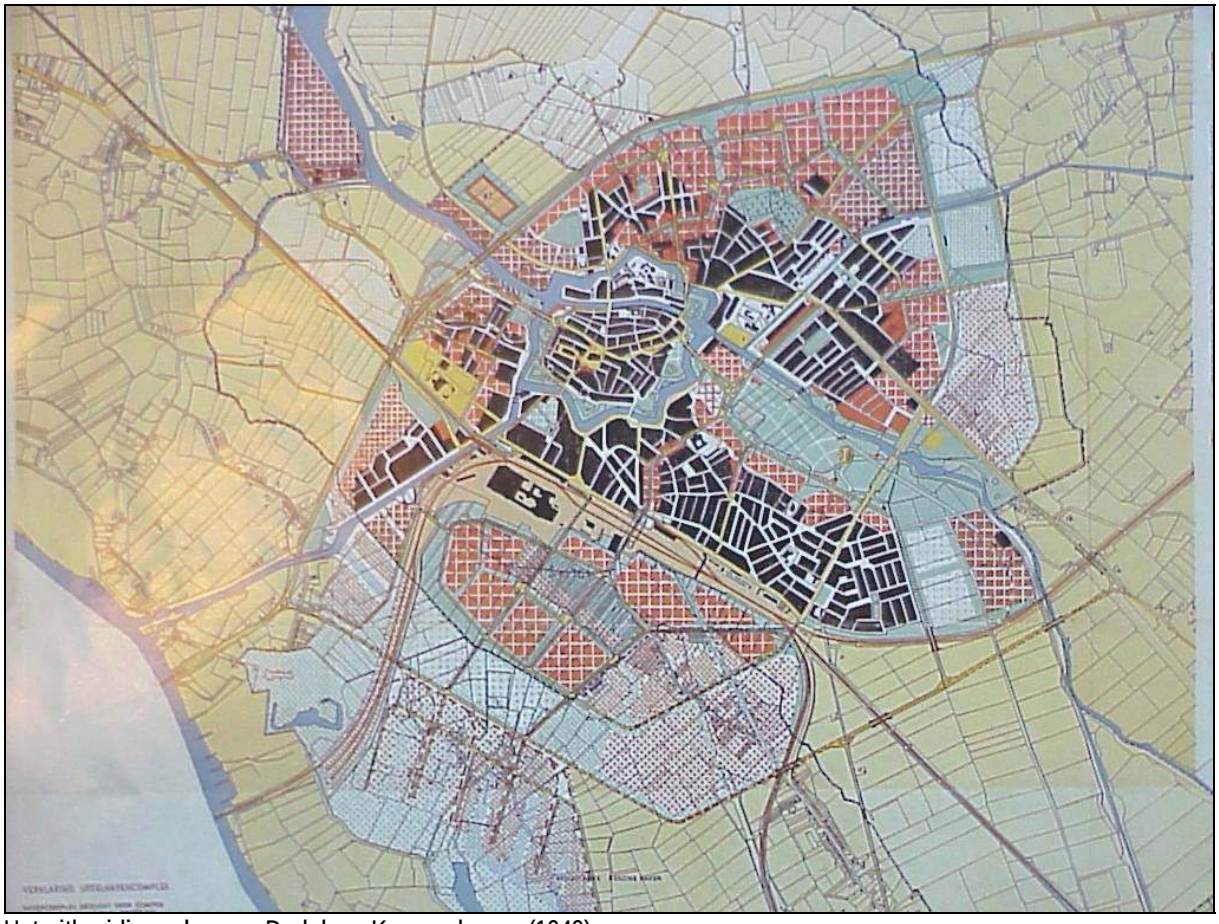
Het uitbreidingsplan van Dudok en Kraayenhagen (1949).

Een belangrijke factor in de groei van Zwolle was de vestiging van de Centrale Werkplaats van de Staatsspoorwegen in 1870. De vele mensen die hier werk vonden werden voor een belangrijk deel

gehuisvest in Assendorp, dat in die tijd geweldig uitbreidde. De sluiting van deze werkplaats, in de jaren ’30 van de vorige eeuw, luidde een periode in van grote werkloosheid. De slechte economische toestand van de stad leidde ertoe dat de Utrechtse geograaf prof. L. van Vuuren werd gevraagd een onderzoek in te stellen. In 1939 bracht deze een omvangrijk rapport uit: ‘Rapport betreffende een onderzoek naar de welvaartsbronnen van de gemeente Zwolle’. Hierin heeft hij zijn ideeën uiteengezet over de ontwikkeling van de stad, bijvoorbeeld het creëren van ‘groene longen’, groengebieden die vanuit het landelijke gebied diep de stad binnen dringen. Dit ontwerpprincipe is in Zwolle op verschillende schaalniveaus toegepast: in de Wezenlanden en langs de Westerveldse Aa als forse groengebieden op stedelijk niveau, in tal van wijken op wat kleinere schaal.

In de twintigste eeuw groeide de bevolking van de stad van 34.000 in 1909 tot meer dan 100.000 inwoners nu. Aanvankelijk werd de uitbreiding van de bebouwing gevonden in de (bestaande) wijken Kamperpoort, Diezerpoort en Assendorp. In het begin van de twintigste eeuw zijn de wijken Veerallee, Wipstrik, Pierik en Zeeheldenbuurt aangelegd. Na de Tweede Wereldoorlog werd duidelijk dat de groei van de stad nog verder zou doorzetten. In 1949 maakten W.M. Dudok en A. Kraayenhagen een structuurplan voor de verdere uitbreiding. In dit plan is uitgegaan van uitbreiding in noordelijke richting en in het huidige Zwolle-Zuid. Dit plan werd als niet realistisch gezien en de heren werden bedankt voor de moeite. Prof. S.J. van Embden werd in de arm genomen. Zijn plan uit 1956 zou de basis vormen voor de noordelijke uitbreidingen van de stad: de wijken Holtenbroek en Aa-landen. Uiteindelijk werden toch ook de zuidelijke wijken gerealiseerd, zoals Dudok en Kraayenhagen al hadden voorgesteld. De meest recente stedelijke ontwikkeling vindt plaats in Stadshagen, aan de westkant van het Zwarte Water, en in de Haerster Markte, waar een bedrijventerrein wordt gerealiseerd.

Bij de uitbreidingen van de stad zijn bijna overal scherpe overgangen gecreëerd tussen de stad en het platteland. Vaak is gebruik gemaakt van een nieuwe waterloop om de grens tussen beide te bepalen. Een moderne stadsbuitengracht, als het ware. De enige plaats waar de stad en het landelijke gebied niet duidelijk van elkaar gescheiden zijn is de oostkant, in de omgeving van Herfte en Brinkhoek. Hier gaat het platteland op een geleidelijke manier in de stad over.

Grens tussen de stad en het landelijke gebied in de Aa-landen.

Het landelijke gebied in de gemeente is dus bijna overal sterk verweven met stedelijke aspecten. De aard van deze verweving is echter van plaats tot plaats verschillend. In sommige gevallen is de invloed van de stad merkbaar door het steeds groter wordende aandeel van niet-agrarische bewoners, die vrijkomende boerderijen kopen. De omgeving van Herfte en Brinkhoek zijn hier voorbeelden van. Erf en gebouw veranderen daardoor meestal sterk van karakter. In andere gevallen zijn de buurtschappen wel agrarisch gebleven en is de invloed van de verstedelijking beperkt gebleven. Dit is met name in Langenholte, Haerst, Windesheim, Harculo en Oldeneel het geval.

Het landelijke gebied bij Windesheim. Op de voorgrond de Zandwetering, op de achtergrond de voormalige havezate Zuthem.

We kunnen stellen dat er veel is veranderd op het platteland van Zwolle. De stad en de ermee samenhangende infrastructuur zijn op vrijwel iedere plek hoorbaar, zichtbaar en merkbaar. Toch heeft het landelijke gebied van de gemeente verschillende kenmerken behouden die het agrarische verleden laten voortleven en die laten zien hoe men het landschap in vroeger tijden heeft ingericht en gebruikt. Zoals in de esdorpen Haerst en Langenholte. Zoals ook in het Zuthemerbroek en de Molenpolder bij Windesheim, het broekgebied ten oosten van Herfte en het Haersterbroek. Dit zijn laaggelegen gebieden, waar vanouds weinig of geen boerderijen stonden en die ook nu nog door hun rust en weidsheid een mooi contrast vormen met de drukte en de beslotenheid van de stad. Een ander kenmerk van het landbouwverleden zijn de vele boerderijen die de gemeente sieren, soms nog in functie als boerenbedrijf, meestal echter bewoond door burgers en soms helemaal in het stedelijke weefsel opgenomen.

5. Zwolle en de landbouw

Er was vroeger – meer dan tegenwoordig het geval is – een sterke samenhang tussen het boerenbedrijf en het omringende landschap. De wijze waarop het land door de boeren werd gebruikt was afhankelijk van de terreinomstandigheden, zoals waterhuishouding en bodemvruchtbaarheid. De akkers lagen op hogere kopjes dicht bij de boerderij, de lagere delen werden gebruikt als weiland of hooiland. Onontgonnen gronden, zoals heidevelden en grasland, werden gemeenschappelijk gebruikt. In het boerenbedrijf stond de veeteelt in dienst van de akkerbouw. Het voedsel voor mens en dier werd geproduceerd op de akkers, de dieren leverden de mest die nodig was voor de gewassen op de akkers. De akkers lagen vaak bijeen in grotere complexen, die essen of enken worden genoemd.

De bodem van de akkers bestaat uit enkeerdgronden. Deze zijn ontstaan door eeuwenlange bemesting met potstalmest, die vermengd werd met heideplaggen, grasplaggen of bosstrooisel. Door het opbrengen van zoveel organische bestanddelen kreeg de bodem een donkere kleur. Wanneer het opgebrachte dek meer dan 50 cm dik is, wordt de bodem door bodemkundigen tot de enkeerdgronden gerekend. Wanneer het opgebrachte dek minder dan 50 cm dik is spreekt men van laarpodzolgronden. Doordat er bij Zwolle alleen maar smalle dekzandruggen voorkomen zijn hier geen grote escomplexen ontstaan. De essen van Wijthmen en Herfte bijvoorbeeld zijn bescheiden bouwlandcomplexen, net als de Haerster Esch tussen Arnichem en Huize Den Doorn. Op andere plaatsen lag een mozaïek van graslanden en kleine bouwlanden of kampen, afhankelijk van de waterhuishouding en de bodemgesteldheid ter plekke.

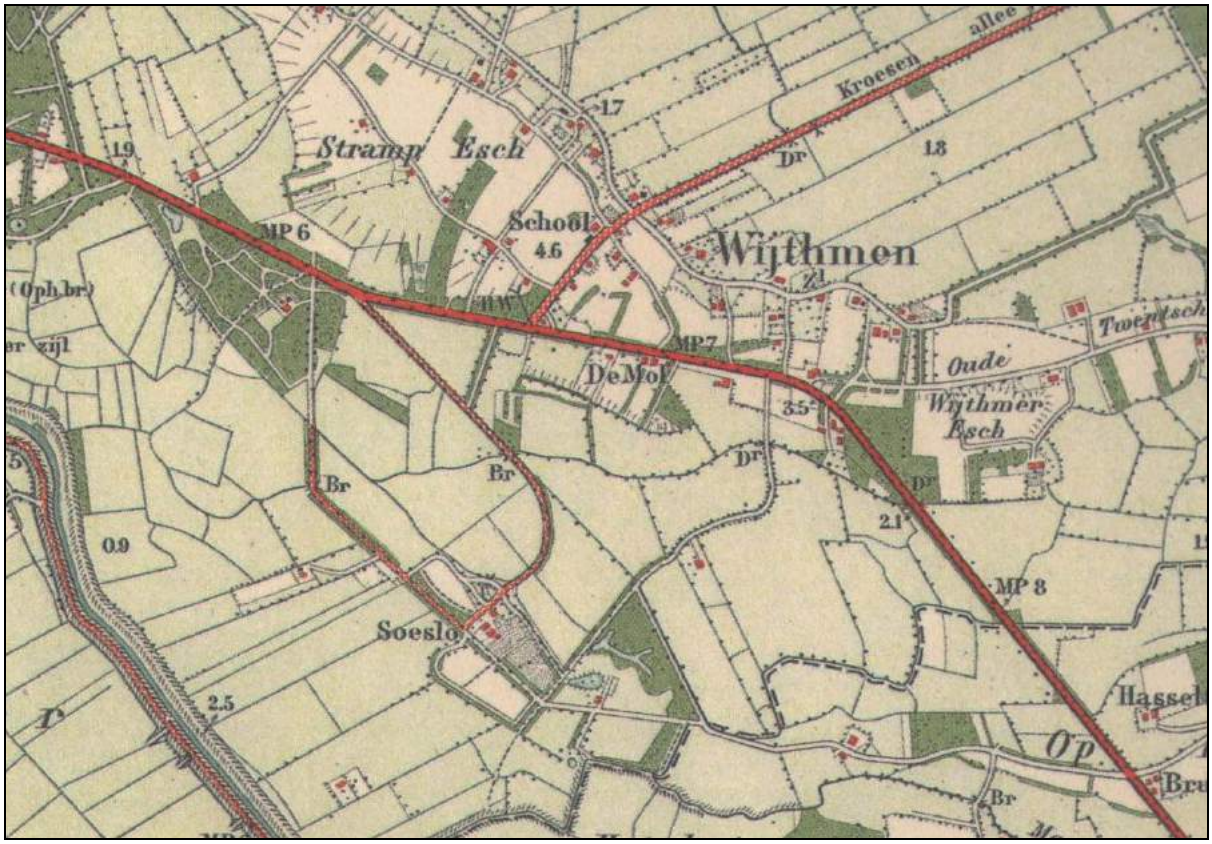

Wijthmen is een mooi voorbeeld van een esdorp, met de Stramp Esch aan de westkant en de Wijthmer Esch aan de oostkant. Chromotopografische kaart van omstreeks 1900.

Markegenootschappen

In de loop van de late middeleeuwen ontstonden de marken of markegenootschappen. De marken werden opgericht om de woeste gronden – essentieel voor de landbouw in die tijd – te beschermen.

Deze bescherming was nodig door de toename van de bevolking in de loop van de twaalfde eeuw. De toen aanwezige boerenbevolking sloot zich aaneen in markegenootschappen om nieuwkomers te weren. Elke boer had een waardeel in de marke: een evenredig recht om vee te weiden en plaggen te steken op de gemeenschappelijke markegronden. Dit waren de slechtere graslanden, de heidevelden, de venen en de bossen. De markegronden waren heel belangrijk. Zij vormden aanvullende weidegronden voor het vee, dat onvoldoende voedsel kon vinden op de betere weilanden die wel privébezit waren. Het vee was een belangrijke mestleverancier voor de bouwlanden. De mest werd vermengd met plaggen die op de gemeenschappelijke gronden werden gestoken.
De markegenoten bemoeiden zich niet alleen met de zaken die de landbouw aangingen. De marke behartigde ook de buurtschapbelangen, zaken die alle bewoners aangingen, zoals de school, de brandweer, het onderhoud van wegen, waterlopen en bruggen. In de negentiende eeuw zijn de marken opgeheven.

Boerderij aan de Brink van Langenholte.

Polder Mastenbroek
Een geval apart was Mastenbroek. Dit gebied, dat ingeklemd ligt tussen de IJssel, het Zwarte Water en het Ganzendiep, is pas ontgonnen in de veertiende eeuw. Dit is vergeleken met andere laagveengebieden vrij laat. De reden voor de late ontginning is het feit dat Mastenbroek lange tijd betwist gebied was. Rond 1200 maakten er drie partijen aanspraak op:

- de bisschop van Utrecht, die als landsheer zijn invloed in het Oversticht, zoals Overijssel toen heette, wilde vergroten,
- de plaatselijke Overstichtse adel die zelf het gebied in handen wilde krijgen,
- de opkomende steden, die druk doende waren hun positie als handelscentra te versterken.

Eerdere plannen voor de verdeling en ontginning van Mastenbroek waren steeds stukgelopen op de tegengestelde belangen van de verschillende betrokken partijen. De impasse werd met geweld doorbroken toen in 1362/1363 een strijd werd gevoerd tussen heer Zweder van Voorst en een alliantie van Kampen, Zwolle en de bisschop. Het kasteel van de heren Van Voorst in Westenholte werd tijdens

de gevechten verwoest. Uiteindelijk kon het gebied in 1364 worden verdeeld. De inrichting van Mastenbroek gebeurde op grond van een plan van Frederik Stoveken. Hij was landmeter van de bisschop van Utrecht en kreeg opdracht om het land op te meten en een verdelingsplan te maken zodat elke rechthebbende partij de juiste hoeveelheid grond toegewezen kreeg. Stoveken tekende een rechthoekig patroon van wegen en weteringen. Binnen de grote rechthoeken die zo ontstonden, werd een tamelijk regelmatige percelering van blokvormige of strookvormige percelen aangebracht.

De Nieuwe Wetering in de Polder Mastenbroek.

Als eerste werden sloten en weteringen gegraven, want een succesvolle cultivering van dit veengebied was alleen mogelijk als het overtollige binnenwater efficiënt kon worden afgevoerd. Uiteindelijk ontstond een systeem van weteringen, waarmee het gebied zover ontwaterd kon worden dat het voor intensief agrarisch gebruik geschikt werd. De weteringen vormen nog steeds belangrijke elementen in het landschap en zijn dan ook duidelijk herkenbaar, zoals de Bisschopswetering, Oude Wetering en Nieuwe Wetering. Rond 1381 is er nog een wetering aangelegd: de Kamperwetering. Langs de waterlopen legde men wegen aan, die ook nu nog belangrijke doorgaande wegen in het gebied vormen.
Naast de gegraven weteringen zijn enkele oude veenriviertjes (vaak aangeduid als ‘riete’) gebruikt voor de afvoer van het binnenwater. Ook hiervan zijn er nog een aantal in het landschap zichtbaar, zoals de Riete bij Frankhuis en de Ruimzichtkreek die de grens vormt tussen de huidige gemeenten Zwolle en Zwartewaterland.
Mastenbroek is het eerste gebied in Nederland, en misschien wel ter wereld, waar voor zo’n groot gebied een samenhangend inrichtingsplan is gemaakt en uitgevoerd. Anderhalve eeuw later zou de Beemster volgens dezelfde principes van Stoveken worden ingericht. De Beemster is vanwege zijn inrichting op de Lijst van het Werelderfgoed van Unesco geplaatst. Misschien zou die eer eigenlijk eerder aan Mastenbroek hebben moeten toevallen…

De broek- en veengebieden in het noordoosten

Het noordoosten van de huidige gemeente Zwolle is laat ontgonnen. Het landschap bestond vroeger uit enkele zones die ongeveer noordwest-zuidoost liepen. Evenwijdig aan de Vecht liggen de keileembulten van Haerst en Genne, met de Haerster Esch en de buitenplaatsen Den Doorn en Arnichem. Ten oosten daarvan vinden we een strook weilanden met een onregelmatige percelering, begrensd door De Wetering. De oude havezate Huis te Haerst lag net ten oosten van deze waterloop. Tussen De Wetering en de omstreeks 1800 gegraven Steenwetering lag het broekgebied van Haerst en Genne. Een broek is een nat bos, voornamelijk bestaande uit elzen, wilgen, essen en andere vochtminnende bomen en struiken. Verder naar het oosten ging het broekgebied geleidelijk over in het hoogveengebied van Ruitenveen. De Veenekampen en de Tolhuislanden liggen op de overgang naar het veen. Op de kaart van 1850 wordt het gebied doorsneden door de Tol- of Hermelijngracht met de erlangs gelegen Tolweg (ca 1600), de Nieuwe Dijk (ca 1600), De Steenwetering (ca 1800) en het Lichtmiskanaal (1832). Vermoedelijk heeft in de Veenekampen op enige schaal turfwinning plaatsgevonden, want langs de Nieuwe Dijk lag een smalle vaart met twee schutsluisjes, weergegeven op de kaart van Hottinger uit 1780. Tot ongeveer 1900 is het gebied extensief gebruikt, wellicht is er wat veenboekweit verbouwd. Het natte karakter van het gebied komt tot uiting in de drie eendenkooien die er toen lagen. Van deze kooien is alleen het kooibos van de eendenkooi in de Haerster Markte overgebleven. De Haerster Markte wordt momenteel (2009) ingericht als bedrijventerrein Hessenpoort.

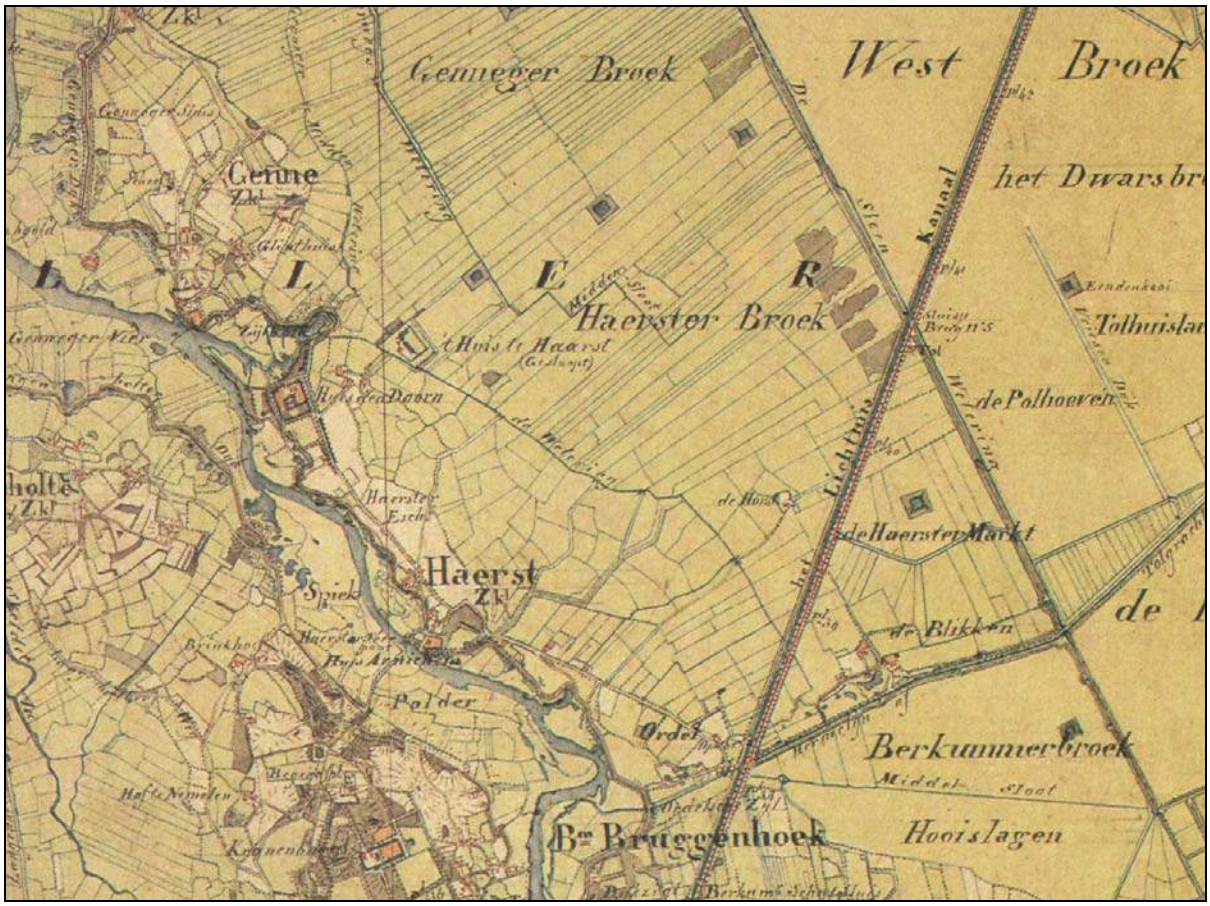

De omgeving van Haerst en Genne, weergegeven op de Topographische en Militaire kaart van het Koningrijk der Nederlanden uit omstreeks 1850. Langs de Vecht liggen de Haerster Esch, de boerderijen en de buitenplaatsen Ordel, Arnichem en Den Doorn. Ten oosten daarvan liggen de wei- en hooilanden die vermoedelijk al in de middeleeuwen zijn ontgonnen. Tussen De Wetering en de Steenwetering bevindt zich het broekgebied van Haerst en Genne, dat ten zuiden van de Tolgracht doorloopt in het Berkummerbroek. Oostelijk van de Steenwetering liggen de Tolhuislanden en de Veenekampen.

Omstreeks 1900 is een begin gemaakt met de ontginning van de Veenekampen, de Tolhuislanden, het Berkummerbroek en de Berkummer Hooislagen. Brede sloten zorgen voor de ontwatering; de percelering is vrij onregelmatig. Het landschap heeft een uitgesproken open karakter, hier en daar onderbroken door verspreid gelegen boerderijen.

De Steenwetering met rechts de Tolhuislanden en links het Haersterbroek.

Herfte en Wijthmen

De dorpen Herfte en Wijthmen liggen op een noordwest-zuidoost georiënteerde, smalle dekzandrug. Bij Herfte wordt de rug aan weerszijden begrensd door dalvormige laagten waar vroeger bovenlopen van de Westerveldse Aa liepen. Door de aanleg van de Herfterwetering en de Marswetering is de waterhuishouding veranderd. Tegenwoordig watert het gebied af op de Nieuwe Wetering. De boerderijen en akkers lagen op de dekzandrug. We vinden hier een aaneenschakeling van kleine essen, zoals de Stramp Esch en de Wijthmener Esch aan weerskanten van Wijthmen. De zandrug was te smal voor grote open akkercomplexen, ook op oude kaarten heeft de rug een besloten karakter door vele bosjes en erfbeplanting.
Rondom de zandrug liggen laagten met een onregelmatige blokvormige percelering. Dit waren vroeger de weidegebieden van de boeren uit beide dorpen. Tot omstreeks 1950 waren er veel houtsingels langs de sloten te vinden. Verder naar het oosten ligt het marsgebied dat ontwaterd wordt door de Marswetering, de Emmerwaterleiding en de Emmertochtsloot. Dit open gebied, dat waarschijnlijk in de veertiende eeuw is ontgonnen, was in gebruik als hooiland. Op de hogere plekken lagen enkele bouwlandkampen.
In het huidige landschap is de structuur van het middeleeuwse landschap nog enigszins te herkennen, al zijn de kleine essen vrijwel geheel omgezet in grasland en zijn de meeste houtsingels langs de sloten in de lagere gebieden verdwenen. Ten westen van de dekzandrug is het landschap sterk veranderd door de Wijthmenerplas en het golfterrein.

Het besloten landschap bij Herfte.

De nederzettingen langs de IJssel

Windesheim en Harculo liggen op hogere gronden langs de IJssel. Windesheim ligt op een brede oeverwal die de rivier heeft gevormd en Harculo op een lange, vrijwel oost-west gelegen dekzandrug die tot voorbij Heino doorloopt. De hogere gronden werden benut als bouwland, in de uiterwaarden werd het vee geweid. De oostelijk gelegen broekgebieden zijn later ontgonnen, na de aanleg van de Soestwetering. Het Lierderbroek heeft een regelmatige strookvormige percelering. Vanuit de wetering, die de oude cultuurgronden van Lierderholthuis en Laag-Zuthem afgrensde, zijn rechte sloten tot aan de Soestwetering gegraven. Later is door dit broekgebied de Graven aangelegd. Het Windesheimerbroek en het Zuthemerbroek zijn vrij onregelmatige ontginningen in het restgebied tussen de Zandwetering en de Soestwetering. Het Windesheimerbroek werd aan de noordkant afgesloten door de Windesheimer Stouwe, een binnendijk die nu vrijwel uit het beeld verdwenen is. De Polder Sekdoorn ligt ingeklemd tussen de Soestwetering en de Nieuwe Wetering. Volgens Van der Schrier was Sekdoorn in 1312 nog niet ontgonnen. De percelering dateert waarschijnlijk van na de aanleg van beide weteringen.
In het huidige landschap is het onderscheid tussen de oude cultuurgronden van Harculo en Windesheim en de broekontginningen bewaard gebleven. De Wijeseweg langs de Zandwetering is ongeveer de grens tussen beide landschapseenheden. De dekzandrug tussen Harculo en Laag-Zuthem valt in het landschap nauwelijks op. De Jan van Arkelweg en de Zuthemerweg liggen op deze rug. Interessant is dat er drie boerderijen liggen die ‘hoogtenamen’ hebben: De Weekhorst aan de Jan van Arkelweg en Het Hooge Land en De Horst aan de Zuthemerweg.
De Polder Sekdoorn, en zeker het gedeelte in de gemeente Zwolle, heeft door de grote zandwinplas en de vele hoogspanningsleidingen veel van haar cultuurhistorische betekenis verloren.
Oldeneel, Schelle en Spoolde liggen op geïsoleerde rivierduinen, ontstaan in de laatste ijstijd of het begin van het holoceen. De lage heuvels worden omgeven door rivierklei die de IJssel heeft afgezet in de lagere terreinen. De lagere gronden ten oosten van de rivierduinen worden ontwaterd door de Steenwetering, bij Oldeneel heet dit gebied de Steenweteringslanden. De buurtschappen hebben een losse bebouwingsstructuur met een agrarisch karakter, hoewel er weinig agrarische bedrijven zijn

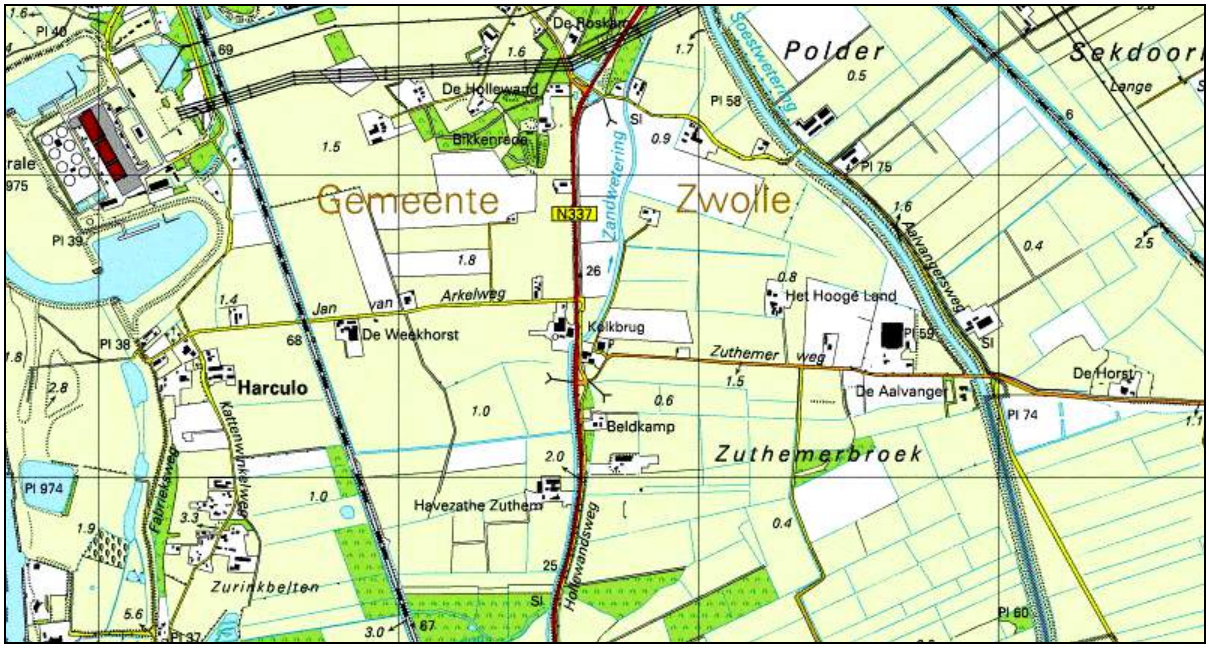

De dekzandrug ten oosten van Harculo valt in het landschap nauwelijks op, maar komt wel tot uiting in de namen van boerderijen: De Weekhorst, Het Hooge Land en De Horst.

overgebleven. Bij Oldeneel is het veerhuis IJsselzicht een belangrijke blikvanger, de veerstoep is nog aanwezig. Bij Schelle wordt de structuur vooral bepaald door de buitenplaats Schellerberg met de fraaie Schellerallee.
Spoolde had een vrij omvangrijk bouwlandcomplex, de Spoolder Enk, die ten noordwesten van het dorp op de oeverwal van de IJssel lag. Door de aanleg van het Zwolle-IJsselkanaal is de relatie tussen de enk en de bebouwing verloren gegaan. In de uiterwaarden lagen graslanden, maar enkele hoger gelegen delen werden ook als bouwland gebruikt: de Spoolder Zaaiwaard. In de buurtschap staan nog enkele interessante boerderijen, zoals Eva's Hoeve uit 1740 en 't Kleine Veer uit 1908.

De boerderijen

Belangrijke blikvangers van het landelijke gebied en dragers van het agrarische landschap zijn de boerderijen. In het kader van de uitgevoerde cultuurhistorische analyse is geen nader onderzoek gedaan naar de vele boerderijen in het buitengebied. Op de bij dit rapport gevoegde cd-rom is lijst opgenomen van waardevolle boerderijen, gebaseerd op de inventarisatie van historische boerderijen die de gemeente in 2002 heeft laten uitvoeren.

't Kleine Veer in Spoolde, een boerderij van het Oldambtster type.

6. Zwolle en de waterhuishouding

In 1308 werd het Sallandse Dijkrecht afgekondigd door de bisschop van Utrecht. Dit gebeurde op de Spoolderberg, de plaats waar vanouds alle belangrijke gebeurtenissen in Salland werden besproken. De instelling van het dijkrecht betekent dat er toen een doorgaande dijk vanaf Deventer tot bij IJsselmuiden lag. Vermoedelijk lagen er voor die tijd wel hier en daar dijken om het water van de IJssel te keren, maar van een samenhangend systeem was toen nog geen sprake. Een van die oudere dijken was de Stouwdijk of Zalkerdijk bij Westenholte, die al in de dertiende eeuw wordt genoemd. Wat precies de functie van deze dijk is geweest is nog onduidelijk. Vermoedelijk diende de dijk om de buurtschappen Westenholte, Spoolde en Voorst te behoeden voor overstromingswater van de IJssel of van de Zuiderzee dat vanuit het noorden, over het toen nog niet ontgonnen Mastenbroek, de huizen en landbouwgronden kon bedreigen. Later kreeg de dijk een andere functie, als onderdeel van de dijkring van Mastenbroek. Toen moest de dijk er voor zorgen dat overstromingswater van de IJssel, komend uit het zuiden, niet in Mastenbroek terecht kwam maar werd afgeleid naar het Zwarte Water.

De Zalkerdijk.

De dijkring van Mastenbroek is in de jaren 1385-1390 tot stand gekomen. Door deze bedijking werd de komberging van de regio verkleind, wat tot gevolg had dat het water van het Zwarte Water en de Vecht behoorlijk kon worden opgestuwd. Waarschijnlijk zijn de dijken langs het Zwarte Water en de Vecht op het ‘schiereiland’ van Langenholte, Dieze en Berkum in dezelfde periode aangelegd, net als de dijk langs de noordelijke oever van de Vecht. Over de Vechtdijk bij Haerst is voor het eerst in 1402 melding gemaakt.

Door de aanleg van de Sallandse Bandijk werd de afwatering van de laaggelegen gebieden van Salland bemoeilijkt. Weliswaar werden op verschillende plaatsen in de IJsseldijk uitwateringssluizen aangelegd, zoals bij Windesheim, maar kennelijk voldeed de situatie niet. Er werden grote waterlopen gegraven, de

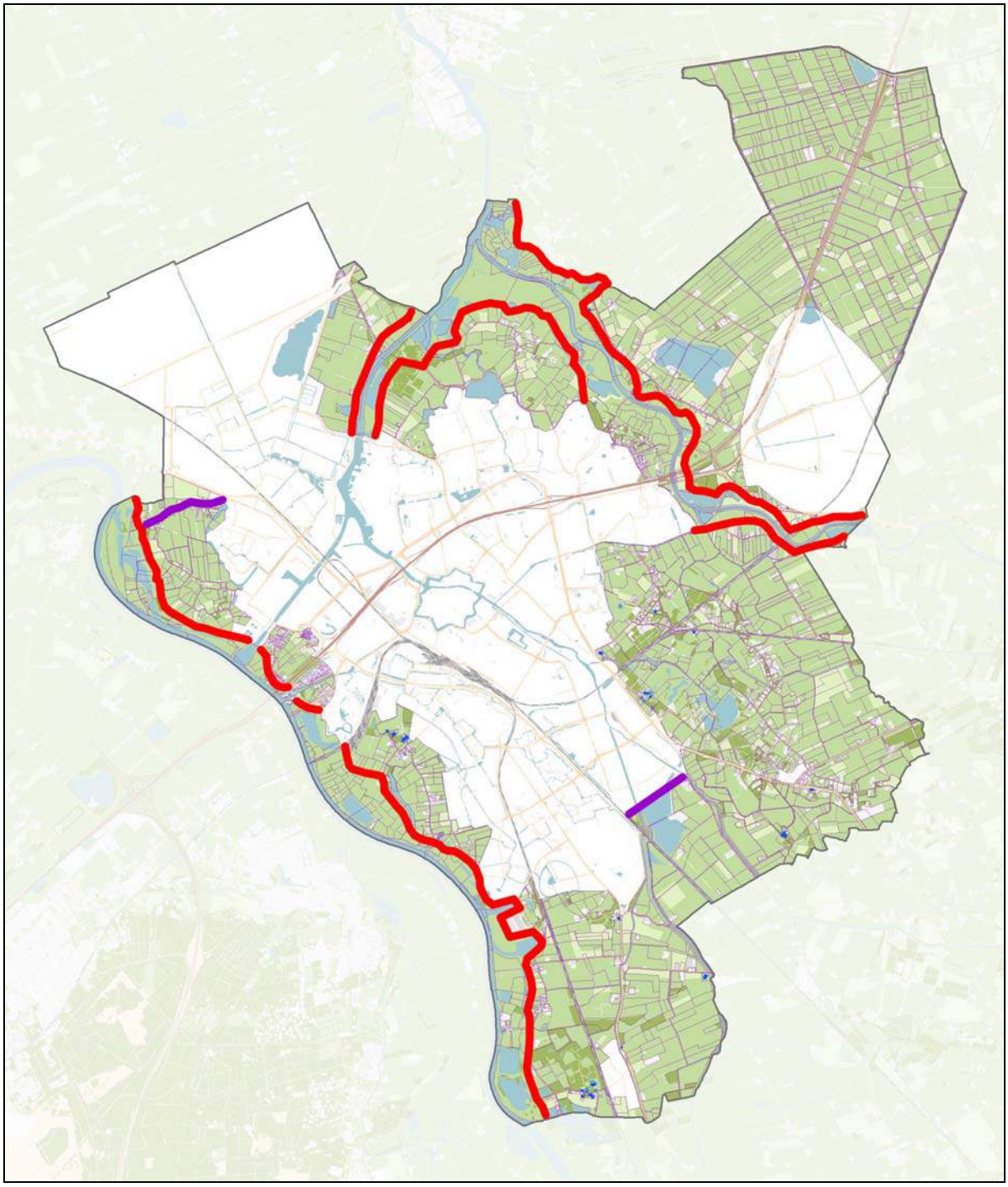

Dijken in het buitengebied van Zwolle. Rood: rivierdijken; paars: Zalkerdijk en Sekdoornse Dijk.

Sallandse weteringen, om het water uit het achterland naar het noorden af te voeren. Hiervoor werd een lage dekzandrug tussen Harculo en Heino doorgraven.

Merkwaardig genoeg waterden de Sallandse weteringen niet af op de IJssel; het water werd helemaal naar Zwolle gevoerd om daar via de stadsgrachten te worden geloosd op het Zwarte Water. Kennelijk waren de waterstanden op het Zwarte Water gunstiger dan die op de IJssel. Misschien speelde ook de verminderde aanvoer van water naar Zwolle een rol. Voor de verversing van het water in de singel en de grachten was het van belang de Sallandse weteringen aan te sluiten op de stadsgracht. Ook voor de bevaarbaarheid van de verschillende waterwegen was dit van belang.

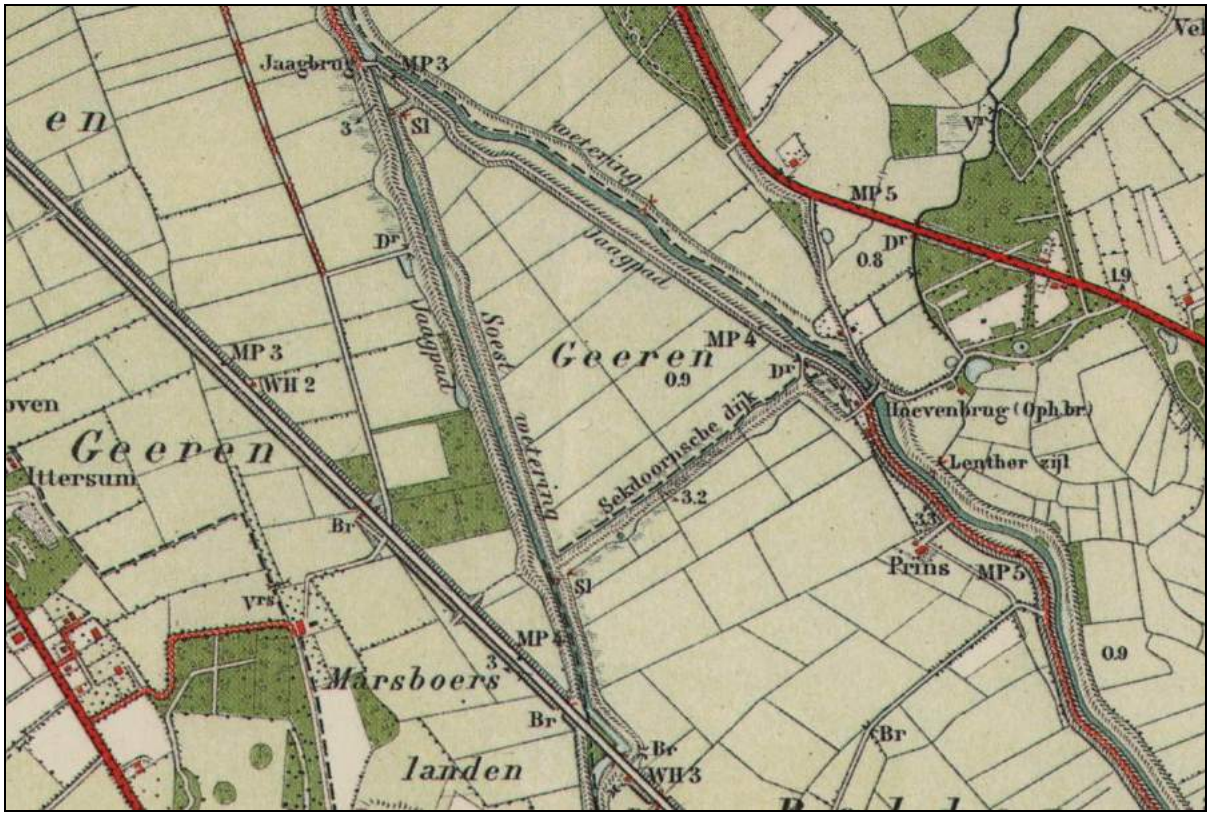

Het noordelijke deel van de Polder Sekdoorn, ingeklemd tussen de Soestwetering en de Nieuwe Wetering. Beide weteringen zijn van dijken voorzien, dit in tegenstelling tot de Zandwetering. Over de dijken lopen jaagpaden ten behoeve van de scheepvaart. De Sekdoornse dijk is waarschijnlijk ouder dan de weteringen en heeft mogelijk als landweer gediend. Later vormde de dijk de scheiding tussen de Polder Sekdoorn ten zuiden ervan en de kleine polder Geeren aan de noordkant. Chromotopografische kaart, omstreeks 1900.

De grote weteringen hadden een belangrijke invloed op de waterbeheersing in de omgeving van Zwolle. Ten zuiden en oosten van de stad bestond het landschap uit een afwisseling van laaggelegen, drassige gebieden (de marsen en broeken) en lage dekzandruggen. Aanvankelijk waren alleen die plekken bewoond waar de boeren over een redelijke oppervlakte hooggelegen landbouwgrond konden beschikken. Door de aanleg van de bandijk van de IJssel, de grote weteringen en – daarop aansluitend – een fijn netwerk van kleinere weteringen en sloten, konden ook de lager gelegen gebieden in gebruik worden genomen. De ontginning van laaggelegen gebieden als de Polder Sekdoorn en het Lierder- en Molenbroek vond plaats in de veertiende eeuw.

Zo'n 20 jaar na de ontsluiting en ontginning van Mastenbroek legde men een ringdijk om het gebied aan. Vermoedelijk had de ontwatering en het landbouwkundig gebruik inklinking en oxidatie van de veenbodem veroorzaakt en was het gebied gedaald ten opzichte van de omgeving. Om het water te lozen zijn er vijf sluizen aangelegd: Lutterzijl (Westerdrecht) aan het eind van de Bisschopswetering, Venerieterzijl aan het westelijke einde van de Oude Wetering, Genemuiderzijl aan het einde van de Nieuwe Wetering, Hasselterzijl tegenover Hasselt aan het eind van de Kamperwetering en het Rademakerszijl aan de oostkant van de Oude Wetering.

Al snel na het graven van de weteringen was bewoning in het veengebied mogelijk. Centraal in de polder, op het kruispunt van wegen en weteringen, is in 1408 de eenbeukige kerk van Mastenbroek gebouwd. De boerderijen kwamen aan de nieuwe wegen te staan. Kenmerkend is de bewoning op huisterpen. Ook nu staan de meeste boerderijen nog steeds hoger dan de omgeving. Kennelijk was er

vroeger nog regelmatig sprake van wateroverlast. Vooral in de winterperiode, als het water op de omringende rivieren hoog stond, kon men het water uit de polder slecht kwijtraken. Deze situatie verbeterde door de komst van poldermolens en later van gemalen.

Het Rademakerszijl in de Oude Wetering, via welke het water werd geloosd in het Zwarte Water. Het zijl diende tevens als schutsluis voor de schepen die van Zwolle naar Kampen of Genemuiden voeren.

Door de regelmatige en rationele inrichting oogt de veenontginning Mastenbroek als een droogmakerij. De grootschaligheid, de rechte wegen en vaarten, de regelmatig verspreide bewoning langs wegen en weteringen en de regelmatige verkaveling binnen de grotendeels rechthoekige blokken, zijn kenmerkend voor de polder Mastenbroek. We hebben de inrichting van de polder te danken aan landmeter Frederick Stoveken, die het plan van wegen en waterlopen tekende.

De overlaat bij Deventer

De stad Deventer maakte geen deel uit van de Sallandse dijkring. Bij hoog water op de IJssel overstroomde de omgeving van de stad. In 1610 werd besloten een nieuwe dijk langs de Schipbeek aan te leggen: de Snippelingsdijk. Het betekende echter dat al het water van de IJssel door de smalle doorgang ten westen van de stad moest worden afgevoerd, waardoor de kaden van Deventer zwaar op de proef werden gesteld. De Snippelingsdijk is verschillende keren doorgebroken. Bij hoogwater in 1658 is de dijk door de Deventenaren zelf doorgestoken, omdat het stadsbestuur bang was dat de kademuren het zouden begeven. Het gevolg was dat grote delen van Salland onder water kwamen te staan. Na een doorbraak in 1784 werd besloten de dijk te verlagen, zodat het IJsselwater gemakkelijker over de dijk kon stromen. Men dacht dat dit minder schade zou veroorzaken dan een echte dijkdoorbraak. In 1809 werd de dijk voorzien van flauw hellende taluds, zodat het een echte overlaat werd. Dit betekende natuurlijk wel dat de lage gronden in het binnendijkse gebied bij elk hoogwater op

de IJssel overstroomd raakten. Via de Soestwetering en de Zandwetering moest het water weer worden afgevoerd. In de buurt van Zwolle trof men voorzieningen om een snelle afvoer naar het Zwarte Water mogelijk te maken. Dit lukte meestal niet: diverse keren is de Zalkerdijk doorgebroken en liep het water de Polder Mastenbroek in. Nadat het winterbed van de IJssel verruimd was kon de Snippelingsdijk in 1864 worden verhoogd en kwam er een einde aan de regelmatig terugkerende overstromingen.

Dijkdoorbraken en overstromingen

In het hele laaggelegen gebied rondom Zwolle zocht men de hogere plaatsen op om te gaan wonen. En waar geen hogere plekken waren, zoals in de polder Mastenbroek, wierp men huisterpen op om de boerderijen op te bouwen. Dit was niet voor niets: wateroverlast kwam vaak voor, hetzij door dijkdoorbraken, hetzij doordat de weteringen en sluizen het hemelwater niet konden afvoeren. Tussen 1428 en 1930 is de Polder Mastenbroek gemiddeld eens in de twaalf jaar ondergelopen als gevolg van dijkdoorbraken. In de nacht van 14 op 15 november 1775 was het water in de Zuiderzee als gevolg van een stormvloed zo hoog opgelopen, dat de Mastenbroekerdijk op maar liefst 37 plaatsen bezweek. Ook de dijken bij Langenholte en de Vechtdijk bij Haerst en Genne zijn diverse keren doorgebroken. Getuigen van deze vele catastrofes zijn de vele wielen die we in de uiterwaarden en binnendijks terugvinden.

De Stadskolk aan de Hasselterdijk, één van de vele wielen die ontstonden bij dijkdoorbraken.

De laatste keer dat Mastenbroek onder water heeft gestaan was niet het gevolg van een dijkdoorbraak. Op 22 september 1944 had de Duitse bezetter opdracht aan het waterschap Mastenbroek gegeven om de polder onder water te zetten. Geallieerde troepen waren de week ervoor in Arnhem en Nijmegen geland en de Duitsers begonnen in hoog tempo de IJssellinie in gereedheid te brengen om de geallieerde opmars te stuiten. In dat kader moest de polder onder water gezet worden, zijn loopgraven aangelegd in de uiterwaarden van de IJssel en werd er een tankgracht gegraven langs de Zalkerdijk, op de rand van het inundatiegebied.

De Gennerdijk met de gerestaureerde Gennegersluis.

7. Zwolse kastelen, landgoederen en buitenplaatsen

Buitenplaats Boschwijk.

Opvallend is het grote aantal landgoederen en buitenplaatsen in het gebied. Een landgoed is een groot stuk land, bestaande uit bossen, landbouwgronden en een of meer pachtboerderijen. Vaak is er een landhuis aanwezig. De term buitenplaats is in de achttiende eeuw ontstaan en duidt op een rijke woning met een tuin en een parkbos. De grens tussen een landgoed en een buitenplaats is niet scherp te trekken: over het algemeen zijn buitenplaatsen kleiner dan landgoederen. Zodra agrarische gronden deel uitmaken van het goed spreken we van een landgoed.

In 1967 is de oude gemeente Zwollerkerspel samengevoegd met de stad Zwolle. Voor die tijd waren stad en kerspel op verschillende manieren met elkaar verbonden. Ruimtelijk was de elite van de stad met het kerspel verbonden geweest door kastelen, havezaten en buitenplaatsen. De stedelijke elite verbleef het belangrijkste deel van het jaar in de stad en bracht in de zomer enige tijd door op de buitenplaatsen op het platteland. Dit was in navolging van de adel die al langer op het platteland woonde. De adel koos sinds de middeleeuwen voor een hoofdverblijf op het platteland te midden van de bezittingen en een verblijf gedurende de wintermaanden in de stad. Als bescherming van have en goed bouwde men een omgracht huis met zware muren en een ophaalbrug. Omdat er voldoende water in de grachten moest staan bouwde men de huizen op plaatsen waar de aanvoer van voldoende water gewaarborgd was. Om die reden koos men voor de ligging buitendijks, aan de voet van de oeverwal in een strang van de rivier (de Vecht, het Zwarte Water) of aan de binnenzijde van de oeverwal, waar het kwelwater uit de oeverwal zorgde voor voldoende water in de gracht. Volgens een theorie van de waterbouwkundige J.P. van de Berg uit 1985 lagen de kastelen rond Zwolle behalve aan de rivieren bij samenvloeiingen van de loopvelden, dat zijn de gebieden die men ’s winters bevloeide om het land met een vruchtbaar kleilaagje te bedekken.

Ten westen van de stad ligt het Mastenbroek, waar verschillende partijen steeds bezig waren hun belangen in het gemeenschappelijke bezit zeker te stellen. Een van deze partijen was de familie Van Voorst. Kasteel De Voorst is gebouwd in de dertiende eeuw, op de rand van het al ontgonnen gebied en het toen nog niet ontgonnen Mastenbroek. Mogelijk speelden de Voorsten oorspronkelijk een rol als beheerders in opdracht van de landsheer, de bisschop van Utrecht. Later kwamen hun belangen in strijd met die van de bisschop en vooral met die van Zwolle.
In 1352 was er tussen de bisschop en de drie IJsselsteden een overeenkomst gesloten waarin werd bepaald dat de adel geen nieuwe versterkte huizen of kastelen meer mocht bouwen op hun bezittingen op het platteland met muren dikker dan ruim een halve meter. Hiermee werd voorkomen dat men vanuit deze kastelen voor de stad onwelgevallige handelingen uitvoerde, zoals het beroven en gijzelen van handelaren die de stedelijke markten bezochten, of dat de eigenaren andere stedelijke belangen zouden schaden. Tegelijkertijd werden kastelen van vijandige edelen belegerd en verwoest. Een van deze kastelen was het in 1362 verwoeste Voorst aan de rand van het Mastenbroek.
Er waren edelen die, met inachtneming van de regels van 1352, rond Zwolle een versterkt adellijk huis hadden gebouwd. Waarschijnlijk gebruikmakend van het vacuüm na de sloop van de Voorst was in de buurt van de oude burchtplaats het kasteel Werkeren ontstaan. Ten zuiden van de stad verrees kasteel Zuthem.

Ruïne van de havezate Windesheim, verwoest door een geallieerd bombardement in 1944. Op de achtergrond een van de bouwhuizen.

In Oost-Nederland en het aangrenzende Duitse gebied ziet men vooral vanaf het tweede kwart van de zestiende eeuw een groot aantal nieuwe huizen ontstaan. Oude kastelen werden geheel of gedeeltelijk afgebroken en vervangen door nieuwe. Deze adellijke huizen op het platteland noemde men sinds omstreeks 1530 havezaten. Daarnaast vestigden ook nieuwkomers zich op het platteland. Het aantal nieuwe aanvragen om als havezate erkend te worden was zo groot dat de Staten van Overijssel er paal en perk aan gingen stellen. De eigenaren van een havezate maakten aanspraak op vrijstelling van belasting voor hun – verdedigbare – huizen omdat ze bijdroegen aan de veiligheid van de

plattelandsbevolking. Bovendien maakten de eigenaren deel uit van de ridderschap en hadden zij zitting in de Staten van Overijssel. Terwijl in Twente en rond Deventer in het midden van de zestiende eeuw de grote bouwgolf plaatsvond, zou dit rond Zwolle pas een halve eeuw later gebeuren. Dit had te maken met de oorlogshandelingen in het begin van de Tachtigjarige Oorlog. De omgeving van Zwolle werd decennialang geteisterd door gevechten tussen Staatse en Spaanse troepen. De kastelen in de nabijheid van Zwolle waren een direct gevaar. Hier kon de vijand zich gemakkelijk nestelen en de stad belagen. Aan de onzekere toestanden kwam een einde door de grote veldtochten van Prins Maurits in 1591 en 1597.
Dit was het moment dat er nieuwe huizen werden gebouwd door edellieden die in de voorafgaande tijd in hun huizen binnen de veilige muren van de IJsselsteden hadden gewoond. Zo bouwden de Schaeps rond 1610 op hun bezittingen de havezate Windesheim, waarvan de kelderverdieping nog bestaat. De Van Haersoltes bouwden in 1617 het imposante Huis Haerst in de gelijknamige buurtschap. De havezate lag op enige afstand van de Vecht langs de weg naar het noorden, net als de verdwenen havezate Den Ordel.
Vlakbij de monding van de Westerveldse Aa in het Zwarte Water lag de havezate Westerveld, gebouwd tussen 1603 en 1606. Het U-vormig aangelegde huis was geheel omgeven door een gracht. Ten oosten van het gebouw, buiten de gracht, lag een voorplein met een poortgebouw. Waarschijnlijk betrof het de grootste havezate in Salland. Het fraaie huis heeft ruim twee eeuwen zijn omgeving gedomineerd, tot het in 1816 werd afgebroken. Het poortgebouw bleef aanvankelijk gespaard, tot het aan het eind van de 19de eeuw eveneens gesloopt werd. Omstreeks 1950 werd de huidige boerderij Westerveld gebouwd, niet ver van de plaats waar de oude havezate had gestaan.

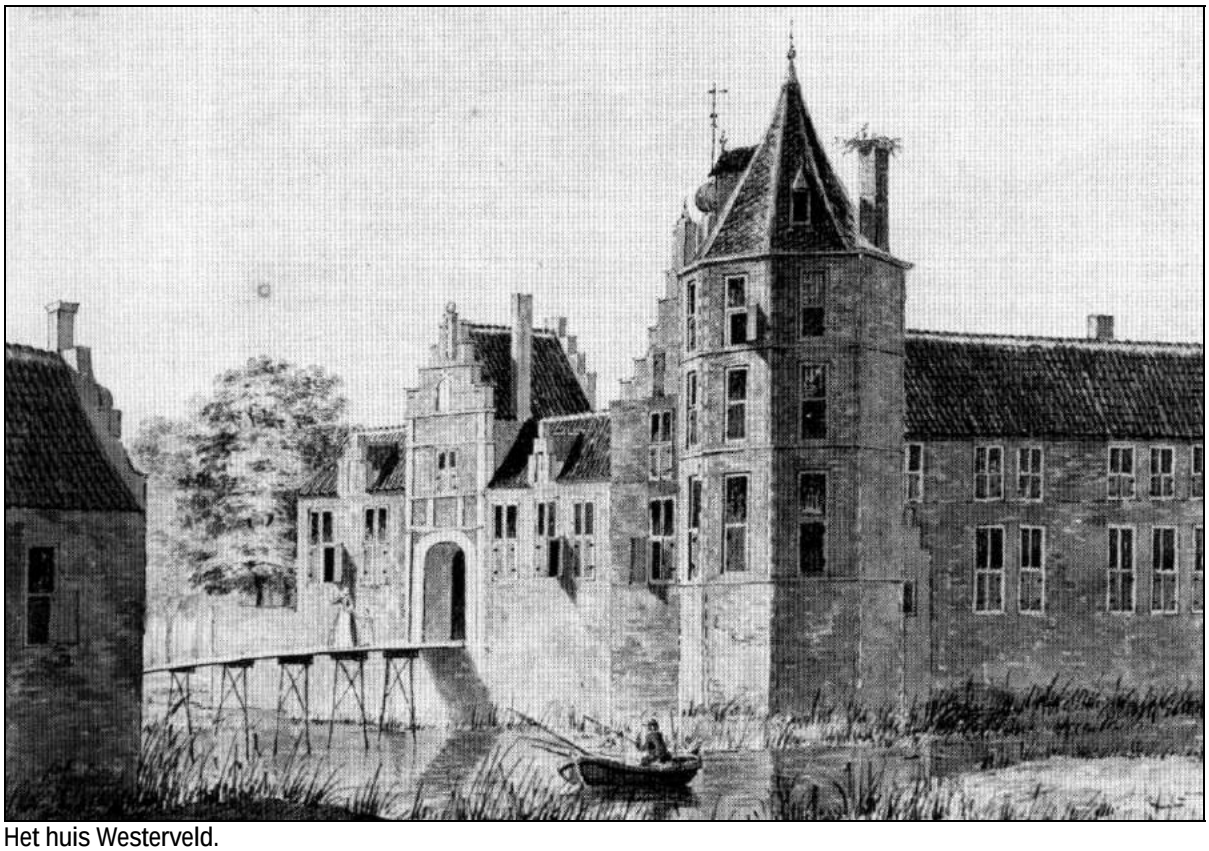
Het huis Westerveld.

Toen de rust op het platteland in de eerste helft van de zeventiende eeuw was teruggekeerd, stichtten ook stedelingen op hun erven rond de stad een eenvoudig verblijf. Aanvankelijk gebeurde dit in de vorm van een stenen kamer aan een pachtboerderij (een zogeheten lanterskamer). Later werd op het erf een eenvoudig huis gebouwd, vaak boven een half verzonken kelder en soms met een extra verdieping. Het

oudste deel van Soeslo is een dergelijk vroeg zeventiende-eeuws huis. Dergelijke buitenhuizen noemde men in West-Overijssel een spieker, een naam die verwijst naar de oorspronkelijke hoofdvorm die ontwikkeld is uit een spieker (graanschuur). In tegenstelling tot de huizen van de adel waren ze niet omgracht. De nog bestaande buitenplaatsen Soeslo, Boschwijk en Landwijk zijn enkele voorbeelden van deze ontwikkeling. In deze huizen woonde men in de zomermaanden terwijl men er, vanwege de geringe afstand tot de stad, ook regelmatig kortere tijd kon verblijven. De buitens lagen in de buurtschappen rond de stad, bij voorkeur aan de uitvalswegen, zoals Kranenburg, Arnichem en Den Doorn. In een aantal gevallen koos men voor een situering aan een van de weteringen (Kolkhof) of aan de Nieuwe Vecht (de verdwenen buitenplaatsen Vegtlust en Campherbeek in Berkum).

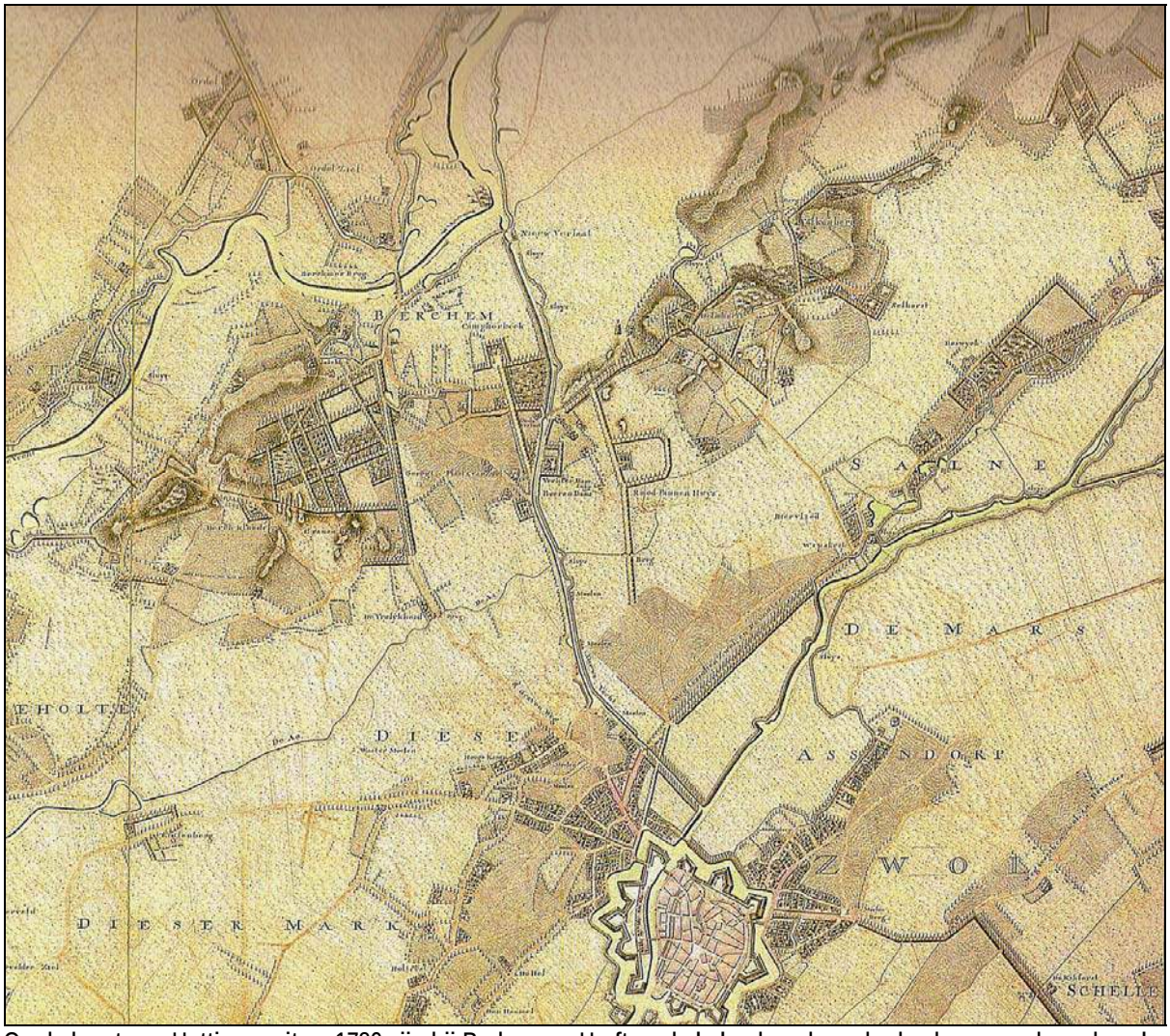

Op de kaart van Hottinger uit ca 1780 zijn bij Berkum en Herfte enkele landgoederen herkenbaar aan de parkaanleg en de structuur van bossen en lanen. Het noorden is links op de kaart.

In de loop van de zeventiende en achttiende eeuw zouden de spiekers havezaten het middelpunt gaan vormen van een uitstrekte tuin- en parkaanleg die aanvankelijk veelal enkel bestond uit een aantal lanen met een sterrenbosje. Ze vormden groene oases op het in die tijd vrijwel boomloze platteland. Vanaf het midden van de zeventiende eeuw werden ze volgens de regels van de symmetrie aangelegd en ontstonden parken met een formele aanleg. Ook waterpartijen werden in het geometrische stramien opgenomen. Zo bezit Zuthem nog een overplaats met een waterallee of grand canal. De strakke classicistische huizen kregen voorpleinen met aan weerszijden vrijwel identieke bijgebouwen, de bouwhuizen waarin de paardenstallen en de koetshuizen waren onder gebracht. Van de buitenplaatsen

Zuthem, Windesheim en Kranenburg zijn bouwhuizen bewaard gebleven; de hoofdgebouwen zijn verdwenen.

Kruispunt van lanen op buitenplaats Soeslo.

Een mozaïek van bossen, landbouwgronden en lanen van de buitenplaatsen overdekte de gemeente Zwolle aan het eind van de achttiende eeuw, getuige de militaire kaarten van Hottinger en van H. van Hooff uit 1781. Door het reliëf en de sterke versnippering van het grondbezit waren de landgoederen en buitenplaatsen veel kleiner dan op de Sallandse zandgronden waar men over uitgestrekte heidevelden kon beschikken voor de aanleg van uitgestrekte lanenstelsels en bossen. Bij een aantal huizen zijn lanen georiënteerd op points de vues, soms op kilometers afstand. De buitenplaats Schellerberg bijvoorbeeld had lanen die gericht waren op de Sassenpoort en de Peperbus.

Aan het eind van de achttiende eeuw ondergingen de geometrische tuinen en parken onder invloed van Engeland een metamorfose. Er werden nieuwe parken aangelegd waarin het natuurlijke landschap middels kronkelende paden, serpentinevijvers, bergjes en weilanden werd nagebootst om romantische stemmingen op te wekken. Een belangrijk voorbeeld is het park van Windesheim dat aangelegd werd door Husly. De belangstelling voor de landschapsstijl was in de eerste decennia van de negentiende eeuw zo groot dat de landschapsarchitect Georg Blume, afkomstig van het hof van de vorst van Nassau-Weilburg, zich in Zwolle vestigde en hier een bloeiende praktijk kon opbouwen. Veel parken werden omgevormd in de landschapsstijl. Vaak werden delen van de oude lanen, en van de oude bomen die nog niet kaprijp waren, ingepast in het nieuwe park. Sommige huizen werden in het begin van de achttiende eeuw fors uitgebreid door de bouw van een nieuw landhuis voor het bestaande (Soeslo, Kolkhof).

Inmiddels was de rol van de adel door de komst van de Fransen en de daarmee samenhangende bestuurlijke hervormingen sterk ingeperkt. Het bezit van een havezate was niet langer vereist om zitting te nemen in de Ridderschap. Voor veel edelen was het niet langer nodig de kostbare havezaten in

stand te houden. In het begin van de negentiende eeuw zouden ze worden verkocht aan burgers die ze verder als buitenplaatsen gebruikten. Van andere havezaten werden de huizen gesloopt, de grachten gedempt, de lanen gekapt en de tuinen veranderd in weiland. In een enkel geval (Zuthem, Kranenborg) zou een van de bouwhuizen tot ver in de twintigste eeuw als boerderij functioneren.

Dienstwoning (rechts) en hoofdgebouw van Soeslo.

In de tweede helft van de negentiende eeuw ondergingen enkele buitenplaatsen nog een verandering zoals Schellerberg en Zandhove. De glorietijd van de buitenplaatsen was echter voorbij. Langs de uitvalswegen en de singels van Zwolle bouwde men grote villa's met forse tuinen waar de nieuwe stedelijke elite de voorkeur aan gaf boven de grote afgelegen buitenplaatsen.
Ook de tuinen zouden in de late negentiende en vroege twintigste eeuw veranderingen ondergaan. Ze werden omgevormd in late landschapsstijl, ook wel gemengde stijl genoemd. De formele tuin deed zijn herintrede. Vooral bij het huis verschenen opnieuw dergelijke tuinen. Zo legde Springer rond het Huis Windesheim geometrische tuinen aan, terwijl de landschappelijke aanleg op de rest van de buitenplaats gehandhaafd bleef.
In de loop van de twintigste eeuw liep de belangstelling voor de buitenplaatsen sterk terug. Veel eigenaren konden het onderhoud door de gestegen loonkosten niet meer betalen en veel buitenplaatsen kregen een nieuwe functie als kantoor of zorginstelling. Sommige buitenplaatsen, zoals Zandhove, kwamen door de uitbreidingen van Zwolle geheel binnen het stedelijke gebied te liggen.

De vormgevers van de buitenplaatsen in Zwolle

Voor het inrichten of herinrichten van de tuinen en parken werden tuin- en landschapsarchitecten van naam ingehuurd. Belangrijke vormgevers van de omgeving van Zwolle waren Blum, Van Lunteren en Springer. Georg Anton Blum, Blume of Blom werd in 1864 of 1865 geboren in Rheinland-Pfalz. In Kirchheim-Bolanden was een paleis van Karl Christiaan von Nassau-Weilburg (1735-1788), een hoge officier in leger van de Republiek en getrouwd met een zuster van stadhouder Willem V. Ze waren liefhebbers van de tuinkunst. In Den Haag liet het echtpaar 'het Hotel Nassau-Weilburg' bouwen, de

huidige schouwburg. Het is mogelijk dat Georg Anton bij zijn broer in Den Haag woonde, die in het gevolg van Karl-Christian von Nassau-Weilburg naar Nederland kwam. Wanneer en waarom hij zich in Zwolle vestigde is niet bekend. Blum werd architect genoemd evenals Hendrik van Lunteren, hoewel zij zich vooral als landschapsarchitect hebben gemanifesteerd. De eerst bekende opdracht is uit 1803 en betreft de nog bestaande aanleg op de buitenplaats Amelink bij Enschede voor de doopsgezinde Blijdensteins, die een relatie met Zwolle hadden. In 1812 heeft Blum het park van Windesheim aangelegd. Verder werkte hij op Dijkzicht, de Horte, Boschwijk en mogelijk op Arnichem. Tussen 1812 en 1815 was hij werkzaam op Vilsteren. Een van zijn belangrijkste ontwerpen is het park van de Fraelemaborg bij Slochteren. Blum overleed in 1827 op 62 jarige leeftijd in Zwolle ten huize van zijn knecht Albert van Gelder. Uit de onbetaalde rekeningen uit zijn boedel blijkt dat hij een fors aantal Zwolse patriciërs als opdrachtgever had.

De entree van buitenplaats Dijkzicht.

Hendrik van Lunteren is in 1780 in Doorn geboren en vestigde zich in 1806 in Utrecht. Hij wordt als architect en boomkweker aangeduid. In 1807 zou hij in Engeland hebben gewoond om een goed begrip te krijgen van de Engelse landschapstijl. De tuin van het gesloopte laatmiddeleeuwse paleis van de Utrechtse bisschop, aan de voet van de Domtoren, werd in 1810 ingericht als kwekerij ‘Flora’s Hof.’ Deze kwekerij zou door zijn zoon en kleinzoon worden voortgezet. Van Lunteren is vooral bekend als ontwerper van landschapsparken op de voormalige wallen van de vestingsteden. In het begin van de 19de eeuw verloren tal van steden hun vestingstatus. Op de wallen en bolwerken werden ‘wandelingen’ aangelegd voor de burgerij. Van Lunteren heeft ondermeer de wallen van Amersfoort tot landschapspark omgevormd. In 1828 werd de voormalige Nieuwe Schans tussen Zwolle en de IJssel veranderd in een park in landschapsstijl, dat de toepasselijke naam Het Engelse Werk kreeg. In 1835 legde hij bij de Sassenpoort het Potgieterpark aan. Dat Van Lunteren deze opdrachten kreeg van de stad Zwolle hangt mogelijk samen met het overlijden van Blum in 1827. Hendrik van Lunteren overleed in 1848 en zijn zoon Samuel zette zijn praktijk voort.

Leonard Springer werd in 1855 geboren in Amsterdam als zoon van de bekende kunstschilder Cornelis Springer. Hij werd opgeleid aan de tuinbouwschool Linnaeus. Door het winnen van een aantal prijsvragen kreeg hij grote bekendheid. Vooral na de eeuwwisseling nam het aantal opdrachten sterk toe, vooral overheidsopdrachten zoals parken, begraafplaatsen etc. Hij was in zijn lange werkzame leven betrokken bij de (her)inrichten van zeer veel buitenplaatsen. Voor de adellijke familie de Vos van Steenwijk ontwierp hij tuinen bij de buitenplaatsen Windesheim (1910) en De Gelder (1911), tevens werkte hij voor de Twentse textielfabrikanten in Almelo en Oldenzaal. Hij ontwierp bij voorkeur in de zogenoemde 'gemengde stijl', een combinatie van landschappelijke met geometrische aanleg waarbij de geometrische aanleg in de nabijheid van het huis kwam te liggen. Hij zou als landschappelijk adviseur worden betrokken bij de aanleg van wegen en villaparken. Springer zou zich vanaf zijn 65e jaar vooral inzetten voor vakverenigingen. Hij stierf in 1940.

De verdiept aangelegde tuin op Windesheim, ontworpen door Leonard Springer.

8. Zwolle en de defensie

In de middeleeuwen vormden de kastelen en de stadsmuren de belangrijkste defensiewerken. Door de toepassing van vuurwapens en kanonnen verloren deze defensiemiddelen echter hun betekenis en moesten er nieuwe werken worden aangelegd. Rondom de steden werden uitgebreide wallen met bastions en andere verdedigingswerken aangelegd. De bastions van Zwolle en de verdedigingslinie tussen Zwolle en de IJssel zijn aangelegd aan het eind van de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw. Van de middeleeuwse kastelen rond Zwolle is in het huidige landschap niets meer te zien.
Een beperkte verdedigingsfunctie hadden de havezaten. Een huis werd pas als havezate erkend als het verdedigbaar was en van een gracht was voorzien, maar een belangrijke militaire betekenis hadden ze niet. Dit geldt in het bijzonder voor de havezaten die pas in de zestiende en zeventiende eeuw werden gesticht.
Een ander stukje militaire geschiedenis is te vinden bij de Kuyerhuislaan tussen de Nieuwe Wetering en Veldhoek. Hier, op de grens van de marken Zwolle en Zalne, lag vroeger de stadslandweer van Zwolle. Een landweer is een aarden wal met een gracht erlangs. De wal was begroeid met dicht struikgewas, bij voorkeur meidoorns. Kuyerhuis is een verbastering van koerhuis, een wachtpost of wachttoren. Als er onraad dreigde werd een mand of koer omhoog gehesen om de mensen in de stad te waarschuwen. Het koerhuis lag op de plaats waar de oude weg naar Twente de landweer kruiste. De Zwolse landweer is aangelegd omstreeks 1384.

Fortgracht van het Engelse Werk bij Zwolle.

De IJsselvallei is binnen het verdedigingssysteem van ons land altijd één van de belangrijkste linies geweest. Vanaf de Tachtigjarige Oorlog tot aan de Koude Oorlog na 1950 is er gebouwd aan de

IJssellinie. Prins Maurits begon vanaf 1589 met de systematische aanleg van wachtposten langs de rivier. Deze wachttorens werden omgeven door een aarden wal en soms door een gracht. In 1610 werden op de linkeroever van de IJssel tegenover ondiepten in totaal 26 kleine redoutes aangelegd. Later zijn hier nog meer posten of batterijen aangelegd.

In 1944 werd de IJssellinie door de Duitsers ingericht als onderdeel van de 'Westwall', die liep van Basel naar het IJsselmeer. Geallieerde troepen waren in september bij Arnhem en Nijmegen geland en de Duitsers begonnen in hoog tempo de IJssellinie in gereedheid te brengen om de geallieerde opmars te stuiten. Op 22 september 1944 gaf de Duitse bezetter opdracht aan het waterschap Mastenbroek om de polder onder water te zetten. Tevens zijn loopgraven aangelegd in de uiterwaarden van de IJssel en werd er een tankgracht gegraven langs de Zalkerdijk, op de rand van het inundatiegebied. De enige herinnering aan deze Duitse IJssellinie is een betonnen kazemat aan de dijk bij Haerst.

De kazemat aan de Haersterdijk.

In de Koude Oorlog had de IJssellinie een grote defensieve betekenis als verdedigingslinie van de NAVO tegen mogelijke aanvallen van het Warschaupact,. Als de 'Russen' zouden komen kon men de Nederrijn en de Waal afdammen, zodat al het water uit de Rijn door het IJsseldal zou stromen. Bij Olst kon een stuw in de IJssel worden aangebracht, en via inlaatsluizen kon ook een groot deel van Salland onder water gezet worden. Verschillende onderdelen van deze linie, die in 1964 weer is opgeheven, zijn nog aanwezig. Ook het Gennegerzijl speelde een rol in de IJssellinie, Door de sluis af te sluiten kon men het laaggelegen broekgebied van Haerst, Genne en Holten onder water zetten bij een aanval van het Warschaupact. Door de ontwikkeling van zware transporthelikopters verloor de IJssellinie haar strategische betekenis.

9. Zwolle en het verkeer

Zwolle kon uitgroeien tot een belangrijke handelsstad dankzij haar ligging aan land- en waterwegen. In de negentiende eeuw werd Zwolle het belangrijkste knooppunt van spoor- en tramwegen in Noord-Nederland.

De vaarwegen

Via het Zwarte Water had Zwolle toegang tot de Zuiderzee. Opmerkelijk is dat deze korte waterloop kennelijk vroeger al zo belangrijk was dat de veel langere Vecht als een zijrivier werd gezien: de Vecht mondt uit in het Zwarte Water. Verder komen in het Zwarte Water de kleinere stroompjes Grote Aa en Westerveldsche Aa uit. Vanuit Zwolle voer men met kleine platboomde schepen (de Enter zompen) over de Vecht en de Regge naar Twente en Duitsland. De Vecht was tot in de buurt van Bentheim bevaarbaar. Het Rode Torenplein in de stad was de stapelplaats van Bentheimer zandsteen. Omstreeks 1600 is de Nieuwe Vecht tussen Zwolle en Berkum gegraven, waardoor men vanuit Zwolle rechtstreeks naar de Vecht kon varen en niet meer de omweg via het Zwarte Water hoefde te maken. De sluizen in de stad en bij Berkum (het Nieuwe Verlaat) zijn nog aanwezig, maar fungeren niet meer als schutsluis omdat een deel van de Nieuwe Vecht in de stad gedempt is.
Ook de Sallandse weteringen hebben een rol gespeeld in het goederenvervoer van en naar de stad. Langs de Nieuwe Wetering en de Soestwetering lagen jaagpaden om de schepen te trekken.

De Nieuwe Wetering bij gemaal Linterzijl. Het jaagpad lag vroeger aan de overzijde van de wetering.

De weteringen in de Polder Mastenbroek werden in de loop van de zeventiende eeuw van groot belang als verkeersaders: de meeste weteringen deden dienst als trekvaart. De Kamperwetering, die ook wel Trekvaart wordt genoemd, de Kerkwetering, Hasseltse Wetering, Nieuwe Wetering en Oude Wetering functioneerden als trekvaart. Zo liep de trekvaart van Kampen naar Hasselt via de Trekvaart of Kamperwetering, Kerkwetering en Hasseltse Wetering. De trekvaart van Kampen naar Zwolle liep via de Trekvaart of Kamperwetering, Kerkwetering, Oude Wetering en vervolgens over het Zwarte Water.

Ook van Zwolle naar Genemuiden kon men per trekschuit reizen: vanaf het Zwarte Water naar de Oude Wetering, Kerkwetering en Nieuwe Wetering. Bij de kerk van Mastenbroek kon worden overgestapt van de ene trekvaartroute naar de andere.
Wanneer de Hermelijngracht of Tolgracht is aangelegd is niet precies bekend. De landweg tussen Zwolle en Groningen, via de Tolweg en de Nieuwedijk, bestond al in 1650, maar is op de zestiende-eeuwse kaarten van 'sGrooten en Van Deventer nog niet ingetekend. We mogen aannemen dat de gracht en de weg in het begin van de zeventiende eeuw zijn aangelegd. De gracht diende om het veengebied van Ruitenveen te ontsluiten. Via een zijkanaal kon het veengebied van de Veenekampen en de Meele worden bereikt. Op de kaart van Hottinger (1780) zijn twee verlaten (schutsluizen) in dit zijkanaal aangegeven. Door een schutsluis bij Berkum-Bruggenhoek, het Ordelsche Zijl, voer men de Vecht op. In de gemeente Zwolle is een klein deel van de Hermelijn- of Tolgracht bewaard gebleven.

Sluisbrug over de Katerveersluis in de Willemsvaart.

In 1819 is de Willemsvaart tot stand gekomen, waardoor Zwolle eindelijk een vaarverbinding met de IJssel kreeg. Lange tijd hadden Deventer en Kampen zich tegen een dergelijke verbinding verzet. Koning Willem I was de grote animator van dit werk. Via de (oude) Katerveersluis konden de schepen vanuit de IJssel de stad bereiken. De nieuwe, grotere sluis dateert uit 1873, net als de ijzeren ophaalbruggen. De nieuwe sluis is gerestaureerd in 1988, maar functioneert niet meer. De westelijke sluisdeuren zijn in 1992 vervangen door een gemaal ten behoeve van de aan- en afvoer van water naar en van Zwolle-Zuid. De oude sluis is nog in gebruik voor de recreatievaart en is gerestaureerd in 1995.
Ten zuiden van de oude sluis bevindt zich een schotbalkenloods. Tot voor kort stond hier ook een tweebeukige werkplaats uit ca 1870. De werkplaats is waarschijnlijk gebouwd tijdens de aanleg van de nieuwe sluis. In de stad is de Willemsvaart gedeeltelijk gedempt. De oude sluis die toegang gaf tot de stadsgracht functioneert niet meer maar is nog wel zichtbaar.

Vanaf 1810 is gegraven aan de Dedemsvaart. Door dit kanaal ontsloot men de grote veengebieden op de grens van Overijssel en Drenthe. Tussen Berkum en De Lichtmis werd in 1832 het Lichtmiskanaal gegraven, waardoor Zwolle ook een aansluiting kreeg op de Dedemsvaart. Het kanaal is gedempt bij de aanleg van de A28. In de uiterwaard van de Vecht is de uitmonding van het kanaal in de rivier nog te zien. Ook de oude sluiswachterswoning van de Berkummersluis is nog aanwezig, ten oosten van buitenplaats Dijkzicht.

Vm sluiswachterswoning van de Berkummerschutsluis.

In het midden van de negentiende eeuw kreeg de Overijsselsche Kanalisatie Maatschappij (OKM) toestemming om een aantal kanalen te graven in de provincie Overijssel. In 1851 begonnen de werkzaamheden. Het hoofdkanaal (van Zwolle naar Almelo) kwam gereed in 1855, het zijkanaal Deventer-Raalte-Damsholte-Lemelerveld werd in september 1858 opengesteld. Voor het hoofdkanaal maakte men gebruik van een deel van de Nieuwe Wetering. Een daling van de inkomsten uit de scheepvaart, mede veroorzaakt door de ontwikkeling van het Twentekanaal in de jaren dertig van de twintigste eeuw, bracht de OKM in financiële moeilijkheden. Om daar iets tegen te doen, werd in 1941 een nieuw bedrijf, de N.V. Maatschappij Overijsselsche Kanalen (MOK), opgericht. Het scheepvaartverkeer liep echter steeds verder terug en een aantal kanaalvakken werd voor de beroepsvaart gesloten en overgedragen aan het Waterschap Salland. Aan de MOK danken we de fraaie Hoevenbrug over de Nieuwe Wetering, gebouwd in 1949.

De vaarweg door de Willemsvaart en de stadsgracht van Zwolle was in de loop van de twintigste eeuw een belemmering voor de binnenvaart geworden. Er werd een betere noord-zuidverbinding gecreëerd door de aanleg van het Zwolle-IJsselkanaal in 1964, die de IJssel en het Zwarte Water met elkaar verbindt. Langs het kanaal werden insteekhavens gegraven voor de industriegebieden Westenholte en Grote Voort.

De landwegen

Voor de negentiende eeuw was men voor het vervoer per as aangewezen op enkele doorgaande wegen die bij Zwolle samenkwamen. Vanaf Berkum kon men over de Vechtdijk naar Hasselt reizen, net als via Westenholte over de dijk van het Zwarte Water. Over de dijk van de IJssel lag een weg naar IJsselmuiden, waar men kon oversteken naar Kampen. De weg over Ittersum en Windesheim naar Deventer was de belangrijkste noord-zuidverbinding. De rechtstreekse verbinding tussen Zwolle en Groningen liep vanaf het begin van de zeventiende eeuw over de Tolweg en de Nieuwendijk naar De Lichtmis. Na de aanleg van het Lichtmiskanaal kon men sneller over de jaagpaden van het kanaal naar de Lichtmis gaan.

De Tolgracht en Tolweg, de huidige N 758.

In zuidwestelijke richting liepen wegen naar Raalte, langs de Nieuwe Wetering, en naar Almelo via Wijthmen en Lenthe (de Oude Twentse Weg). Vanaf Frankhuis liep de Kamperweg in westelijke richting via Voorst, Westenholte en 's-Heerenbroek naar IJsselmuiden, waar al vanaf 1448 een brug over de IJssel lag. Veruit de belangrijkste weg was de Hessenweg vanuit Zwolle naar Hardenberg en vandaar naar Coevorden en Neuenhaus in Duitsland. Deze weg was vanaf de middeleeuwen tot halverwege de negentiende eeuw een van de belangrijkste oost/west verbindingen in ons land en verbond Utrecht, Amersfoort en Amsterdam met grote Duitse steden als Munster, Bremen en Hamburg. Bij Berkum lag al vanaf de zestiende eeuw een vaste brug over de Vecht. Over de Hessenweg trokken de Hessische kooplieden met hun grote karren, die door drie of vier spannen paarden getrokken werden. In hun kielzog kwamen ook tal van werklieden uit Duitsland het land binnen, zoals de hannekemaaiers, ook wel ´Poepen´ genoemd. Hieraan dankt Berkum de bijnaam Poepershoek. Bij het Katerveer moest men de IJssel overvaren, want een vaste verkeersbrug over de IJssel is bij Zwolle pas in de twintigste eeuw gebouwd. Bij Hattem vertakte de Hessenweg zich in verschillende richtingen: via Epe naar Apeldoorn en Arnhem, en via Elspeet en Voorthuizen naar Amersfoort, Amsterdam en Utrecht.

Het oude tracé van de Hessenweg bij buitenplaats Dijkzicht.

De doorgaande wegen werden gebruikt door handelaars en vrachtrijders die hun waren naar de verschillende steden vervoerden. Zogeheten wagenveren verzorgden het transport van goederen en passagiers. Postiljons of postrijders vervoerden brieven en kleine pakketten te voet of te paard. Via deze wegen werden ook landbouwproducten en vee naar de markten in de stad vervoerd. Marskramers of 'kiepkerels' liepen met hun ransel met koopwaar naar het volgende dorp om te zien of ze daar nog wat konden verkopen. In het voorjaar kwamen de hannekemaaiers in groepen langs, op weg naar de weidegebieden in het westen, om daar hun geld te verdienen in de hooibouw. In het najaar keerden ze weer terug naar hun woonplaatsen in Duitsland. Het waren vaak kleine boeren die de zorg voor hun eigen bedrijf in de zomer toevertrouwden aan hun familie. En verder trokken over de wegen en paden vogels van verschillende pluimage: landlopers, bedelaars, struikrovers, kwakzalvers, kermisklanten enzovoort.
In de twintigste eeuw is het wegenpatroon rondom de stad sterk veranderd. In de jaren '30 is bij Spoolde de brug over de IJssel gebouwd. Na de Tweede Wereldoorlog werd ten noordwesten van de stad een nieuwe weg aangelegd voor het doorgaande verkeer richting Meppel en Amersfoort. De A 28 volgt dit tracé. Voor de snelweg werd in 1970 een nieuwe brug over de IJssel gebouwd, iets ten noorden van de oude. Na Berkum volgt de snelweg het tracé van het Lichtmiskanaal, dat hiervoor werd gedempt.
De Werkerlaan, de huidige Hasselterweg, kwam in de eerste helft van de twintigste eeuw gereed.

De IJsselbrug, gezien vanaf Katerveer.

De spoorwegen

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd Zwolle het belangrijkste spoorwegknooppunt van Noord-Nederland. De spoorlijnen naar Amersfoort en Kampen zijn in 1865 aangelegd, spoedig gevolgd door spoorverbindingen naar Meppel (1866), Deventer (1867), Almelo (1880) en Apeldoorn (1888, inmiddels opgeheven). Als laatste werd in 1903 de spoorlijn naar Ommen aangelegd. Behalve deze spoorverbindingen waren er tramlijnen naar het Katerveer (paardentram), Hardenberg, Meppel (langs

het Lichtmiskanaal), Nunspeet en Blokzijl. Al deze tramlijnen zijn opgeheven in de jaren '30 van de twintigste eeuw.

De spoorlijn Zwolle-Groningen.

Om de verschillende wateren bij Zwolle over te steken moesten diverse spoorbruggen worden gebouwd. De meest bijzondere is de spoorbrug over de IJssel. In 1864 is door de Nederlandsche Centraal-Spoorweg-Maatschappij de spoorlijn Amersfoort-Zwolle aangelegd. Als overbrugging van de IJssel werd een enkelsporige brug gebouwd. In 1936 is deze brug vervangen door een nieuwe, bovendien werd er een tweede enkelsporige brug naast gebouwd. Beide bruggen bestaan uit zogeheten verstijfde staalboogbruggen en hebben een hefgedeelte. De spoorbrug is bijzonder omdat het een dubbele brug betreft en omdat voor het eerst in Nederland de constructie van verstijfde staalbogen werd toegepast.
In 1940 en vooral in 1945 is zware schade aan de spoorbrug toegebracht. Na de oorlog is de dubbele brug in zijn oorspronkelijke vorm uit 1936 teruggebracht. Ook de dubbele spoorbrug over de Vecht, in 1867 gebouwd als kraanbrug waarvan het middengedeelte naar de zijkant kon worden weggedraaid, werd in 1945 opgeblazen. Aan de oorspronkelijke functie als kraanbrug herinneren twee bakstenen peilers in het midden van de rivier.

De veerdiensten

De eerste vaste verkeersbrug over de IJssel bij Zwolle kwam pas gereed in 1930. Voor die tijd moest al het verkeer per pont worden overgezet. Eeuwenlang was het Katerveer de belangrijkste plaats waar voetgangers, rijtuigen, ruiters en transportwagens de IJssel overgezet werden. Het was een schakel in de Hessenweg tussen Amsterdam en Hamburg. Bij Oldeneel lag een voetveer naar Hattem. Tussen Westenholte en Zalk voer een pont die men kon bereiken via de Veerdam, in het verlengde van de Zalkerdijk. Bij Zalk is onlangs weer een voetveer in de vaart genomen, dat echter niet vanaf de veerdam vertrekt. Sinds 2006 vaart het Kleine Veer vanaf Spoolde in de zomermaanden om voetgangers en fietsers over te zetten. Over het Zwarte Water zijn voor zover bekend geen veerponten geweest. Over

de Vecht lag sinds de vijftiende eeuw een vaste brug in de Hessenweg bij Berkum. Verder naar het noorden lag een veer bij Arnichem en een voetveer tussen Genne en Langenholte. Ook het Haersterveer bij Arnichem vaart in de zomermaanden voor voetgangers en fietsers. Van de verdwenen veren zijn de veerdammen bij Oldeneel en Westenholte nog aanwezig. Bij het Katerveer en Oldeneel herinneren de veerhuizen nog aan de vroegere verkeersfunctie.

Het veerhuis bij het Katerveer.

10. Zwolse kloosters en begraafplaatsen

In de veertiende eeuw werd Zwolle het middelpunt van een belangrijke geestelijke stroming, die zich afzette tegen de wantoestanden bij de kerkelijke instellingen, zoals de aflaathandel en het luxueuze leven dat veel geestelijken leidden. De grondlegger van deze beweging, de Moderne Devotie, was de in Deventer geboren Geert Grote. In 1384 werd het eerste Zwolse broederhuis gesticht. Dit gebeurde vlak voordat Geert Grote aan de pest overleed. De broeder zochten al gauw naar een plek om het drukke stadsleven te ontvluchten en kregen daarvoor gelegenheid toen de marke Berkum grond op de Nemelerberg ter beschikking stelde voor het stichten van een onderkomen voor eenvoudige godvruchtige mannen. In 1386 werd hier een eenvoudige optrek gebouwd, die al snel zou uitgroeien tot een imposant kloostercomplex. Door de grote faam en betekenis van het klooster St.-Agnes of Bergklooster raakte de naam Nemelerberg wat op de achtergrond en staat de heuvel tegenwoordig bekend als de Agnietenberg. Het klooster geniet onder meer grote bekendheid omdat Thomas van Kempen er een groot deel van zijn leven doorbracht en er in de jaren 1464-1471 zijn beroemde kroniek schreef (Chronica Montis Sanctae Agnetis). Funderingsresten van de kloostergebouwen liggen onder de oppervlakte van de begraafplaats (De Kruijf e.a., 2000).

Een ander klooster van de Moderne Devotie is gebouwd in Windesheim. Hier begonnen aanhangers van de beweging uit Deventer in 1387 met de bouw van een klooster. Ook dit klooster groeide uit tot een grote en invloedrijk kloostercomplex. Het klooster werd het moederklooster van de internationale Congregatie van Windesheim, waar bijna honderd kloosters in binnen- en buitenland zich bij aansloten, waaronder het Bergklooster en het klooster Bethlehem in de stad.
Van het Windesheimer klooster is nog wel iets te zien, want de oorspronkelijk kloosterbrouwerij uit omstreeks 1565 fungeert tegenwoordig als dorpskerk.

De dorpskerk van Windesheim.

Het terrein van het Bergklooster is later ingenomen door de buitenplaats Kranenburg, tegenwoordig ligt hier de Algemene Begraafplaats. Andere begraafplaatsen in de gemeente zijn de begraafplaats in Windesheim en de Israëlitische begraafplaats aan de Kuyerhuislaan. In 1722 kreeg de joodse gemeenschap in Zwolle toestemming om een begraafplaats op de Luurderschans in te richten. Deze begraafplaats is in 1980 aan de gemeente verkocht en er werd een nieuwe locatie gevonden aan de Kuyerhuislaan. De oude graven zijn overgebracht naar de nieuwe begraafplaats.

Het meest bijzonder is echter een graf op landgoed Arnichem, dat wel bekend staat als het 'Graf van de negerslaaf'. Op de twee grafstenen staan Latijnse en Arabische teksten, waarop staat dat dit de rustplaats is van Lepejou. Lepejou was bediende van Joan Hendrik Tobias, een Zwolse patriciër die een tijdlang in Nederlands-Indië heeft gewerkt. Hij zou Lepejou hebben meegenomen naar Arnichem, waar hij in 1828 is overleden. Geen negerslaaf dus, Lepejou was afkomstig van Celebes en gezien de Arabische tekst waarschijnlijk moslim. Het graf – misschien wel het oudste moslimgraf in Nederland – is op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst.

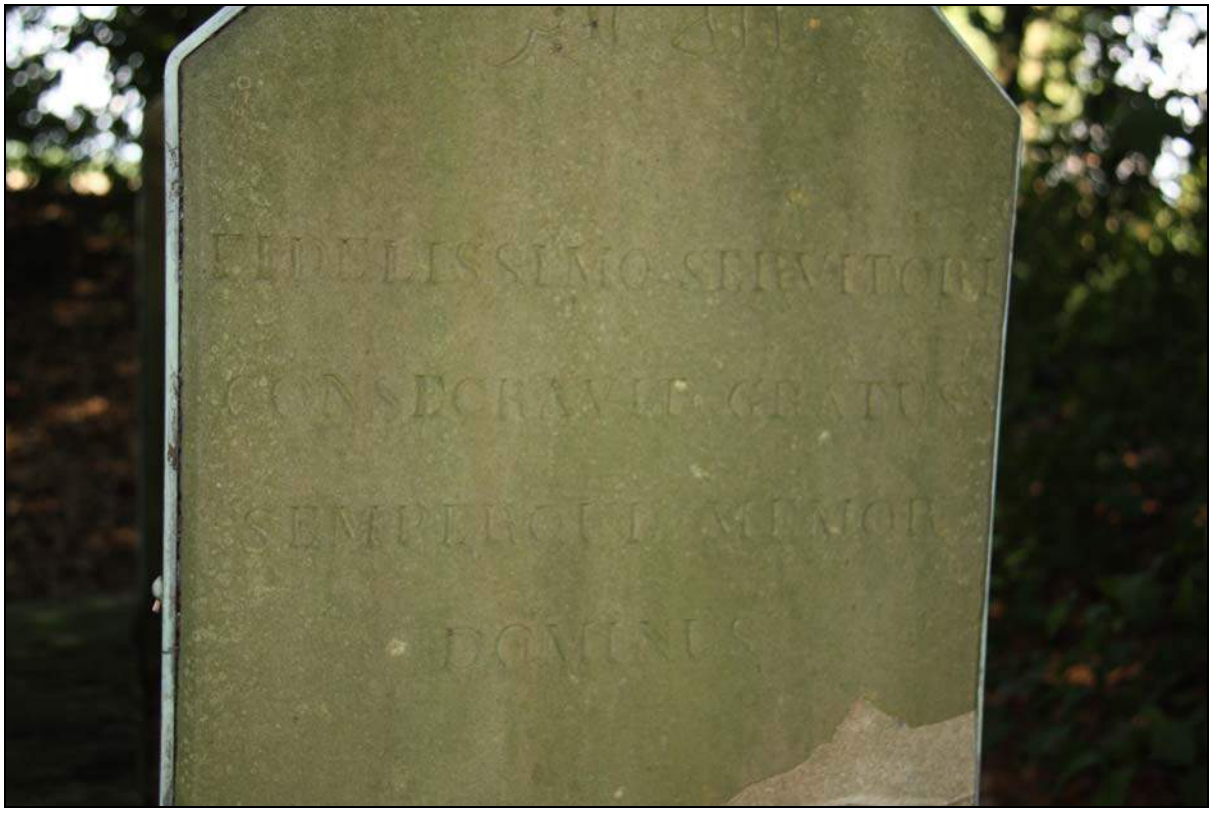

Een van de stenen op het graf van Lepejou.

11. Zwolle en de bedrijvigheid

Van de vroegere bedrijvigheid in het buitengebied van Zwolle is weinig bewaard gebleven, met uitzondering natuurlijk van de landbouw. Langs het Zwarte Water en de Nieuwe Vecht hebben vroeger tal van industriemolens gestaan, waarvan de Passiebloem aan de Nieuwe Vecht als enige bewaard is gebleven. Bij Frankhuis heeft in de negentiende eeuw een kalkoven gestaan, die echter omstreeks 1900 alweer was verdwenen. In de uiterwaarden van de IJssel hebben enkele steenfabrieken gestaan, twee bij Oldeneel en een bij Windesheim. De oude ringoven van de NV Waalsteenfabriek Windesheim is gespaard bij de sloop van het fabrieksgebouw, toen de productie in 1982 werd beëindigd.

De Windesheimer korenmolen is een achtkante, met riet gedekte stellingmolen op een houten onderbouw en een lage stenen voet. De molen is gebouwd in 1748, nadat een voorganger, die ten zuidwesten van het klooster had gestaan, afbrandde. De molen behoorde bij de havezate Windesheim. De molen is in 1952 en 2009 gerestaureerd.

De IJsselcentrale bij Harculo met de hoogspanningsleidingen in de Polder Sekdoorn.

De IJsselcentrale is in het begin van de jaren ’50 van de vorige eeuw gebouwd in opdracht van de NV Electriciteitsfabriek IJsselcentrale. De centrale is ontworpen door architect P.J. de Gruijter. De opening vond plaats in 1955. Voor de aanvoer van brandstof zijn ten noorden en zuiden van de centrale havens aangelegd, waarbij gebruik is gemaakt van twee grote wielen. Vroeger werd de centrale met kolen gestookt, tegenwoordig is de capaciteit teruggebracht en wordt er op aardgas en (bio)olie gestookt. Van de vijf schoorstenen zijn er in 1983 drie afgebroken.
Het gebouw is een mooi voorbeeld van naoorlogse utiliteitsbouw en fungeert als ‘landmark’ voor de ruime omgeving. Door de vele hoogspanningsleidingen in het buitengebied is de aanwezigheid van de centrale ook merkbaar als men het gebouw niet kan zien.

12. Conclusies en aanbevelingen

Het landschap van de gemeente Zwolle heeft een lange geschiedenis. Al duizenden jaren geleden woonden en werkten er mensen in dit gebied. Van deze oudste bewoners is in het huidige landschap niet veel te zien, maar ongetwijfeld bevat de bodem nog tal van gebruiksvoorwerpen en bewoningssporen. De basis van het landschap van nu is gelegd in de middeleeuwen. Elke periode in de geschiedenis voegde weer nieuwe elementen aan het landschap toe. Het landschap is immers voortdurend in verandering. Steeds moest het worden aangepast aan de veranderde eisen die de mensen aan hun woon- en werkomgeving stelden. Deze ontwikkeling, de wordingsgeschiedenis van het landschap kunnen we herkennen aan landschapselementen als dijken, zandwegen, buitenplaatsen en de enken met de boerderijen eromheen. Deze elementen horen - net als gebouwde monumenten, boerderijen, archieven en volksverhalen – tot ons cultuurhistorisch erfgoed.
Cultuurhistorische elementen en structuren zijn belangrijke aspecten van stad en landschap. Ze dragen bij aan de eigenheid van de streek, ze vormen oriëntatiepunten en ze zorgen ervoor dat bewoners en bezoekers zich met een stad of een streek kunnen identificeren. Ze vertellen het verhaal van de geschiedenis van het landschap. En ze dragen in hoge mate bij aan de belevingswaarde.

Wiel in de Stadslanden, langs de Hasselterdijk.

Het is daarom belangrijk dat dit bijzondere cultuurhistorische erfgoed, dit landschap met zijn kenmerkende onderdelen, ook in de toekomst bewaard blijft. De afgelopen decennia is er veel in het buitengebied van Zwolle veranderd. Ruilverkavelingen zijn uitgevoerd, nieuwe wegen werden aangelegd, de stad heeft zich sterk uitgebreid. Deze ontwikkelingen zijn ten koste gegaan van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Toch herbergt het buitengebied tal van elementen en structuren die de geschiedenis van het landschap illustreren. Deze zijn in de bijgevoegde cd-rom beschreven en van advies voorzien.

Als we het buitengebied van Zwolle als geheel bekijken zijn er enkele landschapsvormende factoren geweest die een belangrijk stempel op het landschap hebben gedrukt en die de essentie van het landschap hebben bepaald. Deze factoren zijn:

- De landbouw. De geleidelijke ontginning en ingebruikname van het gebied laat zich in de verschillende vormen van inrichting aflezen. Er zijn weinig gebieden in Nederland waar op zo'n kleine oppervlakte zoveel verschillende ontginningsvormen bij elkaar kunnen worden aangetroffen. De dorpen Langenholte, Herfte en Wijthmen met hun essen, de rivierneder-zettingen langs de IJssel, van Windesheim tot Spoolde, de laatmiddeleeuwse broek-ontginningen van Zuthem en de Polder Sekdoorn, tot en met de twintigste-eeuwse ontginningen in het veengebied van de Tolhuislanden en de Veenekampen zijn voorbeelden van vrijwel alle ontginningsvormen die we in Nederland kunnen aantreffen. Absolute topper is de Polder Mastenbroek, met zijn voor die tijd unieke inrichting.
- De waterhuishouding. De strijd tegen het buitenwater is af te lezen aan de dijken langs de IJssel, het Zwarte Water en de Vecht. De vele wielen getuigen van de keren dat de dijken het niet konden houden en doorbraken, ten koste van veel schade en soms het verlies aan levens van mensen en dieren. Interessant zijn de maatregelen die men heeft moeten treffen om het binnenwater te beheersen. Het stelsel van de Sallandse Weteringen, aangelegd in de veertiende eeuw, kent zijn weerga in Nederland niet. Deze weteringen zijn bepalend geweest voor de waterbeheersing van de laaggelegen mars- en broekgebieden, die via een netwerk van sloten, weteringen, sluisjes en gemalen op de grote Sallandse Weteringen zijn aangesloten.

Het vroegere stoomgemaal Westerveld.

- De infrastructuur. Zwolle heeft zich tot een belangrijke handelsstad kunnen ontwikkelen dankzij de vele landwegen, kanalen en spoorwegen. Vanaf de middeleeuwen liep één van de belangrijkste oost-westwegen van ons land door de stad en door het buitengebied. Het Katerveer was een belangrijke schakel in deze Hessenweg, die Utrecht en Amsterdam verbond met Duitse steden als Bremen en Hamburg. Andere landwegen verbonden Zwolle met Twente, Groningen, Hasselt, Deventer en Kampen. Per schip kon men via het Zwarte Water naar de

Zuiderzee varen en vandaar de havens in andere delen van het land en handelscentra in het buitenland, zoals het Oostzeegebied, bereiken. Veel is door Zwolle de afgelopen vijf eeuwen geïnvesteerd in de verbinding met het achterland. De Nieuwe Vecht, de Hermelijn- of Tolgracht, het Lichtmiskanaal en het Overijssels kanaal waren van groot belang om de benodigde landbouwproducten, hout, turf, zandsteen en vele andere goederen aan te voeren. Via de Willemsvaart en het Zwolle-IJsselkanaal kreeg Zwolle eindelijk haar zo begeerde verbinding met de IJssel. Behalve de waterwegen zelf vormen ook de jaagpaden, veerhuizen, bruggen, sluizen en sluiswachterswoningen waardevolle cultuurhistorische elementen.

IJsselzicht, het vroegere veerhuis bij het voetveer tussen Oldeneel en Hattem.

- De buitenplaatsen. Adellijke families en rijke burgers hebben door hun buitenplaatsen en landgoederen een belangrijke bijdrage geleverd aan de vormgeving van het huidige landschap. Enkele tientallen buitenplaatsen hebben er in de omgeving van Zwolle gelegen. Sommige zijn nog aanwezig, andere zijn geheel verdwenen, enkele laten zich nog herkennen aan de laanstructuren, de bouwhuizen of door landschapselementen als het grand canal van de oude havezate Zuthem. In het kader van de huidige inventarisatie was het niet mogelijk gedetailleerd onderzoek te doen naar de tuingeschiedenis van de buitenplaatsen. Op grond van literatuuronderzoek en veldwerk is echter duidelijk geworden dat met name de parken van Boschwijk, Soeslo, Arnichem, Dijkzicht en Windesheim van grote cultuurhistorische betekenis zijn. Al deze parken bevatten waarschijnlijk elementen uit de vroege landschapsstijl. Dergelijke parken zijn zeldzaam in Nederland. Behalve het park van Boschwijk, dat goed onderhouden is, verkeren de genoemde parken in enigszins verwaarloosde staat. We bevelen aan onderzoek te laten uitvoeren naar de tuingeschiedenis van deze buitenplaatsen.

In de bijgevoegde inventarisatie zijn verschillende objecten beschreven die beschermd zijn volgens de monumentenwet. Waar dit niet het geval is geven we in sommige gevallen aan dat plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst overwogen zou moeten worden. Tijdens het onderzoek is ook gekeken naar ensembles, die vanwege hun cultuurhistorische betekenis voor bescherming in aanmerking

komen, bijvoorbeeld in de vorm van een beschermd landschapsgezicht. Het gaat om de volgende ensembles:

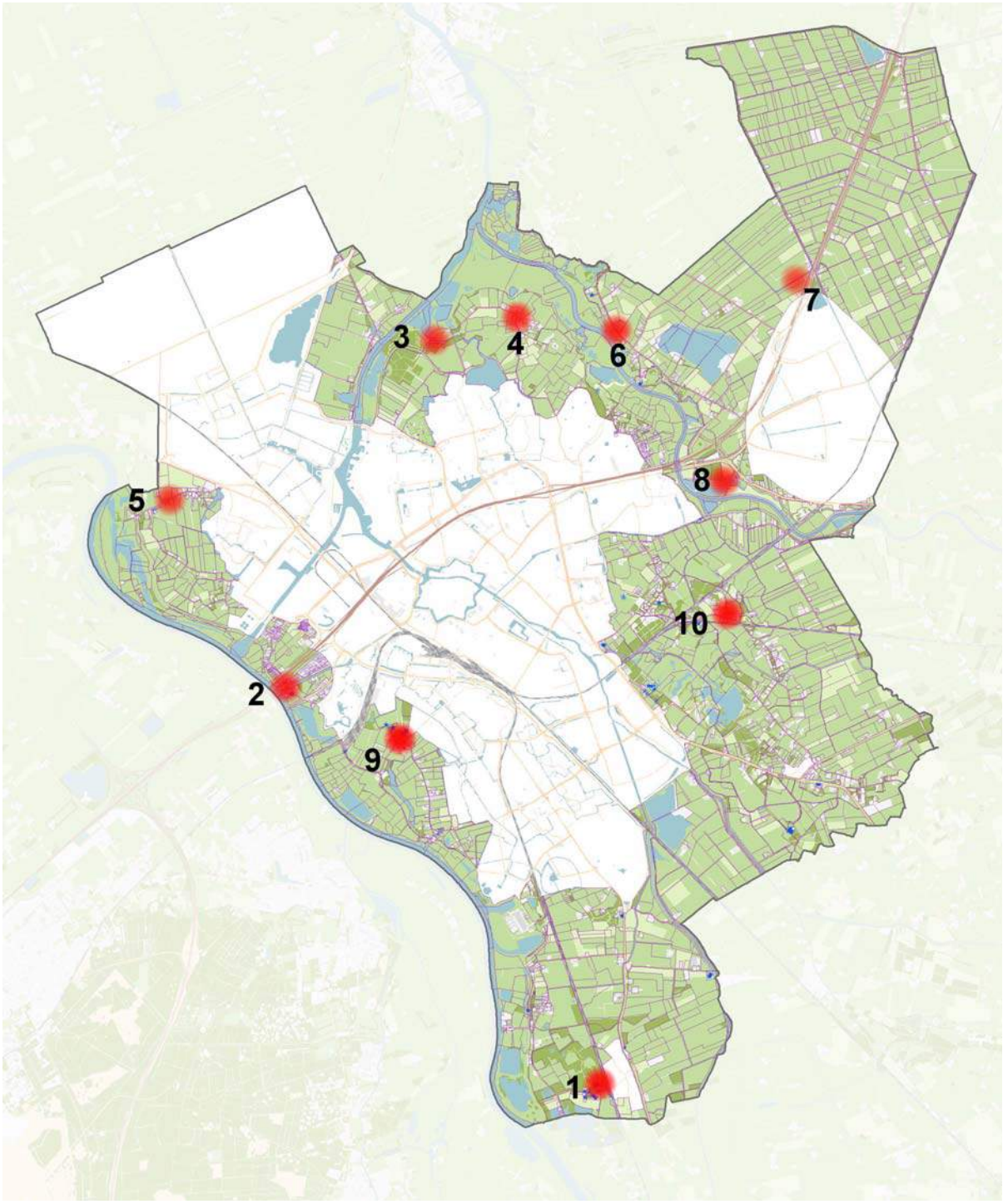

Cultuurhistorisch waardevolle ensembles.

1. Windesheim	6. Haerst/Arnichem
2. Katerveer	7. Tolgracht
3. Westerveld	8. Berkummersluis
4. Langenholte	9. Oldeneel en Schelle
5. Zalkerdijk	10. Veldhoek en Herfte

Ensemble	Onderdelen	Foto
Windesheim	Zandwetering Dorp en dorpskerk Landgoed met bijbehorende gebouwen Kleiputten Resten steenfabriek	
Katerveer	Willemsvaart Sluizen en bruggen Veerhuis en uitspanning Schotbalkenloods Werkplaats	
Westerveld	Westerveldse Aa Stoomgemaal Erve Westerveld Havezateterrein Dijk Schotbalkenloods	
Langenholte	Boerderijen Bebouwingsstructuur Brink Langenholterdijk Wielen Wegenstructuur	
Zalkerdijk	Zalkerdijk IJsseldijk Wielen Boerderijen	
Haerst	Den Doorn Arnichem Vechtdijk Wielen Gennegersluis Boerderijen Bebouwingsstructuur	
Tolgracht	Tolgracht Tolweg Steenwetering Nieuwe Dijk	

Berkummersluis	Lichtmiskanaal Dijkzicht Sluiswachtershuis Brugwachtershuis Hessenweg	
Oldeneel en Schelle	Bebouwingsstructuur Wegenstructuur Schellerwade Schellerberg Veerhuis en veerstoep Schellerallee Steenwetering	
Veldhoek en Herfte	Bebouwingsstructuur Percelering Essen Kleinschaligheid	

Literatuur

Bieleman, J., 1980. Heino; een geschiedenis van mens en plaats. Zwolle.
Demoed, H.B.,1987. Mandegoed schandegoed. De markeverdelingen in Oost-Nederland in de 19e eeuw. Zutphen.
Ente, P., J.C.F.M. Haans & K. Knibbe, 1965. De bodem van Overijssel, de Noordoostpolder en Oostelijke Flevoland; toelichting bij blad 3 van de Bodemkaart van Nederland, schaal 1 : 200 000. Wageningen.
Fockema Andreae, S.J., 1950. Studiën over waterschapsgeschiedenis II, Salland. Leiden.
Gelderman, Edzard & Jaap Hagedoorn (red), 1994. Een aardsch paradijs. De buitenplaatsen Boschwijk, Landwijk en Veldwijk nabij Zwolle. Zwolle.
Gevers, A.J. & A.J. Mensema (1997). De havezaten in Salland en hun bewoners. Alphen aan den Rijn.
Heitling, Willy H. & Leo Lensen., z.j. Vijftig eeuwen volk langs de IJssel. Zutphen.
Hove, Jan ten, 2002. Zandhove van buitenplaats tot verpleeghuis. Zwolle.
Hove, Jan ten, 2005. Geschiedenis van Zwolle. Zwolle.
Kruijf, Udo de, Jeroen Kummer & Freek Pereboom, 2000. Een klooster ontsloten. De kroniek van Sint-Agnietenberg bij Zwolle door Thomas van Kempen. Kampen.
Kuijer, P.C. & H. Rosing, 1994. Bodemkaart van Nederland. Toelichting bij kaartblad 21-Oost Zwolle. Wageningen.
Louwen, Jan & Han Prins (red), 1980. Ach lieve tijd. 750 jaar Zwolsen, Zwollenaren en hun.... Zwolle.
Ogink, L. & T. Groot Beumer, z.j., Het dorp aan de Oude Wetering; historisch overzicht van het dorp Lierderholthuis. z.pl.
Pereboom, Freek, Jeroen Kummer & Harry Stalknecht (red), 1995. Omarmd door IJssel en Zwartewater. Zeven eeuwen Mastenbroek. Kampen.
Pot, C.W. van der, 1972. Zwolle's omgeving omstreeks 1900. Zwolle.
Schrier, D.M. van der, 1985. Zwolle Zwartewaterstad. In: Zwols Historisch Jaarboek. Zwolle
Slicher van Bath, B.H., 1949. Overijssel tussen west en oost. In: Herschreven historie; schetsen en studiën op het gebied der middeleeuwse geschiedenis. Leiden, p. 172-235.
Slicher van Bath, B.H., 1977. Een samenleving onder spanning. Geschiedenis van het platteland in Overijssel. 2e druk. Utrecht.
Slicher van Bath, B.H., G.D. van der Heide, C.G.W.J. Hijszeler, A.C.F. Koch, E.C. Naschewski & E. Vroom, 1970. Geschiedenis van Overijssel. Deventer.
Spek, Th., F.D. Zeiler & E. Raap, 1996. Van de Hunnepe tot de zee. De geschiedenis van het Waterschap Salland. Kampen.
Stenvert, Ronald, Chris Kolman, Ben Olde Meierink m.m.v. Jan ten Hove, Marieke Knuijt & Ben Kooij, 1998. Monumenten in Nederland. Overijssel. Zeist/Zwolle.
Verlinde, A.D., 1993. Sporen van menselijke bewoning en hun relatie met bodem en reliëf. In. M. Rappol (redactie). In de bodem van Salland en Twente: 165-190. Amsterdam.
Verrips-Roukens, K., 1982. Over heren en boeren. Een Sallands landgoed 1800-1977. 's-Gravenhage.
Zanden, J.L. van & D.J. van der Veen, 1984. Boeren, keuters en landarbeiders. De sociale structuur van Salland aan het begin van de negentiende eeuw. Tijdschrift voor sociale geschiedenis 10: 155-194.

Bijlage 2 Cultuurhistorie Diezerpoort

DIEZERPOORT
CULTUURHISTORISCHE ANALYSE
Projectgebied Diezerpoort, Gemeente Zwolle

Onderzoek i.o.v. de gemeente Zwolle, afd. monumentenzorg en archeologie en afdeling Strategie en Ruimte
September 2010

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON

Opdrachtgever
Gemeente Zwolle
Afdeling Ruimte & Strategie
Afdeling Stad & Landschap
Monumentenzorg en archeologie

Analyse en fotografie
drs. C.J.B.P. Frank
drs. J.H.J. van Hest

Historisch beeldmateriaal
Historisch Centrum Overijssel
Diverse beeldbanken en literatuur
Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen, september 2010, copyright MAB Nijmegen 2010
Website: www.monumentenadviesbureau.nl

MONUMENTEN ADVIES BUREAU
drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans

mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
mw. V. Delmee BSc
drs. J.H.J. van Hest
ing. G. Korenberg
mw. drs. M. Lemmens
mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
fax:024-3792477
E-mail: Info@monumentenadviesbureau.nl

CULTUURHISTORISCHE INPUT PLANGEBIED DIEZERPOORT ZWOLLE

INHOUDSOPGAVE:

1 INLEIDING **4**
1.1 Cultuurhistorie in Diezerpoort 4
1.2 Diezerpoort verandert 4
1.3 De cultuurhistorische analyse 4
1.4 Het doel van de analyse 5
1.5 De opzet van het onderzoek, rapportage 5

2 SCHETS PLANGEBIED **6**
2.1 Ligging en begrenzing 6
2.2 Hoofdstructuur, algemeen 6
2.3 Dieze West, algemeen historisch ruimtelijk beeld 7
2.4 De buurten in Dieze West nader beschouwd 9
2.5 Dieze Oost, algemeen historisch ruimtelijk beeld 13
2.6 Bebouwingskarakteristiek; historische bebouwing 16
2.7 Groenstructuren 22

3 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING **26**
3.1 Vroege ontwikkeling 26
3.2 Dieze 28
3.3 De Bagijneweide 30
3.4 Na de middeleeuwen 32
3.5 Grote veranderingen in de 20ste eeuw 45
3.6 Na de Tweede Wereldoorlog 50

4 CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT **57**
4.1 Cultuurhistorische waarden, algemene omschrijving 57
4.2 Historische ruimtelijke structuren 57
4.3 Historische bouwkunde 60
4.4 Historische groenstructuren 62

5 AANBEVELINGEN **65**
5.1 Inleiding 65
5.2 Aanbevelingen t.a.v. de karakteristiek gebied 65
5.3 Aanbevelingen t.a.v. de hoofdstructuren 65
5.4 Bebouwing/objecten 65
5.5 Rooilijnen, erfscheidingen, groen, etc. 65

6 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED **66**

7 LITERATUUR / BRONNEN **69**

Bijlage: ontwikkelingskaarten Dieze **70**

LIJST CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE BEBOUWING **73**

BIJLAGEN :
- **Cultuurhistorische waardenkaart**

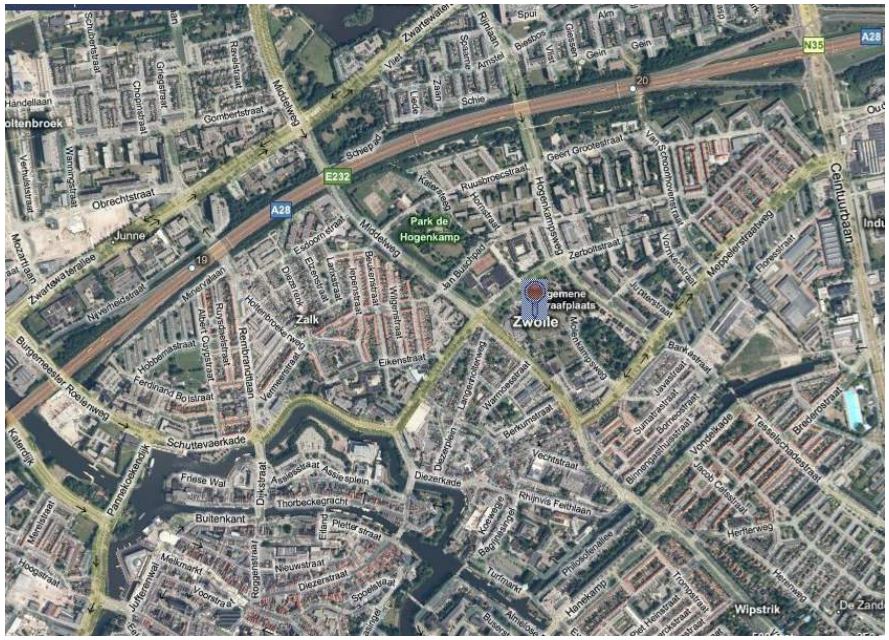

Luchtfoto situatie circa 2010 (bron: bingmaps.com).

1 INLEIDING

1.1 Cultuurhistorie in Diezerpoort

Ten noordoosten van de Zwolse binnenstad ligt de grote wijk Diezerpoort, een stadsgebied met een rijke geschiedenis, ontwikkeld vanuit de kleine voorstad, die in de middeleeuwen was ontstaan langs de uitvalsweg naar Berkum en Meppel. Een eeuwenoud stratenpatroon was het uitgangspunt voor een ogenschijnlijk organisch tot ontwikkeling gekomen, intensief bebouwde "nieuwstad", die uiteindelijk vaste vormen kreeg na de laatste grote wijzigingen aan de vestinggordel rond de binnenstad van Zwolle. Op de Bagijneweide, van oudsher domicilie van onder andere blekerijen, ontstond na de komst van de HBS en het Ziekenhuis een woonbuurt met arbeiderswoningen én voorname herenhuizen.
Op de uitgestrekte Diezerenk groeide vanaf het eerste kwart van de 20ste eeuw in fasen een grote woonwijk, die een rijk geschakeerd beeld geeft van de opeenvolgende stedenbouwkundige en architectonische opvattingen gedurende de vorige eeuw. De Diezerpoort huisvestte vooral arbeiders, voorwie door woningbouwverenigingen en particulieren verschillende complexen zijn gerealiseerd. Voor de Tweede Wereldoorlog gebeurde dat in eenvoudige tuindorpachtige structuren, na 1950 volgens de modernistische uitbreidingsplannen. Tevens was er ruimte gereserveerd voor groenvoorzieningen op wijk- en buurtniveau, scholen, kerkgebouwen, sportvoorzieningen en een bedrijventerrein.
In het hart van Diezerpoort liggen de twee historische begraafplaatsen.

Van die lange en rijke historie zijn allerlei relicten en structuren behouden gebleven. Vaak nog goed herkenbaar, zoals de compact bebouwde "Nieuwstad" met zijn historische perceleringen en de Rhijnvis Feithlaan, met de voorname rij herenhuizen, waarvan er vele zijn beschermd als gemeentelijk monument. Andere voorbeelden zijn de "tuindorpen" uit de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw en de prestigieuze stadsuitbreiding uit de jaren vijftig en zestig. De verstedelijking van het gebied ging ten koste van het platteland van de Diezerenk, dat grotendeels werd weggevaagd. Toch bewaart Diezerpoort ook van deze voorgeschiedenis bijzondere sporen: een netwerk van oude landweggetjes, waartussen de vooroorlogse uitbreidingswijkjes een plaats vonden en zelfs nog enkele relicten van de vroegere agrarische bebouwing.

1.2 Diezerpoort verandert

"Diezerpoort is volop in beweging", constateert het *Ontwikkelingskader Diezerpoort.* De gemeente Zwolle investeert samen met de wijkbewoners, de ondernemers, woningbouwcorporaties en andere partners in de wijk, die een langdurig traject is ingegaan van sociale en economische vernieuwing. Die zal zich ook gaan vertalen in fysieke ingrepen in de wijk en nieuwe bouwprojecten. Het streven is dat dit gebeurt met respect voor bewoners, duurzaamheid en de cultuurhistorische waarden.
Het *Ontwikkelingskader* biedt inspiratie en randvoorwaarden voor de veranderingen aan.

De in deze rapportage gepresenteerde cultuurhistorische analyse is een verdere verdieping van historische component van de wijk. De analyse vertelt het verhaal van de Diezerpoort aan de hand van een aantal belangrijke ruimtelijke thema's en beschrijft de belangrijke relicten van de historische ontwikkeling, die we in het gebied kunnen zien. Deze onderdelen vormen de cultuurhistorische component van de Diezerpoort. Elk afzonderlijk, maar vooral in onderlinge samenhang met het stadsgebied zijn zij de cultuurhistorische dragers van het gebied.

1.3 De cultuurhistorische analyse

De volgende onderdelen komen in de analyse aan de orde:

- Beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkelingen van de Diezerpoort in hoofdlijnen;
- Beschrijving en overzicht van de aanwezige cultuurhistorische waarden (structuren, objecten);
- Kwalificatie van de cultuurhistorische kwaliteit van alle aanwezige bebouwing (indifferent, attentiewaarde, waardevol, zeer waardevol);
- Duiding van de cultuurhistorische waarden, in woord en beeld (Cultuurhistorische kaart)
- Aanbevelingen ter behoud en versterking van de aspecten met een hoge cultuurhistorische waarde;
- Historisch kaart- en beeldmateriaal;

De ontwikkeling van het gebied wordt geschetst aan de hand van een aantal cultuurhistorische thema's, die voor de wijk kenmerkend zijn.

De cultuurhistorische thema's zijn:
1. Het ontstaan van de Diezerpoort: ontwikkeling van het landschap;
2. De Nieuwstad of Voorstad: de eerste stap naar verstedelijking;
3. De 19de eeuw: Zwolle treedt buiten de vesting;
4. Tuindorpen in het interbellum;
5. Naoorlogse steden- en woningbouw: Dieze Oost;
6. Veranderingen langs de stadsgracht;

Het onderzoeksgebied omvat de wijk Diezerpoort ten noordoosten van de stadskern van Zwolle (zie het bijgevoegde kaartmateriaal).

1.4 Het doel van de analyse

Deze analyse beschrijft de cultuurhistorie in de Diezerpoort en levert daarmee de input voor de wijkvernieuwing, die wordt voorbereid. Het uiteindelijke doel is om een "overall"plan te maken, dat duidelijk in de waardevolle omgeving verankerd is. Diezerpoort is een gebied waar bewoners en bezoekers zich thuis moeten voelen, de bijzondere geschiedenis kunnen beleven. Een gebied met een eigen identiteit en dynamiek.
De analyse biedt het kader om de afzonderlijke plannen onderling af te stemmen en dient als inspiratiebron voor eigenaars, gemeente en ontwerpers. Op deze manier zal de unieke identiteit van Diezerpoort opnieuw kleur krijgen.

1.5 De opzet van het onderzoek, rapportage

De gegevens zijn verzameld tijdens veldwerkbezoek aan het gebied, archiefonderzoek en studie van diverse dossiers en documentaties van de gemeente Zwolle. Dit rapport bevat achtereenvolgens een beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkeling van het plangebied, een duiding van de cultuurhistorische waarden en kwalificatie van de kwaliteit, waarbij als belangrijk bestanddeel een overzichtslijst van de aanwezige bouwkundige elementen, waaronder de in cultuurhistorisch opzet belangwekkende objecten, complexen en ensembles is toegevoegd. De in deze lijst opgenomen adressen zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart, waarop ook andere cultuurhistorisch waardevolle aspecten zijn weergegeven. Hoofdstuk 5 geeft aanbevelingen en de kansenanalyse van de parelplannen. Tenslotte is er een literatuur- en bronnenlijst toegevoegd.

Monumenten Advies Bureau, september 2010

2 SCHETS PLANGEBIED

2.1 Ligging en begrenzing

Het projectgebied Diezerpoort omvat een groot stadsgebied ten noordoosten van de stadskern van Zwolle. Aan de noordwest- en noordzijde wordt het gebied begrensd door de A28, aan de oostzijde door de Ceintuurbaan (onderdeel van de Ring), aan de zuidoostzijde door de Nieuwe Vecht en aan de zuidzijde door het Almelose Kanaal en de noordelijke singelgracht rond het stadscentrum van Zwolle.

2.2 Hoofdstructuur, algemeen

Stadsgebied met buurten van onderscheidend karakter
Diezerpoort wordt omkaderd door een aantal sterk scheidende structuren (water aan de zuidoost- en zuidzijde, de brede A28 aan de noordzijde, en de Ring aan de oostzijde). Hierdoor lijkt de wijk ondanks de vele verbindingen naar buiten een op zich zelf staand element in het Zwolse stedelijke weefsel. Binnen de wijk ligt een zevental buurten, elk met een geheel eigen karakter, gevolg van de lange tijdspanne, waarbinnen de wijk zijn huidige vorm heeft gekregen: Dieze Centrum, Bagijneweide, Het Noorden, de Schildersbuurt, de Bomenbuurt (Bollenbieste), de Indischebuurt en Dieze Oost (Hogenkamp, Meppelerstraatweg Zuid en bedrijventerrein Floresstraat). De hoofdwegenstructuur bestaat uit een netwerk van enkele in oorsprong eeuwenoude landwegen en een veel jonger stratenplan, dat in hoofdzaak uit de decennia direct na de Tweede Wereldoorlog stamt.

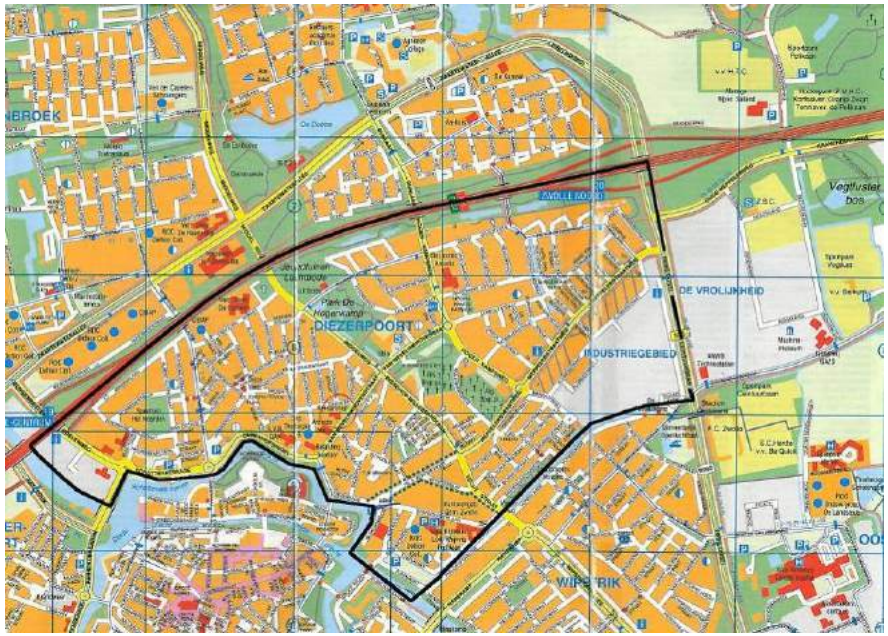

Afb. 1 Begrenzing onderzoeksgebied.

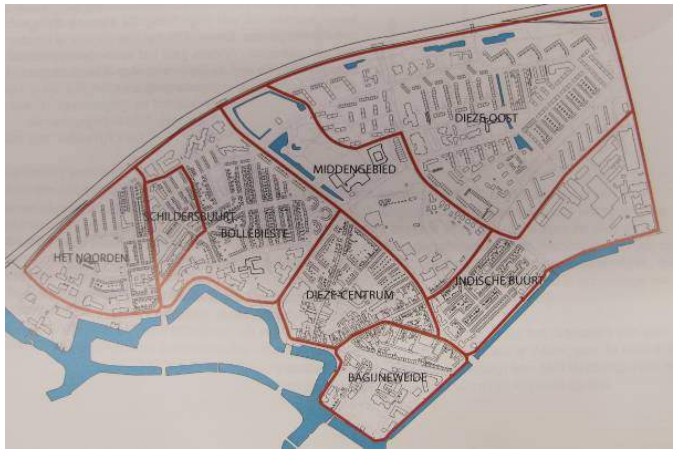

Afb. 2 Indeling in buurten, volgens Ontwikkelingsvisie Nieuwstad Diezerpoort, 2009.

2.3 Dieze West, algemeen historisch-ruimtelijk beeld

Oudste structuren
In het zuidwestelijke deel van de wijk (ten zuiden van de as Middelweg-Bisschop Willebrandlaan-Vechtstraat, ook wel Dieze West genoemd) bevinden zich de oudste wegen, die in wezen op zijn minst terug gaan tot de late middeleeuwen (Thomas a Kempisstraat-Meppelerstraatweg, Vechtstraat, Diezerplein-Langenholterweg, Diezerenk, Holtenbroekerweg). Het zijn in oorsprong oude uitvalswegen richting de dorpen en buurtschappen ten noorden van Zwolle en eenvoudige ontsluitingswegen van het enkgebied, dat hier eens lag (Diezerenk). Langs deze wegen ontstond vanaf de late middeleeuwen vooral nabij het centrum van Zwolle een vrij dichte lintbebouwing. De wegen zijn nu nog te herkennen aan hun licht slingerende verloop en de zeer gevarieerde lintbebouwing uit uiteenlopende tijdsperioden. Vanaf het einde van de 19de eeuw is deze structuur langzaamaan verder uitgebreid, waarbij op de tussenliggende terreinen bescheiden planmatige woningbouw werd gerealiseerd langs nieuw aangelegde straatjes.

De oude Bagijneweide met de voormalige lijnbaan (thans Rhijnvis Feithlaan) ontwikkelde zich na de komst van de HBS en het Sophiaziekenhuis tot een vrij voorname woonbuurt met aaneengesloten herenhuisbebouwing. Langs de stadsgracht behield dit buurtje nog lang veel bedrijvigheid, gericht op het water en het eindpunt van de tramlijn, die hier lag.

Interbellum
In het Interbellum werden zoals gezegd tussen de oude linten kleinschalige woningbouwcomplexen gerealiseerd met merendeels grondgebonden geschakelde woningen met tuintjes, in de traditie van de tuindorpen. De Schildersbuurt, Bomenbuurt (Bollenbieste) en de Indische Buurt (ten noorden van de Vechtstraat, parallel aan de Nieuwe Vecht) zijn hier de nog bestaande voorbeelden van. Het zijn buurtjes met een eenvoudig orthogonaal stratenplan, die binnen de hoofdstructuren nogal op zichzelf staan. Enkele oude buurtjes zijn door ingrijpende saneringen geheel vernieuwd (omgeving Berkumstraat-Warmoesstraat, Rembrandtstraat-Frans Halsstraat, deels met behoud van het oude stratenplan.

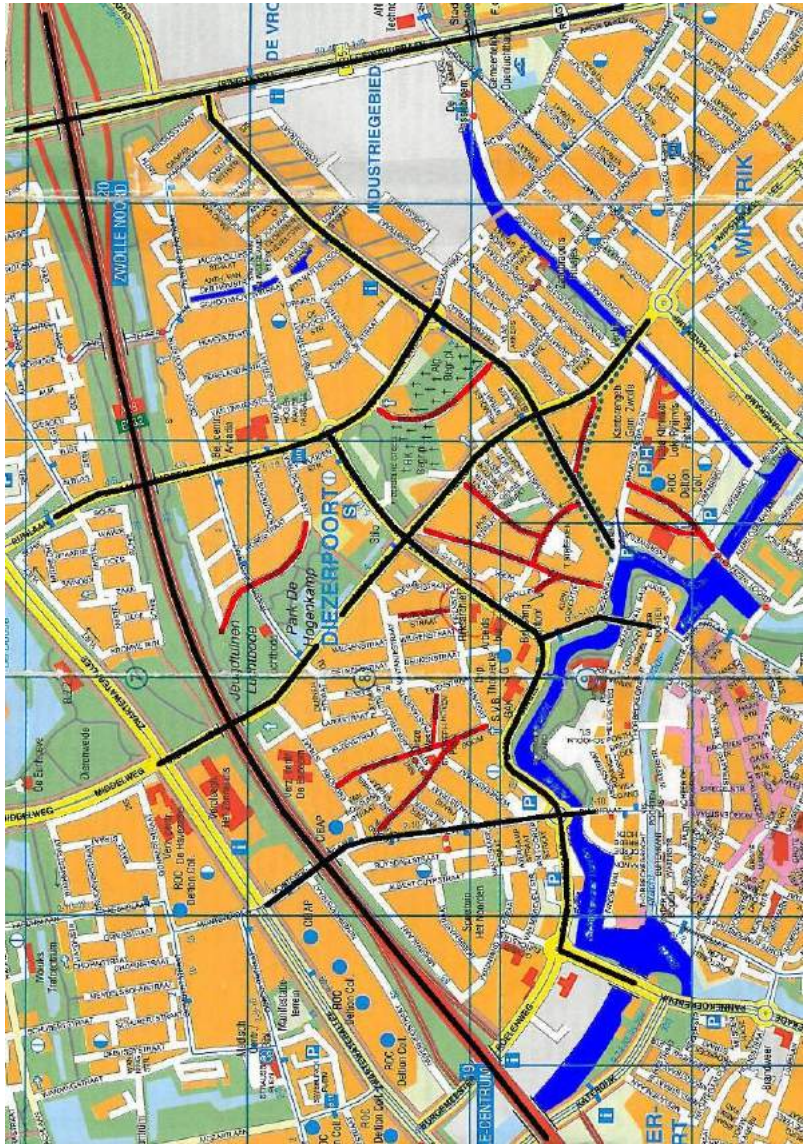

Afb. 3 De hoofdstructuren in Diezerpoort. In zwart de belangrijkste straten en wegen en rood de overige straten, die op zijn minst teruggaan tot de late middeleeuwen (en te zien op de plattegrond van Jacob van Deventer).

Ter hoogte van de Zamenhofsingel langs de stadgracht is in het derde kwart van de 20ste eeuw een deels nog laat 19de-eeuws wijkdeel volledig verdwenen bij de aanleg van de Van Wevelinkhovenstraat, die een nieuwe verbinding naar Dieze Oost zou gaan vormen. Langs de singel en de nieuwe wijkontsluitingsweg kwam ruimte voor grootschalige kantoorbebouwing (Belastingkantoor. GAK, Arbeidsbureau, later het Rijksarchief) en het overdekte wijkwinkelcentrum Diezerpoort. Aanpalende woonbuurtjes zijn hier flink gesaneerd (omgeving Braillestraat, Moerbeistraat).

Naoorlogs
Vanaf de jaren vijftig zijn in het westelijke deel van Dieze West grote restruimten verder opgevuld met merendeels grondgeboden geschakelde woningen. Alleen aan de noordwestrand (Minervalaan) werd een groot complex etagewoningen gerealiseerd, geordend in lange portiekflats (strokenbouw) in een ruime groenstructuur. Langs de Esdoornstraat is de wijkrand ingevuld met een kerk en enkele schoolgebouwen.
Langs de tot belangrijke wijkontsluitingsweg gepromoveerde Middelweg werden eveneens langgerekte blokken portiekflats geplaatst, die het stedelijke karakter van deze weg benadrukken.
In de uiterste westhoek van Dieze West, aansluitend op singelgracht en Zwarte Water, bevindt zich een aantal grote bedrijfs- en kantoorpanden, die in het kielzog van de nieuwe infrastructuur (A28, Burgemeester Roelenweg, de verbrede Schuttevaerkade) werden opgericht. In feite leeft hiermee de vroegere bedrijvigheid voort, die langs de stadsrand en het Zwarte Water was te vinden.

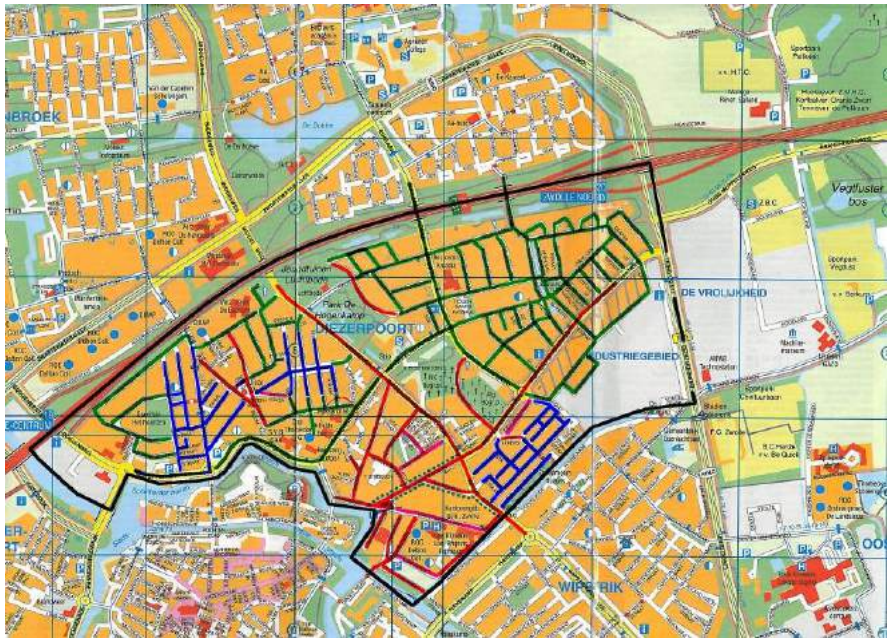

Afb. 4 Periodisering van de secundaire wegen- en straten: in rood de laatmiddeleeuwse en 17de-eeuwse structuren, in paars de patronen uit de 19de eeuw, in blauw de periode 1900-1940 en in groen de periode 1950-1970.

2.4 De buurten in Dieze West nader beschouwd

Dieze Centrum (Diezerpoort Nieuwstad)
Het betreft de in oorsprong laatmiddeleeuwse voorstadsontwikkeling, organisch gegroeid rond en aan een netwerk van vanuit de kern van Zwolle uitwaaierende wegen naar dorpen en buurtschappen buiten Zwolle. Het stratenpatroon is grillig, aan weerszijden van de straten bevinden zich belangrijke relicten van eeuwenoude verkavelingstructuren, hier en daar met stegen en osendrops (smalle druipgangen tussen de panden). De bebouwing kwam perceelsgewijs tot stand en heeft van oudsher gecombineerde functies: wonen, werken, winkels. De historische gelaagdheid is zichtbaar in de bebouwing, die in uiteenlopende tijdsperioden tot stand kwam en in enkele gevallen zeer oude sporen bevat.

Afb. 5, 6, 7, 8, 9 en 10. Dieze Centrum: boven Thomas à Kempisstraat, midden de Diezerkade en Diezerplein, beneden de Vechtstraat en de Schoolstraat.

Bagijneweide

Ook in de Bagijneweide zijn verschillende tijdslagen zichtbaar in het ruimtelijk beeld. Het westelijke deel, met relicten van eeuwenoude stratenpatronen, is dichtbebouwd met aaneengesloten bebouwing met onder meer vroeg 20ste-eeuwse arbeiderswoningen aan het Koewegje en een voorname herenhuisbebouwing uit de late 19de en vroege 20ste eeuw aan de Bagijnesingel en de Brink. Middelpunt is hier de monumentale Oosterkerk. Ondanks de grotendeels vernieuwde bebouwing is het Blekerswegje in sommige gebouwen de oorspronkelijke bedrijvigheid aan de Singelgracht nog herkenbaar gebleven. Het oostelijke deel is ruim van opzet en wordt gekarakteriseerd door een open bebouwingsstructuur, gedomineerd door de monumentale complexen van de HBS en het voormalige Sophiaziekenhuis, met gebouwen uit verschillende bouwperioden (het oorspronkelijke hoofdgebouw uit 1882-1884, de uitbreidingen uit 1915 en 1930 en het naoorlogse Pathologisch Laboratorium). Een ander markant gebouw is de watertoren. De Turfmarkt is een ruim, vrijwel onbebouwd terrein, waarin een karakteristieke bomenopstand het beeld bepaald. De noordrand van de wijk kent langs de Rhijnvis Feithlaan een aaneengesloten herenhuisbebouwing uit de late 19de en vroege 20ste eeuw.

Afb. 11, 12, 13, 14, 15 en 16: Bagijneweide: Boven de Brink en het Bleekerswegje, midden de HBS aan de Bagijnesingel en de watertoren aan deTurfmarkt, beneden herenhuizen aan de Bagijnesingel en de Rhijnvis Feithlaan.

Bomenbuurt (Bollenbieste)
Het hart van deze buurt kwam in de vroege jaren dertig van de 20ste eeuw tot stand. Destijds had het wijkje nauwelijks enige ruimtelijke relatie met de oudere structuren in de omgeving. De hoofdas wordt gevormd door de brede Kastanjestraat, die als een soort langgerekte pleinruimte een aantal woonstraatjes aan elkaar koppelt. Aan het “plein” grenzen de voormalige buurtwinkeltjes in de woonblokken. In een eenvoudige kamstructuur zijn de woonstraatjes aan de hoofdas verbonden. De bebouwing bestaat uit gesloten bouwblokken, verdeeld over enkele complexen in een eenvoudige maar schilderachtige baksteenarchitectuur.

Afb. 17, 18, 19, 20, 21 en 22 Bomenbuurt: Iepenstraat, Kastanjestraat en Wilgenstraat en omgeving.

Schildersbuurt / Het Noorden

Dit buurtje bestaat uit enkele kleine woningbouwcomplexen uit de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw in gesloten en halfopen bouwblokken in een aan tuindorpen verwante opzet. Het stratenplan is eenvoudig en bestaat in hoofdopzet uit twee parallelle, noordzuid gerichte straten: de Albert Cuypstraat en de Rembrandtlaan, met daarbinnen enkele secundaire straten en een rechthoekig plantsoen, waaraan het uit 1929 daterende lagere schoolgebouw van architect Krook een prominente plek inneemt. Ten oosten van de Rembrandtlaan is in de jaren twintig een complex beneden- en bovenwoningen gerealiseerd op het driehoekige terrein, dat aan de oostzijde grenst aan de Holtenbroekerweg. Beide straten werden verbonden met rechte straatjes, met aan de zijde van de Rembrandtlaan driehoekige pleintjes. Deze structuur is nog herkenbaar, maar de oorspronkelijke bebouwing is recentelijk vervangen door nieuwbouw.

Na de Tweede Wereldoorlog is de Schildersbuurt naar het westen uitgebreid met een eenvoudig buurtje gekoppelde eengezinswoningen aan de Van Miereveltstraat en Ferdinand Bolstraat, en een omvangrijk complex etagewoningen aan de Minervalaan.

Afb. 23, 24, 25, 26, 27 en 28 Schildersbuurt / Het Noorden. Boven de hoek van de Schuttevaerkade en de Rembrandtlaan, en de Albert Cuypstraat. Midden de flats aan de Minervalaan en woningen aan de Albert Cuypstraat, beneden de Vermeerstraat en de Ruijsdaelstraat.

2.5 Dieze Oost, algemeen historisch-ruimtelijk beeld

Dieze Oost
Ook ten noordoosten van de Middelweg werd de voor circa 1950 nog agrarische Diezerenk doorsneden door een groot aantal wegen. De Meppelerstraatweg (het verlengde van de Thomas a Kempisstraat) was hiervan de belangrijkste uitvalsweg in noordoostelijke richting, de Middelweg liep in noordwestelijke richting naar Holtenbroek. In de hoek tussen Meppelerstraatweg en Vechtstraat was in de jaren twintig van de Indische Buurt tot ontwikkeling gekomen.

Indische Buurt
De Indische Buurt ligt op een rechthoekige terrein tussen de Meppelerstraatweg en de Nieuwe Vecht. Langs de Nieuwe Vecht bevinden zich de diepe parktuin van villa Molenzicht en de historische Zaaddragershuisjes, die herinneren aan de vroegere bedrijvigheid langs de Nieuwe Vecht (verschillende oliemolens). De woonbuurt kwam vanaf 1909 in verschillende fasen tot ontwikkeling langs een aantal parallel aan de vaart verlopende straatjes en de korte verbindingen daartussen. De bebouwing bestaat uit langgerekte blokken geschakelde arbeiderswoningen, merendeels één of anderhalve bouwlaag met kap. De opzet met lage grondgebonden woningen, poortdoorgangen en pleintjes geven het geheel ondanks de hoge bouwdichtheid een tuindorpachtig karakter. Vlasakkers is een ouder structuurtje, waaraan een voormalig boerderijtje bewaard bleef. Langs de Celebesstraat bevindt zich een aaneengesloten rij woningen van rond 1900-1910. Het noordelijke deel van de Indische Buurt is in de jaren tachtig en negentig gesaneerd.

afb. 29, 30, 31, 32, 33 en 34 Indische Buurt. Boven de Binnengasthuisstraat en het pleintje in de Sumatrastraat; midden de Borneostraat; beneden de Borneostraat en de Sabangstraat.

Het naoorlogse Diezerpoort: Hogenkamp, Dieze Oost, Meppelerstraatweg
De Middelweg-Bisschop Willebrandlaan en Meppelerstraatweg zijn in de naoorlogse stadsuitbreiding getransformeerd tot belangrijke wijkontsluitingswegen. Met de komst van de A28 werd Dieze Oost geïsoleerd van de rest van het buitengebied en werd de verstedelijking van het gebied ingeleid. De oude landwegen verdwenen op enkele elementen (Katersteeg, Molenkampsweg) na geheel van de kaart; een tweede noordzuidgerichte hoofdas deelt de nieuwe wijk in twee delen: ten westen/zuidwesten liggen de oude 19de-eeuwse begraafplaatsen, door de Van Wevelinkhovenstraat gescheiden van een vrij groen wijkdeel, waarin het Park de Hogenkamp, een sportcomplex en een aantal etagebouwcomplexen in vrij ruim opgezette groenstructuren zijn gelegen. Langs de Hogenkampseweg bevindt zich hier in een complex portiekflatwoningen de miljoenste naoorlogse woning van Nederland.
Ten oosten van de Hogenkampsweg ligt een aantal buurten met een hoge bebouwingsdichtheid binnen een modernistisch stratenplan, dat deels wordt bepaald door de wigvorm van het gebied tussen Meppelerstraatweg en A28. Centraal element in dit wijkdeel is een groen assenkruis met een singel en plantsoenen, waaraan halverwege het Simon van Slingelandtplein is gekoppeld, het oorspronkelijke buurtcentrum. De zuidzijde van het plein maakt deel uit van een langgerekte oost-westas door Dieze Oost, gevormd door de Isaac van Hoornbeekstraat en de Zerboltstraat. De Meppelerstraatweg ontsluit een groot aantal straten van Dieze Oost en is door zijn groene aankleding en de parkachtige opzet van de bebouwingsstrook langs de zuidoostzijde een echte *parkway.* De noordrand van Dieze Oost wordt begrensd door de A28, die wordt afgeschermd door een langgerekte parkaanleg met veel groen en vijvers en een vrij stevige, expressieve bebouwingsrand met etagewoningen in grote, merendeels vierlaags blokken. Het middendeel van deze wijkrand wordt ingenomen door een strook met verschillende schoolgebouwen en een kerk.
In de zuidoosthoek van Dieze Oost bevindt zich een industriegebied (Floresstraat), waarvan het westelijke deel in het recente verleden is getransformeerd tot woongebied.

afb. 35, 36, 37, 38, 39 en 40 Dieze Oost. Boven de Meppelerstraatweg en het Simon van Slingelandtplein; midden de flats aan de Pieter Steynstraat en de maisonnettes aan de Geert Grootestraat; beneden de Schutkenstraat en de bejaardenflat aan de Hogenkampsweg.

Samenvattend

De **hoofdstructuur** van het gebied wordt dus bepaald door een raamwerk van aan elkaar gekoppelde of snijdende structuren:

- De nadrukkelijk aanwezige begrenzende structuren (A28, Ring, Nieuwe Vecht en Stadsgracht)
- Een netwerk van prestedelijke wegstructuren (onderdelen Nieuwstadontwikkeling, oude uitvals- en enkwegen);
- Een kleinschalig centrumgebied (Dieze Centrum) met een kleinstedelijk karakter, grenzend aan de stadsgracht van Zwolle;
- De Bagijneweide, met behoud van oudere structuren in de 19de eeuw herontwikkeld;
- Een drietal vooroorlogse woonbuurten met het karakter van tuindorpen: de Schildersbuurt, de Bomenbuurt en de Indische Buurt;
- Een uitgebreid naoorlogs stratenplan, opgehangen aan een aantal hoofdassen (Meppelerstraatweg, Middelweg-Bisschop Willebrandlaan, Hogenkampsweg, Van Wevelinkhovenstraat); een groen assenkruis koppelt verschillende subbuurten; het vele groen geldt in de hoofdstructuur als een belangrijk ordeningsprincipe;
- Een brede groenstructuur tussen Middelweg en Hogenkampsweg met daarin de 19de-eeuwse begraafplaatsen, een naoorlogs stadspark en andere groene restgebieden;
- Een industriegebied in de zuidoosthoek van de wijk;

Restanten van oudere structuren

Van de prestedelijke hoofdstructuur van Diezerpoort zijn de Thomas à Kempisstraat (en in het verlengde daarvan de Meppelerstraatweg) en de Vechtstraat zeer herkenbare relicten, evenals de Langenholterweg en het zuidelijke verlengde daarvan (Diezerplein). Ook de Schoolstraat en de Warmoesstraat behoren tot deze oude structuur. Meer naar het westen toe zijn fragmenten van oude enkwegen bewaard: Holtenbroekerweg, Diezerenk. De Middelweg, in het verlengde van de Bisschop Willebrandlaan en de Vechtstraat herinnert in basis nog aan de eertijds hier lopende landweg. Het profiel is echter sterk verbreed.

afb. 41 en afb. 42 Oude voorstad.

Afb. 43 en afb. 44 19de-eeuwse stadsuitleg in de Bagijneweide.

afb. 45 en afb. 46 Tuindorpen.

afb. 47 en afb. 48 Naoorlogse uitbreiding.

2.6 Bebouwingskarakteristiek: historische bebouwing

Inleiding
In het gebied is de historische bebouwing zeer gevarieerd. In het kort worden hier de karakteristieken weergegeven. De bijzondere bebouwing binnen het onderzoeksgebied is per adres opgenomen in de aan dit rapport toegevoegde objectenlijst. Hierin vindt men informatie over ontstaanstijd, functie, karakter en waardering.

Individuele huizenbouw langs de oude linten
De bebouwing langs de oude lintstructuren in Dieze West bestaat merendeels uit individuele panden op relatief smalle, diepe kavels. Dit bebouwingsbeeld is nog goed te zien aan de Thomas a Kempisstraat, delen van de Vechtstraat en aan de Diezerpoort, ondanks diverse recente wijzigingen in de gevelwanden langs deze straten. De panden, merendeels met gecombineerde functies (winkel/bedrijvigheid/wonen) zijn als op zich zelfstaande bouwprojecten tot stand gekomen en vertonen een grote onderlinge verscheidenheid. De algemene karakteristiek is de bescheiden korrelgrootte, één of twee bouwlagen met kap, gedekt met keramische panden. De gevels zijn van baksteen of gepleisterd, de gevelindelingen zijn traditioneel. Er bestaan markante afwisselingen van bouwstijlen en details, gevolg van de uiteenlopende bouwperioden. Sommige panden aan genoemde straten bezitten achter hun voorgevel mogelijk veel oudere constructies.

De belangrijkste voorbeelden:
- Blekerswegje 4-4a, 1903
- Blekerswegje 6, 19de eeuw
- Brink 1, circa 1850
- Brink 2-3, 19de eeuw
- Diezerkade 1, 1880
- Diezerkade 7-8, 18de eeuw
- Diezerkade 16, 18de-19de eeuw
- Diezerplein 21, circa 1870
- Diezerplein 25, 1898
- Diezerplein 4, circa 1870
- Diezerplein 20-22, 1904
- Diezerplein 34-36, circa 1900-1920
- Vechtstraat 96
- Thomas à Kempisstraat 13
- Thomas à Kempisstraat 17
- Thomas à Kempisstraat 90

afb. 49 en 50 Individuele panden langs de Thomas à Kempisstraat.

Herenhuizen uit de periode rond 1900
In het wijkdeel Bagijneweide werden aan het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw herenhuizen en grote middenstandswoningen gebouwd, vooral aan de Rhijn
vis Feithlaan, aan de Bagijnesingel en in de omgeving van de Brink. Het betreft voor de bouwtijd karakteristieke grote woningen van merendeels twee bouwlagen met kap, gedekt met keramische pannen, en voorzien van voorgevels die de toenmalige welstand van de bewoners uitstralen: statige lijstgevels, vensters met omlijstingen, veel decoratieve details in pleisterwerk, natuursteen en baksteen. Verschillende bouwstijlen uit de periode rond 1900 zijn er vertegenwoordigd. De herenhuizen zijn veelal als kleine bouwprojecten gerealiseerd, waarbij meerdere woningen in één keer zijn opgeleverd.

De belangrijkste voorbeelden en ensembles:
- Herenhuisbebouwing aan de Rhijnvis Feithlaan;
- Herenhuisbebouwing en grote middenstandswoningen aan de Bagijnesingel;
- Herenhuizen in de omgeving van de Brink;
- Villa Molenzicht aan de Vechtstraat;

afb. 51 en 52 Herenhuizen en grote middenstandshuizen aan de Rhijnvis Feithlaan en de Bagijnesingel.

De tuindorpen uit het Interbellum
In de jaren twintig zijn in de Schildersbuurt, de Bomenbuurt en de Indische Buurt door diverse woningbouwverenigingen en particuliere bouwers kleine en grote projecten sociale woningbouw gerealiseerd. Het zijn veelal kleine grondgebonden geschakelde arbeiderswoningen in lange (half)gesloten bouwblokken, met één volledige bouwlaag en een in de vaak prominent aanwezige kap opgenomen verdieping. De gevels zijn opgetrokken in baksteen, soms met eenvoudige decoratieve details, de daken zijn gedekt met keramische pannen. Bij enkele complexen hebben de woningen een volledige verdieping; soms er is dan vaak sprake van een opzet met beneden- en bovenwoningen. De bouwstijl is zakelijk-traditioneel, soms met accenten in de trant van de Amsterdamse school. De meeste complexen zijn eenvoudig gesitueerd aan langgerekte straatjes. De gevelwanden worden hier en daar onderbroken door doorgangen naar de verborgen achtererven. Bij enkele complexen is gespeeld met verspringende rooilijnen, schuin geplaatste hoekwoningen en kleine pleinvormige ruimtes. De Bomenbuurt is hiervan het overtuigendst uitgewerkte voorbeeld.

De belangrijkste voorbeelden en ensembles:
- Complex Albert Cuypstraat 1-15, hofje voor r.k. armlastige ouderen;
- Complex Binnnengasthuis aan de Binnengasthuisstraat;
- Complex Borneostraat 12-60 (Zwolse Vereniging tot Verbetering der Arbeiderswoningen);
- Complex Bollenbieste, Kastanjestraat en omgeving, twee complexen door Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereniging;
- Complex Sumatrastraat en Billitonstraat in de Indische Buurt;

afb. 53 en 54 Bollenbieste en Indische Buurt.

Andere woningen uit het interbellum
Verspreid in Diezerpoort zijn in de jaren dertig kleine complexen middenstandswoningen gebouwd. Het zijn woningen in traditioneel-zakelijke stijl, vaak met accenten in de trant van de Amsterdamse school. De woningen hebben twee bouwlagen en prominent aanwezige, met pannen gedekte daken met flinke dakoverstekken. De bakstenen gevels zijn soms verlevendigd met siermetselwerk, houten en stalen ramen met glas-in-lood en elementen als erkers en met veel aandacht vormgegeven voordeuren. De woningen zijn grondgebonden en geschakeld in korte en lange blokken, vaak met bijzondere hoekoplossingen. Deze complexen zijn te vinden op de hoek van de Schuttevaerkade en de Rembrandtlaan, aan de Vermeerstraat (beide complexen met een opvallende hoeksituering), aan de Rhijnvis Feithlaan, de Bagijnesingel en aan de Jupiterstraat.

De belangrijkste voorbeelden en ensembles:
- Bagijnesingel 1-13, 1932;
- Brink 8-10, 1935;
- Schuttevaerkade 2-32, 1927;
- Vermeerstraat 1-23;

afb. 55 en 56 Middenstandswoningen aan de Brink en de Vermeerstraat.

Naoorlogse woningbouw
De naoorlogse woningbouwcomplexen worden gekenschetst door een grote variëteit aan bouw- en woningtypen: van grondgebonden één- en tweelaags geschakelde bejaarden- en eengezinswoningen tot allerlei varianten van lage- en middelhoge etagebouw: galerij- en portiekflats, maisonnettes en hoogbouw met inpandig toegankelijke bejaardenwoningen. In de bouwtypologie en de verschillende bouwstijlen zijn de bouwkundige ontwikkelingen van de periode 1950-1970 uitstekend te volgen.
De vroegste naoorlogse woningbouw is te vinden in de omgeving van het Simon van Slingelandtplein en de Paulus Buysstraat. Hier heerst het baksteentraditionalisme van de Delftse School, met de kenmerkende pannengedekte zadeldaken en relatief kleine vensters met roedenverdelingen. Ook de tweelaags etagewoningen aan de Isaac van Hoornbeekstraat zijn in traditionele trant gebouwd, al is algemene indruk moderner door de grote ramen en de horizontale belijning van de gevels. Typologisch interessant in de wijk is het complex maisonnettes aan de Geert Grootestraat. De stijl is nog gematigd modern, niet zo verwonderlijk gezien de vroege bouwtijd van het complex (circa 1956). Bijzonder is dat de afzonderlijke wooneenheden duidelijk aan de buitenzijde herkenbaar zijn. De galerijen worden ontsloten door halftransparante trappenhuissecties tegen de kopgevels.
In de jongere complexen overheerst een nog modernistischer vormgeving: platte daken, in de gevels zichtbaar gelaten betonnen verdiepingsvloeren, een uitgesproken horizontale belijning in de vensterstroken met grote brede ramen. Kenmerkend wordt de alzijdigheid van de ontwerpen: de woningblokken staan immers niet langer rond gesloten binnenhoven maar in een open verkaveling. Goede voorbeelden van dit soort complexen zijn te vinden in de omgeving van Schutkenstraat, lang de Hogenkampsweg, de Mombaerstraat en aan de Middelweg. Door het toepassen van haakvormige of trapsgewijs verspringende plattegronden en het combineren van hoog- en laagbouwaccenten in kleine stempels wordt aan de eenvoudige architectuur een speels en vriendelijk karakter gegeven (bijzondere voorbeelden aan de Pieter Steijnstraat en de Ruusbroecstraat). Dit wordt nog eens versterkt door het vele groen van de gemeenschappelijke en semi-openbare groene ruimte waarin de gebouwen zijn geplaatst.
De opvallend grote complexen portieketagewoningen aan de Minervalaan en de Meppelerstraatweg vallen op door hun sterke gevelgeleding met brede, gemetselde balkonstroken, die de monumentale zakelijkheid van de vooroorlogse Haagse schoolarchitectuur in herinnering roepen.

De belangrijkste voorbeelden en ensembles:
- Geert Grootestraat 2-200, 1956;
- Meppelerstraatweg 2-528, 1952;
- Minervalaan 3-158 e.v. 1952;
- Mombaerstraat 2-12 e.v. circa 1960;
- Pieter Steynstraat 1-359, 1955;
- Ruusbroecstraat 7-201, 1960;
- Simon van Slingelandtplein e.v. circa 1955;

afb. 57 en 58 Strokenbouw aan de Minervalaan en de maisonnettes aan de Geert Grootestraat.

Boerderijen
De agrarische geschiedenis van het gebied wordt verbeeld in de

aanwezigheid van het sterk verbouwde restant van een T-boerderijtje aan Vlasakkers en enkele (dubbele) woningen met vroegere stalruimte aan de achterzijde aan de Diezerenk.

afb. 59 en 60 Diezerenk 44-46 en Vlaskakkers 1.

Scholen
In het projectgebied bevinden zich diverse historische schoolgebouwen, die vaak markante herkenningspunten vormen in de buurt waarin ze staan. Dat geldt zeker voor de bewaard gebleven vooroorlogse scholen: de monumentale HBS uit 1867 aan de Bagijnesingel en de door stadsarchitect L. Krook in 1929 ontworpen lagere school aan de Hobbemastraat. Het gebouw is sterk vergelijkbaar met andere door Krook in zakelijk-expressionistische trant ontworpen scholen.
Diezerpoort bezit een aantal interessante schoolgebouwen uit de jaren vijftig en zestig van de 20ste eeuw, die alle ruim zijn opgezet en geplaatst in door veel groen bepaalde zones. De typologie en de architectonische uitwerking zijn functionalistisch. De moderne scholenbouw wordt gekenmerkt door vernieuwende plattegrondvormen, grote lokalen met veel lichttoetreding, liefst van meerdere zijden, functiescheiding (lokalen, gymzalen, personeelsruimten in aparte bouwdelen) en een eenvoudige, heldere architectuur.

Belangrijkste voorbeelden:
- Bagijnesingel 6, HBS, 1967;
- Burgemeester Drijbersingel 11-13, vrml. BLO-school, 1958;
- Eikenstraat 2-2a/ Beukenstraat 83, Dr. A. Jacobsschool en E. Heimansschool, 1962-1964;
- Hobbemastraat 6, 1929;
- Langenholterweg 10a, vrml. Bewaarschooltje, 1933;
- Molenkampweg 1, vrml. Sint Franciscusschool, 1958-1959;
- Radewijnstraat 10-12, vrml. Lagere school, circa 1955;
-

afb. 61 en 62 Scholen aan de Radewijnstraat en de Eikenstraat.

Kerken
In de Diezerpoort zijn verschillende kerken te vinden, van diverse denominaties en zowel modern als oud. De vroeger in het gebied aanwezige middeleeuwse kapellen zijn geheel verdwenen. Tot de meest in het oog springende kerken behoort de Oosterkerk aan de Bagijnesingel. De kerk dateert uit 1888 en werd door de Nederduits Gereformeerden (Doleantie) gebouwd in een eclectische stijl. De bouw van de nieuwe rooms-katholieke St.-Michaëlskerk aan de Bisschop Willebrandlaan in 1964 (architect C. Pouderoyen) hangt samen met de toenemende ontvolking van de binnenstad waar de laat 19de-eeuwse St.-Michaëlskerk stond en de groei van de wijk Dieze in de jaren zestig. De kerk is een goed voorbeeld van de moderne naoorlogse kerkarchitectuur. Een andere moderne kerk in Dieze is de Opstandingskerk aan de Esdoornstraat. Ditmaal betreft het een Gereformeerde kerk Vrijgemaakt, ontworpen door W. Boxman. Aan de Burgemeester Drijbersingel kwam rond 1965-1970 de Samenhofkerk te staan. Bij deze baptistenkerk (architectenbureau Meijerink) zal de locatiekeuze net als bij de kerk aan de Turfmarkt eerder door de voorhanden zijnde grond zijn bepaald dan dat er een groot aantal kerkgangers in de naaste omgeving woonde. Veel kleinschalige van opzet zijn historische evangelisatiegebouwtje van de Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie aan de Berkumstraat 100 (1920-1921) en het bijeenkomstlokaal van de Vergadering op de hoek van het Koewegje en de Brink (1914).

Belangrijkste voorbeelden:

- Bagijnesingel 17a, Oosterkerk, 1888;
- Berkumstraat 100, gebouw Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie, 1920-1921;
- Brink 13, samenkomstlokaal voor de “Vergadering”, 1914;
- Burgemeester Drijbersingel 15, Samenhofkerk, circa 1965;
- Esdoornstraat 25, Opstandingskerk, 1962-1964
- Bisschop Willebrandlaan 32-34, Michaëlskerk, 1964;

afb. 63 en 64 Opstandingskerk aan de Esdoornlaan en het Evangelisatiegebouw aan de Berkumstraat.

Winkelpanden

Dieze bezit nog een verrassend groot aantal historische winkelpanden- en complexen, die een aardig beeld geven van dit bouwtype vanaf circa 1900 tot het einde van de 20ste eeuw. In de Vechtstraat bevinden zich nog diverse individuele winkelpanden (vaak met een bovenwoning) met eenvoudige winkelpuien uit de periode rond 1900, de tijd dat de straat zich steeds meer als een wijkwinkelstraat ging profileren. Eveneens uit deze periode zijn de grote blokken winkels met bovenwoningen, die architect Post circa 1905-1910 ontwierp aan het Diezerplein. In de complexmatige opzet en de bouwstijl (invloed destijds voor winkelpanden erg gewilde Jugendstil) herinneren deze panden aan de verdergaande ontwikkelingen van het winkelgebied in het eerste kwart van de 20ste eeuw. In de tuindorpen zien we hier en daar in de complexarchitectuur opgenomen buurtwinkeltjes, die voorzagen in de dagelijkse levensbehoeften. In de naoorlogse uitbreidingswijk waren de winkels geclusterd in het wijkcentrum rond het Simon van Slingelandtplein en in een winkelstrip aan de Hogenkampsweg. Bijzonder is het moderne winkelpand aan de Vechtstraat, dat de eerste Zwolse supermarkt huisvestte. Een vrij recente ontwikkeling is het grote overdekte winkelcentrum Diezerpoort.

De belangrijkste voorbeelden:

- Diezerplein 21, met winkelpui uit 1924-1925;
- Diezerplein 1a-7a, winkels en woningen, ca. 1905;
- Diezerplein 29-39, winkels en woningen, 1909-1910;
- Diezerplein 4, met winkelpui uit 1949;
- Kastanjestraat, woningcomplex AZCW, met enkele winkeltjes, 1933-1934;
- Schuttevaerkade 2-32 ev., woningcomplex met enkele winkeltjes, 1927;
- Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37, woningblokken met winkels in de onderbouw, circa 1955;
- Thomas à Kempisstraat 13, met winkelpui uit circa 1925-1930;
- Thomas à Kempisstraat 17, met winkelpui uit circa 1930;
- Thomas à Kempisstraat 60, winkelpandje uit circa 1895;
- Thomas à Kempisstraat 72, winkelpandje uit circa 1915-1920;
- Vechtstraat 74-80, Supermarkt met bovenwoningen, 1961;
- Vechtstraat 108-110, winkels met bovenwoningen, 1937-1938
- Warmoesstraat 77-83, buurtwinkeltje, circa 1915-1920;

Bedrijfsgebouwen en kantoren

De bedrijvigheid concentreerde zich in Dieze van oudsher vooral langs het water: de Nieuwe Vecht, de stadsgracht en het Zwarte Water, waar relatief schoon water voorhanden was en een goede infrastructuur. De fabrieken, blekerijen en werkplaatsen die in de 19de en vroege 20ste eeuw in het gebied, naast de landbouw, voor werkgelegenheid zorgden, zijn vrijwel alle verdwenen, op enkele incidentele werkplaatsjes in Dieze centrum na. Wel zijn er nog enkele woningen, die als onderdeel van of in relatie tot een specifiek bedrijf zijn gerealiseerd.

Na de Tweede Wereldoorlog zijn de oude werklocaties langs het Zwarte Water met de komst van de Burgemeester Roelenweg flink gemoderniseerd en uitgebreid, tot een modern kantorengebied. De voormalige Lederwarenfabriek Welma uit 1953 is hier één van de laatste relicten van het industriële verleden. Door de sanering van het verkrotte stadsdeel tussen Bomenbuurt en Stadsgracht en de aanleg van de Van Wevelinkhovenstraat

kwam hier ruimte voor een aantal grote kantoorgebouwen, grootschalige complexen met uit verschillende vleugels bestaande plattegrond en meerdere bouwlagen, die in dit wijkdeel een behoorlijke schaalvergroting betekenden. Het industriegebied langs de Nieuwe Vecht werd in het uitbreidingsplan voor Dieze verder uitgebreid. O.a. Philips vond hier onderdak in een uitgestrekt modern complex aan de Ceintuurbaan en de Floresstraat. Aan de Floresstraat staat een bedrijfsverzamelgebouw met opslagruimten en garages uit 1957.
Een deel van de bedrijvenstrook langs de Nieuwe Vecht is inmiddels vervangen door een woonbuurt.

De belangrijkste voorbeelden:

- Binnengasthuisstraat 54-55, zaaddragershuisjes, 18e eeuw;
- Blekerswegje 4-4a, woningen gerealiseerd bij houtbedrijf, 1903;
- Boerendanserdijk 1, portierswoning gesloopte oliefabriek van Reinders, circa 1915;
- Brink 14-14a, magazijn en kantoor uitgeverij La Rivière & Voorhoeve, 1959-1960;
- Burgemeester Drijbersingel 25-25a, GAK-kantoor, 1952-1953;
- Ceintuurbaan 15/Floresstraat 21, Condensatorenfabriek Philips, vanaf 1953;
- Diezerplein 25, kleinschalig bedrijfspand, circa 1898;
- Diezerplein 34 en 36a, kleinschalige bedrijfspanden met woningen, circa 1895 en circa 1920;
- Koewegje 4, 4a-e, bedrijfspand met kantoor en woningen, circa 1895;
- Thomas à Kempisstraat 38, stalhouderij, hoef- en kachelsmederij, 1885 en ouder;

afb. 65 en 66 Bedrijfspanden aan het Diezerplein en de Ceintuurbaan;

2.7 Groenstructuren

Inleiding
Dieze Oost onderscheidt zich van West door het overvloedig aanwezige groen, dat als ordeningsprincipe heeft gefungeerd voor het stedenbouwkundig plan uit de periode na de Tweede Wereldoorlog. In West, de wijk met het oude centrum en de vooroorlogse buurtjes ontbreken grootschalige grondstructuren.

Parken en plantsoenen
Grootschalige openbare parkstructuren uit de periode voor de Tweede Wereldoorlog zijn in het projectgebied niet aanwezig, uitgezonderd de twee 19de-eeuwse begraafplaatsen. Vooral de Algemene Begraafplaats is een grote historische groene enclave in de wijk, met een gevarieerde, deels waardevolle bomenopstand.
In het na de Tweede Wereldoorlog tot stand gekomen wijkdeel Dieze Oost zijn parken en plantsoenen een essentieel onderdeel van het stedenbouwkundig ontwerp. Het middelgrote stadspark De Hogenkamp ligt centraal in de wijk en heeft een voor de ontstaanstijd (circa 1970) kenmerkende modern-landschappelijke aanleg met grote centrale zonneweide, slingerende paden, langgerekte vijverpartijen en schijnbaar willekeurig geplaatste boomgroepen in de buurt van de paden. In de zuidwestrand van het park bleven enkele oude leilinden bewaard van een vroeger boerenerf.
Naar het oosten toe zet het park zich bijna naadloos voort als de groene onderlegger voor verschillende woonbuurtjes met etagewoningen. De groene weide met verspreid staande bomen is als een tapijt onder de bebouwing over de wijk uitgerold. De ongedwongen groenaanleg vormt een contrast met de eenvoudige functionalistische woningbouw, die in verschillende stempels in het gebied is geplaatst. Zo maken ook de grote plantsoenen tussen de flats aan de Ruusbroecstraat van dit ‘tapijt” deel uit. Genoemde groenstructuren vinden langs de noordrand van Dieze Oost aansluiting bij een langgerekte parkrandzone langs de A28. Karakteristiek zijn hier de langgerekte vijvers en de houtopstand die de wijk afschermt van de drukke snelweg. In deze groene wijkrand is ter hoogte van de Geert Grootestraat een scholenzone met kerk opgenomen.

afb. 67 De groencomponent is een belangrijk ordeningsprincipe in het stedenbouwkundig plan van Dieze Oost. Ten zuiden van de wijk liggen de beide begraafplaatsen, waarbij vooral de oostelijke (de Algemene Begraafplaats) opvalt door het vele groen.

afb. 68 en afb. 69 Park De Hogenkamp: eenvoudige landschappelijke aanleg met grote zonneweiden, boomgroepen en solitairen.

Naar het zuiden toe is het Park De Hogenkamp via een smalle groene zone gekoppeld aan het gebied met de beide 19de-eeuwse begraafplaatsen. Een langgerekte watersingel met vijver, gesitueerd in een groene omlijsting koppelt de parkway Meppelerstraatweg aan het groene tapijt. De grootstedelijke bebouwing langs de zuidzijde van deze weg, gevormd door een lange reeks forse vierlaags flats is ook hier weer ingebed in een nadrukkelijk aanwezige groenstructuur met grasvelden en solitairen.
Het overvloedig aanwezige (semi)openbare groen geldt als ordeningsprincipe in het stedenbouwkundig plan.

In het dichtbebouwde vooroorlogse deel van Diezerpoort (West) was de ruimte voor grootschalige groenaanleg beperkt. De naoorlogse invullingen beperken zich hier tot restruimten. Toch bevinden zich hier enkele groenstructuren uit de naoorlogse periode, zoals de groene entourage van de strokenbouw aan de Minervalaan (vergelijkbaar met de Meppelerstraatweg) en het wigvormige parkje als centraal onderdeel in het noordelijke deel van de Bomenbuurt. (tussen Larixstraat en Elzenstraat).

Tuinen
Een bijzonder element in de overigens dichtbebouwde Indische Buurt is de diepe tuin achter villa Molenzicht aan de Vechtstraat. De tuin met zijn eenvoudige landschappelijke aanleg en enkele forse oude bomen is fraai gesitueerd langs de Nieuwe Vecht. Samen met de oude villa, de bebouwing van het Binnengasthuis en de historische Zaaddragershuisjes vormt de tuin een karakteristiek ensemble.

Lijnstructuren
Historische bomenlanen met een monumentale beplanting zijn in Diezerpoort zeldzaam. Wel bevindt zich langs de Nieuwe Vecht een waardevolle historische boomopstand, die zeer bepalend is voor het beeld langs deze oude vaart. Verder hebben onder meer de Brink, de Rhijnvis Feithlaan en de Bagijnesingel een min of meer markante doorgaande laanbeplanting, zij het van vrij recente datum. Ook elders in de wijk zijn er straten met een relatief jonge laanbeplanting. De Meppelerstraatweg met zijn gedeeltelijke laanbeplanting, groene middenberm en de aanpalende plantsoenen heeft door het vele groen het karakter van een *parkway*.

afb. 70, 71, 72, 73, 74 en 75 Groen in Dieze Oost. Boven de portiekflats in de omgeving van de Schutkenstraat, geplaatst in een groene parkaanleg; in het midden de vijver tussen Paulus Buysstraat en Van Schoonhovenstraat, onderdeel van het groene assenkruis; beneden het noordelijke deel van het assenkruis en plantsoen tussen Larixstraat en Elzenstraat in Dieze West.

In het oude deel van de Bomenbuurt vormt het verbrede deel van de Kastanjestraat de centrale buurtas. Het beeld wordt hier gedomineerd door een rij forse paardenkastanjes, die telkens ter hoogte van de straathoeken in het stratenplan zijn geplaatst.

Solitaire bomen

Verspreid in de wijk bevinden zich op pleinen, in groenstroken, plantsoenen en groene binnenruimten diverse waardevolle solitairen, die door hun omvang door de gemeente Zwolle als “waardevol” of “monumentaal” zijn aangemerkt. Deze bomen zijn bepalend voor het straat- en stadsbeeld. Ze zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart.

afb. 76, 77, 78 en 79 Plantsoenen en semi-openbaar groen bij naoorlogse woningbouwcomplexen aan de Minervalaan (boven), Geert Grootestraat en Meppelerstraatweg (beneden).

afb. 80, 81, 82, 83, 84 en 85. Lijnstructuren: boven de laanbeplanting in de Borneostraat en op de Turfmarkt; midden de Meppelerstraatweg en de oude beplanting langs de Nieuwe Vecht; beneden de langgerekte middenberm met kastanjes aan de Kastanjestraat in Bollenbieste, en de beplanting op het Diezerplein.

afb. 86, 87, 88, 89, 90 en 91 Boven: eenvoudige, vrij jonge beplantingen in de Thomas à Kempisstraat en Vechtstraat. Midden links de Rhijnvis Feithlaan, links een laantje tussen de Zerboltstraat en de Radewijnstraat; beneden wijkparkje met forse bomen, vermoedelijk de relicten van schoolpleinbeplanting aan de Warmoesstraat-Berkumstraat.

afb. 92, 93, 94, 95, 96 en 97 Boven: de Algemene Begraafplaats vanaf Meppelerstraatweg en Molenkampsweg; midden de bijzondere groenelementen in de grote tuin van Villa Molenzicht (Vechtstraat); beneden forse solitairen in de achtertuin van een herenhuis aan de Rhijnvis Feithlaan en in een plantsoen aan de Warmoesstraat, vermoedelijk een relict van schoolpleinbeplanting.

3.HISTORISCH RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

3.1 Vroege ontwikkeling

Dekzandruggen en late natte gronden
Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een complex gebied van dekzandruggen en lage natte gronden in het stroomgebied van de IJssel en het Zwarte Water, waarbij vooral de hogere dekzandruggen al vroeg door de mens in gebruik werden genomen. Ten zuiden van het Zwarte Water en de Aa bevindt zich een oude dekzandrug, die in noordwest-zuidoostrichting loopt en waarop de binnenstad van Zwolle, het gebied rond de Hoogstraat en ook delen van de wijk Assendorp zijn gelegen. Ten noorden hiervan bevindt zich een tweede dekzandrug, waarop uiteindelijk Dieze en de Diezerenk tot ontwikkeling kwamen.
De ondergrond van het projectgebied bestaat uit grove zanden en grind (keileem), die deel uitmaken van het Oost-Veluwse stuwwalcomplex. De diepte waarop het keileem voorkomt ligt tussen de vijf en de tien meter beneden NAP. Deze ondergrond is overdekt door zanden, die vooral onder invloed van de heersende wind en het aanwezige water zijn afgezet: de dekzandruggen.
Al in de jonge steentijd werd de “Zwolse” zandrug bewoond. De huidige nederzetting is waarschijnlijk rond 800 gevormd. Vanaf deze tijd eeuw werd het gebied stukje bij beetje ontgonnen om het te kunnen gebruiken voor akkerbouw. De lager gelegen gronden, zoals het Weezenland, werden in gebruik genomen als weidegebied en hooiland, maar hiertoe moest wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten. Ook op de zuidelijker gelegen zandruggen ontstonden agrarische nederzettingen, zoals Ittersum, Schelle en Oldeneel. Vermoedelijk gebeurde dit al voor 500 na C. Op de noordelijker gelegen dekzandrug ontwikkelde zich vermoedelijk al in 10de eeuw of eerder bewoning. Hier ontstond een groot enkgebied. Deze “Diezerenk” was het kerngebied van de zelfstandige boermarke Dieze. Ook de andere agrarische gemeenschappen in het gebied waren in markeverband georganiseerd. Rondom de enken, die intensief voor bewoning en landbouw werden gebruikt, lagen uitgestrekte onontgonnen gebieden.

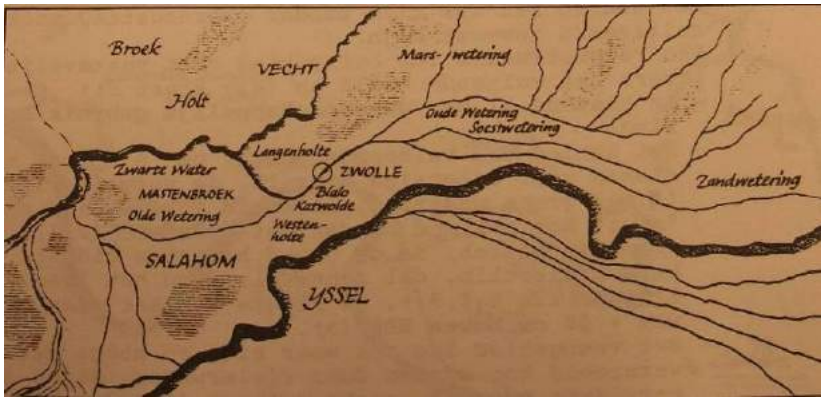

afb. 98 De IJsselvechtdelta rond 800 na Chr. (Illustratie uit Muffels, Cultuurhistorisch-landschappelijk onderzoek Stadshagen).

Afb. 99 Op dit detail van de Topografisch Militaire Kaart (veldminuut) door J.V.D. Dittlinger, 1851 (Nationaal Archief) tekent de vroegere dekzandrug waarop de Diezerenk ontstond zich nog duidelijk in het landschap af. De groen gekleurde lagere gebieden bleven eeuwenlang als weideland in gebruik.

Zwolle aan het Zwarte Water
In het prille begin van de nederzetting, waaruit later de belangrijke handelsstad Zwolle zou ontstaan, was aan het Zwarte Water nog geen veelbetekende rol toebedeeld. De belangrijkste handelsroutes in Overijssel in de Vroege Middeleeuwen liepen over land, dat immers niet veel goed bevaarbare waterwegen bezat. Zo liepen er drukke routes vanaf de kuststreek over Utrecht, de Veluwe en via Deventer naar Duitsland, en van Utrecht via Amersfoort, Hattem en Zwolle naar noord- en oost Nederland. In de elfde eeuw ontwikkelde zich in Zwolle, dat gunstig lag aan één van die routes en de Zwolse Aa, enige handel van betekenis. Het Zwarte Water, waarin de Zwolse Aa zijn vervolg had, werd gaandeweg belangrijker in de zich uitbreidende handel, vooral in landbouwproducten. Het was echter geen ideale vaarweg. Door de geringe watertoevoer van de bescheiden zijriviertjes was de bevaarbaarheid in droogteperioden niet optimaal. Pas na de twaalfde eeuw ontwikkelde het Zwarte Water zich tot een bredere en diepere stroom. Verschillende factoren waren daar de oorzaak van, zoals grootscheepse ontginningscampagnes in de lage komkleigronden. De nieuw gevormde rijke weidegronden werden via weteringen en sloten afgewaterd naar de grotere waterlopen, die daardoor meer water gingen voeren. Het ontstaan van de Zuiderzee zorgde voor meer instroom in het Zwarte Water, waardoor bij het krachtig terugvloeien van het water de bodem werd uitgediept. Ook menselijke baggerwerkzaamheden deden veel goed.
De economische opkomst van Zwolle kan niet los worden gezien van de agrarische vooruitgang op het platteland en de verbeterde vaar- en landwegen. De kleine nederzetting langs de Aa groeide uit tot een stedelijke gemeenschap met bovenlokale functies, waarin handel en nijverheid een grote rol speelden. De actieve overzeese koop- en vrachtvaart, zoals bedreven door de stad Kampen was aanvankelijk voor de Zwollenaren nog onbereikbaar, voor diepgaande schepen was het Zwarte Water immers nauwelijks te bevaren en de IJssel lag op flinke afstand. Veel belangrijker was Zwolles functie als spil in de bloeiende economie van de IJsselstreek door haar aloude oriëntatie op het oosten. De rivier de Vecht en verschillende landwegen, die via Dieze liepen, verbonden de stad met de handelscentra in Westfalen, zoals Osnabrück, Munster, Paderborn en Soest. Zwolle ontwikkelde zich tot een natuurlijke overslag- en doorvoerplaats, waar kooplieden uit alle windrichtingen elkaar troffen op de jaarmarkten.

Zwolle wordt stad
De *marke* Suolle kreeg in 1230 stadsrecht van de bisschop van Utrecht. Een deel van de bestaande nederzetting, Middelwijk genaamd, werd het centrum van de stad. Hier werd in de loop der eeuwen de huidige binnenstad gecreëerd, die vooral in de 14de-15de eeuw een grote bloei doormaakte. Een ander gedeelte van de oude agrarische nederzetting, Assendorp genaamd, bleef echter buiten de stadswallen. Deze nederzetting behield zijn agrarische karakter, onder andere profiterend van de stedelijke vraag naar landbouwproducten voor voedsel en industrie. Aan de westzijde ontwikkelde zich eveneens een open “voorstadsgebied”, “De Hoogstraat’ of de Kamperpoort, met als centrale as de Hoogstraat, die zich voortzette in de Gasthuisdijk en de verbinding over land met Kampen vormde. Aan de noordzijde ontwikkelde zich langs de wegen naar Berkum, Meppel, de Diezerenk (én de verder weg gelegen handelsgebieden) een derde voorstadsgebied, de “Nieuwstad”, die al in de middeleeuwen vrij intensief bebouwd was.

Vesting Zwolle
De bloeiende Hanzestad Zwolle werd in de middeleeuwen voorzien van een stenen ommuring met stadspoorten, muurtorens en een buitengracht. Vanaf de late 16de eeuw, toen er verwoed werd gestreden tegen de Spaanse overheersing, is de vesting Zwolle, belangrijke schakel in de reeks vestingsteden langs de IJssel, gemoderniseerd. Het zwaartepunt lag in de periode 1615-1629, toen buiten de middeleeuwse ommuring een omwalling is gerealiseerd met elf bastions en een stervormige vestinggracht. De uitbouw van de vesting ging deels ten koste van de bebouwing in de “voorsteden”.

Ontginningen
Het ommeland van Zwolle werd, voor en na de stadsvorming, gaandeweg steeds verder ontgonnen voor agrarisch gebruik. De hoger gelegen gronden op de diverse dekzandruggen werden voornamelijk voor akkerbouw gebruikt, terwijl de lager gelegen delen dienst deden als weidegebied en hooiland. Hiertoe moest echter wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten, die water afvoerden naar de diverse natuurlijke waterlopen.

3.2 Dieze

De Marke van Dieze en de stad
Nadat de Zwollenaren in de tweede helft van de 14de eeuw hun vorst-bisschop (de bisschop van Utrecht) hadden geholpen bij het opruimen van enige roofridderburchten, werden in fasen de bezittingen verdeeld. Een en ander leidde reeds in 1364 tot de aanleg van de Mastenbroekerpolder. In 1384 werd de Zwolse stadsvrijheid vergroot met het gebied van de marke van Dieze, ten noorden van de Kleine Aa. Het gebied buiten de ringmuur ter hoogte van de Diezerpoort, bekend als de Nieuwstad, kwam nu onder het Zwolse stadsrecht te staan. Dit nieuwe stadsdeel was overigens al langere tijd groeiende. Al omstreeks 1300 had het Diezegebied een rol gespeeld als uitvalsbasis voor de Heren van Voorst bij hun aanvallen op de stad Zwolle. De aanvallen concentreerden zich op het buiten de Diezerpoort gelegen gebied De Smeden (ten noordoosten van de huidige Diezerstraat). De Dieze vormde een landelijke nederzetting met een agrarische betekenis. Overigens gold ook het gebied De Smeden, waar de smeden waren gevestigd, als onderdeel van de Diezer marke. Tezamen met de agrarische bevolking van de Dieze zouden ook de smeden na 1384 kunnen profiteren van de Zwolse privileges. Producten konden nu vrij worden verkocht binnen de Zwolse stadsmuren en de Dieze.

Nieuwstad Diezerpoort in de 16de eeuw
De plattegrond van Zwolle, rond 1560 getekend door Jacob van Deventer geeft een goed beeld van de oude structuren buiten de dan nog middeleeuwse omwalling van de stad. In deze periode lag de stad Zwolle nog binnen de middeleeuwse stadsmuren en grachten en heeft uitbreiding van het vestingstelsel met bastions en ravelijnen nog niet plaats gevonden. Aan de noordzijde grenst de laat 15de-eeuwse uitbreiding van de oude stad aan het Zwarte Water, dat in oostelijke richting overgaat in de Nieuwe Wetering. De betekenis van de oudere waterlopen Kleine en Grote A, in de 16de eeuw geheel binnen de stadsmuren gelegen, is door de nieuw gegraven/verbeterde tracés van Zwarte Water en Nieuwe Wetering sterk afgenomen.

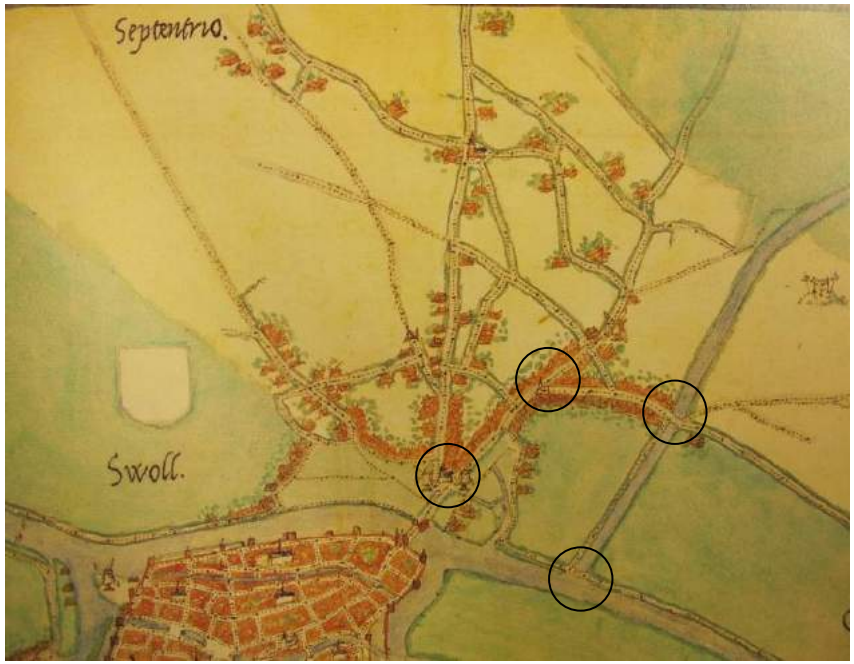

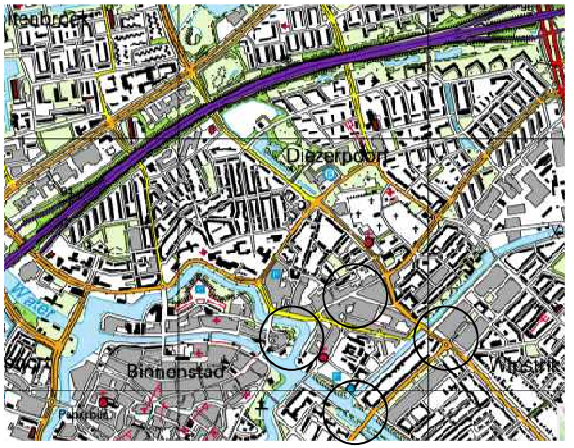

afb. 100 en 101 Het onderzoeksgebied op de kaart van Jacob van Deventer en de huidige topografische kaart (bron: watwaswaar.nl).

Ten noorden en noordoosten van de oude stad heeft zich volgens de kaart van Van Deventer de voorstad Dieze tot een dichtbebouwde nederzetting ontwikkeld. Vanuit de nederzetting lopen verschillende wegen richting de Diezerenk. Het zuidelijke deel van de Diezer Nieuwstad, waaronder de buitenwijk “de Smeden” was in de late 15de eeuw binnen de omwalling gevoegd. De Voorstad ontwikkelde zich langs een netwerk van wegen, die vanuit een centraal punt bij de entree tot de stad (Diezerpoort) in verschillende richtingen uitwaaieren.

Hoewel het knooppunt van wegen door de uitbreiding van de Zwolse vesting is verdwenen, is het wegenplan nu, na bijna 500 jaar nog steeds herkenbaar in het verloop van de huidige Thomas à Kempisstraat (de oude weg naar de Berkumerbrug en naar Meppel), Diezerplein met in het verlengde de Langenholterweg, voorts de Vechtstraat (richting Twente en Duitsland) en de in oost-westrichting over de Diezerenk lopende Middelweg. Ook de Brink is een onderdeel van deze oude nederzetting. Op de kaart van 1560 is ze herkenbaar in het zuidoostelijke deel van Dieze, oostelijk van de weg naar Meppel. Het zuidelijke deel van Dieze werd in het begin van de 17de eeuw opgeofferd ten behoeve van de aanleg van een moderne aarden vestinggordel met bastions (1606-1619).

Opvallend is de zeer dichte, vrijwel aaneengesloten bebouwing langs de straten van de voorstad in de 16de eeuw. Veel bewoners vonden als boeren, tuinders en dagloners werk in het agrarische achterland, dat belangrijk was voor de voedselproductie voor de nabijgelegen stad en de handel in landbouwproducten. Op de kaart van Van Deventer zijn drie windmolens te zien; ze speelden ongetwijfeld een rol in de verwerking van producten die van het land kwamen. Economische activiteiten waren echter aan de stad Zwolle voorbehouden. De Nieuwstad, strategisch gelegen aan verschillende uitvalswegen, zal in die tijd ook een functie hebben gehad in de verzorging van reizigers en kooplieden, voor wie herbergen en stalhouderijen ter beschikking tot stonden.

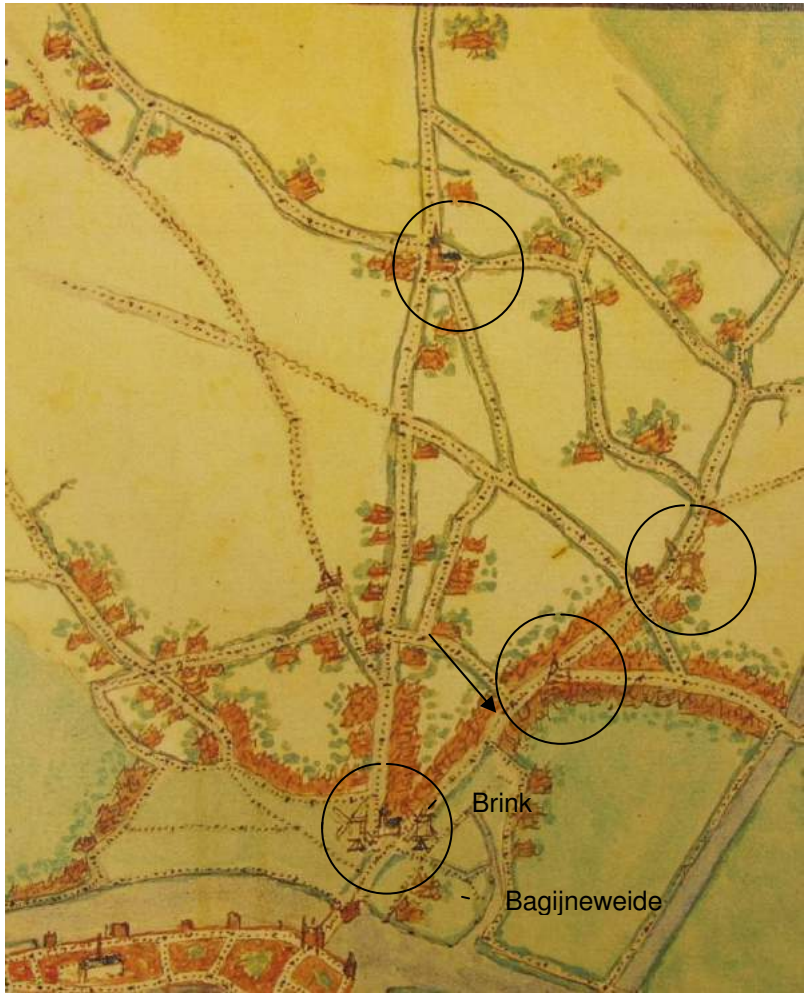

Afb. 102 Diezerpoort op de plattegrond van Jacob van Deventer, situatie circa 1560. De toenmalige kapellen en molens in het gebied zijn omcirkeld. De pijl wijst naar de tegenwoordige Thomas à Kempisstraat.

Op de kaart zijn verder op zijn minst twee kapellen weergegeven: op de splitsing van de Thomas a Kempisstraat en de straat Diezerplein (thans ligt hier de stadsgracht), en op een knooppunt van wegen midden op de Diezerenk, aan de Langenholterweg. Deze laatste is in de 15de eeuw gesticht door de erfgenamen van de Diezer Marke. Verder lijkt op de splitsing van de Thomas a Kempisstraat en de Vechtstraat een kapel te zijn getekend. Over dit bedehuis is verder niets bekend.

De dichte bebouwing in het zuidelijke deel van het voorstadsgebied veronderstelt een intensieve verkaveling, waarvan in de huidige percelering naar alle waarschijnlijkheid relicten zijn bewaard gebleven, vooral aan de Thomas à Kempisstraat, de Vechtstraat en rond het Diezerplein. Het is niet ondenkbaar, dat ook in de bebouwing resten van laatmiddeleeuwse gebouwen zijn opgenomen, hoewel jongere stadsplattegronden van de dan uitgebreide vesting Zwolle suggereren, dat de bebouwing in de nabijheid van de aarden wallen om militair-technische redenen was afgebroken.

3.3 De Bagijneweide

Ook de Bagijneweide maakte deel uit van Dieze. Het vormde in de 16de eeuw het vrij spaarzaam bebouwde zuidoostelijke deel van de nederzetting, grenzend aan de Brink. Het gebiedsdeel sloot ook toen aan de zuidzijde aan op de Nieuwe Wetering (het huidige Almelose Kanaal). Aan de oostzijde bevond zich in 1560 reeds het tracé van de Nieuwe Vecht, die volgens verschillende bronnen eerst rond 1600-1602 zou zijn gegraven tussen de Overijsselse Vecht en de Nieuwe Wetering. Mogelijk betrof het een kanalisatie van een bestaande wetering. De vaart bood een snelle verbinding tussen de Vecht en Zwolle, vooral voor de schepen die Bentheimer Zandsteen en landbouwgewassen aanvoerden. Langs de vaart ontwikkelde zich al vroeg bedrijvigheid in de vorm van molens voor de verwerking van granen en gewassen waaruit olie gewonnen werd. De aanleg van de Ceintuurbaan betekende de definitieve sluiting van de vaarweg.
Voor de Reformatie (16de eeuw) behoorde de Bagijneweide tot het begijnenconvent. Het convent zelf, gesticht in 1366, was gelegen binnen de stadsmuren aan de Begijnenstraat (tegenwoordig Praubstraat). Nadat het begijnenconvent in 1384 was verkocht aan Geert Grote, werd vervolgens het stadsbestuur eigenaar. Mogelijk kwam toen ook de Bagijneweide in handen van de stad.

Afb. 103 De Bagijneweide rond het midden van de 16de eeuw (grote cirkel). Binnen de kleine cirkel ligt de Brink, de pijl wijst naar de Nieuwe Vecht, met daarlangs een jaagpad.

Uit de periode van de Middeleeuwen zijn in de Bagijneweide verschillende elementen in aanleg behouden gebleven. Allereerst zijn de contouren van het deels door waterlopen (Nieuwe Wetering en Nieuwe Vecht) afgebakende gebied nog goed vergelijkbaar met de situatie in de late middeleeuwen. Voorts gaat het Koewegje in aanleg terug tot deze periode. Dit zelfde geldt voor de Brink, waarvan de huidige locatie overeenkomt met die van de op de kaart van Van Deventer zichtbare grote open brinkstructuur. De vorm is echter gewijzigd door de aanleg van de Rhijnvis Feithlaan en het Blekerswegje.
Aan de oostzijde van het Koewegje stonden in de 16de eeuw enkele huizen. Tevens waren er wegen langs de kaden van de Nieuwe Wetering en de Nieuwe Vecht. Deze zullen deels als jaagpaden zijn gebruikt. De Bagijneweide was door de specifieke ligging in een door verschillende waterlopen bepaald, vrij laag gelegen gebied vooral als weidegrond in gebruik. De latere naamgeving van een deel van het gebied (Bagijneweide) verwijst ook naar deze agrarische functie.
Van historische verkavelingsstructuren, teruggaande op de middeleeuwse periode zijn geen relicten behouden gebleven.

Het agrarische achterland: de Diezerenk

Op historische kaarten van Zwolle is te zien, dat het agrarische ommeland van de stad zeer lang het beeld heeft bepaald en vaak reikte tot aan de stadswallen. Dit was ook aan de noordzijde van de stad het geval. De “Nieuwstad” had zich hier ontwikkeld langs een bestaand netwerk van landwegen, die in noordelijke richtingen naar de buurtschappen op de Diezerenk liepen. Op de enk, die zich op de dekzandrug had gevormd, stonden vele boerderijen, een situatie die tot halverwege de vorige eeuw heeft bestaan. De komst van de nieuwe woongebieden vanaf de jaren twintig betekende het einde van de agrarische activiteiten in Diezerpoort. Ook de meeste boerenerven werden opgeruimd, zodat slechts op enkele plekken nog iets van de agrarische voorgeschiedenis is te herkennen. Het betreft een voormalig boerderijtje aan de Vlasakkers en een dubbele boerenwoning aan de Diezerenk. In het Park de Hogenkamp bleven de leilinden van een verdwenen boerenerf staan, dat aan het oude tracé van de Middelweg lag; Ook de weidelanden aan weerszijden van het Zwarte Water liepen nagenoeg door tot aan de stadsgracht. Wel werden ze hier afgewisseld door kleinschalige bedrijven, blekerijen en werven.

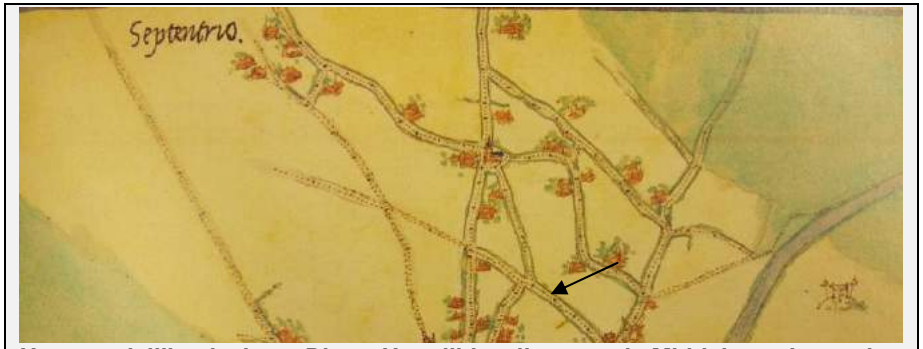

Het noordelijke deel van Dieze. Het pijltje wijst naar de Middelweg. Langs het netwerk van wegen staan verschillende boerderijen.

Enkele oude leilinden in het park De Hogenkamp zijn de stille getuigen van een verdwenen boerenerf.

3.4 Na de middeleeuwen

Ontwikkelingen in de 17de eeuw

In het begin van de 17de eeuw vindt een grote ruimtelijke ingreep plaats in Diezerpoort. De nieuwe situatie is goed te zien op de 17de eeuwse stadsplattegronden van Zwolle, o.a. de hiernaast afgebeelde. De kaart geeft de toestand omstreeks het midden van de 17de eeuw weer (1649).

Inmiddels waren in de vroege 17de eeuw nieuwe vestingwerken rond de oude stad aangelegd, bestaande uit een uitgebreid stelsel van grachten en aarden wallen in het bekende stervormige patroon. Ten noorden van de oude stad ontstond het binnen de 17de-eeuwse vestingwerken opgenomen Noorder Eiland. De op de middeleeuwse grachten aansluitende percelen rond de stad werden bij de aanleg van de nieuwe vestingwerken sterk gewijzigd.

Dit geldt ook voor de noordwestflank van het Diezerpoort- en Bagijneweidegebied, waar een fors bastion met vestinggracht werd aangelegd. Een deel van de bebouwing van de voorstad Dieze, met de daar liggende kapel, werd gesloopt voor de aanleg van de stadsgracht en om in de onmiddellijke nabijheid van de vesting een vrij schootsveld te verkrijgen.

In hoeverre de gehele “Nieuwstad” is ontruimd is niet duidelijk. De kaart van Blaeu uit 1649, waarop het onderzoeksgebied (op de kaart links boven) voor een deel zichtbaar is, toont een volledig onbebouwd gebied, maar op andere 17de-eeuwse kaarten is toch enige bebouwing te zien aan de ingang van de straat richting Langenholte. De Bagijneweide lijkt grotendeels onbebouwd, hoewel hier in de 17de eeuw waarschijnlijk al enkele leerlooierijen stonden met de bijbehorende schoen- of looikuipen. Dit waren met water gevulde kuilen, waarin onthaarde huiden van ossen en koeien met behulp van gemalen eikenschors werden geconserveerd. De aanwezigheid van schoon water – en dat was er in overvloed in dit gebied! - was voor dit ambacht beslist noodzakelijk. De leerindustrie speelde tot in de 19de eeuw een grote rol.

De op de kaart van Blaeu zichtbare brug ter hoogte van het huidige Almelose kanaal werd gerealiseerd tussen 1560 en 1649 en verwijst via de huidige naam, Schoenkuipenbrug, naar genoemde bedrijvigheid. Overigens heette deze brug in de vroege 19de eeuw nog de Schoekhoeksbrug (kadastrale kaart 1822), mogelijk een verbastering die samenhangt met de schoenkuipen (?).

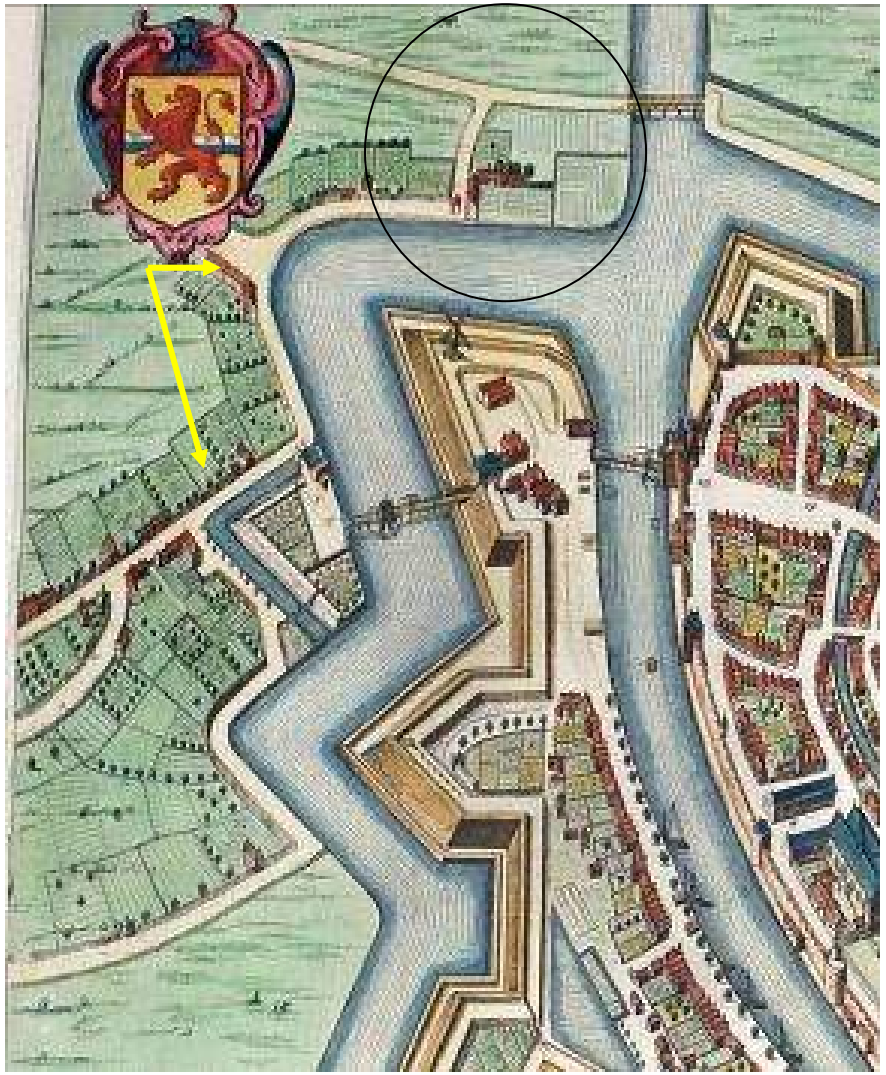

Afb. 104 Detail kaart Novum ac magnum Theatrum urbium Belgicae Foederatae: kaart nummer 97 tussen pag.181-182: Swolla. Situatie 1649. In de cirkel ligt het gebied van de Bagijneweide. De pijltjes wijzen naar het begin van de tegenwoordige Thomas à Kempisstraat en het Diezerplein.

De 18de eeuw

In de 18de eeuw zijn de 17de-eeuwse vestingwerken nog in volle glorie aanwezig. De bebouwing van de Diezer Voorstad heeft weer aansluiting gezocht bij de omgrachting; de militaire noodzaak voor een vrij schootsveld was blijkbaar niet meer zo dringend. Door de intensieve bebouwing kreeg het voorstadsgebied een stedelijk aanzien. Aan de zuidzijde van de stad zijn zelfs delen van de vestingwerken, met name de hoornwerken bebouwd geraakt. In 1790 werd de vestingstatus van Zwolle opgeheven. Tevoren waren al delen van de buitenwerken van de vestinggordel herschapen in wandelingen of opgenomen binnen de stadsuitbreidingen.

Binnen het onderzoeksgebied zijn de Nieuwe Wetering, de Nieuwe Vecht en de vestinggracht nog steeds de bepalende elementen. Inmiddels is wel in het verlengde van de Diezerkade het tracé van de huidige Rhijnvis Feithlaan aangelegd (voor 1882 “Platte Allee” genoemd). Deze structuur, aanvankelijk als lijnbaan (ten behoeve van een touwslagerij) in gebruik, is beplant met een dubbele rij bomen.

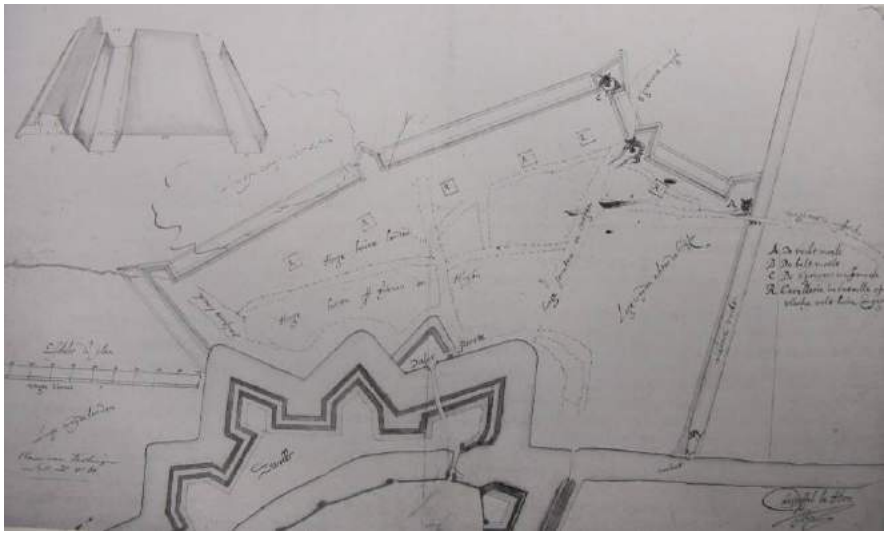

Afb. 105 Vermoedelijk eind 17de eeuw heeft men nog gewerkt aan een plan om de voorstad in Dieze te omwallen en zo onderdeel van de vesting Zwolle te maken. De plantekening geeft een aardig beeld van het stratenplan van de voorstad, zo omstreeks 1700, de ligging van drie molens (die blijkbaar in de nieuwe omwalling moesten worden opgenomen), de Nieuwe Vecht en het daarin gelegen “verlaet”. De benaming van de terreinen en de wegen verwijst naar de gesteldheid van het terrein: de wegen zijn aangeduid als “hooge straten en wegen”, het perceel langs de Nieuwe Vecht vermeldt “lage weijden achter de huijsen”, dit is de Bagijneweide. Binnen de nieuwe omwalling liggen de “hooge bouwelanden” en de “Hooge hoven off tuynen en huysen”, daarbuiten de “lage weylanden”.

Aan weerszijden van de Nieuwe Vecht zijn in de 18de eeuw lanen met een dubbele bomenrij gerealiseerd. Ook het Koewegje is aan de westzijde beplant met bomen, maar bebouwing ontbrak in eerste instantie nog, evenals langs het Blekerswegje. Ook hier zou in de loop van de 18de eeuw bebouwing verrijzen. De Brink was in die tijd een ruim, met bomen beplant terrein. Tussen Koewegje en Nieuwe Vecht strekte zich een volledig onbebouwd terrein uit, dat in vier grote percelen werd verdeeld door een stelsel van elkaar kruisende sloten, die aansloten op parallel aan Lijnbaan, Nieuwe Vechtkade en Weteringkade verlopende sloten. Deze percelen waren waarschijnlijk in gebruik als weiden of bleekvelden van de blekerijen die zich hier vestigden. Naast de leerlooierijen vestigden zich ook andere bedrijfjes in het gebied. Zij profiteerden van de gunstige ligging langs het water en de nabijheid van de Zwolse binnenstad.

Op de Diezerenk kwamen meer boerderijen.

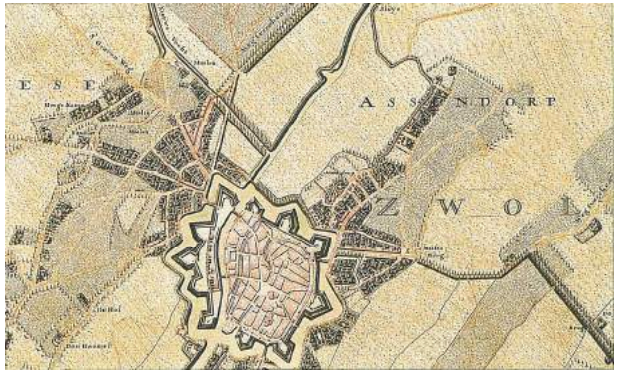

afb. 106 Detail van de Hottingerkaart (circa 1785-1787), met links boven een deel van Dieze (uit: *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland, 1773-1794*, Groningen 2003.

De zaaddragershuisjes, erfenis van de olienijverheid

De zogeheten zaaddragershuisjes aan de Binnengasthuisstraat 54-55 maken deel uit van het complex van het Binnengasthuis dat hier in 1923-1924 aan de oevers van de Nieuwe Vecht (Vondelkade) is gerealiseerd. Qua oorsprong dateren ze uit de 18de eeuw en verwijzen ze nog naar de prestedelijke periode van dit gebied. Langs de rivier waren diverse oliemolens gesitueerd, waarvan molen de Passiebloem een goed bewaard gebleven restant vormt. De in bedoelde huisjes woonachtige zaaddragers werkten voor de eigenaars van de oliemolens. Nadat het voor de productie van natuurlijke (lijn)oliën bestemd zaad met kleine scheepjes in zakken was aangevoerd, werd het door de zaaddragers gelost en op de plek van bestemming gebracht. De zaaddragershuisjes raakten na de oorlog sterk in verval, maar zijn in 1964 gerestaureerd waardoor ze nog altijd een markante positie innemen. Behalve deze huisjes en De Passiebloem verwijst ook de even verderop aan de Wipstrikkerallee 2-4 gelegen fabrikantenvilla van Reinders nog naar de vroegere oliefabricage in dit gebied.

De 18de-eeuwse zaaddragershuisjes aan de Binnengasthuisstraat.

Eerste helft 19de eeuw

Via de nauwkeurige kadastrale kaarten van 1822, 1832 en de topografische- en militaire kaart uit de periode 1858-1861 kan de verdere ontwikkeling van het onderzoeksgebied tot omstreeks het midden van de 19de eeuw worden gevolgd. Veel is er dan nog niet veranderd, behalve dan dat er een verdere verdichting van de bebouwing in het Nieuwstadsgebied is te zien. De Lijnbaan is in deze periode nog een nauwelijks bebouwde structuur, die in het oosten eindigt bij de laan langs de Nieuwe Vecht. Langs Lijnbaan en Nieuwe Vecht bevinden zich bomenrijen. De Schoenkuipenbrug is ook nu weer de schakel tussen het Weezenland en de Bagijneweide, waar naast het Koewegje en het Blekerswegje nu ook het nog onbebouwde tracé van de Bagijnesingel zichtbaar is.

Op de Diezerenk werden een Algemene en een Rooms katholieke begraafplaats aangelegd.

Afb. 107 Dieze rond 1830, naar de kadastrale kaart uit die periode. Bron: Watwaswaar.nl.

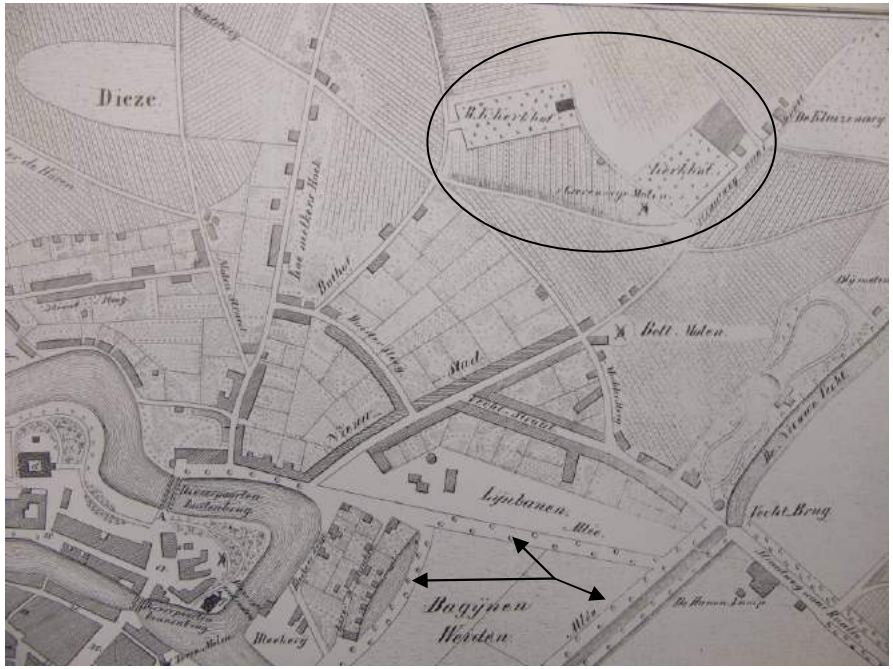

Afb. 108 Detail van de stadsplattegrond van Zwolle uit 1846. Opvallende veranderingen zijn de aanleg van de beide begraafplaatsen en die van de Lijnbaan. De Bagijneweide is nog grotendeels onbebouwd, maar de met bomen beplante Bagijnesingel is al wel aangelegd. Ook langs de Lijnbaan en de Nieuwe Vecht staan bomen (zie pijlen).

Begraven in Diezerpoort

De wijk Diezerpoort kent twee monumentale begraafplaatsen: de Algemene Begraafplaats en de rooms-katholieke begraafplaats. Ze zijn gelegen tussen de Meppelerstraatweg en de Bisschop Willebrandlaan en worden van elkaar gescheiden door een schilderachtig laantje met oude kerkhofmuren en hoog geboomte (Molenkampsweg). Het zijn relatief jonge begraafplaatsen. In 1841 werd de rooms-katholieke begraafplaats in gebruik genomen; de Algemene Begraafplaats dateert uit 1823-1824. Eeuwenlang was te Zwolle begraven in en rondom de Grote of St.-Michaëlskerk. Verder bestond de begraafplaats van het vroegere Bergklooster op de Agnietenberg. Zoals elders vormden de wetgeving in de Franse tijd (1804) en de tijd van het vroege Koninkrijk der Nederlanden het sein voor het begraven buiten de bebouwde kom. Vandaar de aanleg van de Algemene Begraafplaats. Bij de buiten de stad gelegen Beltmolen kocht de gemeente in 1823 enkele akkers waar een vrij eenvoudige buitenbegraafplaats is aangelegd, eertijds het Nieuwe Kerkhof geheten. Een van de eersten die hier werd begraven was burgemeester en schrijver Rhijnvis Feith (1753-1824). Diverse andere bekende Zwollenaren vonden er hun laatste rustplaats. Bij de ingang is de karakteristieke toegangspoort met dienstwoning en wachtruimte te zien, daterende uit de periode rond 1900. De begraafplaats bleef in gebruik tot 1933 toen De Kranenburg in gebruik is genomen. Voor de rooms-katholieke begraafplaats uit 1841 werd de grond aangekocht door F.W.J.A. baron Van Lamsweerde. In tegenstelling tot de romantisch-landschappelijke aanleg van de Algemene Begraafplaats is hier uitgegaan van een orthogonale opzet, met een hoofdpad dat naar de rijzige kerkhofkapel leidt. De eerdere kapel die hier stond is in 1883 vervangen door het huidige neogotische bouwwerk dat al op grote afstand is te zien. Paulina M.M. Vos de Wael schonk het gebouw. Uit dezelfde tijd dateert het baarhuisje met zijn karakteristieke trapgevels. Verder vallen de neogotische toegangspoort en het in de lengte-as hiervan gelegen Calvariekruis op. Het gietijzeren corpus van het kruis dateert uit 1853. Beide begraafplaatsen raakten in de loop van de tijd ingekapseld binnen de oprukkende verstedelijking. Langs genoemde Molenkampsweg is de authentieke sfeer evenwel nog goed te proeven.

De "Nieuwe" of Algemene Begraafplaats aan de Meppelerstraatweg, rond 1880. Het grote monument naast het gebouw is geplaatst ter ere van burgemeester en dichter Rhijnvis Feith (HCO, Zwolle).

De ingang van de Algemene Begraafplaats aan de Meppelerstraatweg.

Molens

Langs de Nieuwe Vecht stond in het verleden een groot aantal (olie)molens. Ze waren bestemd voor de bereiding van lijnolie, dat werd geslagen uit vlas. Het olievlas bevat lijnzaadhoudende zaden die geschikt zijn voor de olieproductie. Behalve het vanuit Twente aangevoerde vlas werd langs de Nieuwe Vecht gebruik gemaakt van vlas dat in Dieze zelf werd verbouwd. Een benaming als de Vlasakkers verwijst hier nog naar. Molen de Passiebloem (Vondelkade) vormt een restant van die oude bedrijvigheid. Dit schilderachtig aan het water gelegen bouwwerk verwijst nog naar de oude ambachtelijke werkwijzen, terwijl bij dergelijke molens vooral in de loop van de 19de en vroege 20ste eeuw steeds meer de machinale oliemolens ofwel oliefabrieken ontstonden.
De olieproductie concentreerde zich te Zwolle in het bijzonder aan de Nieuwe Vecht, de Wipstrikkerallee en in Zwollerkerspel. Langs de Nieuwe Vecht stonden maar liefst vijf oliemolens. Behalve de Passiebloem waren dit de Roode Molen, de Aloë, de Fortuijn en de Hoop. In het kielzog van de molenbedrijvigheid woonden in de Diezervoorstad van oudsher ook molenbouwers. Zo is het bekend dat er rond 1830 aan de Diezerkade en op de hoek van de tegenwoordige Thomas a Kempisstraat enkele molenbouwers woonden. In de tweede helft van de 19de eeuw nam de vraag naar ambachtelijke molenbouwers door de komst van electro- en benzinemotoren af.
Nog in 1925 stond aan de Thomas a Kempisstraat een hoge op een belt gebouwde stellingmolen, op de plek waar al in de 17de eeuw een standerdmolen had gestaan. Voor de sloop in 1934 was de molenstomp in gebruik als een autowerkplaats. De vroegere graanmolen had jarenlang bekend gestaan als de 'Möllen van Marsman', naar de grootvader van de bekende dichter Hendrik Marsman (1899-1940). De in 1861 opgerichte windkorenmolen De Vlijt, die aan de Vlasakkers stond, is rond 1955 gesloopt.

Drie molens tussen de Nieuwe Vecht en de Middelweg, op de stadsplattegrond van 1846.

Molen de Vlijt aan de Vlasakkers, die halverwege de jaren '50 is afgebroken (foto circa 1933-1935, collectie HCO, Zwolle). Rechts de onderbouw van de beltmolen van Marsman, die in 1934 verdween (foto collective HCO).

Tweede helft 19de eeuw

In de tweede helft van de 19de eeuw ontwikkelde Zwolle zich in rap tempo tot een belangrijke provinciestad met een druk spoorknooppunt, nieuwe bedrijvigheid en een sterk groeiend bevolkingsaantal. Rondom de binnenstad werd druk gebouwd aan nieuwe woonbuurten en werden allerlei voorzieningen gerealiseerd, zoals grote scholen, ziekenhuizen, en stationsgebouwen.

Ook in Diezerpoort zijn deze ontwikkelingen te zien, het meest zichtbaar in eerste instantie in de Bagijneweide. Hier verrees in de jaren '60 van de 19de eeuw de Koninklijke H.B.S. In 1865-1866 vond de bouw plaats naar een ontwerp van de architect B. Reinders. Een jaar later kon het gebouw in gebruik worden genomen. Het in eclectische stijl uitgevoerde gebouw zou in de vroege 20ste eeuw enige uitbreidingen ondergaan. Twee jaar later verscheen rechts van de school een conciërgewoning. In 1885 werd rechts van de H.B.S. een tweede school gebouwd, later bekend als de Jac. P. Thijsseschool. Westelijk van de HBS is in 1883 het Sophiaziekenhuis gebouwd. Al in 1823 werd gepleit voor de stichting van een dergelijk ziekenhuis, maar pas zestig jaar later lukte het een gemeentelijke ziekenhuis op te richten, dit ter vervanging van onder andere het ziekenhuisje van het Gemengd Armbestuur.

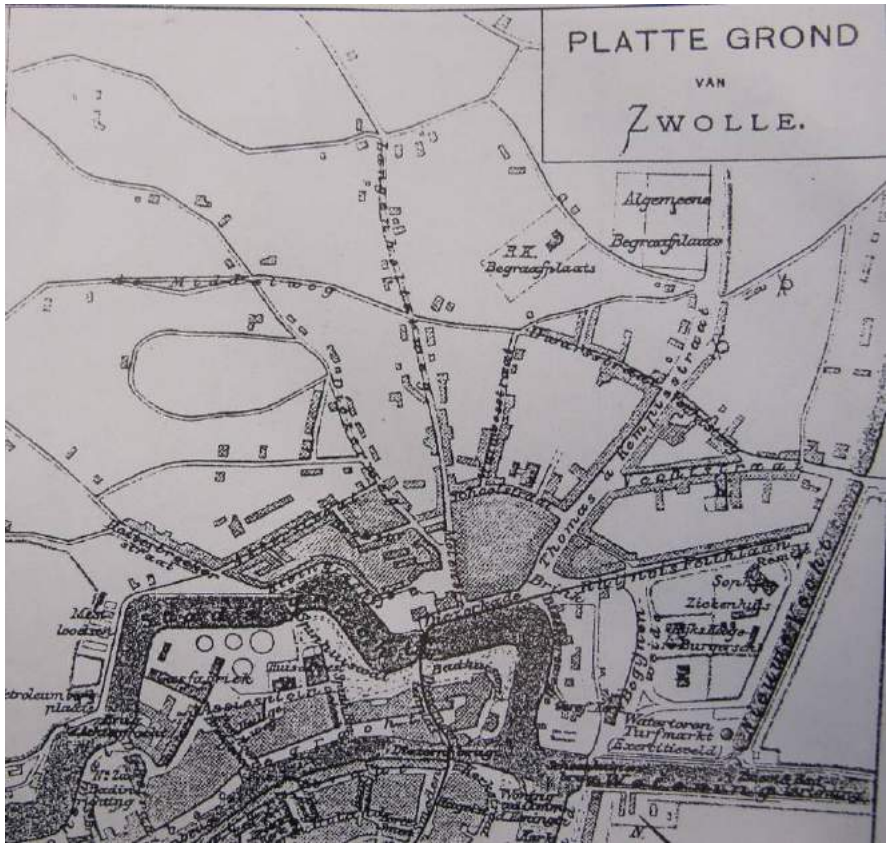

Afb. 109 Detail van de plattegrond van Zwolle uit 1895 (collectie HCO, Zwolle).

Genezen langs de Nieuwe Vecht

In 1884 kwam langs de Rhijnvis Feithlaan een voor zijn tijd modern ziekenhuis te staan, vernoemd naar koningin Sophie. Het door stadsarchitect J.L. van Essen ontworpen ziekenhuis werd gebouwd op de Bagijneweide. Op dat moment kende Zwolle behalve het Sophiaziekenhuis ook een rooms-katholiek ziekenhuis (Weezenlanden), een zogeheten passantenhuis voor besmettelijke ziekten en het ziekenhuis van de hervormde armenstichting. In de loop van de tijd groeide het hospitaal aan de Rhijnvis Feithlaan uit tot een omvangrijk complex, ingesloten tussen de Bagijnesingel en de Nieuwe Vecht. Zo bouwde architect L. Krook in 1915 een nieuwe vleugel. Het meest tot de verbeelding sprekende onderdeel van het complex is evenwel de langs de Rhijnvis Feithlaan gelegen vleugel uit de jaren 1930, naar ontwerp van J.G. Wiebenga (1886-1974) die in 1931-1934 gemeentearchitect van Zwolle was. Deze in samenwerking met architect J. van der Linden gerealiseerde vleugel wordt gekenmerkt door een modern-functionalistische opzet, sterk contrasterende met de historiserende vormentaal van de achter de vleugel schuilgaande bouwdelen langs de Nieuwe Vecht. Na de oorlog zouden nog diverse andere bouwdelen worden gerealiseerd, waaronder een zusterhuis en een paviljoen voor de chirurgische afdeling. Door de veranderende eisen voor een moderne zorginstelling werd in de vroege jaren 1970 aan de Dokter van Heesweg een nieuw ziekenhuiscomplex gerealiseerd. Het oude ‘Sophia’ ofwel ‘Sophietje’ aan de Rhijnvis Feithlaan kwam toen grotendeels leeg te staan en kreeg uiteindelijk de bestemming van een zogeheten ‘kunstenlab’ voor culturele activiteiten in de vorm van kunstenaarsateliers. Een deel van het gebouw – aan de Stilobadstraat – heeft evenwel nog steeds een medische functie. Hier zijn een pathologische afdeling en een laboratorium voor medische microbiologie en infectieziekten te vinden, als een onderdeel van de Isala-klinieken waarvan het tegenwoordige Sophia deel uitmaakt.

De Bagijneweide met Sophianziekenhuis omstreeeks 1975

De oudbouw van het Sophiaziekenhuis, ansichtkaart collectie HCO.

Op het zuidelijke deel van het Turfmarktterrein verrees in 1892 een watertoren. Als gevolg hiervan verdween het zuidelijke deel van de laan langs de Nieuwe Vecht. De 36 meter hoge watertoren is een ontwerp van J. Schotel en bevatte een ijzeren hangbodemreservoir. Het water werd aanvankelijk betrokken uit de heidegebieden bij Heerde (Zwolse Bos).
Aan de Bagijnesingel (omstreeks 1900 heette deze nog Bagijneweide) werd het straatbeeld vanaf 1888 in sterke mate bepaald door de Oosterkerk, gebouwd ten behoeve van de Nederduits Gereformeerde gemeenschap in Zwolle Aansluitend kwamen aan de Bagijnesingel enige grote herenhuizen te staan. Aan de Brink en het Blekerswegje waren reeds omstreeks 1860 enkele aanzienlijke huizen verrezen. De grote villa aan het Blekerswegje dateert uit 1859 en werd aanvankelijk omgeven door een grote tuin.
Langs de kade aan het Blekerswegje werd in 1898 een raccordement (aansluitingsspoor) met overlaadsteiger aangelegd ten behoeve van de in 1895 naar Zwolle doorgetrokken stoomtramverbinding vanuit Coevorden .

De komst van de HBS en het Sophiaziekenhuis vormde een belangrijke impuls voor de ontwikkeling van een woonwijk in het gebied. Vanaf omstreeks 1878 verrees de markante woonhuisbebouwing langs de Platte Allee, die niet lang daarna werd omgedoopt in Rhijnvis Feithlaan. De bebouwing kenmerkt zich door veelal kleine herenhuizen en middenstandswoningen in eclectische trant). In het gebied tussen Blekerswegje en Koewegje en aan de Brink waren in het midden van de 19de eeuw al enige vrijstaande, ruime villa's gebouwd. Deze ontwikkeling zien we ook elders in Zwolle, waar de fraaie locaties langs de singelgrachten grote aantrekkingskracht uitoefenden op welgestelden, die hier hun grote herenhuizen bouwden. Van de villabebouwing in het onderzoeksgebied resteren nog de villa's aan de Brink 11 en het hierboven reeds genoemde exemplaar uit 1859 aan het Blekerswegje, tegenwoordig een onderdeel van het complex van de Sociale Dienst. Enkele voorname herenhuizen verrezen rond 1900 aan de Bagijnesingel.

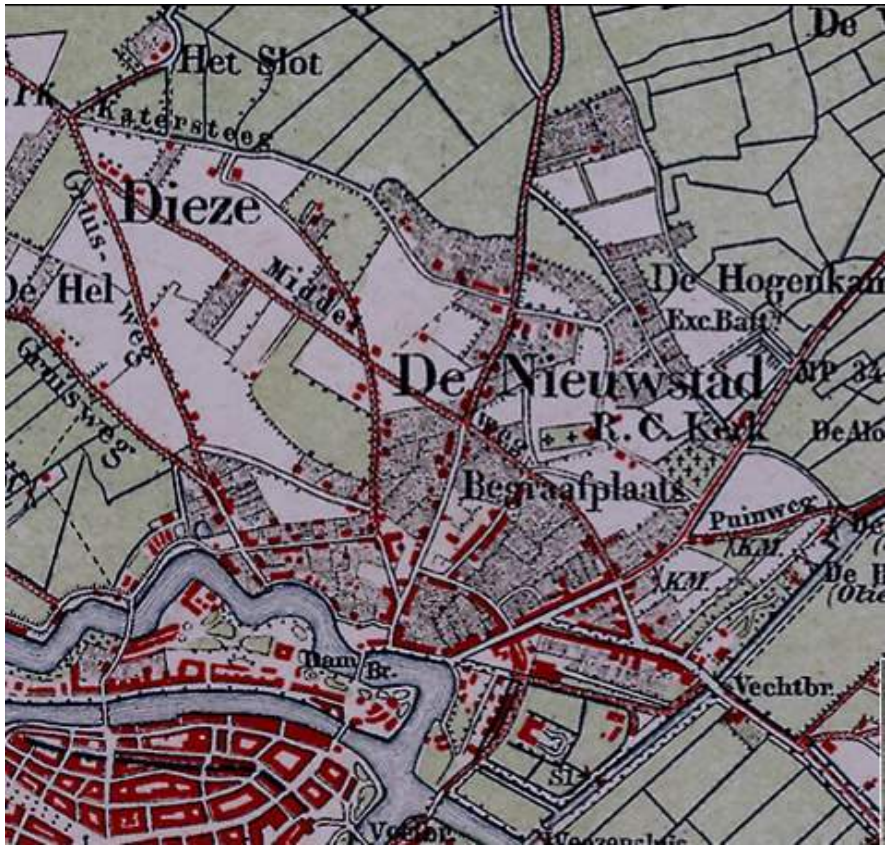

Afb. 110 Situatie op de Topografisch Militaire Kaart van circa 1890. Het netwerk van straatjes in de Nieuwstad en in Dieze raakt steeds dichter bebouwd. Op deze kaart is mooi het onderscheid te zien tussen de bouwlanden op het hoge gedeelte van Dieze en de lager gelegen weidelanden. De verharde enkwegen richting Dieze zijn aangeduid als "Puinweg" (bron: watwaswaar.nl).

Industrie en bedrijvigheid

Dieze kent van oudsher allerlei vormen van bedrijvigheid. Zo waren er onder meer de langs de Nieuwe Vecht gesitueerde oliemolens voor de lijnolieproductie. De Nieuwe Vecht speelde ook een belangrijke rol in de handel in turf, die via de vaart in Zwolle werd aangevoerd.
In de tweede helft van de 19de eeuw werd geleidelijk overgegaan op de machinale fabricage waardoor er verschillende oliefabrieken ontstonden. Eén van de bekendste was die van Reinders Slaolie. Het uitgebreide fabriekscomplex omvatte een groot terrein langs de Nieuwe Vecht. Koert Reinders uit Hoogezand had er in 1893 stoomoliemolen De Aloë overgenomen. Na de overname van de Reinders Fabrieken in 1970 door Golden Wonder kwam in 1989 een einde aan dit bekende Zwolse bedrijf. Tot de andere bekende bedrijven in Dieze behoort de Philips-vestiging aan de Ceintuurbaan. Het tussen deze weg en de Floresstraat gelegen gebied sloot aan op de (inmiddels gesloopte) Reindersfabrieken en ademt nog altijd voor een groot deel de sfeer van een bedrijventerrein uit de eerste decennia na de oorlog. Philips produceerde er condensatoren en bood aan honderden werknemers vast werk. Uiteindelijk is de vestiging evenwel afgestoten. Karakteristiek voor de oudere bedrijfsactiviteiten was de turfoverslag langs de Diezerkade (en de Thorbeckegracht). De omstreeks 1850 gesmede plannen om de turfhandel langs de Bagijneweide te concentreren leidden weliswaar tot de aanleg van de Turfmarkt, maar de turfpramen bleven toch naar de Diezerkade varen. Het nabijgelegen Koewegje verwijst nog altijd naar de periode dat er de koeien via een smal weggetje naar de Bagijneweide werden gedreven. Vermoedelijk hebben er ook stallen gestaan. Tenslotte, de Schoenkuipenbrug verwijst naar de schoenmakerskuipen die hier stonden waarin leer werd gelooid. Tot de vroege 19de eeuw zijn de leerlooiers hier actief geweest.

Bedrijvigheid langs de Nieuwe Vecht op de topografische kaart uit 1907 (bron: watwaswaar.nl).

Het Philipsterrein in 1974, vanaf de Floresweg (foto collective HCO, Zwolle).

Aan het Blekerswegje bevindt zich tegenwoordig nog steeds een restant van de tramlijn van de DSM = Dedemsvaartse Stoomtramweg Maatschappij. De DSM was opgericht in 1885 en bereikte in 1895 Zwolle. De hoofdlijn verbond de stad via Coevorden met Ter Apel en had zijtakken naar Meppel, Hardenberg en Hoogeveen. In de Stadsgracht nabij het Blekerswegje werd in 1898 een raccordement geplaatst, met steiger. Deze stond vooral ten dienste van het vervoer van turf. Deze brandstof werd via de Dedemsvaartse tramverbinding aangevoerd vanuit het Drentse veengebied rond Coevorden en Emmen. In Zwolle werd het materiaal overgeladen op houten turftjalken ten behoeve van doorvoer naar Amsterdam. Bij het Sophiaziekenhuis werd in 1895 een tramremise in gebruik genomen ten behoeve van de Zwolse paardentram waarvan het tracé twee jaar eerder werd doorgetrokken tot aan het einde van de Rhijnvis Feithlaan. De naamgeving van deze laan verwijst overigens naar de Zwolse dichter die woonachtig was op het landgoed Boschwijk dat via de betreffende laan (voorheen Platte Allee) was te bereiken.

De Diezerpoort Nieuwstad huisvestte steeds meer inwoners, meest arbeiders, voor wie huizen werden gebouwd in de omgeving van de Warmoesstraat, aan de Langenholterweg en de (nu verdwenen) Akkerstraat. Ook kwamen er enkele schoolgebouwen. Langs de stadsgracht vestigden zich enkele bedrijven en in het westelijke deel van Dieze werd door de stad een vuilstort aangelegd.

De Brink rond 1925, gezien richting Rhijnvis Feithlaan (collectie HCO)

Voornaam wonen aan de Rhijnvis Feithlaan e.o.

Wanneer men langs de Rhijnvis Feithlaan loopt dan valt aan de ene zijde de markante functionalistische bebouwing van het vroegere Sophiaziekenhuis op. Aan de andere zijde zijn de uit voorname herenhuizen uit de 19de eeuw bestaande gevelwanden te zien. Hier vertegenwoordigt Dieze een totaal ander karakter dan in de rest van de wijk, waar juist de voor de volks- en lagere middenklasse bestemde woningbouw overheerst. Herenhuizen, enkele oude villa's alsook het statige gebouw van de vroegere Rijks-HBS zetten de toon in het gebied van de Rhijnvis Feithlaan, de Bagijnesingel en de Turfmarkt. Lange tijd stond de Rhijnvis Feithlaan bekend als de 'Platte allee' ofwel 'Lijnbanen allee'. Deze lommerrijke allee maakte deel uit van de wandelroute in de richting van het buiten 'Boschwijk' dat ooit werd bewoond door de schrijver en latere Zwolse burgemeester Rhijnvis Feith (1753-1824). Op een laat 19de-eeuwse stadskaart van Zwolle is goed te zien dat de toen reeds als de Rhijnvis Feithlaan bekend staande allee langs de noordwestzijde geheel is omzoomd door herenhuizen. Tegelijk met de Diezerpoort lag dit deel van de stad toen nog ingebed in het landelijke buitengebied langs de Nieuwe Vecht (Zuidbroek). Uit de Topografisch Militaire Kaart van 1865 blijkt dat de noordwestzijde van de Rhijnvis Feithlaan toen al was bebouwd. Aan de overzijde bevonden zich nog de onbebouwde terreinen van de Bagijneweide, tot omstreeks 1830 eigendom van de Waalse kerk en daarna in handen van de gemeente die er aanvankelijk de bedoeling had een marktterrein in te richten. Op een deel ervan zou evenwel in 1883 het Sophiaziekenhuis worden gebouwd. De herenhuizen aan de Rhijnvis Feithlaan zijn uitgevoerd in de voor de ontwikkelingen in de tweede helft van de 19de eeuw karakteristieke Neorenaissancetrant. Ze worden gekenmerkt door sierdetails als sluitstenen, speklagen, hoek- en negblokken. In hun opzet vormen ze een voortzetting van de voorname bebouwing aan het Groot Wezenland waar langs de grachten van de oude stad eveneens herenhuizen kwamen te staan.

De Rhijnvis Feithlaan rond 1900-1905, detail van een ansichtkaart uit die periode, collectie HCO, Zwolle.

Geloven in Diezerpoort

In de Diezerpoort zijn verschillende kerken te vinden, van diverse denominaties en zowel modern als oud. Tot de meest in het oog springende behoort uiteraard de Oosterkerk aan de Turfmarkt, het uiterste punt van Dieze. De kerk dateert uit 1888 (architecten J.W. en C.W. Meijer) en werd door de Nederduits Gereformeerden (Doleantie) gebouwd op het terrein van een oude leerlooierij. De lidmaten van deze kerk kwamen van heinde en verre, dus waren niet alleen in de directe omgeving woonachtig. Dit geeft aan dat de locatie van deze kerk een min of meer pragmatische reden heeft: er was grond beschikbaar.
De bouw van de nieuwe rooms-katholieke St.-Michaëlskerk aan de Bisschop Willebrandlaan in 1964 (architect C. Pouderoyen) hangt daarentegen samen met de toenemende ontvolking van de binnenstad waar de laat 19de-eeuwse St.-Michaëlskerk stond. Om deze reden en vanwege de gemeentelijke plannen voor de binnenstadsvernieuwing werd besloten om langs de toenmalige Middelweg waar de stad zich sterk uitbreidde een nieuwe kerk te bouwen. In het gebied van de vlakbij gelegen Langenholterweg waren al vanouds veel katholieken woonachtig. Een andere moderne kerk in Dieze is de Opstandingskerk aan de Esdoornstraat, eveneens deel uitmakende van een naoorlogs wijkgedeelte en in dezelfde periode gebouwd als Pouderoyen's Michaëlskerk. Ditmaal betreft het een Gereformeerde kerk Vrijgemaakt, ontworpen door W. Boxman. Aan de Burgemeester Drijbersingel kwam rond 1965-1970 de Samenhofkerk te staan. Bij deze baptistenkerk (architectenbureau Meijerink) zal de locatiekeuze net als bij de kerk aan de Turfmarkt eerder door de voorhanden zijnde grond zijn bepaald dan dat er een groot aantal kerkgangers in de naaste omgeving woonde. Al met al geven de hier vermelde kerken een kleurig beeld van het 'geloven in Diezerpoort'. Voegt men daar nog voorbeelden bij als het historische evangelisatiegebouwtje van de Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie aan de Berkumstraat 100 (1920-1921), het bijeenkomstlokaal van de Vergadering op de hoek van het Koewegje en de Brink (1914) of het in de voormalige school aan de Radewijnstraat ondergebrachte islamitische ontmoetingscentrum van de aleviten dan kan met recht worden gesproken van een gevarieerd historisch beeld.

De St.-Michaëlskerk aan de Bisschop Willebrandlaan in 1973. Foto gemeentelijke fotodienst, collectie HCO, Zwolle.

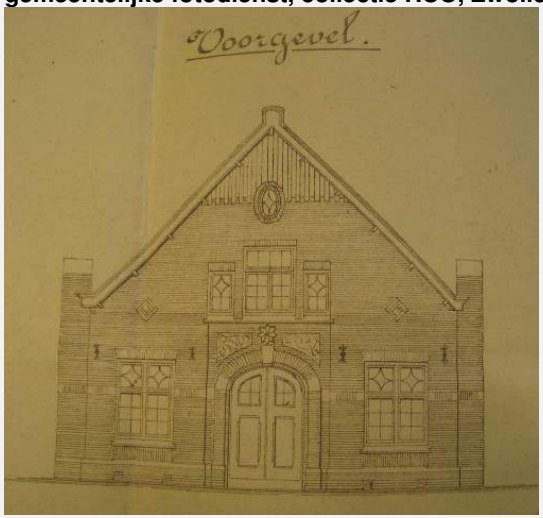

Bouwtekening Evangelisatiegebouw Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie,1920 (collectie HCO, Zwolle).

Op de plek waar de Nieuwe Vecht uitmondt in het Almelose Kanaal werd een sluizencomplex gerealiseerd met bijbehorende, zogenaamde Menistenbrug. De naam van deze brug verwijst naar de sluiswachter Egbert van de Vegt die behoorde tot de doopsgezinde Menistengemeenschap.

Tenslotte dient te worden gewezen op de bedrijvigheid binnen de Bagijneweide. Deze bestond hoofdzakelijk uit blekerijen en wasserijen, voornamelijk gesitueerd in het gebied tussen Koewegje en Blekerswegje. Alhier was onder andere de blekerij Poppe gevestigd, ook wel bekend als wasserij De Maalstroom.

Oostoever Zwarte Water
Op de oostelijke oever van het Zwarte Water bevonden zich in de 19de eeuw de houtzaagmolens de Maaijer en de Zaaijer. Vlakbij de stadsgracht waren enkele fabrieken gevestigd. In 1953 vestigde zich hier nog de lederwarenfabriek Welma. Het bedrijfsgebouw met de bijbehorende dienstwoning staan er nog steeds. De andere fabrieken zijn echter afgebroken en vervangen door grootschalige kantoorgebouwen. Van ver na de Tweede Wereldoorlog dateren de bedrijfsgebouwen, die op de kade tussen A28 en Blaloweg zijn gerealiseerd.

Militaire activiteiten aan de Meppelerstraatweg

Het markante gele marechausseegebouw op de hoek van de Meppelerstraatweg en de Jupiterstraat is in 1929-1931 gebouwd en lag tot aan de naoorlogse stadsuitbreidingen in een landelijke omgeving. Het ontwerp werd geleverd door de bouwkundige afdeling van de Genie in Groningen (bureau van de Eerstaanwezend Ingenieur). Deze zette het pand op als een brigadegebouw van de Koninklijke Marechaussee, op de plek waar eerder al een militaire kazerne had gestaan. Dat de Meppelerstraatweg op deze locatie reeds langer een militaire historie kent blijkt uit het gegeven dat er nog eerder een militair verdedigingspunt was. Deze omstreeks 1870 aangelegde batterij was bedoeld als een buffer tegen een mogelijke Pruisische inval – in dezelfde periode vond de Frans-Pruisische Oorlog plaats (1870-1871). De Marechausseekazerne is uitgevoerd in een zakelijk-expressionistische stijl met invloed van de Nieuwe Haagse School. Het sterk in het oog vallende bouwwerk wordt gekenmerkt door metselwerk in gele steen, steile dakschilden en een markante hoektoren. Tegen de gevel is een tegeltableau met het Nederlandse rijkswapen aangebracht. De tegelijk met het hoofdgebouw gerealiseerde bouwdelen hadden de functie van bergplaats, stalgebouw en smederij. Tegenwoordig is de marechausseekazerne in gebruik als wervingsbureau van de Koninklijke Landmacht.

De Marechausseekazerne aan de Meppelerstraatweg, circa 1950 (particuliere collectie).

3.5 Grote veranderingen in de 20ste eeuw

De eerste helft van de 20ste eeuw
Na 1900 zette de snelle groei van Zwolle zich door. De toenemende bedrijvigheid, de vele onderwijs- en zorginstellingen en het groeiende ambtelijke apparaat zorgden voor een toestroom van nieuwe bewoners uit vooral de arbeiders- en middenstandsklassen. Voor hen werden op diverse locaties buiten de stadskern, zoals in Assendorp en Pierik woningen gebouwd door particuliere bouwondernemers en woningbouwverenigingen. Vooral onder de lagere klassen, die soms in erbarmelijke omstandigheden leefden in verkrotte woningen in de binnenstad en de oude buurtjes langs de stadsgracht was de woningnood hoog. Vanaf het begin van de 20ste eeuw probeerden woningbouwcorporaties het tij te keren met de bouw van complexen goede en betaalbare woningen. Ook in Dieze waren ze actief, het eerst in de Indische Buurt, zoals aan de Celebesstraat en de Billitonstraat. In dit straatje bouwde Openbaar Belang in 1909 een aantal kleine geschakelde arbeiderswoningen.
In de jaren twintig en dertig werd ook het oostelijke deel van de Indische Buurt bebouwd. Hier streek het Binnengasthuis neer met een groot aantal nieuwe woningen voor ouden van dagen. Rond 1900-1910 werd er nog veel gebouwd langs de oude linten, zoals de Langenholterweg, de Warmoesstraat, de Diezerenk, de Diezerhoven en de Akkerstraat, waar een vrijwel aaneengesloten lintbebouwing ontstond van kleine complexen geschakelde woningen.

In het westelijke deel van de wijk werden in de jaren twintig-dertig de Schildersbuurt en de Bomenbuurt (Bollenbieste) aangelegd. Dit gebeurde volgens een tevoren ontworpen eenvoudig stratenplan en de complexen bestonden uit grotendeels gesloten bouwblokken rond binnenterreinen met tuintjes. Het eerste complex was dat van de St.-Josephstichting, die in 1922 een groot aantal huizen ten oosten van de Rembrandtlaan liet bouwen. Deze woningen zijn inmiddels gesloopt en vervangen door nieuwbouw.
De nieuwe buurtjes nestelden zich tussen de bestaande lintstructuren en hadden door de grondgebonden lage woningen, de aanwezigheid van tuintjes en plantsoenen het karakter van tuindorpen.

Voor de middenstandsklasse werden verspreid in de wijk kleine complexen geschakelde woningen gebouwd, zoals aan de Schuttevaerkade, de Vermeerstraat, de Middelweg, de Bagijnesingel en vlakbij de in 1929-1931 gebouwde Marechausseekazerne aan de Jupiterstraat.

De oude wijk rond de Thomas à Kempisstraat ontwikkelde zich in de periode steeds meer tot een wijkcentrum met allerlei voorzieningen als winkels en enkele scholen. Ook in de Schildersbuurt verrees in 1929 een nieuwe lagere school, ontworpen door gemeentearchitect Krook. Aan het Diezerplein werden rond 1905-1910 enkele grote blokken met winkels en bovenwoningen gebouwd naar ontwerp van architect Post.

Afb. 111 Topografische kaart 1933. De Schildersbuurt en de Indische Buurt zijn aangelegd (cirkels links en rechts), de Bomenbuurt (in het midden) nog niet (bron: watwaswaar.nl).

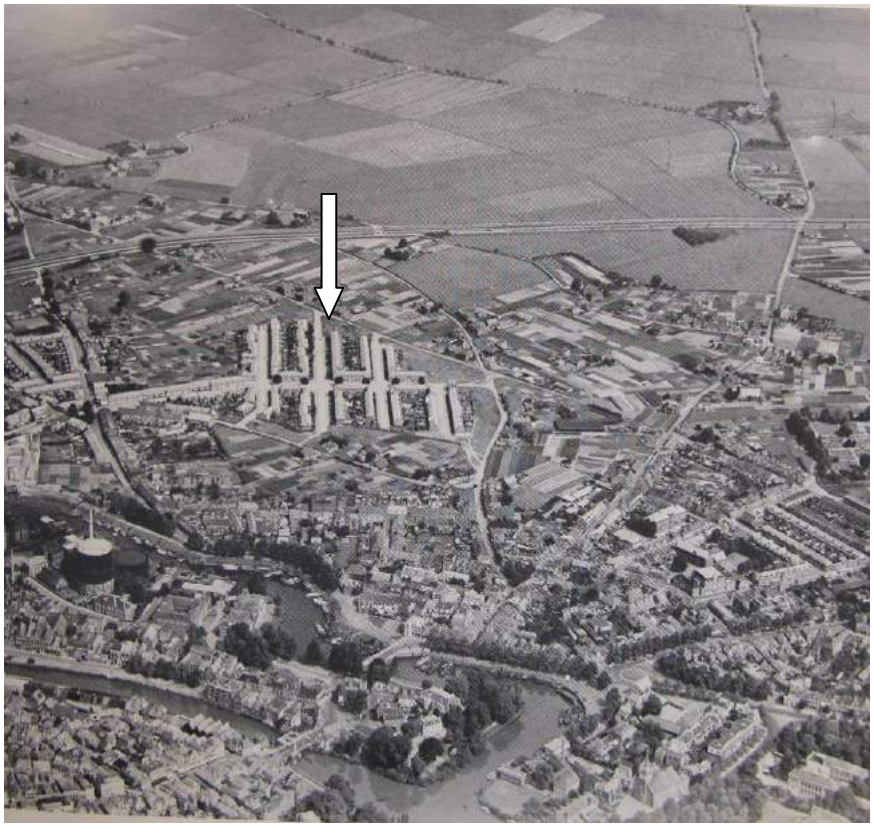

Afb. 112 Luchtfoto Dieze omstreeks 1940. De Bomenbuurt is enkele jaren daarvoor voltooid en heeft nog geen aansluiting gevonden in het bestaande stedelijk weefsel (collectie HCO, Zwolle).

Afb. 113 Deze foto uit het midden van de 20ste eeuw toont de Indische Buurt vanuit het zuidwesten (linksonder ligt de Thomas à Kempisstraat). Alle vooroorlogse complexen in het buurtje staan nog overeind, de saneringen in de noordhoek hebben nog niet plaats gevonden (foto uit: *Op de Kop gekiekt,* 1976).

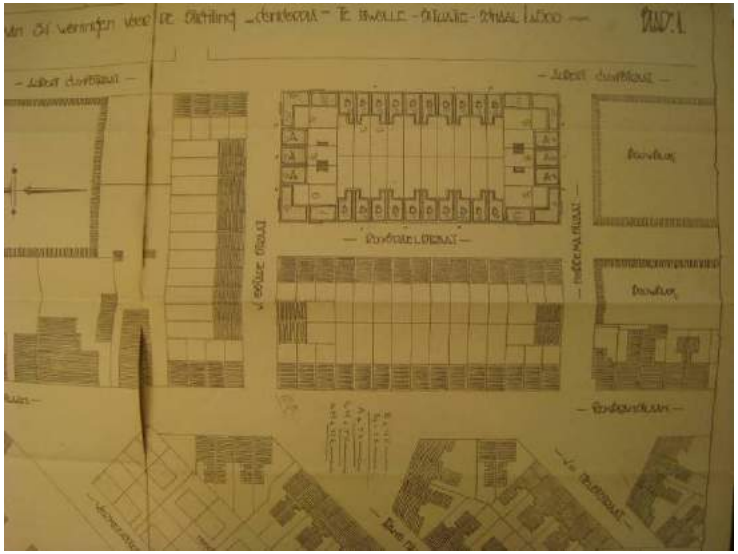

Afb. 114 Detail bouwtekening complex woningen van woningstichting Concordia aan de Albert Cuypstraat, 1927 (archief HCO, Zwolle).

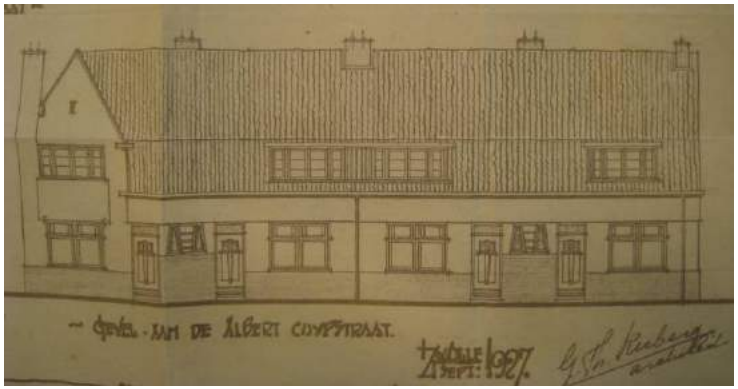

Afb. 115 Gevelaanzicht van de woningen van het complex, 1927, architect Ruberg (archief HCO, Zwolle).

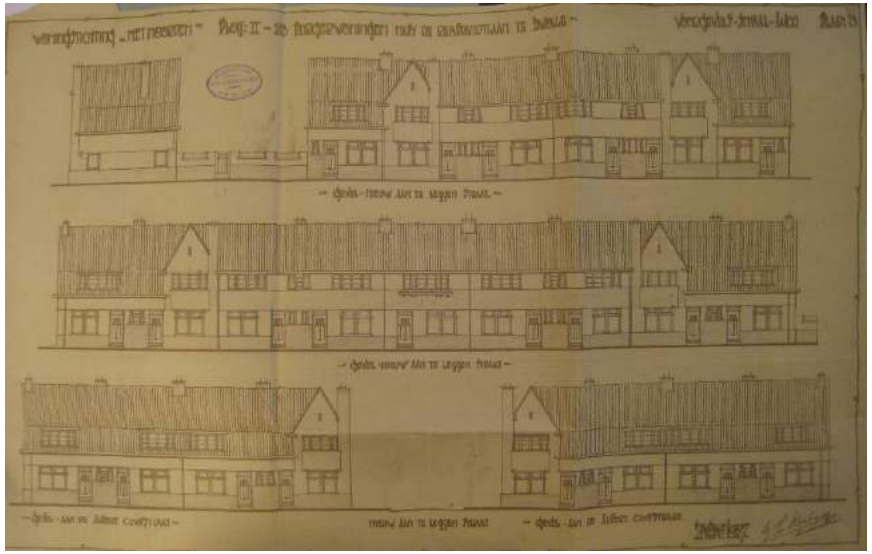

Afb. 116 Ruberg ontwierp ook voor de woningstichting "Het Noorden" woningen, die onder meer aan de Rembrandtlaan werden gebouwd.

Afb. 117 De Kastanjestraat in de Bomenbuurt (Bollenbieste). Het woningbouwcomplex is door De Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereniging in 1933-1934 gebouwd. De foto dateert uit circa 1955 (collectie HCO, Zwolle).

Het uit de binnenstad overgeplaatste Binnengasthuis

Tot 1923-1924 was het Binnengasthuis in de Zwolse binnenstad gevestigd, bij het Gasthuisplein en de Oude Vismarkt. Het bestond uit een verzameling van kleine huisjes en ging qua oorsprong terug op 1302. Het was de aan de H. Geest toegewijde liefdadigheidsstichting die het gasthuis had opgericht voor ‘arme beddezieke lude’ en ‘ellendige zieke’.

In 1660 kreeg het H. Geestgasthuis de naam Binnengasthuis. In de opzet met een eigen kapel, eetzaal en ziekenafdeling is het gasthuis bij de nieuwbouw in 1923 niet teruggekeerd. Aan de langs de Nieuwe Vecht gelegen Binnengasthuisstraat kwam ‘slechts’ een reeks bejaardenwoningen te staan, naar ontwerp van de bekende Zwolse architect M. Meijerink. Opdrachtgever was de stichting Het Nieuwe Binnengasthuis en nog altijd verwijst een herdenkingssteen in het hoofdgebouw van het complex naar hun initiatief. Hier is ook de grote bel te zien die werd geluid bij de oproep voor het ‘ter disse’ gaan.

Meijerink voerde het complex uit in de verzakelijkte vormentaal van de twintiger jaren, met vrij breed overstekende pannendaken. Vlakbij het complex – bij de brug over de Nieuwe Vecht – staat nog altijd een markante uit 1877 daterende villa. Hier woonde mr. D. van Laer die als voorzitter van het Binnengasthuisbestuur diens achtertuin ter beschikking stelde voor de bouw van het complex. In 2008 kwam een einde aan de huisvestingszorg door Stichting De Gasthuizen, waaronder zowel het Binnen- als het Buitengasthuis vielen. Het woningbezit van deze stichting is toen overgedragen aan Openbaar Belang dat kantoor houdt in de vroegere villa van Van Laer.

Opening van het Nieuwe Binnengasthuis aan de “Binnengasthuisstraat” in 1924 (collectie HCO, Zwolle).

De poort naar het Binnengasthuiscomplex aan de Borneostraat.

Bombardement en herbouw Bollenbieste (Bomenbuurt)

Het zuidelijke deel van de Bollenbieste, dat aan de Zwolse stadsgracht grensde, kende voor de Tweede Wereldoorlog een gemengd gebruik, Nog tot ver in de 19de eeuw behield het gebied deels een agrarisch karakter. Het werd doorsneden door enkele oude landwegen in noordelijke richting en de Akkerstraat, waarvan de oorsprong middeleeuws is. Langs deze wegen ontwikkelde zich woonbebouwing. Verder ontstond er enige bedrijvigheid en vestigde de gemeentereiniging zich er op een groot terrein.

Het gebied ten noorden van de stadsgracht omstreeks 1830, geprojecteerd over de huidige situatie (bron; Watwaswaar.nl). De witte pijl wijst naar de verdwenen, oorspronkelijk middeleeuwse Akkerstraat, de rode naar de nieuw aangelegde Van Wevelinkhovenstraat. Op deze projectie is goed te zien dat de vooroorlogse structuren (wegenpatroon, verkavelingen) bij de sanering vrijwel zijn verdwenen. De contouren van de vestinggracht (en de Zamenhofsingel) zijn minder scherp gemaakt. Dit is vermoedelijk rond 1900 gebeurd, getuige de topografische kaarten uit die periode.

In de Tweede Wereldoorlog liep het zuidelijke deel van Dieze zware schade op door een bombardement. Op 15 december 1944 vielen de bommen op Bollenbieste. Vele woningen aan de Holtenbroekerstraat, Klein Grachtje en de Beukenstraat werden vernield en er waren vijf doden en vele zwaar en licht gewonden te betreuren. Voor de wijk en het gehavende gebied werd al in 1944-1945 door de dienst Openbare Werken een plan van uitbreiding gemaakt, waarbij de wijkrand langs de stadsgracht zou worden gesaneerd. Uiteindelijk is dat plan niet uitgevoerd en is het oude deel van Dieze in kleine deelplannen verder opgevuld. De omgeving van de Zamenhofsingel is daarbij bestemd voor een aantal grote solitaire gebouwen in een groene campusachtige setting, conform de groene scholen- en kantorenzones, die in naoorlogse uitbreidingswijken werden aangelegd. Er kwamen enkele scholen, grote kantoorgebouwen (o.a. het moderne GAK van architectenbureau Elling (1952-1953 en het Belastingkantoor) en de Baptistenkerk. Op deze manier werd een tegenhanger ontwikkeld voor de ten zuiden van de binnenstad gelegen Van Roijensingel.
De vooroorlogse structuur van het gebied werd met de sanering volledig uitgewist, waardoor het oude deel van Bollenbieste werd losgeknipt van de oude structuren waarmee het aan het oude Dieze was gekoppeld.

Links de Beukenstraat na het bombardement van 15 december 1944. Rechts detail van een luchtfoto uit 1974, tijdens de bouw van het belastingkantoor op de hoek van de Zamenhofsingel en de Van Wevelinkhovenstraat (beide afbeeldingen collectie HCO).

3.6 Na de Tweede Wereldoorlog

Naoorlogse structuurplannen
Tot de tweede Wereldoorlog was Assendorp-Pierik de belangrijkste uitbreiding van Zwolle geweest. Na WOII werd ingezet op een meer omvattend uitbreidingsplan. De bekende architect-stedenbouwkundige W.M. Dudok werd gevraagd om een plan voor Zwolle te ontwerpen. In de jaren 1948-1953 maakte hij een structuurplan, waarin onder andere een stadsuitbreiding was voorzien aan de zuidzijde van de spoorbaan. Aan de noordzijde zou het stadsgebied eindigen bij de A28. In 1950 werd door Dudok een stedenbouwkundig deelplan gepresenteerd voor de Meppelerstraatweg. Deze oude uitvalsweg kreeg aan weerszijden bebouwing, deels in de vorm van moderne strokenbouw en aan de zuidzijde werd door Dudok een industrieterrein ontworpen. Overigens was in augustus 1949 al een gewijzigd Plan van Uitbreiding Assendorp vastgesteld.
Het stedenbouwkundig plan voor de Meppelerstraatweg is grotendeels uitgevoerd. De eerste woningen (de portiekflats van architect P.A. Lankforst) verrezen in 1952 en werden in 1953 opgeleverd. In 1953 begon Philips met de bouw van haar grote condensatorenfabriek op het nieuw aangelegde industrieterrein. In 1953 werd gestart met het grote woningbouwcomplex van woningbouwverenigingen Bouwlust en Samenwerking, met etagewoningen, eengezinswoningen en winkels rond het Van Slingelandtplein, dat het wijkcentrum zou worden van het nieuwe Dieze Oost. Grenzend aan dit buurtje verrees in 1954-1955 een groot complex lage etagewoningen van de woningbouwvereniging A.Z.C.W., naar ontwerp van architectenbureau H. en A.H. Klomp (Isaac van Hoornbeekstraat en Caspar Fagelstraat).

afb.118 en 119 Links detail structuurplankaart "Uitbreidingsplan in hoofdzaken voor de gemeente Zwolle" van Dudok, 1949 (uit: *S.J. van Embden*, Rotterdam 1996, p. 196). Rechts detail van de Structuurschets voor Zwolle door ir. S.J. van Embden, voltooid in 1954 (uit: *S.J. van Embden*, Rotterdam 1996, p. 197).

Afb. 120 Detail van het plan van Dudok

Dudoks totaalplan terzijde geschoven
Het structuurplan voor geheel Zwolle, dat in 1953 is gepresenteerd, viel slecht bij het gemeentebestuur. Men vond het voorstel voor de uitbreidingen in zuidelijke richting niet realistisch en er ontstonden conflicten met Dudok. Zo werd uiteindelijk prof. S.J. van Embden ingehuurd als stedenbouwkundige om een nieuwe visie te ontwikkelen op de toekomst van Zwolle. Het nieuwe ontwerp werd in 1955 gepresenteerd en voorzag in grootschalige uitbreidingen in noord- en noordwestelijke richting. Net als in Dudoks plan werd ook voorzien in een uitbreiding van het industriegebied tussen Zwarte Water en de Voorsterweg.

Van Embden en Dieze Oost
Ondertussen werd volop gebouwd in Dieze Oost, deels naar de oorspronkelijke plannen van Dudok, deels volgens de nieuwe plannen van Van Emden, in samenwerking met N.P.H.J. Roorda van Eysinga. Zij waren verantwoordelijk voor het stedenbouwkundig ontwerp van de opvallende noordrand van Dieze Oost. Dit toont een uitgesproken voorkeur voor de modernistische stedenbouw, veel meer dan de door Dudok uitgewerkte plannen, waarin nog enkele traditionalistische aspecten waren verwerkt als de grotendeels gesloten verkavelingen. Het noordelijk deel van Dieze Oost wordt dan ook gekenmerkt door een duidelijke keuze voor een volledig open verkaveling, een in stempels opgezette bebouwing en het vele groen als ordeningsprincipe.
Vanaf1955 werd druk gewerkt aan de noordrand van Dieze. Hier verrezen de opvallende haakvormige flats van het Arnhemse architectenbureau Nap en Van Ede (1955), een bijzonder complex maisonnettes en eengezinswoningen aan de Geert Grootestraat (1956, architecten H. Mastenbroek en J.H. de Herder) en de etagewoningen en lage eengezinswoningen van de Stichting Algemeen Mijnwerkersfonds van de Limburgse steenkolenmijnen, door architect J.B. Koning en J.C. Rentjes (1960).
In de jaren 1961-1962 bouwde de woningbouwvereniging Samenwerking een aantal portiekflats langs de Middelweg, in dezelfde periode ontstond een groot complex met portiekflats aan de Schutkenstraat en de Hogenkampsweg. In één van deze flats bevond zich de miljoenste naoorlogse woning van Nederland, een mijlpaal die op 8 november 1962 met koninklijk bezoek en een kunstwerk in de voortuin werd gevierd.
In verschillende groenstroken langs de noordelijke wijkrand en het westelijke deel van het assenkruis kregen verschillende moderne schoolgebouwen veel groen en ruimte.

Afb. 121 Detail topografische kaart, situatie rond 1952. De flats in Dieze West (Het Noorden) zijn in aanbouw. Dieze Oost wacht op de grote veranderingen (bron: watwaswaar.nl).

Afb. 122 Detail topografische kaart, situatie rond 1964. Dieze Oost is bijna voltooid (bron: watwaswaar.nl).

Afb. 123, 124, 125 en 126 Dieze Oost in de jaren zestig en vroege jaren zeventig (uit: *Op de kop gekiekt,* 1976). Links boven is het complex met de miljoenste naoorlogse woning (pijltje!) aan de Hogenkampsweg in aanbouw. Linksonder de Meppelerstraatweg met de eerste strokenbouw uit de periode 1952-1955; rechtsboven de Ruusbroecstraat en omgeving, rechtsonder de Jan Buschstraat en omgeving.

Aan de Hogenkampsweg werd in de jaren zestig een tweede buurtwinkelcentrum gerealiseerd in de vorm van winkelstrips met daarboven etagewoningen. Er kwam vanuit het centrum een nieuwe ontsluitingsweg, de Van Wevelinkhovenstraat, waarvoor in West een doorbraak door de oudere structuren moest worden gemaakt.

Uiteindelijk telde Dieze ruim 2000 nieuwe naoorlogse woningen, merendeels opgezet in etagebouw.

Het Structuurplan van Van Embden werd in de tweede helft van de jaren zestig in deelplannen verder uitgewerkt. Holtenbroek was onderdeel van het in 1958 vastgestelde Uitbreidingsplan (1958), dat voorzag in stadsuitbreidingen in alle windrichtingen, waarbij ook een uitbreiding noordwaarts, over rijksweg 28 was gedacht: de wijken Holtenbroek en Aalanden. Aan het geprojecteerde Zwolle-IJsselkanaal moesten de nieuwe bedrijventerreinen komen te liggen. Toen Zwolle werd aangewezen als kerngemeente binnen het industrialisatiebeleid werden de ambities naar boven bijgesteld. Zo ging het structuurplan van 1961 al uit van vele honderden woningen meer, die in de wijk Holtenbroek moesten worden gebouwd.

In het Structuurplan van 1972 werden de plannen ontvouwd voor de verdere uitbouw van de stad Zwolle in zuidelijke richting.

Latere ontwikkelingen in Dieze
Van de recentere ruimtelijke ontwikkelingen moet de bouw van het overdekte winkelcentrum Diezerpoort worden genoemd (geopend in 1992, architcten T. Tukker en J.M. Pieters), de sanering van oude woonbuurtjes in de omgeving van de Langenholterweg en de Warmoesstraat, de sanering van het noordelijke deel van de Indische Buurt en de herontwikkeling van het industrieterrein langs de Nieuwe Vecht.
Het “oudste” deel van naoorlogs Dieze Oost, met de strokenbouw aan weerszijden van de Meppelerstraatweg.

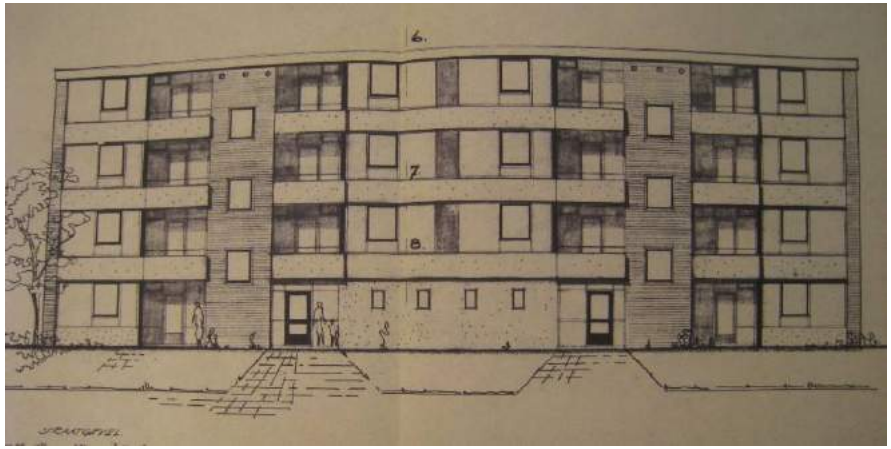

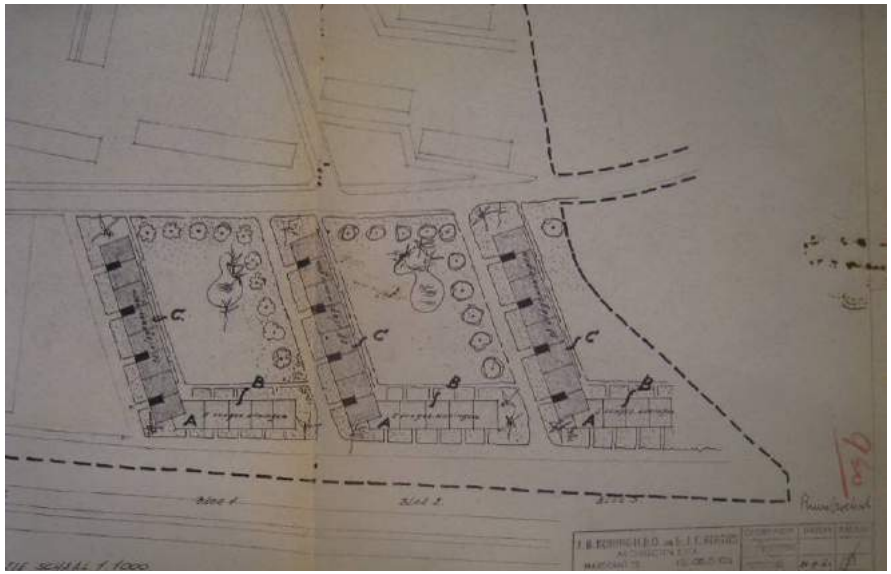

Afb. 127 en afb. 128 Bouwtekening complex Ruusbroecstraat 7-201, 1960, architectenbureau J.B. Koning en J.C. Rentjes (collectie HCO, Zwolle).

Afb. 129 en afb. 130 Luchtfoto's van Dieze Oost, omstreeks 1970. Hierboven een blik in oostelijke richting, met uiterst links de A28. De monumentale wijkrand met de zaagtandflats en de maisonnettes aan de Geert Grootestraat is goed te zien. Rechts een vogelvlucht in zuidoostelijke richting, met links onder de winkelstrip met flatwoningen aan de Hogenkampsweg.

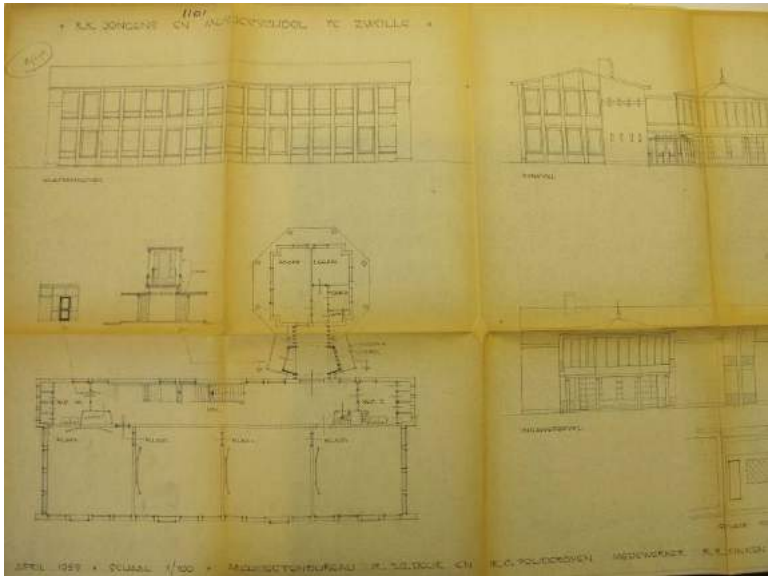

Afb. 131 Bouwtekening van de R.K. school aan de Molenkampsweg (collectie HCO, Zwolle).

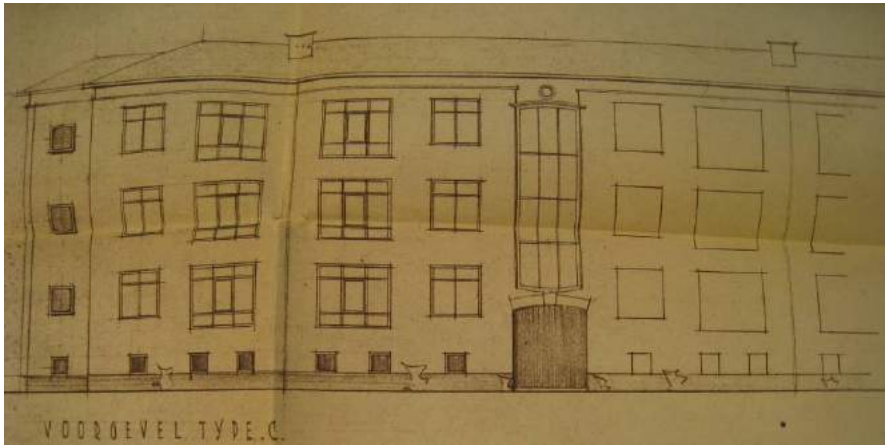

Afb. 132 Bouwtekening Meppelerstraatweg 2-528 (collectie HCO, Zwolle).

afb. 133 De strokenbouw aan de Minervalaan, Dieze West (uit: *Op de kop gekiekt*, 1976).

afb. 134 Deze afbeelding illustreert de ingrijpende transformatie van het oorspronkelijk lege en vooral agrarische gebruikte gebied (in 1832, volgens de kadastrale atlas) in een intensief bebouwd stadsgebied begin 21ste eeuw (bron: watwaswaar.nl).

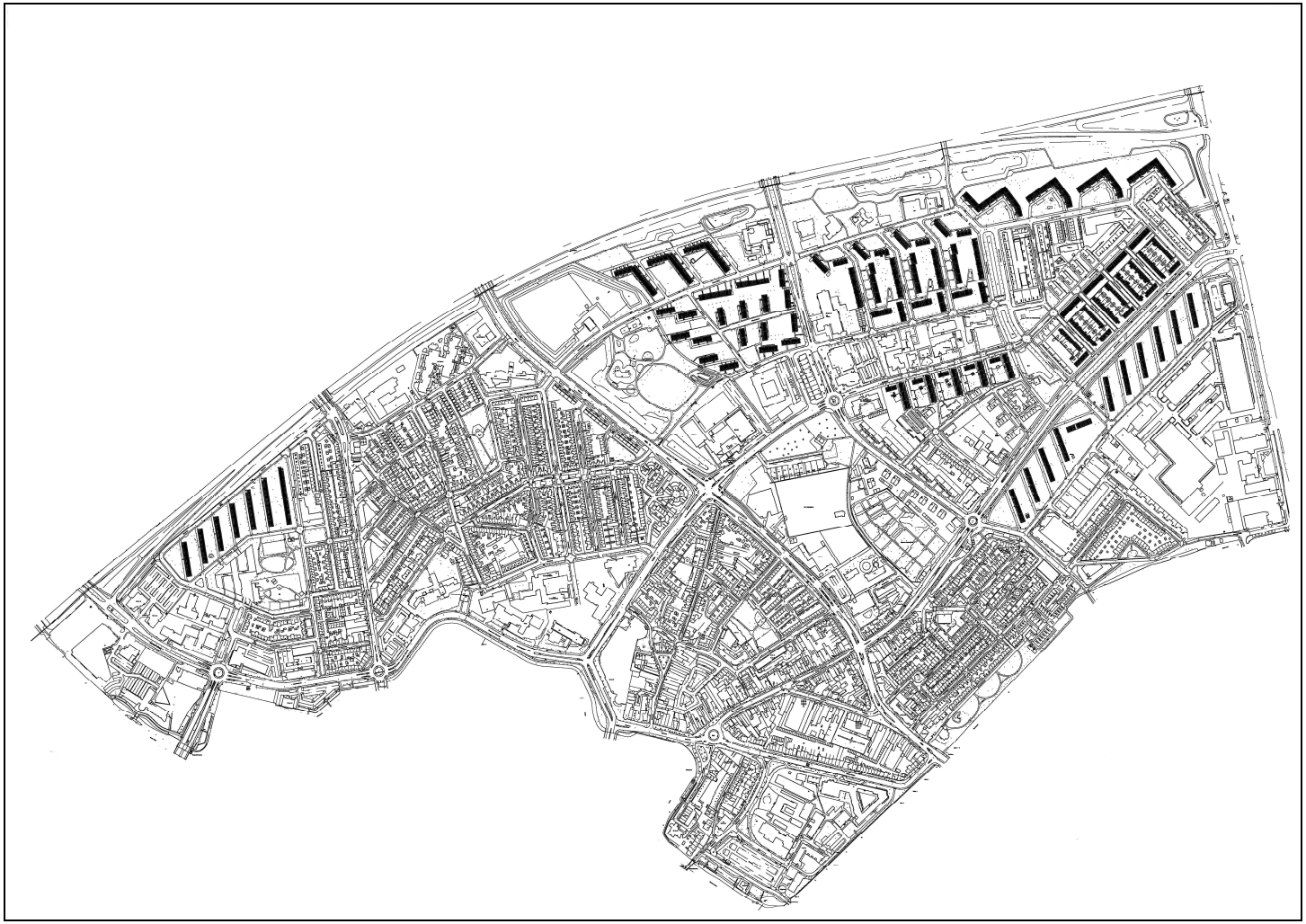

afb. 135 Overzicht van de (eenvoudige) naoorlogse stempelstructuren in Dieze West en Oost.

4 CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT

4.1 Cultuurhistorische waarden: algemene omschrijving

Rijke historie
Diezerpoort is een wijk met een rijke historie. Verschillende fasen uit de boeiende ontwikkelingsgeschiedenis zijn nog aan allerlei structuren en in de bebouwing afleesbaar. Die historische gelaagdheid is bijzonder. Ze vertelt het verhaal van de vroegere voorstad, die in de middeleeuwen tot ontwikkeling kwam, en ook van het voormalige agrarische gebied van de Diezerenk, waaraan de relicten van de oude landwegen en hun namen herinneren. De zaaddragershuisjes en molen de Passiebloem herinneren aan de industriële bedrijvigheid in de 18de en de 19de eeuw langs de Nieuwe Vecht.
Kenmerkend zijn de sporen van de expansie van de stad Zwolle in de 19de eeuw, die in het gebied zijn te volgen in de bebouwing van de Bagijneweide (Oosterkerk, HBS, Sophiaziekenhuis, herenhuisbebouwing) en de aanleg van de grote begraafplaatsen ten noorden van de voorstad. De stadsontwikkeling van het interbellum is onder meer te volgen in de drie tuindorpachtige buurtjes, de Schildersbuurt, de Bomenbuurt en de Indische Buurt.
Tenslotte bezit Diezerpoort de eerste grootschalige naoorlogse stadsuitbreiding van Zwolle, stedenbouwkundig en architectonisch van grote waarde vanwege de nog gave modernistische ruimtelijke opzet, als toonbeeld van de "wijkgedachte" en vanwege de interessante vroeg naoorlogse architectuur die in allerlei typen en stijlen is vertegenwoordigd.

Wijk met eigen karakter
Van die lange en rijke historie zijn allerlei relicten en structuren behouden gebleven: naast elkaar in duidelijk te onderscheiden ensembles, maar ook nauw met elkaar verweven, doordat oudere structuren binnen nieuwe ontwikkelingen werden ingepast. Dat geeft Diezerpoort zijn eigen karakter: een caleidoscoop van de ontwikkelingen, die in de loop der eeuwen vlak buiten het centrum van Zwolle plaats hebben gevonden. De belangrijke cultuurhistorische aspecten worden in het onderstaande nader geduid en gewaardeerd.

4.2 Historische ruimtelijke structuren

Het projectgebied heeft historische betekenis vanwege de complexe ontwikkelingsgeschiedenis, waarvan de oudste zichtbare fasen dateren uit de late middeleeuwen. Grootschalige ruimtelijke ingrepen in de 17de eeuw en vooral de 20ste eeuw hebben het gebied gevormd tot het huidige stadsgebied.

Deze **historische gelaagdheid** uit zich onder meer in de aanwezigheid van interessante en cultuurhistorisch waardevolle ruimtelijke structuren en ensembles. Tezamen vertellen deze ensembles het verhaal van deze bijzondere stadswijk.

Algemeen
Diezerpoort is een grote wijk, die door de Middelweg en de Bisschop Willebrandlaan in twee wijkdelen wordt gescheiden: Dieze West en Dieze Oost.

Hoewel de langdurige ontwikkelingsgeschiedenis in beide wijkdelen veel sporen heeft nagelaten is de eerste indruk, dat het dichtst bij de binnenstad gelegen westelijke deel de oudste structuren en buurten bevat, en dat het oostelijke gedeelte grotendeels in de decennia na de Tweede Wereldoorlog is gevormd.

Dieze West is het wijkdeel met de laatmiddeleeuwse voorstadstructuur, de oude linten, de Bagijneweide met zijn voorname 19de-eeuwse entourage en de tuindorpen uit de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw. In de loop van de 20ste eeuw groeiden de oude buurten aan elkaar, werd het stratenpatroon verdicht en werd er hier en daar gesaneerd. Hierdoor ontstond die merkwaardige, maar levendige mix van oud en nieuw, een stadsbeeld met een verhaal.
Ook de naoorlogse periode drukte zijn stempel op west, maar niet zo prominent als in **Dieze Oost**, dat vanaf circa 1950 zijn toen nog landelijke karakter volledig verloor en werd getransformeerd tot een moderne woonwijk met alle voorzieningen die daar bij horen: scholen, kerken, buurtcentra met winkels, een bedrijventerrein en veel groen. Ook hier bleven echter veel sporen uit een verder verleden bewaard: de 19de-eeuwse begraafplaatsen, oude bebouwing langs de Meppelerstraatweg en de Indische buurt langs de Nieuwe Vecht.
De opmerkelijke rijke historische gelaagdheid is één van de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteiten van Diezerpoort.

Cultuurhistorisch waardevolle structuren en ensembles:

1. **Dieze Centrum (Diezerpoort Nieuwstad)** (grijs omkaderd op de cultuurhistorische waardenkaart, zie ook kaartje afbeelding 136)
   Het stratenpatroon van de Dieze Centrum uit de late Middeleeuwen is in het huidige stedelijk weefsel volledig bewaard gebleven. De

"voorstad" ontwikkelde zich langs een netwerk van oude(re), steeds vertakkende landwegen, die de Diezerenk ontsloten of als uitvalsweg naar verder gelegen buurtschappen en gebieden dienden. Een belangrijk deel van de oude perceleringen langs de Thomas a Kempisstraat, de Vechtstraat en delen van Diezerplein kan teruggaan op de periode van de laatmiddeleeuwse voorstad en wellicht bevinden zich ook de in bebouwing sporen uit deze tijd. Op verschillende plaatsen bevinden zich relicten van stegen en brandgangen of osendrops tussen de panden.
Het stadsbeeld is compact, de perceelsgebonden bebouwing heeft zijn kleinstedelijke karakter behouden. De oude vertakkingen in het wegenpatroon zijn tegenwoordig markante "knooppunten" met pleintjes en lange zichtlijnen in de aanhakende straten (Thomas à Kempisstraat-Vechtstraat, Vechtstraat-Bisschop Willebrandlaan, Diezerplein-Langenholterweg, Diezerenk-Holtenbroekerweg).
Het zuidwestelijke deel van Diezerpoort Nieuwstad vormt met de historische gevelwanden van de Diezerkade, de Thomas à Kempisstraat en de Brink een markante entourage voor het monumentale stadsbeeld van de Zwolse vestinggracht.

2. **Bagijneweide en Rhijnvis Feithlaan**
Dit is een stadsuitbreiding uit de late 19de eeuw met de uitstraling van een lommerrijke, welgestelde wijk. Met behoud van veel oudere structuren kwam hier in de late 19de eeuw een kleine stadsuitbreiding tot ontwikkeling met als blikvangers de monumentale HBS, het Sophiaziekenhuis, de Oosterkerk en de watertoren: stuk voor stuk monumentale gebouwen met een, zoals gebruikelijk in die tijd, zeer prominente plek in het stadsbeeld. De straten die deze gebouwen ontsloten werden opgewaardeerd en kregen een voorname herenhuisbebouwing. Langs de westrand bleven elementen van de oude kadestructuur behouden en ten zuiden van het Sophiaziekenhuis ligt de bomenrijke Turfmarkt. Belangrijke elementen in het stadsbeeld zijn hier tenslotte de Nieuwe Wetering met bruggen en kadebebouwing, de Nieuwe Vecht en de Zwolse stadsgracht.

3. De **begraafplaatsen**
De Algemene en de Rooms-Katholieke begraafplaats op de Diezerenk, beide uit de eerste helft van de 19de eeuw vormen samen een kostbaar en bijzonder historisch ensemble temidden van de veel jongere woonbuurten. De terreinen liggen sterk verankerd tussen eeuwenoude wegstructuren: de Meppelerstraatweg, de Bisschop Willebrandlaan (vroeger deel van de Middelweg) en de Molenkampsweg. Op beide terreinen zijn veel historische graven aanwezig, delen van de monumentale omheining en beplanting en enkele gebouwen.

4. De **"tuindorpen"** uit het interbellum (lichtblauw omkaderd op de cultuurhistorische kaart, zie ook kaartje afbeelding 136). Het betreft een drietal karakteristieke kleinschalige buurten met complexmatig gebouwde woningen voor de lagere klassen. Voor de Schildersbuurt en de Indische Buurt werd een eenvoudig stratenplan ontwikkeld, deels uitgaande van bestaande structuren, de Bomenbuurt (Bollenbieste) vertoont een op zich zelf staand plan, dat pas na de Tweede Wereldoorlog is gekoppeld aan de omringende structuren. De ensembles vertonen een grote samenhang door de consequent toegepaste schaal en de aard van de woningen, hoewel verschillende woningbouwverenigingen er hun eigen complexjes bouwden. De kern van de **Bomenbuurt** is het best bewaard gebleven en is van bijzondere waarde door het sterke stratenplan met centrale brede buurtas en de goed ontworpen woningbouwcomplexen met aansprekende gevelwanden en hoekoplossingen. De **Schildersbuurt** is veel eenvoudiger van opzet en is deels sterk veranderd door saneringen aan de Albert Cuypstraat en de Rembrandtlaan. Desondanks bleef het beeld van de vooroorlogse arbeidersbuurt goed herkenbaar. De **Indische Buurt** is eveneens gedeeltelijk gesaneerd, met name het noordoostelijke deel, waar het vooroorlogse karakter verdween. Ten zuiden daarvan is het oorspronkelijke ensemble evenwel goed bewaard en wordt het eenvoudige stratenplan bepaald door enkele markante woningbouwcomplexen uit de begintijd van de buurt (rond 1900-1910), het interbellum en de jaren vlak na de Tweede Wereldoorlog. Aan de oostzijde is sprake van een bijzonder ensemble: het complex van de Binnengasthuiswoningen, grenzend aan de monumentale parktuin van villa Molenzicht en het perceel met de Zaaddragershuisjes.

5. De **naoorlogse stadsuitbreiding: Dieze Oost** (paars omkaderd op de kaart, zie ook kaart afbeelding 136).
Zwolles eerste grote stadsuitbreiding van na Tweede Wereldoorlog is nadrukkelijk en nog grotendeels in de oorspronkelijke toestand

aanwezig in het oostelijke deel van Diezerpoort. Het is een voor de vroegnaoorlogse Nederlandse “moderne” stedenbouw zeer karakteristieke wijk, waarin het aspect van de wijkgedachte is uitgewerkt in een mix van allerlei woningtypen in laag- en hoogbouw, met voor iedereen bereikbare onderwijsvoorzieningen, kerkgebouwen, buurtwinkelcentra en recreatieve voorzieningen, grotendeels in een opvallend groene entourage.

De stapsgewijze voltooiing van de wijk, op basis van de opeenvolgende plannen van Dudok (1950) en Van Embden (1955) is te volgen in de aard van de bebouwing, die opeenvolgende tendensen van de vroeg naoorlogse architectuur laat zien en de wijze van verkavelen. Het oudste deel van de wijk (omgeving Simon van Slingelandtplein) heeft een vrij gesloten verkavelingsstructuur met deels collectieve binnenterreinen en een gesloten bebouwing; naar de wijkranden toe is een open verkaveling toegepast, met daarin appartementengebouwen in stroken- of stempelverkavelingen. Populaire elementen als de *parkway*, de monumentale wijkrand, het groene assenkruis met watersingel en wijkpark, groene zones met scholen en kerken en bebouwing geordend in stempels zijn in het ontwerp toegepast.

De noordrand van de wijk vertoont een bijzondere en stedenbouwkundig waardevolle opzet, naar ontwerp van het bureau van Embden. De overgang tussen de vrij orthogonaal verkavelde wijk naar de groene parkrandzone wordt hier gemarkeerd door een krachtige bebouwingsrand van forse appartementen/ maisonnettegebouwen die overhoeks of in haakvormige structuren zijn geplaatst. Door de omvang van de repeterende bouwmassa’s vormen deze complexen zowel vanuit de wijk als vanaf de A28 een zeer beeldbepalend ensemble.

Door de ruime wijkontsluitingswegen, de gevarieerde manier van verkavelen en de alom aanwezige groencomponent (Park De Hogenkamp, de groene parkzone langs de A28, de singelas aan de Schoonhovenstraat de aankleding van de Meppelerstraatweg, de groene binnenhoven en de parkstructuren waarin flatcomplexen aan de Meppelerstraatweg, Schutkenstraat en Pieter Steijnstraat zijn opgenomen, wordt gecamoufleerd, dat de wijk door de vele hoogbouw een hoge woningdichtheid heeft. Het waardevolle stedenbouwkundige ensemble wordt versterkt door de aanwezigheid van enkele architectonisch interessante wooncomplexen uit de jaren vijftig en zestig en andere gebouwen uit deze periode.

Dieze Oost heeft een hoge cultuurhistorische waarde als uitstekend voorbeeld van vroeg naoorlogse moderne stedenbouw, naar ontwerp van twee landelijk bekende bureaus (Dudok en Van Embden). De planomslag is nog duidelijk zichtbaar, het gebied is wat betreft stratenplan, groencomponent én de architectonische invulling, die onlosmakelijk gerelateerd is aan het stedenbouwkundig plan, grotendeels gaaf gebleven.

6. De **naoorlogse stadsuitbreiding in Dieze West** (paars omkaderd op de cultuurhistorische kaart, zie ook kaart afbeelding 136)
   Deze concentreert zich in de westhoek van de wijk (Het Noorden), waar het grote complex etagewoningen aan de Minervalaan met hun kenmerkende repeterende bouwmassa’s (in strokenbouw) en de groene entourage een opmerkelijk ensemble vormen. De opzet is vergelijkbaar met het complex aan de Meppelerstraatweg, maar door de perifere ligging minder prominent in het stadsbeeld aanwezig. Overigens wordt deze naoorlogse wijk in Dieze West niet gekenmerkt door een in het oog springend stedenbouwkundig plan. De buurt moet meer worden gezien als de pragmatische opvulling van een restruimte tussen A28 en Burgemeester Roelenweg. Langs de Middelweg bevindt zich een uitloper van de onder 5 genoemde uitbreiding met een aantal markante aspecten: forse blokken etagewoningen langs de wijkontsluitingsweg, een woonbuurtje met laagbouw rond een plantsoen (Bomenbuurt Noord) en een groene zone met bijzondere gebouwen (waaronder de Opstandingskerk) langs de noordrand van de wijk.

7. **Kantoren- en scholenzone langs de singel** (paars omkaderd op de cultuurhistorische kaart, zie ook kaart afbeelding 136)
   Langs de Burgemeester Drijbersingel en de na ingrijpende saneringen nieuw aangelegde Van Wevelinkhovenstraat werd een groot terrein bestemd voor de bouw van enkele grote scholen, een kerk en kantoren in een zeer ruim opgezette verkaveling met veel groen. Het GAK, de Belastingdienst en het Arbeidsbureau zijn er gevestigd in grootschalige kantoorgebouwen uit de jaren zestig en zeventig en het Historisch Centrum Overijssel in een nieuw complex. De grote scholen dateren uit respectievelijk 1958 en 1962-1964, de Samenhofkerk uit circa 1965. Door de volledig nieuwe, campusachtige structuur waarin deze gebouwen staan en de modernistische, deels nogal grootschalige

architectuur is het gebiedje een toonbeeld van progressieve stadsvernieuwing/uitbreiding uit het derde kwart van de 20ste eeuw.

8. **Agrarisch verleden**
   Van het vroegere **agrarische landschap** zijn slechts zeer summiere relicten in het gebied behouden gebleven. Vooral de oude landwegen, die in de jongere stadsuitbreiding zijn opgenomen herinneren nog aan deze prestedelijke fase.

4.3 Historische bouwkunde

Een deel van de bebouwing in het plangebied heeft cultuurhistorische waarde. Dat wil zeggen dat er sprake is van objecten en ensembles die voldoen aan de volgende criteria:

- Objecten en complexen met architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie;
- Objecten, complexen en ensembles met een bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarde, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante locaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks);
- Gaafheid, d.w.z. objecten en ensembles die in belangrijke mate ongewijzigd zijn gebleven sinds de bouwtijd of waarbij wijzigingen zeer zorgvuldig zijn aangebracht. Objecten en ensembles die in sterke mate zijn veranderd door het wijzigen van (winkel)puien, daken (dakkapellen, ophogingen, karakteristieke detailleringen, stukken of sausen van de gevels, etc. voldoen niet aan dit criterium;
- Objecten en complexen met een monumentenstatus (rijks- en gemeentelijke monumenten).

Het item historische bouwkunde wordt hier thematisch gepresenteerd:

Huizen in de Dieze Centrum, de voormalige Nieuwstad
Langs de oude straten in dit voormalige Voorstadsgebied bleef een belangrijk deel van de eeuwenoude verkaveling intact. Op de vaak smalle, diepe percelen staan aan de straatzijde panden van sterk wisselend karakter en ouderdom. Het zijn meestal winkel- of horecapanden met bovenwoningen of geschakelde woningen. In de aard en de leeftijd van de panden is de rijk gelaagde geschiedenis van de voorstad afleesbaar. In detail zijn de panden veelal gewijzigd, maar in hoofd- en kapvormen en gevelindelingen is de oorspronkelijke situatie vaak nog goed herkenbaar. Mogelijk bevatten enkele huizen veel oudere bouwrestanten dan de 19de- en 20ste-eeuwse voorgevels door vermoeden, waardoor er sprake is van bouwhistorische waarde (zie adreslijst in hoofdstuk 6). Enkele panden bezitten nog eenvoudige historische winkelpuien of resten daarvan.
Een aantal van deze panden heeft vanwege de gave verschijningsvorm en de duidelijke herkenbaarheid binnen de bebouwingstypologie een hoge tot zeer hoge cultuurhistorische waarde.
De geheel vernieuwde of grondig gewijzigde panden zijn van beperkte architectuurhistorische waarde, maar hebben door hun typologie en schaal wel betekenis voor het samenhangende kleinstedelijke bebouwingsbeeld van het oudste deel van Diezerpoort.

Woningen voor de midden- en hogere klassen
In de Bagijneweide werden vanaf het derde kwart van de 19de eeuw veel huizen voor welgestelden gebouwd. Aanvankelijk waren dit grote vrijstaande neoclassicistische blokvormige herenhuizen, maar vanaf het einde van de 19de eeuw werden ook kleine bouwprojecten met voorname huizen gerealiseerd, vooral aan de Rhijnvis Feithlaan: één en tweelaags huizen met representatieve voorgevels met een rijke detaillering. Jongere ontwikkelingen in de woningbouw voor welgestelden en de hogere middenstand zien we aan de Bagijnesingel (circa 1900-1920), gevolgd door de grote zakelijk-espressieve middenstandswoningen aan de Bagijnesingel en de Rheinvis Feithlaan (circa 1935).

Vooroorlogse woningen voor de lagere klassen
Diezerpoort biedt een staalkaart aan historische woningen en woningbouwcomplexen, die vanaf het einde van de 19de eeuw voor de lagere sociale klassen werden gerealiseerd. In de voormalige voorstad en langs de oude linten staan hier en daar nog kleine laat 19de-eeuwse individuele woningen, vaak lage huisjes met kap, voorzien van een zeer eenvoudig uitgevoerde bakstenen of gepleisterde voorgevel. Enkele ervan zijn in deze cha opgenomen, zoals een dubbele woning met vroeger een stal aan de achterzijde. De meeste van dit soort woningen zijn in het recente verleden gewijzigd door het toevoegen van een verdieping en het moderniseren van de oorspronkelijke

geveldetails.
Al in de periode 1900-1910, maar vooral in de jaren twintig zijn in de Schildersbuurt, de Bomenbuurt en de Indische Buurt door diverse woningbouwverenigingen en particuliere bouwers kleine en grote projecten sociale woningbouw gerealiseerd. Het zijn veelal kleine grondgebonden geschakelde arbeiderswoningen in lange (half)gesloten bouwblokken, met één volledige bouwlaag en een in de vaak prominent aanwezige kap opgenomen verdieping. Een aantal van deze complexen is vanwege hun bijzondere stedenbouwkundige opzet, specifieke typologie, gaafheid en cultuurhistorische waarde in deze cultuurhistorische analyse hoog gewaardeerd.
Het complex rond de Kastanjestraat in de Bomenbuurt is het belangrijkste historische woningbouwcomplex uit het interbellum.

Naoorlogse woningbouw
Diezerpoort toont een staalkaart van de naoorlogse projectmatige woningbouw. De naoorlogse woningbouwcomplexen worden gekenschetst door een grote variëteit aan bouw- en woningtypen: van grondgebonden één- en tweelaags geschakelde bejaarden- en ééngezinswoningen tot allerlei varianten van lage- en middelhoge etagebouw: galerij- en portiekflats, maisonnettes en hoogbouw met inpandig toegankelijke bejaardenwoningen. In de bouwtypologie en de verschillende bouwstijlen zijn de bouwkundige ontwikkelingen van de periode 1950-1965 uitstekend te volgen. De opvallend grote complexen portieketagewoningen aan de Minervalaan en de Meppelerstraatweg vallen op door hun sterke gevelgeleding met brede, gemetselde balkonstroken, die de monumentale zakelijkheid van de vooroorlogse Haagse schoolarchitectuur in herinnering roepen. De hoofdgevels hebben met hun sterk geaccentueerde ingangspartijen en de grote getoogde trappenhuisvensters een traditionalistisch karakter. De flats dateren uit 1952 en behoren tot de eerste naoorlogse “hoogbouw” in Zwolle. Andere vroege naoorlogse woningbouw is te vinden in de omgeving van het Simon van Slingelandtplein en de Paulus Buysstraat (baksteentraditionalisme van de Delftse School). Ook de tweelaags etagewoningen aan de Isaac van Hoornbeekstraat zijn in traditionele trant gebouwd, al is algemene indruk moderner door de grote ramen en de horizontale belijning van de gevels. Typologisch bijzonder in de wijk is het complex maisonnettes aan de Geert Grootestraat. De stijl is nog gematigd modern, niet zo verwonderlijk gezien de vroege bouwtijd van dit type (circa 1956). In de jongere complexen overheerst een modernistischer vormgeving: platte daken, in de gevels zichtbaar gelaten betonnen verdiepingsvloeren, een uitgesproken horizontale belijning in de vensterstroken met grote brede ramen. Kenmerkend wordt de alzijdigheid van de ontwerpen: de woningblokken staan immers niet langer rond gesloten binnenhoven maar in een open verkaveling. Goede voorbeelden van dit soort complexen zijn te vinden in de omgeving van Schutkenstraat, lang de Hogenkampseweg, de Mombaerstraat en aan de Middelweg. Door het toepassen van haakvormige of trapsgewijs verspringende plattegronden en het combineren van hoog- en laagbouwaccenten in kleine stempels wordt aan de eenvoudige architectuur een speels en vriendelijk karakter gegeven (bijzondere voorbeelden aan de Pieter Steijnstraat en de Ruusbroecstraat). Dit wordt nog eens versterkt door het vele groen van de gemeenschappelijke en semi-openbare groene ruimte waarin de gebouwen zijn geplaatst.
Als totaalensemble heeft de naoorlogse woningbouw in Dieze Oost een hoge stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde. Enkele complexen bezitten een hoge architectuurhistorische vanwege hun uitzonderlijke typologie, vormgeving en hoge mate van oorspronkelijkheid.

Scholen
Van de vooroorlogse scholen in Dieze West resteren de HBS aan de Bagijnesingel (beschermd) en de door stadsarchitect L. Krook in 1929 ontworpen lagere school aan de Hobbemastraat. Het gebouw is sterk vergelijkbaar met andere door Krook ontworpen scholen, bleef in hoofdopzet goed bewaard maar heeft sterk aan architectuurhistorische waarde ingeboet door de volledige modernisering van alle vensterdetails, die thans het beeld nogal overheersen. De school heeft wel stedenbouwkundige betekenis.
Diezerpoort bezit een aantal interessante schoolgebouwen uit de jaren vijftig en zestig van de 20ste eeuw, die alle ruim zijn opgezet en geplaatst in door veel groen bepaalde zones. De typologie en de architectonische uitwerking zijn functionalistisch. De moderne scholenbouw wordt gekenmerkt door vernieuwende plattegrondvormen, grote lokalen met veel lichttoetreding, liefste van meerdere zijden, functiescheiding (lokalen, gymzalen, personeelsruimten in aparte bouwdelen) en een eenvoudige, heldere architectuur. Bijzondere voorbeelden zijn de school aan de Radewijnstraat (traditioneel, Delftse school), de moderne paviljoenschool aan de Zamenhofsingel en de halschool aan de Molenkampsweg.

Kerken
In de Diezerpoort zijn verschillende kerken te vinden, van diverse denominaties en zowel modern als oud. De vroeger in het gebied aanwezige middeleeuwse kapellen zijn geheel verdwenen. Tot de meest in het oog springende kerken behoort de Oosterkerk aan de Bagijnesingel. De kerk dateert uit 1888 en werd gebouwd in een eclectische stijl. De bouw van de nieuwe rooms-katholieke St.-Michaëlskerk aan de Bisschop Willebrandlaan in

1964 (architect C. Pouderoyen) hangt samen met de groei van de wijk Dieze in de jaren zestig. De kerk is een goed voorbeeld van de moderne naoorlogse kerkarchitectuur. Een andere moderne kerk in Dieze is de Opstandingskerk aan de Esdoornstraat. Ditmaal betreft het een Gereformeerde kerk Vrijgemaakt, ontworpen door W. Boxman. Aan de Burgemeester Drijbersingel kwam rond 1965-1970 de Samenhofkerk te staan. Veel kleinschalige van opzet zijn historische evangelisatiegebouwtje van de Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie aan de Berkumstraat 100 (1920-1921) en het bijeenkomstlokaal van de Vergadering op de hoek van het Koewegje en de Brink (1914).

►►Waardering van de objecten en ensembles

De bebouwing die aan de eerder in deze paragraaf genoemde criteria voldoet is weergegeven op de bijgevoegde **cultuurhistorische waardenkaart** en tevens in de bijlage met de objectenlijst. Deze omvat een volledig overzicht van alle adressen, met eventuele monumentenstatus, foto en korte omschrijving van de karakteristiek.
Tevens is in deze lijst in kleur de cultuurhistorische kwaliteit weergegeven, zoals die ook op de cultuurhistorische waardenkaart is aangeduid.

Zeer hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles, met hoge architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten wenselijk is. Sommige objecten zijn reeds beschermd.

Hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles met architectuurhistorische waarden: d.w.z. kenmerkend voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen of vanwege specifieke situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is.

Attentiewaarde:
Objecten en/of ensembles die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied van (enig) historisch belang zijn, maar niet direct beschermenswaardig zijn. De objecten voegen zich in schaal, hoofdvormen en typologie min of meer binnen de historisch gegroeide situatie en dragen dus in beperkte mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

Indifferente waarde:
Objecten en/of ensembles, die niets of weinig aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied toevoegen en ook geen wezenlijk onderdeel vormen van de ontwikkelingsgeschiedenis. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

4.4 Historische groenstructuren

Ook de waardevolle historische groenstructuren zijn op de cultuurhistorische waardenkaart weergegeven.

Parken en plantsoenen

Vooroorlogs
Grootschalige openbare parkstructuren uit de periode voor de Tweede Wereldoorlog zijn in het projectgebied niet aanwezig, uitgezonderd de twee 19de-eeuwse begraafplaatsen. Vooral de Algemene Begraafplaats is een aantrekkelijke historische groene enclave in de wijk, met een gevarieerde, deels waardevolle bomenopstand.

Naoorlogs, Dieze Oost
In het na de Tweede Wereldoorlog tot stand gekomen wijkdeel zijn parken en plantsoenen een essentieel onderdeel van het stedenbouwkundig ontwerp. Het middelgrote stadspark De Hogenkamp ligt centraal in de wijk en heeft een voor de ontstaanstijd (circa 1970) kenmerkende modern-landschappelijke aanleg

met grote centrale zonneweide, slingerende paden, langgerekte vijverpartijen en schijnbaar willekeurig geplaatste boomgroepen in de buurt van de paden. In de zuidwestrand van het park bleven enkele oude leilinden bewaard van een vroeger boerenerf.
Naar het oosten toe zet het park zich bijna naadloos voort als de groene onderlegger voor verschillende woonbuurtjes met etagewoningen. De groene weide met verspreid staande bomen is als een tapijt onder de bebouwing over de wijk uitgerold. De ongedwongen groenaanleg vormt een boeiend contrast met de eenvoudige functionalistische woningbouw, die in verschillende stempels in het gebied is geplaatst. Zo maken ook de grote plantsoenen tussen de flats aan de Ruusbroecstraat van dit 'tapijt" deel uit. Genoemde groenstructuren vinden langs de noordrand van Dieze Oost aansluiting bij een langgerekte parkrandzone langs de A28. Karakteristiek zijn hier de langgerekte vijvers en de houtopstand die de wijk afschermt van de drukke snelweg. In deze groene wijkrand is ter hoogte van de Geert Grootestraat een scholenzone met kerk opgenomen.
Naar het zuiden toe is het Park De Hogenkamp via een smalle groene zone gekoppeld aan het gebied met de beide 19de-eeuwse begraafplaatsen. Een langgerekte watersingel met vijver, gesitueerd in een groene omlijsting koppelt de parkway Meppelerstraatweg aan het groene tapijt. De grootstedelijke bebouwing langs de zuidzijde van deze weg, gevormd door een lange reeks forse vierlaags flats is ook hier weer ingebed in een nadrukkelijk aanwezige groenstructuur met grasvelden en solitairen.
Het overvloedig aanwezige (semi)openbare groen is een zeer belangrijke ruimtelijke kwaliteit van het stedenbouwkundig plan van Dieze Oost. De groencomponent, die duidelijk als ordeningsprincipe geldt in het stedenbouwkundig plan heeft een hoge cultuurhistorische en stedenbouwkundige waarde.

In het dichtbebouwde vooroorlogse deel van Diezerpoort (West) was de ruimte voor grootschalige groenaanleg beperkt. De naoorlogse invullingen beperken zich hier tot restruimten. Toch vinden we ook hier enkele markante groenstructuren uit de naoorlogse periode, zoals de groene entourage van de strokenbouw aan de Minervalaan (vergelijkbaar met de Meppelerstraatweg) en het aardige wigvormige parkje als centraal onderdeel in het noordelijke deel van de Bomenbuurt.

Tuinen
Een bijzonder element in de overigens dichtbebouwde Indische Buurt is de diepe tuin achter villa Molenzicht aan de Vechtstraat. De tuin met zijn eenvoudige landschappelijke aanleg en enkele forse oude bomen is fraai gesitueerd langs de Nieuwe Vecht. Samen met de oude villa, de bebouwing van het Binnengasthuis en de historische Zaaddragershuisjes vormt de tuin een karakteristiek ensemble.

Lijnstructuren
Historische bomenlanen met een monumentale beplanting zijn in Diezerpoort zeldzaam. Wel bevindt zich langs de Nieuwe Vecht een waardevolle historische boomopstand, die zeer bepalend is voor het beeld langs deze oude vaart. Verder hebben onder meer de Brink, de Rhijnvis Feithlaan en de Bagijnesingel een min of meer doorgaande laanbeplanting, zij het van vrij recente datum. Ook elders in de wijk zijn er straten met een relatief jonge laanbeplanting. De Meppelerstraatweg met zijn gedeeltelijke laanbeplanting, groene middenberm en de aanpalende plantsoenen heeft door het vele groen het karakter van een *parkway*.
In het oude deel van de Bomenbuurt vormt het verbrede deel van de Kastanjelaan de centrale buurtas. Het beeld wordt hier gedomineerd door een rij forse paardenkastanjes, die telkens ter hoogte van de straathoeken in het stratenplan zijn geplaatst.

Solitaire bomen
Verspreid in de wijk bevinden zich op pleinen, in groenstroken, plantsoenen en groene binnenruimten diverse waardevolle solitairen, die door hun omvang door de gemeente Zwolle als "waardevol" of "monumentaal" zijn aangemerkt. Deze bomen zijn bepalend voor het straat- en stadsbeeld. Ze zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart.

afb. 136 Kaart met de belangrijkste ensembles: in oranje de Diezerpoort Voorstad, in paars de vooroorlogse “tuidndorpen en in groen de naoorlogse ensembles.

5 AANBEVELINGEN

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan ter behoud en versterking van de cultuurhistorische kwaliteit in het gebied. Hierbij komen zowel ruimtelijke aspecten aan de orde als objectgerichte.

5.2 Aanbevelingen t.a.v. de karakteristiek van het gebied

- De diversiteit in de cultuurhistorische, ruimtelijke en functionele aspecten en de verschillende tijdslagen als een kwaliteit beschouwen; dit gegeven illustreert de dynamiek van het gebied door de eeuwen heen;
- In het algemeen wordt behoud van de historische hoofdstructuur (zie paragraaf 5.3), de karakteristieke bebouwing (zie paragraaf 5.4) en de karakteristieke groenelementen (5.5) aanbevolen;

5.3 Aanbevelingen t.a.v. van de hoofdstructuren

- Behoud en versterking van het historische karakter van Diezerpoort met zijn gelaagde historie, een levendige mix van oud en nieuw;
- Behoud van het historisch gegroeide stratenplan en de kenmerkende verkavelingen;
- Behoud van het onderscheidende karakter van de verschillende cultuurhistorische ensembles in de wijk: Dieze Centrum, Bagijneweide-Rhijnvis Feithlaan, de tuindorpachtige ontwikkelingen uit het Interbellum, de naoorlogse uitbreiding, de 19de-eeuwse begraafplaatsen;

5.4 Bebouwing/objecten

- Beschermen van de objecten en complexen die van “zeer hoge cultuurhistorische waarde” zijn;
- Zoveel mogelijk behoud en herstel van de bebouwing met (zeer) hoge cultuurhistorische waarde;
- Instandhouding/aanpassing van de overige, binnen de context passende bebouwing volgens de reguliere welstandstoetsing (attentiewaarde);
- Handhaven van de bestaande schaal/dimensionering/oriëntaties van de bebouwing in de diverse karakteristieke deelgebieden en deze als uitgangspunt nemen bij nieuwe ontwikkelingen;

5.5 Rooilijnen, erfscheidingen, groen, etc.

- Handhaven van historische rooilijnen en erfscheidingen;
- Handhaven van als waardevol gekenschetste groenelementen (bomenlanen, parken, (semi)openbare groenvoorzieningen, solitairen, tuinen);

6 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED

Beschermde objecten in het projectgebied:

- Bagijnesingel 17a (RM)
- Bagijnesingel 19-21 (GM)
- Bagijnesingel 4 (GM)
- Bagijnesingel 6 (GM)
- Bagijnesingel zn (GM)
- Binnengasthuisstraat 1 (RM)
- Binnengasthuisstraat 54-55 (RM)
- Bisschop Willebrandlaan 62 (RM)
- Diezerkade 1 (GM)
- Meppelerstraatweg 1-3 (RM)
- Meppelerstraatweg 5-7 (GM)
- Meppelerstraatweg 19-25 (RM) (en Jupiterstraat 2-4)
- Meppelerstraatweg 19-25 (RM)
- Rembrandtlaan 1-5 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 1 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 2 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 3 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 4 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 5 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 6 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 7 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 8 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 9 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 10 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 11 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 12 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 13 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 14 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 15 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 16 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 17 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 18 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 19 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 20 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 21 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 50 (RM)
- Rhijnvis Feithlaan 94-96 (GM)
- Thomas à Kempisstraat 38 (RM)
- Turfmarkt z.n. (GM), Mennistenbrug
- Turfmarkt z.n. (GM), brugwachtershuisje

Overige objecten met een hoge en zeer hoge cultuurhistorische waarde binnen het projectgebied:

- Albert Cuypstraat 1-15
- Bagijnesingel 1-13
- Bagijnesingel 17
- Bagijnesingel 25-35
- Bagijnesingel 37-41
- Berkumstraat 100
- Binnengasthuisstraat 2-13
- Binnengasthuisstraat 14-53
- Bisschop Willebrandlaan 32-34
- Blekerswegje 4-4a
- Blekerswegje 6
- Boerendanserdijk 1
- Borneostraat 5-13
- Borneostraat 4-10
- Borneostraat 12-50
- Borneostraat 52-60
- Borneostraat z.n.
- Brink 1
- Brink 11-11a-11b
- Brink 13
- Brink 2-3
- Brink 4
- Brink 8-10
- Brink 14-14a

- Burgemeester Drijbersingel 11-13
- Burgemeester Drijbersingel 15
- Burgemeester Drijbersingel 25-25a
- Burgemeester Drijbersingel z.n.
- Ceintuurbaan 15
- Diezerkade 7-8
- Diezerkade 16 (en Thomas à Kempisstraat 1)
- Diezerplein 1a-7
- Diezerplein 21
- Diezerplein 25
- Diezerplein 29-39
- Diezerplein 4
- Diezerplein 20-22
- Diezerplein 34
- Diezerplein 36a
- Eikenstraat 2-2a (en Beukenstraat 83)
- Esdoornstraat 25
- Floresstraat 21
- Geert Grootestraat 2-200
- Kastanjestraat 1-63, 2-34 (en Iepenstraat 63-105, 80-82, Beukenstraat 91-163, Plataanstraat 1-3, 2-4)
- Kastanjestraat 65-87, 36-60 (en Beukenstraat 92-246, Wilgenstraat 33-81, 54-56, Populierenstraat 39)
- Koewegje 5
- Koewegje 4, 4a-e
- Koewegje 12-28
- Langenholterweg 10a
- Meppelerstraatweg 2-528
- Meppelerstraatweg z.n. (monument)
- Minervalaan 3-158
- Mombaerstraat 2-12 (en Jupiterstraat 10-20, Vornkenstraat 1-35)
- Pieter Steynstraat 1-359
- Radewijnstraat 10-12 (en Zerboltstraat 65)
- Rembrandtlaan 15-51 (en Van Ostadestraat 1-21, 2-4, Albert Cuypstraat 30-36, Ruysdaelstraat 2-30, Hobbemastraat 1-3)
- Rhijnvis Feithlaan 23-35
- Rhijnvis Feithlaan 36-38
- Rhijnvis Feithlaan 102-140 (en Stilobadstraat 3)
- Ruusbroecstraat 7-201
- Schuttevaerkade 2-32 (en Rembrandtlaan 1-5)
- Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37, Paulus Buysstraat 2-60, Anthonie van Heimstraat 2-84, Pieter Steynstraat 2-12, Jacob Gillesstraat 1-47, 2-50, Johan van Oldenbarneveltstraat 1-17, 2-22, Anthony Duyckstraat 1-17, 2-22, Adriaan Pauwstraat 1-17, 2-22, Johan de Wittstraat 1-17, 2-22, Meppelerstraatweg 87-127, Caspar Fagelstraat 1-17)
- Sumatrastraat 13-43, 36-74 (en Billitonstraat 23-41, 28-46, Madurastraat 3-27, 6-24)
- Thomas à Kempisstraat 13
- Thomas à Kempisstraat 17
- Thomas à Kempisstraat 90
- Turfmarkt 1
- Turfmarkt 10
- Van Heusdenstraat 2
- Van Wevelinkhovenstraat, bij 1
- Van Wevelinkhovenstraat, bij 105-107
- Vechtstraat 64-80
- Vechtstraat 96
- Vechtstraat 108-110 (en Rhijnvis Feithlaan 43-43a)
- Vermeerstraat 1-23
- Vermeerstraat 25-33
- Warmoesstraat 77-83

Objecten met bouwhistorische verwachtingswaarde:

- Binnengasthuisstraat 54-55
- Blekerswegje 6
- Diezerkade 7-8
- Diezerkade 10-11
- Diezerkade 14
- Diezerkade 16
- Diezerplein 21
- Diezerplein 2
- Diezerplein 4-4a
- Thomas à Kempisstraat 1.2

- Thomas à Kempisstraat 3
- Thomas à Kempisstraat 5
- Thomas à Kempisstraat 9
- Thomas à Kempisstraat 11
- Thomas à Kempisstraat 13
- Thomas à Kempisstraat 17
- Thomas à Kempisstraat 55
- Thomas à Kempisstraat 57-57a
- Thomas à Kempisstraat 2
- Thomas à Kempisstraat 4
- Thomas à Kempisstraat 6
- Thomas à Kempisstraat 8a
- Thomas à Kempisstraat 28-30-32
- Thomas à Kempisstraat 38-40
- Thomas à Kempisstraat 90

Monumentale bomen (lijst gemeente Zwolle)

1. Beplanting Turfmarkt
2. Beplanting langs de Nieuwe Vecht
3. Enkele bomen in tuin HBS Bagijnesingel
4. Enkele bomen in tuin villa Molenzicht, Vechtstraat
5. Solitaire boom Warmoesstraat
6. Solitaire boom achter bebouwing hoek Bisschop Willebrandlaan-Thomas à Kempisstraat
7. Solitaire boom in plantsoen splitsing Hobbemastraat-Ferdinand Bolstraat (?)
8. Solitaire boom op achtererf perceel Thomas à Kempisstraat
9. Kastanjes op het pleintje Kastanjestraat

Waardevolle bomen (lijst gemeente Zwolle)

1. Beplanting Turfmarkt (onderdelen)
2. Beplanting langs Nieuwe Vecht (onderdelen)
3. Enkele bomen in tuin villa Molenzicht, Vechtstraat
4. Boom achtererf bebouwing Vechtstraat
5. Boom op pleintje in Sumatrastraat
6. Laanbeplanting Borneostraat
7. Laanbeplanting Floresstraat
8. Enkele bomen langs Meppelerstraatweg
9. Enkele bomen langs de Anthonie Heinsiusstraat
10. Bomen in noordelijke parkrand Dieze Oost
11. Twee bomen in plantsoen Pieter Steynstraat
12. Laanbeplanting Hogenkampsweg (weggedeelte tussen Meppelerstraatweg en Zerboltstraat
13. Enkele bomen in park langs de Van Wevelinkhovenstraat
14. Beplanting Diezerplein
15. Beplanting in parkje aan de Gennestraat
16. Rij bomen in park Ferdinand Bolstraat
17. Boom in plantsoentje Ruijsdaelstraat

7 LITERATUUR/BRONNEN

- Augusteijn, J., *Historische plattegronden van Nederlandse steden. Overijssel, deel 9.1. De steden van Noordwest-Overijssel*, Alphen aan den Rijn 2002
- Berkenvelder, F.C., *Korte geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 1980
- Berkenvelder, F.C., *Zo was Zwolle rond 1900*, s.d.
- Buijs, A. e.a. (Het Oversticht), *Cultuurhistorische kenschetsen IJsseldelta, Noordwest-Overijsselland en Vechtdal, Reestal en Staphorst-Rouveen*, april 2003.
- Conens, H.R., A. Pfeifer e.a., *Op de kop gekiekt. Zwolle in luchtfoto's*, Zwolle 1976
- Coster, W. (red.), *Een kleine staalkaart van het Zwols industrieel erfgoed*, (Zwolse Historische Reeks, nummer 2, september 2001).
- Evenboer, B., *Neem nou Zwolle. Een kleine historie over de ontwikkeling van Zwolle. Spoolde / Veerallee*, Zwolle 1987
- Geerse, A., Stedenbouwkundige BV en Urbanoffice, *Nieuwstad Diezerpoort. Op weg naar een ontwikkelingsprogramma*, 2007.
- Geest, J. van, *S.J. van Embden,* Rotterdam 1996
- Hoogstraten, D. van, *Architectuurgids van Zwolle in de 20e eeuw*, Zwolle 1999
- Hove, J. ten, *Geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 2005
- Hove, J. ten, "Zwolle, stad in driestromenland", in: *Overijsselse Historische bijdragen,* 122e stuk, 2007, p. 163-176.
- Huismans, W. e.a. (red.), *Als de Dag van Gisteren. Honderd jaar Zwolle en de Zwollenaren*, Zwolle 1991-1993.
- Koeman, C. en J.C. Visser, *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer*, Alphen aan den Rijn 1994.
- Kuile, E.H. ter, *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Deel IV De provincie Overijsel, Noord- en Oost-Salland*, 's-Gravenhage 1974
- Louwen, J. en H. Prins, *Ach lieve tijd. 750 jaar Zwolsen, Zwollenaren en hun….*, Zwolle 1980-1982
- Messchaert, K., *Inventarisatie naoorlogse bouwkunst en stedenbouw Zwolle*, z.p. februari 2001 (ongepubliceerde rapportage in opdracht van de gemeente Zwolle.
- Noordegraaf, L., *Nederlandse marktsteden*, Utrecht-Antwerpen 1985, p.70.
- Overbeek, M., *Fietstocht Industrieel Erfgoed in Zwolle*, Zwolle 2003
- Overbeek, M., *De Zwolse School. Zwolse schoolgebouwen van 1865 tot heden,*Zwolle 2008, p. 46.
- De Pater, B.C. en B. Schoenmaker, *Grote Atlas van Nederland 1930-1950*, Zierikzee 2005, p.194-195: Topografische Kaart, 1:50.000, Oost-Zwolle, uitgave mei 1941
- Pfeiffer, A. (tekst) en H.R. Conens (Aerophoto Eelde, Luchtfotografie), *Op de kop gekiekt. Zwolle in luchtfoto's*, Zwolle 1976
- Pot, C.W. van der, *Zwolle's omgeving omstreeks 1900,* Zwolle z.j.
- Rijst, B. van der, *Oud Zwolle vanuit de lucht. Foto's: KLM Aerocarto.* Hoogeveen 1996
- Schrier, D.M. van der en J.P. van den Berg, "Hoe de Aa te Zwolle weteringen aantrok", in: *Overijsselse Historische bijdragen*, 116e stuk, 2001, p.53-83.
- Van Schagen Architecten, *De meerwaarde van het bestaande. Kansen voor Dieze Oost*, Rotterdam-Zwolle 2008.
- Versfelt, H.J., *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Groningen 2003.
- Het Oversticht, *Inventarisatie Jongere Bouwkunst 1850-1940. Beschrijving Gemeente Zwolle*. Zwolle 1988.
- *Ontwikkelingsvisie Diezerpoort ben ik*, vastgesteld door de Gemeenteraad van Zwolle op 11 mei 2009.
- *Toelichting bestemmingsplan Diezerpoort*, i.h.b. hoofdstuk 2, Beschrijving bestaande situatie, 8 september 2006.
- *Drie stedenbouwkundige ensembles in de wijk Dieze-Oost, Zwolle. Een studie in het kader van NOBO; Programma Naoorlogs Bouwen in Overijssel, bouwlaag 3: "Opgestroopte Mouwen",* z.p. en z.j.
- *Wijkanalyse Diezerpoort*
- http://watwaswaar.nl/
- Website beeldbank Overijssel, uitgave van de gemeente Zwolle, mei 2007.
- http://www2.historischcentrumoverijssel.nl/zwolle/zw/geschz3.htm)

Bijlage: **Ontwikkeling Dieze, illustraties uit *Nieuwstad Diezerpoort, op weg naar een ontwikkelingsprogramma*, samengesteld door Andries Geerse, Stedenbouwkundige bv en Urbanoffice (ontwerpteam Andries Geerse, Marek Vogt en Madir Shah), 2007**

1580

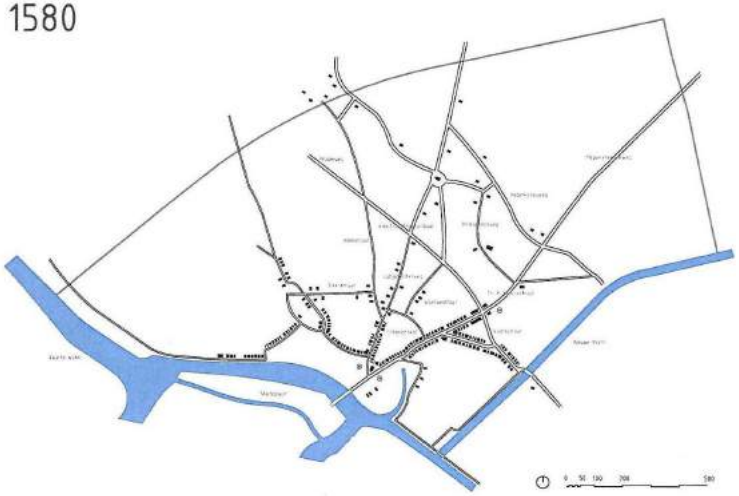

1650

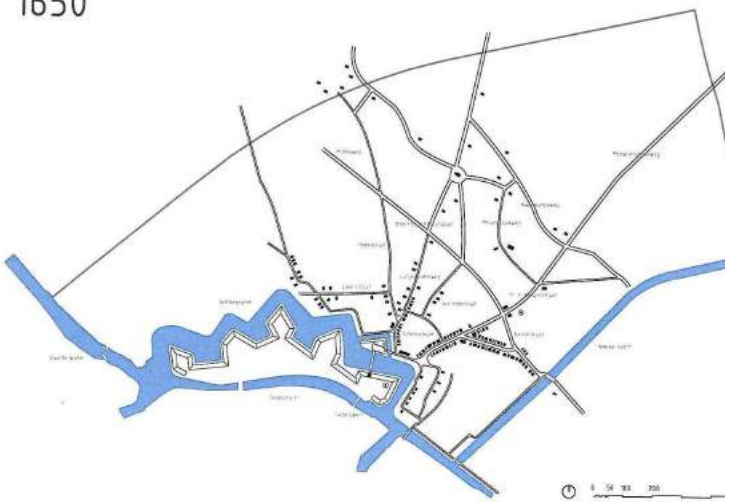

1870

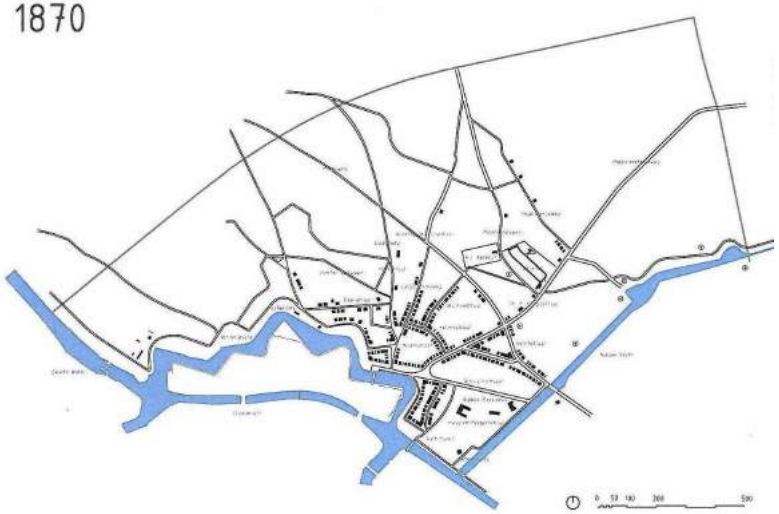

1910

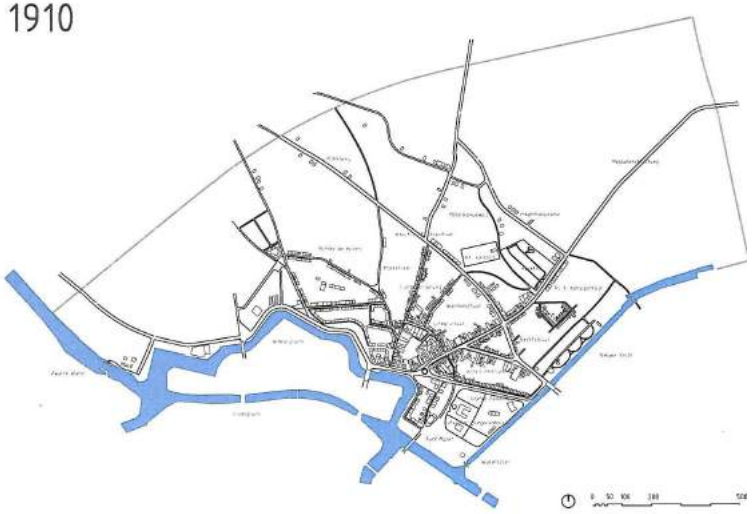

1940

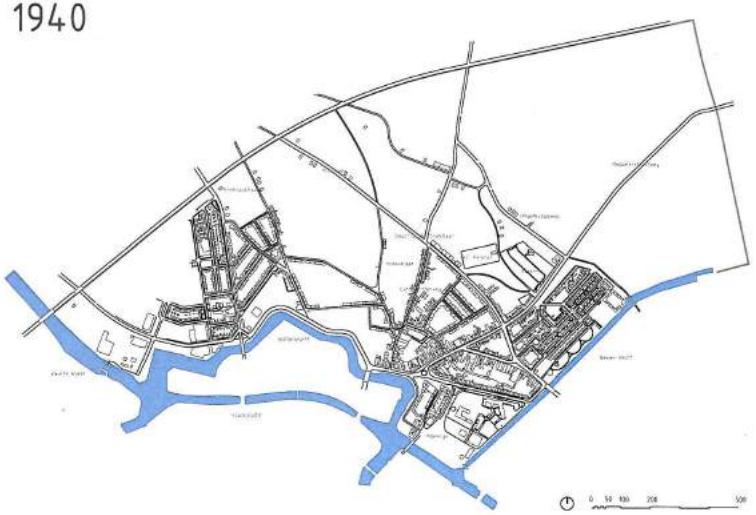

1960

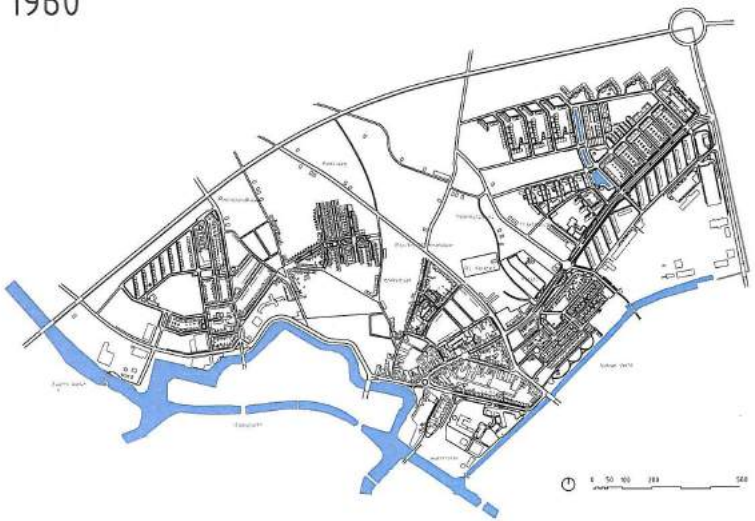

1980

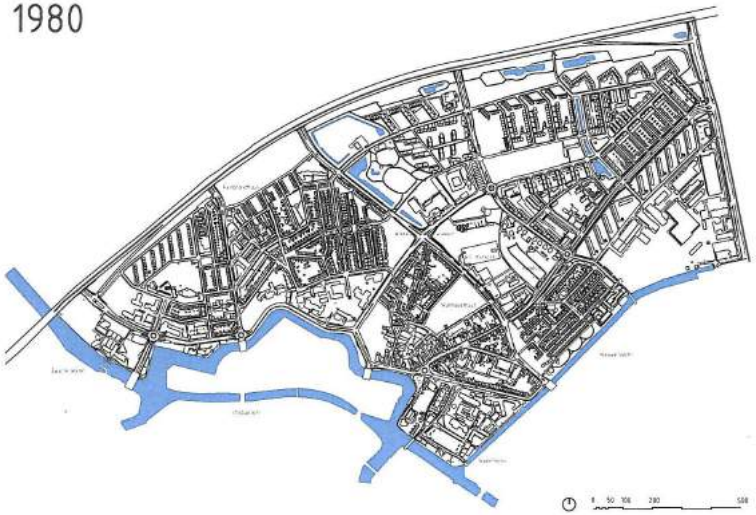

2007

LIJST CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE BEBOUWING	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Adriaan Pauwstraat	1-17, 2-22	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Albert Cuypstraat	1a	In de door reeksen eengezinswoningen gedomineerde omgeving neemt dit object een opvallende plek in. Het vermoedelijk rond 1950 gerealiseerde bouwwerk vormt een restant van de oude gemeentewerf. Karakteristiek is de opzet met een ijzeren vakwerkconstructie en een breed betonoverstek. Het tegenover de Jan Tooropstraat gesitueerde pand wijkt terug ten opzichte van de rooilijn.	
	Albert Cuypstraat	1-15	De Zwolse architect H. de Nie bouwde dit als een hofje opgezette complex in 1939-1940. Door zijn opzet en vormgeving vertegenwoordigt het hofje architectuurhistorische waarde en is er sprake van typologisch belang. Bij de rond 1999 uitgevoerde renovatie bleef het authentieke karakter goed behouden. Als een oorspronkelijk voor 'r.k. armlastige ouderen' bedoeld complex dat werd opgericht door stichting "De Doetinchemshuizen" is het hofje van cultuurhistorische betekenis. Verder is dit tussen twee straten gelegen complex dat de kopzijde van een groter woonblok beslaat van stedenbouwkundig belang.	
	Albert Cuypstraat	2-16	Zie ook: Jan Tooropstraat 1-17, 10-20. Het vanuit één opzet gerealiseerde woningbouwcomplex is in 1927 gebouwd door de Zwolse architect G.Th. Ruberg. Opdrachtgever was woningstichting Het Noorden. Karakteristiek is de vormgeving in een zakelijke trant, met mansardedaken die een echo vormen van de Amsterdamse School. Twee hoge topgevels accentueren de toegang naar de Jan Tooropstraat. Stedenbouwkundige betekenis als een voorbeeld van een ruim opgezet woningbouwcomplex met markante hoekpartijen. In deze betekenis is er verwantschap met de tuindorpgedachte. In de hoofdopzet is het authentieke karakter goed herkenbaar gebleven.	
	Albert Cuypstraat	30-36	Zie: Rembrandtlaan 15-51	

	Albert Cuypstraat	38-60	Zie ook: Van Ostadestraat 6-14, Ruysdaelstraat 1-23, Hobbemastraat 5-13. Vanuit één opzet gerealiseerd woningbouwcomplex uit 1927 met een geheel omsloten binnenterrein, als invulling van een door vier straten omsloten woonblok. Opdrachtgever: woningstichting Concordia; architect G.Th. Ruberg. Stedenbouwkundige betekenis als een karakteristiek voorbeeld van stadsplanning in het interbellum, met markante topgevels bij de hoekpartijen. Opvallende ligging tegenover een ruim plantsoen. De tweelaags woningen hebben omlopende schilddaken. Gewijzigde detaillering.	
	Albert Cuypstraat	62-108	Zie ook: Ruysdaelstraat 25-79, 80-110, Rembrandtlaan 101-117a. Woningbouwcomplex uit circa 1955-1960. Voorbeeld van naoorlogse stadsplanning, ingepast in een bestaande wijk. Vrij ruime opzet in de vorm van strokenbouw met langgerekte gevelwanden, deels met voortuintjes. De tweelaags woonblokken zijn bescheiden vormgegeven en opgezet als beneden- en bovenwoningen. Ze worden gekenmerkt door een afwisseling van telkens vier ingangen en vrij forse vensterpartijen. Met pannen gedekte zadeldaken. Door renovatie is de detaillering van vensters en ingangen gewijzigd (deels kunststof).	
	Albert Cuypstraat	17-93	Zie: Minervalaan 3-158	
	Anthonie Heinsiusstraat	1-95	Deze galerijflat is in 1956 in opdracht van de Algemene Zwolse Coöperatieve Woningbouwvereniging (AZCW) gebouwd, door de Arnhemse architecten Corn. Nap en G.J.P. van Ede. Medewerking van het Zwolse constructiebureau ir. H.P. van Schieveen. Het flatgebouw neemt aan de kopzijde van het woonbuurtje langs de Isaac van Hoornbeekstraat e.o. een stedenbouwkundig waardevolle plek in, als een scherm ter begrenzing van de wijk. Een karakteristiek detail vormen de 'gekartelde' daklijsten langs de kopgevels. Nadruk op een strak lijnenspel van horizontalen en verticalen. Markante trappenhuissecties.	
	Anthonie van der Heimstraat	2-84	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Anthony Duyckstraat	1-17, 2-22	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	

	Bagijnesingel	1-13	In één opzet gerealiseerd blok van zeven herenhuizen uit 1932, architect C.H. Voogd. De tweelaags woningen hebben een gezamenlijk schilddak en zijn uitgevoerd in een zakelijke trant. Ze vertegenwoordigen architectuurhistorische kwaliteiten. Door hun ligging bij de Schoenkuipenbrug nemen ze een stedenbouwkundig waardevolle positie in bij de aansluiting van het Groot Wezenland op de Turfmarkt. Het blok markeert de westelijke kopzijde van dit plein, vlakbij de monumentale Oosterkerk.	
	Bagijnesingel	17	De pastorie van de Oosterkerk vormt één geheel met het naastliggende kerkgebouw (Bagijnesingel 17a) en dateert net als de kerk uit 1888. De architecten Meijer voerden de pastorie uit in een historiserende trant met vergelijkbare detaillering als de kerk (rondboogfries). Markante opzet met een symmetrische voorgevel en een middenrisaliet met timpaan. Op de begane grond is de vensterinvulling later gewijzigd. Waardevol architectuur- en cultuurhistorisch ensemble.	
	Bagijnesingel	17a	De Doleantie- of Oosterkerk is in 1888 gebouwd voor de Nederduits Gereformeerde ofwel Dolerende gemeente. Het ontwerp is geleverd door de architecten J.W. en C.W. Meijer. Ze voerden het gebouw uit in een historiserende trant met rondboogvensters en een ranke spits. Het driebeukige schip is onder één zadeldak gevat. Het architectuurhistorisch waardevolle object vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en neemt aan de kopzijde van de Turfmarkt een stedenbouwkundig belangrijke positie in. Vanaf de Schoenkuipenbrug valt het object op een schilderachtige manier in het zicht. Er is cultuurhistorische waarde door de verwijzingen naar de historie van de protestante gemeenschap in Zwolle.	

	Bagijnesingel	19-21	Dit uit twee herenhuizen bestaande ensemble is van architectuurhistorisch belang als een goed bewaard gebleven voorbeeld van voorname herenhuizenbouw in Neorenaissancetrant uit circa 1895. Tezamen met het complex van de naastgelegen Oosterkerk vormt het object een gaaf historisch ensemble bij de aansluiting op de Turfmarkt. De twee huizen weerspiegelen op een heldere wijze de laat 19de-eeuwse ontwikkelingen in het betreffende deel van Zwolle. Nr. 19 is gemeentelijk monument.	
	Bagijnesingel	25-35	Dit uit veertien middenstandswoningen (beneden- en bovenwoningen) bestaande complex dateert uit 1921 en is ontworpen door de Zwolse aannemer-architect H.J. Sluiter. Het complex maakt deel uit van de waardevolle historische gevelwand tegenover de voormalige HBS en wordt gekenmerkt door een tweelaags opzet en met rode pannen gedekte daken. Evenwichtig spel van horizontalen en verticalen, verlevendigd door een topgevel met steekkap. Tezamen met de naastgelegen oudere herenhuizen levert het ontwerp een bloemlezing van architectuurhistorische ontwikkelingen.	
	Bagijnesingel	37-41	Uit 1933 daterend ensemble als hoekoplossing bij de aansluiting van de Bagijnesingel op de Rhijnvis Feithlaan. Het betreft drie herenhuizen die vanuit één opzet zijn gebouwd naar een ontwerp van G.P. Leussink & Zn. De woningen zijn uitgevoerd in een rationalistische trant met enkele markante topgevels. Als hoekoplossing is het ensemble van stedenbouwkundig belang. Verder vertegenwoordigt het zowel in de hoofdvorm als de detaillering goed behouden gebleven drietal architectuurhistorische waarde.	
	Bagijnesingel	4	Naast de voormalige HBS staat deze uit 1909 daterende conciërgewoning, vermoedelijk een ontwerp van stadsarchitect L. Krook. Het in een traditionalistische trant met invloed van de chaletstijl uitgevoerde pand vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde en is als annex van de HBS van cultuurhistorisch belang. Tezamen met het schoolgebouw is er sprake van een waardevol ensemble dat aan de Bagijnesingel een belangrijke blikvanger vormt.	

	Bagijnesingel	6	In 1867 werd deze door stadsarchitect B. Reinders in een eclectische stijl uitgevoerde HBS in gebruik genomen. In 1890 zijn de zijvleugels verlengd en in 1952 volgde de toevoeging van een verdieping en de vernieuwing van het trappenhuis. De historische gelaagdheid is nog altijd goed afleesbaar en onderstreept de architectuurhistorische waarde van het gebouw. Als één van de belangrijkste historische schoolgebouwen in Zwolle is er sprake van cultuurhistorisch belang. Tezamen met de naastgelegen conciërgewoning uit 1909 vormt het object een waardevol ensemble nabij de lommerrijke Turfmarkt.	
	Bagijnesingel	z.n.	Het Schoenkuipenbrugje is de laatst overgebleven draaibrug in Zwolle en dateert uit 1907. In dat jaar werd de bestaande ophaalbrug door stadsarchitect L. Krook vervangen door de draaibrug. Tegelijk met de brug en de bijbehorende brughoofden realiseerde hij het naastgelegen houten brugwachtershuisje. Met de tegenover de brug gelegen Oosterkerk en de woningen aan de Bagijnesingel 1-13 vormt de Schoenkuipenbrug c.a. een markant historisch ensemble dat karakteristiek is voor de binnenstad e.o. van Zwolle.	
	Bankastraat	2-10	Zie: Javastraat 17-53	
	Berkumstraat	35-65	Zie ook: Westerveldstraat 1-29, 2-26, Warmoesstraat 44-66. In het kader van de wijksanering in de Diezerpoort is dit complex rond 1980 gebouwd. Architect G. van der Belt voerde de gekoppelde eengezinswoningen uit met een markante gebogen kap. Het gebogen lijnenspel wordt herhaald in de toegangstrapjes en de balkons. Op de hoek van de Berkumstraat en de Bisschop Willebrandlaan neemt het complex een in het oog vallende positie in.	
	Berkumstraat	100	In 1920-1921 liet het bestuur van de Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie door de bekende Zwolse architect M. Meijerink (1873-1943) dit evangelisatiegebouw met kliniek en conciërgewoning bouwen. Nog altijd verwijst het stermotief boven de ingang naar de benaming “De Ster”. M. en H. Meijerink (1901-1967) voegden in 1928 aan de achterzijde een kleine zaal toe. De oorspronkelijke functie ging lang geleden verloren maar het gebouw behield zijn authentieke karakter. Er is sprake van architectuur- en cultuurhistorische waarden. In de wijk neemt het bouwwerk een opvallende positie in.	

	Beukenstraat	83	Zie: Eikenstraat 2-2a	
	Beukenstraat	91-163	Zie: Kastanjestraat 1-63, 2-34	
	Beukenstraat	92-146	Zie: Kastanjestraat 65-87, 36-60	
	Billitonstraat	23-41, 28-46	Zie: Sumatrastraat 13-43, 36-74	
	Binnengasthuisstraat	1	De villa Molenzicht is gebouwd in 1877, in opdracht van de wijnhandelaar W.A. van Laer. Het pand verving een reeds bestaand (gelijknamig) buitenhuis. Erfgenaam Mr. D. van Laer speelde een belangrijke rol bij de overplaatsing van het binnengasthuis naar de belendende percelen (1923-1924). De villa werd het hoofdgebouw van De Gasthuizen en kwam later in gebruik bij woningstichting Openbaar Belang. Het eclectisch vormgegeven pand is van architectuur- en cultuurhistorisch belang en neemt een opvallende positie in bij de brug over de Nieuwe Vecht.	
	Binnengasthuisstraat	2-13	In 1956-1957 in opdracht van de charitatieve Pruimersstichting gebouwd complex van twaalf woningen. De Zwolse architecten H. Mastenbroek en J.H. de Herder leverden het ontwerp. Het in een traditionele trant met enkele moderne details uitgevoerde complex heeft architectuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van naoorlogse bouwkunst. Er is cultuurhistorische waarde vanwege de ontstaansachtergrond. Als een ensemble van drie trapsgewijs verspringende bouwdelen neemt het complex een opvallende positie in.	
	Binnengasthuisstraat	14-53	De Zwolse architect Mannes Meijerink bouwde dit complex in 1923. Opdrachtgever was de stichting Het Nieuwe Binnengasthuis. Het voor ouderenhuisvesting bestemde binnengasthuis markeert de verplaatsing van het gasthuis uit de binnenstad. Bij de renovatie is het authentieke karakter goed behouden gebleven waardoor er nog immer sprake is van architectuurhistorische waarde. Als een laat voorbeeld van een charitatieve stichting is het complex van cultuurhistorische betekenis. De woningen nemen een in het oog vallende positie in tegenover het lommerrijke park tussen de Binnengasthuisstraat en de Vondelkade.	

	Binnengasthuisstraat	54-55	De zaaddragershuisjes verwijzen nog altijd naar de prestedelijke fase van het gebied langs de Nieuwe Vecht. Hier bestonden diverse oliefabrieken en oliemolens, waarvan molen De Passiebloem het restant vormt. De zaaddragers droegen het lijnzaad naar de molens en fabrieken, waar het werd verwerkt tot lijnolie. De huisjes hebben een 18de-eeuwse oorsprong en zijn van architectuur- en cultuurhistorisch belang. Aan het hier gelegen park nemen ze een opvallende positie in.	
	Bisschop Willebrandlaan	30	Voorheen Molenkampweg 1. Vrml. r.k. Sint-Franciscusschool uit 1958-1959 naar ontwerp van het Nijmeegse bureau J.G. Deur en C. Pouderoyen dat vlakbij ook de nieuwe Sint-Michaëlskerk bouwde. De eertijds voor het lager onderwijs bestemde school is opgezet volgens het haltype. De hal is tegelijk een gang die naar de klaslokalen leidt. Opmerkelijke centraalbouwvormige uitbouw, bestemd voor het schoolhoofd, een leermiddelenkamer, garderobe en wc. Markant voorbeeld van naoorlogse scholenbouw. Cultuurhistorisch belang voor de ontwikkelingsgeschiedenis van katholiek Zwolle.	
	Bisschop Willebrandlaan	32-34	De vrml. Sint-Michaëlskerk (nr. 32) met pastorie (nr. 34) dateert uit 1964. Architectenbureau J.G. Deur en C. Pouderoyen, Nijmegen. Het complex vormt de opvolger van de (gesloopte) neogotische Michaëlskerk in de binnenstad. Het complex is van architectuurhistorisch belang als een voorbeeld van moderne naoorlogse kerkarchitectuur c.a. Cultuurhistorische waarde voor de ontwikkelingsgeschiedenis van katholiek Zwolle. De markante toren vormt al op grote afstand een belangrijke blikvanger en een oriëntatiepunt.	
	Bisschop Willebrandlaan	62	De r.k. begraafplaats dateert uit 1841. Op het door F.W.J.A. baron Van Lamsweerde geschonken terrein staat een sterk in het oog vallende neogotische kerkhofkapel uit 1883. De begraafplaats is bereikbaar via een in dezelfde stijl uitgevoerde toegangspoort. Verder omdat dit historisch waardevolle ensemble een tegelijk met de kapel gebouwd baarhuisje en een Calvariekruis waarvan het gietijzeren corpus uit 1853 dateert. De door kerkhofmuren omzoomde Molenkampsweg scheidt het terrein van de Algemene Begraafplaats uit 1823-1824. Cultuurhistorisch waardevol en van wezenlijk belang voor de geschiedenis van katholiek Zwolle.	

	Blekerswegje	1a-1d	In 1957 in opdracht van J. Jansen (Brink 11) naar een ontwerp van de Gebr. Boxman uit Zwolle gebouwd pand. Het bescheiden vormgegeven bouwwerk werd opgezet als een bedrijfspand met magazijn, kantoor en bovenwoning voor de uitgeverij La Rivière & Voorhoeve die vanaf 1920 op deze locatie gevestigd is geweest. Later vestigde er zich het installatiebedrijf fa. Huberts. Het ontwerp is karakteristiek voor de traditionele variant in de naoorlogse bouwkunst. Bij de aansluiting van het Blekerswegje op de Diezerkade en de Brink neemt het object een opvallende positie in. Enkele detailwijzigingen.	
	Blekerswegje	4-4a	Het uit 1903 daterende bouwwerk vormt een restant van de historische gevelwand langs de stadsgracht vertegenwoordigt architectuur- en cultuurhistorische waarde. Het voor zijn ontstaansperiode vrij ouderwetse ontwerp is geleverd door A.A. Lankhorst Azn. die het pand in opdracht van H. Zijlstra bouwde. Tegelijk met deze beneden- en bovenwoning realiseerde hij enkele inmiddels verdwenen houtloodsen. De rechts van het pand gelegen toegangspoort is eveneens verdwenen. Door de ligging langs genoemde stadsgracht vertegenwoordigt dit opmerkelijke pand ensemblewaarde.	
	Blekerswegje	6	Tegenover de Stadsgracht staat dit pand uit omstreeks 1840-1860, maar vermoedelijk met een oudere kern. Het tweelaags pand is in zijn vormgeving verwant aan het late Classicisme. Als een restant van de historische bebouwing langs genoemde stadsgracht is het object van cultuurhistorische waarde. Het bouwwerk neemt een in het oog vallende positie in.	
	Boerendanserdijk	1	Dit langs het water van de Nieuwe Vecht gelegen pand uit circa 1915 maakt deel uit van een historisch ensemble waartoe ook molen De Passiebloem behoort. Het in 2009 door brand aangetaste pand vormt als een voormalige portierswoning het enige restant van het gesloopte fabriekscomplex van de firma Reinders (oliefabrieken). Net als genoemde molen verwijst de woning naar de vroegere bedrijvigheid langs de Nieuwe Vecht waar oliehoudende zaden in molens en fabrieken tot olie werden verwerkt.	

	Borneostraat	5-13	Zie ook: Soendastraat 12-14. Dit van een jaarsteen voorziene sociale woningbouwcomplex dateert uit 1935-1936 en vormt de laatste vooroorlogse invulling van de wijk. Het in opdracht van de Derk Buisman Stichting gebouwde complex is uitgevoerd in een traditionalistische trant, verwant aan de Delftse School. In rode handvormsteen uitgevoerd metselwerk. Zorgvuldig gedetailleerde ingangen in een ondiepe portiek met blokverbandlijsten en een luifel. Stedenbouwkundige waarde als onderdeel van vooroorlogse stadsinvulling in een arbeiderswijk. Vermoedelijke architect: M. Meijerink.	
	Borneostraat	15	Zie: Soendastraat 1-5	
	Borneostraat	17-61	Dit blok uit 1946-1947 markeert de naoorlogse ontwikkelingen in de Diezerpoort. Architectenbureau Meijerink leverde in opdracht van woningbouwvereniging Samenwerking het ontwerp. De tweelaags woningen zijn uitgevoerd in een traditionalistische trant met kenmerken van de Delftse School. Opzet als ‘een Hollands huis’ met bakstenen gevels en een pannendak. Markante onder een segmentboog gevatte ingangen en ruitvormig siermetselwerk. Door zijn langgerekte gevelwand voegt het complex zich naar de bestaande opzet van het met woonblokken ingevulde buurtje.	
	Borneostraat	4-10	In 1936 in opdracht van de Zwolse Vereniging tot Verbetering der Arbeiderswoningen gebouwd complex, naar ontwerp van W.A.N. Aberson. Vroeg voorbeeld van een portiekflat, met beneden- en bovenwoningen die toegankelijk zijn via twee trappenhuizen. Opvallend is de aansluiting bij de traditionele huizenbouw, door het hoge zadeldak met pannendekking. Het ontwerp is van typologische waarde. Ondanks enkele detailwijzigingen bleef het authentieke karakter goed behouden.	
	Borneostraat	12-50	Complex van twintig arbeiderswoningen, in 1928 in opdracht van de Zwolse Vereeniging tot Verbetering der Arbeiderswoningen gebouwd. De architect was W.A.N. Aberson. Karakteristiek is de verwantschap met de Amsterdamse School. Dit blijkt vooral uit de mansardedaken met rode pannendekken. Hoog doorgestoken topgevels met steekkappen vormen een levendige afwisseling binnen het door horizontalen gedomineerde lijnenspel. Karakteristieke invulling in een door gevarieerde vooroorlogse bebouwing gedomineerde woonwijk.	

	Borneostraat	52-60	Aan de betreffende zijde van de Borneostraat bouwde de Vereniging tot Verbetering der Arbeiderswoningen ook dit markante blok. Het dateert uit 1924 en is ontworpen door J.D.C. Koch, Zwolle. De éénlaags woningen zijn voorzien van roodgedekte zadeldaken met dakhuizen die langs de bovenzijde met verticale sierstroken zijn verlevendigd. De langs de onderzijde van de dakhuizen doorlopende goten vormen een markant horizontaal tegenwicht. Ondanks detailwijzigingen bleef het authentieke karakter goed behouden. Karakteristieke invulling van een vooroorlogse arbeiderswijk.	
	Borneostraat	z.n.	Tussen 70 en 72. Het betreft de doorgang naar het vroegere binnengasthuis ofwel de voor ouderenhuisvesting bestemde woninkjes die in 1923-1924 door architect M. Meijerink aan de Binnengasthuisstraat werden gebouwd. De poort draagt het jaartal 1924 en is voorzien van het opschrift GASTHUIS. Het object vormt een wezenlijk onderdeel van bedoeld complex en is van cultuurhistorische waarde. Aan de Borneostraat is de poort een markante afwisseling binnen de aaneengesloten gevelwand.	
	Brink	1	Zie ook Thomas a Kempisstraat 2. Het hier gevestigde stadscafé markeert een oud perceel waarvan de huidige verschijningsvorm teruggaat op circa 1850. Vermoedelijk is er evenwel een oudere kern. Het pand maakt immers deel uit van de gevelwanden aan de kop van de Thomas a Kempisstraat, waar Dieze van oudsher direct vanuit de stad bereikbaar was. Het uit verschillende panden bestaande bouwwerk vertegenwoordigt bouw- en architectuurhistorische waarden en neemt een stedenbouwkundig belangrijke positie in.	
	Brink	5-7	Dit uit het laatste kwart van de 19de eeuw daterende complex van drie woningen ligt in de zichtas van het haaks op de Brink aansluitende Koewegje. De woningen zijn uitgevoerd in een bescheiden trant met gemetselde gevels en een hoofdgestel. In de loop van de tijd ondergingen ze een aantal wijzigingen maar in de hoofdvorm is het authentieke karakter goed behouden gebleven.	

	Brink	11-11a-11b	Deze voormalige villa dateert uit circa 1860-1870 en vormt een stedenbouwkundig waardevol hoekpand aan het wigvormige pleintje bij de aansluiting van het Koewegje op de Brink. Als een voorbeeld van de villabouw die vanaf het derde kwart van de 19de eeuw langs een uitvalsweg van de stad werd gerealiseerd vertegenwoordigt het object cultuurhistorische waarde. Karakteristiek zijn de witgepleisterde gevels met hoeklisenen en een hoofdgestel. De getoogde vensters zijn voorzien van een T-schuifraam.	
	Brink	13	Dit in 1914 gebouwde pand is van cultuurhistorische betekenis door de opzet als een samenkomstlokaal met woning voor de 'Vergadering', een religieus genootschap dat in de jaren 1880 in het kader van het Reveil ontstond. De Vergadering was in Zwolle nauw gerelateerd aan de uitgeverij La Rivière & Voorhoeve die even verderop aan de Brink was gevestigd. Nog steeds is Brink 13 als een kerkje in gebruik. Het authentieke karakter van dit pand is goed behouden gebleven. Markant afgeschuinde hoekpartij bij de aansluiting op het Koewegje.	
	Brink	2-3	Deze gevelwand is karakteristiek voor het kleinschalige en welhaast dorpse karakter bij de entree van de Diezerpoort, aan de Brink. De gevels dateren uit het midden van de 19de eeuw en maken vermoedelijk deel uit van een oudere bouwkern. Tezamen met de overige bebouwing rondom de Brink vertegenwoordigen de panden een waardevol stedenbouwkundig ensemble, als achtergrond van de hier gelegen historische stadsgracht.	
	Brink	4	Het pand is één van de oude villa's die rond 1850-1860 bij de aansluiting van de Brink op het Blekerswegje zijn gebouwd, langs de uitvalsweg van de stad en bij de hier gelegen haven. Het tegenwoordig als een winkel en bovenwoning in gebruik zijnde object wordt nog altijd gekenmerkt door karakteristieke gepleisterde gevels met een cordonlijst en een hoofdgestel.	

	Brink	8-10	Stedenbouwkundig waardevol ensemble dat uit een blok van drie middenstandswoningen bestaat. Ze zijn in 1935 vanuit één opzet naar een ontwerp van C.J. Vriens gebouwd en uitgevoerd in een vrij zakelijke trant. Vanaf de Bagijnesingel valt dit in rode handvormsteen opgetrokken blok op door zijn zorgvuldige opzet. Het blok vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering is het authentieke karakter goed behouden gebleven.	
	Brink	12	Uit 1932-1933 daterend pand. Het van siermetselwerk voorziene ontwerp vertegenwoordigt enige architectuurhistorische kwaliteiten. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Er is situeringswaarde door de markante ligging bij de aansluiting van het Koewegje op het wigvormige pleintje langs de Brink. Architect onbekend (signatuur onleesbaar).	
	Brink	14-14a	In 1959-1960 liet de op de hoek van het Blekerswegje gevestigde uitgeverij La Rivière & Voorhoeve haar bestaande magazijn verbouwen tot een magazijn met kantoor. Het Zwolse architectenbureau Lankhorst schiep een modern-functionalistisch pand dat wordt gekenmerkt door een evenwichtig spel van horizontalen en verticalen. Op de verdieping kwam het directiekantoor. Ondanks het verlorengaan van de uitgeverij-belettering langs de daklijst is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Het ontwerp vertegenwoordigt architectuurhistorische kwaliteiten.	

 	Burgemeester Drijbersingel	11-13	Dit uit 1958 daterende en in 1966-1967 uitgebreide schoolgebouw (Dr. Itardschool = Vermeerstraat 42) is een opmerkelijk voorbeeld van naoorlogse scholenbouw in Zwolle. Het complex werd gebouwd als een B.L.O.-school voor lager en kleuteronderwijs voor jongens en meisjes. Architect S. van der Wal (directeur Openbare Werken) zette de school op volgens het paviljoensysteem, met de nadruk op 'licht, lucht en ruimte' en met onder meer aparte ruimtes voor een schoolarts en een logopediste. Hij ging daarbij uit van het schooltype Wilhelmi dat omstreeks 1950 in Groningen was geïntroduceerd. De zeven door middel van lage portalen geschakelde klaslokalen verhouden zich in een flauwe curve tot elkaar. De entree is gericht op de Vermeerstraat. De klaslokalen krijgen van verschillende zijden licht, maar zijn duidelijk georiënteerd op het zuiden, waar ze de grote open speelruime afkaderen. Ondanks het (gedeeltelijke) verlies van de oorspronkelijke functie is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Het ruim opgezette complex maakt deel uit van de groene kantoren- en scholenzone, die in de jaren zestig werd ontwikkeld aan het noordelijke Zwolse stadssingel. De gebouwen liggen hier in een groene, campusachtige structuur, karakteristiek voor ontstaansperiode, toen onderwijsgebouwen (en kantoren) vaak geclusterd werden in groene zones in wijkranden. De school is vanaf 2000 (deels) in gebruik bij het Leger des Heils.	
	Burgemeester Drijbersingel	15	Het gebouw van de Samenhofkerk dateert uit omstreeks 1965-1970 en is in opdracht van de Baptistengemeente gebouwd. Het Zwolse architectenbureau Meijerink leverde het ontwerp. Voorbeeld van moderne naoorlogse kerkarchitectuur. Karakteristiek voor dit modern-functionalistische bouwwerk is de als een tamelijk lage sokkelverdieping opgezette eerste bouwlaag die terugwijkt van de tamelijk robuuste bovenverdieping. Het object maakt deel uit van een strook met deels grootschalige (kantoor)bebouwing en scholen in een campusachtige opzet, die de overgang van de woonbuurtjes van Diezerpoort naar het binnenstadsgebied markeert.	

	Burgemeester Drijbersingel	25-25a	Dit vroegere kantoor van het GAK is in 1952-1953 gebouwd door architect H. Hoogewoning (Bureau Elling). Het bestaat uit enkele meerlaags vleugels met platte daken. Het ruim opgezette complex maakt deel uit van de groene kantoren- en scholenzone, die in de jaren zestig werd ontwikkeld aan het noordelijke Zwolse stadssingel. De gebouwen liggen hier in een groene, campusachtige structuur, karakteristiek voor ontstaansperiode, toen onderwijsgebouwen (en kantoren) vaak geclusterd werden in groene zones in wijkranden. In de jaren 1970 is het gebouw enkele malen uitgebreid maar het authentieke functionalistische karakter bleef goed behouden. In de voortuin een betonnen kunstwerk in de vorm van een gestileerde vogel (of vis).	
	Burgemeester Drijbersingel	z.n.	De beeldhouwer Frits Sieger maakte in 1966 de bronzen plaquette van Dr. L.L. Zamenhof, grondlegger van het Esperanto. Het monument staat bij de aansluiting van de Burgemeester Drijbersingel op de Zamenhofrotonde. De plaquette bevond zich eerder bij het Esperanto-monument van J. Maagendans aan de Zamenhofsingel (1976). Toen het is herplaatst op de huidige locatie is een nieuw muurtje gemetseld, waartegen de plaquette is aangebracht. Op het betreffende groenperceel valt het kunstwerk pas in tweede instantie op. De plaquette is van kunst- en cultuurhistorisch belang.	

	Burgemeester Roelenweg	1	Voormalige Lederwarenfabriek Welma, met kantoor en woning, in 1953 gebouwd in opdracht van J. Cohn, naar ontwerp van architect P. Lankhorst uit Zwolle. Behoort tot de vroeg-naoorlogse industriële ontwikkelingen ten noorden van het Zwarte Water, nabij het centrum. Sobere traditionele baksteenarchitectuur, in details gewijzigd.	
	Burgemeester Roelenweg	9	Het behandelcentrum voor Geestelijke Gezondheidszorg RIAGG dat in 1994-1995 door architect J.J.M. klompenhouwer van Brouwer Steketee Architecten (Rotterdam) werd gebouwd, wordt aan het Zwarte Water en de hier gelegen Hofvlietbrug gekenmerkt door een hoge en in paarsrode baksteen opgetrokken bouwmassa. Het gebouw heeft een opmerkelijke plattegrond, met drie vleugels die haaks aansluiten op een centraal aan het water geplaatst torenachtig bouwdeel.	
	Burgemeester Roelenweg	11	Nagenoeg direct aan de weg gelegen kantorencomplex (advocatenkantoor Nysingh) dat uit omstreeks 1985-1990 dateert. Het bouwwerk wordt gekenmerkt door een functionalistische opzet en bestaat uit meerdere bouwlagen onder platte daken. Geen hoge architectuurhistorische waarden.	
	Burgemeester Roelenweg	13	Omvangrijk kantorencomplex uit 2007 (Achmea), deel uitmakende van een strook met instellings- en kantoorbebouwing langs het Zwarte Water. Het modern-functionalistische complex wordt gekenmerkt door deels in hoogte verspringende, meerlaags bouwdelen, de toepassing van verschillende staal- en betonconstructies en ligt ingebed binnen een stelsel van bijbehorende parkeerterreinen. Opmerkelijke cilindervormige 'kantoortoren'. Ontwerp van architectenbureau LKSVDD, Kick Leijh. Promimente situering aan Zwarte Water, A28 en Burgemeester Roelenweg. Voorbeeld van hedendaagse architectuur met hoge ruimtelijke kwaliteit.	

	Burgemeester Roelenweg	15-17	Bedrijfsbebouwing uit omstreeks 2000 (Ferwerda Automaterialen). Het puur vanuit een utilitaire optiek opgezette gebouw zal zijn samengesteld uit een staalskelet en wordt gekenmerkt door een massieve en 'doos-achtige' verschijningsvorm. Karakteristiek zijn de platte daken en de met beplating afgewerkte gevels. Geen bijzondere architectuur- of cultuurhistorische betekenis.	[redacted]
	Burgemeester Roelenweg	19-25	Net als het bedrijfspand op de nrs. 15-17 maakt dit bouwwerk deel uit van een terrein met enkele autobedrijven, op de hoek van de Blaloweg en de Burgemeester Roelenweg. Het pand is opgezet als een autobedrijf, gecombineerd met een showroom en dateert uit omstreeks 2000. Er zijn twee bouwlagen, gevat onder een plat dak. Karakteristiek is ook hier de doosvormige en puur utilitaire opzet. Geen bijzondere architectuurhistorische betekenis.	[redacted]
	Caspar Fagelstraat	1-17	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Caspar Fagelstraat	2-64	Zie: Isaac van Hoornbeekstraat 1-95, 2-96	

	Ceintuurbaan	15	Dit door de Eindhovense gloeilampenfabriek Philips gerealiseerde bedrijfscomplex is vanaf 1953 in fasen tot stand gekomen, met de jongste bouwdelen uit de jaren 1970. Het eigen bouwbureau van Philips leverde de ontwerpen, veelal in samenwerking met het aannemersbedrijf J. van Egteren uit Enschede. De diverse gebouwen – bestemd voor de productie van condensatoren – kenmerken zich door een modern-functionalistische vormgeving. Karakteristiek is dan vooral het strakke lijnenspel van horizontalen en verticalen en deels in een rasterpatroon opgenomen vensterreeksen. Karakteristiek voorbeeld van naoorlogse bedrijfsarchitectuur, markant gelegen op de hoek van de Floresstraat.	
	De Voochtstraat	1-47	Zie: Zerboltstraat 2-68	
	Diezerenk	4-6	Deze twee woningen aan de Diezerenk dateren uit 1929-1930 en werden gebouwd naar een ontwerp van H.J. Gelder. Ze zijn karakteristiek voor de kleinschalige arbeidersbebouwing op de Diezerpoort. De twee in een zakelijke trant uitgevoerde huizen vallen op door hun markante hoge kap.	
	Diezerenk	44-46	Dit laat 19de-eeuwse pand verwijst nog naar het vroegere dorpsachtige en landelijke karakter van Diezerpoort. Van dit bouwwerk bleef een vooroorlogs ontwerp voor de toevoeging van een schuur behouden. Het pand zal oorspronkelijk als een kleine boerderij hebben gefungeerd. Ondanks een aantal wijzigingen is het authentieke karakter goed behouden gebleven.	

	Diezerhoven	1-7	Uit 1927 daterende hoekbebouwing. Blijkens de bewaard gebleven bouwtekeningen ging het hier oorspronkelijk om de combinatie van woon- en werkbebouwing (winkel, werkplaats). Het tweelaags pand markeert de hoekaansluiting van enkele straten. Deels gewijzigde detaillering.	
	Diezerhoven	9-21	Dit complex van aaneengesloten arbeiderswoningen dateert uit omstreeks 1925. De éénlaags woninkjes zijn voorzien van een gezamenlijk mansardedak met rode pannendekking. Ze hebben elk een asymmetrisch ingedeelde voorgevel waarvan het woonkamervenster is opgezet met een kruiskozijn. De detaillering van ramen en deuren ging deels verloren.	
	Diezerkade	1	De uit 1880 daterende voormalige villa van baron Van Pallandt is ontworpen door de architecten W. en F.C. Koch. Het oorspronkelijk vrijstaande pand is tegenwoordig in gebruik als een dubbele winkel met bovenwoning. De villa is uitgevoerd in een eclectische trant met sierlijsten en van kuiven voorziene vensters. Architectuurhistorisch waardevol. Stedenbouwkundig van belang door de markante hoekligging bij de aansluiting op de Burgemeester Drijbersingel en door de ligging langs een historische stadsgracht met brug. Het pand is één van de villa's die vanaf het derde kwart van de 19de eeuw bij de entree van Dieze zijn gerealiseerd.	
	Diezerkade	1a, 2-3, 4, 5, 6	Straatwand, bestaande uit een rij aaneengesloten historische panden, die door de schaal en de overeenkomstige opzet (twee bouwlagen met kap, gevelbreedte, ligging op diepe percelen) een markant ensemble vormen. De bovengevels met traditionele indeling zijn nog intact. Mogelijk bevinden zich achter de 19de-en vroeg 20ste-eeuwse voorgevels nog oudere bouwsubstanties. Belangrijk ensemble in het stadsbeeld langs de Stadsgracht.	

	Diezerkade	7-8	Zie ook Diezerplein 2. Dit architectuurhistorisch waardevolle pand dateert uit het laatste kwart van de 18de eeuw. Karakteristiek zijn onder meer de hoge kap en de vrij zware kozijnen. Het pand maakt deel uit van de historische gevelwand langs de als een haven in gebruik zijnde stadsgracht die de overgang naar Dieze markeert. Als onderdeel van de gevelwand en op de hoek van het Diezerplein vertegenwoordigt het object stedenbouwkundige waarde. Het typologisch waardevolle object verwijst naar de historische ontwikkelingen van Dieze en is daardoor van cultuurhistorisch belang.	
	Diezerkade	9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	Straatwand, bestaande uit een rij aaneengesloten historische panden, die door de schaal en de overeenkomstige opzet (twee bouwlagen met kap, gevelbreedte, ligging op diepe percelen) een markant ensemble vormen. De bovengevels met traditionele indeling zijn nog intact. Mogelijk bevinden zich achter de 19de-en vroeg 20ste-eeuwse voorgevels nog oudere bouwsubstanties. De hoge schilddak van de nrs. 10-11 kunnen daar op wijzen. De nrs. 9 en 12 hebben een bovengevel met markante decoratieve details uit de tweede helft van de 19de eeuw. Belangrijk ensemble in het stadsbeeld langs de Stadsgracht.	
	Diezerkade	16	Zie ook Thomas a Kempisstraat 1. In zijn huidige verschijningsvorm dateert dit pand uit omstreeks 1850, maar de bouwmassa zal van oudere datum zijn. Alleen al door de geknikte opzet neemt dit hoekpand een markante positie in waardoor er sprake is van situationele waarde. Het pand vertegenwoordigt bouw- en architectuurhistorische kwaliteiten. Als een onderdeel van de oudste bebouwing van Dieze is het object van cultuurhistorische betekenis.	

	Diezerplein	1a-7a	Deze voormalige herenhuizen uit omstreeks 1905 zijn vermoedelijk gebouwd door de bekende Zwolse architect G.G. Post. De nu deels tot winkels omgevormde woningen zijn uitgevoerd in Jugendstiltrant met kenmerken van de historiserende bouwkunst. Karakteristiek is dan vooral de roodverblendstenen detaillering. Het levendig vormgegeven ontwerp neemt mede door de ligging aan een klein pleintje een markante positie in. De schuine ligging van het blok is het gevolg van een oude verkavelingssituatie, toen hier nog een deel van de vroeg 17de-eeuwse vestinggracht lag.	
	Diezerplein	9-9a	Winkelwoonhuis, bestaande uit twee winkels met bovenwoningen uit de jaren dertig van de 20ste eeuw. Het pand bleef wat betreft de hoofdvorm, de gevelindelingen, de winkelpuien en de bovengevels met markante erkerramen vrij gaaf bewaard. De witte verflaag is niet origineel. Karakteristiek voorbeeld van eenvoudige winkelarchitectuur uit het interbellum. Het pand heeft enige beeldbepalende waarde vanwege de ligging aan het Diezerplein.	
	Diezerplein	21	Uit omstreeks 1870 daterend pand met een gaaf bewaard gebleven winkelpui uit 1924-1925. Ene J. Ester liet de pui tegelijk met een op het achterterrein te bouwen schuur realiseren, toen het woonhuis op de begane grond een winkelfunctie kreeg. In 1927 liet de heer Ester het schilddak vervangen door de huidige mansardekap. Weliswaar zijn de penanten van de pui wit overgeschilderd en is de detaillering van de bovenvensters gewijzigd, maar het bouwwerk behield zijn authentieke karakter. Bij de aansluiting op een wigvormig pleintje neemt het object een stedenbouwkundig markante positie in.	

	Diezerplein	25	Dit uit circa 1898 daterende pand is van typologisch belang als een goed herkenbaar voorbeeld van een historisch bedrijfspand met bovenwoning. Het ontwerp is uitgevoerd in Neorenaissancetrant, met speklagen en sluitstenen. Opvallend is uiteraard de brede inrijpoort die nog altijd verwijst naar de kleinschalige bedrijfsactiviteiten die in het verleden in de Diezerpoort plaatsvonden. Het object is van situationeel belang als een markant onderdeel van de historische bebouwing langs een wigvormig en met linden beplant pleintje.	
	Diezerplein	29-39	In 1909-1910 liet aannemer H.J. Sluiter dit blok naar een ontwerp van de bekende Zwolse architect G.G. Post bouwen. Door het metselwerk in rode verblendsteen is aangesloten bij de Jugendstil. Verder wordt het ontwerp gekenmerkt door traditionele motieven zoals speklagen en segmentbogen. Mede door de brede overstekken kreeg het complex een levendig en schilderachtig karakter, waardoor het zich harmonieus voegt naar het tegenover liggende en met linden beplante pleintje. Typologisch waardevol door de combinatie van woningen en (hoek)winkels. Ondanks enkele wijzigingen bleef het authentieke karakter goed herkenbaar.	
	Diezerplein	2	Zie Diezerkade 7.	
	Diezerplein	4	Uit circa 1870 daterend pand met een door de Gebr. Boxman ontworpen winkelpui uit 1949. De van oorsprong symmetrische voorgevel van dit bouwhistorisch waardevolle object is nog goed herkenbaar (middenrisaliet). De winkelpui verwijst naar de historische winkelnering in Dieze die hier vanaf circa 1850 steeds belangrijker werd. Ondanks de wit overgeschilderde gevels is het authentieke karakter van het pand goed herkenbaar gebleven.	
	Diezerplein	14, 16-16a		

	Diezerplein	20-22	In 1903 liet de bakker F.T. Redeker de bestaande bebouwing naar een ontwerp van G.Th. Ruberg verbouwen. Het pand werd opgezet met een bakkerswinkel, beneden- en bovenwoningen. Door de voorgevel in rode verblendsteen neemt het object een opvallende positie in, vlakbij een wigvormig en met linden beplant pleintje. Karakteristiek voor de historiserende gevelgeleding zijn de speklagen en de segmentbogen met sluitstenen. Door de gevelbeëindiging met een witgeverfd hoofdgestel voegt het pand zich naar oudere ontwerpen. De markante positie wordt versterkt door de drielaags opzet, terwijl het Diezerplein juist door tweelaags bebouwing wordt gedomineerd.	
	Diezerplein	34	Het betreft het rechter pand op de foto. Kleinschalige bedrijfsbebouwing uit omstreeks 1915-1920, cultuurhistorisch waardevol door de verwijzing naar de historische ontwikkelingen in Dieze. Het zowel in de hoofdvorm als de detaillering goed behouden gebleven object vormt tezamen met het vroegere bedrijfs- en winkelpand op nr. 36a een architectuurhistorisch en situationeel waardevol ensemble, op de hoek van de Schoolstraat.	
	Diezerplein	36a	Linker pand op de foto. Dit vrml. bedrijfs- en winkelpand telt twee bouwlagen onder een afgeplat omlopend schilddak. Het dateert uit circa 1895 en is uitgevoerd in een neorenaissancistische trant. Cultuurhistorisch waardevol door de verwijzing naar de historische nering en bedrijvigheid in Dieze. Het zowel in de hoofdvorm als de detaillering goed behouden gebleven object vormt tezamen met het vroegere bedrijfspand op nr. 34 een architectuurhistorisch en situationeel waardevol ensemble, op de hoek van de Schoolstraat. Markante historische winkelpui.	

	Eikenstraat	2-2a	Zie ook: Beukenstraat 83. Het sinds 2002 bij de Brede School in gebruik zijnde complex dateert uit 1962-1964 en is ontworpen door architect S. van der Wal (directeur Openbare Werken). De deels voor het VGLO- en deels voor het ULO-onderwijs bestemde school (Dr. A. Jacobsschool en E. Heimansschool) werd uitgevoerd volgens het haltype, met rondom een ontmoetingshal gegroepeerde klaslokalen. De diverse vleugels werden ingericht voor theorie- en praktijklokalen. Aan de kopzijden gesitueerde trappenhuizen. Karakteristieke functionalistische vormgeving, met een deels in het zicht gelaten betonstructuur en gemetselde gevels. Het authentieke karakter – deels met vitrinevensters – is vrij goed behouden gebleven.	
	Esdoornstraat	25	De Opstandingskerk (Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt) is in 1964 gebouwd door architect W. Boxman. Het opmerkelijke complex bestaat uit drie geschakelde rechthoeken: een voorplein, een vleugel met nevenruimtes en de kerkzaal zelf. In 1999 is het gebouw uitgebreid. Het functionalistisch vormgegeven bouwwerk wordt gekenmerkt door een evenwichtig spel van horizontalen en verticalen. Door zijn hoekligging neemt het gebouw een in het oog vallende positie in, waarbij de markante stalen toren van oriënterende betekenis is.	
	Floresstraat	1-15	Vanaf 1957 kwam dit bedrijfscomplex tot stand, met diverse latere verbouwingen en wijzigingen. Opdrachtgever was het automobielbedrijf van de fa. Berendsen en De Graaf. Architect onbekend. Tegenwoordig zijn er diverse bedrijfjes gevestigd. Het bouwwerk is een karakteristiek voorbeeld van naoorlogse kleinschalige bedijfsbebouwing.	

	Floresstraat	21	Uit circa 1955 daterend bedrijfsgebouw dat in samenhang met de Philipsfabrieken (zie Ceintuurbaan 15) is gebouwd. Het uit een hoge bedrijfshal bestaande bouwwerk is opgezet in een staalskelet met gemetselde gevels en stalen ramen. Het platte dak is voorzien van shedkappen. Ze vormen opmerkelijke lichtstraten, als een karakteristiek onderdeel van dergelijke bedrijfsbebouwing. Gaaf bewaard gebleven karakter.	
	Geert Grootestraat	3-3a	Geheel overeenkomstig de stedenbouwkundige uitgangspunten in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog markeert een strook met schoolgebouwen de wijkgrens, in de oksel tussen de Ceintuurbaan en de A28. Langs laatstgenoemde weg zijn de scholen in een ruime groenstrook gesitueerd. Net als de tegenoverliggende flatgebouwen zijn ze diagonaal op de straat gericht. Het onderhavige bouwwerk uit circa 1960 verloor de oorspronkelijke functie. Karakteristiek is nog steeds de modern-functionalistische opzet met een markante afwisseling van lokalen en tussenliggende verbindingsdelen. Vrij gaaf karakter.	
	Geert Grootestraat	5	Vermoedelijk gaat het hier om een voormalige kleuterschool, gebouwd omstreeks 1960. Het éénlaags bouwwerk is uitgevoerd volgens het paviljoentype en met een deels in het zicht gelaten betonskelet. Evenwichtige afwisseling van horizontalen en verticalen. Markante ligging op de groenstrook langs de A28. Vrij gaaf karakter.	
	Geert Grootestraat	2-200	Dit flatcomplex dateert uit 1956 en is ontworpen door de architecten H. Mastenbroek en J.H. de Herder. S.J. van Embden en N.P.H.J. Roorda van Eysinga leverden het stedenbouwkundige plan. Het betreft een opzet met maisonnettes die bereikbaar zijn via galerijen met een aan een kopzijde geplaatst trappenhuis. Markant is de afwisseling van de zeslaags flatgebouwen met bijbehorende blokken met tweelaags eengezinswoningen met flauw hellende zadeldaken. De diagonaal gesitueerde woningblokken zijn tezamen met de flatgebouwen in stempelvorm gerangschikt. Langs de Geert Grootestraat vormt dit grid een scherm ter afscheiding van de	

			hierachter gelegen intieme woonbuurtjes. Tezamen met andere bebouwing maakt het complex deel uit van de groenstructuur langs de rand van de wijk en de A28. In 1977 is het complex in opdracht van woningbouwvereniging Beter Wonen in het kader van 'groot onderhoud' ingrijpend gerenoveerd.	
	Gennestraat	1	In 1916 liet de Zending- en Zondagsschoolvereniging "Wees een Zegen" het gelijknamige gebouw bouwen. Deze vereniging had een (Synodaal) Gereformeerde grondslag en was opgericht in 1877. Nog steeds prijkt op de voorgevel van het catechisatielokaal de oorspronkelijke naam, maar zijn functie heeft dit gebouw al lang verloren. In de door woningbouw gedomineerde omgeving neemt het pand een opvallende positie in. Cultuurhistorische waarde. De detaillering ging evenwel verloren, dichtgemetselde vensters.	
	Hemerkenstraat	1-67, 2-82	Zie: Van Ummenstraat 1-47, 2-82	
	Hobbemastraat	1-3	Zie: Rembrandtlaan 15-51	
	Hobbemastraat	5-13	Zie: Albert Cuypstraat 38-60	
	Hobbemastraat	6	Stadsarchitect L. Krook leverde het ontwerp voor deze in 1929 gebouwde school die was bestemd voor het openbaar lager onderwijs. Overeenkomsten zijn te zien met de een jaar later door Krook gebouwde Elbertsschool (Kamperpoort). Karakteristiek is de vermenging van zakelijke kenmerken met motieven van de Amsterdamse School. Alhoewel het gebouw in zijn hoofdvorm goed behouden is gebleven, onderging de detaillering ingrijpende wijzigingen, met onder meer nieuwe ramen in afwijkend materiaal.	

	Hogenkampsweg	25	De Vrije Evangelische kerk neemt door haar dakvormige opzet een opmerkelijke positie in. Het gebouw dateert uit omstreeks 1980-1985. Voor de verstedelijking van dit op verschillende begraafplaatsen aansluitende gebied stonden hier diverse standerd-pelmolens. Aan de Hogenkampsweg neemt het vrijstaande kerkje door zijn opvallende vormgeving een in het oog vallende positie in.	
	Hogenkampsweg	105-199	Zie ook: Jan Buschstraat 7-65, Schutkenstraat 1-55, 2-56, Ruusbroecstraat 8-134, Hornstraat 1-99, 2-28. Het uit portiekflats bestaande complex is in 1960-1961 gebouwd naar een ontwerp van de Arnhemse architect L.J. Zwarts. De in sobere functionalistische trant vormgegeven flatgebouwen staan als strokenbouw in een open verkaveling, ingepast binnen een ruime groenstructuur met gazons en geboomte. De bouwblokken aan de Hogenkampsweg vormen markante stedenbouwkundige accenten langs de Hogenkampseweg, één van de wijkontsluitingswegen van Dieze Oost (hoge waarde). Eén van deze blokken bevat de miljoenste naoorlogse woning in Nederland (nr.139). De oplevering op 8 november 1962 werd gevierd in aanwezigheid van koningin Juliana. Voor de woning is een herinneringsmonument opgericht (zeer hoge waarde).	
	Hogenkampsweg	2-144	Het Zwolse architectenbureau Vriens ontwierp dit in 1973-1974 gebouwde flatcomplex. De bouw- en beheermaatschappij Bouw Modern liet de 28 woningen uitvoeren als vrijgezellen- en alleenstaandenflats. Er werd uitgegaan van het type van de portiekflat. In zijn vormgeving sluit het complex min of meer aan bij de traditionele ontwikkelingen, met een pannendak en gemetselde gevels (ter verhulling van het betonskelet). Langs de als een doorgaande weg dienende Hogenkampsweg vormen de flatgebouwen een monumentale gevelwand.	
	Holtenbroekerweg	1-5	Zie: Vermeerstraat 49-61	
	Hornstraat	1-99, 2-28	Zie: Hogenkampsweg 105-199	
	Iepenstraat	63-105, 80-82	Zie: Kastanjestraat 1-63, 2-34	

	Iepenstraat	62-78, 84-128	Zie: Populierenstraat 13-37, 14-44	
	Isaac van Hoornbeekstraat	1-95, 2-96	Zie ook: Caspar Fagelstraat 2-64. De betreffende 128 woningen zijn in opdracht van de Zwolse woningbouwvereniging A.Z.C.W. in 1954-1955 gebouwd. Architectenbureau H. en A.H. Klomp uit Enschede leverde het ontwerp. De volgens het portiektype opgezette flatgebouwen maken deel uit van een open verkaveling en zijn in strokenbouw gerangschikt. Ze worden gekenmerkt door evenwichtige gevelindelingen en een vrij traditionalistische vormgeving met de nadruk op schoonmetselwerk en pannendaken. Karakteristiek is de regelmatige afwisseling van ingangspartijen en van ijzeren hekwerken voorziene balkons. De ruime ligging op groenstroken met heesters en geboomte accentueert de voor de bouwperiode karakteristieke aandacht voor 'licht, lucht en ruimte'. Het authentieke karakter is goed behouden gebleven.	
	Jacob Gillesstraat	1-47, 2-50	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Jan Buschstraat	7-65	Zie: Hogenkampsweg 105-199	
	Jan Buschstraat	6	In 1971 door de Zwolse architect W. Wormhoudt in samenwerking met het eveneens in Zwolle gevestigde bedrijf H.P. van Schieveen gebouwde school. Het gebouw – dat oorspronkelijk als een christelijke L.E.A.O.-school diende – wordt gekenmerkt door een functionalistische opzet met haaks op elkaar aansluitende vleugels rondom een binnenhof. Bij de hoofdingang is tegen de gevel een kunstwerk aangebracht. Het schoolcomplex neemt een opvallende positie in bij de aansluiting van de hier gelegen woonbuurtjes op het park De Hogenkamp.	

	Jan Tooropstraat	1-17, 10-20	Zie: Albert Cuypstraat 2-16	
	Javastraat	17-53	Zie ook: Bankastraat 2-10. Het sociale woningbouwcomplex aan de Javastraat en de Bankastraat (Indische Buurt) dateert uit circa 1925 en is gebouwd in opdracht van de Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereeniging. De naam van de architect is niet bekend, wel dat hij uit Amsterdam kwam. Karakteristiek voor deze éénlaags arbeiderswoningen is de opzet met pannendaken die op geregelde afstanden worden afgewisseld door brede dakhuizen met een steekkap,hetgeen aan het complex een levendig karakter verleent. Karakteristiek voorbeeld van vooroorlogse stadsplanning in een arbeiderswijk met verwantschap aan de tuindorpgedachte.	
	Johan de Wittstraat	1-17, 2-22	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Johan van Oldenbarneveldtstraat	1-17, 2-22	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	

	Jupiterstraat	1-27	Blok met ruime middenstandswoningen uit circa 1930-1935. De tweelaags woningen zijn gevat onder een gezamenlijk schilddak met op de hoeken een steekkap. Zorgvuldig samengesteld ontwerp, goed behouden gebleven historisch karakter. Bij de aansluiting op de Meppelerstraatweg vormen ze een monumentale gevelwand, pal tegenover de vrml. Marechausseekazerne uit 1929. Mogelijk zijn de woningen in samenhang met deze kazerne gerealiseerd en waren ze bestemd voor het hier werkzame personeel.	
	Jupiterstraat	53-99	Zie: Zerboltstraat 2-68	
	Jupiterstraat	2-4	Zie: Meppelerstraatweg 19-25	
	Jupiterstraat	10-20	Zie: Mombaerstraat 2-12	
	Kastanjestraat	1-63, 2-34	Zie ook: Iepenstraat 63-105, 80-82, Beukenstraat 91-163, Plataanstraat 1-3, 2-4. De Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereniging liet dit complex in 1933-1934 bouwen. Het is één van de eerste arbeiderscomplexen in de Bomenbuurt, gebouwd naar een ontwerp van het Zwolse architectenbureau H. Klomp. De tweelaags woningen worden gekenmerkt door een evenwichtige opzet met afgeschuinde hoekpartijen en roodgedekte pannendaken. Karakteristiek is verder het onderscheid tussen de vrij hoog doorgestoken gevelvelden van de eerste bouwlaag en de tamelijk lage en welhaast onder de dakoverstekken schuil gaande tweede bouwlaag. Er vonden detailwijzigingen plaats maar het authentieke karakter is goed behouden gebleven. Karakteristiek voorbeeld van stedenbouwkundige planning tijdens het interbellum. Door de vrij ruime opzet en de aandacht voor groenstroken met beplanting is er verwantschap met de tuindorpgedachte.	

	Kastanjestraat	65-87, 36-60	Zie ook: Beukenstraat 92-146, Wilgenstraat 33-81, 54-56, Populierenstraat 39. De bekende Zwolse architecten M. en H. Meijerink bouwden dit complex in 1933-1934 in opdracht van de Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereeniging. Het behoort tot de oudste bebouwing in de Bomenbuurt en is ruim opgezet, met onder meer een brede groenstrook met kastanjebomen. De aan de Amsterdamse School verwante woningen worden gekenmerkt door een zorgvuldige opzet, met deels verspringende mansardedaken met rode pannendekking, markante hoekpartijen en evenwichtig opgezette vensterreeksen. Door zijn opzet en vormgeving is het complex van architectuurhistorisch belang. In combinatie met de wijkaanleg en door de verwantschap met de tuindorpgedachte vertegenwoordigen de woningen stedenbouwkundige waarden.	
	Koewegje	5	Het uit circa 1925 daterende pand aan het Koewegje 5 (links op de foto) vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde als een zowel in de hoofdvorm als de detaillering goed bewaard gebleven voorbeeld van een ontwerp in een expressief-zakelijke trant met invloed van de Amsterdamse School. Karakteristiek is onder meer de aan de voorsteven van een schip verwante erkeropzet en de hoge als een puntdak uitgevoerde kap. Komende vanaf de Bagijnesingel neemt het object een markante positie in aan het begin van het Koewegje.	
	Koewegje	7	Rechts op de foto. De in 1933 in opdracht van dhr. D. Altena gebouwde middenstandswoning wordt gekenmerkt door een zakelijk vormgegeven ontwerp, met ook hier een markante hoge kap. Het zorgvuldig vormgegeven pand onderging in de loop van de tijd enkele detailwijzigingen en vormt ondanks de stilistische verschillen een markante twee-eenheid met nr. 5.	

	Koewegje	4, 4a-e	Voormalig bedrijfspand met beneden- en bovenwoningen uit omstreeks 1895-1900. Het bovenin van een hijsbalk voorziene bouwwerk heeft typologische waarde en is door de opzet als bedrijfspand van cultuurhistorische betekenis. Tezamen met de nabijgelegen Oosterkerk en de historische woonbebouwing aan het Koewegje maakt het object deel uit van een gevarieerd ensemble dat in verschillende periodes tot stand is gekomen. Aan het Koewegje valt het pand op door zijn hoge opzet.	
	Koewegje	12-28	In 1923 bouwde de Zwolse aannemer-architect H.J. Sluiter dit complex dat werd opgezet als een reeks gekoppelde arbeiderswoningen. Het complex wordt gekenmerkt door een symmetrische opzet met vier op een wolfseinde aansluitende topgevels. De woningen zijn bescheiden en op een zorgvuldige wijze gedetailleerd, met de nadruk op evenwichtige maten en verhoudingen.	
	Langenholterweg	37-49a	Van deze in 1899 door aannemer-architect G. Kamphuis gebouwde arbeiderswoninkjes vormt de karakteristieke voorgevel een reconstructie van het origineel. De erachter gelegen bouwmassa is bij een renovatie in de jaren 1980 geheel vernieuwd. Toch geven de woningen nog altijd een beeld van een vanuit één opzet gerealiseerd laat 19de-eeuws arbeiderscomplex. Karakteristiek zijn de neorenaissancistische detaillering en de symmetrische opzet met een markante topgevel. Bij de vernieuwing van ramen en deuren is zorgvuldig aangesloten bij het authentieke karakter.	

	Langenholterweg	73-75	Twee arbeiderswoningen uit het derde kwart van de 19de eeuw. De éénlaags pandjes geven een goed beeld van de arbeidershuisvesting in deze periode en zijn karakteristiek voor de toenmalige kleinschalige bebouwing in Diezerpoort. De woninkjes ondergingen enige wijziging (onder meer vernieuwde dakdekking) maar het authentieke karakter is goed behouden gebleven.	
	Langenholterweg	2-2a	In 1935 liet dhr. Merjenberg de hier bestaande woning met wagenloods vervangen door het huidige winkelhuis met bovenwoning. Architect E. Kragt uit Zwolle leverde het ontwerp. Het pand is zorgvuldig vormgegeven in een mengstijl van Amsterdamse School en zakelijke kenmerken. Karakteristiek zijn onder meer de langs de linker gevelhoek doorgestoken penant en de steile kap met keramische pannendekking. Bij de aansluiting van de Langenholterweg op de Schoolstraat neemt het object een opvallende positie in. Lange tijd was in het pand een zuivelwinkel gevestigd (G. Vonk).	
	Langenholterweg	10	In 1930 door architect Schoemaker gebouwd woonhuis dat tot een verbouwing in 1940 was gecombineerd met een winkel. Het éénlaags pand heeft een markante mansardekap met steile benedenschilden, verwant aan de vormentaal van de Amsterdamse School. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering is het historische karakter goed behouden gebleven.	

	Langenholterweg	10a	Voormalig bewaarschooltje uit 1933, gebouwd door de Zwolse aannemer-architect J.W. Oosterwijk. Dit schooltje maakte deel uit van een groot r.k. complex waarvan de overige bebouwing (lagere school) is gesloopt. Karakteristieke opzet in een mengstijl van Amsterdamse School en zakelijke kenmerken. Het gebouw waarin lange tijd het jongerencentrum Action was gevestigd, verkeert deels in een ruïneuze staat.	
	Langenholterweg	12-20	In 1928 bouwde de Zwolse architect J.W. Stil dit complex dat uit tweelaags arbeiderswoningen bestaat. Door de opzet met drielichtsvensters en ramen met horizontaalroeden geven de woningen een beeld van de contemporaine bouwkundige ontwikkelingen, met de nadruk op een evenwichtig lijnenspel. De detaillering ging evenwel op enkele adressen verloren.	
	Madoerastraat	3-27, 6-24	Zie: Sumatrastraat 13-43, 36-74	
	Meppelerstraatweg	1-3	De Algemene Begraafplaats dateert uit 1823-1824. De op de hoek van de Molenkampsweg liggende entree en de naastliggende dienstwoning met wachtruimte dateren uit circa 1895 en zijn uitgevoerd in een tamelijk rijke Neorenaissancetrant met diverse markante details. Dit ensemble neemt een sterk in het oog vallende positie in, tegen de achtergrond van de lommerrijke begraafplaats. Hoge architectuur- en cultuurhistorische waarde.	

	Meppelerstraatweg	5-7	De op de hoek van de Hogenkampsweg gelegen panden dateren uit 1904-1905 en werden gebouwd voor ene J. Dijk. Architect was D. de Herder. Nr. 7 vormde Dijk's woonhuis, nr. 5 was het bijbehorende stalgebouw. Laatstgenoemd gebouw heeft tegenwoordig een woonfunctie maar is in zijn oorspronkelijke betekenis nog steeds herkenbaar aan de hand van een tekststrook en het motief van een paardenhoofd. Beide panden zijn markant gedetailleerd.	
	Meppelerstraatweg	19-25	Zie ook: Jupiterstraat 2-4. In 1929 als een brigadegebouw van de Koninklijke Marechaussee gerealiseerd bouwwerk. Ontwerp: bureau van de Eerstaanwezend Ingenieur, Groningen. Dit eertijds als een hoofdgebouw met een vrijstaande bergplaats, smederij en stalgebouw opgezette complex neemt nog altijd een markante positie in met hoge stedenbouwkundige waarde. Het in een mengstijl van Nieuwe Haagse School en Zakelijk-Expressionisme uitgevoerde ontwerp vertegenwoordigt hoge architectuurhistorische waarde. Zeer goed bewaard gebleven karakter. Cultuurhistorisch waardevol.	
	Meppelerstraatweg	87-127	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Meppelerstraatweg	2-528	Complex portiekflats uit 1952, naar ontwerp van P.A. Lankhorst. Karakteristiek zijn vooral de trappenhuissecties met hun hoog doorgestoken vensterpartijen en de door een pergola voorafgegane ingangen. Aan de achterzijde vallen de breed opgezette balkons op. Hier doet de tamelijk massieve opzet en het krachtige lijnenspel denken aan de vormentaal van de vooroorlogse Nieuwe Haagse School. Markante strokenbouw in ruim aangelegde plantsoens met heesters en geboomte. Stedenbouwkundig waardevol als omkadering van de parkway-achtige Meppelerstraatweg.	

	Meppelerstraatweg	z.n.	Dit herdenkingsmonument uit 1963 is opgericht ter nagedachtenis aan vijf verzetslieden uit Zwolle en Zwollerkerspel die hier op 31 maart 1945 zijn gefusilleerd. Het monument is ontworpen door Mastabo. De vijf gebroken zuilen op dit monument symboliseren de vijf slachtoffers. Het tussen de rijbanen van de Meppelerstraatweg gesitueerde object heeft cultuur- en kunsthistorische waarde.	
	Middelweg	115-233	De Zwolse architect W. Wormhoudt bouwde de flats in 1961-1962 in opdracht van de woningbouwvereniging Samenwerking. Hij ging uit van twintig etagewoningen en twee garages. Wormhoudt voerde de flatgebouwen uit volgens het principe van de portiekflat. Karakteristiek voor deze in een betonskelet opgetrokken gebouwen is de evenwichtige gevelindeling met balkons en 'velden' met vierkante vensters. De flatgebouwen vormen een monumentale gevelwand langs de Middelweg en vormen tegenover het park De Hogenkamp een scherm voor het achter het complex gelegen woonbuurtje.	
	Minervalaan	3-158	Zie ook: Albert Cuypstraat 17-93. In 1952 bouwde architect P.A. Lankhorst het omvangrijke complex van 195 etagewoningen (drie woonlagen) en 24 etagewoningen (twee woonlagen). Opdrachtgever was woningbouwvereniging Beter Wonen. Lankhorst ging uit van het portiekflattype. De in een betonconstructie opgetrokken gebouwen doen denken aan de vormentaal van de vooroorlogse Nieuwe Haagse School. Ondanks detailwijzigingen bleef het authentieke karakter goed behouden. Het complex maakt deel uit van een open verkaveling, met strokenbouw in een parkachtige setting.	

	Mombaerstraat	2-12	Zie ook: Jupiterstraat 10-20; Vornkenstraat 1-35. Dit complex uit circa 1960 omvat vijf flatgebouwen waarvan er drie aan de Vornkenstraat staan, één aan de Jupiterstraat en één aan de Mombaerstraat. De flatgebouwen tellen vier bouwlagen waarvan de onderste is opgezet als een sokkelverdieping met bergingen en garages. De woonlagen worden gekenmerkt door een afwisseling van vensterpartijen en inpandige balkons. Aan de kopzijden gelegen vitrinevensters. Open verkaveling in een parkachtige setting.	
	Paulus Buysstraat	2-60	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 2-38	
 	Pieter Steynstraat	1-359	De in een zaagtandvorm gerangschikte flatgebouwen vormen door hun geknikte opzet een markante begrenzing van de wijk. Open verkaveling binnen een ruime groenstrook, karakteristiek voor de naoorlogse stedenbouwkundige uitgangspunten. Het complex markeert de aansluiting van de wijk op de A28. De uit 1955 daterende flatgebouwen werden in opdracht van de A.Z.C.W. ontworpen door het Arnhemse bureau C. Nap en G.J.P. van Ede. Ze zijn uitgevoerd volgens het portiektype, met hoge trappenhuizen die door hun witgeverfde gevels een markante afwisseling vormen binnen de gevelvelden. Het spel van horizontalen en verticalen vindt bovendien een levendige afwisseling in de uitkragende balkons met hekwerken. Zowel in stedenbouwkundig opzicht als in de vormgeving is het complex karakteristiek voor de naoorlogse ideeën over de opzet van een nieuwe wijk. In de loop van de tijd onderging het complex slechts geringe (onderhouds) wijzigingen waardoor het authentieke karakter goed herkenbaar is gebleven.	
	Pieter Steynstraat	2-12	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Plataanstraat	1-3, 2-4	Kastanjestraat 1-63, 2-34	

	Populierenstraat	13-37, 14-44	Zie ook: Wilgenstraat 32-52, 58-76; Iepenstraat 62-78, 84-128. Complex uit omstreeks 1935, bestaande uit reeksen aaneengeschakelde eengezinswoningen. De over verschillende straten verspreide blokken worden afgewisseld door afzonderlijk gerealiseerde bebouwing (deels naoorlogs). De woningen zijn tweelaags en gevat onder gezamenlijke zadeldaken die op regelmatige afstanden zijn voorzien van een steekkap met topgevel. Ze zijn deels gecombineerd met voortuintjes en verwant aan de tuindorpgedachte. Grotendeels gewijzigde detaillering.	
	Populierenstraat	39	Zie: Kastanjestraat 65-87, 36-60	
	Radewijnstraat	10-12	Zie ook: Zerboltstraat 65. Dit voormalige schoolgebouw dateert uit omstreeks 1955. Het bouwwerk bestaat uit twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met pannen gedekte kap. Het ontwerp sluit aan bij de traditionalistische richting in de naoorlogse bouwkunst, hetgeen behalve uit genoemd pannendak ook uit de zorgvuldig gemetselde gevels blijkt. De school verloor zijn oorspronkelijke functie en is nu onder meer in gebruik als een islamitisch ontmoetingscentrum (aleviten). Gaaf bewaard gebleven karakter.	
	Regelandisstraat	1-67, 2-82	Zie: Van Ummenstraat 1-47, 2-82	
	Rembrandtlaan	1-5	Zie: Schuttevaerkade 2-32	
	Rembrandtlaan	7-9	Deze dubbele woning dateert uit 1922 en is gebouwd naar een ontwerp van P. Neefs, bouwkundige. Ene C. Spanhaak liet dit dubbele pand als een winkelhuis (l.) en een woonhuis realiseren. Markante vormgeving met een gezwenkte mansardekap en een hoog doorgestoken dakhuis met trappenhuissectie. Door zijn opzet en vormgeving neemt het pand een opvallende positie in op de hoek van de Jan Tooropstraat.	

	Rembrandtlaan	15-51	Zie ook: Van Ostadestraat 1-21, 2-4, Albert Cuypstraat 30-36, Ruysdaelstraat 2-30, Hobbemastraat 1-3. In 1923 gebouwd woningbouwcomplex naar ontwerp van D. de Herder & Zn. De éénlaags woningen zijn voorzien van gezamenlijke mansardedaken met rode pannendekking. Op regelmatige afstanden worden ze onderbroken door topgevels met een steekkap. Alhoewel de detaillering bij een aantal woningen wijziging onderging is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Het complex maakt deel uit van een uit diverse woningbouwcomplexen bestaande arbeiderswijk en is in zijn tamelijk ruime opzet verwant aan de tuindorpgedachte. De diverse complexen vormen langgerekte gevelwanden en sluiten langs de achterzijde aan op gesloten binnenhoven.	
	Rembrandtlaan	59-61	Dubbel pand uit 1924, opgezet met twee bouwlagen en een roodgedekt pannendak waarop twee steekkappen aansluiten. Weliswaar onderging het linker pand op de begane grond enige wijziging, maar dit beperkt zich vooral tot het witgeverfde metselwerk. Verder is het authentieke karakter goed behouden gebleven. De symmetrische opzet van dit dubbele woonhuis wordt geaccentueerd door de middenportiek en de opzij liggende erkers die tot aan een topgevel reiken.	
	Rembrandtlaan	75-99	Zie: Ruysdaelstraat 32-78	
	Rembrandtlaan	101-117a	Zie: Albert Cuypstraat 62-108	

	Rhijnvis Feithlaan	1-21	Omstreeks 1885 tot stand gekomen en architectuurhistorisch waardevol complex met herenhuizen in Neorenaissancetrant, tegenover het voormalige Sophiaziekenhuis. Karakteristiek is de toepassing van speklagen, gevelpilasters en sluitstenen. In zijn authentieke opzet is het complex goed herkenbaar gebleven. Aan de Rhijnvis Feithlaan maken de woningen deel uit van een historische gevelwand met belangrijke stedenbouwkundige waarde.	
   	Rhijnvis Feithlaan	23-35	De in de late 19de eeuw tot stand gekomen woonhuizen nabij de bocht in de Rhijnvis Feithlaan zijn stedenbouwkundig van belang als een karakteristiek onderdeel van de uit herenhuizen bestaande bebouwing aan de westzijde van deze straat. Weliswaar zijn er detailwijzigingen te zien, maar in de hoofdvorm is het karakter van deze panden goed bewaard gebleven. Karakteristiek is vooral de detaillering in renaissancistische trant, met speklagen, sluitstenen enz. Stedenbouwkundig waardevol ensemble, karakteristiek voor de voorname bebouwing die zich vanaf het derde kwart van de 19de eeuw in het betreffende deel van Zwolle ontwikkelde.	

	Rhijnvis Feithlaan	36-38	Dit hoekpand markeert de bocht in het verloop van de Rhijnvis Feithlaan. Het pand voegt zich naar de overige bebouwing langs de westzijde van deze straat en heeft situationele waarde. Markante opzet met in hoogte verspringende bouwdelen, hetgeen aan de twee woningen een levendig karakter geeft. Weliswaar vond er enige detailwijziging plaats maar het authentieke karakter is goed behouden gebleven.	
	Rhijnvis Feithlaan	39-42	Bij de aansluiting op de Vechtstraat bevindt zich enige bebouwing uit het interbellum. Het hier bedoelde blok dateert uit 1924 en is gebouwd in opdracht van de firma Van Ulsen en Hendriks. Het authentieke karakter van de vier tweelaags middenstandswoningen is goed behouden gebleven. Langs het water van de Nieuwe Vecht vormen de woningen een waardevolle historische gevelwand.	
	Rhijnvis Feithlaan	43-43a	Zie: Vechtstraat 108-110	
	Rhijnvis Feithlaan	50, 94	Zie ook: Stilobadstraat 7-9. Het voormalige Sophia Ziekenhuis bestaat uit een verzameling gebouwen uit diverse periodes. Het oudste deel dateert uit 1882-1884, naar ontwerp van stadsarchitect J.L. van Essen. In de vroege 20ste eeuw verrees in de tuin op het achterterrein een vleugel in historiserende trant (Stilobadstraat 7-9). Uit 1915 dateert de door L. Krook gebouwde vleugel met het markante torentje (Rhijnvis Feithlaan 94). In de jaren 1930 volgde de imposante nieuwbouw van de toenmalige stadsarchitect J.G. Wiebenga, i.s.m. architect Van der Linden. Tegenwoordig zijn in dit bouwdeel kunstenaarsateliers ondergebracht.	

 	Rhijnvis Feithlaan	102-140	Zie ook: Stilobadstraat 3. Tot de vroeg naoorlogse onderdelen van het ziekenhuiscomplex behoort aan de Rhijnvis Feithlaan het vierlaags bouwdeel uit 1956. In dat jaar werd een nieuwe polikliniek in gebruik genomen. De uitbreiding is karakteristiek voor de jongere bouwfasen van het complex. Evenwichtige opzet met vensterreeksen met stalen ramen. Goed behouden gebleven authentiek karakter. Aan de Stilobadstraat 3 (zie foto) staat een bouwdeel dat nog steeds een medische functie vertegenwoordigt (Pathologie en Medische Microbiologie). Ook hier betreft het bebouwing uit de jaren 1950. Het gebouw telt twee bouwlagen en een plat dak met schuine helling. Tezamen met de oudere ziekenhuisbebouwing vertegenwoordigen de jongere bouwdelen ensemblewaarde. Cultuurhistorisch waardevol en van belang voor de sociale geschiedenis van Zwolle.	
	Ruusbroecstraat	7-201	De Stichting Algemeen Mijnwerkersfonds van de Limburgse steenkolenmijnen liet dit complex in 1960 bouwen, naar een ontwerp van J.B. Koning en J.C. Rentjes uit Hengelo. Het betrof 84 etagewoningen en 14 eengezinswoningen. De in een stempel gegroepeerde portiekflats en eengezinswoningen vormen ten opzichte van elkaar een levendige afwisseling, als bebouwingsstrook langs een met fors geboomte ingevulde parkstructuur aan de rand van de wijk. Zowel de flatgebouwen als de eengezinswoningen zijn op ruime gazons gesitueerd. Open verkaveling. De woningen werden opgezet als éénlaags bungalows. Markant zijn de in siermetselwerk uitgevoerde kopgevels van de	

			flatgebouwen.	
	Ruusbroecstraat	203-205	Schoolcomplex uit omstreeks 1965, gecombineerd met een bijbehorende (conciërge)woning (nr. 203). Het gebouw bestaat uit enkele haaks op elkaar aansluitende vleugels onder een plat dak. Functionalistische vormgeving, met aan de achterzijde een opmerkelijk veelzijdig paviljoen. De school maakt deel uit van de parkachtige setting langs de rand van de wijk, waar deze wordt begrensd door de A28.	
	Ruusbroecstraat	8-134	Zie: Hogenkampsweg 105-199	
	Ruysdaelstraat	1-23	Zie: Albert Cuypstraat 38-60	
	Ruysdaelstraat	25-79, 80-110	Zie: Albert Cuypstraat 62-108	
	Ruysdaelstraat	2-30	Zie: Rembrandtlaan 15-51	
	Ruysdaelstraat	32-78	Zie ook; Rembrandtlaan 75-99. Omstreeks 1935 gerealiseerd woningbouwcomplex dat is uitgevoerd in een zakelijke trant. De tweelaags arbeiderswoningen worden gekenmerkt door een vrij bescheiden opzet en hebben roodgedekte pannendaken. Markant zijn de op regelmatige afstanden toegepaste risalieten met een topgevel en steekkap, welke aan het complex een afwisselend karakter geven. Het complex vormt een wezenlijk onderdeel van een arbeiderswijk uit het interbellum, met verwantschap aan de tuindorpgedachte. Langgerekte gevelwanden omzomen de achter de woningen gelegen gesloten binnenhoven.	

	Schoolstraat	9	Voormalige bedrijfsbebouwing uit omstreeks 1900, waarvan ook het iets jongere gedeelte rechts deel uitmaakt. Het uit twee bouwlagen en een plat dak bestaande bouwwerk verwijst naar de historische kleinschalige bedrijvigheid in Dieze. Vooral in de detaillering onderging het pand nogal wat wijzigingen door de vernieuwing van ramen en inritten.	
	Schoolstraat	2-8	Deze vier rond 1925 gebouwde éénlaags arbeiderswoningen zijn vanuit één opzet gerealiseerd en uitgevoerd in een vrij zakelijke trant. Karakteristiek is de uitvoering met vrij brede drielichtsvensters. In de loop van de tijd onderging het complex een aantal detailwijzigingen.	
	Schoolstraat	62-66	Ensemble van drie arbeiderswoningen, deels éénlaags (nrs. 64-66) en deels tweelaags (62). Het éénlaags gedeelte dateert uit omstreeks 1885 en is gevat onder een zadeldak. Nr. 62 is omstreeks 1895 gebouwd en voorzien van een plat dak. Afgezien van enkele geringe detailwijzigingen (voordeuren) bleef het authentieke karakter goed herkenbaar.	
	Schutkenstraat	1-55, 2-56	Zie: Hogenkampsweg 105-199	
	Schuttevaerkade	2-32	Zie ook: Rembrandtlaan 1-5. De bekende Zwolse architect G.Th. Ruberg bouwde dit complex in 1927, in opdracht van woningstichting “Het Noorden”. Ruberg zette het uit beneden- en bovenwoningen alsmede enkele hoekwinkeltjes bestaande complex symmetrisch op. Bij de aansluiting van de Schuttevaerkade op de Rembrandtlaan neemt het complex een stedenbouwkundig belangrijke positie in. Weliswaar onderging de detaillering enkele wijzigingen maar het authentieke karakter is goed behouden gebleven.	

   	Simon van Slingelandtplein	1-20, 21-37	Zie ook: Paulus Buysstraat 2-60, Anthonie van der Heimstraat 2-84, Pieter Steynstraat 2-12, Jacob Gillesstraat 1-47, 2-50, Johan van Oldenbarneveltstraat 1-17, 2-22, Anthony Duyckstraat 1-17, 2-22, Adriaan Pauwstraat 1-17, 2-22, Johan de Wittstraat 1-17, 2-22, Meppelerstraatweg 87-127, Caspar Fagelstraat 1-17. Omstreeks 1955 gebouwd complex dat uit een combinatie van blokken in hoog- en laagbouw bestaat. Opdrachtgever waren de woningbouwverenigingen Bouwlust en Samenwerking. Vermoedelijke architect is M. Meijerink. De blokken zijn in een traditionalistische trant vormgegeven, met zorgvuldig uitgevoerd metselwerk en met rode pannen gedekte daken. Aan de Meppelerstraatweg en de haaks hierop aansluitende zijstraten vallen dan de reeksen met tweelaags eengezinswoningen op. Deze straten vormen intieme buurtjes, tussen enerzijds de Meppelerstraatweg en anderzijds de Isaac van Hoornbeekstraat waar zich tot een afzonderlijk woningbouwcomplex bevindende hoogbouw bevindt. Aan het Simon van Slingelandtplein overheerst de als portiekflats uitgevoerde drielaags hoogbouw. Hier wordt de buurtfunctie van het plein geaccentueerd door de reeksen buurtwinkeltjes op de begane grond van de flatgebouwen. Verder omvat het complex twee- en drielaags portiekflats zonder winkels. Door de zorgvuldige vormgeving vertegenwoordigt het complex esthetische kwaliteiten en is er sprake van architectuurhistorische waarden. De stedenbouwkundige opzet en combinatie met ruime groenstroken en voortuintjes geeft een goed beeld omtrent de ideeën over wijkinvulling in de periode van de Wederopbouw.	
	Soendastraat	1-5	Zie ook: Borneostraat 15, Sumatrastraat 34. In 1936 in opdracht van “Stichting Algemeen Belang” gebouwd complex. De in een zakelijke trant uitgevoerde tweelaags woningen hebben gezamenlijke pannendaken en zijn opgetrokken in genuanceerd metselwerk. Langs de bovenzijde van de met portieken gecombineerde ingangspartijen bevindt zich een klein oculusvenster, als een markant en opvallend detail. Ondanks detailwijzigingen is het oorspronkelijke karakter goed herkenbaar gebleven.	

	Soendastraat	12-14	Zie: Borneostraat 5-13	
	Stilobadstraat	3	Zie: Rhijnvis Feithlaan 102-140	
	Stilobadstraat	7-9	Zie: Rhijnvis Feithlaan 50, 94	
	Sumatrastraat	13-43, 36-74	Zie ook: Billitonstraat 23-41, 28-46, Madurastraat 3-27, 6-24. Aan de Sumatrastraat e.o. bevindt zich dit voor de Indische Buurt karakteristieke complex uit omstreeks 1925. Architect C.F. Bouman leverde het ontwerp. Karakteristieke opzet met roodgedekte mansardedaken die verwantschap tonen met de Amsterdamse School. Topgevels vormen op regelmatige afstand een afwisseling binnen de betreffende gevelwanden. Goed bewaard gebleven hoofdvorm. In de stedenbouwkundige opzet is het op een plantsoen aansluitende complex karakteristiek voor de tuindorpgedachte.	
	Sumatrastraat	34	Zie: Soendastraat 1-5	
	Thomas a Kempisstraat	1	Zie Diezerkade 16	
 	Thomas a Kempisstraat	3, 5, 9, 11	Straatwand, bestaande uit een rij aaneengesloten historische panden (onderbroken door de nieuwe gevel van nr. 7), die door de schaal en de overeenkomstige opzet (twee bouwlagen met langskap, gevelbreedte, ligging op smalle diepe percelen) een markant ensemble vormen. De bovengevels met traditionele indeling zijn nog intact. Mogelijk bevinden zich achter de 19de-eeuwse voorgevels nog oudere bouwsubstanties. De rij wordt geflankeerd door de waardevolle panden op de nrs. 1 en 13, 15. Belangrijk ensemble aan het begin van de Thomas à Kempisstraat en de pleinvormige Brink.	

	Thomas a Kempisstraat	13	Blijkens het gevelopschrift vormt dit pand de uitvalsbasis ofwel sociëteit van de Z.H.T.C. (Zwols Hoger Technisch Corps). Deze studentenvereniging is opgericht in 1952. Van oorsprong was de vereniging gekoppeld aan de HTS, nu aan hogeschool Windesheim. Het in zijn huidige verschijningsvorm uit omstreeks 1850 daterende pand heeft een (voormalige) winkelpui uit circa 1925-1930. Het pand vormt een markant onderdeel van de historische bebouwing rond de rotonde aan de kop van de Thomas a Kempisstraat.	
	Thomas a Kempisstraat	17	Dit op de hoek van een doorgang gelegen pand valt op door de opzet in Neorenaissancetrant, maar met een brede winkelpui uit omstreeks 1930. De gaaf bewaard gebleven pui geeft een goede indruk van de ontwikkelingen op het gebied van de winkelarchitectuur tijdens het Interbellum. De opzet met een inloopportiek laat zien hoezeer het 'overdekte winkelen' toen reeds een rol begon te spelen. De penanten, borstweringen en portiekvloer werden betegeld.	
	Thomas a Kempisstraat	55	Op de hoek van een steeg ligt dit uit omstreeks 1800 daterende pand. De van vlechtingen voorziene zijgevel en de achterbouw zijn opgetrokken in handgevormde baksteen. Het pand onderging diverse wijzigingen maar heeft bouwhistorische waarde als een onderdeel van de oudste bebouwing aan de Thomas a Kempisstraat. Mogelijk gaat het hier om een oude stadsboerderij.	
	Thomas a Kempisstraat	149-155	Laat 19de-eeuws ensemble van tweelaags woonhuizen in Neorenaissancetrant. Blijkens de geveldetaillering zijn er enkele bouwfases te onderscheiden. De tweelaags woningen laten zien hoe langs de Thomas a Kempisstraat vanaf de late 19de eeuw geleidelijk schaalvergroting plaatsvond. Ze onderscheiden zich ten opzichte van de nog vrij dorpsachtige éénlaags woninkjes. Markante ligging nabij het kruispunt met de Bisschop Willebrandlaan en de Vechtstraat.	

	Thomas a Kempisstraat	2	Zie Brink 1.	
	Thomas a Kempisstraat	4, 6, 8a	Deel van straatwand, bestaande uit een rijtje historische panden (onderbroken door een osendrop tussen 4 en 6), die door de schaal en de overeenkomstige opzet (twee bouwlagen met schilddak, gevelbreedte, ligging op smalle diepe percelen) een markant ensemble vormen, in aansluiting op nr.2. De bovengevels met traditionele indeling zijn nog intact. Nr. 6 heeft een historische winkelpui. Mogelijk bevinden zich achter de 19de- eeuwse voorgevels nog oudere bouwsubstanties. Belangrijk ensemble aan het begin van de Thomas à Kempisstraat en de pleinvormige Brink.	
	Thomas a Kempisstraat	30-32	De twee grotendeels achter moderne winkelpuien schuilgaande panden hebben een oudere kern die op zijn minst teruggaat tot omstreeks 1800-1840. De éénlaags panden worden gekenmerkt door een vrij forse kap. Door hun ouderdom vormen de twee panden een verwijzing naar de historische ontwikkelingen in Dieze.	
	Thomas a Kempisstraat	38	De gevelsteen draagt het jaartal 1885 maar het gaat hier om een pand met een vermoedelijk oudere kern. De hamer en het hoefijzer op dezelfde steen verwijzen naar de vroegere bestemming van dit pand: een stalhouderij (lange tijd was er de hoef- en kachelsmederij van J.H. Eijhusen gevestigd). De uitbouw aan de voorzijde was bestemd voor de stalling van paarden die van nieuwe hoefijzers werden voorzien. De classicistische voorgevel met in blokverband uitgevoerd pleisterwerk neemt een markante positie in. Een tweede gevelsteen (Hessen Waagen) is afkomstig van een pand uit de binnenstad en hier in 1986 herplaatst. In de Thomas a Kempisstraat e.o. waren in het verleden verschillende stalhouderijen en smederijen gevestigd.	

	Thomas a Kempisstraat	60	Karakteristiek winkelpandje uit omstreeks 1895, met een van diverse siermotieven voorziene topgevel. In deze opzet geeft het pand nog immer een beeld van de historische winkelbebouwing langs de Thomas a Kempisstraat. De winkelpui heeft een deels gewijzigde detaillering. Later wit overgeverfde gevel.	
	Thomas a Kempisstraat	72	Het later witgeverfde pand (midden op de foto) dateert uit omstreeks 1915-1920, mogelijk met een oudere kern. Dit bouwwerk is opgezet als een winkelhuis met bovenwoning. Asymmetrische winkelpui met portiek en hoekpenanten. Originele schuiframen op de bovenverdieping. Geen bijzondere architectuurhistorische waarde.	
	Thomas a Kempisstraat	74	Dit éénlaags arbeiderswoninkje dateert in zijn huidige verschijningsvorm uit 1937. G.J. Selhorst liet de aannemer G. Bosch het bestaande winkelpand omvormen tot een woning. De asymmetrische winkelpui met portiek verdween en er kwamen twee vensters en een ingang voor terug. In deze opzet is het historische karakter goed behouden gebleven en geeft het object nog steeds een helder beeld van de kleinschalige en dorpsachtige bebouwing die Dieze van oudsher typeerde. De van liggende roeden voorziene ramen van de dakkapel gingen evenwel verloren.	
	Thomas a Kempisstraat	90	Zie ook: Vechtstraat 91-93. Dit op het kruispunt met de Vechtstraat en de Bisschop Willebrandlaan gelegen bouwwerk dateert in zijn huidige verschijningsvorm uit omstreeks 1850-1875, maar heeft mogelijk een oudere kern. Vermoedelijk gaat het om een oude stadsboerderij. Architectuur- en bouwhistorisch waardevol. Stedenbouwkundig belangrijke ligging.	

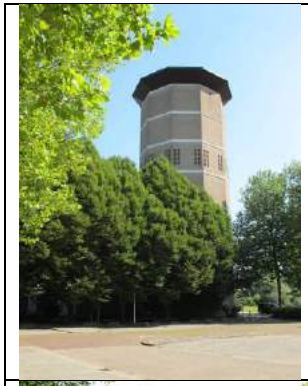	Turfmarkt	1	In 1892 kwam aan de Turfmarkt de door architect J. Schotel ontworpen watertoren van Zwolle te staan. Vanwege de markante drie geledingen kreeg dit object op den duur de bijnaam 'Joris Driepinter'. Door bouwvalligheid waarbij er zelfs sprake was van een dodelijk ongeval, werd de toren in 1959 ommanteld en kreeg het bouwwerk zijn huidige verschijningsvorm. Door zijn opzet en vormgeving is de toren karakteristiek voor de ontwikkelingen in de periode van de Wederopbouw.	
	Turfmarkt	10	Het rioolgemaal Oost aan de Turfmarkt is in 1969 gebouwd, naar een ontwerp van Openbare Werken Zwolle. Het bouwwerk is een goed bewaard gebleven voorbeeld van industrieel erfgoed uit de eerste decennia na de oorlog. Karakteristiek voor het in een functionalistische stijl uitgevoerde gebouw is onder meer het markante gevelraster aan de voorzijde. De hier gelegen vensters bieden een zicht op het inwendige van het gebouw. Het object maakt deel uit van de voor verschillende functies gerealiseerde bebouwing rondom de Turfmarkt.	
	Turfmarkt	z.n.	Mennistenbrug (officieel Weezenbrug). Waar de Nieuwe Vecht in de Wetering uitmondt bevindt zich deze brug met bijbehorend (en gelijknamig) sluisje. De naamgeving hangt samen met een vroegere brugwachter die tot de mennistenkerk behoorde. In de huidige opzet dateert het complex uit circa 1915, met een aan de brug gelegen karakteristieke brugwachterspost. Karakteristiek voor dit markante gebouwtje is de rationalistische vormgeving met de nadruk op een ambachtelijk karakter (natuurstenen hoek- en negblokken, leidekking).	

	Turfmarkt	z.n.	Het houten brugwachtershuisje maakt deel uit van het complex van de Schoenkuipenbrug (zie ook Bagijnesingel z.n.). Deze laatst overgebleven draaibrug in Zwolle dateert uit 1907 en werd gebouwd naar een ontwerp van stadsarchitect L. Krook. Tezamen met de brug en de bijbehorende brughoofden realiseerde hij het houten huisje. Het huisje heeft architectuurhistorische en ensemblewaarden en vormt een schilderachtig element langs het hier gelegen water en de door fors geboomte omzoomde Turfmarkt.	
	Van Heusdenstraat	2	Uit omstreeks 1960 daterend gemaal, vermoedelijk ontworpen door de dienst Openbare Werken. Het functionalistisch vormgegeven bouwwerk wordt gekenmerkt door een transparante opzet met een karakteristieke in een gevelraster opgenomen vensterpartij. Aan het van een ruime vijver voorziene plantsoen tussen de Vos van Heusdenstraat en de Paulus Buysstraat neemt dit markante object een in het oog vallende positie in.	
	Van Ostadestraat	1-21, 2-4	Zie: Rembrandtlaan 15-51	
	Van Ostadestraat	6-14	Zie: Albert Cuypstraat 38-60	
	Van Schoonhovenstraat	1-39	Zie: Zerboltstraat 2-68	
	Van Schoonhovenstraat	41-107	Zie: Van Ummenstraat 1-47, 2-82	
	Van Ummenstraat	1-47, 2-82	Zie ook: Regelandisstraat 1-67, 2-82; Hemerkenstraat 1-67, 2-82; Van Schoonhovenstraat 41-107. Het uit omstreeks 1960-1965 daterende complex vormt een grid in het blok tussen de Radewijnsstraat en de Geert Grootestraat. De volgens het portiektype uitgevoerde flatgebouwen omzomen hier enkele puur voor het bestemmingsverkeer bestemde zijstraten. Ze zijn in stempels gerangschikt in een open verkaveling en maken deel uit van een tamelijk intiem woonbuurtje in een ruime parkachtige setting. Levendige opzet door de afwisseling in diverse hoogtes. Markante opzet met bakstenen gevels. Als sokkelverdieping dienende eerste bouwlaag met garages en bergingen.	

	Van Wevelinkhovenstraat	1	Het voormalige schoolgebouw van de Thorbecke Scholengemeenschap dateert uit 1979. In zijn opzet en vormgeving weerspiegelt dit bouwwerk de contemporaine ontwikkelingen. Opvallend zijn dan vooral de horizontale gevelstroken in de vorm van uitkragende betonnen borstweringen. Het lijnenspel van de gevels wordt versterkt door de terugwijkende lintvensters. Architectuurhistorisch van belang.	
	Van Wevelinkhovenstraat	Bij 1	In 1997 door Evert Strobos gemaakte luifels in corten-staal. Daarbij richtte hij zich op het principe van vouwen. Strobos ontwierp het kunstwerk voor het toegangsterrein van de eertijds hier gevestigde Thorbecke Scholengemeenschap. De uitgangspunten schuilen en ontmoeten zijn dan aan deze 'gevouwen luifels' te koppelen.	
	Van Wevelinkhovenstraat	Bij 105-107	Door Herman Nieweg in 1979 gemaakt kunstwerk naast de Stilo-sporthal. De in beton gegoten zuil is voorzien van een knopvormige bekroning en toont een reliëf van gestileerde figuren die zich op de balsport richten. Bakstenen trapjes van verschillende grootte bieden rondom het object voor groot en klein de gelegenheid om door de opening bovenin het beeld te kijken. Herman Nieweg was als docent beeldhouwen verbonden aan het CeleCentrum in Zwolle.	
	Vechtstraat	7-9	Markant winkelpand uit circa 1905. Het uit een dubbele winkel met bovenwoningen bestaande bouwwerk valt op door zijn drielaags opzet, terwijl de flankerende panden éénlaags zijn. Het object is uitgevoerd in een sobere Neorenaissancetrant en heeft een vrij goed behouden gebleven authentiek karakter. Als een historisch dubbel winkelpand verwijst het object naar de toenemende winkelnering in Dieze vanaf het einde van de 19de eeuw.	

	Vechtstraat	49-51	Kleinschalige bebouwing die nog verwijst naar het dorpse karakter van het oude Dieze. Dit uit circa 1850 daterende pand wordt gekenmerkt door een éénlaags opzet en een met rode pannen gedekt zadeldak. Weliswaar is de detaillering van ramen en deuren ingrijpend vernieuwd, maar het authentieke karakter is nog goed herkenbaar.	
	Vechtstraat	91-93	Zie: Thomas a Kempisstraat 90	
	Vechtstraat	74-80	Het gaat hier om één van de eerste supermarkten in Zwolle. In 1961 liet Franken's Levensmiddelenbedrijf (Pick-Pack Franken) het bestaande winkelpand samenvoegen met het rechter buurpand en door het Zwolse architectenbureau Gebr. Boxman geheel nieuw optrekken. Binnen de uit diverse periodes daterende bebouwing aan de Vechtstraat neemt het met twee bovenwoningen gecombineerde bouwwerk nog altijd een markante plek in. De met mozaïek beklede penanten en dito kolom van de winkelpui alsook de hier gelegen inloopportiek geven een goed beeld van de winkelarchitectuur uit het derde kwart van de 20ste eeuw. Karakteristiek is verder de in tegelstrips uitgevoerde bekleding van de bovenverdiepingen waar nadruk is gelegd op een strak lijnenspel van verticalen en vooral horizontalen. In het oog vallende ligging aan het pleintje in het tracé van de Vechtstraat.	
	Vechtstraat	96	Uit omstreeks 1900 daterend pand waarvan de eerste bouwlaag ingrijpend is gewijzigd en ook de raamdetaillering enkele wijzigingen onderging, maar dat nog altijd een opmerkelijke plek inneemt binnen de bebouwing aan de Vechtstraat. Mogelijk gaat het hier om een voormalige sociëteit of samenkomsthal met bovenwoning. Opvallend is de tamelijk rijke geveldetaillering in een historiserende trant en met veelkleurig siermetselwerk.	

	Vechtstraat	108-110	Zie ook: Rhijnvis Feithlaan 43-43a. In zijn huidige verschijningsvorm dateert dit hoekpand uit 1937-1938 en is het gebouwd naar een ontwerp van architect H. Klomp. Het pand omvat evenwel een oudere villa uit circa 1860 die aan de achterzijde nog zichtbaar is. Er is dan ook sprake van bouw- en architectuurhistorische waarden. Op de hoek van twee straten en als onderdeel van de gevelwanden langs de Nieuwe Vecht neemt dit in een zakelijke trant uitgevoerde winkelpand met bovenwoningen een in het oog vallende positie in, met belangrijke stedenbouwkundige waarde.	
	Vermeerstraat	1-23	Omstreeks 1935 gebouwd complex met middenstandswoningen, omhoekende langs de pleinvormige aansluiting van de Vermeerstraat op de Rembrandtlaan. Hier vormt het complex een stedenbouwkundig waardevolle hoekoplossing. De in een zakelijke trant vormgegeven woningen worden gekenmerkt door expressieve en breed overstekende pannendaken. Aan genoemd pleintje vormen ze een symmetrische gevelwand maar met twee verschillende risalieten.	
	Vermeerstraat	25-33	Het uit houten noodwoningen bestaande complex dateert uit 1950. De uit Oostenrijk geïmporteerde woningen werden als een bouwpakket opgezet, op betonnen funderingen en met een roodgedekt pannendak. Het gaat hier dan om het zogeheten ‘Einfamilienhaus Zuiderzee’. De woningen werden door het Woningbureau van Philips Gloeilampenfabriek ter beschikking gesteld voor haar in Zwolle gevestigde werknemers. Architectuur- en cultuurhistorische waarde.	
	Vermeerstraat	49-61	Zie ook: Holtenbroekerweg 1-5. Complex met middenstandswoningen uit 1934. De in een zakelijke trant uitgevoerde woningen worden onder meer gekenmerkt door markante breed overstekende daken met rode pannendekking. Door de deels vrijstaande en verspringende opzet maar ook door de topgevels met steekkappen vormt het complex een stedenbouwkundig waardevolle hoekoplossing. Goed herkenbaar gebleven authentiek karakter.	

 	Vlasakkers	1	Aan de Vlasakkers ligt dit voormalige boerderijtje uit omstreeks 1870. Door de tweelaags opzet en het platte dak is de oorspronkelijke opzet aan de voorzijde niet direct herkenbaar. Door het kleurverschil in het metselwerk is evenwel te zien dat het voorhuis oorspronkelijk éénlaags was. Aan de achterzijde is dit bouwdeel gecombineerd met de nog goed als zodanig herkenbare deel, gevat onder een afgewolfd zadeldak. Het voormalige boerderijtje verwijst naar het vroegere landelijke karakter van dit deel van Zwolle.	
	Vornkenstraat	1-35	Zie: Mombaerstraat 2-12	
	Vornkenstraat	37-75	Zie: Zerboltstraat 2-68	

	Warmoesstraat	77-83	Op de hoek van de Warmoesstraat en de Bisschop Willebrandlaan nemen deze vier woningen een opvallende plek in. Ze dateren uit omstreeks 1880 en zijn uitgevoerd in Neorenaissancetrant, met speklagen en sluitstenen. Het hoekpand op nr. 83 heeft pas later een winkelfunctie gekregen, zo omstreeks 1915-1920. Door de hoge topgevel met schouderstukken vormt dit pand een markante hoekoplossing. Ook de twee eenlaags woninkjes links zijn karakteristiek voor het historische karakter van de Diezerpoort. Architectuur- en cultuurhistorisch waardevol.	
	Warmoesstraat	44-66	Zie: Berkumstraat 35-65	
	Westerveldstraat	1-29, 2-26	Zie: Berkumstraat 35-65	
	Wilgenstraat	33-81, 54-56	Zie: Kastanjestraat 65-87, 36-60	
	Wilgenstraat	32-52, 58-76	Zie: Populierenstraat 13-37, 14-44	
	Zerboltstraat	2.1	Voormalige Chr. Opleidingsschool voor Kleuterleidsters. In 1963-1964 bouwde architect W. Wormhoudt deze school. Reeds een jaar later breidde hij het gebouw uit, met onder meer een nieuw trappenhuis (voorgevel). Het gebouw bestaat uit een hoofdvleugel met administratieruimtes (b.g.) en theorielokalen (bov.verd.) en een achtervleugel met gemeenschapslokaal. Vooral laatstgenoemde ruimte is karakteristiek voor de naoorlogse scholenbouw. Markante hoekligging. Evenwichtig samengesteld ontwerp. De school is sinds 2008 een dependance van het Gymnasium Celeanum.	
	Zerboltstraat	2-68	Zie ook: Jupiterstraat 53-99, De Voochtstraat 1-47, Vornkenstraat 37-75, Van Schoonhovenstraat 1-39. Woningbouwvereniging Samenwerking liet het complex in 1958 naar een ontwerp van de Zwolse architect Wim Wormhoudt bouwen. De in een stempelvorm gerangschikte blokken bestaan uit meerlaags flatgebouwen (zaagtandvorm), afgewisseld door éénlaags woningblokken met bijbehorende schuurtjes. Het grid is ingevoegd binnen ruime groenstroken met heesters en geboomte en geeft een goed beeld van de naoorlogse stedenbouwkundige uitgangspunten. Open verkaveling in parkachtige setting. Vooral de laagbouw is in zijn authentieke opzet goed behouden gebleven. De flatgebouwen ondergingen ingrijpende wijzigingen.	

Bijlage 3 Cultuurhistorie Binnenstad

CULTUURHISTORISCHE ANALYSE

Karakteristieke panden

Binnenstad Zwolle

Onderzoek i.o.v. de gemeente Zwolle, afd.
Leefomgeving en Erfgoed, monumentenzorg
April 2017

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON
Opdrachtgever
Gemeente Zwolle. Afdeling Leefomgeving en Erfgoed, monumentenzorg

Analyse en fotografie

drs. C.J.B.P. Frank

Historisch beeldmateriaal

Historisch Centrum Overijssel
Diverse beeldbanken en literatuur

Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen,
april 2017, copyright MAB Nijmegen 2017

MONUMENTEN ADVIES BUREAU
drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans
mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
drs. J. de Jong
ing. G. Korenberg
mw. drs. M. Lemmens
mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1, 6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
fax:024-3792477
Info@monumentenadviesbureau.nl / www.monumentenadviesbureau.nl

INHOUD

1 INLEIDING	4
2 SCHETS ONDERZOEKSGEBIED	5
2 HISTORISCH RUIMTELIJKE ONTWIKKELING	6
3 WAARDERING KARAKTERISTIEKE GEBOUWEN	10
4 OBJECTLIJST BINNENSTAD	12
5 LITERATUUR / BRONNEN	16

TABEL MET ADRESSEN, FOTO'S EN KARAKTERISTIEKEN / WAARDERINGEN
VANAF PAGINA 17

1 INLEIDING

1.1 Karakteristieke objecten in de Zwolse binnenstad

Deze rapportage bevat de resultaten van de cultuurhistorische inventarisatie van niet beschermde, maar wel waardevolle bebouwing in de binnenstad van Zwolle.
Basis vormen de door de selectiecommissie Zwolle samengestelde gevel-ensemblelijst en de cultuurhistorische waardenkaart uit 2011 waarop objecten zijn aangegeven met een hoge of positieve cultuurhistorische waarde. Deze informatie is aangevuld met tijdens recentelijk uitgevoerd veldwerk geïnventariseerde objecten. In het bijzonder is daarbij aandacht besteed aan de bebouwing uit de late negentiende eeuw en de vroege twintigste eeuw, de winkelarchitectuur en de vroege naoorlogse periode, die in recente erfgoedinventarisaties (bouwhistorie, interbellum) onderbelicht is gebleven. Andere aandachtsvelden waren het stadsvernieuwingsproject van Bosch en Van Eyck in het noordelijke binnenstadsgebied en de diverse kleinschalige historiserende nieuwbouw- of reconstructieprojecten uit de jaren 70, 80 en 90.

1.2 Het project

Het project bestaat uit het beknopt beschrijven en waarderen van de waardevolle objecten conform de eerder door het MAB samengestelde objectenlijsten in tabelvorm. Per object of bouwkundig samenhangend complex bevat de tabel een korte karakteristiek en een waardering, alsmede een foto.
Voorts is de inventarisatie in GIS verwerkt, zodat deze ook op kaart inzichtelijk kan worden gemaakt.

1.3 Het rapport

Het rapport vangt aan met een korte schets van de belangrijkste historische ontwikkelingen van het plangebied, de binnenstad binnen de grachten (hoofdstuk 2), als historische context bij de objectinventarisatie. Hoofdstuk behandelt de methodiek van de selectie en de waardering. Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van de gebruikte bronnen. Het tweede deel van het rapport is gereserveerd voor de tabel met de geïnventariseerde objecten.

1.4 Werkzaamheden

De gegevens voor deze analyse zijn verzameld tijdens veldwerkbezoek aan het gebied (uitgevoerd op 30 november en 5 december 2016), archiefonderzoek en studie van diverse dossiers en documentaties van de gemeente Zwolle..

Monumenten Advies Bureau, 2017.

afb. 1 Luchtfoto plangebied, via googlemaps.

88-PT-ZF

2 HISTORISCH RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Dekzandruggen en late natte gronden

Het plangebied betreft de gehele binnenstad van Zwolle, gelegen binnen de zeventiende-eeuwse vestinggracht. Oorspronkelijk maakt dit gedeelte van Zwolle deel uit van een complex gebied van dekzandruggen en lage natte gronden in het stroomgebied van de IJssel, het Zwarte Water en de Vecht, waarbij vooral de hogere dekzandruggen al vroeg door de mens in gebruik werden genomen. Ten zuiden van het Zwarte Water en de Aa bevindt zich een oude dekzandrug, die in noordwest-zuidoostrichting loopt en waarop de binnenstad van Zwolle, het gebied rond de Hoogstraat en ook delen van de wijk Assendorp zijn gelegen. Ten noorden hiervan bevindt zich een tweede dekzandrug, waarop uiteindelijk Dieze, de Diezerenk en de Oosterenk tot ontwikkeling kwamen.

Al in de jonge steentijd werd de “Zwolse” zandrug bewoond. De huidige nederzetting is waarschijnlijk rond 800 gevormd. Vanaf deze tijd werd het gebied stukje bij beetje ontgonnen om het te kunnen gebruiken voor akkerbouw. De lager gelegen gronden werden in gebruik genomen als weidegebied en hooiland, maar hiertoe moest wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten. Ook op de zuidelijker gelegen zandruggen ontstonden agrarische nederzettingen, zoals Ittersum, Schelle, Oldeneel, Spoolde en Westenholte. Vermoedelijk gebeurde dit al voor 500 na C. Op de noordelijker gelegen dekzandrug ontwikkelde zich vermoedelijk al in tiende eeuw of eerder bewoning. Hier ontstond een groot enkgebied, met de Diezerenk en de oostelijk hier op aansluitende Oosterenk. De “Diezerenk” was het kerngebied van de zelfstandige boermarke Dieze. Ook de andere agrarische gemeenschappen in het gebied waren in markeverband georganiseerd. Buiten de enken, die intensief voor bewoning en landbouw werden gebruikt, lagen uitgestrekte deels onontgonnen gebieden, die uiteindelijk als weide- en hooilanden in gebruik werden genomen.

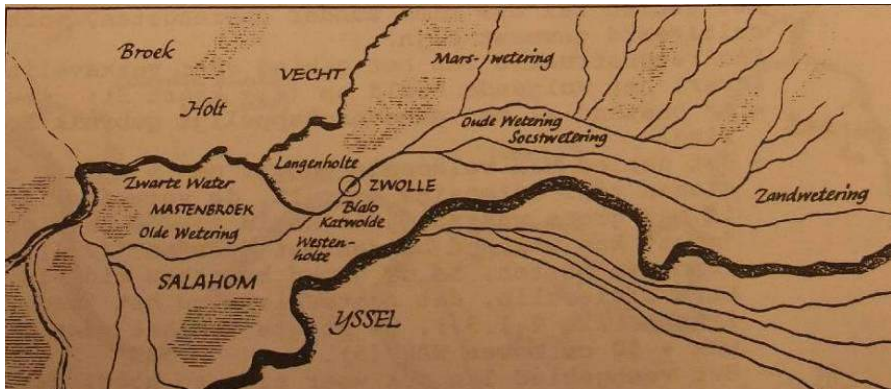

De IJsselvechtdelta rond 800 na Chr. (Illustratie uit Muffels, Cultuurhistorisch-landschappelijk onderzoek Stadshagen).

Plattegrond van Zwolle volgens G. Braun en F. Hogeneberg, Civitates Orbis Terrarum, blad Zwolle, circa 1570.

Ontginningen

De *marke* Suolle had in 1230 stadsrecht gekregen van de bisschop van Utrecht. Een deel van een bestaande nederzetting, Middelwijk genaamd, werd het centrum van de stad. Hier werd in de loop der eeuwen de huidige binnenstad gecreëerd, die met name in de veertiende en vijftiende eeuw een grote bloei doormaakte. Nadat waarschijnlijk de gehele stad in 1324 door brand was verwoest, werd ze herbouwd waarbij ook een stenen ommuring werd gerealiseerd. Belangrijke verbindingen waren de uitvalswegen naar Assendorp, Dieze en Kampen. Vooral vanaf de veertiende eeuw werd het aantal kerken, kloosters en conventen sterk uitgebreid ten gevolge van de toenemende betekenis van de Moderne Devotie.

In de middeleeuwen bracht de handel in agrarische producten en in het bijzonder de handel in vee veel aanzien en welvaart. Deze situatie heeft de basis gelegd voor de vooraanstaande positie van de beroemde Zwolse veemarkten. Tot aan de periode van de Tachtigjarige Oorlog vonden deze markten plaats in het gebied ten noordoosten van de stad, buiten de Diezerpoort. Daarna zouden ze tot het midden van de negentiende eeuw gehouden worden op de Ossenmarkt en in de Kamperstraat. De voortvarende positie van Zwolle in de Middeleeuwen werd in 1407 bestendigd doordat de plaats werd erkend als Hanzestad. Haar welvaart kwam onder andere tot uiting in de vervanging van de bestaande St.-Michaelskerk door een imposante en nog steeds bestaande hallenkerk. Ten gevolge van de economische en demografische bloei in de veertiende en vijftiende eeuw werd de stad verschillende keren vergroot. Onder meer vond tussen 1473-1496 een aanzienlijke stadsuitleg plaats waarbij het gebied ten noorden van het water van de Kleine Aa (Stadsgracht) tot aan het Zwarte Water binnen de stad werd gebracht.

De zestiende eeuw betekende een woelige periode. In deze tijd vonden de zogenaamde Gelderse oorlogen plaats en bovendien kreeg men te doen met de godsdiensttroebelen ten gevolge van de Reformatie. In 1524 sloeg hertog Karel van Gelre voor de stad het beleg waarbij de Zwollenaren zwaar verzet boden. Pogingen om de stad tijdens de Tachtigjarige Oorlog weer aan de zijde van Spanje te krijgen mislukten en Zwolle zou dan ook definitief staats blijven.

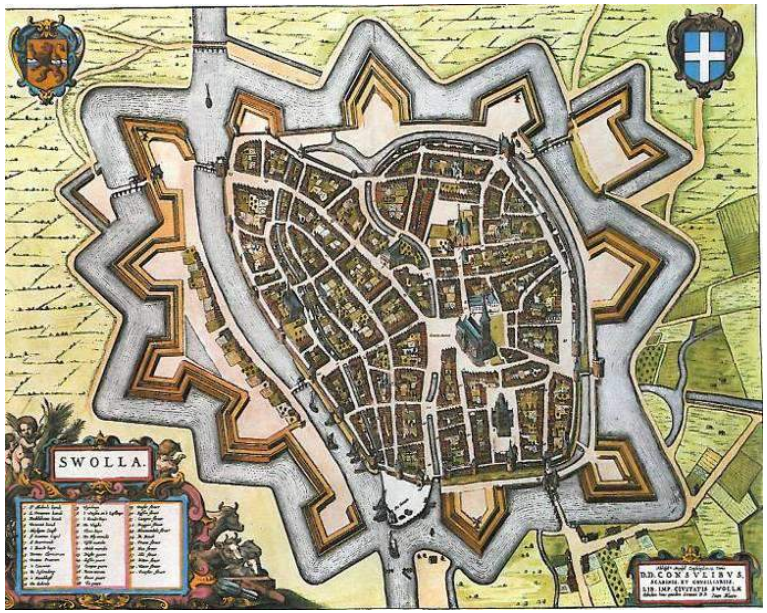

De vesting Zwolle rond het midden van de zeventiende eeuw, naar J. Blaeu Het zuiden ligt rechts (uit: Noordergraaf, 1985).

Nieuwe vestingwerken

Ten behoeve van de verdediging werd in het begin van de zeventiende eeuw een moderne aarden vestinggordel met bastions aangelegd. Het zwaartepunt lag in de periode 1615-1629, toen buiten de middeleeuwse ommuring een omwalling is gerealiseerd met elf bastions en een stervormige vestinggracht.

Grote delen van de stadsmuren werden toen gesloopt en het gebied van wat het Noordereiland zou worden werd bij de stad getrokken (1606-1619).

Ondanks de vooraanstaande rol die Zwolle zou blijven spelen, kreeg de stad reeds in de zestiende eeuw, net als andere Hanzesteden, te lijden van de verschuivingen binnen het internationale handelsverkeer. Het economische zwaartepunt verplaatste zich naar de Hollandse steden. De landhandel verliep en een poging om Zwolle met de IJssel te verbinden mislukte. De stad zou toch een

belangrijke rol kunnen blijven spelen doordat ze een centrumpositie ging vervullen binnen de regio, mede dankzij de mogelijkheden die werden geboden door het terugvallen van Deventer. Bovendien fungeerde ze nog lange tijd als een doorvoercentrum in de handel tussen Amsterdam en Duitsland. Aan dit laatste zou echter gedurende de achttiende en negentiende eeuw langzaamaan een einde komen, mede door de slechte bevaarbaarheid van de waterwegen in de omgeving van de stad.

Negentiende eeuw

Ondanks deze ontwikkelingen wist Zwolle ook in de negentiende eeuw haar prominente positie te behouden. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de aanwijzing als hoofdstad van Overijssel. In de stad verbleef een omvangrijke elite waaronder veel hoge ambtenaren. Door het opheffen van de vestingfunctie (reeds in 1790) was een geleidelijke wijziging van de vestinggordel en voortgaande stadsuitleg mogelijk. Vanaf de eerste helft van de negentiende eeuw werden de bastions en de wallen verkaveld, voorzien van straten en bebouwd. Aan de zuid- en oostzijde verrezen zo kleine representatieve woonbuurten, zoals het Van Nahuysplein, het Ter Pelkwijkpark en de omgeving van de Eekwal. Hier en op de westelijke en noordelijke bastions ontstond ook allerlei industriële bedrijvigheid. In 1819 werd de Willemsvaart gerealiseerd, de reeds lang gewenste verbinding met de IJssel. Voorts werden vanaf 1865 verschillende spoorverbindingen aangelegd, waardoor de stad een belangrijk spoorwegknooppunt werd. De Zwolse veemarkten gingen vanaf 1852 gehouden worden buiten de wallen: op de Harm Smeengekade en de Beestenmarkt (tegenwoordige Pannekoekendijk) en vanaf 1931 op de Veemarkt.

Twintigste eeuw

In de loop van de twintigste eeuw vonden diverse stadsuitbreidingen plaats en werden verschillende nieuwe woonwijken gerealiseerd. Langs het Zwarte Water kwamen industrieterreinen die vanaf 1964 werden ontsloten door het Zwolle-IJsselkanaal. Hierdoor werd de Willemsvaart minder belangrijk waarna ze in 1965-1966 voor wat betreft het noordoostelijke deel werd gedempt. In 1976 werd Zwolle aangewezen tot groeistad en kwam de belangrijke stadsuitbreiding Zwolle-Zuid tot stand. Binnen het centrum vonden na de Tweede Wereldoorlog diverse ingrijpende saneringen plaats. Zo ging het gebied ten noorden van de Nieuwstraat grondig op de schop en vonden stadsvernieuwingsprojecten plaats, zoals tussen Nieuwstraat en Waterstraat en aan de Ossenmarkt.

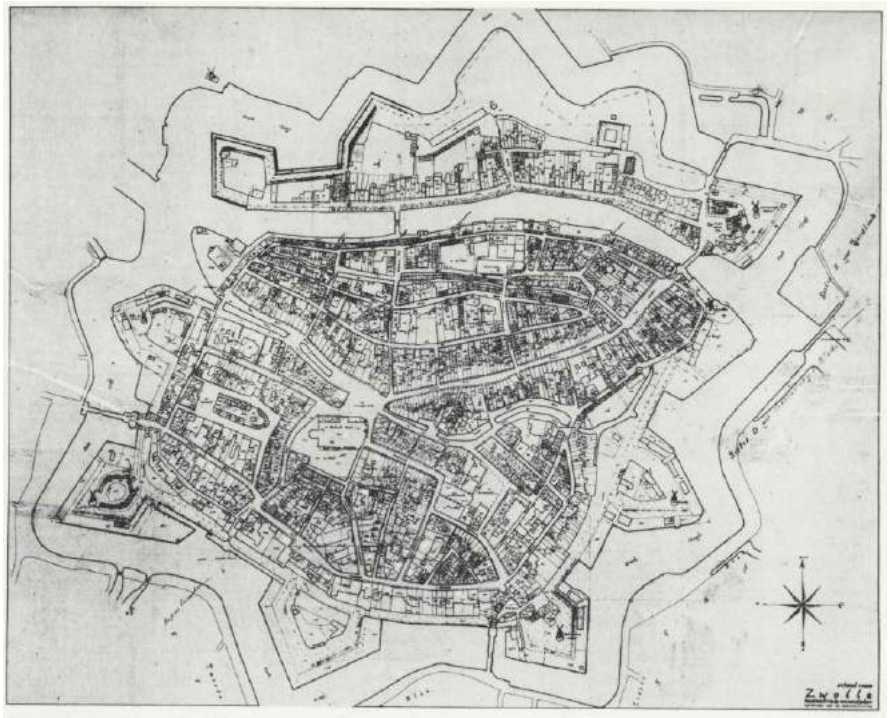

Het gebied binnen de singels op de Kadastraal Minuutplan Zwolle, 1822 (illustratie uit de toelichting aanwijzing rijksbeschermd stadsgezicht, 1993).

Voorts bouwde men in 1973-1976 een nieuw stadhuis, in de nabijheid van de middeleeuwse St.-Michaelskerk en het oude stadhuis.

Sinds 1993 is de binnenstad van Zwolle officieel aangewezen als rijksbeschermd stadsgezicht. Een voor de objectinventarisatie relevant onderdeel van het aanwijzingsbesluit luidt:
'Het beschermde stadsgezicht Zwolle omvat de oude binnenstad binnen de 17de-eeuwse vestingwerken, die in de vorm van een laat 19de-eeuwse singel- en parkaanleg de compacte stadskern omsluiten. Het specifieke karakter van Zwolle als welvarende middeleeuwse marktstad, gegroeid uit een van oorsprong agrarische nederzetting, gelegen aan belangrijke land- en waterwegen, is in de binnenstad nog steeds goed afleesbaar (…). Kenmerkend is het compacte dichtbebouwde karakter van de gehele binnenstad met duidelijk begrensde ruimten en overwegend aaneengesloten bebouwing langs straten en pleinen. In contrast hiermee zijn de extensief bebouwde, deels rijk beplante bolwerken, die tezamen met een ruim geprofileerde stadsgracht de overgang tussen binnenstad en de overige stadsdelen markeren. Naast het afwisselende en gedifferentieerde ruimtestelsel van wegen, (voormalige) waterwegen, pleinen en/of markten herbergt Zwolle een groot aantal waardevolle historische gebouwen uit diverse perioden, die ondanks een grote verscheidenheid in architectuur, in samenhang met de consistente ruimteprofielen, morfologisch een sterke eenheid vormen. Ondanks enige ingrijpende veranderingen van recente datum die de stad, met name in het noordelijke stadsdeel heeft ondergaan, is over het geheel bezien de historische structuur en het karakter dusdanig intact gebleven en bepalende voor het ruimtelijk beeld van de stad, dat een aanwijzing als beschermd stadsgezicht voor de gehele binnenstad is gerechtvaardigd".

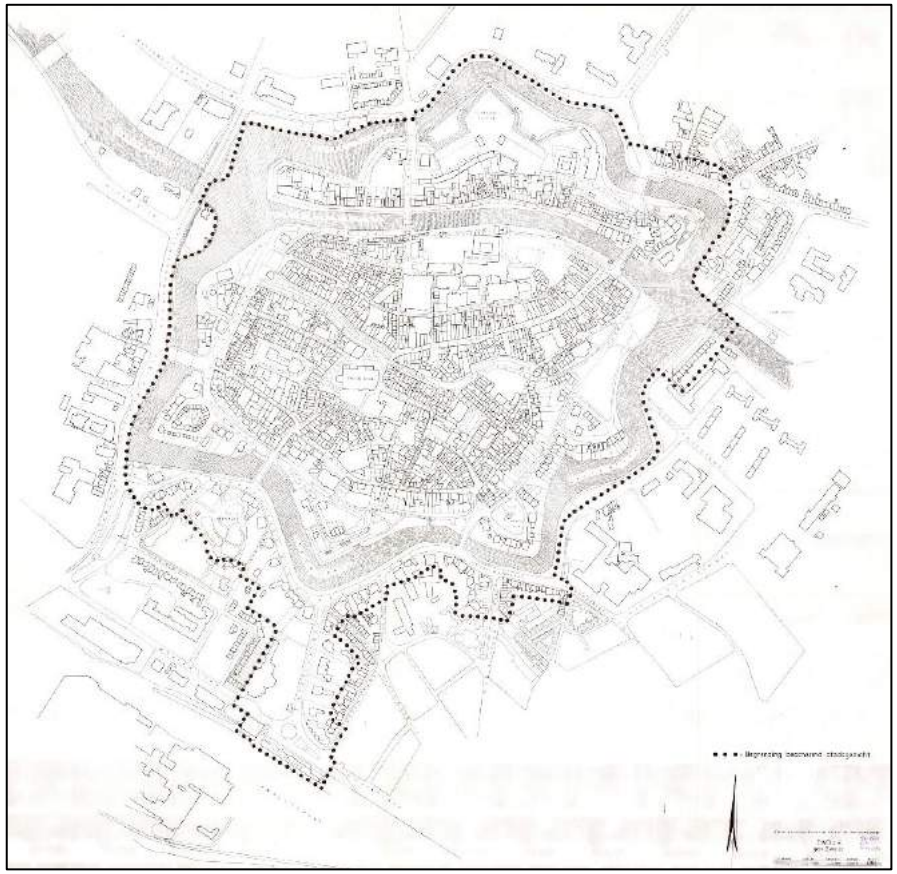

Begrenzing beschermd stadsgezicht binnenstad Zwolle.

3 WAARDERING KARAKTERISTIEKE GEBOUWEN

3.1 Rijks- en gemeentelijke monumenten

In de Zwolse binnenstad bevindt zich een groot aantal rijksmonumenten (393) en een aantal gemeentelijke monumenten. Op dit moment wordt gewerkt aan uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst met circa 50 objecten met hoge bouwhistorische waarden en enkele gebouwen, die in het quickscan-onderzoek naar het erfgoed uit de periode van het Interbellum zijn geselecteerd als monumentwaardig.

3.2 Overige waardevolle objecten, gevels en ensembles

Naast de beschermde en potentiële monumenten is er in het plangebied sprake van een groot aantal waardevolle gebouwen, gevels en ensembles, die een belangrijke bijdrage leveren aan het historische karakter van de Zwolse binnenstad. Een deel van deze gebouwen is in de afgelopen jaren door de Selectiecommissie Zwolle in een lijst verzameld, die de basis vormt van de in deze rapportage gepresenteerde selectie. De lijst van de selectiecommissie is aangevuld met tijdens recentelijk uitgevoerd veldwerk geïnventariseerde objecten. In het bijzonder is daarbij aandacht besteed aan de bebouwing uit de late negentiende eeuw en de vroege twintigste eeuw (de periode van de Jongere bouwkunst), de winkelarchitectuur en de vroege naoorlogse periode (circa 1945-1970), die in recente erfgoedinventarisaties (bouwhistorie, interbellum) onderbelicht is gebleven. Andere aandachtsvelden waren het stadsvernieuwingsproject van Bosch en Van Eyck in het noordelijke binnenstadgebied en de diverse kleinschalige historiserende nieuwbouw- of reconstructieprojecten uit de jaren 70, 80 en 90.

De geïnventariseerde waardevolle objecten, gevels en ensembles voldoen aan de volgende criteria:

- Objecten en complexen met architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie;
- Objecten, complexen en ensembles met een bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarde, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante locaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks);
  In het plangebied gaat het ook om objecten, die deel uit maken van bijzondere historische ruimtelijke ensembles, zoals de belangrijke, samenhangende historische straat- en pleinwanden in het oude binnenstadsgebied, en de ensembles historische villa's, woonhuizen en bedrijfsgebouwen op de voormalige bolwerken;
- Gaafheid, d.w.z. objecten en ensembles die in belangrijke mate ongewijzigd zijn gebleven sinds de bouwtijd of waarbij wijzigingen zeer zorgvuldig zijn aangebracht. Objecten en ensembles die in sterke mate zijn veranderd door het wijzigen van (winkel)puien, daken (dakkapellen, ophogingen, karakteristieke detailleringen, stukken of sausen van de gevels, etc. voldoen niet aan dit criterium;

►►Waardering van de objecten en ensembles

De bebouwing die aan de eerder in deze paragraaf genoemde criteria voldoet is weergegeven op de bijgevoegde **cultuurhistorische waardenkaart** en tevens in het als bijlage opgenomen overzicht met foto en korte omschrijving van de karakteristiek.
Tevens is in deze lijst in kleur de cultuurhistorische kwaliteit weergegeven, zoals die ook op de cultuurhistorische waardenkaart is aangeduid.

Zeer hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten, gevels en/of ensembles, met hoge architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks, onderdeel van bijzondere ruimtelijke ensembles).
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is. Sommige objecten zijn reeds beschermd.

Hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles met architectuurhistorische waarden: d.w.z. kenmerkend voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen of vanwege specifieke situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks, onderdeel van bijzondere ruimtelijke ensembles).
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is.

Attentiewaarde:
Objecten en/of ensembles die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied van (enig) historisch belang zijn, maar niet direct beschermenswaardig zijn. De objecten voegen zich in schaal, hoofdvormen en typologie min of meer binnen de historisch gegroeide situatie en dragen dus in beperkte mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

Indifferente waarde:
Objecten en/of ensembles, die niets of weinig aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied toevoegen en ook geen wezenlijk onderdeel vormen van de ontwikkelingsgeschiedenis. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

In deze inventarisatie zijn alleen objecten, complexen en ensembles opgenomen met minimaal een zeer hoge of hoge cultuurhistorische waarde.

4 OBJECTLIJST BINNENSTAD

Objecten met een zeer hoge of hoge cultuurhistorische waarde binnen het onderzoeksgebied:

- Aa-plein 2, 4, 6
- Aa-Plein 20-24
- Badhuiswal 1, 1A-E / Diezerpoortenplas 10
- Badhuiswal 2
- Badhuiswal 3-3D
- Badhuiswal 4
- Badhuiswal 5-5A-6
- Badhuiswal 6
- Badhuiswal 7
- Badhuiswal 11
- Badhuiswal 12
- Badhuiswal 13
- Badhuiswal 14-15
- Bethlehems Kerkplein 32 / Kapelsteeg 21-23
- Bethlehems Kerkplein 38
- Bethlehems Kerkplein 40
- Bethlehems Kerkplein 42
- Bethlehems Kerkplein 46-48
- Blijmarkt 7-9
- Blijmarkt 11
- Bloemendalstraat 11, 11a
- Bloemendalstraat 12
- Broerenstraat 4
- Broerenstraat 5
- Buitenkant 3
- Buitenkant 31-33 / Vispoortenplas 8
- Derde Bredehoek 5
- Diezerpoortenplas 2-2a
- Diezerpoortenplas 3-5
- Diezerpoortenplas 9
- Diezerpoortenplas 16, 16a-d, 18-20
- Diezerpoortenplas 26
- Diezerpoortenplas 32
- Diezerpoortenplas 40
- Diezerpoortenplas zn. brug
- Diezerstraat 6 / Oude Vismarkt 1
- Diezerstraat 7
- Diezerstraat 19
- Diezerstraat 24
- Diezerstraat 26
- Diezerstraat 36
- Diezerstraat 50
- Diezerstraat 53-55
- Diezerstraat 56
- Diezerstraat 59
- Diezerstraat 60
- Diezerstraat 62
- Diezerstraat 65-67
- Diezerstraat 73-77
- Diezerstraat 82
- Diezerstraat 90
- Diezerstraat 98
- Diezerstraat 100
- Diezerstraat 103
- Diezerstraat 104
- Diezerstraat 106
- Diezerstraat 109
- Diezerstraat 115
- Diezerstraat 117-117a
- Drostenstraat 2
- Drostenstraat 11
- Eekwal 3
- Eekwal 5
- Eekwal 9
- Eekwal 12
- Eekwal 14
- Eekwal 16
- Eekwal 18
- Eekwal 20
- Eekwal 26
- Eekwal 27a
- Eekwal 28
- Eekwal 29
- Eekwal 33-37
- Eekwal 39
- Eekwal 41
- Eekwal 43
- Eekwal 49
- Eekwal 63
- Eekwal 69
- Eekwal 71
- Eekwal 73
- Eekwal 75
- Eekwal 77
- Eekwal 79
- Eekwal 81
- Eekwal 83-85
- Gasthuisplein 1
- Gasthuisplein 2 -4A / Wolweverstraat 1
- Gasthuisplein 3
- Gasthuisplein 6
- Gasthuisplein 11
- Gasthuisplein 13-13a
- Gasthuisplein 17
- Gasthuisplein 19, 19A t/m 19F
- Gasthuisplein 21
- Gasthuisplein 26 / Vijfhoek 18-20
- Goudsteeg 5
- Goudsteeg 7
- Grote Kerkplein 2
- Grote Kerkplein 5 / Papendwarsstraat 1

- Grote Kerkplein 5I / Papendwarsstraat 3
- Grote Kerkplein 6 / Papendwarsstraat 7
- Grote Kerkplein 7 / Papendwarsstraat 7a
- Grote Kerkplein 8 / Papendwarsstraat 7b
- Grote Kerkplein 11
- Grote Kerkplein 14
- Grote Kerkplein 15 / Goudsteeg 6 / Sassenstraat 2
- Hagelstraat 2
- Hagelstraat 4
- Hagelstraat 5, 5a-c
- Hagelstraat 6, 6a-c
- Hagelstraat 7
- Hagelstraat 9
- Hagelstraat 10
- Hagelstraat 15
- Halve Maansteeg 11
- Jufferenwal 17 / Korte Kamperstraat 20, 20a-m
- Jufferenwal 19, 19a-c
- Jufferenwal 21
- Jufferenwal 21a
- Jufferenwal 23-23a
- Kalverstraat 13
- Kamperstraat 1 / Luttekestraat 52
- Kamperstraat 5
- Kamperstraat 6-7
- Kamperstraat 8-8a
- Kamperstraat 9
- Kamperstraat 15
- Kamperstraat 34 / Korte Kamperstraat 33-33-35
- Kamperstraat 38
- Kamperstraat 39
- Kamperstraat 39a
- Kanonsteeg 2
- Kerkstraat 2
- Kerkstraat 3-4
- Kerkstraat 5
- Kerkstraat 16
- Kerkstraat 18, 18a, 18b
- Kerkstraat 19, 19 1-4, 19a
- Kerkstraat 21-33
- Kerkstraat 41-43
- Koestraat 1-3 / Praubstraat 20
- Koestraat 2-4
- Koestraat 13
- Koestraat 19
- Koestraat 21
- Koestraat 25
- Koestraat 26
- Koestraat 46
- Koningsplein 7
- Koningsplein 8
- Koningsplein 10
- Korte Kamperstraat 15 / Muntsteeg 21
- Korte Kamperstraat 17
- Korte Kamperstraat 19
- Korte Kamperstraat 26
- Korte Kamperstraat 28
- Korte Kamperstraat 29
- Korte Kamperstraat 30
- Korte Kamperstraat 31
- Korte Kamperstraat 32
- Korte Kamperstraat 34
- Korte Kamperstraat 36
- Korte Kamperstraat 38
- Korte Luttekestraat 2a-2b
- Korte Luttekestraat 8a
- Korte Smeden 1
- Korte Smeden 18
- Krabbestraat 5-7 / Vispoortenplas 8
- Kromme Jak 4
- Kromme Jak 5
- Kromme Jak 6
- Kromme Jak 9
- Kromme Jak 11, 11, 11a
- Kromme Jak 11e
- Kromme Jak 15, 15a-b
- Kromme Jak 22-24
- Kromme Jak 32-38 / Koestraat 31
- Luttekestraat 3
- Luttekestraat 5
- Luttekestraat 6
- Luttekestraat 10
- Luttekestraat 12
- Luttekestraat 13
- Luttekestraat 17 links
- Luttekestraat 17 rechts
- Luttekestraat 19
- Luttekestraat 18-20 / Ossenmarkt 5, 5a-d
- Luttekestraat 22
- Luttekestraat 27 / Blijmarkt 2
- Luttekestraat 28
- Luttekestraat 30
- Luttekestraat 32
- Luttekestraat 36, 36a-b
- Luttekestraat 44
- Luttekestraat 48
- Luttekestraat 50
- Luttekestraat 52, 52a-b
- Luttekestraat 68-70 / Eekwal 2a
- Mandjesstraat 2-2a
- Mandjesstraat 8-8a
- Mandjesstraat 10
- Meerminneplein 3-5
- Melkmarkt 2-4
- Melkmarkt 22
- Melkmarkt 37
- Melkmarkt 42
- Melkmarkt 44

- Melkmarkt 52
- Menno van Coehoornsingel 2
- Menno van Coehoornsingel 2, 2a-e
- Menno van Coehoornsingel 3
- Muntsteeg 22
- Nieuwe Markt 11
- Nieuwe Markt 21
- Nieuwe Markt 23
- Nieuwe Markt 24
- Nieuwe Markt 25
- Nieuwstraat 1-25 / Waterstraat 2-26 / Bitterstraat 1-19
- Nieuwstraat 6
- Nieuwstraat 16
- Nieuwstraat 22
- Nieuwstraat 36-40
- Nieuwstraat 52a-c
- Nieuwstraat 74, 74a
- Nieuwstraat 76
- Nieuwstraat 78
- Nieuwstraat 88
- Nieuwstraat 90
- Nieuwstraat 92
- Nieuwstraat 94
- Nieuwstraat 102
- Nieuwstraat 104
- Ossenmarkt 9
- Ossenmarkt 24-25
- Oude Vismarkt 3, 3a-c
- Oude Vismarkt 5
- Oude Vismarkt 10
- Oude Vismarkt 19
- Oude Vismarkt 20
- Oude Vismarkt 22-22a
- Oude Vismarkt 23-29
- Oude Vismarkt 26-30
- Oude Vismarkt 36 / Rode Leeuwsteeg 28-38
- Oude Vismarkt 40
- Papendwarsstraat 2
- Papendwarsstraat 8
- Papendwarsstraat 12-14
- Posthoornsbredehoek 2
- Posthoornsbredehoek 5
- Praubstraat 4-8 / Papendwarsstraat 16
- Praubstraat 5
- Praubstraat 9
- Praubstraat 11
- Praubstraat 13
- Praubstraat 15
- Rodehaanstraat 4
- Rodehaanstraat zn.
- Rode Torenplein 6-10
- Roggenstraat 7
- Roggenstraat 11
- Roggenstraat 12
- Roggenstraat 29
- Roggenstraat 35
- Samuel Hirschstraat 5
- Samuel Hirschstraat 7
- Sassenstraat 14-14a
- Sassenstraat 26
- Sassenstraat 39 / Schoutenstraat 1-1a
- Sassenstraat 49 / Walstraat 1a
- Sassenstraat 51
- Sassenstraat 52
- Sassenstraat 56
- Sassenstraat 58-58a
- Sassenstraat 60-60a-d
- Sassenstraat 62-64
- Sassenstraat 70
- Sassenstraat 74, 74a
- Sassenstraat 76, 76a-b
- Schoutenstraat 6
- Spiegelstraat 2
- Spiegelstraat 4
- Spinhuisbredehoek 3
- Spinhuisbredehoek 5-11
- Spoelstraat 1-5
- Spoelstraat 29 / Mandjesstraat 12a
- Steenstraat 4
- Steenstraat 8-8a
- Steenstraat 9-9a
- Steenstraat 12, 12a-c
- Steenstraat 14-24
- Steenstraat 19
- Steenstraat 21
- Steenstraat 23 / Waterstraat 40
- Ter Pelkwijkpark 1
- Ter Pelkwijkpark 3
- Ter Pelkwijkpark 5-6
- Ter Pelkwijkpark 7, 7a-8
- Ter Pelkwijkpark 10-11, 11a
- Ter Pelkwijkpark 12-13
- Ter Pelkwijkpark 13-1, 13-2
- Ter Pelkwijkstraat 2
- Thorbeckegracht 19, 20
- Thorbeckegracht 21
- Thorbeckegracht 29, 29a
- Thorbeckegracht 37-37a / Assiesplein 11-13
- Thorbeckegracht 38
- Thorbeckegracht 43
- Thorbeckegracht 45
- Thorbeckegracht 46
- Thorbeckegracht 47
- Thorbeckegracht 54
- Thorbeckegracht 60
- Thorbeckegracht 62
- Thorbeckegracht 64
- Thorbeckegracht 67 / Dijkstraat 1
- Thorbeckegracht 68
- Thorbeckegracht 69

- Thorbeckegracht 72
- Thorbeckegracht 79
- Thorbeckegracht 82
- Van Hattumstraat 2-4
- Van Hattumstraat 6a-c
- Van Hattumstraat 8
- Van Hattumstraat 10
- Van Hattumstraat 12, 12a, 12d
- Van Hattumstraat 14-14a
- Van Nahuysplein 2-3
- Van Nahuysplein 9-10
- Van Nahuysplein 14
- Van Nahuysplein 19
- Vijfhoek 1
- Vijfhoek 2
- Vijfhoek 6, gevel Walstraat
- Vijfhoek 8, gevel Walstraat
- Vispoortenplas 2
- Vispoortenplas 2
- Vispoortenplas 4 / Krabbestraat 2 / Broerenkerkplein 5
- Vispoortenplas 5
- Vispoortenplas 13
- Voorstraat 3
- Voorstraat 7-9
- Voorstraat 13
- Voorstraat 15
- Voorstraat 23
- Voorstraat 25
- Voorstraat 27, 27A, 27B
- Walstraat 4
- Walstraat 5
- Walstraat 14
- Walstraat 23
- Walstraat 25
- Walstraat 38
- Walstraat 40
- Walstraat 43 / Vijfhoek 16A
- Walstraat 48-52
- Walstraat 60
- Waterstraat 54
- Wilhelminasingel 2
- Wilhelminasingel 3
- Wilhelminasingel 4
- Wilhelminasingel 5-6
- Wilhelminasingel 7-7a
- Wolweverstraat 34

5 LITERATUUR / BRONNEN

- Augusteijn, J., Historische plattegronden van Nederlandse steden. Overijssel, deel 9.1. De steden van Noordwest-Overijssel, Alphen aan den Rijn 2002
- Berkenvelder, F.C., *Korte geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 1980
- Berkenvelder, F.C., *Zo was Zwolle rond 1900*, s.d.
- Buijs, A. e.a. (Het Oversticht), Cultuurhistorische kenschetsen IJsseldelta, Noordwest-Overijsselland en Vechtdal, Reestal en Staphorst-Rouveen, april 2003.
- Coster, W. en J. de Jong, De Veerallee. Een rondgang door de wijk en de tijd, Zwolle 2004.
- Conens, H.R., A. Pfeifer e.a., *Op de kop gekiekt. Zwolle in luchtfoto's*, Zwolle 1976
- Evenboer, B., Neem nou Zwolle. Een kleine historie over de ontwikkeling van Zwolle. Spoolde / Veerallee, Zwolle 1987
- Geest, J. van, *S.J. van Embden,* Rotterdam 1996
- Hoogstraten, D. van, Architectuurgids van Zwolle in de 20e eeuw, Zwolle 1999
- Hove, J. ten, *Geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 2005
- Hove, J. ten, "Zwolle, stad in driestromenland", in: *Overijsselse Historische bijdragen,* 122e stuk, 2007, p. 163-176.
- Huismans, W. e.a. (red.), Als de Dag van Gisteren. Honderd jaar Zwolle en de Zwollenaren, Zwolle 1991-1993.
- Louwen, J. en H. Prins, Ach lieve tijd. 750 jaar Zwolsen, Zwollenaren en hun…., Zwolle 1980-1982
- De Pater, B.C. en B. Schoenmaker, *Grote Atlas van Nederland 1930-1950*, Zierikzee 2005, p.194-195: Topografische Kaart, 1:50.000, Oost-Zwolle, uitgave mei 1941
- Rijst, B. van der, Oud Zwolle vanuit de lucht. Foto's: KLM Aerocarto. Hoogeveen 1996
- Schrier, D.M. van der en J.P. van den Berg, "Hoe de Aa te Zwolle weteringen aantrok", in: *Overijsselse Historische bijdragen*, 116e stuk, 2001, p.53-83.
- Versfelt, H.J., De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794. Groningen 2003.
- Het Oversticht, Inventarisatie Jongere Bouwkunst 1850-1940. Beschrijving Gemeente Zwolle. Zwolle 1988.
- http://watwaswaar.nl/
- Website beeldbank Overijssel, uitgave van de gemeente Zwolle, mei 2007.
- http://www2.historischcentrumoverijssel.nl/zwolle/zw/geschz3.htm)

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
330		Aa-plein	2-2a, 4, 6	Blok geschakelde woningen in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Aa-plein, rond 1900 gebouwd in een sobere traditionele stijl met neorenaissance details. Het blok bestaat in feite uit twee rechthoekige tweelaags volumes onder een doorgaand schilddak met pannendekking. De dakkapellen zijn niet oorspronkelijk. De gevels sluiten af met een kroonlijst en hebben een gepleisterde detaillering in de vorm van plinten, waterlijsten, lekdorpels en accentstenen in de strekken en segmentbogen boven de gevelopeningen. De gevels van de nrs. 2-2a zijn volledig gepleisterd en rood geschilderd, de voorgevel van nr. 4-6 is van baksteen. Vensters met oorspronkelijke kozijnen met deels licht gewijzigde ramen. Nr.2-2a heeft een vernieuwde ingangspartij, de andere woningen hebben een ingang in een portiek. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van middenstandsbebouwing uit ca.1900, ingevoegd in oude structuur binnenstad, voorts architectuurhistorisch belang de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie en redelijke gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele waarde als opvallend en beeldbepalend element pleinwandbebouwing.	
002		Aa-plein	20-24	Blok van drie geschakelde beneden- en bovenwoningen in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Aa-plein, in 1902 gebouwd in neorenaissancestijl. Het blok heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de voorzijde met een pannengedekt lessenaarsdak eindigt. Rijk gedecoreerde 9-assige voorgevel met vele siermetselwerk- en pleisterdetails, een hoofdgestel, portieken, geornamenteerde balkons en vensters met een (T)-schuifraamdetaillering. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van middenstandsbebouwing uit ca.1900, ingevoegd in oude structuur binnenstad, voorts architectuurhistorisch belang vanwege bijzondere bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie en opmerkelijke gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele waarde als opvallend en beeldbepalend element pleinwandbebouwing.	
272		Assiesplein	11-13	Zie: Thorbeckegracht 37-37a	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
003		Badhuiswal	1, 1A-E	Zie ook: Diezerpoortenplas 10. Voormalig herenhuis, thans met winkel en wooneenheden, onderdeel van de uit derde kwart van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal. Ligt op markante hoek aan Diezerpoortenplas, met afgeschuinde hoekgevel. Gebouwd in sobere eclectische trant met volledig gepleisterde gevels. Er zijn twee bouwlagen en een omlopend afgeplat schilddak met gesmoorde oud Hollandse pannen. Gevels met plint, waterlijsten, hoofdgestel en gevelopeningen met geprofileerde omlijstingen met afgeronde hoeken. Veel gave details. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van sobere herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie, gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal en vanwege hoekligging.	
004		Badhuiswal	2	Kleinschalig herenhuis, onderdeel van de uit tweede helft van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal. Ligt op markante hoek in bocht Badhuiswal. Gebouwd in sobere eclectische trant met gepleisterde gevels, twee bouwlagen en een afgewolfd schilddak met moderne pannendekking. Gevels met plint, waterlijst, hoofdgestel en gevelopeningen met deels oude detaillering. Centraal in de gevel een ingang met omlijsting en paneeldeur. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van sobere herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Enig architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie, gaafheid van detaillering en de sobere stijlkenmerken. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal en vanwege hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
005		Badhuiswal	3-3D	Oorspronkelijk rond 1850 gebouwd als badhuis, later in gebruik als woonhuis en kantoor. Het forse pand is onderdeel van de uit tweede helft van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal. Ligt in markante hoek in bocht Badhuiswal. Gebouwd in sobere eclectische trant met gepleisterde gevels. Er zijn twee bouwlagen en een samengesteld schilddak met pannendekking, dakkapellen en pirons. Gevels met kroonlijsten, waterlijsten en smalle hoekpilasters. Vensters deels nog met oude kozijnen, voorzien van stalen veelruits ramen (midden 20ste eeuw). Centraal in de voorgevel een middenrisaliet met in midden vorige eeuw gemoderniseerde entree. Van cultuurhistorisch belang vanwege oorspronkelijke badhuisfunctie. Architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de gaafheid van detaillering en de sobere stijlkenmerken. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal en vanwege hoekligging.	
006		Badhuiswal	4	Kleinschalig herenhuis, onderdeel van de uit tweede helft van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal. Ligt nabij markante hoek in bocht Badhuiswal. Gebouwd in sobere eclectische trant met volledig gepleisterde gevels. Er zijn twee bouwlagen en een schilddak met gesmoorde pannendekking. Voorgevel met waterlijst, hoofdgestel en gevelopeningen met markante decoratieve omlijstingen en 4-ruits schuiframen. Rechts een ingang met paneeldeur en bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van sobere herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Enig architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie, gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal en vanwege hoekligging.	
007		Badhuiswal	5-5A-6	Dubbel herenhuis, onderdeel van de uit tweede helft van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal. Gebouwd in sobere traditionele trant, rond 1900. Er zijn twee bouwlagen en een dwars zadeldak met gesmoorde pannendekking. Gepleisterde voorgevel met oors. bakstenen details boven de vensters, die later zijn gepleisterd of geschilderd. Gevel sluit af met decoratieve houten bakgoot op klossen. Nr.5 heeft een bedrijfsingang met decoratieve paneeldeur. Nr. 6 heeft later toegevoegde erker met balkon. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van sobere herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Enig architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie en redelijke gaafheid van detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
008		Badhuiswal	7	Fors herenhuis, onderdeel van de uit tweede helft van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal. Ligt op markante hoek in bocht Badhuiswal. Gebouwd in sobere neoclassicistische trant met volledig gepleisterde gevels. Er zijn twee bouwlagen en een omlopend schilddak met gesmoorde kruispannen en oude dakkapel. Vijfassige symmetrische voorgevel met middenrisaliet en geblokte hoekpilasters, eindigend met sober hoofdgestel. Vensters met deels gewijzigde (schuif)ramen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van sobere herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Enig architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie, gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal en vanwege hoekligging.	
009		Badhuiswal	11	Fors herenhuis, onderdeel van de uit tweede helft van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal. Ligt aan markante knik. Gebouwd in eclectische trant ca.1875, met volledig gepleisterde gevels. Er zijn twee bouwlagen en een omlopend schilddak met gesmoorde oud Hollandse pannen en oude dakkapel met fronton midden voor. Vijfassige symmetrische voorgevel met middenrisaliet, hoekpilasters en hoofdgestel. Getoogde vensters met geprofileerde omlijstingen met stuckuiven en schuiframen. In de middenas een entreepartij met dubbele paneeldeur onder bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang als goed voorbeeld van voorname herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie, gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal.	
010		Badhuiswal	12	Kleinschalig herenhuis, onderdeel van de uit tweede helft van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal Gebouwd in sobere neorenaissancetrant, rond 1900. Er zijn twee bouwlagen en een omlopend schilddak met gesmoorde pannendekking. Bakstenen voorgevel met gepleisterde waterlijsten, speklagen en accenten in de strekken die de gevelopeningen afsluiten. De gevel eindigt met een kroonlijst. Ingang met stoep, hekwerk en paneeldeur met bovenlicht. Vensters met schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van sobere herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Enig architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie, gaafheid van detaillering en stijlkenmerken. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
011		Badhuiswal	13	Kleinschalig herenhuis, onderdeel van de uit tweede helft van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal. Gebouwd in sobere rationalistische trant, rond 1900-1910. Er zijn twee bouwlagen en een omlopend schilddak met rode pannendekking en steekkap naar de topgevel, die risaliet voorgevel bekroont. Bakstenen voorgevel met gemetselde strekken boven de gevelopeningen. Rechts risaliet met topgevel, erker en balkon. Links ingang met stoep, paneeldeur en bovenlicht. Alle bovenlichten hebben ramen met roedenverdeling. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van sobere herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Enig architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie, gaafheid van detaillering en stijlkenmerken. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal.	
012		Badhuiswal	14-15	Dubbel herenhuis, onderdeel van de uit tweede helft van de 19de eeuw daterende voorname woonhuisbebouwing op de Badhuiswal. Gebouwd in sobere traditionele trant, rond 1880. Er zijn een souterrain, twee bouwlagen en een omlopend schilddak met pannendekking. Symmetrische bakstenen voorgevel met gepleisterde plint en kroonlijst, drieassige opzet. Op de verdieping gave getoogde vensters met schuiframen uit 19de eeuw. De indeling in de eerste bouwlaag is in de jaren 20 gemoderniseerd. Hier een dubbele ingang met trap en vernieuwde deuren en aan weerszijden een driezijdige erker. Bovenlichten met horizontale roedenverdeling. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van sobere herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Enig architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie en redelijke gaafheid van detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van het 19de-eeuwse ensemble op de Badhuiswal.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
013		Bethlehems Kerkplein	32	Zie ook: Kapelsteeg 21 en 23. Diep rechthoekig huis, thans met horeca, in de aaneengesloten westelijke gevelwand van het Bethlehems Kerkplein. Het pand heeft drie bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, waar zich een houten dakkapel met timpaan en vleugelstukken bevindt. De drieassige bakstenen voorgevel uit derde kwart 19de eeuw verbergt een oudere kern en eindigt met een houten hoofdgestel en heeft gevelopeningen met strekken, stolpramen en bovenlichten. Op de begane grond een deels 19de-eeuwse indeling met recent aangebrachte afwerking met spitsbogen. Cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, enkele details en oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand.	
014		Bethlehems Kerkplein	38	Diep rechthoekig winkelhuis, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Bethlehems Kerkplein. Het pand heeft twee bouwlagen en een dwars zadeldak, dat schuil gaat achter opgehoogde voorgevel. De tweeassige gepleisterde voorgevel uit derde kwart 19de eeuw verbergt een oudere kern en eindigt met een houten kroonlijst. Op begane grond een eenvoudig winkelpuitje met deur met bovenlicht en naastliggend raam. Op de verdiepingen telkens twee vensters met T-schuiframen of 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, de details en de oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand.	
015		Bethlehems Kerkplein	40	Diep rechthoekig woonhuis, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Bethlehems Kerkplein. Het pand heeft twee bouwlagen en een dwars zadeldak, dat schuil gaat achter opgehoogde voorgevel. De tweeassige bakstenen voorgevel uit ca.1900 verbergt een oudere kern en eindigt met een houten kroonlijst. Gepleisterde plint en decoratieve speklagen en gemetselde bogen in oranje verblendsteen. Ingang met paneeldeur en bovenlicht. Overigens vensters met T-ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, de details en de oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
016		Bethlehems Kerkplein	42	Diep rechthoekig winkelwoonhuis, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Bethlehems Kerkplein. Het pand heeft drie bouwlagen en een schilddak met pannendekking met de nok haaks op de straat. De drieassige bakstenen voorgevel uit het tweede kwart van de 19de eeuw verbergt een oudere kern en eindigt met een houten kroonlijst. Deels behouden winkelpui uit circa 1900. Bakstenen bovengevel met vensters met strekken, oude kozijnen en schuif- of stolpramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, de details en de oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand.	
017		Bethlehems Kerkplein	46-48	Fors voormalig kantoorgebouw van de Twentsche Bankvereeniging, in de huidige vorm (na verbouwing) uit 1927, naar ontwerp van gebr. Van Gendt uit Amsterdam en M. en J.H. Meijerink uit Zwolle. Uitgevoerd in neogotische trant/zakelijkheid, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Bethlehems Kerkplein, waar deze overgaat in de Sassenstraat. Het pand (thans een horecagelegenheid) is wat betreft het voorste gedeelte een groot dwarshuis met twee bouwlagen en een grote zolderverdieping, opgenomen in een forse dwarskap met gesmoorde pannendekking en op het voorschild drie dakkapellen met zinken kappen en houten luiken met beslag. De bakstenen voorgevel telt zes assen en bezit van de plint opgaande korfboogspaarnissen, waarin natuurstenen kruiskozijnen met segmentbogen zijn opgenomen. De gevel sluit af met een hoog bakstenen fries waarin zes bolkozijnen met natuurstenen details, en een bakstenen profiellijst met bakgoot. Hoofdingang rechts in de gevel. Op de hoge bakstenen zijtopgevels schoorstenen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege de bijzondere oorspronkelijke functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, de details en de bijzondere stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand, aan plein, waar het gebouw in stijl aansluit bij de middeleeuwse Bethlehemkerk en de refter.	
196		Bitterstraat	1-19	Zie: Nieuwstraat 1-25	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
165		Blijmarkt	2	Zie: Luttekestraat 27	
018		Blijmarkt	7-9	Winkelwoonhuis in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Blijmarkt op smal, diep perceel. Het pand heeft drie bouwlagen en een plat dak. De gepleisterde drieassige voorgevel, een lijstgevel, uit de tweede helft van de 19de eeuw heeft een historiserende winkelpui uit het midden van de vorige eeuw. De winkelpui heeft een luifel aan trekstangen en bovenlichten met roedenramen. Op de beide verdiepingen telkens drie vensters met strekken en vernieuwde ramen met T-indeling. Mogelijk oudere kern. Rechts ernaast een smal bedrijfspand/pakhuis met zadeldak, bakstenen topgevel met dubbele houten getoogde deur, op de verdieping een venster en in de top een oculusvenstertje. Rijk smeedijzeren uithangteken (wijnhandel), van vrij recente datum. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van gevelindeling, de details, de markante pui met luifel, pakhuisgevel. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand.	
019		Bloemendal-straat	11, 11a	Zie ook: Kromme Jak 7 Sinds 1870 Vrijmetselaarsloge, tot 1867 Nieuwe Heeren Logement. Fors, diep tweelaags pand met schilddak met de nok haaks op de straat, in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Bloemendalstraat, tevens gevel aan Kromme Jak. Achter de midden 19de-eeuwse, in blokverband gepleisterde lijstgevel mogelijk een oudere kern. Op de begane grond rechts de ingang met paneeldeur en bovenlicht en ernaast twee hoge vensters met 8-ruits schuiframen. Op de verdieping drie vensters met T-schuiframen. De gevel aan Kromme Jak is gepleisterd en heeft een ingang met bovenlicht en vensters met 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege de bijzondere functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwanden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
020		Bloemendal-straat	12	Groot woonhuis in de aaneengesloten westelijke gevelwand van de Bloemendalstraat. Achter de lijstgevel met zijn midden 19de-eeuwse detaillering gaat een ouder dwarshuis schuil. In de 18de eeuw woonhuis van Joan van der Capellen tot den Pol. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een forse dwarskap met schild links, en rechts aansluitend op woningscheidende topgevel. Rode pannendekking. De drie assen brede voorgevel heeft een in blokverband gepleisterde begane grond met links een dubbele paneeldeur met bovenlicht tussen geblokte pilasters. Rechts twee vensters met 8-ruits schuiframen en stucornamenten middenboven. De verdieping is in baksteen uitgevoerd en bevat drie vensters met strekken en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege de bijzondere functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand.	
303		Broerenkerk-plein	5	Zie: Vispoortenplas 4	
021		Broerenstraat	4	Fors tweelaags, ooit in twee helften gesplitst pand met afgewolfd zadeldak met de nok haaks op de voorgevel, in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Broerenstraat. Thans horecabestemming. Het pand heeft twee bouwlagen en een gepleisterde voorgevel met twee verschillende puien, waarvan de rechter nog enkele 19de-eeuwse details bezit. Op de verdieping in beide gevelhelften twee vensters met oude kozijnen, met T-ramen en 9-ruits schuiframen. In de zolderverdieping kleine vensters. Veel oudere kern dan de 19de-eeuwse voorgevel doet vermoeden. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, de details en de oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand, naast steegje.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
022		Broerenstraat	5	Kleinschalig voormalig woonhuis in de aaneengesloten westelijke gevelwand van de Broerenstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking met de nok evenwijdig aan de straat en een houten dakkapel met fronton. De drieassige voorgevel uit het derde kwart van de 19de eeuw is gepleisterd in blokverband en eindig met een houten bakgoot op klossen. Voorts vensters met deels oudere kozijnen en enkelruits en 6-ruits schuiframen. Rechts in de gevel een ingang met gewijzigde deur en bovenlicht. Waarschijnlijk veel oudere kern. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, de details en de oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand, naast steegje.	
023		Buitenkant	3	Diep rechthoekig huis in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Buitenkant, volledige herbouw uit 1949 in traditionalistische trant. Het pand heeft vier bouwlagen en een dwars geplaatst zadeldak met rode pannendekking, met op het voorschild twee houten dakkapellen. De drieassige bakstenen voorgevel eindigt met een houten overstek en heeft gevelopeningen met strekken, houten kozijnen, roedenramen en bakstenen lekdorpels. Op de begane grond links een ingang met 9-ruits deur en 9-ruits bovenlicht. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, enkele details en als voorbeeld van historiserende nieuwbouw binnen oude context. Situationele waarde vanwege de markante positie in historische straatwand, als onderdeel van waardevol gevelensemble Buitenkant.	
024		Buitenkant	31-33	Zie ook: Vispoortenplas 8. Fors rechthoekig hoekpand, herbouw uit 1981 van oorspronkelijk iets groter pand aan doorgang Vispoortenplas, dat in 1956 was afgebroken. Sobere neoclassicistische trant, twee bouwlagen en omlopend, met pannen gedekt schilddak met hoekschoorstenen en halfronde dakkapellen. In blokverband gepleisterde onderbouw met aan de westzijde een galerij met rondbogen. Bakstenen verdieping met schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als voorbeeld van historiserende stadsbeeldherstellende nieuwbouw. Hoge situationele waarde vanwege de markante positie op hoek, aan nauwe doorgang Vispoortenplas, bij brug over de gracht; onderdeel van waardevol gevelensemble Buitenkant.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
025		Derde Bredehoek	5	Kleinschalige woning met aangebouwde werkplaats uit circa 1900, in aaneengesloten gevelwand van kleine dwarsstraat van de Thorbeckegracht. Het pand bezit één bouwlaag en een dwarskap, gedekt met oud Hollandse en betonpannen. Gevels in baksteen in kruisverband en houten kroonlijst, bij de woning verlevendigd met hoekpilasters en gepleisterde speklagen. Getoogde vensters met sluit- en geboortestenen en schuiframen. De woning heeft centraal een bakstenen dakhuis met plat dak. Ingang met vernieuwde voordeur. Het bedrijfsgedeelte heeft aan de Friesewal een tuitgevel met vernieuwde bedrijfsingang en daarboven een venster. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van kleinschalige woonhuis/bedrijfsbebouwing in periferie van de binnenstad, voorts architectuurhistorisch belang vanwege bijzondere bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie en gaafheid van detaillering. Situationele waarde als relict oude steegbebouwing.	
026		Diezerpoorten -plas	2-2a	Klein winkelwoonhuis met 19de-eeuwse kenmerken, maar mogelijk wat oudere kern, op het zuidelijke uiteinde van het bouwblok oostelijk van de Diezerpoortenplas, bij de Diezerpoortenbrug. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een omlopend afgeplat schilddak met de nok haaks op de voorgevel, gedekt met nieuwe mastiekleien en voorzien van een geprofileerde houten bakgoot op klossen. Op het voorschild een kleine halfronde dakkapel met zinken kapje, op het zuidelijke schild een grote houten dakkapel met halfrond fronton, beide uit circa 1920. Gepleisterde gevels, bij de voorgevel in blokverband. Op de begane grond een winkelpui met afzonderlijke deur met bovenlicht en daarnaast een groot etalagevenster met boven in het raam ornamentroeden, beiden onder een gepleisterde segmentboog. Ook in de zijgevel een etalagevenster. Op de verdieping in voor- en zijgevel een venster met oud kozijn en T-schuifraam. De zijgevel heeft rechts een balkon op houten stijl, die is opgenomen in een houten balustrade boven de kade. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details. Situationele waarde vanwege de markante positie op de kop van een bouwblok, aan brug.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
027		Diezerpoorten -plas	3-5	Twee panden op de oostelijke kop van het bouwblok langs de Thorbeckegracht, thans één perceel vormend. Grotendeels 19de-eeuws, mogelijk met oudere restanten inwendig. Het zuidelijke nr.3 heeft twee bouwlagen en een steil schilddak met de nok evenwijdig aan de voorgevel, rechts aansluitend op hoge zijtopgevel. Wit geschilderde of gepleisterde gevels, de onderbouw springt ten opzichte van de bovenbouw terug. In de onderbouw een overwegend recente detaillering en op de verdieping vensters met schuiframen. Moderne dakkapel. Nr.5 heeft twee hoge bouwlagen, een met gesmoorde pannen gedekt schilddak en bakstenen gevels in handvormsteen, met gepleisterde plint, waterlijst en fries, waarin kleine zoldervensters zijn geplaatst. Beneden merendeels gewijzigde gevelopeningen, op de verdieping gave vensters met strekken, ronde bovenhoeken en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en diverse details en de oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie op de kop van een bouwblok met gevels aan drie zijden, nabij brug.	
028		Diezerpoorten -plas	9	Nr. 9 bestaat uit twee oude volumes in de korte aaneengesloten westelijke gevelwand van de Diezerpoortenplas op de hoek met de van Coehoornsingel. Links een fors winkelpand met bovenwoning De midden 19de-eeuwse bakstenen lijstgevel verbergt een ouder pand van twee bouwlagen met zolderverdieping en een hoog schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op de begane grond een deels uit circa 1900 daterende winkelpui met hoekdammen en houten invulling. Op de verdiepingen telkens vier vensters met strekken, oude kozijnen en in stijl vernieuwde T-ramen en 2-ruits ramen. Het rechter pand is een dwarshuis van twee bouwlagen met steil zadeldak met pannendekking. De vier assen brede voorgevel is gepleisterd, eindig met een kroonlijst en heeft een deels vernieuwde houten winkelpui met pilasters en kroonlijst. Op de verdieping vier venster met houten kozijnen en enkelruits schuiframen. De vrijliggende zijgevel heeft een recente indeling en detaillering. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de winkelpui en de oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie in een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
003		Diezerpoorten -plas	10	Zie: Badhuiswal 1, 1A-E	
029		Diezerpoorten -plas	16, 16a-d, 18-20	Voormalig fabriekscomplex van de Stoomgrutterij Bartels & Zn, uit circa 1905, gebouwd aan de oostzijde van de Diezerpoortenplas. Het in later tijd herhaaldelijk gewijzigde, thans tot winkel-bedrijfsruimte en appartementen verbouwde, maar nog wel goed herkenbare complex bestaat uit twee grote, ten opzichte van elkaar verspringende volumes van drie bouwlagen, met flauw hellende zadeldaken met de nok haaks op de voorgevel. De voorgevels zijn uitgevoerd in naderhand wit geverfde baksteen, waarbij de eerste bouwlaag in blokverband is gepleisterd. Nr.16 heeft ter bekroning centraal een driehoekige attiek en op de hoeken doorgestoken hoekpinakels. Nr. 18-20 eindigt met een flauw hellende topgevel. In de gevels bleef de oude indeling herkenbaar, alsmede de historische (getoogde) openingen, bij nr. 18-20 onder segmentbogen. Dit pand heeft op de begane grond nog twee grote vensters met (schuif)ramen; op de verdiepingen afgeplate vensters. De bouwdelen worden gekoppeld door een tussenlid. Van cultuurhistorisch belang als herkenbaar relict van de vroegere industriële bedrijvigheid op de voormalige vestingwal. Van architectuurhistorisch belang vanwege het gebouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen. Situationele waarde vanwege de markante positie op het centrale deel van het voormalige bolwerk en de ligging aan een plein.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
030		Diezerpoorten -plas	26	Kleinschalig woonhuis met gevels met een 19de-eeuwse detaillering, maar mogelijk wat oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Diezerpoortenplas, aan de doorgang naar een binnenerf achter de bebouwing van Badhuiswal en Diezerpoortenplas. Het pand, een dwarshuisje, heeft één bouwlaag en een zolderverdieping onder een dwars zadeldak met rode pannendekking. Centraal op het voorschild een houten dakkapel met fronton, vleugelstukken en een houten attieklijst over de volle dakbreedte. De gepleisterde voorgevel heeft rechts een ingang met nieuwe deur en bovenlicht en links hiervan twee vensters met schuiframen met 2-ruits bovenlichten. In de gepleisterde zijgevel een tweede ingang met bovenlicht en een venster met 6-ruits schuifraam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de in de 19de eeuw ontwikkelde bebouwing op de voormalige stadswal. Van architectuurhistorisch belang vanwege het bouwtype, een redelijk zeldzaam en gaaf voorbeeld van een zeer kleinschalige arbeidersbehuizing in het binnenstadgebied Situationele waarde vanwege de markante positie op het centrale deel van het voormalige bolwerk en de ligging aan een plein.	
031		Diezerpoorten -plas	32	Oorspronkelijk uit twee huizen bestaand object aan de oostzijde van de Diezerpoortenplas, op de hoek met de pleinvormige ruimte in deze straat. De puizone is volledig gemoderniseerd maar in de bovenbouw is de opzet van de twee afzonderlijke panden goed afleesbaar. Beiden hebben in totaal drie bouwlagen en een schilddak haaks op de voorgevel, gedekt met gesmoorde pannen. Beide gevels eindigen met een kroonlijst en zijn grijs gepleisterd. Oude muurankers wijzen op de hoge ouderdom van de casco's. In de voorgevels kozijnen met recente stolpramen en bovenlichten, of roedenramen in schuifraammodel. In de zuidelijke zijgevel vernieuwde gevelopeningen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en de oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie op hoek van een bouwblok en als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand, naast monumentale trapgevel.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
032		Diezerpoorten -plas	40	Fors winkel/horecapand met woning aan de achterzijde, waarvan de gevels thans een detaillering uit het derde kwart van de 19de eeuw bezitten, maar dat een oudere kern bezit. Gelegen in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Diezerpoortenplas, op de hoek met de Badhuiswal, waar zich de woningingang bevindt. Het diepe pand heeft twee bouwlagen met zolderverdieping, opgenomen onder een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een dakkapel en aan de achterzijde een topgevel. De gepleisterde voor- en zijgevel hebben een gepleisterd plint en een eindigen met een eenvoudige kroonlijst. De smalle, twee vensterassen brede voorgevel heeft beneden een gewijzigde pui en om de verdieping twee vensters met zware geprofileerde omlijstingen met stucornamenten midden boven, en kozijnen met stolpramen en bovenlichten, Vergelijkbare vensteromlijstingen bezitten ook de zes vensters in de tweede bouwlaag van de linker zijgevel aan de Badhuiswal. In het oorspronkelijke winkelgedeelte bevinden zich echter gewijzigde vensters. In het linker deel van deze gevel een ingang en drie vensters met eveneens geprofileerde omlijstingen, echter met nog rijker uitgewerkte decoraties als bekroning. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, en diverse markante details. Situationele waarde vanwege de markante positie in karakteristieke historische gevelwanden, en vanwege de hoekligging.	
033		Diezerpoorten -plas	zn	De huidige als een ophaalbrug uitgevoerde Diezerpoortenbrug verving in 1939 de oude gietijzeren draaibrug uit 1880. De brug markeert de grens van de middeleeuwse stad bij de Diezerstraat, waar zich vroeger een stadspoort bevond. De stalen brug is van hetzelfde type als de verderop gelegen Vispoortenbrug. Het ontwerp staat op naam van stadsarchitect W.B.M. Beumer, die in 1935-1951 directeur Openbare Werken was. De brug is zorgvuldig gedetailleerd met gesmede hekwerken in een traditioneel-zakelijke vormgeving. De balustrades zijn deels in metselwerk uitgevoerd en voorzien van betonnen dekplaten en ijzeren leuningen. Opmerkelijke kadetrappen leiden naar het water van de stadsgracht. Van cultuurhistorisch belang als vast ijkpunt in de historische structuur van Zwolle, waar de brug een al in de middeleeuwen bestaande stadsentree en bruglocatie markeert. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, constructie en type, en de markante detaillering van de balustrades. Situationele en beeldbepalende waarde vanwege de markante positie in het stadsbeeld in dit deel van de binnenstad.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
034		Diezerstraat	6	Zie ook: Oude Vismarkt 1 Fors voormalig kleding- en stoffenmagazijn van de firma Vonk, uit 1929-1930 (arch. M.E. Veugelers) als nieuwbouw in zakelijk-expressionistische stijl gerealiseerd ter plaatse van twee smalle diepe huizen op een perceel tussen Diezerstraat en Oude Vismarkt. Het pand vult het gehele perceel. Het grote pand heeft vier bouwlagen, waarvan de bovenste aan voor- en achterzijde is voorzien van met rode pannen gedekte lessenaarsdaken. Aan de zijde van de Diezerstraat bovendien een schilddakvormige constructie met pirons, houten overstek op meervoudige klossen en een grote dakkapel met houten overstekken op twee niveaus. Op het achterschild een zeer brede dakkapel met overstek. De bakstenen voorgevel aan de Diezerstraat is drie traveeën breed. De pui is volledig modern. De bovengevel heeft driezijdige erkers over twee bouwlagen, gevat tussen gewelfde bakstenen muurdammen met siermetselwerkdecoraties. Ook de achtergevel aan de Oude Vismarkt heeft een volledig vernieuwde eerste bouwlaag. De bakstenen bovengevel bevat op de tweede bouwlaag een reeks van zes hoge vensters met gewijzigde ramen tussen smalle muurdammen. In de derde bouwlaag vier vensters met stolpramen en bovenlichten met glas-in-lood en kleine vensters met glas-in-loodramen, geflankeerd door muurdammen met siermetselwerk. Twee hijsbalken. Van cultuur-historisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en als herinnering aan de komst van de grote winkelmagazijnen in het eerste kwart van de 20ste eeuw in de Diezerstraat. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de typologie en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
035		Diezerstraat	7	Fors voormalig winkelmagazijn van de schoenen- en kledingfirma Bervoets en later Hollenkamp, naar ontwerp van architect J.A, J.W. en C.A.W. Heuvelink, in 1948-1949 als herbouw na brand in traditioneel-zakelijke stijl gerealiseerd ter plaatse van ouder magazijn uit de vroege 20ste eeuw, destijds gebouwd ter plaatse van twee smalle diepe huizen in de noordelijke gevelwand van de Diezerstraat. Het diepe pand heeft drie bouwlagen en een plat dak. De bakstenen voorgevel is symmetrisch ingedeeld en telt drie traveeën. Van oude pui resteren de indeling en de bakstenen muurdammen. De gemetselde bovengevel eindigt met een natuurstenen lijst en boven de middenpartij met een attiek met segmentvormige lijst. De vensters met stalen ramen en 3-ruits bovenlichten worden per drie gekoppeld door waarschijnlijk kunststenen dorpels en lateien. De middenpartij bevat een erker over twee bouwlagen, met vergelijkbare ramen. De erker rust op een betonnen plaat met consoles. In het attiek zijn drie hardstenen gevelstenen aangebracht met de gemeentewapens van Rotterdam, Zwolle en Sneek (uit 1922, afkomstig van de oude winkelgevel?). Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en als herinnering aan de komst van de grote winkelmagazijnen in het eerste kwart van de 20ste eeuw in de Diezerstraat. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, de typologie en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van karakteristieke historische gevelwand.	
331		Diezerstraat	19	Smal diep winkelpand met bovenwoning in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Diezerstraat, op de hoek met de Spiegelstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een met pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Deze lijstgevel is gepleisterd en eindigt met een hoofdgestel. De winkelpui is gewijzigd, de bovengevel bezit nog een gave indeling met drie vensters met oude kozijnen en 4-ruits schuiframen met enkelruits bovenlichten met daarin glas-in-lood. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, de markante bovenbouw en materiaalgebruik. Situationele waarde vanwege de markante positie als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand, op hoek.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
036		Diezerstraat	24	Smal diep winkelpand met bovenwoning in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Diezerstraat. De voorgevel uit 1905 is een ontwerp van H.J. Voogden. Het pand heeft drie bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met houten bakgoot. De pui is volledig vernieuwd. De bovengevel is van oranje verblendsteen en heeft siermetselwerkelementen, decoratieve vensterafsluitingen en in de tweede bouwlaag twee vensters met schuiframen. De getoogde vensters in de derde bouwlaag hebben stolpramen met bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, de markante bovenbouw en materiaalgebruik. Situationele waarde vanwege de markante positie als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
037		Diezerstraat	26	Zie ook: Koningsplein 1. Achterbouw van het overigens nogal gewijzigde pand aan de Diezerstraat, dat oorspronkelijk deel uitmaakte van het warenhuis van Vroom & Dreesmann. Het L-vormige pand uit circa 1910, in sobere overgangsarchitectuur, mogelijk naar ontwerp van de Arnhemse architect G. Welsing, vormt de noordwestelijke hoek van het Koningsplein. Het pand heeft vier bouwlagen en een plat dak. In de oksel van de L-vorm bevindt zich een kwartronde binnenhoektoren over vijf lagen, die boven het plat uitsteekt. De gevels aan het Koningsplein zijn van baksteen, met eenvoudige natuurstenen detaillering (speklaag-lekdorpels) en een afsluitende siermetselwerklijst en gootlijst. Deels gewijzigde begane grond met rechts een ingang met bordestrapje. De pui links is gewijzigd. Bovengevels met vensters met strekken, oude kozijnen en deels de oorspronkelijke ramen met enkelruits bovenlichten. Hijsbalk. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en als herinnering aan de komst van de grote winkelmagazijnen in het eerste kwart van de 20ste eeuw in de Diezerstraat. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, de gave gevelindelingen en deels bewaarde detaillering. Situationele waarde vanwege de markante positie als onderdeel van de Koningspleinbebouwing, beeldbepalend door torenaccent.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
038	 	Diezerstraat	36	Achterhuis van het overigens nogal gewijzigde pand aan de Diezerstraat, dat oorspronkelijk deel uitmaakte van het warenhuis van Vroom & Dreesmann. Het pand uit circa 1900 staat met de zijgevel aan de smalle steeg tussen Diezerstraat en Koningsplein en met de rijk uitgewerkte zuidgevel aan dit plein. Vrij rijke neorenaissancedetaillering. Het pand heeft twee bouwlagen en een met pannen gedekt zadeldak, aan de zuidzijde eindigend op een bakstenen tuitgevel. Deze is geheel wit geschilderd en bezit onder eer spaarbissen, tandlijsten en fraaie ijzeren muurankers. Voor de tweede bouwlaag een balkon met rijk gesmede balustrade. De begane grond is gepleisterd en bevat gewijzigde gevelopeningen. De bakstenen zijgevel verkeert in deels originele staat met metselwerkfriezen, vensters met segmentbogen en T-schuiframen. De gevelopeningen beneden zijn dichtgezet. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, de gave gevelindelingen en deels bewaarde rijke neorenaissancedetaillering. Situationele waarde vanwege de markante positie als onderdeel van steegbebouwing en ligging aan Koningsplein.	
039		Diezerstraat	50	Smal diep winkelpand in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Diezerstraat. Het pand heeft drie bouwlagen en een plat dak en boven de volledig vernieuwde winkelpui een in Jugendstil uitgevoerde bovengevel uit 1906, naar ontwerp van H.J. Voogden, in witte verblendsteen met hardstenen details. Hoekpilasters met pinakels flankeren brede vensterspartijen met decoratieve roedenverdeling over hele gevelbreedte. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, de markante en zeldzame bovenbouw in Jugendstil en materiaalgebruik. Situationele waarde vanwege de markante positie als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
040		Diezerstraat	53-55	Winkel met bovenwoning in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Diezerstraat, op de hoek met de Broerenstraat. Het diepe rechthoekige pand heeft drie bouwlagen en een omlopend afgeplat schilddak met muldenpannen, waarop aan zuidoostzijde een topgevel met steekkapje met gedecoreerd overstek aansluit, als markant accent op de straathoek. De onderbouw is volledig gemoderniseerd. De bouwbouw is gepleisterd in blokverband, met sluitstenen boven de gevelopeningen en een hoge houten kroonlijst boven de voorgevel. In de tweede bouwlaag enkele oude kozijnen met enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, diverse details en de oude bouwsubstantie. Situationele waarde vanwege de markante positie op hoek van een bouwblok en als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand, naast monumentale gevel.	
332		Diezerstraat	56	Smal diep winkelpand in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Diezerstraat. Het pand heeft drie bouwlagen en een plat dak en boven de volledig vernieuwde winkelpui een in nieuwe Haagse schoolstijl uitgevoerde bakstenen gevel uit circa 1930-1935. De gevel eindigt boven met een lijst keramische pannen. De gevel bezit subtiele siermetselwerkaccenten, zoals een licht verheven middenpartij, waarin zich de vensters bevinden: een breed venster met betonnen latei in de tweede bouwlaag, en twee gekoppelde vensters onder een latei in de derde bouwlaag. Boven deze vensters een betonnen lijst met sierbollen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, de markante bovenbouw en het materiaalgebruik. Situationele waarde vanwege de markante positie als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
041		Diezerstraat	59	Winkel met bovenwoning in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. De onderbouw van de voorgevel is volledig vernieuwd, maar de bovenbouw uit het laatste kwart van de 19de eeuw is nog intact. De bakstenen lijstgevel eindigt met een houten hoofdgestel. In de vier traveeën brede gevel tekens vier getoogde vensters met gemetselde segmentbogen, in de tweede bouwlaag met enkelruits- en in de derde met kleine 4-ruits schuiframen. Gietijzeren muurankers. De derde bouwlaag is slechts zeer ondiep. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details. Situationele en ensemble waarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand, naast monumentale gevels.	
042		Diezerstraat	60	Opmerkelijk, in eclectische trant vormgegeven winkelpand met grote bovenwoning in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Diezerstraat, op de hoek met de Brouwerstraat. Het pand uit het laatste kwart van de 19de eeuw heeft een rechthoekige opzet, drie bouwlagen en een flauw hellend schilddak op het voorste deel. De onderbouw is aan de straatzijde volledig nieuw, de bovenbouw oogt gaaf en valt op door de bakstenen gevels en de in gele steen gemetselde lisenen, met pinakels boven de met een boogfries gedecoreerde kroonlijst. In de voorgevel getoogde vensters met segmentbogen en schuiframen, op de verdieping met figuratief glas-in-lood (religieuze scenes). Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand, op markante straathoek, naast monumentale gevels.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
333		Diezerstraat	62	Winkel met bovenwoning in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. Vier bouwlagen onder een met rode pannen gedekt schilddak. De onderbouw van de voorgevel is volledig vernieuwd, maar de bovenbouw uit het midden van de 19de eeuw is nog grotendeels intact. De bakstenen lijstgevel eindigt met een houten hoofdgestel. In de drie traveeën brede gevel telkens drie vensters met gemetselde strekken, merendeels nog met 6-ruits schuiframen. Kleine hijsbalk midden boven. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details. Situationele en ensemble waarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
043		Diezerstraat	65-67	In neorenaissancetrant vormgegeven winkelpand met bovenwoning in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Diezerstraat. Het pand uit het laatste kwart van de 19de eeuw heeft drie bouwlagen en omlopend schilddak met de nok haaks op de straat, rode pannen en een houten dakkapel met fronton. De pui is volledig gemoderniseerd. De bakstenen bovengevel heeft hoekpilasters, een hoofdgestel, gepleisterde speklagen en accenten in de vensterbogen. De vensters met T-schuiframen. Sierankers. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse gave en markante details in neorenaissancestijl. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
044		Diezerstraat	73-75-77	Forse winkelpand, oorspronkelijk met bovenwoningen, over drie smallere percelen binnen de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Diezerstraat. Drie bouwlagen met plat dak, bij nr.77 is evenwel achter nog een deel van het zadeldak herkenbaar. De voorgevel is sobere eclectische trant dateert uit het derde kwart van de 19de eeuw en staat mogelijk voor een oude bouwsubstantie. De onderbouw is volledig vernieuwd. De lijstgevel hierboven is gepleisterd, negen vensterassen breed en eindigt met een hoog hoofdgestel. Vensters met strekken met geboorte- en sluitstenen en kozijnen met schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
334		Diezerstraat	82, 82a	Winkel met bovenwoning in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. Drie bouwlagen onder een dwars geplaatst, met gesmoorde pannen gedekt schilddak (boven het voorhuis) en op het achterhuis een haaks daarop aansluitend, met rode pannen gedekt schilddak. Voorgevel uit het midden van de 19de eeuw, voor ouder pand. Op de begane grond een deels nog vroeg 20ste-eeuwse winkelpui met geornamenteerde hoekdammen en puilijst. In de bakstenen bovengevel in de tweede en derde bouwlaag telkens drie vensters met strekken en houten kozijnen en ramen. De gevel eindigt met een hoge kroonlijst. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details, zoals de oude winkelpui. Situationele en ensemble waarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
045		Diezerstraat	90	Winkel met bovenwoning in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. Het pand heeft twee hoge bouwlagen, een zolderverdieping met borstwering en een fors schilddak met de nok haaks op de straat, gedekt met pannen. De bakstenen lijstgevel uit het derde kwart van de 19de eeuw eindigt met een houten hoofdgestel en verbergt een ouder casco. Beneden een vernieuwde winkelpui met oude hoekdammen uit circa 1900. In de bovenliggende bouwlagen telkens drie vensters met strekken, oude kozijnen en enkelruits- of 4-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details. Situationele en ensemble waarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
046		Diezerstraat	98	Pand van het Leger des Heils uit 1896, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. Twee bouwlagen met zolderverdieping en een zadeldak met de nok haaks op de voorgevel, gedekt met rode pannen. Hoge bakstenen voorgevel in eclectische trant, met pilasters en afgeknotte hals, verlevendigd met gepleisterde speklagen, accenten in vensterbogen, gepleisterde getrapte lijsten en een stralenkrans in de top. Op de begane grond een indeling met spitsboogopeningen, met moderne invullingen. Op de verdiepingen vensters met oude details. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege de oorspronkelijke functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, diverse details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
047		Diezerstraat	100	Winkel met bovenwoning in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. Twee bouwlagen met zolderverdieping en een schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De onderbouw van de voorgevel heeft een in historiserende trant aangepaste winkelpui met hoekpilasters. Bovenbouw uit circa 1860-1870 (voor waarschijnlijk oudere kern), wit gepleisterd en afsluitend met een hoofdgestel. In de tweede bouwlaag drie getoogde vensters met 6-ruits schuiframen en in de mezzanino drie getoogde venstertjes met 2-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
048		Diezerstraat	103	Breed winkelpand (oors. Heren- en damesconfectie Gebrs. Ten Brink) in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Diezerstraat, in 1924 gebouwd ter plaatse van smallere huizen in zakelijk-traditionele trant (architect H.J. Voogden). Drie bouwlagen en een plat dak. De pui is volledig gemoderniseerd. De symmetrische bakstenen bovengevel heeft gemetselde muurdammen, met in het midden en op de hoeken gemetselde attieken met siermetselwerk, die door de houten bakgoot zijn gestoken, bekroond met natuurstenen lijsten en blokken. In beide bouwlagen vensters met kunststenen lateien en enkelruits ramen met bovenlichten, in de tweede bouwlaag met glas-in-lood. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en als herinnering aan de komst van de grote winkelmagazijnen in het eerste kwart van de 20ste eeuw in de Diezerstraat. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de typologie en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
377		Diezerstraat	104	Winkel met bovenwoning in de aaneengesloten zuidoostelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. Twee bouwlagen met zolderverdieping en een met pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De onderbouw van de voorgevel is in de jaren 60-70 gemoderniseerd en voorzien van een inlooppui met messing etalagekasten. De bakstenen bovenbouw, met 19de-eeuwse stijlkenmerken, eindigt met een houten hoofdgestel en heeft drie vensters met strekken en schuiframen met 2-ruits bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
049		Diezerstraat	106	Winkel met bovenwoning in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. Het pand heeft twee hoge bouwlagen, een fors schilddak met de nok haaks op de straat, gedekt met pannen. De gepleisterde lijstgevel uit het derde kwart van de 19de eeuw eindigt met een rijk hoofdgestel met consoles en verbergt mogelijk een ouder casco. Beneden een rijke geornamenteerde 19de-eeuwse symmetrische winkelpui. De bovenverdieping heeft drie vensters met oude kozijnen met strucornamenten midden boven en 6-ruits empire-ramen. Geschilderde aanduiding “1882”. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de gave historische gevelpui en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
050		Diezerstraat	109	Winkelpui uit de tweede helft van de 19de eeuw, onderdeel van recentelijk grotendeels vernieuwd pand met halsgevel, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Diezerstraat. De rijke winkelpui in eclectische stijl bestaat uit een tweedelige arcade met middenzuil, hoekpilasters. Bogen met sluit- en tussenstenen en een hoofdgestel. De invulling van de pui is verder recent, uitgezonderd de uit het interbellum daterende glas-in-loodramen in de beide bovenlichten. Van enig cultuurhistorisch belang als voorbeeld van rijke 19de-eeuwse winkelpui uit de tijd dat de Diezerstraat zich ontwikkelde tot belangrijke winkelstraat; van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid en bijzondere detaillering en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
051		Diezerstraat	115	Winkel met bovenwoning in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. Twee bouwlagen met zolderverdieping en een schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De onderbouw van de voorgevel uit circa 1915, in sobere overgangsstijl, is volledig gemoderniseerd. De bakstenen bovenbouw eindigt met een dakhuis met hoekpinakels, geplaatst in een siermetselwerkfries met houten goot op steunen. In de tweede bouwlaag drie gevelopeningen met harstenen lateien, ramen en deuren met bovenlichten met decoratieve roedenverdeling. Centraal een origineel balkon. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, diverse details en stijlkenmerken. Situationele- en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
052		Diezerstraat	117- 117a	Winkel (thans horeca) met bovenwoning in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Diezerstraat, op smal en diep perceel. Twee bouwlagen met zolderverdieping en een zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. De onderbouw van de voorgevel uit circa 1900, in sobere neorenaissancetrant, heeft een historische houten winkelpui met hoekpilasters en hoofdgestel. De bakstenen bovenbouw eindigt met een eenmaal getrapte topgevel met toppinakel, gepleisterde decoraties en in de tweede bouwlaag vensters met T-schuifframen. Ook in de topgevel een venster met T-schuifraam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, diverse details en stijlkenmerken. Situationele- en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
283		Dijkstraat	1	Zie: Thorbeckegracht 67	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
054		Drostenstraat	2	RK pastorie van de OLV-kerk, op de hoek van de Drostenstraat en de Voorstraat, in 1913 gerealiseerd als nieuwbouw, in eclectische trant, met neogotische accenten. Het vierkante pand heeft twee bouwlagen en een omlopend schilddak, met gesmoorde tuile du Nords en steekkappen naar de topgevels aan Voorstraat- en Drostenstraatzijde. Dakkapel met overstek. Bakstenen gevels met hardstenen lijsten en lekdorpels, segmentbogen boven de vensters en een rijk siermetselwerkfries bovenlangs. De topgevelrisalieten hebben vlakke pilasters die een groot rond- of spitsboogveld omlijsten, waarin rondboogvenstertjes in de topgevels. Gemetselde tuitgevels met ezelsruggen. Vensters met kruiskozijnen en glas-in-lood in de bovenlichten. Aan de Drostenstraat ingangspartij met portiek en hardstenen omlijsting met bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang vanwege de bijzondere functie; van architectuurhistorisch belang vanwege het bijzondere bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele- en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand uit circa 1900 en hoekligging.	
055		Drostenstraat	11	Woonhuis op de hoek van de Drostenstraat en de Ossenmarkt, uit circa 1900, deel uitmakend van de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Drostenstraat. De woning heeft twee bouwlagen, een met gesmoorde kruispannen gedekt schilddak en gemetselde lijstgevels met sobere neorenaissance detaillering (gepleisterde speklagen, vensterbogen met gepleisterde details en siermetselwerk in de boogvelden). Links in de voorgevel een ingang met paneeldeur met bovenlicht. Overigens vensters met enkelruits- en T-schuiframen. Nieuwe dakkapel op het voorschild. Van enig cultuurhistorisch belang als zeldzaam voorbeeld van volledig nieuwe invulling uit circa 1900; van enig architectuurhistorisch belang vanwege het bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en details. Situationele- en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand uit circa 1900 en vanwege hoekligging.	
174		Eekwal	2a	Zie: Luttekestraat 68-70	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
056		Eekwal	3	Grote, thans als kantoor in gebruik zijnde blokvormige villa uit ca.1880, gebouwd in eclectische stijl op de voormalige wal bij het vroegere Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. In het bijzonder op de wal kwam een buurt met herenhuizen tot ontwikkeling. Het pand heeft een souterrain, twee bouwlagen en omlopend, met pannen gedekt schilddak. Bakstenen gevels met geblokte hoekpilasters, smalle risalieten met pilasters, waterlijsten en een hoofdgestel rondom. Vensters met gepleisterde segmentbogen en strekken. De symmetrische voorgevel heeft een rondboogportiek, een balkon en een dakhuis. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve 19de-eeuwse bebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering, en de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	
057		Eekwal	5	Fors woongebouw uit 1951, destijds gerealiseerd als nieuwe invulling aan de zuidzijde van de Eekwal, de voormalige wal bij het vroegere Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. In het bijzonder op de wal kwam een buurt met herenhuizen tot ontwikkeling. Het pand is een ontwerp van architectenbureau Meijerink in sobere traditioneel-zakelijke trant, en is in feite een portiekflat met zeven woningen aan een centraal portiek. Boven het souterrain zijn drie bouwlagen en een zolderverfdieping in een omlopend afgeplat, met pannen gedekt schilddak met houten bakgoot en twee dakkapellen op voor- en achterschild. Bakstenen gevels, de voorgevel met subtiele geblokte hoekpilasters en dito pilasters bij de centrale entreepartij. Deze heeft een dubbele bordestrap en een portiek met originele deur tussen zijlichten. Overigens in de gevel vensters met kunststenen omlijstingen en originele stalen 4-ruits ramen. De achtergevel heeft centraal betonnen balkons met brede stalen veelruits puien. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve woonbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het uitzonderlijke bouwtype, een portiekflat in de vorm van een klassiek herenhuis, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering, en de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
058		Eekwal	9	Woonhuis uit circa 1900, gebouwd in eclectische stijl op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft een grote onderverdieping, één hoofdbouwlaag aan de Eekwal en een omlopend, met rode pannen gedekt schilddak met grote houten dakkapel met fronton boven de voorgevel. Aan de achterzijde is er een dakoverstek met sierspant op korbeelstellen. Bakstenen gevels met gepleisterde speklagen en accenten in de vensterbogen. De voorgevel heeft een fries, met decoratief geschilderde vlakken, vergelijkbaar met het siermetselwerk in de vensterbogen. In de drieassige voorgevel een portiek met ingang met bovenlicht en twee vensters met enkelruits schuiframen. Ook de achtergevel heeft speklagen en vensterbogen met rijk siermetelwerk en wit geschilderde accenten. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering, en de stijlkenmerken. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	
059		Eekwal	12	Grote, thans als kantoor in gebruik zijnde blokvormige villa uit 1912 (architect J.E.C. Kuiler, i.o.v. G.W. v.d. Linde), gebouwd in nieuw historiserende stijl (Um-1800) op de voormalige wal bij het vroegere Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. In het bijzonder op de wal kwam een buurt met herenhuizen tot ontwikkeling. Het pand heeft een souterrain, twee bouwlagen en met pannen gedekt schilddak, met fronton boven de voorgevel. Bakstenen gevels, aan de voorzijde met symmetrische opzet, bakstenen pilasters, natuurstenen details en hoofdgestel. Vensters met strekken en kruiskozijnen. Op de verdieping een loggia met kolommen en balustrade. Gepleisterd ornament met bouwjaar 1912. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering, en de zeldzame stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
060		Eekwal	14	Thans als kantoor in gebruik zijnde blokvormige villa uit ca.1880, gebouwd in eclectische trant op de voormalige wal bij het vroegere Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. In het bijzonder op de wal kwam een buurt met herenhuizen tot ontwikkeling. Het pand heeft een souterrain, twee bouwlagen en met pannen gedekt schilddak, met dakkapellen aan de straatzijde. Gepleisterde gevels met hoofdgestel en in verticale stroken geplaatste vensters met pilasters en op de verdieping met balusters onder de vensters. Naderhand vernieuwde raam- en deurdetails. Bij de ingang een gewijzigd bordes. Met modern tussenlid gekoppeld aan nr.16. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en (deels) detaillering, en de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	
061		Eekwal	16	Thans als kantoor in gebruik zijnde blokvormige villa uit ca.1880, gebouwd in eclectische trant op de voormalige wal bij het vroegere Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. In het bijzonder op de wal kwam een buurt met herenhuizen tot ontwikkeling. Het pand heeft een souterrain, twee bouwlagen en met pannen gedekt schilddak, met moderne dakkapellen aan de straatzijde. Gepleisterde gevels met hoofdgestel met consoles, waterlijsten, hoekpilasters en middenrisaliet met moderne entreepartij en vernieuwd balkon. Vensters met gewijzigde details (jaren 50 roedenramen beneden), op de verdieping met geprofileerde bogen met sierkuiven. Bij de ingang een gewijzigd bordes. Met modern tussenlid gekoppeld aan nr.14. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
062		Eekwal	18	Thans als kantoor in gebruik zijnde blokvormige villa uit ca.1880, gebouwd in eclectische trant op de voormalige wal bij het vroegere Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. In het bijzonder op de wal kwam een buurt met herenhuizen tot ontwikkeling. Het pand heeft een souterrain, twee bouwlagen en met pannen gedekt schilddak, met houten dakkapellen en een dakhuis met fronton aan de straatzijde. Gepleisterde gevels met hoofdgestel met consoles, waterlijsten, hoekpilasters en middenrisaliet met dubbele paneeldeur. Hierboven in tweede bouwlaag een balkondeur tussen zuiltjes, voorzien van rijke omlijsting. De vijfassige symmetrische gevel heeft voorts vensters met enkelruits schuiframen, in de eerste bouwlaag met gekoppelde wenkbrauwbogen met ornamenten. Bij de ingang een deels gewijzigd bordes. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	
063		Eekwal	20	Thans als kantoor in gebruik zijnde blokvormige villa uit ca.1880, gebouwd in eclectische trant op de voormalige wal bij het vroegere Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. In het bijzonder op de wal kwam een buurt met herenhuizen tot ontwikkeling. Het pand heeft een souterrain, twee bouwlagen en met pannen gedekt schilddak, met een gepleisterd dakhuis aan de straatzijde. Gepleisterde gevels met hoofdgestel met consoles, waterlijsten, hoekpilasters en middenrisaliet met gebroken fronton, dubbele paneeldeur. Hierboven in tweede bouwlaag een balkondeur onder rijke kuif. Het oude balkon is verdwenen. De vijfassige symmetrische gevel heeft voorts getoogde vensters met T-schuiframen met geprofileerde omlijstingen met stucornamenten midden boven. Bij de ingang een bordestrap. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
064		Eekwal	26	Geheel wit gepleisterd dubbel woonhuis in de gedaante van een kleine villa, grotendeels vrijstaand aan de stadszijde van de Eekwal. Het pand dateert uit het derde kwart van de 19de eeuw, heeft een rechthoekige plattegrond, twee bouwlagen en een driezijdig omlopend schilddak met gesmoorde tuiles du Nord en een zakgoot. Vierassige voorgevel met kroonlijst, gekoppelde ingangen met klassieke omlijstingen en vensters met geprofileerde omlijstingen, beneden getoogd, en boven rechthoekig, deels met oude raamdetails. Op de zuidgevel sluit een driezijdige serre met plat dak aan. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de in de 19de eeuw ontwikkelde, deels representatieve bebouwing op de voormalige omwalling van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, typologie, gevelindeling voorgevel en enkele details. Situationele waarde vanwege markante positie in straatbocht en als onderdeel van het gave bebouwingsensemble van de Eekwal.	
065		Eekwal	27a	Woonhuis uit circa 1900, gebouwd in overgangsarchitectuur op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft een souterrain, twee bouwlagen en een plat dak met houten overstek op consoles. Gepleisterde gevels met bakstenen accenten in de geblokte hoekpilasters, vensterdagkanten, strekken en speklagen. Symmetrische drieassige voorgevel met centraal portiek. Hierboven gewijzigde balkondeur met ontbrekend balkon. Vensters met deels gewijzigde ramen, deels nog schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering, en de stijlkenmerken. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
066		Eekwal	28	Woonhuis uit de eerste helft van de 19de eeuw, half vrijstaand aan de stadszijde van de Eekwal, nabij de hoek met de Kamperstraat. Het heeft twee bouwlagen en zolderverdieping, opgenomen in een schilddak met gesmoorde pannen en de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel met fronton. De gevels zijn van baksteen (handvormsteen), met gepleisterde plint en strekken boven de gevelopeningen. De vier vensterassen brede voorgevel eindigt met een houten kroonlijst. Op de begane grond een ingang met paneeldeur en bovenlicht en overigens drie vensters met oude kozijnen, en ooit teruggebrachte 6-ruits schuiframen en persiennes. In de in het zicht gelegen zijgevel in tweede bouwlaag twee vergelijkbare vensters. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de in de 19de eeuw ontwikkelde, deels representatieve bebouwing op de voormalige omwalling van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, typologie, gevelindelingen en de details. Situationele waarde vanwege markante positie nabij entree Kamperstraat en als onderdeel van het gave bebouwingsensemble van de Eekwal.	
067		Eekwal	29	Grote villa uit circa 1870, ooit de villa van jonkheer G.J. v.d. Wijck, gebouwd in sobere neoclassicistische trant op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft een souterrain, twee bouwlagen en een omlopend, met gesmoorde kruispannen gedekt schilddak met grote stenen dakkapel met hoekpilasters en fronton boven de voorgevel. Gepleisterde gevels met rondom een hoofdgestel met geornamenteerde consoles. Voorgevel met breed middenrisaliet en volledig gewijzigde indeling en detaillering. Overigens vensters met nieuwe invullingen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype en de gaafheid van hoofdvorm. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
068		Eekwal	33-37	Blok van drie woningen uit circa 1870, gebouwd in sobere neoclassicistische trant op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het blok heeft twee bouwlagen en twee pannengedekte schilddaken, bij 33-35 met halfronde dakkapel op het voorschild. Bakstenen voorgevel aan oost- en noordzijde, met gepleisterde plint en kroonlijst. Vensters met strekken, oude kozijnen en deels oude schuiframen met glas-in-lood on de bovenlichten. Bij nr. 37 zijn de ramen gewijzigd. Ingangen met paneeldeuren en bovenlichten, bij 33-35 met klassieke houten omlijsting. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk en hoekligging.	
069		Eekwal	39	Woonhuis uit circa 1890-1900, gebouwd in eclectische trant op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen en een omlopend schilddak met pannendekking en een houten dakkapel op het voorschild. Bakstenen voorgevel met gepleisterde plint en waterlijst, kroonlijst; speklagen en accentstenen in de bogen boven de getoogde vensters in gele steen. Ingang met paneeldeur en bovenlicht. De vensters hebben geprofileerde lijsten en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering, en de stijlkenmerken. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk en hoekligging.	
335		Eekwal	41	Woonhuis uit circa 1850-1875, gebouwd in sobere traditionele trant op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking met de nok haaks op de voorgevel en een nieuwe houten dakkapel op het rechter zijschild. Bakstenen voorgevel met plint en houten kroonlijst en gevelopeningen met gemetselde strekken. Rechts een ingang met paneeldeur en bovenlicht, links en in de tweede bouwlaag vensters met houten kozijnen en gewijzigde ramen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
070		Eekwal	43	Woonhuis uit circa 1890-1900, gebouwd in eclectische trant op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en een nieuwe houten dakkapel op het voorschild. Bakstenen voorgevel met plint en wit gepleisterde accenten (speklagen, sluitstenen, consoles en bekroningen hoekpilasters). De gevel eindigt met een hoge kroonlijst. Voorgevel met links een portiek en rechts een breed venster onder bogen met siermetselwerkvullingen. Alle vensters met oude kozijnen en schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering, en de stijlkenmerken. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	
071		Eekwal	49	Klein woonhuis uit in oorsprong het midden van de 19de eeuw, gebouwd op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft één bouwlaag, een souterrain en een lessenaarsdak met rode pannendekking en een nieuwe bakgoot. Drieassige bakstenen voorgevel met plint en drie gevelopeningen met strekken en oude kozijnen. Rechts een ingang met paneeldeur en bovenlicht, links twee vensters met enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke kleinschalige bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	
072		Eekwal	63	Woonhuis uit in oorsprong het midden van de 19de eeuw, mogelijk in samenhang gebouwd met de naast gelegen molen “de Herstelder”, op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen en een met panne gedekt schilddak, met geprofileerde bakgoot. De gevels zijn gepleisterd. In de vierassige voorgevel beneden ingang en vensters met bovenlichten met decoratieve roedenverdeling. Op de verdieping vensters met roedenramen en twee blindvensters. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk en vanwege ligging naast molen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
336		Eekwal	69	Woonhuis uit circa 1900, ontwikkeld uit een oudere lagere woning en gebouwd in sobere traditionele trant op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straat met een lessenaarsdak met pannendekking afsluit. Bakstenen voorgevel met plint en houten bakgoot, in de middenas bekroond door een gemetseld dakhuis met topgevel en steekkap. Boven de gevelopeningen gemetselde strekken. Rechts een ingang met nieuwe paneeldeur en bovenlicht, links en in de tweede bouwlaag vensters met houten kozijnen en gewijzigde ramen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	
337		Eekwal	71	Woonhuis uit circa 1850-1875, mogelijk ontwikkeld uit een oudere lagere woning en gebouwd in sobere traditionele trant op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Twee assen brede bakstenen voorgevel met plint en houten kroonlijst. Boven de gevelopeningen gemetselde strekken. Links een ingang met nieuwe paneeldeur en bovenlicht, binnen een klassieke omlijsting; rechts en in de tweede bouwlaag vensters met houten kozijnen en gewijzigde ramen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
073		Eekwal	73	Klein woonhuis uit in oorsprong het derde kwart van de 19de eeuw, gebouwd op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft één bouwlaag en een zadeldak met oud Hollandse pannendekking, met grote houten dakkapel met fronton. Tweeassige bakstenen voorgevel met plint, houten kroonlijst en twee gevelopeningen met strekken en oude kozijnen. Rechts een ingang met nieuwe paneeldeur en bovenlicht, links venster met 2-ruits raam (type schuifraam). Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke kleinschalige bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	
074		Eekwal	75	Klein woonhuis uit in oorsprong de 19de eeuw, gebouwd op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking, houten bakgoot en houten dakkapel. Tweeassige bakstenen voorgevel uit circa 1955, met gepleisterde plint en gevelopeningen met strekken. Links een ingang met deur met dekstukken en een bovenlicht, rechts een venster met enkelruits raam met bovenlicht. Op de verdieping twee vensters met stolpramen. Van enige cultuurhistorisch belang als voorbeeld van later gewijzigde 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Beperkte architectuurhistorische waarde vanwege het bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	
075		Eekwal	77	Oorspronkelijk dubbel, thans één woonhuis uit in oorsprong het midden van de 19de eeuw, gebouwd op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen, een souterrain en een schilddak met oud Hollandse pannen. Vierassige gepleisterde voorgevel met kroonlijst en vensters met gepleisterde strekken met geboorte- en sluitstenen. Twee ingangen met paneeldeuren en bovenlicht. Voorts eenvoudige vensters met oude kozijnen met enkelruits- en T-schuifraam, in de tweede bouwlaag met 2-ruits bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en detaillering. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
076		Eekwal	79	Woonhuis uit in oorsprong het midden van de 19de eeuw, gebouwd op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen, een souterrain en een schilddak met oud Hollandse pannen. Drieassige bakstenen voorgevel met kroonlijst en vensters met gevelopeningen met strekken. Twee ingangen met (vernieuwde) paneeldeuren en bovenlicht. Voorts eenvoudige vensters met oude kozijnen met vernieuwde 6-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	
077		Eekwal	81	Woonhuis uit in oorsprong het midden van de 19de eeuw (1843), gebouwd op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen, een souterrain en een schilddak met rode pannen en kleine houten dakkapel midden voor. Drieassige bakstenen voorgevel met kroonlijst en vensters met gevelopeningen met strekken. Rechts een ingang met vernieuwde deur met bovenlicht. Links twee vensters met oude kozijnen en vernieuwde ramen. Op de verdieping drie vensters met 9-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	
338		Eekwal	83-85	Dubbel woonhuis uit in oorsprong het midden van de 19de eeuw, gebouwd op het voormalige Eekwalbolwerk, dat zich na het opheffen van de vesting Zwolle ontwikkelde tot woon- en werkgebied. Het pand heeft twee bouwlagen en een dwars geplaatst schilddak met oud Hollandse pannen. Op het rechter deel een brede recente dakkapel. Vierassige bakstenen voorgevel met gepleisterde plint, houten kroonlijst en gevelopeningen met strekken. Twee ingangen met (vernieuwde) paneeldeuren en bovenlichten Voorts eenvoudige vensters met oude kozijnen met deels nog oude schuiframen. Bij nr. 83 op de verdieping vernieuwde ramen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de markante 19de-eeuwse woonhuisbebouwing op het voormalige bolwerk. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde als onderdeel van het gave woningenensemble op het Eekwalbolwerk.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
078		Gasthuisplein	1	Winkel met bovenwoning met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van het Gasthuisplein, op de hoek van de Gasthuisstraat. Het smalle diepe pand heeft drie bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een kroonlijst heeft. De onderbouw met winkelpui is gemoderniseerd. De gepleisterde bovenbouw heeft enkele vensters met schuiframen en in de tweede bouwlaag van de voorgevel een vrije jonge brede vensterpartij met draairamen. Inwendig één geheel met buurpand op nr.3. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand en hoekligging.	
339		Gasthuisplein	2-4a	Zie ook: Wolweverstraat 1 Winkel met bovenwoning met laat 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk wat oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van het Gasthuisplein, op de hoek van de Wolweverstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een kroonlijst heeft. Op het voorschild een oude houten dakkapel. De onderbouw met winkelpui is volledig gemoderniseerd. De bakstenen bovenbouw heeft twee getoogde vensters onder segmentbogen, met T-schuiframen. Zijgevel aan de Wolweverstraat met bakstenen onderbouw met vernieuwde gevelopeningen en gepleisterde bovenbouw met drie vensters met 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand en hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
079		Gasthuisplein	3	Winkel met bovenwoning met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van het Gasthuisplein. Het smalle diepe pand heeft drie bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een rijke kroonlijst heeft. Gave gepleisterde voorgevel in eclectische trant, met grotendeels oorspronkelijke winkelpui met pilasters en decoratieve afsluitende lijst. De bovenbouw heeft in beide bouwlagen drie getoogde vensters met T-schuiframen en gepleisterde segmentbogen. Inwendig één geheel met buurpand op nr.1. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en veel details, zoals oude winkelpui. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
080		Gasthuisplein	6	Winkel met bovenwoning, oorspronkelijk een woonhuis, met vroeg-19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van het Gasthuisplein. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Kleine vernieuwde dakkapel midden voor. De bakstenen voorgevel is drie assen breed en heeft op de begane grond de oude indeling met gevelopeningen met strekken bewaard. Op de verdieping vensters met stekken en 12-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
081		Gasthuisplein	11	Horecapand met bovenwoning, oorspronkelijk een bedrijfspand/pakhuis, in de huidige vorm, in neoclassicistische trant, uit derde kwart 19de eeuw, maar mogelijk met oudere kern. Gelegen in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van het plein. Het pand heeft drie bouwlagen en een zolderverdieping onder een dwars, met gesmoorde pannen gedekt zadeldak. De drie vensterassen brede voorgevel is gepleisterd en eindigt met een kroonlijst. De middenas wordt geflankeerd door pilasters en wordt bekroond met een dakhuis met pilasters, fronton, siervaas en hijsbalk. Gevelopeningen met houten kozijnen en vernieuwde roedenramen. Op de begane grond een centrale ingang tussen pilasters en aan weerszijden grote roedenramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse markante details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
340		Gasthuisplein	13-13a	Horecapand, oorspronkelijk een bedrijfspand (firma J.J. Bulte), in de huidige vorm uit derde kwart 19de eeuw, maar mogelijk met oudere kern. Gelegen in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van het plein, op de hoek van de Brouwerstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een omlopend afgeplat schilddak met dekking van rode oud Hollandse pannen. Gepleisterde gevels met eenvoudige architraaflijst, gepleisterd fries en bakgoot op klossen. In de drie traveeën brede voorgevel op de begane grond gevelopeningen met gewijzigde details. Op de verdieping grote getoogde vensters met veelruits ijzeren roedenramen. Smalle liggende getoogde zoldervensters. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse markante details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
341		Gasthuisplein	17	Smal en ondiep pand, in de huidige vorm uit derde kwart 19de eeuw, maar mogelijk met wat oudere kern. Gelegen in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van het plein, vermoedelijk oorspronkelijk een woonhuis, later met winkel beneden. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met vernieuwde rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, al waar een kleine houten dakkapel. Tweeassige bakstenen voorgevel met op de hoekdammen na volledig nieuw ingevulde pui. Op de verdieping twee getoogde vensters met strekken, houten kozijnen en enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
342		Gasthuisplein	19, 19A tm 19F	Smal pand, in de huidige vorm uit derde kwart 19de eeuw, maar mogelijk met wat oudere kern. Gelegen in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van het plein, vermoedelijk oorspronkelijk een woonhuis. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met vernieuwde rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, al waar een kleine gemetselde dakkapel met halfrond timpaan, voluutvormige klauwstukken en een houten attiek. Drieassige bakstenen voorgevel met op de begane grond drie gevelopeningen met recente details. Op de verdieping drie getoogde vensters geprofileerde omlijstingen met stucdecoraties en T-ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
343		Gasthuisplein	21	Smal pand, in de huidige vorm uit derde kwart 19de eeuw, maar mogelijk met wat oudere kern. Gelegen in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van het plein, vermoedelijk oorspronkelijk een woonhuis. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met vernieuwde rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, al waar een kleine houten. Drieassige bakstenen voorgevel met gepleisterde plint en houten kroonlijst, gevelopeningen onder strekken. Op de begane grond oude gevelopeningen met gewijzigde details. Op de verdieping drie vensters met houten kozijnen en roedenramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
082		Gasthuisplein	26	Zie ook Vijfhoek 18-20. Fors hoekpand uit ca.1880, in eclectische stijl gebouwd op de hoek Gasthuisplein-Vijfhoek. Het pand, een voormalige winkel/horecavoorziening met bovenwoning, heeft een rechthoekige plattegrond met afgeronde hoek, twee bouwlagen en een omlopend schilddak met pannendekking en steekkappen naar de drie stenen dakhuizen. Wat betreft de onderbouw gepleisterde bakstenen gevels met rijke ornamentiek in rode en gele steen, bij vensterbogen en in kroonlijst. Dakhuizen met hoekdammen, vleugelstukken en gebogen frontons. Pui met oorspronkelijke indeling, maar vernieuwde details. Op de verdieping vensters met gave T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van nieuwe 19de-eeuwse invulling in historische binnenstad. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, details en bijzondere bouwstijl. Situationele waarde vanwege prominente hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
083		Goudsteeg	5	Woonhuis met lijstgevel uit het derde kwart van de 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Goudsteeg. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft en houten dakkapel op voorschild. De voorgevel is in blokverband gepleisterd, met gepleisterde strekken en sluitstenen boven de gevelopeningen. Links een ingang met paneeldeur en bovenlicht, overigens vensters met (T)schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
344		Goudsteeg	7	Woonhuis met lijstgevel uit het derde kwart van de 19de eeuw, met 17de-eeuwse kern, in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Goudsteeg, naast parkeerplaats en doorgang naar het Bethlehemskerkplein. Het pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft en houten dakkapel op voorschild. De voorgevel is in blokverband gepleisterd, met gepleisterde strekken en sluitstenen boven de gevelopeningen. Op de begane grond een ingang tussen twee vensters met gewijzigde invullingen, op de verdieping drie vensters met vernieuwde ramen. Onder deze vensters drie gevelstenen (ANNO, 1685 en één met een hart met twee sterren). Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele waarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
93		Goudsteeg	6	Zie: Grote Kerkplein 15	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
084		Grote Kerkplein	2	Fors, ondiep hoekpand uit 1935, gebouwd in 1919 als Hotel De Beurs in sobere Amsterdamse schooltrant, naar ontwerp van architect G.Th. Ruberg. De kap is in 1924 toegevoegd. Ligt op de hoek van Kerkplein en Korte Luttekestraat, in aaneengesloten gevelwanden. Het pand heeft een smalle rechthoekige plattegrond, drie bouwlagen en een mansardedak met overstek, rode pannendekking en brede houten dakkapellen. Gevels van baksteen, met gemetselde lisenen en velden met rijk siermetselwerk. De hoektraveeën van de brede voorgevel hebben tweelaags erkers. De puizone is flink gewijzigd en gaat schuil in een moderne serre. Boven vensters met houten kozijnen en ramen. Van cultuurhistorisch belang vanwege bijzondere horecafunctie en als voorbeeld van nieuw zakenpand uit het interbellum. Van architectuurhistorische waarde vanwege type, gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en bijzondere details in Amsterdamse schooltrant. Stedenbouwkundige waarde vanwege prominente hoekligging en opvallende bouwmassa.	
085		Grote Kerkplein	5	Zie ook: Papendwarsstraat 1 Café met bovenwoning, met lijstgevel uit het derde kwart van de 19de eeuw, mogelijk met oudere kern (1609, 't Witte Vosje), in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Grote Kerkplein. Vormt één geheel met pand aan Papendwarsstraat, alwaar ook een lijstgevel. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft en houten dakkapel op voorschild. De voorgevel is in blokverband gepleisterd, met gepleisterde strekken en sluitstenen boven 6-ruits schuiframen in de tweede bouwlaag. Beneden een 19de-eeuwse houten winkelpui met deur tussen ramen. Gevel aan de Papendwarsstraat met drieassige pui, tussenverdieping met luik en drie vensters met gewijzigde ramen boven. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en voorgeveldetails. Situationele waarde als onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
086		Grote Kerkplein	5I	Zie ook: Papendwarsstraat 3 Café met bovenwoning, met lijstgevel uit het derde kwart van de 19de eeuw, mogelijk met oudere kern (1655, in de Drie Holschen), in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Grote Kerkplein. Vormt één geheel met pand aan Papendwarsstraat, alwaar ook een lijstgevel. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, met eenvoudige kroonlijst. De voorgevel is gemetseld in baksteen en deels gepleisterd, met strekken boven de T-schuiframen in de tweede bouwlaag. Beneden een eenvoudige houten winkelpui met deur en zijraam onder bovenlichten. Gevel aan de Papendwarsstraat gepleisterd in blokverband, paneeldeur en venster met schuifraam beneden, tussenverdieping met kleine vensters met stolpramen en venster met 6-ruits stolpraam bovenin. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele waarde als onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden.	
087		Grote Kerkplein	6	Zie ook: Papendwarsstraat 7 Café met bovenwoning, met lijstgevel uit het derde kwart van de 19de eeuw, mogelijk met oudere kern (1655, in de Drie Holschen), in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Grote Kerkplein. Vormt één geheel met pand aan Papendwarsstraat, alwaar ook een lijstgevel. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, met eenvoudige kroonlijst. Boven het achterste gedeelte een plat dak. De voorgevel is gemetseld in baksteen en geverfd, met strekken boven de 6-ruits schuiframen in de tweede bouwlaag. Beneden een paneeldeur met bovenlicht en venster met 6-ruits schuiframen onder strekken. Geverfde bakstenen gevel aan de Papendwarsstraat met kroonlijst, ingang met nieuwe paneeldeur en venster met roedenraam beneden, venster met schuifraam op de tussenverdieping en klein venster met stolpraam bovenin. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele waarde als onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
088		Grote Kerkplein	7	Zie ook: Papendwarsstraat 7a Café met bovenwoning, met deels vernieuwde 19de-eeuws ogende lijstgevel, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Grote Kerkplein. Vormt één geheel met pand aan Papendwarsstraat, alwaar ook een lijstgevel. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, met eenvoudige kroonlijst en houten dakkapel midden boven. De voorgevel is gepleisterd en bevat beneden een houten winkelpui en op de verdieping drie vensters met 6-ruits ramen. In blokverband gepleisterde gevel aan de Papendwarsstraat met kroonlijst, ingang met paneeldeur en bovenlicht, twee vensters met 6-ruits schuiframen, zowel beneden als boven. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele waarde als onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden.	
089		Grote Kerkplein	8	Zie ook: Papendwarsstraat 7b Café met bovenwoning, met midden 19de-eeuws ogende lijstgevel, mogelijk met oudere kern (In's Levensrad), in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Grote Kerkplein. Vormt één geheel met pand aan Papendwarsstraat, alwaar ook een lijstgevel. Het smalle diepe pand heeft drie bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, met eenvoudige kroonlijst en houten dakkapel midden boven. Boven het achterste deel een dwarskap. De voorgevel is gepleisterd in blokverband en bevat beneden een houten winkelpui en op de verdiepingen telkens drie vensters, met 6-ruits schuiframen op de 2e en 4-ruits ramen op de 3e. Gevelstenen onder en boven het middelste venster en fraaie krulankers. Smalle in blokverband gepleisterde gevel aan de Papendwarsstraat met kroonlijst, ingang met hoog bovenlicht en daarnaast een gevelopening met twee boven elkaar gelegen roedenramen, twee vensters met 4-ruits ramen bovenin. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele waarde als onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
090		Grote Kerkplein	11	Restaurant met bovenwoning, met midden 19de-eeuws ogende lijstgevel, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van het Grote Kerkplein. Het ondiepe pand heeft twee bouwlagen en een met pannen gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel, met eenvoudige kroonlijst en houten dakkapel met schuifraam midden boven. De voorgevel is gepleisterd in blokverband en bevat beneden een ingang met bovenlicht en twee vensters, en op de verdieping drie vensters met 9-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel van karakteristieke historische gevelwand.	
092		Grote Kerkplein	14	Kantoorpand op de hoek van het Grote Kerkplein / Lombardstraat en de Praubstraat, volledig nieuw onderdeel van een reeks huizen, waarvan alleen de voorgevels en delen van zijgevels zijn behouden bij een ingrijpend saneringsplan in 1973-1976 door Openbare Werken, afd. Monumentenzorg. Voorbeeld van stadsbeeldherstellende (“rehabilitatie”) nieuwbouw uit deze periode. Het in historiserende stijl opgetrokken pand is een diep huis van twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een steil zadeldak tussen bakstenen tuitgevels haaks op de Praubstraat en evenwijdig aan het Grote Kerkplein. Het dak is gedekt met oud Hollandse pannen. De gevels zijn in handvormsteen gemetseld, met details als vlechtingen en rollagen boven en onder de gevelopeningen. Deze hebben houten kozijnen en roedenramen. In de gevel aan het Grote Kerkplein / Lombardstraat een ingang met 6-ruits deur en bovenlicht. Van enig cultuurhistorisch belang als resultaat van historisch-straatbeeld-respecterend saneringsplan uit de late 20ste eeuw. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke, historische gevelwanden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
093		Grote Kerkplein	15	Zie ook Goudsteeg 6 en Sassenstraat 2 Uitbreiding van het middeleeuwse stadhuis uit 1973-1976, naar ontwerp van architect J.J. Konijnenburg. Het omvangrijke gebouw van drie bouwlagen is gekoppeld aan de oudbouw aan de Sassenstraat en vult het verdere bouwblok, waarbij de Lombardstraat als onderdoorgang bleef bestaan. Opvallend zijn de “geplooide” gevels, met hun zaagtandrooilijnen, bewerkstelligd door hoge schuin geplaatste, met natuursteen beklede elementen, waar tussen smalle vensterstroken. Aan de zijde van Grote Kerkplein is het er bij de hoofdentree een galerij of patio. Van cultuurhistorisch belang vanwege de functie. Van hoog architectuurhistorisch belang vanwege het bijzondere ontwerp, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Stedenbouwkundige waarde vanwege de markante en beeldbepalende verschijningsvorm en de inbedding in het historische stedelijke weefsel.	
094		Hagelstraat	2	Kleinschalige winkel- of werkplaats met bovenwoning uit circa 1900, onderdeel van de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Hagelstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekte dwarskap. De bakstenen voorgevel eindigt met een houten bakgoot. Gevelopeningen met gemetselde strekken. Paneeldeur met bovenlicht op de begane grond, alsmede een brede opening met vernieuwde raaminvulling. Op de verdieping drie vensters met T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	
095		Hagelstraat	4	Kleinschalige winkel- of werkplaats met achter de deels gewijzigde voorgevel een oudere kern, onderdeel van de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Hagelstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekte dwarskap. De gepleisterde gevel eindigt met een bakgoot. In de gevel diverse oude muurankers. Beneden een pui met bovenlicht en deuren, en een breed venster, beide van relatief recente datum. OP de verdieping rechts een oud kozijn met 12-ruits schuifraam en een kozijn met dubbel draairaam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, details en aanzienlijk oude bouwsubstantie. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
096		Hagelstraat	5, 5a-c	Voormalig pakhuis of werkplaats, thans winkel uit het derde kwart van de 19de eeuw, onderdeel van de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Hagelstraat. Het pand heeft drie bouwlagen en een met pannen gedekte dwarskap met later toegevoegde dakkapellen. Voorgevel met grotendeels nieuw ingedeelde gepleisterde onderbouw en bakstenen bovengevel met kleine vierkante gevelopeningen met luiken en grotere openingen, die vroeger dienden als bevoorradingsluik, met daarboven een hijsbalk. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, zeldzame en herkenbare typologie (pakhuis). Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	
097		Hagelstraat	6, 6a-c	Voormalig pakhuis of werkplaats, nu met twee winkels, uit het midden van de 19de eeuw, onderdeel van de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Hagelstraat. Drie bouwlagen en een met pannen gedekte dwarskap. Geheel bakstenen voorgevel met beneden twee bedrijfsingangen, waarvan rechter nog met dubbele deur en bovenlicht, en twee smallere ingangen naar bovenverdieping. Op de verdiepingen originele gevelopeningen met strekken of rollagen en deels vernieuwde invullingen met luiken. Hijsbalk midden boven. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, zeldzame en herkenbare typologie (pakhuis). Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	
098		Hagelstraat	7	Winkel/bedrijfspandje met bovenwoning, uit circa 1900, onderdeel van de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Hagelstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een met nieuwe pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Geheel blauw geverfde bakstenen voorgevel met beneden een ingang naar de bovenwoning met paneeldeur. Rechts hiervan een brede opening met vernieuwde invulling en een vensters, onder segmentbogen. Op de verdieping drie vensters met segmentbogen, kozijnen met vellingkant en vernieuwde ramen in 4-ruits verdeling. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
099		Hagelstraat	9	Winkel/bedrijfspandje met bovenwoning, uit circa 1900, onderdeel van de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Hagelstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt afgeplat schilddak met de nok haaks op de voorgevel en een houten dakkapel met timpaan. Deels wit geverfde bakstenen lijstgevel met speklagen, met beneden een ingang naar de bovenwoning in portiek. Links hiervan een brede opening met vernieuwde invulling onder gepleisterd tekstpaneel. Op de verdieping drie vensters met strekken, met geboorte- en sluitstenen, en kozijnen met schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	
346		Hagelstraat	10	Voormalig winkel/bedrijfspandje met bovenwoning, nu volledig woonhuis, uit de late 19de eeuw, onderdeel van de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Hagelstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt afgeplat schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De voorgevel is van baksteen en eindigt met een jongere houten bakgoot. Gevelopeningen met bakstenen strekken. Op de begane grond rechts een ingang met vernieuwde paneeldeur en bovenlicht. Op de verdieping zijn er drie vensters met oude kozijnen, lekdorpels en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
345		Hagelstraat	15	Winkel/bedrijfspandje met bovenwoning, uit circa 1900, onderdeel van de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Hagelstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel en een houten dakkapel. Volledig grijs geverfde bakstenen lijstgevel met speklagen en houten bakgoot op consoles. Boven de gevelopeningen segmentbogen met geboorte- en sluitstenen. Beneden links een ingang naar de bovenwoning, in het midden een dubbele bedrijfsdeur en rechts een venster, alle drie met vernieuwde details. Op de verdieping drie vensters met houten kozijnen en licht gewijzigde enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	
100		Halvemaan-steeg	1-11	Fors hoekpand met verschillende woningen, uit het derde kwart van de 19de eeuw, gelegen op de hoek van de Halvemaansteeg en de Korte Kamperstraat, hier onderdeel van de aaneengesloten oostelijke gevelwand. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok evenwijdig aan de Halvemaansteeg, en aan den oostzijde aansluitend op een topgevel. Enkele eenvoudige dakkapellen. Bakstenen gevels met gepleisterde plint, waterlijsten en eenvoudige kroonlijsten. Gevelopeningen met gemetselde strekken. In de voorgevel ingangen met paneeldeuren en bovenlichten en vensters met veelal T-schuiframen. Rechts blindvensters. In de drieassige gevel aan de Korte Kamperstraat vensters met T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwanden in markante Zwolse steeg en Korte Kamperstraat.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
101		Jufferenwal	17	Zie ook: Korte Kamperstraat 20, 20a-m Groot voormalig lagere schoolgebouw voor het Christelijke Volksonderwijs, in 1902 gebouwd op een perceel tussen Korte Kamperstraat en Jufferenwal, in neorenaissancetrant. Het gebouw heeft een rechthoekige plattegrond en vier bouwlagen, waarvan de bovenste aan straatzijde afsluiten met pannen gedekte lessenaarsdaken, met vernieuwde dakkapellen. Bakstenen gevels met gemetselde waterlijsten, getande speklagen in gele steen en decoratieve bogen en strekken met siermetselwerk boven de gevelopeningen. Voorgevel heeft rechts een smalle risaliet met gewijzigde entree en boven de daklijst uitstekende trapgevel. Vensters met oude kruiskozijnen en vernieuwde ramen. Tegeltableau met naam. Van cultuurhistorisch belang vanwege de bijzondere functie. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege het de typologie, de bouwstijl, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Stedenbouwkundige waarde vanwege de markante en beeldbepalende verschijningsvorm en de inbedding in het historische stedelijke weefsel.	
102		Jufferenwal	19, 19a-c	Winkel/bedrijfspandje met bovenwoning, uit circa 1900, onderdeel van de oostelijke gevelwand van de Jufferenwal, in eenvoudige eclectische trant met neorenaissance elementen. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt afgeplat zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel en twee dakkapellen met timpaan. Bakstenen gevels, wat betreft de voorgevel met decoratieve siermetselwerkelementen op de verdieping, evenals gepleisterde speklagen. In historiserende trant gewijzigde deels houten pui beneden. Op de verdieping drie vensters met T-schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de op de stadswal gerealiseerde 19de-eeuwse vroege stadsuitleg. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand van de Jufferenwal, naast markante voormalige school uit 1902.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
103		Jufferenwal	21	Winkel/bedrijfspandje met bovenwoning, uit circa 1875, onderdeel van de oostelijke gevelwand van de Jufferenwal. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Deze is gepleisterd en sluit af met een kroonlijst. Op de begane grond links een ingang met enkelruits deur en bovenlicht en rechts een pui met paneeldeuren en zijlichten, mogelijk ter plaatste van een werkplaatsingang. Op de verdieping twee getoogde vensters met T-schuiframen en persiennes. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de op de stadswal gerealiseerde 19de-eeuwse vroege stadsuitleg. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand van de Jufferenwal.	
104		Jufferenwal	21a	Voormalig pakhuis/werkplaats, volgens gevelsteentje uit 1835, thans horecagelegenheid, onderdeel van de oostelijke gevelwand van de Jufferenwal. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Deze is van baksteen en eindigt met een houten bakgoot, doorbroken met een houten dakkapel met luiken en hijsbalk. Op de begane grond rechts een brede poort met vernieuwde dubbele deur en rechts twee vensters met oude kozijnen en veelruits ramen. Op de verdieping centraal een luikopening met oud kozijn en dubbel luik, aan weerszijden een venster met veelruits raam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de op de stadswal gerealiseerde 19de-eeuwse vroege stadsuitleg en vanwege goed afleesbare vroegere functie. Van enig architectuurhistorisch vanwege het bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand van de Jufferenwal.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
105		Jufferenwal	23-23a	Voormalige werkplaats-winkel met bovenwoning uit circa 1900, in neorenaissancestijl, onderdeel van de oostelijke gevelwand van de Jufferenwal. Het pand heeft twee bouwlagen, een zolderverdieping en een met gesmoorde kruispannen gedekt mansardedak met de nok haaks op de voorgevel. Deze is van baksteen en eindigt met een geknikte top-halsgevel met pilasterstelling en gepleisterde bekroning. Overigens gepleisterde speklagen en decoratieve vensterbogen met boogvullingen in siermetselwerk. Op de begane grond rechts een brede poort met dubbele deur ter plaatse van oorspronkelijk smallere gevelopening, links een portiek met rijke paneeldeur en bovenlicht. Op de verdieping twee vensters met stolpramen en bovenlichten met glas-in-lood. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de op de stadswal gerealiseerde 19de-eeuwse vroege stadsuitleg. Van enig architectuurhistorisch vanwege het bouwtype, stijlkenmerken, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, diverse details. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand van de Jufferenwal.	
106		Kalverstraat	13	Woonhuis, vermoedelijk ooit met winkelruimte, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Kamperstraat, op de hoek van de Kalverstraat, waar de hoofdingang ligt. Het pand is echter georiënteerd op de Kamperstraat. De gevels ogen 19de-eeuws, maar mogelijk is er een oudere kern. Het pand heeft twee bouwlagen en alleen op het voorhuis een met pannen gedekt schilddak. De gevels zijn grijs gepleisterd en hebben bij het voorhuis een eenvoudig houten hoofdgestel en hoekpilasters. In voor – en zijgevel eenvoudige gevelopeningen, waarvan sommige met oude details als schuiframen en paneeldeuren met bovenlichten. De gevel aan de Kamperstraat heeft centraal een blindnis. In de zuidgevel een bakstenen deel met gevelopeningen met gemetselde bogen en sluitstenen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
107		Kamperstraat	1	Zie ook: Luttekestraat 52 (deels) Winkel met bovenwoning, met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Kamperstraat, nabij de aansluiting op de Luttekestraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met nieuwe pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Op de begane grond een gave laat 19de-eeuwse winkelpui met plint, pilasters en kroonlijst. De in handvormsteen gemetselde en wit geverfde bovengevel heeft twee vensters met rollagen, oude kozijnen en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
109		Kamperstraat	5	Winkel met bovenwoning, met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Kamperstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Niet oorspronkelijke dakkapel op het voorschild. Op de begane grond een laat 19de-eeuwse winkelpui met plint, pilasters en kroonlijst. De in handvormsteen gemetselde en grijs geverfde bovengevel heeft drie vensters met strekken, oude kozijnen en schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
110		Kamperstraat	7-7A	Winkel (thans horeca) met bovenwoning, met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Kamperstraat. Het smalle diepe pand, op sterk gerende plattegrond, heeft twee bouwlagen en een zadeldak met pannendekking en de nok evenwijdig aan de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Houten dakkapel met roedenraam op het voorschild. De voorgevel is gepleisterd. Op de begane grond een winkelpui uit circa 1860-1870 met rechts een winkelvenster met twee ramen met bovenlichten, met geprofileerde omlijsting, en links een dubbele ingang met deuren naar winkel en bovenwoning, eveneens met omlijsting. Op de verdieping drie vensters met oude kozijnen en schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
111		Kamperstraat	8-8A	Winkel met bovenwoning, met 19de-eeuws voorkomen, maar oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Kamperstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Op het voorschild een dakkapel met timpaan. De vierassige voorgevel is in blokverband gepleisterd en bezit gevelopeningen met gepleisterde strekken. Op de begane grond een moderne etalagepui tussen smallere gevelopeningen, Op de verdieping vier vensters met gewijzigde ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en de oudere kern. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand. Ligging naast rijksmonument.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
112		Kamperstraat	9	Winkel (thans horeca) met bovenwoning, met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Kamperstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Houten dakkapel met fronton op het voorschild. Op de begane grond een versoberde winkelpui, mogelijk nog uit de eerste helft van de 20ste eeuw, met breed etalageraam met afgeplaat bovenlicht tussen winkelingang en deur naar de bovenwoning. Eenvoudige gepleisterde omlijsting. Bovengevel gepleisterd, met in het pleisterwerk getrokken speklagen en strekken. Drie vensters met oude kozijnen en gewijzigde enkelruits ramen met bovenlichten, deze laatste met decoratief glas-in-lood. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
113		Kamperstraat	15	Herenhuis (thans met atelier) met voorgevel uit het midden van de 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Kamperstraat. Het brede diepe pand heeft drie bouwlagen en een plat dak. De bakstenen vijfassige voorgevel eindigt met een houten kroonlijst. Boven de gevelopeningen gemetselde strekken. Natuurstenen plint met pilasters. Op de begane grond een ingang met vernieuwde deur en hoog afgeplaat bovenlicht en vier vensters met enkelruits schuiframen (rechter gewijzigd). Op de verdieping vensters met schuiframen en in de bovenste (mezzanino)verdieping vensters met vernieuwde ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand. Ligging naast rijksmonumenten.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
114		Kamperstraat	34	Zie ook Korte Kamperstraat 33-33a-35 Voormalige winkel/horeca met bovenwoning uit circa 1880, gebouwd in eclectische stijl, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Kamperstraat, op de hoek met de Korte Kamperstraat. Het hoekpand heeft een afgeschuinde hoekgevel, twee bouwlagen en een omlopend schilddak met pannendekking en een houten dakkapel boen de hoekgevel. Bakstenen gevels met rijke gepleisterde detaillering (risalieten, speklagen, accenten in strekken) en afsluitend met hoofdgestel. In de hoekgevel een ingang met vernieuwde deuren en bovenlicht, waarboven balkon met gewijzigd hekwerk. Overigens vensters met schuiframen, op de begane grond ook met frontons. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de stijlkenmerken, gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	
115		Kamperstraat	38	Horecagelegenheid met bovenwoning uit circa 1860, gebouwd in sobere traditionele stijl, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Kamperstraat, op de hoek met de Jufferenwal. Het hoekpand heeft een afgeronde hoekgevel, twee bouwlagen en een omlopend schilddak met gesmoorde pannendekking, houten dakkapellen en een hoge schoorsteen. Bakstenen gevels met gepleisterde plint en rollagen boven de gevelopeningen, afsluitend met hoofdgestel. In de hoekgevel vensters met twee enkelruits (schuif)ramen met glas-in-lood in de bovenlichten. Overigens ingangen met bovenlichten en vensters met deels gewijzigde schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en bijzondere details, zoals de afgeronde gevelhoek. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
116		Kamperstraat	39	Winkel met bovenwoning, met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Kamperstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Op de begane grond een deels oorspronkelijke winkelpui uit circa 1900. De in baksteen gemetselde en wit geverfde bovengevel heeft drie vensters met strekken en enkelruits schuiframen met glas-in-lood in de bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details, in het bijzonder de winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
117		Kamperstraat	39a	Gevel van kleinschalig pand, waarin de toegang tot een woonhuis, dat zich deels uitstrekt in het belendende pand Kamperstraat 41 (monument). De voorgevel dateert uit circa 1880-1890. Het voorste deel van het pand heeft twee bouwlagen en een plat dak. De twee assen brede voorgeel eindigt met een houten gootlijst en is gemetseld in baksteen, met gepleisterde plint en een waterlijst ter hoogte van de vensterlekdorpels in de tweede bouwlaag. Op de begane grond een ingang met origineel kozijn, paneeldeur en bovenlicht onder een strek, links een blindvenster met lekdorpel. Op de verdieping zijn er twee lage blindvensters met lekdorpel en strek. Aan de achterzijde een tweelaags volume met dwars zadeldak, gedekt met oud Hollandse pannen. De deels vernieuwde achtergevel heeft verschillende gevelopeningen met strekken of rollagen en op de verdieping schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
118		Kanonsteeg	2	Kleinschalig woonhuis, met voorgevel uit circa 1850, met 17de-eeuwse kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht, echter met de ingangszijde aan de Kanonsteeg. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de Thorbeckegracht en topgevel aan de noordzijde. In blokverband gepleisterde gevels, afsluitend met een houten fries en een forse bakgoot met profiellijst. Het linker deel van de gevel aan de Kanonsteeg is echter in baksteen gemetseld en gewit. Boven de gevelopeningen getrokken strekken. De gevelopeningen bezitten deels oude kozijnen, maar met nieuwe invullingen. Voorts in de gevels diverse oude muurankers. De gevel aan de Thorbeckegracht heeft in beide bouwlagen twee vensters. De gevel in de Kanonsteeg heeft uiterst links een ingang met deur uit vermoedelijk de jaren 30, met 2-ruits bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Kanonsteeg en de Thorbeckegracht en vanwege hoekligging.	
013		Kapelsteeg	21 en 23	Zie: Bethlehems Kerkplein 32	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
347		Kerkstraat	2, 2a en 2b	Winkel-woonhuis uit circa 1900, gebouwd in neorenaissancetrant aan de noordzijde van de Kerkstraat, aan de rand van de middeleeuwse stad. Ligt met de linker zijgevel aan een steeg. Het diepe pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak, met recente houten dakkapellen op het voor- en zijschild. Bakstenen gevels met gepleisterde details, zoals een plint, waterlijsten, speklagen en sluitstenen in de segmentbogen boven de gevelopeningen. De voorgevel eindigt met een oude lijst en een grote nieuwe bakgoot. Op de begane grond drie oude, deels samengevoegde gevelopeningen met nieuwe invulling. Op de verdieping zijn er twee vensters met houten kozijnen en vernieuwde T-ramen. Oude krulankers. Zijgevel met onder een gemetseld dakhuis en blindvensters. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van kleinschalige stadsuitleg uit periode rond 1900 binnen de stadswallen. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand uit de periode rond 1900.	
119		Kerkstraat	3-4	Dubbel woonhuis uit circa 1890-1900, gebouwd in neorenaissancestijl aan de noordzijde van de Kerkstraat, aan de rand van de middeleeuwse stad. Het pand heeft twee bouwlagen en met gesmoorde pannen gedekt omlopend schilddak, met twee houten dakkapellen op het voorschild. De bakstenen voorgevel is symmetrisch ingedeeld en eindigt met een hoofgestel met bakstenen fries. De gevel heeft gepleisterde speklagen en pleisterwerk- of siermetselwerkaccenten in de vensterafsluitingen. Ingangen in smalle rondboogportieken. Vensters met houten kozijnen, in de eerste bouwlaag met enkelruits ramen met bovenlichten, in de tweede met schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van kleinschalige stadsuitleg uit periode rond 1900 binnen de stadswallen. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand uit de periode rond 1900.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
120		Kerkstraat	5	Herenhuis uit 1910, gebouwd in overgangsstijl (met Jugendstilelementen) aan de noordzijde van de Kerkstraat, aan de rand van de middeleeuwse stad. Het pand heeft twee bouwlagen en met rode tuiles du Nord gedekt omlopend schilddak. De witte verblendstenen voorgevel heeft details in rode baksteen, oranje verblendsteen en hardsteen. Boven de gevelopeningen verblendstenen bogen. Rechts een risaliet (met portiek), die boven uitloopt in een torentje met vierzijdige spits, gedekt met mastiek. De voorgevel eindigt met een gemetseld fries en een bakgoot op klossen. Vensters met schuiframen en veelruits bovenlichten. Links een houten balkon op korbeelstellen. Grotendeels in sobere rode baksteen gemetselde zijgevel aan steeg. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van kleinschalige stadsuitleg uit periode rond 1900 binnen de stadswallen. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse bijzondere details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand uit de periode rond 1900.	
348		Kerkstraat	16	Winkelpand met bovenwoningen uit circa 1880, gebouwd in eenvoudige eclectische trant, aan de westzijde van de Kerkstraat, op de hoek van de Hagelstraat, aan de rand van de middeleeuwse stad. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok evenwijdig aan de Kerkstraat. Op de hoek een afgeschuinde hoekgevel, bekroond met een houten dakkapel. Gevels van naderhand wit geschilderde baksteen, met gepleisterde plint, waterlijsten en afsluitend fries met geprofileerde bakgoot. Gevelopeningen met geprofileerde omlijstingen, deels met nieuwe invullingen. Gietijzeren ankers. In de hoekgevel een ingang met paneeldeur en bovenlicht. De gekoppelde ingang aan de Kerkstraat heeft twee jaren 30 deuren met dekstukken en bovenlichten. De vensters hebben enkelruits schuiframen. In de gevel aan de Hagelstraat een gewijzigde bedrijfsingang. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van kleinschalige stadsuitleg uit periode rond 1900 binnen de stadswallen. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand uit de periode rond 1900.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
121		Kerkstraat	18, 18a, 18b	Benedenhuis met bovenwoningen uit circa 1900 (1899), gebouwd in neorenaissancestijl aan de westzijde van de Kerkstraat, aan de rand van de middeleeuwse stad. Het pand heeft drie bouwlagen en een plat dak. De geverfde bakstenen voorgevel eindigt met een siermetselwerkfries en wordt verlevendigd met wit geschilderde speklagen en decoratieve accenten in de gemetselde bogen boven de gevelopeningen. Links beneden een breed portiek met deuren (jaren 30) met bovenlichten. Overigens vensters met schuiframen met 6- of 8-ruits bovendelen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van kleinschalige stadsuitleg uit periode rond 1900 binnen de stadswallen. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand uit de periode rond 1900.	
122		Kerkstraat	19, 19 1-4, 19a	Grote beneden- en bovenwoning uit circa 1900 (1899), gebouwd in overgangsstijl aan de westzijde van de Kerkstraat, aan de rand van de middeleeuwse stad. Het pand heeft drie bouwlagen en een flauw hellend zadeldak, op het rechter deel met steekkap en houten topgevel. Groot houten overstek op korbeelstellen. De in rode verblendsteen gemetselde voorgevel heeft een bakstenen plint en wit geschilderde speklagen en vensterbeëindigingen. Afgeschuinde hoekgevel rechts met segmentvormig balkon met balustrade. Links in de voorgevel een hangende erker op hardstenen onderbouw, met op de erker een balkon. Ingang in portiek met fraaie omlijsting met zuiltjes. Vensters veelal met schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van kleinschalige stadsuitleg uit periode rond 1900 binnen de stadswallen. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details en bijzondere stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand uit de periode rond 1900 en als hoekpand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
123		Kerkstraat	21-33	Voormalige rijtuigenfabriek met bovenwoning van de firma M. Boezeman uit 1915, gebouwd in rationele trant (ontwerp architect G.G. Post) aan de westzijde van de Kerkstraat, waar deze een scherpe hoek maakt, aan de rand van de middeleeuwse stad. Het pand heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste deels opgenomen in een hoge, met rode pannen gedekte kap met steekkappen naar de klokvormige topgevels, die de hoekpartij flankeren. Forse houten bakgoten. Gevels van baksteen met wit geschilderde accenten in vensterdagkanten en bij lateien en enkele natuurstenen details. Twee van de brede doorgangen herinneren aan de oorspronkelijke wagenhuis- en werkplaatspoorten. Op de hoek een hangende erker met daarboven een balkon met gemetselde balustrade. Door middel van lateien gekoppelde vensters met zware kalven. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van kleinschalige stadsuitleg/modernisering uit periode rond 1900-1920 binnen de stadswallen. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details en bijzondere stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand uit de periode rond 1900 en als hoekpand.	
124		Kerkstraat	41, 43	Kleinschalig winkelpand met bovenwoning, met voorgevel met 19de-eeuws voorkomen, maar oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Kerkstraat, nabij de hoek met de Diezerstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en zolderverdieping onder een steil L-vormig schilddak met pannendekking en de nok haaks op de gepleisterde voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Op het voorschild een zinken dakkapel met rondgebogen kap en stolpraam met bovenlicht. Op de begane grond een gewijzigde winkelpui, waarin een oude gietijzeren kolom is opgenomen. Op de verdieping twee vensters met 6-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
125		Koestraat	1-3	Zie ook Praubstraat 20 Voormalige Sint-Aloysiusschool uit 1887, met uitbreiding uit 1908-1909, in neorenaissancestijl gebouwd op de hoek van de Koestraat en de Praubstraat. De gangschool heeft een samengestelde plattegrond, twee bouwlagen met zolderverdieping en een omlopend schilddak. Van de jongere vleugel is het achterste dakschild omgezet in een moderne bovenverdieping. Gevels van baksteen in kruisverband, met siermetselwerkdetails en accenten in hard- en kunststeen. Boven de vensters (met veelruits ramen) segmentbogen en boogtrommels met siermetselwerk. De houten bakgoot op consoles wordt doorbroken door enkele getrapte topgevels met pinakels. Ook de afgeschuinde hoekgevel wordt hiermee bekroond. Hoofdingang met rondboogportiek en hierboven een tableau met de naam van de school. Van cultuurhistorisch belang vanwege de oorspronkelijke functie en de herinnering aan het RK-verleden van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege het bouwtype, de stijlkenmerken, gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	
126		Koestraat	2-4	Evangelisch-Luthersekerk, in oorsprong uit circa 1700 en in 1966-1967 ingrijpend gerestaureerd en voorzien van een nieuwe voorgevel, geïnspireerd op vroegere situatie, door architect Th. G. Verbaan. De bakstenen zaalkerk maakt deel uit van de aaneengesloten zuidelijke straatwand van Koestraat en grenst met de zijgevel aan het plein voor Museum de Fundatie. De enkele hoge bouwlaag wordt afgesloten met een hoog opgaand, met gesmoorde pannen gedekt schilddak met windvanen (lam en zwaan). In de bakstenen voorgevel drie hoge rondboogvensters met roedenramen en een ingang met klassieke omlijsting, waarboven een rondboognis met gevelsteen met zwaan. De zijgevel is deels voorzien van een zware bepleistering in blokverband, beneden met rondboognissen. Moderne uitbreiding aan de achterzijde. Van cultuurhistorisch belang vanwege de oorspronkelijke functie en de herinnering aan de Lutherse gemeente in Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege het bouwtype en de sobere uitstraling van historische zaalkerk met enkele bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
127		Koestraat	13	Winkelhuis met bovenwoning uit 1932, naar ontwerp van de gebr. Boxman uit Zwolle, in zakelijk-traditionele trant, met elementen van de Amsterdamse school. Nieuwe invulling op spitse hoek van Koestraat en Kromme Jak. Driehoekige plattegrond, drie bouwlagen en een omlopend, met gotische pannen gedekt schilddak met forse houten goot. Bakstenen gevels met subtiele siermetselwerkdetails. Vensters en ingangen met houten kozijnen en ramen, de bovenlichten met roedenverdeling en decoratief glas-in-lood. Beneden een grotendeels gave winkelpui. In de afgeschuinde hoekgevel boven erkerachtige vensterpartijen met roedenramen. Van cultuurhistorisch belang vanwege de oorspronkelijke functie en ligging op historisch perceel. Van architectuurhistorisch belang vanwege het bouwtype, de stijlkenmerken en de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	
128		Koestraat	19	Kleinschalig woonpand met voorgevel met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Koestraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met pannendekking en de nok haaks op de gepleisterde voorgevel, die een eenvoudige bakgoot heeft. Op de begane grond links een ingang met paneeldeur en zijvenster, beide met bovenlichten, en rechts een venster met T-schuifraam. Op de verdieping twee kleine vensters met T-schuifframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
129		Koestraat	21	Woonhuis met voorgevel met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Koestraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok haaks op de bakstenen voorgevel, die een eenvoudige houten kroonlijst heeft. Op de begane grond links een ingang met paneeldeur en bovenlicht met roedenverdeling. Rechts twee vensters met 8-ruits (schuif)ramen (reconstructie). Op de verdoeping drie kleine vensters met 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
130		Koestraat	25	Winkel met bovenwoning, met laat 19de-eeuws voorkomen, maar wat oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Koestraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een mansardedak met nieuwe rode pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Grote schoorsteen rechts. Op de begane grond een deels gewijzigde laat 19de-eeuwse winkelpui met plint, pilasters, gietijzeren kolommen en kroonlijst. De bakstenen bovengevel heeft drie vensters met strekken en kozijnen met T-schuifframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
131		Koestraat	26	Groot herenhuis uit het derde kwart van de 19de eeuw, gebouwd in eclectische trant, onderdeel van de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Koestraat. Het deels onderkelderde brede pand, vermoedelijk gebouwd ter plaatse van twee smallere huizen, heeft twee bouwlagen en een met pannen gedekt schilddak met de nok evenwijdig aan de voorgevel, met kleine houten dakkapel. De zesassige voorgevel is gepleisterd en eindigt met een hoofdgestel. De gevel is versierd met speklagen (beneden met diamantkoppen), korte pilasters en boven de vensterlateien decoratieve bogen. Ingang met rijke omlijsting en paneeldeur met bovenlicht. Geheel links in de gevel een tweede ingang. Overigens vensters met enkelruits ramen met bovenlichten en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de stijlkenmerken, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en bijzondere detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant en door zijn omvang beeldbepalend onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
153		Koestraat	31	Zie: Kromme Jak 32-38	
132		Koestraat	46	Winkelwoonhuis (oors. apotheek van J.J.H. Stroink) uit 1924 (architectenbureau H. Mastenbroek en J.H. de Herder), gebouwd in rationalistische trant aan de zuidzijde van de Koestraat, op hoekkavel bij de aansluiting op de Sassenstraat. Het diepe pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde tuiles du Nord gedekt T-vormig zadeldak, waarvan het voorste deel met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Hier bevindt zich een steekkap naar de asymmetrisch geplaatste topgevel. Tevens topgevels rechts in de zijgevel en boven de achtergevel. De gevels zijn van baksteen, met gepleisterde plint en vermoedelijke kunststenen lekdorpels, lateien, hoekblokken en afdeklijsten op de topgevels. Op de begane grond een winkelpui met ramen en deur met veelruits bovenlichten. De achtergevel heeft een markante driezijdige uitbouw over twee bouwlagen, bekroond met een balkon. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de stijlkenmerken, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en bijzondere detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant en door zijn hoekligging beeldbepalend onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
037		Koningsplein	1	Zie: Diezerstraat 26.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
349		Koningsplein	7	Winkelhuis, oorspronkelijk een bedrijfspand/pakhuis, in zijn huidige hoofdvorm rond 1800 ontstaan, mogelijk met oudere kern. Gelegen in de oostelijke gevelwand van het Koningsplein. Het pand heeft twee bouwlagen en in hoofdzaak een met rode pannen gedekt zadeldak, dat aan de voorzijde eindigt met een dwarskap en een steekkap naar de topgevel die het brede dakhuis bekroond. De in handvormsteen gemetselde en wit geverfde gevel eindigt aan weerszijden van het dakhuis met en hoofdgestel. De afgeknotte tuitgevel heeft een hijsbalk. Op de gemetselde hoekdammen en de uit circa 1900 daterende ijzeren puibalk na volledig gemoderniseerde winkelpui. Op de verdieping centraal een kozijn met dubbele laaddeur tussen vensters met vernieuwde 9-ruits ramen, alle met strekken boven en rollagen onder. Ook in de topgevel een dubbele laaddeur. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
350		Koningsplein	8	Horecagelegenheid, oorspronkelijk een woonhuis, in zijn huidige hoofdvorm rond 1800-1850 ontstaan na verbouwing van twee smalle oude huizen in de oostelijke gevelwand van het Koningsplein. Rechts naast het pand een markante sprong in de rooilijn. Het pand heeft twee bouwlagen en een dwars schilddak met rode pannendekking en de nok evenwijdig aan de voorgevel. Op de achterzijde hiervan sluiten de beide smalle schilddaken van de samengevoegde huizen aan. De in handvormsteen gemetselde bakstenen voorgevel is volledig blauw geverfd en eindigt aan de bovenzijde met een houten kroonlijst. Gevelopeningen met bakstenen strekken en oude gepende kozijnen. Op de begane grond links een ingang met paneeldeur en afgeplaat bovenlicht, rechts drie vensters met ramen met afgeplate bovenlichten. Op de verdieping vier vensters met 4-ruits ramen en 2-ruits bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand, bij sprong in rooilijn.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
133		Koningsplein	10	Winkelwoonhuis, in zijn huidige hoofdvorm rond 1800 ontstaan na verbouwing van een lager laatmiddeleeuws huis in de oostelijke gevelwand van het Koningsplein. Links naast het pand een markante sprong in de rooilijn. De huidige pui in Delftse schooltrant dateert uit 1949. Het pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok evenwijdig aan de voorgevel. Het dak heeft hier een moderne bakgoot en een 19de-eeuwse dakkapel met fronton en vleugelstukken. De bakstenen voorgevel is in een lichte kleur geverfd en bezit op de begane grond een winkelpui met ingang en vensters met veelruits bovenlichten. Een vergelijkbaar venster bevindt zich ook in het zichtbare deel van de linker zijgevel. Op de verdieping zijn er drie vensters met gewijzigde ramen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en de winkelpuidetails uit 1949. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand, bij sprong in rooilijn.	
134		Korte Kamperstraat	15	Zie ook: Muntsteeg 21 Woonhuis uit het laatste kwart van de 19de eeuw, in sobere neorenaissancetrant, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Korte Kamperstraat, op de hoek met de Muntsteeg. Het smalle diepe pand heeft drie bouwlagen en een schilddak met gesmoorde pannendekking en de nok haaks op de voorgevel. Afgeschuinde hoekgevel als markering van de straathoek. Gevels van baksteen, met gepleisterde plint, speklagen en kroonlijst. Boven de gevelopeningen strekken met wit geschilderde geboorte- en sluitstenen. Ingangen met paneeldeuren en bovenlichten. Vensters met veelal T-schuifframen. Merkwaardige lage tweede bouwlaag met vensters met stolpramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand en vanwege hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
135		Korte Kamperstraat	17	Bedrijfspand uit circa met voorgevel uit circa 1920 in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. De achtergevel grenst aan de Ossenmarkt. Het pand heeft drie bouwlagen en een plat dak. Drie vensterassen brede voorgevel met houten lijst tussen doorgestoken hoekdammen. Op de begane grond een werkplaatspui met dubbele deuren en neven- en bovenlichten met roedenverdeling. Op de verdiepingen telkens drie vensters met bakstenen lekdorpels en enkelruits- of stolpramen met 8-ruits bovenlichten. De gevel aan de Ossenmarkt heeft bovenaan een bakstenen balustrade tussen gecementeerde dammen. In deze gevel vensters met kunststenen lateien, gemetselde segmentboogjes of strekken. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege type, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwanden.	
136		Korte Kamperstraat	19	Woonhuis met voorgevel uit circa 1900, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. Het pand, een dwarshuis, heeft drie bouwlagen en aan de voorzijde een lessenaarsdak met gesmoorde muldenpannen en de nok evenwijdig aan de voorgevel, die een eenvoudige bakgootlijst heeft. Forse dakkapel uit circa 1900 op voorschild. Drie vensterassen brede voorgevel van baksteen met decoratieve details in rode en witte kalkzandsteen, in het bijzonder speklagen en segmentbogen boven de gevelopeningen. Gewijzigd voordeurkozijn. De vensters hebben schuiframen met veelruits bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
101		Korte Kamperstraat	20, 20a-m	Zie: Jufferenwal 17	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
137		Korte Kamperstraat	26	Linker helft van twee woonhuizen achter een doorgaande als geheel symmetrisch opgezette voorgevel uit het midden van de 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. De gevel verbergt twee onderkelderde tweelaags volumes met schilddaken, gedekt met rode pannen en met de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. De bakstenen gevel heeft een gepleisterde plint en strekken boven de gevelopeningen. Nr. 26 heeft links een ingang met stoep, paneeldeur en bovenlicht. Overigens vensters met oude kozijnen en veelruits schuiframen beneden en op de verdieping drie vensters met gewijzigde ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
138		Korte Kamperstraat	28	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1870, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. Het pand, een dwarshuis, heeft drie bouwlagen en aan de voorzijde (boven 2e bouwlaag) een lessenaarsdak met rode pannen en de nok evenwijdig aan de voorgevel, met bakgoot. Vier vensterassen brede gepleisterde voorgevel met beneden een brede houten winkelpui met dubbele deur tussen etalageramen met bovenlichten en links een ingang naar de bovenwoning. Op de verdieping vier vensters met omlijstingen en T-schuiframen. De gevel eindigt met een houten fries. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de historische winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
351		Korte Kamperstraat	29	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1890, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. Het pand, een smal diep huis, heeft drie bouwlagen en schilddak met rode oud Hollandse pannen, met de nok evenwijdig aan de voorgevel en een topgevel achter. Drie vensterassen brede bakstenen voorgevel, eindigend met een gepleisterde lijst en overstekende houten kroonlijst. Beneden een symmetrische houten winkelpui uit het midden van de 20ste eeuw, met centrale winkeldeur tussen etalageramen, onder een breed veelruits bovenlicht. Op de verdieping drie vensters met strekken en enkelruits schuiframen en 2-ruits bovenlichten. In de zolderverdieping drie kleinere vensters met schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
139		Korte Kamperstraat	30	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1800-1850, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. Het pand, een dwarshuis, heeft twee bouwlagen en zadeldak met gesmoorde oud Hollandse pannen en de nok evenwijdig aan de voorgevel. Vier vensterassen brede bakstenen voorgevel met hoofdgestel, met in het fries kleine zoldervensters. Beneden een brede houten winkelpui met dubbele deur tussen etalageramen met bovenlichten en rechts een ingang naar de bovenwoning. Op de verdieping drie vensters met strekken, T-schuiframen met decoratieve schouderboogjes in de bovenhoeken, en rechts een blindnis. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de historische winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
140		Korte Kamperstraat	31	Fors herenhuis, ontstaan rond 1800 na verbouwing van twee smalle oude huizen, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. De lijstgevel verbergt twee tweelaags volumes met zolderverdieping en twee schilddaken, gedekt met gesmoorde pannen en met de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. De daken sluiten achter aan op topgevels. De vierassige bakstenen gevel heeft een gepleisterde plint en strekken boven de gevelopeningen. Op de begane grond een ingang met klassieke omlijsting en een dubbele paneeldeur met bovenlicht, voorts vensters met enkelruits schuiframen. Op de verdieping vier vensters met T-schuiframen en in de zolderverdieping (mezzanino) vier vensters met vernieuwde enkelruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
141		Korte Kamperstraat	32	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1850, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. Het pand, een dwarshuis, heeft twee bouwlagen en zadeldak met gesmoorde oud Hollandse pannen en de nok evenwijdig aan de voorgevel. Drie vensterassen brede bakstenen voorgevel met kroonlijst. Beneden een symmetrische houten winkelpui (ca.1890) op hardstenen plint. In het midden een getoogd etalagevenster en aan weerszijden ingangen met paneeldeuren en halfronde bovenlichten. Twee ornamenten met gevleugelde engelenkopjes. Op de verdieping drie vensters met strekken en vernieuwde dubbele ramen met bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de historische winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
114		Korte Kamperstraat	33-33a-35	Zie: Kamperstraat 34	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
142		Korte Kamperstraat	34	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1850, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. Het pand, een dwarshuis, heeft twee bouwlagen en zadeldak met rode oud Hollandse pannen, een nieuwe bakgoot en de nok evenwijdig aan de voorgevel. Drie vensterassen brede geverfde bakstenen voorgevel. Beneden een symmetrische houten winkelpui (ca.1890) op hardstenen plint. In het midden een vernieuwde deur, aan weerszijden een breed etalagevenster, met afgeplate bovenlichten. Op de verdieping drie vensters met oude kozijnen, maar vernieuwde (stolp)ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de historische winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
143		Korte Kamperstraat	36	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1900, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. Het pand, een dwarshuis, heeft twee bouwlagen, een zolderverdieping en een lessenaarsdak met tuiles du Nord en een geprofileerde bakgoot. Eén vensteras brede bakstenen voorgevel met tandlijst, speklaag en segmentboog in verblendsteen. Beneden een symmetrische houten winkelpui (ca.1890) met plint, houten stijlen, kroonlijst, twee vensters met enkelruits ramen in het midden en vernieuwde deuren links en rechts, alle met een bovenlicht. Op de verdieping één breed venster met bakstenen lekdorpel, kozijn met tussenstijlen en drie schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de historische winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
144		Korte Kamperstraat	38	Woonhuis met voorgevel uit circa 1900, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Korte Kamperstraat. Het pand, een dwarshuis, heeft twee bouwlagen en zolderverdieping met lessenaarsdak, met gesmoorde oud Hollandse pannen, een vernieuwde bakgoot en dakkapel op het voorschild. Drie vensterassen brede bakstenen voorgevel met kunststenen plint en waterlijsten; speklagen en decoratieve bogen boven de gevelopeningen in gekleurde verblendsteen. Beneden een ingang met paneeldeur en bovenlicht en rechts daarvan twee vensters met schuiframen. Op de verdieping twee vensters met storend vernieuwde kunststofkozijnen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
356		Korte Luttekestraat	2a-2b	Smal pand met rijk geornamenteerde voorgevel uit circa 1890 in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Korte Luttekestraat. Sluit aan op achterzijde Luttekestraat 3. Het diepe pand heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straatzijde afsluit met een lessenaarsdak, gedekt met gesmoorde pannen. De pui is geheel gemoderniseerd. Bovengevel in eclectische stijl met rijk siermetselwerk in rode en gele baksteen. Boven de nieuwe luifel restant van de centrale poort met rondboogafsluiting, geflankeerd door oculi met gietijzeren roosters. Op de verdieping een oculus, geflankeerd door rondboogvensters, onder gemetselde rondbogen. De gevel eindigt met een trapgevel en hoekpinakels, afgedekt met wit geverfde dekplaten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en zeer opmerkelijke detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
145		Korte Luttekestraat	8a	Woonhuis met voorgevel uit circa 1880-1890, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Korte Luttekestraat. Het pand heeft een vierkante plattegrond, vier bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak. De geheel in blokverband gepleisterde, drieassige voorgevel eindigt met geprofileerde kroonlijst. Op de begane grond twee ingangen met bovenlichten en een getoogd venster met 6-ruits raam. Op de verdiepingen zijn er getoogde vensters met T-(schuif)ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en sobere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
146		Korte Smeden	1	Winkel met bovenwoning met voorgevel uit circa 1890 in sobere eclectische trant, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Korte Smeden. Blokvormige opzet, twee bouwlagen en een omlopend afgeplat schilddak met rode pannen. De drieassige, symmetrische voorgevel eindigt met een eenvoudig hoofdstel en is gemetseld in baksteen, met gepleisterde speklagen en sluitstenen in de segmentbogen boven de gevelopeningen. De onderbouw is volledig nieuw, maar passend bij de bovengevel. Deze heeft boven een gepleisterd fries drie vensters met schuiframen en bovenlichten met glas-in-lood. Het middelste venster met gewijzigde invulling. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en sobere details. Situationele waarde als onderdeel van een deels nog historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
147		Korte Smeden	18	Winkel met bovenwoning, met 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, op de kop van het driehoekige bouwblok tussen Korte Smeden en Eiland. Het pand heeft een trapeziumvormige plattegrond, twee bouwlagen en een met oud Hollandse pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Aan de zuidzijde een niet oorspronkelijke aanbouw. De bakstenen of gepleisterde gevels zijn wit geschilderd. De voorgevel is een tweeassige lijstgevel met volledig gemoderniseerde winkelpui en hierboven twee vensters met strekken en 6-ruits schuiframen. Ook de zijgevels hebben op de verdieping een venster met 6-ruits schuifraam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde vanwege opmerkelijke ligging op spitse straathoek.	
303		Krabbestraat	2	Zie: Vispoortenplas 4	
148	 	Krabbestraat	5-7	Zie ook: Vispoortenplas 8 Reeks dwarshuizen, in 1976 gerealiseerd als stadsbeeldherstellende (“rehabilitatie”) nieuwbouw ter plaatse van oudere bebouwing, uitvloeisel van het grootschalige stadsvernieuwingsproject in de noordelijke binnenstad, vermoedelijk naar ontwerp van bureau Meijerink. De bebouwing aan de noordzijde van Krabbestraat staat op of deels tegen de middeleeuwse stadmuur. De dwarshuizen hebben twee bouwlagen, een zolderverdieping en dwarskappen met oud Hollandse pannen en houten goten van verschillend type. Gepleisterde of bakstenen gevels met ingangen en vensters met houten kozijnen, paneeldeuren en roedenramen (model schuifraam), waarmee een 18de- of 19de-eeuws gevelbeeld wordt opgeroepen. Van enig cultuurhistorisch belang als resultaat van historisch-straatbeeld-respecterend saneringsplan uit de late 20ste eeuw. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
352		Kromme Jak	4	Smal woonhuis uit circa 1880-1900, mogelijk met wat oudere kern, in de aaneengesloten zuidoostelijke straatwand van de Kromme Jak. Uitgevoerd in sobere traditionele trant. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Aan de voorzijde een houten bakgoot op klossen. De tweeassige bakstenen voorgevel heeft een gepleisterde plint en eindigt met een glad gepleisterd fries. Gevelopeningen met strekken. Op de begane grond een ingang met paneeldeur en bovenlicht en een venster met gewijzigd T-raam. Op de verdieping twee vensters met vernieuwde T-ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel historische gevelwand en ensemble steegbebouwing.	
353		Kromme Jak	6	Smal woonhuis uit circa 1880-1900, mogelijk met wat oudere kern, in de aaneengesloten zuidoostelijke straatwand van de Kromme Jak. Uitgevoerd in sobere traditionele trant. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Topgevel achter. Aan de voorzijde een tweeassige bakstenen voorgevel met een gepleisterde plint en eindigend met een kroonlijst. Gevelopeningen met strekken. Op de begane grond een portiek met ingang met geprofileerde omlijsting, en een venster met gewijzigd T-raam. Op de verdieping twee vensters met vernieuwde T-ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel historische gevelwand en ensemble steegbebouwing.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
149		Kromme Jak	5	Drielaags bakstenen pand in de westelijke gevelwand van Kromme Jak. Het betreft een achterbouw van het pand Bloemendalstraat 9 (rijksmonument) en is van daaruit toegankelijk. Het pand dateert uit het laatste kwart van de 19de eeuw en is vormgegeven in eclectische trant, met overwegend neorenaissance elementen. Het volume sluit af met een pannengedekt zadeldak met de nok haaks op de straat. De bakstenen gevels bezitten waterlijsten in gele steen, die ook decoratief is toegepast in de strekken en segmentbogen boven de gevelopeningen en in het fries van de noordgevel. De vensters hebben houten kozijnen en ramen. De gevel aan Kromme Jak is slechts één vensteras breed en bezit smalle hoeklisenen, die in de topgevel een getrapt gevelveld omsluiten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de details en de stijlkenmerken. Situationele waarde als onderdeel historische gevelwand en ensemble steegbebouwing.	
19		Kromme Jak		Zie: Bloemendalstraat 11-11a	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
354		Kromme Jak	9	Smal woonhuis “Kort Jakje” (oorspronkelijk onderdeel voormalig hofje Roelinkshuizen) uit de 19de eeuw, in de aaneengesloten noordwestelijke straatwand van de Kromme Jak, in de haakse hoek die deze straat maakt. De voorgevel staat in de as van het oostelijke deel van de straat. Rechts naast het pand een korte steeg. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt afgeplat schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Rood geverfde bakstenen gevels, eindigend met een houten hoofdgestel. Gevelopeningen met gemetselde strekken. In de voorgevel op de begane grond een venster met roedenraam en op de verdieping een venster met 6-ruits stolpraam en houten luiken. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel historische gevelwand en ensemble steegbebouwing.	
150		Kromme Jak	11, 11a	Smal woonhuis (oorspronkelijk met pakhuisfunctie) uit circa 1800-1850, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Kromme Jak. Verhoogd in vroege 20ste eeuw. Sluit aan op het pand Sassenstraat 50 (rijksmonument). Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Houten bakgoot op ijzeren steunen. De bakstenen voorgevel heeft op de begane grond een ingang met paneeldeur en bovenlicht en twee grote vensters met 18-ruits schuiframen onder strekken. Op de verdieping een opening met dubbel houten laadluik en vier halfronde pakhuisvensters met ijzeren roedenramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele waarde als onderdeel historische gevelwand en ensemble steegbebouwing.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
151		Kromme Jak	11^{E}	Woonhuis met voorgevel uit 1899, in neorenaissancetrant, in de aaneengesloten noordoostelijke straatwand van het Kromme Jak. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en zadeldak met moderne pannendekking en de nok haaks op de bakstenen voorgevel. Deze heeft een rijke detaillering in pleisterwerk en siermetselwerk en wordt afgesloten door een trapgevel met gepleisterde klauwstukken en bekroning. Gevelopeningen met hanekammen. Paneeldeur met bovenlicht. De vensters hebben enkelruits (schuif)ramen met 2-ruits bovenlichten. Sierankers. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, details en bijzondere bouwstijl. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand en steegbebouwing en ensemble steegbebouwing.	
152		Kromme Jak	15 (15a-15b)	Anderhalflaags pand in de aaneengesloten noordelijke straatwand van Kromme Jak. Het betreft een in 1984 tot 2 kleine woningen en magazijn verbouwde voormalige opslag (verbouwing van twee kleine woningen), waarbij de 17de-eeuwse voorgevel is gerestaureerd (met reconstructie venster) en de rest met behoud van de bestaande buitenmuren volledig is vernieuwd. Het pand heeft een pannengedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de straat, voorzien van een bakgoot. De in oude baksteen gemetselde voorgevel heeft metselwerk en bouwsporen uit de 17de eeuw waaronder muurankers (1614) en vensterbogen. De huidige gevelopeningen zijn van recente datum. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en de voorgevel met bouwhistorisch belangwekkende sporen. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand en ensemble steegbebouwing.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
355		Kromme Jak	22-24	Drielaags pand in de aaneengesloten zuidwestelijke straatwand van Kromme Jak. Oorspronkelijk vermoedelijk een dubbel woonhuis met bedrijfsruimte, thans tot woonhuis verbouwd. De voorgevel heeft een op de vroege 19de eeuw geïnspireerde detaillering (deels ingrijpend hersteld), maar het pand heeft een oudere kern. Er zijn drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straatzijde afsluit met een pannen gedekt lessenaarsdak. Houten dakkapel met hijsbalk. De voorgevel is gepleisterd en eindigt met een nieuwe houten bakgoot. Oude staafankers. Gevelopeningen, deels met oude kozijnen, maar nieuwe traditionele invullingen (ramen met veelruits verdeling, houten deuren met bovenlichten). Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand en ensemble steegbebouwing.	
153		Kromme Jak	32-38	Zie ook: Koestraat 31 Voormalige winkel met bovenwoning, met 19de-eeuws voorkomen, maar oudere kern (getuige 16e en 17e-eeuws metselwerk), in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Kromme Jak, de oorspronkelijke voorgevel gericht op de Koestraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Niet oorspronkelijke dakkapellen. Bakstenen, in handvormsteen gemetselde gevels, de onderbouw van de voorgevel is wit gepleisterd. Hier een oude winkelpui met gepleisterde plint en houten pilasters met kroonlijst. In de bovengevel vier vensters met strekken en stolpramen of schuiframen. In de gevel aan de Kromme Jak diverse vensters met deels vernieuwde detaillering en een ingang met paneeldeur en bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details, in het bijzonder de winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden en ensemble steegbebouwing.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
154		Luttekestraat	3	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1850-1875, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Luttekestraat. Het pand, een dwarshuis, heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straatzijde afsluit met een lessenaarsdak met rode pannen en een nieuwe dakkapel. Drie vensterassen brede gepleisterde voorgevel, afsluitend met een hoofdgestel. Beneden een winkelpui, waarvan hoekdammen en bovenlijst uit circa 1900 nog oud zijn. Op de verdieping drie vensters met oude kozijnen en enkelruits ramen met bovenlichten, tussen houten pilasters, die in het fries eindigen met geprofileerde kroonlijstconsoles. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
155		Luttekestraat	5	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1850-1875, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Luttekestraat. Het pand, een dwarshuis, heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straatzijde afsluit met een lessenaarsdak met gesmoorde pannen en een nieuwe dakkapel. Drie vensterassen brede gepleisterde voorgevel, afsluitend met een hoofdgestel met kroonlijst op consoles. Beneden een volledig moderne winkelpui. Op de verdieping drie vensters met omlijsting en stucornament, en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
156		Luttekestraat	6	Woonhuis (nu met horeca), met voorgevel uit circa 1800-1850, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. Het pand, een diephuis, heeft drie bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een grote houten dakkapel met hijsbalk. Drie vensterassen brede bakstenen voorgevel, afsluitend met een hoofdgestel met op het fries een guirlande in empirestijl. Beneden een ingang met paneeldeur en bovenlicht en twee enkelruits schuifframen. Op de verdiepingen telkens drie vensters met strekken en oude kozijnen met enkelruits schuifframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
157		Luttekestraat	10	Horecapand met bovenwoning, ontstaan rond 1875-1900 na verbouwing van twee smalle oude huizen, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. De lijstgevel verbergt twee diepe tweelaags volumes met zolderverdieping en twee schilddaken, gedekt met gesmoorde pannen en met de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. De zesassige bakstenen gevel heeft natuurstenen pui uit circa 1910 met rondboogingang en twee brede getoogde etalageramen. In de (links in blokverband) gepleisterde bovengevel zes vensters met stolpramen en (deels gewijzigde) bovenlichten. Mezzanino met zes lage getoogde venters met stolpramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
158		Luttekestraat	14 (linker deel)	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1880, mogelijk met kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. Was het geboortehuis van de schrijver E.J.Potgieter (1808-1875). Het pand, een diephuis, heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel met pilasters en stolpraam. Drie vensterassen brede bakstenen voorgevel, afsluitend met hoofdgestel. Beneden een volledig nieuwe winkelpui. Op de verdieping drie vensters met strekken en oude kozijnen met enkelruits schuiframen met glas-in-lood in de bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
159		Luttekestraat	13	Winkel-woonhuis met voorgevel uit de eerste helft van de 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Luttekestraat, waar deze overgaat in de Korte Luttekestraat. Het pand, een diephuis, heeft twee bouwlagen, een zolderverdieping en een en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Het dak is samengevoegd met dat van de buurpanden aan de Korte Luttekestraat. Drie vensterassen brede bakstenen voorgevel, afsluitend met hoofdgestel met fraaie consoles. Beneden een winkel met deels vroeg 20ste-eeuwse opzet en een bovenlichtenpartij met figuratief glas-in-lood. Op de verdieping drie vensters met strekken en oude kozijnen met T-schuiframen of een stolpraam met bovenlicht. In de zolderverdieping (mezzanino) drie lage vensters met 2-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en de details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
160		Luttekestraat	17 (links)	Zakenpand (vroeger kantoor Van Gend & Loos van H. Colignon & Co. en Factory der Nederlandsche Staats- en Centraalspoorwegen) met voorgevel uit circa 1910 in nieuw-historiserende stijl (arch. P.M.A. Huurman), in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Luttekestraat. Het pand, een diephuis, heeft drie bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Drie vensterassen brede bakstenen voorgevel, afsluitend met hoofdgestel en daarboven klokvormig dakhuis met ovaal venster. Beneden een volledig nieuwe winkelpui. Op de verdieping drie rondboogvensters met gemetselde bogen en in de derde laag drie getoogde vensters met natuurstenen omlijsting. In alle vensters schuiframen met veelruits bovenlichten. Tegeltableaus met firmanamen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege bijzondere functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, details en bijzondere stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
161		Luttekestraat	17 (rechts)	Oorspronkelijk horecagelegenheid Suisse, nu winkelpand met voorgevel uit 1926 in Amsterdamse schoolstijl, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Luttekestraat. Het pand, een diephuis, heeft twee bouwlagen, een zolderverdieping en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Deze bakstenen gevel heeft subtiele siermetselwerkdetails en beneden een volledig nieuwe winkelpui. Op de verdieping een breed venster met rollaag en drie stolpramen met veelruits bovenlichten met glas-in-lood. In de zolderverdieping, met getrapte gevelbeëindiging met keramische pannen, twee kleine venstertjes met flankerende dekstukken en ijzeren ornament met naam SUISSE. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege bijzondere functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, details en bijzondere stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
162		Luttekestraat	19	Winkelpand, oorspronkelijk met bovenwoning, met voorgevel uit het midden van de 18de eeuw (1755), in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Luttekestraat. Het pand, een diephuis, heeft twee bouwlagen, een zolderverdieping en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Deze bakstenen gevel sluit af met een hoofdgestel met kroonlijst op rijke gesneden 18de-eeuwse consoles, waartussen kleine zoldervensters in het fries. Beneden een recente winkelpui. Op de verdieping vier vensters met strekken, oude kozijnen en vernieuwde ramen met T-indeling. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, details en bijzondere stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
163		Luttekestraat	18-20	Zie ook: Ossenmarkt 5, 5a t/m 5d Winkelpand uit 1924-1925, ontwerp van architect gebr. Bouwman in Zwolle, destijds nieuwbouw ter plaatse van twee smalle oude huizen, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. Het diepe pand heeft drie bouwlagen, op het voorste deel een tentdak en achter een schilddak met gesmoorde pannen en houten dakoverstekken. Bakstenen voorgevel met volledig nieuwe winkelpui. Vierassige bovengevel met vier verticale stroken met driezijdige erkers met betonnen lijsten en rollagen. De ramen zijn vernieuwd. Aan de Ossenmarkt een bakstenen gevel met op de bange grond een ingang tussen vensters, beide met bovenlichten met glas-in-lood, ingangen naar de bovenwoningen. Op de verdiepingen vensters met gewijzigde ramen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van nieuwe winkelarchitectuur in het interbellum binnen het oude stedelijk weefsel. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
164		Luttekestraat	22	Winkel-woonhuis (nu horeca) met voorgevel uit circa 1700-1750, met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. Het pand, een dwarshuis, heeft twee bouwlagen en een zadeldak met rode pannen evenwijdig aan de voorgevel. Op het voorschild een in oorsprong 18de-eeuwse houten dakkapel met fronton en klauwstukken. Twee vensterassen brede gepleisterde voorgevel, afsluitend met een kroonlijst. Beneden een laat 19de-eeuwse winkelpui met centrale ingang tussen hoge vensters, recentelijk voorzien van veelruits schuiframen. Op de verdieping twee vensters met enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
165		Luttekestraat	27	Zie ook Blijmarkt 2 Winkel/horecapand met oorspronkelijk een bovenwoning, gelegen op de zuidoostelijke hoek van de Luttekestraat en de Blijmarkt. Mogelijk nog in kern 17de-eeuws pand, maar met gewijzigde gevels. Het pand heeft drie bouwlagen en een zadeldak tussen topgevels, met de nok haaks op de Blijmarkt. Het dak is gedekt met oud Hollandse pannen en heeft aan de voorzijde een houten bakgoot. De gevels zijn volledig gepleisterd. De huidige winkelpui-indeling ontstond in 1959. Uit deze tijd dateren ook de meeste stalen raaminvullingen. De zware houten kozijnen zijn van veel oudere datum, evenals de ankers, de kleine oeuil-de-boeufopening geheel bovenin de topgevel en de gepleisterd details. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, de gevelindelingen, enkele details en de bouwhistorische waarden. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwanden van Luttekestraat en Blijmarkt, en vanwege de hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
166		Luttekestraat	28	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1890, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. Het diepe pand heeft drie bouwlagen, een zolderverdieping en een schilddak met gesmoorde pannen haaks op de voorgevel. Twee vensterassen brede geverfde bakstenen voorgevel, afsluitend met een kroonlijst. Beneden een volledig vernieuwde winkelpui. Op de verdieping twee getoogde vensters met strekken en T-schuiframen en in de derde bouwlaag twee lagere getoogde vensters met strekken en 2-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
167		Luttekestraat	30	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1890, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. Het diepe pand heeft twee bouwlagen, een zolderverdieping en een afgeplat schilddak met gesmoorde pannen haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel met pilasters en fronton. Twee vensterassen brede geverfde bakstenen voorgevel, afsluitend met een kroonlijst. Beneden een volledig vernieuwde winkelpui. Op de verdieping twee vensters met hanekammen met sluitstenen en kozijnen met enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
168		Luttekestraat	32	Winkel-woonhuis met voorgevel uit 1909 in overgangsarchitectuur (architect G.G. Post), met Jugendstilelementen, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. Het pand, een dwarshuis, heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straatzijde afsluit met een lessenaarsdak met gesmoorde pannen, een dakoverstek met goot op korbelen. Drie vensterassen brede voorgevel, met centraal een dakhuis met plat dak, in witte verblendsteen met sierdetails in gekleurde baksteen en kunststeen (speklagen, bogen, lateien, etc.). Grotendeels originele houten winkelpui met hardstenen borstwering (waarin gevelsteen met naam architect), bovenlichten met decoratief geprofileerd houtwerk. Op de verdieping drie vensters met enkelruits schuiframen, in het dakhuis een rondboogvenster met stolpraam en bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, details en stijlkenmerken, inclusief de winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
169		Luttekestraat	36, 36a, 36b	Winkel-woonhuis met voorgevel uit de 19de eeuw en een oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. Het deels onderkelderde pand, een diephuis, heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, deels opgenomen in het met gesmoorde pannen gedekte schilddak, met de nok haaks op de voorgevel. Drie vensterassen brede voorgevel, boven eindigend met een eenvoudige kroonlijst. Beneden een sterk gewijzigde winkelpui, waarvan de deels beplate hoekdammen met decoratieve bekroningen nog resteren van de oudere pui uit 1917. Wit geschilderde bakstenen bovengevel, met in de tweede bouwlaag drie vensters met strekken en 6-ruits schuiframen. Hierboven, in de mezzanino, drie zoldervensters met 2-ruits ramen, verenigd door een geprofileerde waterlijst. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
170		Luttekestraat	44	Winkel-woonhuis met voorgevel uit ca. 1900, met neorenaissance elementen, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat. Het pand, een diep huis, heeft drie bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Drie vensterassen brede bakstenen voorgevel, met centraal een dakhuis met plat dak, met decoratief siermetselwerk in gele steen in de speklagen, segmentbogen boven de vensters en het fries, dat afsluit met een gootlijst. Van de oude winkelpui resteren de houten hoekpilasters en de kroonlijst. Op de verdiepingen telkens drie vensters met hardstenen waterlijst, schuiframen of vernieuwde stolpramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
171		Luttekestraat	48	Winkelpand met bovenwoning, met voorgevel uit circa 1850-1875, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat, met oudere kern. Het pand, een diephuis, heeft twee bouwlagen, een zolderverdieping en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Deze bakstenen gevel sluit af met een hoofdgestel met kroonlijst op gesneden consoles. Beneden een winkelpui uit de vroege 20ste eeuw, met gemetselde hoekdammen, een uitkragend fries met op de hoeken lantaarns. Breed veelruits bovenlicht met glas-in-lood. Op de verdieping drie vensters met strekken, oude kozijnen en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, details en bijzondere stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
172		Luttekestraat	50	Winkelpand met bovenwoning, met voorgevel uit circa 1850-1875, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Luttekestraat, mogelijk met oudere kern. Het pand, een diep huis met een sterk gerende plattegrond, heeft drie bouwlagen, een zolderverdieping en een met gesmoorde pannen gedekt omlopend afgeplat schilddak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. De vier vensterassen brede voorgevel is van baksteen en eindigt met een houten kroonlijst. De gemoderniseerde winkelpui bezit fraaie hardstenen hoekdammen en Jugendstildecoraties en een afgeplate bovenlichtenzone, restanten van een oude winkelpui uit circa 1900. De bovengevel heeft in de tweede bouwlaag vier vensters met strekken, oude kozijnen en schuif- of stolpramen met 3-ruits bovenlichten. In de derde bouwlaag vier vensters met 6-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, details en restanten van de oude winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
173		Luttekestraat	52, 52a, 52b	Winkelpand met bovenwoning uit 1904, gebouwd in neorenaissancetrant, op de hoek van de Luttekestraat en de Kamperstraat. Het pand, met afgeschuinde hoek, heeft twee bouwlagen en een afgeplat zadeldak met steekkapjes naar de topgevels en een houten dakkapel met lessenaarsdak. Gesmoorde tuiles du Nord en een houten bakgoot op decoratieve klossen. Gevels van baksten met rijke detaillering in oranjerode verblendsteen en wit pleisterwerk. Afgeschuinde hoek met winkelingang, daarboven Jugendstilbalkon met ijzeren hekwerk op consoles. Grote winkelvensters met fraai Jugendstilglas-in-lood in de bovenlichten. De vensters op de verdieping met lateien en enkelruits schuiframen. Op de hoek en rechts een topgevel met getrapte gepleisterde lijsten. De gevel aan de Luttekestraat heeft bakstenen lisenen en een rondboogfries. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van nieuwe winkelarchitectuur uit circa 1900 binnen het historische stedelijke weefsel. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, details en bijzondere stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
107		Luttekestraat	52 (deels)	Zie Kamperstraat 1	
174		Luttekestraat	68-70	Zie ook: Eekwal 2a Fors geheel wit gepleisterde voormalige villa pand uit het derde kwart van de 19de eeuw, gebouwd in neoclassicistische trant op de hoek van de Luttekestraat en de Eekwal. Maakt daar deel uit van de herenhuisbebouwing op de voormalige stadswal. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak, aan de zijde van de Luttekestraat nog met een origineel dakhuis met timpaan en flankerend attiek. De gevels hebben geblokte hoekpilasters en getoogde en rechthoekige gevelopeningen met omlijstingen en veelal gewijzigde invullingen. De symmetrische voorgevel heeft een centrale entreepartij met paneeldeuren in een klassiek omlijsting. Aan de Eekwal twee tuindeurpartijen en daarboven een balkon op consoles. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en (deels) detaillering, en de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente hoekligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	
176		Mandjesstraat	2-2a	Historische steegbebouwing aan de oostzijde van de Mandjesstraat, achter het hoekpand Diezerstraat 86. Vermoedelijk oorspronkelijk twee huisjes van één bouwlaag onder een grote, met rode pannen gedekte dwarskap. Bakstenen voorgevel met 18de-eeuwse details en gevelsteentje uit 1648. Dus oudere kern. De deels vernieuwde gevel heeft een gepleisterde plint en eindigt met een nieuwe lijst en een bakgoot. Gevelopeningen met schouderboogkozijnen en gemetselde schouderbogen, deels met nieuwe invullingen (drie ingangen en één venster, met zware lekdorpel). Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen, tevens enkele historische details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand en steegbebouwing.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
177		Mandjesstraat	8-8a	Winkelwoonhuisje uit circa 1910, in overgangsstijl, onderdeel van de aaneengesloten westelijke gevelwand van de Mandjesstraat. Het pand heeft drie bouwlagen, waarvan de voorste aan de straatzijde afsluit met een lessenaarsdak met leidekking en een dakkapel met leien wangen. Symmetrische gepleisterde voorgevel met bakstenen speklagen en segmentboog boven het grote venster in de tweede bouwlaag, dit venster geplaatst tussen twee pilasters op profielsteenconsoles. Eenvoudige winkelpui met centraal raam en aan weerszijde een ingang met bovenlicht. Het venster op de verdieping heeft een T-schuifraam met 3-ruts bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	
178		Mandjesstraat	10	Winkelwoonhuisje uit circa 1910, in overgangsstijl, onderdeel van de aaneengesloten westelijke gevelwand van de Mandjesstraat. Het pand heeft drie bouwlagen, waarvan de voorste aan de straatzijde afsluit met een lessenaarsdak met leien en een gemetseld dakhuis met plat dak en houten gootlijst. Bakstenen voorgevel met gepleisterde accenten (speklaag, geboorte- en sluitstenen in de bogen en strekken boven de gevelopeningen). Eenvoudige winkelpui met ingang en venster onder een gekoppelde hanekam. Op de verdieping en in het dakhuis vensters met oude kozijnen en in stijl vernieuwde ramen met veelruits bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	
252		Mandjesstraat	12	Zie: Spoelstraat 29	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
179		Meerminne-plein	3-5	Winkel met bovenwoning in de noordelijke gevelwand van het Meerminneplein, oorspronkelijk Achter de Broeren. Het betreft de 18de-eeuwse voorgevel van een huis, dat oorspronkelijk aan de overzijde van het straatje stond en bij de sanering in dit gebied moest wijken. In 1978 is de gevel herplaatst op de nieuwe plek. Het pand zelf heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een zadeldak met de nok haaks op de straat. De geheel bakstenen voorgevel telt drie vensterassen en wordt bekroond door een klokgevel met natuurstenen deklijsten, schouder- en halsbekroningen in Lod. XV-stijl. Op de begane grond een symmetrische winkelpui met ingang met klassieke omlijsting tussen grote veelruits ramen. Op de verdieping drie vensters met strekken en 12-ruits schuiframen. In de topgevel een venster met 9-ruits schuifraam. Van cultuurhistorisch belang als herinnering aan de ingrijpende sanering van de noordelijke binnenstad in de jaren 70, waarin enkele gespaarde gevels een nieuwe plek kregen. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van de voorgevel en de bijzondere details en stijlkenmerken; tevens vanwege bijzondere restauratiegeschiedenis. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische / gereconstrueerde gevelwand.	
180		Melkmarkt	2-4	Groot, uit twee oudere huizen ontwikkeld voormalig woonhuis/bedrijfspand, met een brede voorgevel, deels uit de eerste helft van de 19de eeuw. Nr. 2 was ooit kantoor van de uitgeverij Tjeenk Willink. Het linker pand nr. 4 is rond 1939 met een verdieping verhoogd en in detaillering gelijk getrokken aan nr.2. Het pand heeft vier bouwlagen en een zolderverdieping. Op het voorste deel een schilddak met pannendekking en de nok evenwijdig aan de voorgevel. Bij het rechter deel (nr.2) sluit hierop aan de achterzijde haaks een langgerekt schilddak aan, restant van het vroegere afzonderlijke huis nr.2. Op het voorschild twee houten dakkapellen met pilasters, frontons en rechts een hijsbalk. De bakstenen voorgevel telt zes vensterassen en eindigt met een kroonlijst. De begane grond bevat een volledig moderne winkelpui, ter plaatse van vroeger een ingang en vijf vensters. Bovengevel met in iedere bouwlaag zes vensters met strekken, houten kozijnen en deels vernieuwde 6-ruits ramen (model schuifraam). Rechts boven in plaats van een venster een opening met dubbel laadluik. Tussen beide gevelhelften een in het metselwerk verzonken regenwaterafvoer. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan belangrijk plein.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
181		Melkmarkt	22	Winkelpand met bovenwoning, met laat 19de-eeuws voorkomen in neorenaissancetrant, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Melkmarkt. Het smalle diepe pand heeft drie bouwlagen en een zadeldak met rode pannendekking en de nok haaks op de drie vensterassen brede voorgevel. Deze is van baksteen, met bakstenen vensterbogen, gepleisterde speklagen, hoekpilasters en een halsvormige beëindiging met zijvleugels en pinakels. De winkelpui is volledig vernieuwd. Op de verdiepingen telkens drie vensters met vernieuwde stalen ramen (schuifraammodel). In de geveltop een venster met houten stolpraam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, enkele bijzondere details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan belangrijk plein.	
182		Melkmarkt	37	Horecapand met bovenwoning, met laat 19de-eeuws voorkomen in neorenaissancetrant, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Melkmarkt, met aan weerszijden een osendrop. Het smalle diepe pand heeft drie bouwlagen en een schilddak met gesmoorde pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Op de begane grond een nog deels intacte historische winkel/horecapui. De bovenverdieping is van baksteen met siermetselwerk details in gele steen. In beide bovenste bouwlagen telkens twee vensters met T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen enkele bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan belangrijk plein.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
183		Melkmarkt	42	Horecapand met bovenwoning, met deels vroeg 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Melkmarkt. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Op het voorschild een houten dakkapel met klauwstukken. Op de begane grond een vernieuwde winkel/horecapui. De bovenverdieping is gepleisterd in blokverband en bevat drie vensters met gepleisterde strekken, houten kozijnen en schuiframen. Op het fries het jaartal 1826. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan belangrijk plein.	
184		Melkmarkt	44	Horecapand, oorspronkelijk met bovenwoning, in 1966 verbouwd tot café-bar met bovenzaal, met behoud van achterliggend ouder huis. Betonnen ajourgevel, naar ontwerp van architectenbureau Vriens. Het pand ligt in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Melkmarkt, oostelijk van de Lauwermansgang. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannendekking en de nok haaks op de voorgevel. De in beton uitgevoerde gevel heeft een moderne pui beneden en een opengewerkte bovengevel met een betonraster (“ajour”) voor een overigens verdiepte gesloten gevel, bekleed met Keramag-elementen. Centraal in de tweede bouwlaag is een rechthoekig raamwerk geplaatst, bestemd voor het venster van de bovenzaal. De zijgevel in de doorgang van de Lauwermansgang toont middeleeuws metselwerk met diverse bouwsporen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en de zeer uitzonderlijke voorgevel in modernistische trant uit 1966. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan belangrijk plein.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
185		Melkmarkt	52	Horecapand met bovenwoning, met midden 19de-eeuws voorkomen, maar mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Melkmarkt. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen, een zolderverdieping en een schilddak met gesmoorde pannendekking en de nok haaks op de gepleisterde voorgevel, die een eenvoudige kroonlijst heeft. Op de begane grond een winkelpui uit circa 1900 met gemetselde hoekdammen, portiek met paneeldeur en bovenlicht en een getoogd etalageraam met bovenlicht. De bovenverdieping bevat drie vensters met gepleisterde strekken en vernieuwde ramen, dito in de lage zolderverdieping (mezzanino). Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan belangrijk plein.	
186		Menno van Coehoorn-singel	2	Herenhuis in eclectische trant uit het derde kwart van de 19de eeuw, mogelijk met iets oudere kern, onderdeel van de bebouwing, die vanaf 18de eeuw aan de voormalige stadswal werd gerealiseerd. Het pand heeft twee bouwlagen en schilddak met rode muldenpannen, met de nok haaks op voorgevel met aldaar een dakkapel met dakkapel. Vierassige gepleisterde voorgevel met kroonlijst en gevelopeningen met geprofileerde omlijstingen met afgeronde hoeken en rijke stucornamenten midden boven. Beneden een ingang met paneeldeur en bovenlicht en drie vensters met enkelruits schuiframen. Op de verdieping vier T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als goed voorbeeld van voorname herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de historische gevelwand van de Menno van Coehoornsingel.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
187		Menno van Coehoorn-singel	2a-2e	Vermoedelijk in de jaren 30 tot kantoor verbouwd en verhoogd herenhuis in eclectische trant uit het derde kwart van de 19de eeuw, onderdeel van de bebouwing, die vanaf 18de eeuw aan de voormalige stadswal werd gerealiseerd. Het pand heeft twee bouwlagen en zadeldak met geglazuurde pannen, met de nok evenwijdig aan de voorgevel en drie dakkapellen met zinken kappen. De bakstenen voorgevel is vijf assen breed en eindigt met een houten bakgoot. Tussen eerste en tweede bouwlaag is de bouwnaad van een verhoging zichtbaar. Op de begane grond ingang en vensters met geprofileerde omlijstingen met stucornamenten, de ingang met een veelruits dubbele deur met bovenlicht en de vensters met schuiframen. Op de verdieping vijf kruisvensters met telkens vier 4-ruits ramen en gemetselde lekdorpels. Van cultuurhistorisch belang als herinnering aan de voorname herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de historische gevelwand van de Menno van Coehoornsingel.	
188		Menno van Coehoorn-singel	3	Herenhuis in traditionele trant uit de tweede helft van de 18de eeuw, onderdeel van de bebouwing, die vanaf 18de eeuw aan de voormalige stadswal werd gerealiseerd. Het pand heeft twee bouwlagen en schilddak met gesmoorde oud Hollandse pannen, met de nok haaks op voorgevel. Drieassige bakstenen voorgevel met hoofdgestel, met kroonlijst op rijk gesneden consoles in Lod.XV-stijl. Gevelopeningen met strekken (beneden wit geverfd) en zware kozijnen. Op de begane grond een ingang met paneeldeur en bovenlicht, en twee vensters met schuiframen. Op de verdieping drie vensters met 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als goed (en vroeg) voorbeeld van voorname herenhuisbebouwing op voormalige stadswal. Architectuurhistorisch belang vanwege karakteristieke bouwtype, gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de historische gevelwand van de Menno van Coehoornsingel.	
134		Muntsteeg	21	Zie: Korte Kamperstraat 15	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
189		Muntsteeg	22	Kleinschalig rechthoekig woonhuis op de hoek van de Ossenmarkt en de Muntsteeg, met 19de-eeuwse verschijningsvorm maar mogelijk oudere kern. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. De gevels zijn in blokverband gepleisterd, met ijzeren ankers. In de oostelijke kopgevel in beide bouwlagen twee vensters met gewijzigde houten invullingen. De hoofdingang in de gevel aan de Muntsteeg met paneeldeur en bovenlicht. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling en vanwege het kleinschalige bouwtype. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden van Ossenmarkt en Muntsteeg (hoekligging).	
191		Nieuwe Markt	11	Horecapand met laat 19de-eeuwse voorgevel, voor mogelijk in kern ouder huis, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Nieuwe Markt. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een afgeplat schilddak met rode kruispannen en de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel met fronton en hijsbalk. De bakstenen drieassige gevel sluit boven af met een gepleisterd gevelveld, waarin de vensterstrekken zijn opgenomen en langs de bovenlichten van de vensters is voortgezet met decoratief geschulpte stroken. Bovenaan een vlak fries en een nieuwe bakgoot. Beneden is er recente cafépui, echter tussen oudere hoekdammen en lateibalk (circa 1900-1910). Op de verdieping drie vensters met oude kozijnen en 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan plein.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
192		Nieuwe Markt	21	Horecapand met laat 19de-eeuwse voorgevel in neorenaissancetrant, voor mogelijk in kern 17de-eeuwse constructie, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Nieuwe Markt. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met gesmoorde pannendekking en de nok haaks op de voorgevel, die afsluit met een hoofdgestel met tandlijst. Op het voorschild een houten dakkapel. De geheel wit geverfde bakstenen drieassige gevel heeft gepleisterde speklagen en sluitstenen boven de getoogde vensters. In de eerste bouwlaag een getoogd venster, geflankeerd door ingangen met paneeldeuren en getoogde bovenlichten. Op de verdieping drie vensters met T-schuifframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en de mogelijke restanten van de oorspronkelijk 17de-eeuwse pleinbebouwing (modelhuis). Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan plein.	
193		Nieuwe Markt	23	Horecapand met laat 19de-eeuwse voorgevel in eclectische trant, voor mogelijk in kern 17de-eeuwse constructie, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Nieuwe Markt. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en afgewolfd zadeldak met rode pannendekking en de nok haaks op de hoog opgetrokken voorgevel, die bekroond wordt met een hoofgestel. De geheel wit geverfde bakstenen gevel heeft gepleisterde speklagen en sluitstenen in de vensterstrekken. Volledig gemoderniseerde pui. De vensters op de verdiepingen hebben kunststoframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en de restanten van de oorspronkelijk 17de-eeuwse pleinbebouwing (modelhuis). Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan plein.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
194		Nieuwe Markt	24	In oorsprong 17de-eeuws huis in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Nieuwe Markt. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en schilddak met rode pannen en de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel. De pui is volledig vernieuwd. De bovenbouw van de drieassige gevel eindigt met een houten kroonlijst en is gemetseld in 17de-eeuwse baksteen. Er zijn drie vensters met natuurstenen lateien (restanten van kruisvensters), met daarboven gemetselde rondbogen met natuurstenen geboortestenen. Ook de drie bogen met geboorte- en sluitstenen van de gevelopeningen op de begane grond zijn behouden gebleven. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en restanten van de oorspronkelijk 17de-eeuwse pleinbebouwing (modelhuis). Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan plein.	
195		Nieuwe Markt	25	Horecapand “Marktzicht” met 19de-eeuwse voorgevel, voor mogelijk in kern 17de-eeuwse constructie, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Nieuwe Markt. Het smalle diepe pand heeft drie bouwlagen en plat dak. Gepleisterde voorgevel met afsluitend hoofdgestel. Historiserende pui met houten omlijsting. Op de verdiepingen vensters met vernieuwde houten kozijnen en roedenramen naar oud model. Volledig gemoderniseerde pui. De vensters op de verdiepingen hebben kunststoframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en mogelijke restanten van de oorspronkelijk 17de-eeuwse pleinbebouwing (modelhuis). Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan plein.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
196	 	Nieuwstraat	1-25	Zie ook: Waterstraat 2-26 en Bitterstraat 1-19 Stadsvernieuwingsproject uit de karen 1974-1975, naar ontwerp van Aldo van Eyck en Theo Bosch, in bouwblok tussen Nieuwstraat en Waterstraat. Het complex bestaat uit 75 geschakelde woningen en 21 winkelruimten rondom hofjes en smalle straten. De eenvoudige baksteenarchitectuur is losjes geïnspireerd op historische pakhuisgevels, het gehele project heeft kenmerken van het structuralisme. De geschakelde huizen hebben twee of drie bouwlagen en afgeplatte zadeldaken, bakstenen gevels met betonnen details. In de gevels rechthoekige vensteropeningen en rondboogopeningen, deze laatste ten behoeve van inpandige balkons. Aan de Nieuwstraat is voor een galerijopzet gekozen, met terugliggende puien onder een arcade met bakstenen kolommen en betonnen lateien. Van cultuurhistorisch belang als goed en gaaf voorbeeld van stadsbeeldreparerende stadsvernieuwing uit de vroege jaren 70. Van architectuurhistorisch belang vanwege de kwaliteit van het architectonische en stedenbouwkundige ontwerp, van de hand van landelijk bekende ontwerpers, en vanwege de gaafheid. Situationele en ensemblewaarde als samenhangend woningbouwcomplex, ingepast in het historische weefsel van de oude stad, en vanwege de bijzondere beeldwaarden.	
357		Nieuwstraat	6	Woonhuis met 19de-eeuwse lijstgevel, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met de nokrichting haaks op de voorgevel, gesmoorde pannen en een dakkapel op het voorschild. De voorgevel is volledig gepleisterd en eindigt met een kroonlijst. De gevel is drie assen breed en bezit rechts een ingang met paneeldeur en 9-ruits bovenlicht. Links twee vensters met vernieuwde roedenramen. Op de verdieping zijn er drie vensters met vernieuwde 6-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
197		Nieuwstraat	16	Bedrijfspand uit circa 1900, in neorenaissancestijl, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel en een steekkapje naar de topgevel, die het linker deel van de voorgevel bekroond. De voorgevel is gemetseld in baksteen en bezit gepleisterde details (plint, speklagen, geboorte- en sluitstenen) en siermetselwerkdetails in rode en gele steen (boogvelden, vensterbogen, tand- en waterlijsten). Links een breed portiek met latei, met hierboven een spaarveld met klein getoogd venster. Overigens in de gevel vensters met T-schuiframen. Topgevel met pinakel en venstertje met stolpraam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, bijzondere details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
358		Nieuwstraat	22, 22A, 22B	Woonhuis (beneden-bovenwoning) met sobere traditionele voorgevel uit 1884, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met de nok evenwijdig aan de voorgevel, gesmoorde pannen en een moderne dakkapel op het voorschild. De bakstenen, drieassige voorgevel eindigt met een kroonlijst en heeft gevelopeningen met segmentbogen. Op de begane grond een enkelvoudige en een dubbele ingang met paneeldeuren en bovenlichten, en geheel rechts een venster met T-schuifraam. Op de verdieping drie vensters met gewijzigde ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
198		Nieuwstraat	36-40	Bedrijfspand uit circa 1850-1875, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het pand heeft drie bouwlagen en een plat dak. De deels wit geverfde vijfassige bakstenen voorgevel eindigt met een houten hoofdgestel. Boven de gevelopeningen gemetselde strekken. Op de begane grond centraal drie grote vensters met 6-ruits schuiframen. Rechts ingangen met houten deuren en bovenlichten met roedenverdeling. Op de verdieping vijf vensters met vaste 4-ruits ramen en in de bovenste verdieping (mezzanino) vijf kleine vensters, waarvan drie met ramen en twee met een gepleisterde dichtzetting. Hijsbalk. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
199		Nieuwstraat	52a-c	Bedrijfspand uit 1900, gebouwd in eclectische trant als Centraal Telefoonbureau, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het pand heeft een souterrainverdieping, twee bouwlagen en een afgeplat zadeldak met de nok evenwijdig aan de straat, met gesmoorde pannen. Op het voorschild een houten dakkapel en een stenen exemplaar met gepleisterde details, hijsbalk en zadeldakje. De deels wit geverfde bakstenen vierassige voorgevel eindigt met een hoofdgestel. De gevel heeft getoogde vensters met daarboven gepleisterde omlijstingen en enkelruits- of T-schuiframen met 3-ruits bovenlichten. Links in de gevel een ingang met geprofileerde dagkanten, vernieuwde deur en een hoog getoogd bovenlicht (deze ingang bevond zich oorspronkelijk geheel rechts in de gevel). In de gevel fraaie sierankers en overgeschilderd naamveld. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle, en vanwege oorspronkelijke functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
200		Nieuwstraat	74, 74a	Woonhuis met voorgevel uit 1905, mogelijk met oudere kern (kelder), in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een omlopend afgeplat schilddak met gesmoorde pannen en een dakkapel op het voorschild. De voorgevel is een voorbeeld van zgn. overgangsarchitectuur, is gemetseld in baksteen en voorzien van allerlei siermetselwerkdetails in gekleurde verblendsteen en een hoofdgestel in baksteen en hout. In de gevel een ingang met paneeldeur en bovenlicht, hiernaast twee vensters met schuiframen en op de verdieping drie vensters met stolpramen en bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
376		Nieuwstraat	76	Voormalige werkplaats met opslag uit circa 1900, gelegen in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Nieuwstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een plat dak. De voorgevel is geheel gepleisterd en eindigt aan de bovenzijde met een geprofileerde bakgoot op klossen. De beganegrondindeling en detaillering is volledig gemoderniseerd en heeft geen bijzondere kwaliteiten. Op de verdieping centraal een getoogde gevelopening met dubbel houten laadluik met veelruits bovenlicht. Aan weerszijden een venster met 6-ruits schuifraam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en als werkplaats met opslag aan de Nieuwstraat, als achterstraat van de Diezerstraat. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering van de bovengevel. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
201		Nieuwstraat	78	Voormalig kerkgebouw (Kerkje van Cocksanen) voor de Chr. Afgescheiden Gemeente uit 1842, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat, maakt thans deel uit van winkelpand Diezerstraat 31. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, met op het voorschild een dakkapel met pannen, dubbel laadluik en hijsbalk. Aan de achterzijde een topgevel. De gepleisterde voorgevel eindigt boven met een hoofdgestel met tandlijst, ca.1800-1850. Op de begane grond twee recente ingangen, zonder bijzonderheden. In de tweede bouwlaag drie spitsboogvensters met ijzeren ramen. In de gevel oude gevelankers. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle, en vanwege oorspronkelijke functie van kerkgebouw. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
202		Nieuwstraat	88	Woonhuis met voorgevel uit het midden van de 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het pand heeft drie bouwlagen en een schilddak met rode pannen en een dakkapel op het voorschild. De drieassige voorgevel is van baksteen, wit geverfd en eindigt met een houten kroonlijst. In de gewijzigde pui rechts een ingang met nieuwe paneeldeur. Op de verdiepingen oude houten kozijnen en gewijzigde ramen onder rollagen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
203		Nieuwstraat	90	Woonhuis met werkplaats met voorgevel uit het midden van de 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een mansardedak met rode pannen en een dakkapel op het voorschild. De tweeassige voorgevel is wit gepleisterd en eindigt met een houten kroonlijst. In de pui rechts een links ingang met nieuwe deur en rechts een brede dubbele garagedeur. Op de verdieping twee vensters met T-schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
204		Nieuwstraat	92	Woonhuis uit het derde kwart van de 19de eeuw in eclectische trant, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het dwarspand heeft twee bouwlagen en een zadeldak met gesmoorde pannen, met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Deze vierassige gevel is roze gepleisterd en eindigt met een houten kroonlijst. De gevelopeningen hebben geprofileerde omlijstingen met stucornamenten erboven. Links een ingang met paneeldeur met bovenlicht en rechts hiervan drie vensters met enkelruits schuiframen. Op de verdieping vier vensters met schuiframen (4-ruits, met enkelruits bovendeel). Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
359		Nieuwstraat	94	Voormalig woonhuis uit het derde kwart van de 19de eeuw, met sobere traditionele lijstgevel en mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat, naast smalle steeg. Het diepe pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Dit is een bakstenen lijstgevel, wit geverfd en eindigend met een kroonlijst. Gewijzigde begane grond met rechts een oude ingang met paneeldeur en bovenlicht. Op de verdieping drie vensters met strekken en recent vernieuwde ramen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
205		Nieuwstraat	102	Kleinschalig bedrijfspand (werkplaats) uit circa 1900, in neorenaissancetrant, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het diepe pand heeft één bouwlaag en een zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. Het voorste deel is daarvan recentelijk verwijderd. De bakstenen voorgevel wordt bekroond met een trapgevel met gepleisterde detaillering (geboorte- en sluitstenen in de vensterbogen, waterlijst, dekplaten op geveltrappen). Voorts siermetselwerkdetails. Op de begane grond links een bedrijfsingang met vernieuwde deur en 2-ruits bovenlicht, rechts twee vensters met 6-ruits schuiframen. In de topgevel een venster met 6-ruits raam. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
206		Nieuwstraat	104	Kleinschalig bedrijfspand (werkplaats/pakhuis) uit de 19de eeuw, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Nieuwstraat. Het diepe pand heeft drie bouwlagen (een souterrain, een merkwaardige lage tussenverdieping en een hoofdverdieping) en een zadeldak met de nok haaks op de voorgevel, gedekt met rode pannen. De gepleisterde voorgevel. Recentelijk gewijzigd, waarbij nieuwe gevelindeling op begane grond is gemaakt. De tweedeling met souterrain en tussenverdieping is hierbij verdwenen. Hier thans een ingang en een venster met 4-ruits raam. Op de hoofdverdieping twee grote vensters met nieuwe invullingen en in de topgevel een venster met 4-ruits raam. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
163		Ossenmarkt	5, 5a t/m 5d	Zie: Luttekestraat 18-20	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
207		Ossenmarkt	9	Vermoedelijk aan het einde van de 19de eeuw uit twee smallere, wellicht nog middeleeuwse panden ontwikkeld verenigingslokaal, met logement en hotel De Atlas (1883). In het lokaal vond in 1894 de landelijke oprichting plaats van de SDAP, de voorloper van de PVDA, waarnaar in de voorgevel wordt verwezen door een herdenkingssteen. Het pand bevindt zich in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Ossenmarkt. Er zijn twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in twee parallelle schilddaken met rode pannen en de nok haaks op de voorgevel. Deze is zes vensterassen breed en eindigt met een kroonlijst. De begane grond is gepleisterd en bevat links en rechts smalle ingangen met bovenlichten naar de bovenwoningen, en in het midden twee deurpartijen met gebogen roeden. Hierboven een reeks van zes vensters met roedenramen. De bovenverdieping heeft een bakstenen gevel met gepleisterde details en zes vensters met strekken en licht gewijzigde enkelruits ramen met bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang vanwege de stichtingsgeschiedenis van de SDAP. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische pleinwand.	
208		Ossenmarkt	24-25	Dubbel woonhuis/bedrijfspand uit circa 1900, in sobere neorenaissancetrant, in de aaneengesloten westelijke pleinwand van de Ossenmarkt. Het dwarspand heeft twee bouwlagen en een zadeldak met gesmoorde kruispannen, met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Deze is van baksteen, eindigt met een kroonlijst en heeft gepleisterde plint, speklagen en geboorte- en sluitstenen bij de strekken, die de gevelopeningen afsluiten. Nr. 24 heeft een bedrijfsingang met dubbele deur en bovenlicht, nr. 25 een portiek met ingang. De vensters hebben deels nog de oude 6-ruits schuiframen, bij nr. 25 gewijzigd. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische pleinwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
34		Oude Vismarkt	1	Zie: Diezerstraat 6	
209		Oude Vismarkt	3,3a-c	Woonhuis met voorgevel uit circa 1850, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Oude Vismarkt. Het pand heeft drie bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De drieassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een kroonlijst. Gevelopeningen met strekken en oude kozijnen. In de begane grond links een ingang met paneeldeur met bovenlicht, rechts twee vensters met schuiframen. Op de verdieping drie vensters met stolpramen en bovenlichten en in de bovenste verdieping drie vensters met stolpramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
210		Oude Vismarkt	5	Woonhuis met voorgevel uit circa 1800-1850, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Oude Vismarkt. Het pand heeft drie bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een dakkapel. De drieassige gepleisterde voorgevel eindigt met een kroonlijst. Gevelopeningen met strekken en oude kozijnen. Op de begane grond een symmetrische deels oorspronkelijke laat 19de-eeuwse winkelpui. Op de verdieping telkens drie vensters met schuiframen met roeden. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en bijzondere details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
360		Oude Vismarkt 10		Winkelpand met bovenwoning, met voorgevel uit circa 1800-1850, voor veel oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Oude Vismarkt. Aan weerszijden smalle gangen. Het pand heeft drie bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Vierassige bakstenen voorgevel met kroonlijst en gereconstrueerde historische winkelpui met pilasters en kroonlijst. Op de verdiepingen telkens vier vensters met strekken en houten kozijnen met vernieuwde ramen. De vensters in de derde bouwlaag hebben nog oude stenen lekdorpels. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand. Aan weerszijden oude steegstructuren.	
211		Oude Vismarkt	19	Voormalig onderdeel van het Binnengasthuis, later verbouwd tot winkelpand en in vanaf 1968 onderdeel van Vroom & Dreesmann. De huidige winkelruimte is toegankelijk via Oude Vismarkt 17. Achter de in oorsprong 18de-eeuwse voorgevel bevindt zich vermoedelijk een oudere constructie. Het pand ligt in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Oude Vismarkt. Twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel met houten topgeveltje. De bakstenen voorgevel eindigt met een houten kroonlijst en heeft ijzeren muurankers. Op de begane grond een etalagevenster met veelruits bovenlicht uit het midden van de 20ste eeuw en rechts hiervan een volledig moderne ingangspartij. Op de verdieping twee vensters met schuiframen en een dubbele balkondeur met bovenlicht, alle drie met oude kozijnen en rollagen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
212		Oude Vismarkt	20	Voormalig woonhuis, thans winkelpand met bovenwoning, met voorgevel uit de eerste helft van de 19de eeuw, voor een pand met een veel oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Oude Vismarkt. Het pand heeft twee bouwlagen en een grote zolderverdieping onder een met gesmoorde pannen gedekt afgewolfd zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. Het wolfeind sluit aan op de hoog opgetrokken lijstgevel, die aan de voorzijde een derde bouwlaag bezit. De drieassige bakstenen voorgevel eindigt met een kroonlijst. Gevelopeningen met strekken en oude kozijnen. Op de begane grond een volledig gemoderniseerde winkelpui tussen herstelde bakstenen muurdammen. Op de verdieping drie vensters met nieuwe T-ramen en in de derde laag drie kleine vensters met vernieuwde 6-ruits ramen. Gepleisterde linker zijgevel aan smalle steeg met gemetselde luchtboog. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en de vermoede bouwhistorische kwaliteiten. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwand.	
213		Oude Vismarkt	22-22a	Voormalig woonhuis, thans winkelpand met bovenwoning, met voorgevel uit de 19de eeuw, voor een pand met een veel oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Oude Vismarkt. Het pand heeft drie bouwlagen en een grote zolderverdieping onder een met kruispannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel met pilasters en afgeplaat fronton. De drieassige gepleisterde voorgevel eindigt met een kroonlijst. Gevelopeningen met strekken en oude kozijnen. Op de begane grond grotendeels houten winkelpui uit de late 19de eeuw, met vernieuwde centrale ingang tussen etalagevensters met ajourwerk in de bovenhoeken. Op de beide verdiepingen telkens drie vensters met houten kozijnen en vernieuwde enkelruits ramen met bovenlichten. Bakstenen rechter zijgevel aan smalle steeg met gemetselde luchtboog. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, historische winkelpui en de vermoede bouwhistorische kwaliteiten. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
214		Oude Vismarkt	23-29	Blok met vier winkels en vier bovenwoningen uit 1924, in sobere Amsterdamse schooltrant (architect G.B. Broekema uit Kampen), als nieuwe invulling gerealiseerd in de aaneengesloten noordelijke wand van de Oude Vismarkt. Het pand heeft drie bouwlagen en een afgeplat schilddak met rode pannen, houten bakgoten en op het voorschild vier houten dakkapellen. De bakstenen voorgevel heeft beneden vier wit geschilderde winkelpuien met portieken en afgeplate bovenlichten. Voor beide verdiepingen gevelbrede betonnen balkons met bakstenen balustrade met ijzeren hekwerkjes. Gevelopeningen met houten kozijnen en deuren en ramen met bovenlichten of stolpramen. De gevel sluit aan de bovenzijde af met een hoog siermetselwerkfries. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van nieuw woonwinkelzakenpand uit het interbellum, opgenomen in oude stedelijk weefsel van Zwolle. Van architectuurhistorische waarde vanwege type, gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en bijzondere details in Amsterdamse schooltrant. Stedenbouwkundige waarde vanwege prominente ligging en opvallende bouwmassa.	
361		Oude Vismarkt	26-30	Oorspronkelijk in 1956 gebouwd als confectiewinkelmagazijn voor de firma Wieringa, ter plaatse van drie gesloopte panden. Ontwerp van architect W. Wormhout. Voorbeeld van vroegnaoorlogse shakehands architectuur. Het winkelmagazijn heeft drie bouwlagen en een plat dak. Betonskelet, met bakstenen penanten en voorgevel met betonnen luifel en op de verdiepingen vier grote betonnen raamwerken, waarbinnen op de tweede bouwlaag grote vensterspartijen met stalen veelruits ramen, en ter hoogte van de derde bouwlaag bakstenen gevelvelden met siermetselwerkaccenten en kleine vierkante vensters. Stalen balustrade op het dak. De begane grond heeft een reeks nieuwe winkelpuien. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van nieuw woonwinkelzakenpand uit het de naoorlogse periode, opgenomen in oude stedelijk weefsel van Zwolle. Van architectuurhistorische waarde vanwege type, gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en bijzondere details in shakehands architectuur. Stedenbouwkundige waarde vanwege prominente ligging en opvallende bouwmassa.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
215		Oude Vismarkt	36	Thans ook Rode Leeuwsteeg 28-38 Voormalig winkelwoonhuis uit circa 1900, in neorenaissancestijl, in de aaneengesloten zuidelijke wand van de Oude Vismarkt. Recentelijk verbouwd tot appartementen. Het pand heeft drie bouwlagen en een T-vormig dak, links met de nok haaks op de voorgevel, rechts met de nok evenwijdig aan de voorgevel, gedekt met geglazuurde pannen. De bakstenen (en geverfde) voorgevel heeft een volledig gemoderniseerde pui. Bovengevel met pilasters, kunststenen waterlijsten, speklagen, diamantkoppen, etc. Links een topgevel met hoekpinakels en hoefijzervormige bekroning. Vensters met segmentbogen en gewijzigde schuiframen, onder de vensters in de derde bouwlaag vensterbanken op consoles. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	
216		Oude Vismarkt	40	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1900 in rijke neorenaissancestijl, mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijk straatwand van de Oude Vismarkt, hoek Nieuwe Markt. Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. De drieassige bakstenen voorgevel heeft een volledig gemoderniseerde winkelpui. De bovengevel eindigt met een trapgevel met pilasters, kroonlijsten met pinakels en rolwerk en ten slotte een fronton op voetstuk. In de tweede bouwlaag drie vensters met gepleisterde omlijstingen, korfbogen met schelpvormige vullingen en T-schuiframen. In de topgevel een dito venster met stolpraam, geflankeerd door muurvlakken met rondboognissen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, bijzondere details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
085		Papendwars-straat	1	Zie: Grote Kerkplein 5	
217		Papendwars-straat	2	Werkplaats met bovenwoning uit circa 1900 in neorenaissancestijl, in de aaneengesloten zuidelijk straatwand van de Papendwarsstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en twee parallelle, deels gekoppelde, met gesmoorde pannen gedekte schilddaken met de nok haaks op de voorgevel en een steekkap naar de topgevel. De zesassige bakstenen voorgevel heeft gepleisterde speklagen, waterlijst en accenten in de vensterbogen. Risaliet met topgevel, voorzien van getrapte gepleisterde lijst. Link een dubbele bedrijfsdeur met bovenlicht onder een segmentboog, in de risaliet een breed getoogd venster en rechts daarvan een ingang met bovenlicht naar de bovenwoning. Op de verdieping zijn er zes vensters met strekken of korfbogen en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, bijzondere details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in steeg.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
086		Papendwars-straat	3	Zie: Grote Kerkplein 5I	
087		Papendwars-straat	7	Zie: Grote Kerkplein 6	
088		Papendwars-straat	7a	Zie: Grote Kerkplein 7	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
089		Papendwars-straat	7b	Zie: Grote Kerkplein 8	
218		Papendwars-straat	6-8	Werkplaats, oorspronkelijk met bovenwoning, voorzien van een 19de-eeuws ogende voorgevel, maar waarschijnlijk met oudere kern, in de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Papendwarsstraat. Het zeer diepe pand heeft drie bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de straat. De drie vensterassen brede bakstenen voorgevel eindigt bovenaan met een eenvoudige houten lijst en bakgoot op klossen. Boven de gevelopeningen gemetselde strekken. Op de begane grond een breed kozijn met gewijzigde deur en bovenlicht, en aan weerszijden een vensters met 6-ruits schuifraam. Op beide verdiepingen telkens drie vensters met stenen lekdorpels en 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in steeg.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
219	 	Papendwars-straat	12, 14	Blok eenvoudige laat 19de-eeuwse woonhuizen in traditionele stijl, gebouwd aan de zuidzijde van de Papendwarsstraat, op de hoek met de Papenstraat. Het blok heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok evenwijdig aan de straat. Op de hoek met de Papenstraat een afgeschuinde hoekgevel. De bakstenen gevels hebben een gepleisterde plint en sluiten af met een houten kroonlijst. Boven de gevelopeningen gemetselde strekken. Ingangen met paneeldeuren en bovenlichten, de vensters hebben 6-ruits of T-schuifframen. Nr. 14 heeft een door de kroonlijst gestoken dakkapel met houten topgeveltje. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van laat 19de-eeuwse inbreiding ter plekke van oudere bebouwing. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in steeg.	
222		Papendwars-straat	16	Zie: Praubstraat 4, 6, 8.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
220		Posthoorns- bredehoek	2	Voormalig expeditiegebouw (kantoor, pakhuis, dienstwoning) van de Stoombootmaatschappij van J. & R. van der Schuyt uit 1916, in overgangsstijl, gebouwd op de hoek van de Posthoornsbredehoek en de Thorbeckegracht. Het hoekpand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Deze heeft een risaliet met topgeveltje en steekkap. De zuidgevel heeft een dakhuis met zadeldak. Bakstenen gevels met gepleisterde lateien boven de gevelopeningen. Deze hebben houten kozijnen en roedenramen. In de voorgevel enkele ingangen met paneeldeuren en bovenlichten. Muurankers in de vorm van scheepsankers. Op de gevelhoek een klein loketvenstertje met natuurstenen (?) lekdorpel en latei. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege oorspronkelijke functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering en vanwege bijzondere type. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwanden van de Thorbeckegracht en de Posthoornsbredehoek.	
362		Posthoorns- bredehoek	3	Voormalig woonhuis uit circa 1875, in traditionele stijl, thans met kapperswinkel, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Posthoornsbredehoek. Het pand heeft twee bouwlagen en een met pannen gedekte dwarskap met dakkapel op het voorschild. De drie venstersassen brede voorgevel is van baksteen en eindigt met een kroonlijst. De gevel heeft een gepleisterde plint en strekken boven de gevelopeningen. Rechts een ingang met paneeldeur en bovenlicht, links twee vensters met houten kozijnen en enkelruits ramen met bovenlichten. Op de verdieping drie vensters met T-ramen. Van enig cultuurhistorisch belang als voorbeeld van kleinschalige woning uit de late 19de-eeuw in historische binnenstad. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
221		Posthoorns- bredehoek	5	Woonhuis uit circa 1925, in traditioneel-zakelijke stijl, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Posthoornsbredehoek. Het pand heeft twee bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straatzijde wordt afgesloten met een met rode tuiles du Nord gedekt lessenaarsdak met houten bakgoot en brede houten dakkapel met vijf 6-ruits ramen. De voorgevel is van baksteen in kettingverband, met rollaag en afsluitend bakstenen fries. In de gevel een ingang met strokendeur en 6-ruits bovenlicht, een wc-venstertje en een breed venster met drie enkelruits ramen met 4-ruits bovenlichten. Van enig cultuurhistorisch belang als voorbeeld van kleinschalige woning uit het interbellum in historische binnenstad. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering en vanwege bijzondere type. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	
222		Praubstraat	4, 6, 8	Zie ook: Papendwarsstraat 16. Hoekpand, met oorspronkelijk winkelruimte/werkplaats en bovenwoning, uit circa 1850, op de hoek van de Praubstraat en de Papendwarsstraat, Het pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak, dat de veelhoekige contour van de voorgevel volgt. Gevels van baksteen met gepleisterde plint, gevelopeningen met gemetselde strekken en ter afsluiting een houten fries met dakoverstek op klossen. Op de begane grond een ingang met dubbele deur en bovenlicht tussen hoge vensters met 8-ruits schuiframen en geheel links een ingang met paneeldeur en bovenlicht. Op de verdieping vensters met 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van 19de-eeuwse invulling op oud perceel, ter plekke van het huis van het St.Nicolaasgilde. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwanden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
223		Praubstraat	5	Woonhuis in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Praubstraat, nabij de hoek met Grote Kerkplein / Lombardstraat; volledig nieuw onderdeel van een reeks huizen, waarvan alleen de voorgevels en delen van zijgevels zijn behouden bij een ingrijpend saneringsplan in 1973-1976 door Openbare Werken, afd. Monumentenzorg. Het direct belendende rijksmonument Praubstraat 7 bleef geheel behouden. Het in historiserende stijl opgetrokken pand is een diep huis van drie bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De voorgevel drie vensterassen breed, gepleisterd en eindigt bovenaan met een eenvoudige houten kroonlijst. Op de begane grond twee ingangen met paneeldeuren en bovenlichten, en in het midden een venster met 8-ruits schuifraam. Op de beide verdiepingen telkens drie vensters met 6-ruits schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als resultaat van historisch-straatbeeld-respecterend saneringsplan uit de late 20ste eeuw. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke, historische gevelwand.	
224		Praubstraat	9	Woonhuis, met voorgevel uit circa 1900, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Praubstraat, onderdeel van een reeks huizen, waarvan alleen de voorgevels en delen van zijgevels zijn behouden bij een ingrijpend saneringsplan in 1973-1976 door Openbare Werken, afd. Monumentenzorg. Twee bouwlagen en een zadeldak met gesmoorde pannen, met de nok evenwijdig aan de voorgevel. De bakstenen voorgevel heeft een gepleisterde plint en speklagen en sluit aan de bovenzijde af met een houten lijst en bakgoot. Gevelopeningen met strekken in gele en rode verblendsteen, met gepleisterde geboorte- en sluitstenen. Op de begane grond een ingang met paneeldeur en 2-ruits bovenlicht en drie vensters met 8-ruits schuiframen. Op de verdieping drie vensters met 6-ruits schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als voorbeeld van representatieve woonhuisgevel uit circa 1900 en als resultaat van historisch-straatbeeld-respecterend saneringsplan uit de late 20ste eeuw. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, geveldetails en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
225		Praubstraat	11	Woonhuis, met voorgevel uit circa 1750-1800, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Praubstraat, onderdeel van een reeks huizen, waarvan alleen de voorgevels en delen van zijgevels zijn behouden bij een ingrijpend saneringsplan in 1973-1976 door Openbare Werken, afd. Monumentenzorg. Drie bouwlagen en een zadeldak met rode pannen, met de nok evenwijdig aan de voorgevel. De bakstenen voorgevel heeft een gepleisterde plint en sluit aan de bovenzijde af met een houten lijst en bakgoot. Gevelopeningen met strekken boven en rollagen beneden. Op de begane grond een ingang met dubbele paneeldeur en 3-ruits bovenlicht en twee vensters met 12-ruits schuiframen. In de tweede bouwlaag drie vensters met 9-ruits schuiframen en op de derde bouwlaag drie vensters met 6-ruits ramen. Van enig cultuurhistorisch belang als voorbeeld van representatieve woonhuisgevel uit circa 1750-1800 en als resultaat van historisch-straatbeeld-respecterend saneringsplan uit de late 20ste eeuw. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, geveldetails en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwand.	
226		Praubstraat	13	Woonhuis, met voorgevel uit circa 1900, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Praubstraat, onderdeel van een reeks huizen, waarvan alleen de voorgevels en delen van zijgevels zijn behouden bij een ingrijpend saneringsplan in 1973-1976 door Openbare Werken, afd. Monumentenzorg. Twee bouwlagen en een zadeldak met rode pannen, met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Kleine dakkapel met fronton links. De bakstenen voorgevel heeft een gepleisterde plint, waterlijsten en speklagen en sluit aan de bovenzijde af met een houten kroonlijst. De linker as van de drieassige gevel risaleert licht. Getoogde gevelopeningen met segmentbogen met gepleisterde geboorte- en sluitstenen. Op de begane grond een ingang met paneeldeur en bovenlicht en twee vensters met T-schuiframen met glas-in-lood in de bovenlichten. Op de verdieping drie vensters met T-schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als voorbeeld van representatieve woonhuisgevel uit circa 1900 en als resultaat van historisch-straatbeeld-respecterend saneringsplan uit de late 20ste eeuw. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, geveldetails en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
227		Praubstraat	15	Woonhuis in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Praubstraat, volledig nieuw onderdeel van een reeks huizen, waarvan alleen de voorgevels en delen van zijgevels zijn behouden bij een ingrijpend saneringsplan in 1973-1976 door Openbare Werken, afd. Monumentenzorg. Twee bouwlagen en een schilddak met rode pannen, met de nok haaks op de voorgevel. De bakstenen voorgevel sluit aan de bovenzijde af met een fries met zoldervensters en een kroonlijst. Onder en boven de vensters rollagen. In de eerste bouwlaag vier vensters met 8-ruits ramen (model schuifraam), op de verdieping vier vensters met 6-ruits ramen. Rechts van het pand een steeg met gemetselde poortboog. Van enig cultuurhistorisch belang als resultaat van historisch-straatbeeld-respecterend saneringsplan uit de late 20ste eeuw. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwand.	
125		Praubstraat	20	Zie: Koestraat 1-3	
228		Rodehaan-straat	4	Horecapand, vermoedelijk oorspronkelijk een woonhuis, uit circa 1800-1850, destijds ontstaan na samenvoeging van twee smallere panden, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Rodehaanstraat. Het pand heeft twee bouwlagen, een lage mezzaninoverdieping en een flauw hellend zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. De gepleisterde voorgevel is vier assen breed en eindigt met een dubbele architraaflijst, een fries en een houten dakoverstek. In de eerste bouwlaag een ingang met dubbele deur onder een houten luifel aan trekstangen, en drie grote vensters met 12-ruits (schuif)ramen. Op de verdieping vier vensters met 9-ruits schuiframen en in de mezzanino vier lage zoldervenstertjes met enkelruits ramen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van gevelindeling en detaillering. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in steeg.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
229		Rodehaan-straat	z.n.	Depot van de vroegere Statenzaal van het aan de Diezerstraat gevestigde Provinciehuis, dat als zodanig in gebruik was tot 1972. Het in zakelijke trant vormgegeven gebouw dateert uit circa 1930 en bevindt zich in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Rodehaanstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een plat dak. De bakstenen gevels sluiten af meteen daklijst van geglazuurde keramische elementen. De straatgevel heeft op de begane grond een reeks smalle lichtopeningen, gevuld met glasbouwstenen, en verenigd door een gemetselde/kunststenen waterlijst. Op de verdieping een reeks korte lichtopeningen met glasbouwstenen en een in de zijgevel omlopende betonnen luifellijst. Van cultuurhistorisch belang vanwege de oorspronkelijke functie, in samenhang met het vroegere Provinciehuis. Van architectuurhistorisch belang vanwege het bijzondere bouwtype en de vormgeving, alsmede de gaafheid van gevelindeling en detaillering. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in steeg.	
230		Rode Torenplein	6-10	Blok van drie herenhuizen uit circa 1900 (1901), in neorenaissancestijl, gebouwd op de kop van het bouwblok tussen Korte Kamperstraat en Jufferenwal, aan de zuidzijde van het Rode Torenplein. Het blok heeft een souterrainverdieping, twee bouwlagen en een omlopend afgeplat schilddak met gesmoorde oud Hollandse pannen. Bakstenen gevels met hoge gepleisterde plint, een rijke geleding van gepleisterde waterlijsten, speklagen, friezen met siermetselwerkdetails en een hoofdgestel. Boven de afgeschuinde hoeken en in de voorgevel in totaal vier gemetselde dakhuizen met topgevels van uiteenlopend formaat, met rijke neorenaissancedetaillering. De gevelopeningen hebben gevarieerde ontlastingsbogen met geboorte- en sluitstenen. Woningentrees in twee portieken met hardstenen trappen. Vensters met schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als markant voorbeeld van grootschalige nieuwe invulling uit circa 1900 binnen historisch weefsel van de Zwolse binnenstad. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de vele bijzondere details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant en sterk beeldbepalend onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand aan belangrijk plein.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
363		Roggenstraat	7	Winkelpand met bovenwoning, met voorgevel uit circa 1930 in zakelijk-traditionele stijl en mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Roggenstraat. Het dwarshuis heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met pannen gedekt afgeplat zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel en een houten overstek. Op het voorschild een dakkapel. De bakstenen voorgevel heeft een volledig vernieuwde winkelpui. De bakstenen bovengevel heeft sobere siermetselwerkaccenten en drie vensters met rollagen en stolpramen met 3-ruits bovenlichten. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in smalle straat.	
364		Roggenstraat	11	Winkelpand met bovenwoning, met traditionele lijstgevel voorgevel uit circa 1850-1875 en mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Roggenstraat. Het pand heeft drie bouwlagen en een plat dak. De voorgevel is in blokverband gepleisterd en eindigt met een kroonlijst. Nieuwe symmetrische winkelpui met in blokverband gepleisterde hoekdammen en plint. In de tweede bouwlaag drie vensters met 6-ruits schuiframen, in de derde twee vensters met nieuwe 4-ruits ramen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in smalle straat.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
365		Roggenstraat	12	Hoek-winkelpand met bovenwoning uit 1899, gebouwd in eclectische trant, gelegen op de oostelijke hoek van de Roggenstraat en de Nieuwstraat. Het rechthoekige pand heeft een afgeschuinde hoekgevel, twee bouwlagen en een zolderverdieping in een met gesmoorde pannen gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de Roggenstraat. Het dak bezit steekkappen naar de beide tuitgevels, die de muurvlakken aan weerszijden van de afgeschuinde hoek flankeren. De onderbouw is sterk gewijzigd en in bezit vermoedelijk in het midden van de vorige eeuw nieuw gemetselde bakstenen muurdammen. De bakstenen bovengevels bezitten een rijke geleding met siermetselwerkdetails, vensters in korfboognissen en twee tuitgevels met driepasvelden en pinakels. Vensters met enkelruits schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en bijzondere detaillering. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in smalle straat en vanwege hoekligging.	
231		Roggenstraat	29	Winkelpand met bovenwoning uit circa 1875 (met oudere onderbouw), op de hoek van de Roggenstraat en de Bitterstraat. Het pand heeft een rechthoekige plattegrond, drie bouwlagen en een schilddak met rode pannen en de nok haaks op de voorgevel. De bakstenen gevels eindigen met een houten kroonlijst. De gevelopeningen zijn voorzien van gemetselde strekken en recentelijk volledig vernieuwde kozijnen en ramen met roedenverdeling. Op de begane grond een in historiserende trant vernieuwde winkelpui met hardstenen plint en houten pilasters, omhoekend in de zijgevel. De voorgevel is twee assen breed en bezit in de bovenste bouwlagen telkens twee vensters. Zijgevel met diverse vernieuwde gevelopeningen en een hijsbalk. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke ten dele historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
366		Roggenstraat	35	Winkelpand met bovenwoning, met traditionele lijstgevel voorgevel uit circa 1850-1875 en mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Roggenstraat. Het diepe pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met topgevel aan de achterzijde en een dakkapel op het voorschild. De drie vensterassen brede voorgevel eindigt met een kroonlijst. Van de historische winkelpui op de begane grond resteren de geornamenteerde houten muurdammen en de hoge kroonlijst. Bakstenen bovengevel met drie vensters met strekken en 6-ruits schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en restanten van de historische winkelpui. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in smalle straat.	
232		Samuel Hirschstraat	5	Horecapand, oorspronkelijk een woonhuis met voorgevel uit circa 1880, destijds tot stand gekomen na verbouwing van twee kleinere huizen uit de vroege 19de eeuw. Gelegen in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Samuel Hirschstraat. Het pand, een dwarshuis, heeft twee bouwlagen en een dwars, met gesmoorde pannen gedekt schilddak met dakkapel op het voorschild. De bakstenen voorgevel telt vier venstersassen en heeft gepleisterde speklagen, strekken met gepleisterde geboorte- en sluitstenen boven de gevelopeningen en sluit af met een kroonlijst. Links in de eerste bouwlaag een ingang met enkelruits deur en bovenlicht, rechts hiervan drie vensters met vernieuwde ramen met T-indeling. Op de verdieping vier vergelijkbare vensters. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
233		Samuel Hirschstraat	7	Fors voormalig verenigingspand (Vereeniging Hl. Vincentius van Paulo) uit 1900, gebouwd in rijke neorenaissance stijl aan de noordzijde van de Samuel Hirschstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een dwars, met leien gedekt schilddak met bakstenen dakkapel met trapgevel op het voorschild. De bakstenen voorgevel telt vier venstersassen, de smalle rechter risaleert licht en wordt bekroond met een torentje met vierzijdige leien spits. De gevel wordt versierd met gepleisterde speklagen, waterlijsten, architraaflijst, een fries met siermetselwerk en een geprofileerde bakgoot op klossen. Boven de gevelopeningen korf- en segmentbogen met boogvelden, gevuld met baksteenmozaïek. De vensters hebben 4-ruits schuiframen of stolpramen met 2-ruits bovenlichten. Ingang in ondiep portiek rechts in de voorgevel. Hierboven een blindnis met profielstenen omlijsting en witgeschilderd tableau met naam en gevelsteen. IJzeren vlaggenstokhouder en fraaie sierankers. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege de oorspronkelijke functie. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de vele bijzondere details en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
093		Sassenstraat	2	Zie: Grote Kerkplein 15	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
234		Sassenstraat	14-14a	Winkel-woonhuis uit 1897, gebouwd in rijke neorenaissance stijl aan de zuidzijde van de Sassenstraat, op de hoek met de Goudsteeg. Het pand heeft twee bouwlagen en met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, alwaar een bakstenen dakkapel met pilasters, klauwstukken en een bekroning met timpaan. Bakstenen gevels met gepleisterde speklagen. De drieassige voorgevel heeft hoekpilasters, een hoofdgestel met bakstenen siermetselwerkfries en een originele winkelpui met centraal getoogd etalagevenster met gepleisterde omlijsting, houten pilasters en aan weerszijden een ingang met enkelruits deur en bovenlicht. Op de verdieping drie vensters met entafelementen en vernieuwde T-ramen. De zijgevel aan de Goudsteeg heeft een wit geschilderde onderbouw, vensters met decoratieve bogen en fraaie sierankers. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de vele bijzondere details en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
235		Sassenstraat	26	Winkel-woonhuis uit circa 1880 (oorspronkelijk manufacturenhandel), gebouwd in eclectische trant, in de zuidelijke straatwand van de Sassenstraat, waar deze omhoekt naar het zuiden. De opvallende afgeronde voorgevel volgt het verloop van de straat. Het pand heeft twee bouwlagen en omlopend afgeplat schilddak met zinkdekking. De zes traveeën tellende voorgevel is van baksteen en wordt horizontaal geleed door een gepleisterde plint, gepleisterde friezen, waterlijsten en een hoofdgestel. De traveeën worden gescheiden door gepleisterde pilasters, beneden in blokverband, boven met casement. Getoogde gevelopeningen met gepleisterde segmentbogen. Ingang in portiek met gewijzigde deur. Vensters met houten ramen, op de verdieping T-schuiframen. Uiterst links een ingang maar daarboven een balkon met oude consoles en vernieuwde balustrade. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van nieuwe 19de-eeuwse invulling met handelsfunctie in historische binnenstad. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, details en bijzondere bouwstijl. Situationele en ensemble waarde vanwege prominente hoekligging in historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
236		Sassenstraat	39	Zie ook: Schoutenstraat 1/1A Voormalig winkelwoonhuis met voorgevel in eclectische trant uit circa 1860-1870, destijds geplaatst voor twee oudere (middeleeuwse) huizen, waarvan intern resten behouden bleven. Ligt in de aaneengesloten noordoostelijke gevelwand van de Sassenstraat, op de hoek van de Schoutenstraat. De karakteristieke voorbouw heeft deels twee en aan de straatzijde drie bouwlagen met een plat dak. De gepleisterde voorgevel is vijf assen breed en symmetrisch ingedeeld. De gevel heeft hoekpilasters met blokverband beneden en casementen boven, aansluitend op een hoofdgestel met dubbele consoles. Pui met getoogde openingen uit circa 1910, afsluitend met segmentbogen in rode en witte steen. Invullingen later gewijzigd. In de eerste bouwlaag vijf vensters met geprofileerde omlijstingen en T-schuiframen. In de bovenste bouwlaag kleine vensters met omlijstingen en stolpramen. Gepleisterde zijgevel aan Schoutenstraat met diverse gevelopeningen. De jongere achterbouw valt buiten het karakteristieke gedeelte. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, enkele bijzondere details en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
237		Sassenstraat	49	Zie ook: Walstraat 1a Kleinschalig, smal en diep huis op de hoek van de Sassenstraat en de Walstraat, georiënteerd op de Sassenstraat. De gevels ogen 19de-eeuws, maar de kern van het huis is ouder, getuige hoofdvorm en gemarkeerde bouwsporen in de zijgevel. Het pand heeft een licht geknikte rechthoekige plattegrond, twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt afgeplat schilddak. De gevels zijn wit gepleisterd. De tweeassige voorgevel heeft een ingang en een venster en op de verdieping zijn er twee vensters met schuiframen. Ook in de zijgevel enkele vensters met schuiframen en een ingang met paneeldeur. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele waarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
238		Sassenstraat	51	Uit twee afzonderlijke huizen samengesteld complex achter één gevel uit circa 1900, gelegen in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Sassenstraat, bij de overgang naar de Walstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en twee parallelle schilddaken met gesmoorde pannendekking en de nok haaks op de voorgevel. Op de voorschilden houten dakkapellen met klauwstukken. De in blokverband gepleisterde voorgevel sluit af met een kroonlijst en heeft gevelopeningen met decoratie gepleisterde bogen en strekken. Rechts in de eerste bouwlaag een winkelpui met breed venster. Voorts ingangen met deuren met bovenlichten en vensters met enkelruits schuiframen met veelruits bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, diverse details en bouwhistorische aspecten. Situationele waarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand en vanwege ligging in de as van de Sassenstraat.	
239		Sassenstraat	52	Winkel-woonhuis uit met voorgevel uit circa 1860-1870 in eclectische trant, en vermoedelijk laatmiddeleeuwse kern, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Sassenstraat. Sluit achter aan op Kromme Jak 13. Het pand heeft drie bouwlagen en met rode en gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Deze bakstenen gevel telt drie assen en eindigt boven met een nieuw houten fries. Beneden een grotendeels gave winkelpui uit circa 1880, met rijk gevormde hoekdammen, fries, portiek en etalagepui. Op de verdiepingen telkens drie vensters met afgeschuinde dagkanten en gepleisterde bogen rond de bovenlichten, enkelruits schuiframen en 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, bijzondere details, de winkelpui en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
240		Sassenstraat	56	Winkel-woonhuis uit 1890 (oorspronkelijk een slagerij), mogelijk met oudere kern, gebouwd in rijke neorenaissance/maniëristische stijl aan de zuidzijde van de Sassenstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en met rode pannen gedekt zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. Deze bakstenen gevel eindigt met een rijk gevormde top met schouderstukken met timpanen en halsvormige bekroning. De gevel bezit een zeer rijke afwerking met gepleisterde speklagen, vensteromlijstingen en rolwerkornamentiek, alsmede allerlei siermetselwerkaccenten in gele, blauwe en rode steen. Deels oorspronkelijke winkelpui met centraal venster tussen winkelingang en ingang naar bovenwoning. Op de verdieping vensters met gewijzigde ramen en in de topgevel een venster met stolpraam en bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de vele bijzondere details en de zeer opmerkelijke en zeldzame stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
241		Sassenstraat	58-58a	Winkel-woonhuis uit met voorgevel uit circa 1860-1870 en pui uit 1892 in eclectische trant, en vermoedelijk laatmiddeleeuwse kern, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Sassenstraat. Het onderkelderde pand heeft drie bouwlagen en plat dak. De gepleisterde voorgevel eindigt boven met een oud fries en een later toegevoegde gemetselde borstwering. Beneden een grotendeels gave winkelpui uit 1892 met vijf pilasters, die de winkel- en bovenwoningingang en de twee etalagevensters flankeren. Hierboven een hoofdgestel met hoekornamenten. De bovenlichten zijn afgeplaat. Op de verdieping drie vensters met oude gepende kozijnen en deels gewijzigde schuiframen met glas-in-lood in de bovenlichten. In de bovenste (mezzanino) bouwlaag drie zoldervensters met 2-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege gave gevelindeling en de historische winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
242		Sassenstraat	60-60a-d	Winkel-woonhuis uit met voorgevel uit circa 1850 en winkelpui uit circa 1890 in eclectische trant, en vermoedelijk laatmiddeleeuwse kern, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Sassenstraat. Het onderkelderde pand heeft twee bouwlagen, een zolderverdieping en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De bakstenen voorgevel eindigt boven met een oud fries en een later vernieuwde kroonlijst. Beneden een grotendeels gave winkelpui met vijf smalle pilasters, die de winkelingang en de etalagevensters flankeren. Hierboven een eenvoudige kroonlijst. Op de verdieping drie vensters met strekken, oude gepende kozijnen en vernieuwde 6-ruits schuiframen. In de bovenste (mezzanino) bouwlaag drie zoldervensters met 2-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, bijzondere details, de winkelpui en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
243		Sassenstraat	62-64	Winkel-woonhuis met voorgevel uit circa 1870 en vermoedelijk laatmiddeleeuwse kern, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Sassenstraat. Het dwarspand heeft twee bouwlagen en een zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel, gedekt met rode pannen. Achterhuis met schilddak met de nok haaks op de straat. De drieassige bakstenen voorgevel eindigt boven met een houten hoofdgestel. Beneden een grotendeels gave laat 19de-eeuwse winkelpui met vier geblokte pilasters, die de winkelingang en de etalagevensters flankeren. Hierboven een eenvoudige kroonlijst. Op de verdieping drie vensters met strekken, gepende kozijnen en vernieuwde 6-ruits (schuif)ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, de winkelpui en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
244		Sassenstraat	70	Winkel-woonhuis uit circa 1900-1910, gebouwd in eclectische trant, met Jugendstilelementen, mogelijk oudere kern, aan de zuidzijde van de Sassenstraat, naast smalle steeg naar Kromme Jak. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode muldenpannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, alwaar een grote houten dakkapel met fronton en stolpraam. De drie vensterassen brede voorgevel is gemetseld in oranje verblendsteen en eindig boven met een tandfries en een houten kroonlijst. Siermetselwerkaccenten in gele en rode steen in de vorm van speklagen, ontlastingsbogen en boogvelden. In de bogen kunststenen geboorte- en sluitstenen. Beneden een originele winkelpui met hoekdammen met voluutvormige bekroningen, die de puibalk flankeren. Winkeldeur en etalagevenster met markante gebogen roeden en bovenlichten. De drie vensters op de verdieping hebben enkelruits (schuif)ramen met 3-ruits bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen, de vele bijzondere details, stijlkenmerken en de originele winkelpui. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
245		Sassenstraat	74, 74a	Winkel-woonhuis uit met voorgevel uit circa 1800-1850 en winkelpui uit circa 1870 in eclectische trant, en vermoedelijk laatmiddeleeuwse kern, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Sassenstraat. Het onderkelderde pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, alwaar een houten dakkapel met segmentvormig timpaan. De bakstenen voorgevel eindigt boven met een houten hoofdgestel. Beneden een grotendeels gave winkelpui met hardstenen plint, hoekpilasters en kroonlijst, een winkeldeur en twee vensters met zware gepleisterde omlijstingen en bovenlichten. Op de verdieping drie vensters met rollagen, oude gepende kozijnen en enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, bijzondere details, de winkelpui en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
246		Sassenstraat	76, 76a-b	Winkel-woonhuis met voorgevel uit de 17de eeuw en winkelpui uit circa 1880-1890 eclectische trant, en laatmiddeleeuwse kern, in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Sassenstraat. Het onderkelderde pand heeft twee bouwlagen en omlopend afgeplat, met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, alwaar een houten dakkapel met segmentvormig timpaan. De bakstenen voorgevel eindigt boven met een eenvoudige geprofileerde bakgoot. Beneden een grotendeels gave winkelpui met natuurstenen plint, hoekpilasters en kroonlijst, een portiek met winkeldeur tussen twee etalagevensters. Bovenlichten met eenvoudig glas-in-lood. De bovengevel bezit drie vensters met gepende kozijnen en schuiframen met decoratief glas-in-lood in de bovenlichten. In het metselwerk 17de-eeuwse gemetselde bogen met natuurstenen blokjes, siermetselwerk en fraai gevormde muurankers, eveneens 17de-eeuws. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, bijzondere en zeldzame details, de winkelpui en de stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand.	
236		Schouten-straat	1/1A	Zie: Sassenstraat 39	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
247		Schouten-straat	6	Kleinschalig pand in de aaneengesloten zuidoostelijke gevelwand van de Schoutenstraat, via een steegje gescheiden van de Waalsekerk. Het pand werd rond 1900 gebouwd in neorenaissancestijl. Het heeft één bouwlaag en een zolderverdieping onder een L-vormig zadeldak met gesmoorde pannendekking. De twee traveeën brede voorgevel geeft rechts een brede risaliet met topgevel. De bakstenen gevel heeft boven de gepleisterde plint een zeer rijke geleding en decoratieve afwerking in pleisterwerk en bovenal rode en gele steen, met siermetselwerkaccenten in de pilasters, vensterbogen, boogvelden en friezen. Links een ingang onder een korfboog, met dubbele paneeldeur en 4-ruits bovenlicht, rechts een venster met kozijn met decoratieve middenstijl en twee 2-ruits ramen met bovenlichten. In de topgevel een kozijn onder een rondboog met invulling met panelen en ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, bijzondere details en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke historische gevelwand en ligging naast de Waalsekerk.	
249		Spiegelstraat	2	Winkelpand met bovenwoning, 17de-eeuwse voorgevel met winkelpui uit circa 1880 en vermoedelijk oudere kern, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Spiegelstraat. Het dwarshuis heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met pannen gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel en een eenvoudige houten bakgoot. Op het voorschild een brede nieuwe dakkapel. De gepleisterde voorgevel heeft beneden een grotendeels originele winkelpui van bijzonder type, met centraal een vensterpartij met twee enkelruits ramen met bovenlichten, gevat in een houten omlijsting met pilasters en kroonlijst. Aan weerszijde van deze pui een ingang met bovenlicht naar de winkel en de bovenwoning. Balklaag gemarkeerd met fraaie 17de-eeuwse muurankers. Op de verdieping twee vensters met enkelruits schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en de winkelpui. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in steeg.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
367		Spiegelstraat	4	Winkelpand met bovenwoning, voorgevel uit circa 1900 in sobere neorenaissancestijl, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Spiegelstraat. Het dwarshuis heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met rode pannen gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel en een eenvoudige houten bakgoot. Bakstenen voorgevel, wat betreft de eerste bouwlaag voorzien van vernieuwde bakstenen hoekdammen en een brede korfboogopening in gepleisterd veld, thans gevuld met een nieuwe winkelpui. Op de verdieping gietijzeren ankers, gepleisterde speklagen en drie vensters met gemetselde korfbogen met sluitstenen en kozijnen met vernieuwde T-ramen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in steeg.	
368		Spinhuisbrede-hoek	3	Kleinschalig woonhuis met traditionele voorgevel met 19de-eeuwse kenmerken maar waarschijnlijk oudere kern, gelegen in de aaneengesloten westelijke gevelwand van de straat, hier onderdeel van reeks kleinschalige woonhuizen. Het onderkelderde pand heeft twee bouwlagen en een dwars geplaatst zadeldak met rode oude Hollandse pannen. Twee vensterassen brede gepleisterde voorgevel, eindigend met een kroonlijst. Op de begane grond rechts een ingang met paneeldeur en bovenlicht en links een venster met 6-ruits schuifraam. Op de verdieping twee vensters met 4-ruits schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
250		Spinhuisbrede -hoek	5-11	Blok van vier geschakelde arbeiderswoningen uit circa 1900, in sobere neorenaissancetrant gebouwd aan de westzijde van de straat. Het blok heeft een rechthoekige opzet, twee bouwlagen, waarvan de bovenste aan voor- en achterzijde afsluit met een met gesmoorde gegolfde Friese pannen gedekt lessenaarsdak. Bij de zuidelijke woning is het dakschild verdwenen. Op het voorschild vier houten dakkapellen met pilasters, frontons en (vernieuwde) stolpramen. De bakstenen voorgevel heeft een gepleisterde plint en speklagen en sluit af met een eenvoudige kroonlijst. Per woning een getoogd portiek met ingang met paneeldeur en bovenlicht, en daarnaast een breed venster met segmentboog en twee enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van arbeiderswoonhuizen uit ca.1900, ingevoegd in oude structuur binnenstad, voorts architectuurhistorisch belang vanwege het voor de binnenstad bijzondere bouwtype, de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie en opmerkelijke gaafheid van detaillering en de stijlkenmerken. Situationele waarde als opvallend en beeldbepalend element in gevelwand.	
251		Spoelstraat	1-5	Winkelwoonhuis uit circa 1900, op de hoek van de Spoelstraat en de Rodehaanstraat, waarop het pand is georiënteerd. De winkelpui aan de Rodehaanstraat is uitgevoerd in eenvoudige Jugendstil. Mogelijk is het casco van het pand van oudere datum. Het pand heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste is opgenomen in een mansardedak met de nok haaks op de Rodehaanstraat, gedekt met gesmoorde pannen. De gevels zijn geheel gepleisterd. De voorgevel aan de Rodehaanstraat eindig met een gebroken topgevel met gepleisterde lijsten en eenvoudige stompe pinakels. Op de begane grond hier een gave winkelpui met hardstenen plint, hoekpilasters met bladwerk en kapitelen met florale motieven, een etalagevenster met geornamenteerd kozijn en een winkeldeur met gebogen ruit en bovenlicht. Op de verdieping en in de topgevel vier vensters. In de zijgevel aan de Spoelstraat een ingang met paneeldeur en bovenlicht en nog twee vensters. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, en gevelindeling en in het bijzonder vanwege de gave winkelpui in Jugendstiltrant. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwanden, en vanwege de hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
252		Spoelstraat	29	Zie ook Mandjesstraat 12a Winkelwoonhuis uit circa 1910, in overgangsstijl, op de hoek van de Spoelstraat en de Mandjesstraat, waar het deel uitmaakt van de aaneengesloten westelijke gevelwand. Het pand heeft drie bouwlagen, waarvan de voorste aan de straatzijde afsluit met een lessenaarsdak met leien, met houten bakgoten op klossen en grote gemetselde schoorstenen. Rechts aan de Mandjesstraat een gemetseld dakhuis met lessenaarsdak met overstek op klossen. Op de straathoek een afgeschuinde hoekgevel. Bakstenen gevels met gepleisterde accenten (speklaag, lateien, geboorte- en sluitstenen in de bogen boven de gevelopeningen). Beneden een symmetrische winkelpui met ingang met vernieuwde deur in de hoekgevel, geflankeerd door brede, gewijzigde etalagevensters onder ijzeren lateien. Voorts vensters met houten ramen met veelruits bovenlichten; in de gevel aan de Spoelstraat op de verdieping markante kleine gekoppelde venstertjes. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, en gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als onderdeel van een karakteristieke, deels historische gevelwand in markante Zwolse steeg.	
253		Steenstraat	4	Winkelpand met bovenwoning, voorgevel met winkelpui uit circa 1880-1890 en vermoedelijk oudere kern, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Steenstraat. Het dwarshuis heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping met dakschild aan de straatzijde, gedekt met gesmoorde pannen en voorzien van twee dakkapellen. De gepleisterde voorgevel eindigt met een kroonlijst en heeft beneden een grotendeels originele winkelpui met smalle hoekpilasters en kroonlijst, een dubbele winkeldeur en zijlichten met bovenlichten. Op de verdieping in het pleisterwerk getrokken speklagen en twee vensters met gepleisterde strekken met sluitsteentje en enkelruits schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en de winkelpui. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in kleine straat.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
254		Steenstraat	8-8a	Winkelpand met bovenwoning, voorgevel met winkelpui uit circa 1910 en vermoedelijk oudere kern, in de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Steenstraat. Het huis heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannen en de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een eenvoudige houten dakkapel. De gepleisterde voorgevel eindigt met een geprofileerde lijst/bakgoot op klossen. Beneden een deels originele winkelpui met gemetselde hoekdammen en plint en een houten kozijn met stijlen met vellingkanten, met daarin een winkeldeur, twee etalageramen en een vernieuwde deur naar de bovenwoning, alle met veelruits bovenlichten. Boven de pui een houten lijst met gesneden consoles. Op de verdieping drie vensters met gepende kozijnen en enkelruits (schuif)ramen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en de winkelpui. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in kleine straat.	
255		Steenstraat	9-9a	Winkelpand met bovenwoning, voorgevel met winkelpui uit circa 1850 en vermoedelijk oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Steenstraat. Het onderkelderde diepe huis heeft twee bouwlagen en een schilddak met rode pannen en de nok haaks op de voorgevel. De bakstenen voorgevel eindigt met een houten hoofdgestel. Beneden een deels originele winkelpui met gemetselde hoekdammen en plint en een houten kozijn met stijlen met twee deuren met bovenlichten en een smal etalagevenster met schuifraam, gevat in één kozijn. Geheel links nog een enkelvoudig venster met schuifraam. Op de verdieping drie vensters met strekken, oude kozijnen en schuiframen. Aan de gevel een oud ijzeren armatuur met uurwerk. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en als vroeg voorbeeld van een winkelwoonhuis uit het midden van de 19de eeuw. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en de historische winkelpui. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in kleine straat.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
256		Steenstraat	12-12a-c	Winkelwoonhuis uit circa 1900, gebouwd in neorenaissancetrant op de zuidoostelijke hoek van de Steenstraat en de Nieuwstraat. De hoek wordt gemarkeerd door een afgeschuinde hoekgevel. Het pand heeft drie bouwlagen en een omlopend schilddak met steekkapje naar de topgevel, die de hoekgevel bekroond. De gevels zijn van baksteen en bezitten gepleisterde speklagen en waterlijsten, gemetselde bogen boven de gevelopeningen, de boogvelden gevuld met siermetselwerk. In de gevel aan de Steenstraat een oude winkelpui met ingang tussen etalageramen en houten omlijsting. Voorts een ingang met een paneeldeur en bovenlicht. De meeste vensters bezitten nog de oude T-schuiframen. In het topgeveltjes een oculusvenstertje. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en als voorbeeld van rond 1900 nieuw ingevoegde winkelwoonhuisarchitectuur. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en de historische winkelpui. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand in kleine straat en vanwege hoekligging.	
257		Steenstraat	14-24	Onderdeel van het stadsvernieuwingsproject uit de jaren 1974-1975, naar ontwerp van Aldo van Eyck en Theo Bosch, grotendeels in het bouwblok tussen Nieuwstraat en Waterstraat. Het complex bestaat uit 75 geschakelde woningen en 21 winkelruimten rondom hofjes en smalle straten, en ook uit dit blok van zes winkelwoonhuizen aan de oostzijde van de Steenstraat. De eenvoudige baksteenarchitectuur is losjes geïnspireerd op historische pakhuisgevels, het gehele project heeft kenmerken van het structuralisme. De geschakelde huizen hebben drie bouwlagen en afgeplatte zadeldaken, bakstenen gevels met betonnen details. In de gevels rechthoekige vensteropeningen en rondboogopeningen, deze laatste ten behoeve van inpandige balkons. Aan de Steenstraat is voor een galerijopzet gekozen, met terugliggende puien onder een arcade met bakstenen kolommen en betonnen lateien. Van cultuurhistorisch belang als goed en gaaf voorbeeld van stadsbeeldreparerende stadsvernieuwing uit de vroege jaren 70. Van architectuurhistorisch belang vanwege de kwaliteit van het architectonische en stedenbouwkundige ontwerp, van de hand van landelijk bekende ontwerpers, en vanwege de gaafheid. Situationele en ensemblewaarde als samenhangend woningbouwcomplex, ingepast in het historische weefsel van de oude stad, en vanwege de bijzondere beeldwaarden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
258		Steenstraat	19	Rijzig woonhuis-pakhuis, met deels gereconstrueerde 18de-eeuwse klokgevel en mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Steenstraat. Het diepe huis heeft drie bouwlagen en een zadeldak met rode pannen en de nok haaks op de voorgevel. Deze drieassige bakstenen klokgevel heeft een vernieuwde onderpui in historiserende trant, met paneeldeur en roedenramen. De bovenbouw toont 18de-eeuws metselwerk en vensters met vernieuwde kozijnen en veelruits ramen. In het midden is het vroegere hoge kozijn, waar de zolderluiken in zaten herkenbaar gebleven. In de top een hijsbalk. De klokgevel heeft nog voluutvormige ornamenten op de zijvleugels. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en als relict van 18de-eeuws pakhuis. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en de klokgevel. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand.	
259		Steenstraat	21	Woonhuis met voorgevel met winkelpui uit circa 1850-1875 en mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Steenstraat. Het onderkelderde diepe huis heeft twee bouwlagen en een schilddak met gesmoorde pannen en de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel met segmentvormig fronton. De bakstenen voorgevel eindigt met een houten hoofdgestel. Gevelopeningen met strekken en hardstenen lekdorpel. Beneden een ingang met paneeldeur en bovenlicht, links hiervan twee vensters met vernieuwde 8-ruits schuiframen. Op de verdieping drie vensters van het zelfde type. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering en vanwege het redelijk bijzondere type. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
260		Steenstraat	23	Zie ook: Waterstraat 40 Fors woonhuis, met deels gereconstrueerde gepleisterde gevels en waarschijnlijk oudere kern, in de aaneengesloten westelijke straatwand van de Steenstraat, op de hoek met de Waterstraat. Het dwarshuis twee bouwlagen en een hoog opgaand zadeldak met rode pannen en de nok evenwijdig aan de voorgevel, tussen in de jaren 70 gereconstrueerde zijtopgevels. De gevels zijn volledig gepleisterd en bezitten deels oude gevelopeningen met vernieuwde kozijnen en veelruits (schuif)ramen (restauratieproduct). De voorgevel heeft beneden links een ingang met paneeldeur en bovenlicht en rechts hiervan vier vensters met schuiframen. Op de verdieping vier vensters met 9-ruits schuiframen. De zijgevel aan de Waterstraat heeft beneden een ingang met deur met bovenlicht en voorts een aantal vensters met schuiframen. Gevelsteen Europa Nostra Award 1982. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling en vanwege historische kern. Situationele waarde en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwand en vanwege hoekligging.	
261		Ter Pelkwijkpark	1	Woonhuis, met oorspronkelijk bedrijfs- of koetsruimte in de onderbouw, uit circa 1890, aan de westzijde van het Ter Pelkwijkpark, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. Dit pand staat in het centrale holle deel van het bastion en sluit aan op de achtergevel van nr. 14. Het pand heeft twee bouwlagen en een zadeldak met de nok haaks op de voorgevel, gedekt met gesmoorde pannen. Aan de achterzijde een dakschild. De bakstenen voorgevel eindigt met een top met getrapt bakstenen fries. Beneden een voormalige bedrijfsingang met segmentboog en nieuwe pui, alsmede een ingang met strek. Op de verdieping drie vensters met strekken en 6-ruits schuiframen, verenigd door een gepleisterde waterlijst. In de topgevel een venster met twee kleine schuiframen. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van ensemble representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
262		Ter Pelkwijkpark	3	Woonhuis, uit circa 1880, aan de westzijde van het Ter Pelkwijkpark, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. Dit pand staat in het centrale holle deel van het bastion. Mogelijk een tuinmanswoning? Het pand heeft één bouwlaag en een zadeldak met de nok haaks op de voorgevel, gedekt met gesmoorde pannen. Aan de achterzijde een dakschild, aan de voorzijde een dakoverstek met gezaagde windveren. De gepleisterde voorgevel is vier assen breed en bezat beneden een ingang met deur met bovenlicht en links hiervan drie vensters met veelruits schuiframen. In de topgevel twee vensters met schuiframen en geheel bovenin een oculusvenster met raam met gietijzeren roeden. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van ensemble representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal, behoort hier mogelijk tot de oudste bebouwing. Enige architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	
263		Ter Pelkwijkpark	5-6	Dubbele villa uit omstreeks 1880, gebouwd in neorenaissancestijl aan de zuidzijde van het Ter Pelkwijkpark, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De villa's zijn deels tegen de oude flank van het bastion geplaatst. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt mansardedak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Hier bevindt zich centraal een gekoppeld dubbel dakhuis met geornamenteerde topgevels. De symmetrisch ingedeelde voorgevel is wat betreft de onderverdieping gepleisterd, en hierboven van baksteen, met rijke gepleisterde detaillering, waaronder speklagen, waterlijsten en sluitstenen in de gemetselde bogen boven de gevelopeningen. De gevel sluit af met een hoofdgestel met siermetselwerkfries. Ingangen in portieken, met paneeldeuren en bovenlichten, bereikbaar via trappen. De vensters hebben houten kozijnen en deels nog de oude schuiframen. De zijgevels zijn gepleisterd. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
264		Ter Pelkwijkpark	7, 7a-8	Grote dubbele villa uit 1903, gebouwd in neorenaissancestijl aan de zuidzijde van het Ter Pelkwijkpark, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De villa's zijn deels tegen de oude flank van het bastion geplaatst. Het pand heeft een onderverdieping, twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt afgeplat zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Hier bevindt zich centraal een gekoppeld dubbel dakhuis met houten bakgoten, als het ware de derde bouwlaag boven de veelhoekig geprononceerde middenpartij van de voorgevel. De hoeken van het volume zijn afgeschuind en eindigen met stenen dakhuizen. Tegen de rechter zijgevel een lage uitbouw met portiek en ingang van nr. 7a. De voorgevel is wat betreft de onderverdieping gepleisterd in blokverband, en hierboven van baksteen, met rijke gepleisterde detaillering: speklagen, waterlijsten en sluit- en geboortestenen in de in gele steen gemetselde bogen boven de gevelopeningen. Bij diverse bogen ook lateibalkjes en boogvelden met Jugendstildecoraties. De gevel sluit af met een hoofdgestel met siermetselwerkfries. Ingangen in portieken, met paneeldeuren en bovenlichten, bereikbaar via trappen. De vensters hebben houten kozijnen en deels nog oude schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
265		Ter Pelkwijkpark	10-11, 11a	Dubbele villa uit circa 1895, gebouwd in eclectische stijl aan de zuidzijde van het Ter Pelkwijkpark, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De villa's zijn deels tegen de oude flank van het bastion geplaatst. Het pand heeft twee bouwlagen en twee parallelle, met gesmoorde pannen gedekte schilddaken met de nok haaks op de voorgevel. Hier bevinden zich originele houten dakkapellen met frontons. De voorgevel is wat betreft de onderverdieping gepleisterd in blokverband, en hierboven van baksteen, met gepleisterde pilasters en een hoofdgestel. Rollagen van verblendsteen en boven de vensters korfbogen met profielstenen, wit geschilderde geboorte- en sluitstenen en boogvelden met siermetselwerk. Beneden onder meer twee korfboogportieken met paneeldeuren en op de verdieping zes vensters met schuiframen. Gepleisterde achtergevel. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
266		Ter Pelkwijkpark	12-13	Grote dubbele villa uit circa 1895, gebouwd in eclectische stijl aan de zuidzijde van het Ter Pelkwijkpark, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De villa's zijn deels tegen de oude flank van het bastion geplaatst. Het pand heeft een onderverdieping, twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt omlopend schilddak. Op het voorschild twee originele dakkapellen met frontons. De symmetrisch ingedeelde voorgevel is wat betreft de onderverdieping gepleisterd en hierboven van baksteen, met rijke gepleisterde detaillering: dubbele en enkelvoudige pilasters, waterlijsten, etc. Speklagen in rode verblendsteen, evenals de korfbogen boven portieken en balkon-ingangen in de hoektraveeën. Deze hoektraveeën worden geaccentueerd door de portiektrappen en de balkons met gepleisterde consoles en balustrades. De gevel sluit af met een hoofdgestel met siermetselwerkfries. Ingangen met paneeldeuren en bovenlichten, vensters met schuiframen en zware entafelementen of frontons als bekroning. De rijke detaillering zet zich om in een deel van de rechter zijgevel. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
267		Ter Pelkwijkpark	13-1 - 13-2	Dubbele villa uit 1935, gebouwd in zakelijke stijl aan de zuidzijde van het Ter Pelkwijkpark, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De villa's zijn deels tegen de oude flank van het bastion geplaatst. Het pand heeft een onderverdieping, twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok evenwijdig aan de voorgevel, forse houten overstekken, een steekkap naar de topgevelrisaliet aan de voorzijde en enkele dakkapellen. Gevels van geelbruine baksteen, uitgezonderd de onderverdieping, die in rode steen is gemetseld. De asymmetrisch ingedeelde voorgevel heeft een topgevelrisaliet met beneden een erker met balkon. Aan weerszijden hiervan een ingang met vlakke deur en bovenlicht en tegen het kalf geplaatste betonnen luifel, die als latei/waterlijst doorloopt langs de gevel. Vensters met houten kozijnen en ramen. Tegen de rechter zijgevel een markant uitgemetseld rookkanaal met schoorsteen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
268		Ter Pelkwijkstraat	2	Woonhuis met voorgevel uit 1937, in Delftse Schoolstijl, naar ontwerp van architect J.H. de Herder, geplaatst voor een 19de-eeuws volume, aan de zuidzijde van de Ter Pelkwijkstraat, een woonstraat die na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel. De bakstenen voorgevel eindigt met een houten kroonlijst. Op de begane grond rechts een ingang met geprofileerde houten dagkanten en luifel, waarboven een halfrond bovenlicht met glas-in-lood. Links een venster met strek en 12-ruits schuifraam. Op de verdieping zijn er drie vensters met strekken en 6-ruits schuiframen. Jaarankers, die het bouwjaar 1937 vormen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van, weliswaar in de jaren 30 vernieuwde, representatieve woonhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde als onderdeel van karakteristieke historische gevelwand en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	
269		Thorbecke-gracht	19, 20	Voormalige kaneelfabriek, in 1940 i.o.v. de N.V. Handelsvereeniging A.J. ten Doesschate uit Zwolle gebouwd naar ontwerp van J.H. de Herder, in traditionalistische trant. Het in een beton- en ijzerconstructie opgezette gebouw had op de begane grond een flessenopslag en expeditieruimte, boven was er een specerij-maalderij. Het pand staat in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft drie bouwlagen en moderne, recentelijk toegevoegde kap. De voorgevel is symmetrisch opgezet, vijf assen breed eindigt met een flauwe top met vlechtingen en deklijst. Centraal in de gevel een entreepartij met natuurstenen dagkanten, nieuwe deuren. Luifel en een oculusvormig bovenlicht. Hierboven een langgerekt rondboogvenster over twee bouwlagen met kunststenen omlijsting en stalen roederamen. De vensterassen aan weerszijden hebben telkens twee vensters met strekken en in de bovenverdiepingen nog de oorspronkelijke stalen roedenramen. Muurankers die het bouwjaar 1940 vormen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege de historische functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van de voorgevel en de detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
270		Thorbecke- gracht	21	Voormalig winkel-woonhuis, thans kantoorruimte, in de huidige gedaante product van restauratie uit de jaren 80, met gevelelementen uit de 18de eeuw en mogelijk met oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht, op de hoek met de Spinhuisbredehoek. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Aan de achterzijde een topgevel. De drieassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een kroonlijst. De onderbouw bevat een ingang met paneeldeur en bovenlicht en twee grote vensters met veelruits schuiframen onder strekken. Op de verdieping drie vensters met strekken en kozijnen met (schuif)ramen. De zijgevel heeft eveneens diverse vensters met veelruits schuiframen en oude muurankers. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	
271		Thorbecke- gracht	29-29A	Voormalig woonhuis, thans kantoorruimte, met voorgevel uit circa 1800-1850, met oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een dakkapel. De drieassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een kroonlijst. De onderbouw is in 1985 nieuw opgemetseld en bevat drie gevelopeningen met vernieuwde invulling. Op de verdieping drie vensters met strekken en kozijnen met (schuif)ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
272	 	Thorbecke- gracht	37-37a	Zie ook: Assiesplein 11-13 Complex van de Christelijk-Gereformeerde kerk, bestaande uit een huis met kantoorruimte aan de Thorbeckegracht en de aan de achterzijde hierop aansluitende kerk uit 1928, een ontwerp van architect Bosman uit Amsterdam. Het complex ligt in de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Thorbeckegracht, maar de noordgevel van de kerk grenst aan het Assiesplein. Het pand aan de Thorbeckegracht is een drielaags gebouw met plat dak met houten overstek, en een deels gewijzigde bakstenen voorgevel met elementen uit de 19de eeuw. De gevel is drie assen breed en heeft beneden een rondboogdoorgang naar de kerk. Links twee rondboogvensters met 4-ruits ramen en bovenlichten met V-vormige roedenverdeling. Op de verdieping drie vensters met strekken en 6-ruits (schuif)ramen. In de derde bouwlaag drie vensters met strekken en 4-ruits ramen. De kerk is gebouwd in kruisvorm in traditioneel-zakelijke trant, en heeft bakstenen gevels en een kruisvormig zadeldak met gesmoorde tuiles du Nord en forse houten overstekken. Met zink bekleed vieringtorentje. In de gevels diverse smalle spitsboogvensters met gemetselde bogen, bakstenen dorpels en glas-in-loodramen. De brede noordgevel aan het Assiesplein heeft centraal een risaliet met steunberen tegen de zijgevels en in de voorzijde een drietal rondboogportalen met houten deuren. Van cultuurhistorisch belang vanwege de oorspronkelijke functie als kerkelijk complex. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering, alsmede van de stijlkenmerken van in het bijzonder de kerk. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht en beeldbepalend element aan het Assiesplein.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
273		Thorbecke- gracht	38	Voormalig woonhuis, thans kantoorruimte, 't Pelserhuus', met voorgevel uit circa 1800-1850, met oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het onderkelderde pand heeft drie bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een dakkapel. De drieassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een hoofdgestel. De onderbouw is deels gereconstrueerd. Hoge gepleisterde plint, waarin kelderingang. Links in de gevel een ingang met paneeldeur en bovenlicht, bereikbaar via hardstenen bordestrap. Rechts twee vensters met strekken en 8-ruits schuiframen. Op de verdiepingen telkens drie vensters met strekken en veelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	
275		Thorbecke- gracht	43	Kleinschalig woonhuis, met voorgevel uit circa 1850, met oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De tweeassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een kroonlijst. In de onderbouw links een ingang met paneeldeur en bovenlicht, rechts een getoogd venster met schuifraam. Op de verdieping twee vensters met rollagen en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering en vanwege het bijzondere type. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
276		Thorbecke- gracht	45	Voormalig woonhuis, thans winkel, met voorgevel uit circa 1850-1875, met oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht, op de hoek met de Posthoornsbredehoek. Het onderkelderde pand heeft twee bouwlagen en een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, voorzien van houten bakgoten. Op het zijschild een dakkapel en op de nok een grote schoorsteen. De drieassige gepleisterde voorgevel heeft vensteropeningen met geprofileerde houten omlijstingen. Op de begane grond een ingang met paneeldeur en bovenlicht en aan weerszijden een venster met enkelruits schuifraam. Op de verdieping drie vensters, het middelste met een stolpraam, de andere met enkelruits schuiframen. Gepleisterde rechter zijgevel met lager gedeelte rechts, oude muurankers en diverse vensters met oude kozijnen en deels gewijzigde ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, diverse details en de bouwhistorische aspecten. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht en vanwege hoekligging.	
277		Thorbecke- gracht	46	Woonhuis met voorgevel uit circa 1800-1850, met mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De drieassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een hoofdgestel met rijk gevormde consoles. Gevelopeningen met strekken, hardstenen plint met pilastertjes en laurierguirlandes. In de eerste bouwlaag rechts een ingang met paneeldeur en 2-ruts bovenlicht, links twee vensters met vernieuwde 8-ruits (schuif)ramen. Op de verdieping drie vensters met oude kozijnen en vernieuwde 6-ruits (schuif)ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
278		Thorbecke- gracht	47	Woonhuis, thans met wijnhandel beneden, met voorgevel uit circa 1800-1850, met mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De drieassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een hoofdgestel. Gevelopeningen met strekken, lage grijs geverfde plint. In de eerste bouwlaag links een portiek en rechts twee vensters met oude kozijnen en enkelruits schuiframen. Op de verdieping drie vensters met oude kozijnen en schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	
279		Thorbecke- gracht	54	Bedrijfspand (oorspronkelijk pakhuis en verfbereiding van B. Deuzeman), in 1929 in naar ontwerp van D. de Herder en Zn in de stijl van de Nieuwe Haagse school gebouwd op oud kavel, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft drie bouwlagen en plat dak. In gele baksteen gemetselde voorgevel, aan de bovenzijde eindigend met een hoge gemetselde borstwering en een reeks keramische gevelpannen. De begane grond heeft een volledig nieuwe invulling. Op de beide verdiepingen een nagenoeg gevelbrede vensterpartij met veelruits ijzeren ramen. Geheel bovenin is een ijzeren armatuur met lamp aangebracht. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege de bijzondere functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, diverse details en de bijzondere bouwstijl. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
280		Thorbecke-gracht	60	Fors woonhuis, met voorgevel uit circa 1860 in eclectische trant, destijds geplaatst voor twee smallere, mogelijk 17de-eeuwse huizen, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Intern en aan de achterzijde in 1933 vernieuwd en verhoogd. Het pand heeft drie bouwlagen en een plat dak. De vijfassige bakstenen, symmetrische voorgevel is geheel gepleisterd en eindigt met een hoofdgestel. Gevelopeningen met geprofileerde omlijstingen en ornamenten midden boven. Centraal in gevel de hoofdingang met hardstenen stoep, paneeldeur en bovenlicht. Overigens vensters met enkelruits en T-schuifframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering en vanwege bijzondere type. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	
281		Thorbecke-gracht	62	Woonhuis, thans met kapperszaak beneden, met voorgevel uit circa 1800-1850, met mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft twee bouwlagen en een hoge zolderverdieping, deels opgenomen in het met gesmoorde pannen gedekte schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De drieassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een hoofdgestel. Gevelopeningen met strekken, lage grijs geverfde plint. In de eerste bouwlaag links een ingang met deur uit de jaren 30 en bovenlicht, en rechts twee vensters met oude kozijnen en schuiframen. Op de verdieping drie vensters met oude kozijnen en T-schuiframen en in de bovenste laag (mezzanino) drie venstertjes met 2-ruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
282		Thorbecke- gracht	64	Omvangrijk voormalig herenhuis met naast gelegen koetshuis, circa 1860-1870 gebouwd in sobere neoclassicistische trant ter plaatse van een rij smallere huizen binnen de aaneengesloten noordelijke gevelwand van de Thorbeckegracht. Het geheel bestaat uit een breed tweelaags bouwdeel met zeven vensterassen brede gevel, afsluitend met een met rode en gesmoorde pannen gedekt omlopend afgeplat schilddak, en links een twee vensterassen breed gedeelte, met een pannengedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De min of meer symmetrisch ingedeelde bakstenen voorgevel heeft een hardstenen plint en eindigt met een hoofdgestel met voluutvormige consoles. Gepleisterde pilasters markeren de hoeken van de totale gevel en de vijfassige middenpartij. Deze heeft een middenrisaliet met ingang met klassieke omlijsting en dubbele paneeldeur met bovenlicht en op het voorschild een houten dakkapel. Overigens bevat de gevel vensters met strekken, oude kozijnen en T-schuiframen. Het geveldeel uiterst links is beneden gevuld met een voormalige inrijpoort, thans met een modern venster gevuld. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle, nog deels afleesbaar in de opzet van het pand. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
283		Thorbecke- gracht	67	Zie ook Dijkstraat 1 Woonhuis, thans met winkel beneden, met voorgevel uit circa 1850, met oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht, op de hoek met de Dijkstraat. In de 19de eeuw woonhuis van Willem Jan Schuttevaer (1798-1881), oprichter van de Kon. Schippersvereniging. Het pand heeft twee bouwlagen en een hoge zolderverdieping, die aan de voorzijde tot volledig verdieping is uitgebouwd, deels opgenomen in het met gesmoorde pannen gedekte schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De drieassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een hoofdgestel. Gevelopeningen met strekken, lage grijs geverfde plint. In de eerste bouwlaag links een rond 1910 gerealiseerd rondboogportiek met twee ingangen met paneeldeuren en bovenlichten. Rechts twee vensters, waarvan het linker is afgeplaat. Op de verdieping een balkon uit circa 1910 met balkondeur met bovenlicht, geflankeerd door vensters met T-schuiframen. In de bovenste laag (mezzanino) drie venstertjes met 6-ruits stolpramen. Gepleisterde zijgevel aan de Dijkstraat, met oude muurankers en diverse vensters met deels gewijzigde ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en als voormalig woonhuis van Schuttevaer. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
284		Thorbecke- gracht	68	Bedrijfsruimte-werkplaats met bovenwoning, met voorgevel uit circa 1910 in overgangsstijl en mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in het met rode tuile du Nord gedekte omlopende afgeplatte schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De drieassige bakstenen voorgevel, eindigt met een siermetselwerkfries, houten bakgoot en centraal een dakhuis met dito goot. De gevel is gedecoreerd met verblendstenen speklagen en accentstenen in de strekken boven de gevelopeningen. De eerste bouwlaag is deels gepleisterd. Centraal tegen de gevel een fors gemetseld balkon op consoles. In de eerste bouwlaag links en rechts ingangen met gewijzigde deuren en originele veelruits bovenlichten. In het midden een tot venster gewijzigde werkplaatsingang. Op de verdieping een dubbele balkondeur en vensters met enkelruits ramen, alle met bovenlichten. Ook in het dakhuis een venster, met stolpraam en veelruits bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	
285		Thorbecke- gracht	69	Woonhuis met voorgevel uit circa 1910 in overgangsstijl en mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in het met rode pannen gedekte schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De bakstenen voorgevel eindigt met een siermetselwerkfries, en een houten bakgoot op klossen. De gevel is gedecoreerd met verblendstenen speklagen en rollagen boven de kunststenen lateien boven de gevelopeningen. De eerste bouwlaag heeft rechts een ingang met paneeldeur en bovenlicht, en links twee vensters met 6-ruits ramen met 4-ruits bovenlichten. Op de verdieping twee vergelijkbare vensters. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
369		Thorbecke-gracht	72	Winkel/bedrijfspand met bovenwoning, met vroeg naoorlogse voorgevel in traditionalistische stijl, mogelijk voor een wat ouder pand, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het smalle diepe pand heeft drie bouwlagen en een plat dak. De in quasi handvormsteen gemetselde bakstenen voorgevel eindigt met een houten dakoverstek op klossen, die veel ouder lijkt dan de gevel (circa 1910). Begane grond met links een deur met bovenlicht naar de bovenwoning, en rechts een bredere bedrijfsingang onder een 3-ruits bovenlicht. Op de verdieping drie vensters met vernieuwde kozijnen en ramen en in de derde bouwlaag drie kleine vensters met enkelruits ramen. Onder deze vensters siermetselwerkaccenten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht.	
286		Thorbecke-gracht	79	Voormalig winkel-woonhuis, met voorgevel uit circa 1850, met mogelijk oudere kern, in de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht, op de hoek met de Derde Bredehoek. Het pand heeft twee bouwlagen en een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een nieuwe dakkapel. De drieassige vlak gepleisterde voorgevel eindigt met een kroonlijst. In de eerste bouwlaag centraal een eenvoudig etalagevenster met enkelruits raam met veelruits bovenlicht. Links en rechts ingangen met vernieuwde deuren en enkelruits bovenlichten. Op de verdieping drie vensters met oude kozijnen en nieuwe enkelruits ramen. De zijgevel is in blokverband gepleisterd en bezit enkele oude gevelopeningen met oude kozijnen en deels gewijzigde invullingen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindelingen. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht en vanwege hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
287		Thorbecke-gracht	82	Woonhuis uit circa 1840, op het westelijke uiteinde van de aaneengesloten noordelijke straatwand van de Thorbeckegracht. Het pand heeft twee bouwlagen en een met pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De drieassige bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, eindigt met een kroonlijst. De licht getoogde gevelopeningen sluiten af met strekken. Links in de eerste bouwlaag de ingang met bovenlicht. De vensters hebben enkelruits of T-schuiframen. Van de in het zicht gelegen zijgevel is de onderbouw gepleisterd. Links voor een kleine privaatuitbouw. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Thorbeckegracht, naast monument.	
288		Van Hattumstraat	2-4	Voormalig bedrijfspand met bovenwoning uit circa 1935, gebouwd in traditioneel-zakelijke stijl binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de van Hattumstraat. Rechts is er een smalle steeg. Het pand heeft twee bouwlagen en grote zolderverdieping, opgenomen in een omlopend, met rode tuiles du Nord gedekt afgeplat schilddak met houten dakoverstek. Links op het voorschild een houten dakkapel met hijsbalk. De bakstenen voorgevel eindigt met een siermetselwerkfries en heeft boven de gevelopeningen gepleisterde lateibalken en rollagen. Op de begane grond links een bedrijfsingang met houten paneeldeuren. Rechts twee door een smal venstertje gescheiden ingangen met paneeldeuren en 4-ruits bovenlichten. Op de verdieping links een breed venster met stolpraam tussen nevenlichten, met bovenlichten, en rechts twee vensters met enkelruits ramen met 4-ruits bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege oorspronkelijke functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand met voormalige kleinschalig bedrijfspanden en werkplaatsen van de Van Hattumstraat.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
289		Van Hattumstraat	6a-c	Voormalig bedrijfspand / pakhuis met bovenwoning uit 1914, gebouwd in neorenaissancetrant, binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de van Hattumstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een hoge zolderverdieping, opgenomen in een afgeplat zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. De bakstenen voorgevel eindigt met een afgeknotte topgevel met windveren en heeft speklagen en gemetselde accenten in gele verblendsteen boven de getoogde gevelopeningen. Op de begane grond centraal een bedrijfsingang met vernieuwde dubbele deur onder een afgeplaat bovenlicht. Links een afgeplaat venster, rechts een ingang met paneeldeur en 2-ruits bovenlicht. Op de verdieping twee getoogde vensters met 6-ruits schuiframen en in de topgevel een kruisvormig venster met complexe ontlastingsboog en met siermetelwerk gevulde hoekvelden. Het venster heeft een stolpraam met 3-ruits bovenlicht en enkelruits zijlichten. Hierboven een hijsbalk. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege oorspronkelijke functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand met voormalige kleinschalig bedrijfspanden en werkplaatsen van de Van Hattumstraat.	
290		Van Hattumstraat	8	Voormalig bedrijfspand / pakhuis met bovenwoning uit 1908, gebouwd in neorenaissancetrant met chaletstijlelementen, binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de van Hattumstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een afgeplat, met rode pannen gedekt zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. Het dak heeft hier een overstek met sierspant op korbeelstellen. De bakstenen voorgevel heeft gepleisterde speklagen en accenten in de strekken en segmentbogen boven de gevelopeningen. Op de begane grond centraal een bedrijfsingang met gewijzigd deurpartij onder een 3-ruits bovenlicht. Rechts een afgeplaat venstertje en links een ingang met vernieuwde deur. Op de verdieping drie vensters, het middelste met stolpraam, de andere met enkelruits raam met 3-ruits bovenlichten. In de topgevel een voormalig laadluik, thans met dubbele enkelruits paneeldeurtje, en hierboven een hijsbalk. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege oorspronkelijke functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand met voormalige kleinschalig bedrijfspanden en werkplaatsen van de Van Hattumstraat.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
291		Van Hattumstraat	10	Voormalig bedrijfspand / werkplaats met bovenwoning “In Abrahams Schoot”, met voorgevel met elementen uit de eerste helft van de 19de eeuw en oudere kern, binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de van Hattumstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een kleine houten dakkapel. De drieassige gepleisterde voorgevel heeft een grijs geschilderde plint en eindigt boven met een houten hoofdgestel. In de eerste bouwlaag links een ingang met paneeldeur en bovenlicht, in het midden een ingang met dubbele 3-ruits deur met enkelruits bovenlicht en geheel rechts een venster met veelruits raam met dito bovenlicht. Op de verdieping drie vensters met geprofileerde omlijsting, 12-ruits schuiframen en persiennes. In de gevel enkele oude muurankers. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege oorspronkelijke functie. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand met voormalige kleinschalig bedrijfspanden en werkplaatsen van de Van Hattumstraat.	
292		Van Hattumstraat	12, 12a, 12d	Voormalig bedrijfspand / pakhuis met bovenwoning uit circa 1900-1910, gebouwd in neorenaissancetrant, binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de van Hattumstraat. Het pand heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straatzijde wordt afgesloten door een lessenaarsdak met gesmoorde muldenpannen en een houten bakgoot op consoles. De bakstenen voorgevel heeft een gepleisterde speklaag en accenten in de segmentbogen boven de gevelopeningen. De goot wordt doorbroken door een centraal geplaatst bakstenen dakhuis met voormalige laadluikopening (thans met een raam ingevuld), waarboven een hijsbalk. De begane grond is volledig nieuw opgemetseld en gedetailleerd, waarbij de brede gevelopening in het midden de herinnering aan de oude bedrijfsingang levend houdt. Op de verdieping twee vensters met bakstenen lekdorpels en T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege oorspronkelijke functie. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand met voormalige kleinschalig bedrijfspanden en werkplaatsen van de Van Hattumstraat.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
293		Van Hattumstraat	14-14a	Voormalig bedrijfspand / winkelpand met bovenwoning, met voorgevel met 18de-eeuws metselwerk en oudere kern, binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de van Hattumstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een kleine houten dakkapel. De drieassige bakstenen voorgevel heeft een grijs gepleisterde plint en eindigt boven met een houten kroonlijst. In de eerste bouwlaag rechts een ingang met oude strek en vernieuwd kozijn met nieuwe invulling. De brede pui links is van vrij recente datum en vervangt een smalle ingang en venster. Op de verdieping drie vensters met strekken, oude kozijnen en stolpramen met bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle en vanwege oorspronkelijke functie. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand met voormalige kleinschalig bedrijfspanden en werkplaatsen van de Van Hattumstraat.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
294		Van Nahuysplein	2-3	Voormalige villa, thans kantoor “De Villa” uit circa 1870, vermoedelijk met oudere onderbouw, gebouwd in eclectische stijl aan de zuidwestzijde van het Van Nahuysplein, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De villa’s zijn deels tegen de oude flank van het bastion geplaatst. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde tuiles du Nord gedekt omlopend afgeplat schilddak. Centraal in de dakschilden een stenen dakkapel met houten fronton. Aan de noordzijde sluit een jongere aanbouw aan, eveneens twee bouwlagen met een omlopend schilddak. De gevels zijn wit gepleisterd, waarbij de symmetrisch ingedeelde voor- en achtergevel zijn voorzien van hoekpilasters en een hoofdgestel. De vensters zijn voorzien van gepleisterde omlijstingen, hier en daar nog schuiframen, maar vaak ook gewijzigde ramen. De voorgevel aan de oostzijde heeft centraal een lichte risaliet met gewijzigde hoofdentree tussen pilasters. Hierboven een balkon met oude balustrade en een dubbele balkondeur tussen pilasters. Ook de westgevel heeft op de verdieping een oud balkon. De gevelopeningen op de begane grond hebben empire-bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
295		Van Nahuysplein	9-10	Dubbel woonhuis, in 1931-1932 gebouwd naar ontwerp van de Deventer architect A.J.M. Vosman, in zakelijk-traditionele stijl, met aspecten van de Nieuwe Haagse School, aan de oostzijde van het Van Nahuysplein, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De villa's zijn deels tegen de oude flank van het bastion geplaatst. Het asymmetrisch opgezette pand heeft drie bouwlagen (twee aan pleinzijde) en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt schilddak, dat links eindigt tegen een topgevel. Houten overstekken, dakkapellen en gemetselde schoorstenen. Bakstenen gevels met houten kozijnen, ramen en deuren. De voorgevel heeft rechts en links ingangen met rondboogdeuren. In het midden erkers met enkelruits ramen en bovenlichten. De rechter wordt bekroond door een balkon. Het linker geveldeel risaleert en wordt gemarkeerd door een hoge schoorsteen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve woonhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	
296		Van Nahuysplein	14	Voormalige villa, thans kantoor uit circa 1870, gebouwd in eclectische stijl aan de noordzijde van het Van Nahuysplein, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De villa's zijn deels tegen de oude flank van het bastion geplaatst. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde kruispannen gedekt omlopend afgeplat schilddak. Op het voorschild een houten dakkapel met fronton en vleugelstukken. De vierassige voorgevel is wit gepleisterd, met grijs geschilderde plint, een waterlijst en een kroonlijst. In de eerste bouwlaag een ingang met geprofileerde omlijsting, dubbele paneeldeur en een bovenlicht, en voorts drie vensters met T-schuiframen, en erboven entafelementen met stucwerkdecoratie. Op de verdieping vier vensters met T-schuiframen en stucwerkornamentiek rond het bovenlicht. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
297		Van Nahuysplein	19	Kantoorpand met bovenwoning (oorspronkelijk van brandstoffenhandel Wolters), uit 1918-1919 (architect G.P. Leussink), gebouwd in traditioneel-zakelijke stijl aan de noordwestzijde van het Van Nahuysplein, dat na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. Het pand heeft twee bouwlagen en een plat dak. De bakstenen voorgevel heeft een middenrisaliet met stompe topgevel, die als attiek door de houten bakgoot is gestoken, De gevel bezit eenvoudige siermetselwerkdetails en boven de gevelopeningen lateien op kunststenen hoekblokjes. Rondboogportiek met daarin ingangen met paneeldeuren en bovenlichten. Vensters met enkelvoudige en dubbele ramen met 6-ruits bovenlichten. In de topgevel een gevelsteen met het bouwjaar 1918. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld kantoorgebouw uit het vroege interbellum. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble historische woningen rond het Van Nahuysplein.	
298		Vijfhoek	1	Woonhuis met gerestaureerde 19de-eeuws gedetailleerde gevels en oudere kern, op de hoek van Vijfhoek en de Wolweverstraat. Het onderkelderde pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een hoog opgaand, met gesmoorde pannen gedekt schilddak dat links aansluit op de zijgevel van de bebouwing aan de Wolweverstraat. De gevels zijn in blokverband gepleisterd en eindigen met een houten kroonlijst. In de gevels diverse oude muurankers. De voorgevel aan de Wolweverstraat heeft op de begane grond drie gevelopeningen met gepleisterde segmentbogen: centraal een ingang met paneeldeur en 6-ruits bovenlicht, aan weerszijden een venster met 6-ruits raam met 6-ruits bovenlicht. Centraal in de verdieping een venster met 12-ruits raam. De gevel aan de Vijfhoek bevat rechts de hoofdingang met lage houten deur. Voorts in deze gevel twee hoge vensters met veelruits ramen (de linker was oorspronkelijk een ingang) en op de verdieping twee kleine venstertjes met roedenramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
299		Vijfhoek	2	Woonhuis, in zijn huidige vorm in 1983 tot stand gekomen na ingrijpende restauratie en gedeeltelijke vernieuwing van een in oorsprong laatmiddeleeuws huis, op de hoek van Vijfhoek en de Wolweverstraat. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een hoog opgaand, met rode pannen, boven de voorgevel afgewolfd zadeldak. Op het zijschild een grote houten dakkapel met fronton en vleugelstukken. De voorgevel is een in 1983 gereconstrueerde, in schoon metselwerk uitgevoerde afgeknotte topgevel, eindigend met een gootlijst en voorzien van een centrale boogvormige deur met rechts twee onder elkaar doorlopende bakstenen kruisvensters. Links boven en boven de ingang twee dubbele gemetselde kloostervensters. Bakstenen cordonlijst. In de zolderverdieping twee vensters met luiken onder rollagen. De nieuw ingedeelde gepleisterde zijgevel heeft een ingang en vensters met 4-ruits schuiframen (beneden) en stolpramen (boven). De achtergevel heeft een in 1983 nieuw opgemetselde top. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, de gedeeltelijk bewaarde oude bouwsubstantie en als voorbeeld van vergaande historiserende reconstructie uit de jaren 80 van de vorige eeuw. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	
300		Vijfhoek	6	Kleinschalig woonhuispand uit circa 1900, waarvan na een ingrijpend sanerings- en nieuwplan uit 1983-1984 alleen het vooraanzicht is behouden en opgenomen in de nieuwbouw aan het Bitterhofje. De voorgevel is een onderdeel van de aaneengesloten westelijke gevelwand van de Walstraat. De in neorenaissance stijl vormgegeven voorgevel telt twee bouwlagen en wordt afgesloten door een met rode kruispannen gedekt lessenaarsdak, met centraal een houten dakkapel met fronton. De bakstenen gevel heeft een gepleisterde plint, speklagen, geboorte- en sluitstenen in de vensterbogen, bakstenen pilasters op de verdieping en ter afsluiting een geprofileerde kroonlijst. Op de begane grond een ingang met paneeldeur en bovenlicht en een venster met T-schuifraam, beide onder hanekammen. De bovenlichten hebben gepleisterde dagkanten. Op de verdieping een venster met kozijn met tussenstijl en twee enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van de voorgevel en de markante detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Walstraat.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
301		Vijfhoek	8	Kleinschalig woonhuispand uit circa 1910, waarvan na een ingrijpend sanerings- en nieuwplan uit 1983-1984 alleen het vooraanzicht is behouden en opgenomen in de nieuwbouw aan het Bitterhofje. De voorgevel is een onderdeel van de aaneengesloten westelijke gevelwand van de Walstraat. De in overgangsstijl vormgegeven voorgevel telt twee bouwlagen en wordt afgesloten door een met rode tuiles du Nord gedekt lessenaarsdak, met centraal een houten dakkapel met vleugelstukken, en een houten bakgoot op klossen. De in oranjerode verblendsteen gemetselde gevel heeft een gepleisterde plint en speklagen en hanekammen in witte en roze verblendsteen. Op de begane grond een ingang met paneeldeur en bovenlicht en een breed venster met drie enkelruits ramen met bovenlichten. Op de verdieping twee vensters met T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van de voorgevel en de markante detaillering. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand van de Walstraat.	
375		Vijfhoek	16A	Zie: Walstraat 43.	
082		Vijfhoek	18-20	Zie: Gasthuisplein 26.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
302		Vispoorten- plas	2	Winkel-woonhuis, in 1977 gerealiseerd als onderdeel van stadsbeeldherstellende ("rehabilitatie") nieuwbouw ter plaatse van oudere bebouwing, waarvan fragmenten van de zij- en achtergevels werden ingepast, uitvloeisel van het grootschalige stadsvernieuwingsproject in de noordelijke binnenstad, naar ontwerp van bureau Meijerink. Het pand, in historiserende stijl, staat aan de oostzijde van de Vispoortenplas, op de hoek met het Meerminneplein. Het pand bestaat uit twee bouwdelen, elk met twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met oud Hollandse pannen gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de Vispoortenplas. De kappen worden gescheiden door een bakstenen topgevel met grote schoorsteen. Op de beide dakschilden houten dakkapellen met pannendakje, houten topgevel en vleugelstukken, hijsbalk (rechts) en roedenraam. De gevels zijn van baksteen, met gemetselde vlechtingen, strekken of rollagen boven en onder de vensters. In voor- en zijgevel houten winkelpuien, met pilasters en kroonlijsten. De pui links in de voorgevel heeft een ingang met bovenlicht tussen 6-ruits ramen. Op de verdieping vensters met 9-ruits schuiframen of 6-ruits schuiframen. In hoofdvorm en detaillering wordt een 18de- of vroeg 19de-eeuws gevelbeeld wordt opgeroepen. Van enig cultuurhistorisch belang als resultaat van historisch-straatbeeld-respecterend saneringsplan uit de late 20ste eeuw. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwanden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
303		Vispoorten- plas	4	Zie ook: Krabbestraat 2 en Broerenkerkplein 5 Winkel-woonhuis, in 1977 gerealiseerd als onderdeel van stadsbeeldherstellende ("rehabilitatie") nieuwbouw ter plaatse van oudere bebouwing, waarvan fragmenten van de zij- en achtergevels werden ingepast, uitvloeisel van het grootschalige stadsvernieuwingsproject in de noordelijke binnenstad, naar ontwerp van bureau Meijerink. Het pand, in historiserende stijl, staat aan de oostzijde van de Vispoortenplas, op de hoek met de Krabbestraat. Het pand bestaat uit twee bouwdelen, elk met twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met oud Hollandse pannen gedekt dak, bij nr. 4 met de nok evenwijdig aan de Vispoortenplas, bij het andere deel met een schilddak met de nok haaks op de Krabbestraat. Op het voorschild een houten dakkapel met kroonlijst, vleugelstukken en stolpraam. De gevels zijn van baksteen, met gemetselde vlechtingen en rollagen boven en onder de vensters en diverse muurankers. De voorgevel en grote delen van de zijgevel zijn echter gepleisterd. In de voorgevel een houten winkelpui, met pilasters en kroonlijst. Op de verdieping vensters met 9-ruits schuiframen. In de zijgevel ingangen een vensters met historiserende detaillering. In hoofdvorm en detaillering wordt een 18de- of vroeg 19de-eeuws gevelbeeld wordt opgeroepen. Van enig cultuurhistorisch belang als resultaat van historisch-straatbeeld-respecterend saneringsplan uit de late 20ste eeuw. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van een karakteristieke, historische gevelwanden.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
304		Vispoorten- plas	5	Winkelpand met bovenwoning, met voorgevel in sobere Jugendstiltrant uit 1911, naar ontwerp van architectenbureau De Herder & Hellendoorn, mogelijk met oudere kern. Gelegen binnen de aaneengesloten westelijke straatwand van de Vispoortenplas. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gemoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Het dakschild gaat grotendeels schuil achter een fors dakhuis met afgeplatte steekkap, attiek en hoekpinakels. De drieassige voorgevel heeft een op de gemetselde hoekdammen na sterk gewijzigde winkelpui. De bovengevel met dakhuis is gemetseld in helrode verblendsteen, met een centraal verdiept gevelvlak in witte steen en allerlei siermetselwerkdecoraties in gele, grijze en witte steen. Op de verdieping drie vensters met hardstenen gedecoreerde lateien en enkelruits schuiframen met 12-ruits bovenlichten. In het dakhuis twee vensters met T-ramen met gebogen wisseldorpel en 8-ruits bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en stijlkenmerken van de bovengevel. Situationele waarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	
024		Vispoorten- plas	8	Zie: Buitenkant 31-33 en Krabbestraat 5-7	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
305		Vispoorten- plas	13	Winkel met bovenwoning uit circa 1925, gebouwd in traditioneel-zakelijke stijl op de hoek van de Vispoortenplas en Buitenkant, al waar het aansluit op de lange rij tegen of op de middeleeuwse stadsmuur gebouwde huizen met markante overkragende verdiepingen. Nr. 13 herhaalt dit motief. Het pand heeft drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straatzijde afsluit met een met rode pannen gedekt omlopend lessenaarsdak met originele houten dakkapellen een houten bakgoot. De hoek is afgeschuind. Gevels van bruingele baksteen, de plint is in verticaal verwerkte steen gemetseld. De bovenverdieping kraagt over op houten balken en kraagstenen. Winkelpui met enkelruits deuren met bovenlichten en vensters met gewijzigde ramen. Op de verdieping originele vensters met zware kozijnen met tussenstijlen en enkelruits ramen met bovenlichten. Op de hoek een erkervormig venster dat omhoekt in de afgeschuinde hoekgevel. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en in het bijzonder de detaillering van de bovenbouw, met markante overkraging. Hoge situationele waarde vanwege de markante positie op hoek, aan nauwe doorgang Vispoortenplas, bij brug over de gracht; onderdeel van waardevol gevelensemble Buitenkant.	
306		Voorstraat	3	Winkel-bedrijfspand met bovenwoning, met voorgevel in rijke neorenaissancestijl uit circa 1885, oorspronkelijk gebouwd als likeurstokerij en slijterij van J. Visser. Gelegen binnen de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Voorstraat. Het smalle diepe pand heeft drie bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gemoorde pannen gedekt zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. De oude pui ging geheel verloren. De bovengevel is van baksteen en rijk versierd met gepleisterde geblokte hoekpilasters, speklagen, waterlijsten, een siermetselwerkfries en een trapgevel met waterlijsten en een bekroning met segmentvormig fronton en obelisk. Boven de gevelopeningen gemetselde bogen met wit geschilderde geboorte- en sluitstenen. In de tweede bouwlaag een breed venster met stolpraam, zij- en bovenlichten. In de derde bouwlaag twee smallere vensters met stolpramen en bovenlichten. In de gevel enkele fraaie smeedijzeren krulankers. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en stijlkenmerken van de bovengevel. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
370		Voorstraat	7-9	Horecapand, oorspronkelijk met bovenwoning, ontstaan uit samenvoeging van twee smalle huizen onder één schilddak. De voorgevel heeft nog traditionele midden 19de-eeuwse details en staat voor een mogelijk ouder pand. Gelegen binnen de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Voorstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De oude pui ging geheel verloren. Thans hier twee houten puien met ramen, deuren en bovenlichten tussen gemetselde dammen. De bovengevel sluit af met een doorgaande houten kroonlijst en is bij nr.7 in blokverband gepleisterd en bij nr. 9 in wit geverfde baksteen uitgevoerd. In totaal vier vensters met 6-ruits schuiframen. De vensters bij nr. 7 vangen op een hoger niveau aan. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling van de bovengevel en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	
307		Voorstraat	13	Oorspronkelijk woon-bedrijfspand met voorgevel uit circa 1915 in historiserende trant, in 1937 samengevoegd met nr.15 door de caféhouder M.J.H. van Goor. De huidige gevel vervangt een nog grotendeels 16de-eeuws exemplaar, bekend van oude foto's. Gelegen binnen de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Voorstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met rode pannen gedekt zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. De oude pui ging geheel verloren. Bakstenen voorgevel, bekroond met een sobere klokgevel met halfronde beëindiging en rollagen. In de sterk gewijzigde pui restanten van bakstenen muurdammen en rollaag uit het interbellum. Op de verdieping twee vensters met rollagen, bakstenen lekdorpels en stolpramen met enkelruits bovenlichten. Dito venster in de zolderverdieping. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en stijlkenmerken van de bovengevel. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
308		Voorstraat	15	Oorspronkelijk woonhuis, later met koffiehuis, met voorgevel uit circa 1750, in 1937 samengevoegd met nr.13 door de caféhouder M.J.H. van Goor. Mogelijk oudere kern. Gelegen binnen de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Voorstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met rode pannen gedekt zadeldak met de nok haaks op de voorgevel. De oude indeling en detaillering van de pui ging geheel verloren. Bakstenen voorgevel in handvormsteen, bekroond met een sobere klokgevel met rechte beëindiging en rollagen. In de sterk gewijzigde pui restanten van bakstenen muurdammen en rollaag uit het interbellum. Op de verdieping drie vensters met rollagen, oude kozijnen en 6-ruits schuiframen. In de zolderverdieping een venster met rollaag, oud kozijn en 20-ruits schuifraam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en stijlkenmerken van de bovengevel. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	
310		Voorstraat	23	Winkel-bedrijfspand met bovenwoning, met voorgevel in eclectische trant uit circa 1870, mogelijk met oudere kern. Gelegen binnen de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Voorstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De voorgevel is volledig gepleisterd in blokverband en eindigt aan de bovenzijde met een mezzanino en een kroonlijst. Voorts heeft de gevel gepleisterde waterlijsten en boven de gevelopeningen gepleisterde strekken met sluitstenen. Op de begane grond links een ingang naar de bovenwoning met vernieuwde paneeldeur en bovenlicht, rechts een breed kozijn met winkelingang met afgeplaat bovenlicht. In de tweede bouwlaag drie vensters met T-schuiframen en in de mezzanino drie kleine zoldervensters met enkelruits ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
371		Voorstraat	25	Winkel met bovenwoning, oorspronkelijk waarschijnlijk een woonhuis, met voorgevel in traditionele trant uit circa 1800-1850, mogelijk met oudere kern. Gelegen binnen de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Voorstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De bakstenen voorgevel eindigt aan de bovenzijde met een kroonlijst. Boven de gevelopeningen gemetselde strekken. De begane grond heeft een inpandig geplaatste winkelpui, waarbij de oude gevelindeling met drie gevelopeningen (onder strekken) en gemetselde muurdammen min of meer behouden is gebleven. De openingen zijn tot op maaiveldniveau uitgebroken. Op de verdieping zijn er drie vensters met oude stenen lekdorpels, houten kozijnen en 6-ruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en enkele details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	
372		Voorstraat	27, 27A, 27B	Winkel met bovenwoning, oorspronkelijk waarschijnlijk een woonhuis, met voorgevel in eclectische trant uit circa 1900, mogelijk met oudere kern. Gelegen binnen de aaneengesloten zuidelijke straatwand van de Voorstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt afgeplat schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel met pilasters en klauwstukken. De voorgevel eindigt aan de bovenzijde met een vlak fries en een geprofileerde kroonlijst. De beganegrond is in blokverband gepleisterd, afsluitend met een kroonlijst. Links een ingang naar de bovenwoning met rijke paneeldeur en bovenlicht, rechts een moderne winkelpui, ingebroken ter plaatse van twee smallere vensters. De gevel van de verdieping is in baksteen gemetseld, met neorenaissance detaillering, drie vensters met verblendstenen korfbogen, siermetselwerk in de boogvelden, wit geschilderde accentstenen en enkelruits schuiframen. Twee rijke sierankers. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, stijlkenmerken en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
237		Walstraat	1a	Zie: Sassenstraat 49	
311		Walstraat	4	Kleinschalig bedrijfspand-werkplaats met bovenwoning, met voorgevel uit circa 1870, mogelijk met oudere kern. Gelegen binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Walstraat. Het smalle diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met rode pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel, aansluitend op een topgevel aan de achterzijde. Houten dakkapel met bakgoot, stolpraam en vleugelstukken op het voorschild. De voorgevel is volledig gepleisterd en eindigt aan de bovenzijde met een houten kroonlijst. Op de begane grond links een ingang naar de bovenwoning met paneeldeur en bovenlicht, rechts een breed kozijn met bedrijfsingang met dubbele paneeldeur en 8-ruits bovenlicht. In de tweede bouwlaag twee vensters met T-schuiframen, en hierboven twee verdiepte getoogde velden bij wijze van mezzanino. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
373		Walstraat	5	Woonhuis, met 19de-eeuws ogende voorgevel en waarschijnlijk oudere kern, gelegen binnen de aaneengesloten westelijke straatwand van de Walstraat. Ontwikkeld uit twee smallere huizen, het ene een woning, het andere een bedrijfspand/pakhuisje. Het pand, een dwars huis, heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met rode pannen gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Eenvoudige dakkapellen op het voorschild, de linker met topgeveltje, de rechter met een hijsbalk. De voorgevel is volledig gepleisterd en eindigt aan de bovenzijde met een houten kroonlijst (links) en met een houten overstekende bakgoot (rechts). Op de begane grond links een vensters met 6-ruits schuifraam en een ingang met paneeldeur en bovenlicht. Geheel rechts een brede voormalige bedrijfsingang met geheel vernieuwde invulling. Op de verdieping links twee vensters met 6-ruits schuiframen en hierboven liggende mezzanino-casementen; rechts een voormalige laadzolderopening met nieuwe paneeldeurtjes, geflankeerd door een smal venster met nieuw enkelruits raam. Van enig cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en de gevelindeling. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	
315		Walstraat	14	Woonhuis, met voorgevel uit circa 1850, mogelijk met oudere kern. Gelegen binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Walstraat. Het diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De voorgevel is volledig gepleisterd in blokverband en eindigt aan de bovenzijde met een houten kroonlijst. Boven de gevelopeningen gepleisterde strekken. Op de begane grond rechts een ingang met paneeldeur met bovenlicht en links twee vensters met 10-ruits schuiframen. Op de verdieping drie vensters met vernieuwde 8-ruits (schuif)ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
374		Walstraat	23	Woonhuis, met bedrijfsruimte/schuur beneden, waarvan de gevels een 19de-eeuwse detaillering hebben maar dat in kern ouder is. Was met het belendende nr. 25 in de vroege 19de eeuw eigendom van de Fransche Hervormde Gemeente. Gelegen nabij de hoek van de Walstraat en de Wolweverstraat, naast steegje en synagoge. Het pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Nieuwe dakkapel op het voorschild. De gevels zijn in blokverband gepleisterd, met gepleisterde plint en strekken met geboorte- en sluitstenen boven de gevelopeningen. In de voorgevel links een ingang met bovenlicht en rechts een brede dubbele houten bedrijfsdeur. Op de verdieping een venster met gewijzigd raam. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van enig architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm en gevelindeling Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	
316		Walstraat	25	Woonhuis, waarvan de gevels een 19de-eeuwse detaillering hebben maar dat in kern ouder is. Was met het belendende nr. 23 in de vroege 19de eeuw eigendom van de Fransche Hervormde Gemeente. Gelegen op de hoek van de Walstraat en de Wolweverstraat. Het ondiepe pand heeft twee bouwlagen (met merkwaardige sprong in de verdiepingsvloer) en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. De gevels zijn in blokverband gepleisterd, met gepleisterde plint en strekken met geboorte- en sluitstenen boven de gevelopeningen. In de voorgevel centraal een ingang met paneeldeur en bovenlicht, geflankeerd door vensters met T-schuiframen. Op de verdieping twee vensters met 9-ruits schuiframen. In de zijgevel aan de Wolweverstraat beneden een venster met T-schuiframe en op de verdieping hierboven een venster met 6-ruits schuiframe. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwanden en vanwege hoekligging.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
317		Walstraat	38	Woonhuis, met representatieve voorgevel uit circa 1880 in eclectische stijl, mogelijk met oudere kern. Gelegen binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Walstraat. Het onderkelderde diepe pand heeft drie bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt T-vormig zadeldak, het voorschild met de nok evenwijdig aan de straat. Aan de achterzijde een groot tweelaags achterhuis met schilddak. De voorgevel is volledig gepleisterd en bezit een plint pilasters, speklagen, vensteromlijstingen met diamantkoppen en entafelementen, en eindigt boven met een hoofdgestel op consoles. Op de begane grond rechts een ingang met rijke omlijsting en een paneeldeur met bovenlicht, links twee vensters met enkelruits schuiframen. Op de verdieping en in de derde bouwlaag telkens drie vensters met stolpramen. Het grote achterhuis heeft bakstenen gevels (circa 1800), met oude gevelopeningen. Grote houten serre tegen de zuidgevel. De symmetrische gevel aan de tuinzijde (oostzijde) eindigt met een kroonlijst en heeft vensters met strekken en oude ramen. Centraal een balkon op rijke consoles.. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	
318		Walstraat	40	Woonhuis, met representatieve voorgevel uit circa 1860 in eclectische stijl, destijds geplaatst voor twee oudere smalle diepe huizen. Gelegen binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Walstraat. Het onderkelderde diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in twee parallelle schilddaken met gesmoorde pannen en de nok haaks op de voorgevel. Aan de achterzijde is er een L-vormig achterhuis met schilddak. De voorgevel is volledig gepleisterd en bezit een grijs geschilderde plint met kelderlichten, geblokte hoekpilasters, geprofileerde waterlijst en een kroonlijst. De gevel is vier assen breed en heeft op de begane grond een portiek met geprofileerde omlijsting, bordestrap en ingang met paneeldeur met bovenlicht, en voorts drie vensters met afgeronde bovenhoeken en T-schuiframen. Op de verdieping vier vergelijkbare vensters. Het grote achterhuis heeft een zes vensterassen brede bakstenen tuingevel met rechts een risalerend gedeelte en een kroonlijst. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
375		Walstraat	43	Zie ook Vijfhoek 16A. Woonhuis, met traditionele voorgevel uit de late 19de eeuw aan de Walstraat, en een laat 19de-eeuwse gevel met neorenaissancedetails aan de Vijfhoek. Gelegen binnen spievormig bouwblok tussen Walstraat en Vijfhoek, met de voorgevel binnen aaneengesloten straatwanden. Het dwarspand heeft een gerende plattegrond, twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een afgeplat zadeldak met rode pannendekking. Op het oostelijke schild een houten dakkapel met fronton en klauwstukken, op het oostelijke een eenvoudiger dakkapel. Gevel Walstraat in blokverband gepleisterd en eindigend met een architraaflijst en bakgoot op klossen. Boven de gevelopeningen gepleisterde strekken met sluitstenen. Op de begane grond twee ingangen, waarvan één in portiek, twee kleine vensters en een groot venster met T-schuifraam. Op de verdieping twee vensters met T-schuiframen. De gevel aan de Vijfhoek is van baksteen, met gepleisterde speklagen, gemetselde strekken met sluitstenen en een gewijzigd hoofdgestel. In deze gevel een ingang met paneeldeur en bovenlicht en vensters met T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van karakteristieke historische gevelwanden.	
319		Walstraat	48-52	Dubbel woonhuis, met voorgevel met 18de- en 19de-eeuwse kenmerken en mogelijk een oudere kern, Gelegen binnen de aaneengesloten oostelijke straatwand van de Walstraat. Het pand heeft wat betreft het aan de straat gelegen gedeelte twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok evenwijdig aan de voorgevel, die tussen de twee rechter vensterassen een markante knik maakt en hier ook een naad in het metselwerk toont. Op het voorschild een houten dakkapel met fronton. De bakstenen voorgevel, gemetseld in handvormsteen, heeft een gepleisterde plint en eindigt met een houten kroonlijst. Boven en onder de vensters bakstenen rollagen. De begane grond bezit rechts een breed kozijn met twee vroeg 20ste-eeuwse paneeldeuren met bovenlichten, en voorts een breed gewijzigd venster met twee 4-ruts ramen en uiterst links een ingang met gewijzigde detaillering. Op de verdieping drie vensters met vernieuwde 6-ruits (schuif)ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
320		Walstraat	60	Woonhuis (thans kamerverhuur), in zijn huidige vorm rond 1900 ontstaan na samenvoeging van twee smalle oudere huizen van 16de of 17de-eeuwse oorsprong achter een gezamenlijke gevel in neorenaissancestijl. Het pand ligt in de aaneengesloten oostelijke gevelwand van de Walstraat, aan de splitsing met de Vijfhoek. Het deels onderkelderde pand heeft twee bouwlagen en een zolder, opgenomen onder twee parallelle schilddaken met de nok haaks op de voorgevel en een dekking met rode pannen. De voorgevel is vier vensterassen breed en eindigt met een hoofdgestel. De gevel is gemetseld in oranjerode verblendsteen en verlevendigd met decoratieve muurankers, gepleisterde waterlijsten, speklagen en accentstenen in de hanekammen (eerste bouwlaag) en segmentbogen (tweede bouwlaag) boven de gevelopeningen. Beneden een ingang met paneeldeur en bovenlicht en drie vensters met oude kozijnen en vernieuwde ramen. Op de verdieping vier vensters met kunststenen kroonlijstjes, boogvelden met siermetselwerk en oude kozijnen met vernieuwde ramen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en detaillering. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	
196		Waterstraat	2-26	Zie: Nieuwstraat 1-25	
260		Waterstraat	40	Zie: Steenstraat 23	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
321		Waterstraat	54	Fors woonhuis, oorspronkelijk met bedrijfs-/winkelruimte in de aaneengesloten zuidelijke gevelwand van de Waterstraat. De voorgevel heeft een 19de-eeuwse detaillering, maar is in opzet ouder, evenals het casco. Het pand is een dwarshuis met twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een hoge, met rode pannen gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. De voorgevel is gepleisterd met hoge grijs geschilderde plint en een fries met goot op consoles ter afsluiting aan de bovenzijde. Op de begane grond rechts een breed kozijn met centraal een deur met bovenlicht, tussen zijlichten in de vorm van 6-ruits schuiframen. Links in de gevel een ingang met nieuwe deur en 2-ruits bovenlicht, en een venster met 6-ruits schuifraam. Op de verdieping vier vensters met 4-ruits schuiframen en diverse oude muurankers. Hoog opgaande gepleisterde zijgevel in het zicht, met enkele gewijzigde gevelopeningen. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling en diverse details. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
322		Wilhelmina-singel	2	Fors herenhuis (in een blok van drie) uit circa 1900, gebouwd in neorenaissance stijl, binnen de min of meer aangesloten oostelijke gevelwand van de Wilhelminasingel, die na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De herenhuizen zijn deels tegen de flank van de courtine geplaatst. Het pand heeft een onderverdieping, twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde oud Hollandse pannen gedekt afgeplat omlopend schilddak met diverse steekkappen en een schilddak op de risaliet rechts voor. Op de zuidelijke zijgevel sluit haaks een smalle lagere uitbouw aan, voorzien van topgevel en zadeldak. Zeer rijk gelede, overigens naderhand wit geverfde bakstenen gevels met gepleisterde details (speklagen, diamantkoppen, accentstenen in de vensterbogen, lijstwerk in de topgevels, sierbollen, etc.) en siermetselwerkdetails. De drieassige voorgevel heeft rechts een risaliet met kroonlijst, en links een geveldeel, afsluitend met een tuitgevel met hoekpilasters en sierbollen. Boven de gevelopeningen gedrukte korbogen. Vensters met op de begane grond enkelruits en 4-ruits ramen volgens schuifraammodel, en op de verdieping vernieuwde stolpramen met bovenlichten. In de uitbouw tegen de zijgevel de hoofdingang met rijke omlijsting en fronton. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
323		Wilhelmina-singel	3	Fors herenhuis (in een blok van drie) uit circa 1900, gebouwd in eclectische stijl, binnen de min of meer aangesloten oostelijke gevelwand van de Wilhelminasingel, die na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De herenhuizen zijn deels tegen de flank van de courtine geplaatst. Het pand heeft een onderverdieping, twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde oud Hollandse pannen gedekt afgeplat zadeldak met de nok evenwijdig aan de voorgevel. Zeer rijk gelede, overigens naderhand wit geverfde bakstenen voorgevel met gepleisterde details (speklagen, diamantkoppen, accentstenen in de vensterbogen, lijstwerk in de topgevel en siermetselwerkdetails. De drieassige voorgevel heeft links een risaliet met tuitgevel met gemetseld driespasvormig veld, overhoeks geplaatste pilasters en thans verdwenen pinakelbekroningen. Boven de gevelopeningen rijk gevormde segmentbogen met afdeklijsten. De beide vensters rechts op de verdieping zijn geplaatst in een door hoekpilasters geflankeerd gevelveld met dubbele rondboog. In de risaliet beneden een portiek met zijlichten in een rijk gevormde omlijsting met gepleisterde bogen, latei en cirkelvormig bovenlicht. De deels hardstenen bordestrap met ijzeren leuningen leidt naar de voordeur, een rijke paneeldeur met bovenlicht. De vensters hebben enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
324		Wilhelmina-singel	4	Fors herenhuis (in een blok van drie) uit circa 1900, gebouwd in eclectische stijl, binnen de min of meer aangesloten oostelijke gevelwand van de Wilhelminasingel, die na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De herenhuizen zijn deels tegen de flank van de courtine geplaatst. Het pand heeft een onderverdieping, twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde oud Hollandse pannen gedekt omlopend schilddak met steekkappen, onder meer naar de risaliet links voor. Hier bevindt zich een dakkapel met tuitgevel en gepleisterde vleugelstukken. Zeer rijk gelede bakstenen voorgevel met gepleisterde details (speklagen, diamantkoppen, accentstenen in de vensterbogen), en siermetselwerkdetails. De drieassige voorgevel eindigt met een fries met siermetselwerk en diamantkoppen, en een geprofileerde kroonlijst. Boven de gevelopeningen entafelementen met segmentbogen. In de risaliet beneden een portiek met zijlichten in een rijk gevormde omlijsting met kroonlijst, sierbollen en een rondgebogen bovenlicht. De deels hardstenen bordestrap met ijzeren leuningen leidt naar de voordeur, een rijke paneeldeur met bovenlicht. De vensters hebben enkelruits schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
325		Wilhelmina-singel	5-6	Fors dubbel herenhuis uit circa 1900, gebouwd in eclectische stijl, binnen de min of meer aangesloten oostelijke gevelwand van de Wilhelminasingel, die na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De herenhuizen zijn deels tegen de flank van de courtine geplaatst. Het pand heeft een onderverdieping, twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde oud Hollandse pannen gedekt omlopend schilddak. Op het voorschild links een bakstenen dakkapel met gepleisterd gebroken fronton. De dakkapel wordt geflankeerd door grote kandelabers. Rechts een houten dakkapel met fronton. Zeer rijk gelede bakstenen voorgevel met gepleisterde details (waterlijst, speklagen, diamantkoppen, accentstenen in de vensterbogen), en siermetselwerkdetails. De zesassige voorgevel eindigt met een fries met siermetselwerk. Voorts bakstenen pilasters en links een risaliet. Boven de gevelopeningen segmentbogen (eerste bouwlaag) of lateibalken met segmentbogen (tweede bouwlaag). In de eerste bouwlaag twee portieken met daarin paneeldeuren met bovenlichten, bereikbaar via deels hardstenen bordestrappen met ijzeren leuningen. De vensters hebben enkelruits of T-schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
326		Wilhelmina-singel	7-7a	Grote beneden- en bovenwoning uit circa 1900, gebouwd in neorenaissance stijl, binnen de min of meer aangesloten oostelijke gevelwand van de Wilhelminasingel, die na ontmanteling van de vesting in de loop van de 19de eeuw werd aangelegd als onderdeel van een representatieve woonbuurt op de voormalige wallen en bastions aan de zuidoostzijde van de Zwolse binnenstad. De herenhuizen zijn deels tegen de flank van de courtine geplaatst. Het pand heeft een onderverdieping, twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde kruispannen gedekt schilddak met de nok haaks op de voorgevel. Op het voorschild een houten dakkapel met pilasters. De vierassige bakstenen voorgevel heeft een tweeassige risaliet rechts, gepleisterde details (plint, waterlijst, speklagen, accentstenen in de vensterbogen) en sluit af met een hoofdgestel met siermetselwerk in het fries. Boven de gevelopeningen segmentbogen (eerste bouwlaag) of hanekammen. In de eerste bouwlaag rechts twee portieken met daarin paneeldeuren met bovenlichten. Links twee vensters met schuiframen (het linker gewijzigd). Op de verdieping vier vensters met schuiframen. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de representatieve herenhuisbebouwing op de voormalige vestingwal. Architectuurhistorische waarde vanwege het karakteristieke bouwtype, de gaafheid van hoofdvorm, gevelindelingen en details en vanwege de stijlkenmerken. Situationele waarde vanwege prominente ligging en als onderdeel van ensemble herenhuizen.	
339		Wolwever-straat	1	Zie Gasthuisplein 2-4a	

Id	Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
329		Wolwever-straat	34	Woonhuis, vermoedelijk rond 1890-1900 als nieuwbouw gerealiseerd aan de zuidzijde van de Wolweverstraat, op de hoek met de Walstraat, waar het pand een representatieve hoofdgevel heeft, deel uitmakend van de aaneengesloten oostelijke straatwand van deze straat. Het onderkelderde diepe pand heeft twee bouwlagen en een zolderverdieping, opgenomen in een met gesmoorde pannen gedekt schilddak met de nok haaks op de Walstraat. De gevels zijn van baksteen en rijkelijk voorzien van bijzondere details: een bakstenen plint, gemetselde hoekpilasters met gepleisterde accenten, een waterlijst en een hoofdgestel met onder meer diamantkoppen in het fries. Centraal in de gevel aan de Wolweverstraat een risaliet met ingangsportiek met pilasters. In de gevel aan de Walstraat in beide bouwlagen telkens twee vensters met verblendstenen korfbogen met siermetselwerk in de boogvelden, alsmede schuiframen of stopramen met bovenlichten. Van cultuurhistorisch belang als onderdeel van de historische, op smalle percelen ontwikkelde binnenstadsbebouwing van Zwolle. Van architectuurhistorisch belang vanwege de gaafheid van hoofdvorm, gevelindeling, detaillering en stijlkenmerken. Situationele en ensemblewaarde als markant onderdeel van de karakteristieke historische gevelwand.	

Bijlage 4 Cultuurhistorie onderzoeksgebied Langenholte

CULTUURHISTORISCHE QUICKSCAN

Onderzoeksgebied

Langenholte

Gemeente Zwolle

Onderzoek i.o.v. de gemeente Zwolle, afd. Leefomgeving en Erfgoed, monumentenzorg, december 2014

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON

Opdrachtgever
Gemeente Zwolle. Afdeling Leefomgeving en Erfgoed, monumentenzorg

Analyse en fotografie
drs. C.J.B.P. Frank

Historisch beeldmateriaal
Historisch Centrum Overijssel
Diverse beeldbanken en literatuur

Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen, december 2014, copyright MAB Nijmegen 2014

MONUMENTEN ADVIES BUREAU
drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans
mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
drs. J. de Jong
ing. G. Korenberg
mw. drs. M. Lemmens
mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1, 6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
fax:024-3792477
Info@monumentenadviesbureau.nl / www.monumentenadviesbureau.nl

Inhoud

1 INLEIDING 5

2 SCHETS ONDERZOEKSGEBIED 7

3 HISTORISCH RUIMTELIJKE ONTWIKKELING 17

4 QUICKSCAN CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT 19

5 AANBEVELINGEN 25

6 OBJECTLIJSTEN LANGENHOLTE 26

7 LITERATUUR / BRONNEN 27

1 INLEIDING

1.1 Cultuurhistorie in Langenholte

Langenholte heeft een rijke historie en een langdurige bewonings- en gebruiksgeschiedenis, die getuige archeologische sporen op zijn minst teruggaat tot de vroege middeleeuwen, maar ook in de IJzertijd werd er al gewoond. Langenholte manifesteert zich als een vrij gave oude agrarische buurtschap op een geïsoleerde dekzandopduiking in het open agrarische rivierenlandschap ten noorden van Zwolle, in het gebied van Vecht en Aa. De buurtschap bestaat uit een clustering van historische boerenerven, deels nog met oude boerderijen, aan een fijnmazig netwerk van oude, soms met bomen beplante wegen en deels gelegen aan een kleine driehoekige, met bomen beplante brink. Rondom het boerderijencluster is sprake van een bescheiden akkercomplex, gelegen op de hogere gronden van de dekzandopduiking, De venige laagten rondom dienden als weide- en hooiland.

1.2 Nieuwe bestemmingsplannen in Zwolle

Op 1 januari 2012 is artikel 3.1.6, tweede lid, onderdeel a, van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) gewijzigd. Daarmee dienen cultuurhistorische waarden uitdrukkelijk te worden meegewogen bij het vaststellen van bestemmingsplannen. Dit betekent dat gemeenten een analyse moeten verrichten van de cultuurhistorische waarden in een bestemmingsplangebied en daar conclusies aan verbinden die in een bestemmingsplan verankerd worden. De gemeente Zwolle werkt daarom verder aan de inventarisatie van cultuurhistorische waarden in de verschillende stadsgebieden en het buitengebied. Deze rapportage bevat in kort bestek de analyse van de cultuurhistorische waarden in de buurtschap Langenholte.

De cultuurhistorische analyse wordt in quickscanvorm uitgediept. De quickscan vertelt in het kort het verhaal van het gebied aan de hand van een aantal ruimtelijke thema's en beschrijft de belangrijke relicten van de historische ontwikkeling, die we in het gebied kunnen zien. Deze onderdelen vormen de cultuurhistorische component van Langenholte. Elk afzonderlijk, maar, voor zover daar nog sprake van is, vooral in onderlinge samenhang zijn zij de cultuurhistorische dragers van het gebied.

1.3 De cultuurhistorische quickscan

De volgende onderdelen komen in de quickscan aan de orde:

- Beknopte beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkelingen van het plangebied Langenholte in hoofdlijnen;
- Beschrijving en overzicht van de aanwezige cultuurhistorische aspecten (structuren, bouwkundige objecten, ensembles, groen);
- Kwalificatie van de cultuurhistorische kwaliteit van de bebouwing (indifferent, attentiewaarde, waardevol, zeer waardevol);
- Duiding van de cultuurhistorische waarden, in woord en beeld (Cultuurhistorische kaart)
- Aanbevelingen ter behoud en versterking van de aspecten met een hoge cultuurhistorische waarde;
- Historisch kaart- en beeldmateriaal;
- Het onderzoeksgebied omvat de buurtschap Langenholte. Voor de begrenzing zie afbeelding 1 en paragraaf 2.1.

1.4 Het doel van de analyse

Deze analyse beschrijft de cultuurhistorie in Langenholte ten behoeve van de nieuwe bestemmingsplannen, die voor diverse gebieden in Zwolle zullen worden opgesteld.

In de nieuwe bestemmingsplannen zal ook het cultuurhistorische aspect aandacht krijgen en in vergelijking met de vigerende plannen worden geüpdatet.

1.5 Werkzaamheden

De gegevens voor deze analyse zijn verzameld tijdens veldwerkbezoek aan het gebied (uitgevoerd op 25 september 2014), archiefonderzoek en studie van diverse dossiers en documentaties van de gemeente Zwolle. Dit rapport bevat de in paragraaf 1.3 opgesomde onderdelen. Alle relevante cultuurhistorische aspecten zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart.
De archeologische component maakt geen deel uit van deze quickscan.

Monumenten Advies Bureau, 2014.

afb. 1 Luchtfoto plangebied, via googlemaps.

2 SCHETS ONDERZOEKSGEBIED

2.1 Ligging en begrenzing

Langenholte is een buurtschap in het noordelijke buitengebied van de gemeente Zwolle. De kleine woonkern, een clustering van boerderijen, ligt op een geïsoleerde dekzandopduiking ten zuiden van de samenvoeging van de Vecht en het Zwarte Water en eveneens zuidelijk en westelijk van de dijk langs de Vecht. Het onderzoeksgebied omvat niet alleen het boerderijencluster, maar ook een deel van het omringende agrarische land. Globaal wordt de begrenzing gevormd door de Langenholterdijk (de Vechtdijk), de Brinkhoekweg aan de zuidwestzijde en aan de noordzijde en oostzijde, de Wijde Aa aan de westzijde en de sloot tussen de Brinkhoekweg en Holthagen aan de zuidoostzijde.

2.2 Algemeen historisch ruimtelijk beeld

Het ruimtelijke beeld van het onderzoeksgebied is dat van een oude buurtschap op een geïsoleerde dekzandopduiking in het open agrarische rivierenlandschap. De buurtschap bestaat uit een clustering van historische boerenerven, deels nog met oude boerderijen, aan een fijnmazig netwerk van oude, soms met bomen beplante wegen, en deels gelegen aan een kleine driehoekige, met bomen beplante ruimte. Deze wekt de indruk van een kleine dorpsbrink, maar de oorspronkelijke brink lag vermoedelijk noordelijker. Rondom de boerderijencluster is sprake van een bescheiden akkercomplex, gelegen op de hogere gronden van de dekzandopduiking, waarmee Langenholte ook een esdorpstructuur heeft. De venige laagten rondom dienden als weide- en hooiland. De oudste erven (van voor 1850) liggen langs de buitenranden van de akkergronden. Na 1850 is het aantal erven nog uitgebreid. Dit is deels nog afleesbaar aan de jongere boerderijtypen op deze erven. Enkele historische boerderijen zijn nog steeds agrarisch in gebruik, de meeste zijn echter omgevormd tot woonhuizen.

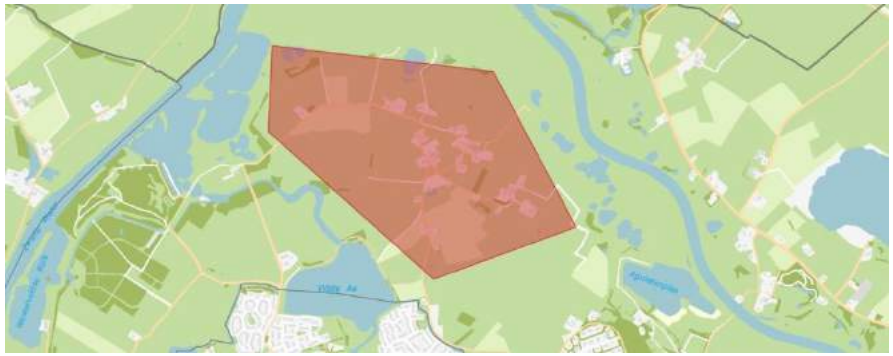

Afb. 2 Globale begrenzing van het onderzoeksgebied (roze vlak).

Afb. 3 Luchtfoto (bron: googlemaps).

Afb.4-7 Langenholte in vogelvlucht. Links boven het boerderijencluster, rechts boven de vier oude erven (voor 1850) ten noorden van de brink. Links onder twee oude erven aan de oostrand van de buurtschap; rechts onder twee rond 1900 gestichte erven aan de zuidzijde van de buurtschap (bingmaps.com).

2.3 Historische ensembles in Langenholte

Buurtschap, boerderijencluster en agrarisch landschap

In het onderzoeksgebied bevindt zich een bijzonder historisch ensemble, bestaande uit een cluster van oude (voor 1850) en nieuwe (na 1850) (voormalige) boerenerven met historische boerderijen en bijgebouwen, in een markante en vrij gaaf bewaarde agrarische nederzettingsstructuur (type esdorp), met een brink en een oude wegenstructuur. Op erven en langs wegen bevinden zich hier en daar historische groenelementen. Het cluster erven met boerderijen vormt een interessant en redelijk gaaf gebouwd historisch ensemble. Dit ensemble is op zijn beurt onderdeel van groter samenhangend geheel, waartoe ook de (voormalige) akkers op de hogere delen van de dekzandopduiking en de laag gelegen hooi- en weidelanden behoren.

Afb. 8 Ensemble Langenholte, buurtschap, boerderijencluster en agrarisch landschap.

2.4 Bebouwingskarakteristiek: historische bebouwing

Inleiding

De historische bebouwing in het onderzoeksgebied bestaat voornamelijk uit historische boerderijen en op het erf aanwezige bijgebouwen. De in het gebied aanwezige woonhuizen zijn alle van vrij recente datum en cultuurhistorisch niet van belang. Andere gebouwtypen zijn in het gebied niet aanwezig.

Boerderijen

De boerderijen bepalen de bebouwingskarakteristiek van Langenholte. Alle boerderijen zijn van het hallehuistype met middenlangsdeel. In het hallenhuis zijn woon- stal- en werkruimten van oudsher onder één dak gecombineerd. Karakteristiek voor de oude hallehuisboerderij is de eenvoudige heldere hoofdvorm: een rechthoekige plattegrond, lage zijgevels en een hoog opgaand steil zadeldak, in dit gebied met afgeschuinde dakschilden (wolfeinden) boven de voor- en de achtergevel. De daken zijn gedekt met riet of met pannen of combinaties van beide. De gevels zijn van baksteen, al naar gelang de ouderdom van de boerderij in handvormbaksteen (tot derde kwart negentiende eeuw) of machinale baksteen (vanaf derde kwart negentiende eeuw). De boerderijen die rond 1900 zijn gebouwd hebben vaak decoratief siermetselwerk, soms in gekleurde baksteen, boven vensters en in friezen. Kozijnen, ramen en deuren zijn van hout, stalvensters soms van gietijzer of beton. De achtergevels hebben een traditionele indeling met een brede dubbele deeldeur in het midden, geflankeerd door kleine stalvensters en staldeuren op de hoeken.

Enkele boerderijen zijn in de loop van de negentiende eeuw aan de voorzijde vergroot met een dwars geplaatst voorhuis, waardoor een T-vormige opzet ontstond (T-boerderij). Soms is het woonhuis naar één zijde uitgebouwd en spreekt men van een krukhuisboerderij.

De oudste boerderijen in Langenholte dateren in hun huidige verschijningsvorm op zijn vroegst uit de vroege negentiende eeuw, maar ze hebben alle nadien

allerlei wijzigingen ondergaan. Vooral in hoofdvorm zijn ze goed bewaard gebleven. In de loop der tijd zijn geveldetails gewijzigd of werden zelfs geveldelen geheel nieuw opgemetseld.

Enkele boerderijen hebben inwendig mogelijk veel oudere bouwrestanten, zoals gebint- en kapconstructies en brandmuren. Het betreft dan boerderijen op erven, die al voor 1832 bestonden.

Wat betreft de oriëntatie van de boerderijen op de erven is geen duidelijke voorkeur te zien. Het bedrijfsgedeelte ligt evenwel nooit volledig van de weg afgekeerd. In het verleden dienden de wegen (begin negentiende eeuw vaak met gras ingezaaid) dan ook als veedriften naar de lager gelegen weidegronden.

Erfbebouwing

Op het erf rond de boerderij vond men een verscheidenheid aan gebouwen, die elk een specifieke rol vervulden in het functioneren van het bedrijf en het gezin. Hiervan zijn in Langenholte sporadisch waardevolle elementen behouden gebleven. Enkele erven hebben nog een vrijstaande veeschuur, die eveneens een hallehuisvormige opzet bezit (Brinkhoekweg 4-6, 53, Zunnebeltweg 5, 9). Veevoer (hooi) werd opgeslagen op de zolders van boerderij en schuren, maar vooral ook in vanwege het brandgevaar elders op het erf geplaatste hooi- of tasbergen. Hiervan zijn nog enkele exemplaren in Langenholte aanwezig, zoals de 2- en 4-roedige hooibergen op de erven van Brinkhoefweg 29 en Holthagen 5. Op het erf van Brinkhoekweg 4-6 staan nog enkele houten schuren.

De belangrijkste voorbeelden

- Brinkhoekweg 4-6
- Brinkhoekweg 13
- Brinkhoekweg 14
- Brinkhoekweg 15
- Brinkhoekweg 29
- Zunnebeltweg 6
- Zunnebeltweg 7

Afb.9 en 10 Historische hallehuisboerderijen Zunnebeltweg 7 en Brinkhoekweg 14

Afb.11 en 12 T-boerderijen met veeschuren Brinkhoekweg 4-6 en 13

Afb.13 en 14 Historische erfbebouwing bij Holthagen 5 en Brinkhoekweg 4-6

2.5 Oude wegen-, perceels- en groenstructuren, water

In het gebied is sprake van een oud wegenpatroon, dat in rudimentaire vorm al aanwezig was in de vroege negentiende eeuw en werd vastgelegd op de kadastrale minuut van circa 1830. Het verloop van de oude wegen is hierop vooral in de perceelstructuren te volgen. In het noordelijke deel van de nederzetting was sprake van een zeer onregelmatig gevormde langgerekte brinkstructuur, die toen nog in bezit was van de Marke Langenholte en niet alleen de meeste erven met elkaar verbond, maar ook met gras was ingezaaid voor het weiden van vee. Vanuit de brink waaieren smalle, bochtige wegen naar de solitair gelegen of kleine groepjes boerderijen.

Na 1850 is het wegennet uitgebreid en kreeg ook de Brinkhoekweg haar huidige beloop en bestrating, waarbij in het noordelijke deel van de nederzetting het beloop van de vroegere brink herkenbaar bleef. Op het snijpunt van de naar het zuiden doorgetrokken Brinkhoekweg en de Zunnebeltweg ontstond eind negentiende eeuw een nieuwe “openbare” ruimte, waar voorheen een akker lag. Deze ruimte kreeg door de ligging tussen de boerderijen en de beplanting met eiken en gras het karakter van een brink.

De noordrand van het onderzoeksgebied wordt begrensd door de Langenholterdijk, de oude dijk langs de rivier de Vecht. De dijk volgt op enige afstand de rivier, maar getuigt door haar bochtige verloop en de vele langs de dijk aanwezige wielen van de roerige strijd tegen het water door de eeuwen heen.

Locatie oudste erven

De voor 1850 gestichte erven (zie de cultuurhistorische waardenkaart en het hiernaast afgebeelde kaartje uit 1832) liggen merendeels aan de noordrand van de het akkercomplex op de dekzandopduiking en worden ontsloten door de langgerekte brinkstructuur met uitlopers in westelijke, oostelijke en zuidelijke richting.

Afb. 15 en 16 Noordelijke deel van Langenholte in 1832 (bron: hisgis.nl) en nu (googlemaps). De rood omkaderde structuur in 1832 is de oude brinkstructuur. In de huidige Brinkhoekweg is het verloop van de oude brink herkenbaar.

De meeste van deze erven bestaan nog, al zijn op enkele in het recente verleden nieuwe woningen gebouwd. Twee erven aan het oostelijke deel van de Zunnebeltweg zijn geheel verdwenen. Na 1850 zijn aan de Zunnebeltweg, aan de Holthagen en de uitlopers van de Brinkhoekweg nog verschillende erven toegevoegd. Ook hier zijn er enkele, waar de oorspronkelijke boerderijbebouwing is verdwenen en vervangen door een woonhuis.

Oude perceelsstructuren

Afgaande op de kadastrale minuut van 1832 zijn in het hele onderzoeksgebied nog veel sporen van de oude perceelsgrenzen behouden gebleven. Deze zijn vaak nog zichtbaar in het landschap in smalle slotenstructuren of houtwallen, hoewel van die laatste weinig elementen behouden zijn gebleven. De vroegere beslotenheid van de lager gelegen terreinen is door het kappen van de houtzingels in de loop van de twintigste eeuw verdwenen.

Van de eenvoudige onregelmatige blokverkaveling van de gezamenlijke landbouwgronden is op de hoogste delen van de dekzandrug het een en ander bewaard gebleven. De lageren delen, in gebruik als hooi- en weidelanden zijn herkenbaar aan de eenvoudige strookvormige verkaveling, hier vooral in de periferie van het onderzoeksgebied, nabij de Langenholterdijk en de Wijde Aa. De oude perceelsstructuren zijn weergegeven op de waardenkaart.

Groenstructuren, negentiende eeuw en ouder

Van de oudere erfbeplantingen zijn weinig relicten meer aanwezig. Het erf van de voormalige boerderij Brinkhoekweg 4-6 wordt aan noord-, west- en zuidzijde nog omzoomd door (fragmenten van) een eikensingel, die vermoedelijk wel teruggaat op een zeer oude situatie (voor 1850).

Delen van de Brinkhoekweg hebben een doorgaande laanbeplanting (merendeels eik), die in oorsprong deels zal teruggaan op de vroege twintigste eeuw, na 1910. Met name de beplanting langs het deel ten zuiden van de “brink” is door de omvang van de bomen zeer bepalend. Grote delen van de weg bleven echter tot ver na de Tweede Wereldoorlog zonder laanbeplanting. Alleen het noordwestelijke deel van de weg had al rond het midden van de negentiende rijen bomen (eik). Van de laat negentiende-eeuwse wegbeplanting resteren hier de eiken nabij Brinkhoekweg 13. Eveneens van oude oorsprong is de rij eiken langs een deel van de Zunnebeltweg, tussen de erven nr. 9 en 5. Deze maakten deel uit van de beplanting langs de oude verbindingstructuur tussen de erven, die in westelijke richting aansloot op de brink.

De oude topografische kaarten getuigen van talloze boomsingels en hakhoutwallen op de perceelsgrenzen. Hiervan zijn op enkele plaatsen slechts fragmenten behouden gebleven.

De huidige “brink” aan de Brinkhoekweg heeft een markante beplanting van vrij jonge eiken. Opvallend zijn de omhaagde tuinen in vooral het zuidelijke deel van de buurtschap.

Solitairen

Bijzondere solitaire bomen treft men op enkele boerenerven aan en nabij de hoek Brinkhoekweg / Zunnebeltweg / Holthagen.

Afb. 17 en 18 Eikenbeplanting langs de Brinkhoekweg.

Afb. 19 en 20 Oude eiken langs de Brinkhoekweg, nabij nr. 7 en langs het erf van nr. 7

Afb. 21 en 22 Omgeving "brink" aan de Brinkhoekweg.

Afb. 23 Monumentale populier op hoek Holthagen – Zunnebeltweg, gezien naar het noorden.

Afb. 24 Beeldbepalende beuk op het voorste deel van het erf van Brinkhoekweg 7.

Afb. 25 Het erf van Brinkhoekweg 4-6 wordt aan de noordzijde begrensd door een rij oude zomereiken.

Afb. 26 Forse solitair, die samen met een haag een oude perceels- en wegstructuur markeert.

Afb. 27 De Zunnebeltweg in noordoostelijke richting, met rechts de boerderij nr. 7. Op de achtergrond staat een reeks oude eiken langs de oostelijke arm van het vroegere (voor 1850) wegenpatroon. Deze arm sloot in westelijke richting aan op de oorspronkelijke brink.

3 HISTORISCH RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

3.1 Vroege ontwikkeling

Dekzandruggen en late natte gronden

Het plangebied maakt deel uit van een complex gebied van dekzandruggen en lage natte gronden in het stroomgebied van de IJssel, Zwarte Water, Vecht en Aa, waarbij vooral de hogere dekzandruggen (oude landduinen) al vroeg door de mens in gebruik werden genomen. Reliëf en bodemgesteldheid bepaalden de inrichting van het landschap. Ten zuiden van het Zwarte Water en de Aa bevindt zich een oude dekzandrug, die in noordwest-zuidoostrichting loopt en waarop de binnenstad van Zwolle, het gebied rond de Hoogstraat en ook delen van de wijk Assendorp zijn gelegen. Ten noorden hiervan bevindt zich een tweede dekzandrug, waarop uiteindelijk Dieze, de Diezerenk en de Oosterenk tot ontwikkeling kwamen. Het noordelijker gelegen Langenholte kwam tot ontwikkeling op één van de meer geïsoleerd gelegen dekzandopduikingen in het stroomgebied van de Vecht.

Op de dekzandrug van Langenholte zijn bij archeologisch onderzoek sporen aangetroffen uit de IJzertijd. Verder wordt niet uitgesloten dat het terrein in de Romeinse tijd en de vroege Middeleeuwen bewoond is geweest. Zeker is dat vanaf de Middeleeuwen / Late Middeleeuwen een es op de dekzandrug is ontstaan. Hierin zijn scherven uit de elfde en twaalfde eeuw aangetroffen. In de Middeleeuwen lagen in Langenholte twee erven, met de naam Hassedyng en Veldyng, die in een archiefstuk uit 1424 worden vermeld. Ook moet er een spieker hebben gestaan, het zogenaamde “Doys Spyker”, genoemd naar de familie Doys.

Was de hoger gelegen dekzandrug de plek om akkerbouw te bedrijven, de lager gelegen gronden werden in gebruik genomen als weidegebied en hooiland, maar hiertoe moest wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten.

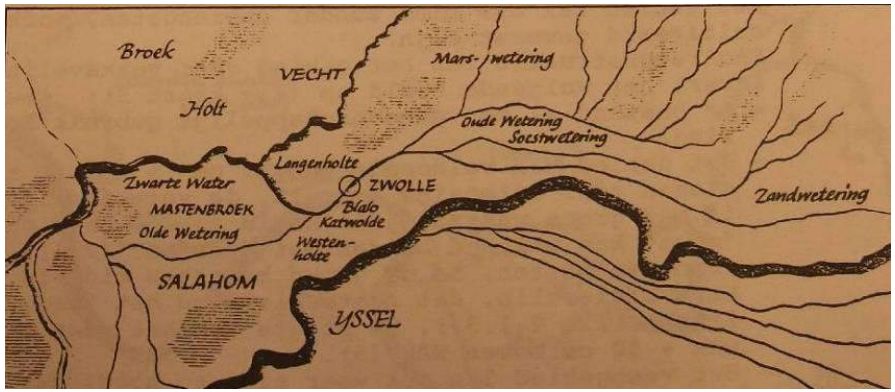

Afb. 28 De IJsselvechtdelta rond 800 na Chr. (Illustratie uit Muffels, Cultuurhistorisch-landschappelijk onderzoek Stadshagen).

Afb. 29 Caarte van het Swartewaater of nette beschryvinge van het vaarwater van de stat Zwol op Hasselt, 1764 1519_KD000197. Het noorden ligt links.

Net als de andere agrarische gemeenschappen in het gebied rond Zwolle was ook Langenholte in markeverband georganiseerd. Deze marke wordt voor het eerste in 1364 vermeld. Grofweg van de twaalfde tot veertiende eeuw werden de lager gelegen gebieden bedijkt.

Nederzettingsvorming

Vanaf de middeleeuwen ontwikkelde zich op de dekzandopduiking een bescheiden agrarische nederzetting, waarbij verschillende boerenerven werden aangelegd langs de randen van de akkers, op de overgang naar de lager gelegen weide- en hooilanden. Deze situatie is tot op de dag van vandaag herkenbaar gebleven, ondanks het feit dat sinds het midden van de negentiende eeuw nog enkele erven werden toegevoegd, zowel in het kerngebied van de nederzetting, als in de periferie, waar in de periode rond 1900 nog enkele kleine veebedrijven zijn gesticht. De Brinkhoekweg werd daarvoor verlengd en deels verlegd en later ook verhard. Langenholte is tot ver in de vorige eeuw een uitsluitend agrarische gemeenschap gebleven. Burgerwoningen werden er tot voor kort niet gebouwd, waarmee de nederzetting zich onderscheidt van de andere buurtschappen in de gemeente Zwolle.

Veel agrarische bedrijven zijn er tegenwoordig niet meer in Langenholte. In de afgelopen decennia hebben verschillende boeren hun agrarische activiteiten gestaakt. De meeste oude boerderijen zijn verbouwd tot woonhuizen, de oude erfbebouwing ging daarbij veelal verloren. Een aantal boerderijen is recentelijk nog gesloopt en vervangen door moderne woningen. Langzaam verandert het agrarisch landschap: langs de west- en noordrand van Langenholte is in aansluiting op het stroomgebied van de Westerveldse Aa en langs de Langenholterdijk natuur ontwikkeld en een groot meer aangelegd (Wijde Aa), als onderdeel van de recreatieve groenvoorzieningen langs de rand van de nieuw aangelegde Zwolse wijk Aa-landen. Het landschap op de dekzandopduiking is door het verdwijnen van boomsingels, houtwallen en bosjes een stuk opener geworden dan vroeger, maar wat wel opvalt is dat de fijnmazige structuren van landweggetjes en oude perceelsgrenzen nog steeds aanwezig zijn.

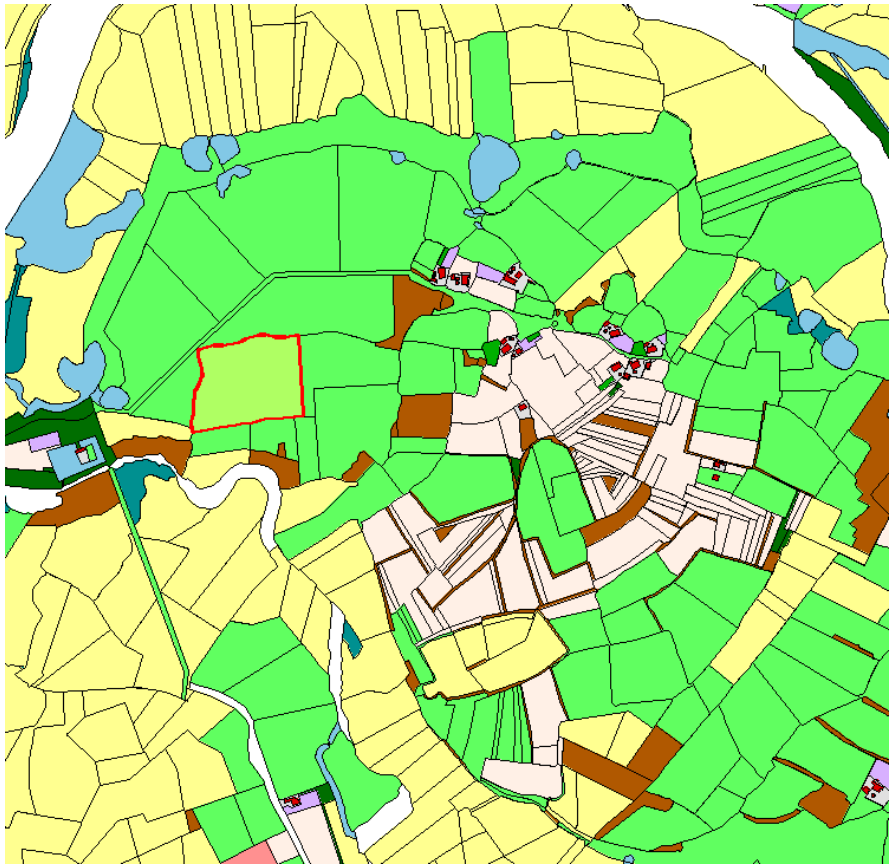

Afb. 30 Langenholte in de kadastrale gemeente Zwollerkerspel, volgens de bewerkte kadastrale minuut van 1832, via www.hisgis.nl. De witte percelen waren in de eerste helft van de negentiende eeuw nog als akkerland in gebruik en liggen op de hoogste delen van de dekzandopduiking. Groen is weiland, geel is hooiland, bruin is hakhout. Met name de hooilanden liggen in de laagste delen van het gebied, aan de noordrand ook grotendeels buitendijks.

Havezathe Westerveld

Direct ten noordwesten van het onderzoeksgebied bevindt zich de plek waar vroeger de in oorsprong middeleeuwse Havezathe Westerveld lag. In 1812 is het rhuyis, dat tussen 1603 en 1606 onder Geert van Warmelo, Dros van Salland, was gebouwd, voor afbraak verkocht 1812. De op de vorige bladzijde afgebeelde kadastrale minuut geeft uiterst links, in het midden het omgrachte huis nog weer. Ook op de hiernaast afbeelde topografische kaart van 1851 is het kasteelterrein nog duidelijk herkenbaar. In de jaren 60 van de vorige eeuw zijn het toen nog bestaande poortgebouw en oude sloten, restanten van het grachtenstelsel, verdwenen.

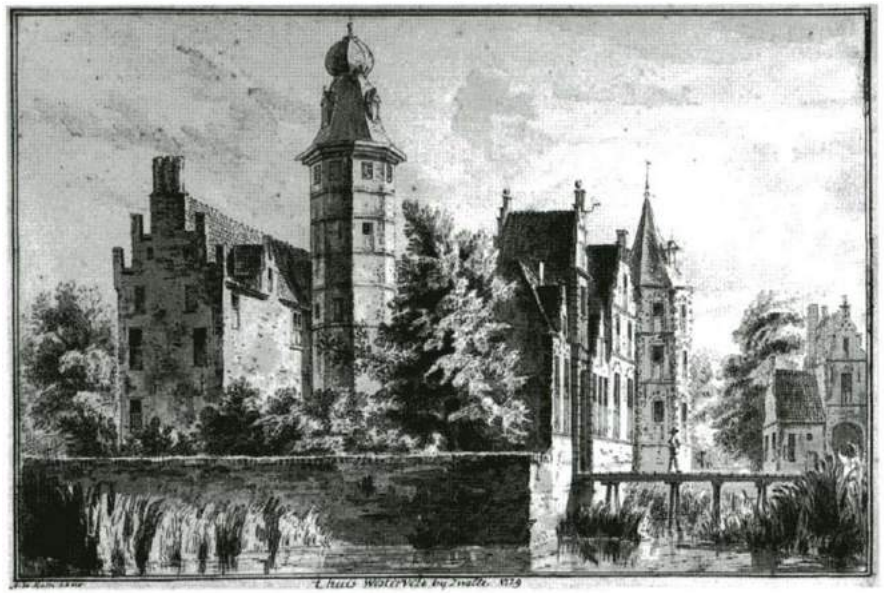

afb. 30 Havezathe Westerveld in 1729, door Abraham de Haen (uit: Inklaar, 2011).

Afb. 31 Detail Topografisch Militaire Kaart (veldminuut) door J.V.D. Dittlinger, 1851 (Nationaal Archief). In de aanduiding van het grondgebruik is de relatief hoog gelegen dekzandopduiking herkenbaar: de akkers zijn in licht gele tint weergegeven, de lager gelegen hooi- en weidelanden in lichtgroen.

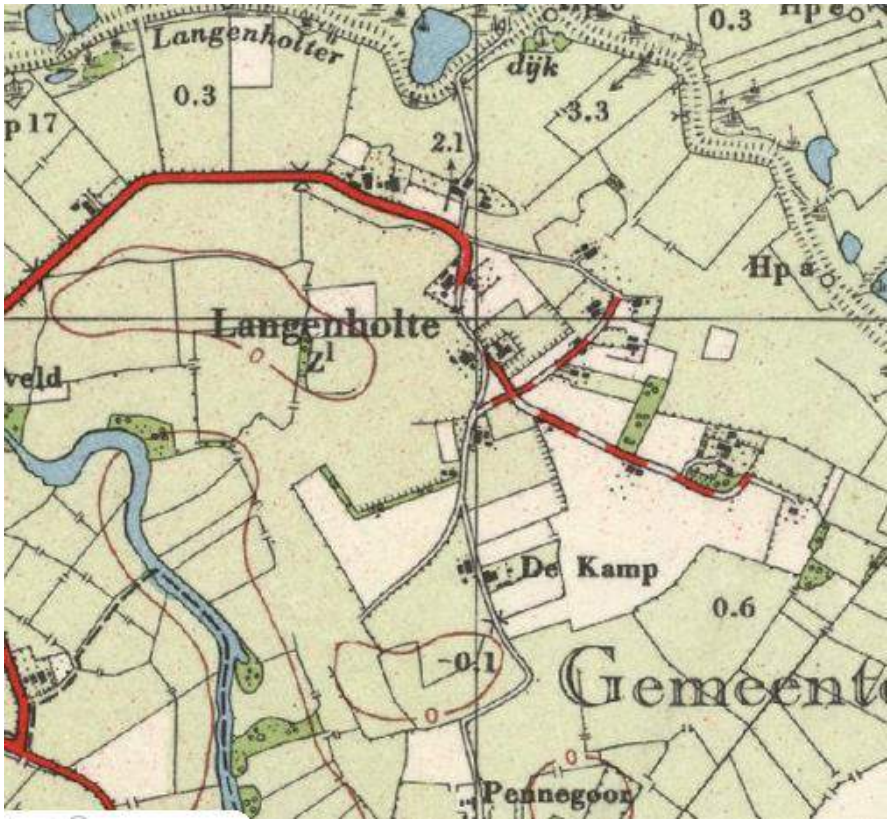

Afb. 32 Langenholte op de Topografische Kaart van 1964 (bron: watwaswaar.nl). De Brinkhoekweg is dan nog niet in rechte lijn doorgetrokken ten zuiden van boerderij De Kamp.

Afb. 33 Langenholte op de Topografische Kaart van 1988 (bron: watwaswaar.nl). De meeste wegen zijn inmiddels verhard, de scherpe bocht is uit de Brinkhoekweg gehaald en er is geendoorgaande verbinding meer van het noordelijke deel van de Zunnebeltweg naar het noordelijke deel van de Brinkhoekweg. Ten westen van Langenholte is in aansluiting op de Westerveldse Aa een groot meer aangelegd (Wijde Aa), als onderdeel van de recreatieve groenvoorzieningen van de wijk Aa-landen aan de noordrand van Zwolle.

4 QUICKSCAN CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT

4.1 Cultuurhistorische waarden: algemene omschrijving

Rijke historie

Het onderzoeksgebied Langenholte heeft een rijke historie en een langdurige bewonings- en gebruiksgeschiedenis, die getuige archeologische sporen op zijn minst teruggaat tot de vroege middeleeuwen, maar ook uit de IJzertijd zijn er sporen aangetroffen. Langenholte manifesteert zich als een vrij gave oude agrarische buurtschap op een geïsoleerde dekzandopduiking in het open agrarische rivierenlandschap ten noorden van Zwolle, in het gebied van Vecht en Aa. De buurtschap bestaat uit een clustering van historische boerenerven, deels nog met oude boerderijen, aan een fijnmazig netwerk van oude, soms met bomen beplante wegen en deels gelegen aan een (niet oorspronkelijke) kleine driehoekige, met bomen beplante brink (van de noordelijker gelegen oorspronkelijke brinkstructuur zijn relicten bewaard gebleven in het verloop van de Brinkhoekweg). Rondom de boerderijencluster is sprake van een bescheiden akkercomplex, gelegen op de hogere gronden van de dekzandopduiking, op de wijze van een es. De venige laagten rondom dienden als weide- en hooiland. Deze indeling is nog steeds afleesbaar. De oudste erven (van voor 1850) liggen langs de buitenranden van de akkergronden. Na 1850 is het aantal erven nog uitgebreid. Dit is deels nog afleesbaar aan de jongere boerderijtypen op deze erven. Enkele historische boerderijen zijn nog steeds agrarisch in gebruik, de meeste zijn echter omgevormd tot woonhuizen en daarbij soms ingrijpend verbouwd. Enkele oude boerderijen zijn gesloopt en vervangen door woonhuizen.

Langenholte is een goed en gaaf voorbeeld van een in oorsprong middeleeuwse agrarische nederzetting op een dekzandopduiking in het Vechtdalgebied, opvallend door de gave samenhang tussen de nog goed herkenbare historische nederzettingsstructuur, belangrijke relicten van het eeuwenoude wegennet en perceleringsstructuren, deels bewaarde groenstructuren (veel oude houtsingels zijn in de loop van de twintigste eeuw gekapt) en een hele reeks oude erven, deels nog met waardevolle historische boerderijen.

Langenholte kenmerkt zich door een vrij hoge belevingswaarde en informatiewaarde, de herkenbaarheid en de kenmerkendheid van het historisch landschap en de invulling daarvan is hoog.

4.2 Historische ruimtelijke structuren

Het onderzoeksgebied heeft als totaal grote historische betekenis vanwege de markante en de nog zeer goed afleesbare ontwikkelingsgeschiedenis vanaf de middeleeuwen, toen Langenholte in zijn huidige vorm als nederzetting is ontstaan. Bij de waardenbepaling van de historische structuren betreft het die aanwezige c.q. zichtbare en nog goed herkenbare structuren, die kenmerkend zijn voor de perioden waarin ze zijn ontstaan, dan wel voor een specifieke ontwikkeling binnen het gebied (functie).

De belangrijkste historische ruimtelijke structuren, tevens weergegeven op de waardenkaart, zijn:

Uit de periode voor 1850

- De hoofdstructuur van de dekzandrugnederzetting, met onderscheid tussen hoog- en lager gelegen gebieden, thans nog steeds deels met eigen gebruikskenmerken.
- De hoofdopzet van de nederzetting met kenmerken van het esdorp (met brink, boerderijenclusters langs de rand van de (voormalige) akkers, erfverbindende wegenstructuur).
- De Langenholterdijk.
- Het wegenpatroon, met Brinkhoekweg, Zunnebeltweg, Holthagen, met middeleeuwse oorsprong, in later tijd door verharding en/of beplanting gefixeerd in het gebied.

- Vele perceelstructuren, al voorkomend op de kadastrale minuut van 1832). Veel van de bijbehorende houtsingels zijn niet meer aanwezig.
- De ligging van de oude boerenerven (al voorkomend op de kadastrale minuut van 1832).
- De afwisselende oriëntatie van de boerderijen, echter nooit met het bedrijfsgedeelte volledig afgekeerd van de openbare weg.

Uit de periode 1850-1940

- Aanvullende wegen, meestal aangelegd op nieuwe erven te ontsluiten.
- De in deze periode toegevoegde boerenerven.

De **historische gelaagdheid** uit zich onder meer in de aanwezigheid van een bijzonder ensemble met cultuurhistorische waarde:

Buurtschap, boerderijencluster en agrarisch landschap
In het onderzoeksgebied bevindt zich een bijzonder historisch ensemble, bestaande uit een cluster van oude (voor 1850) en nieuwe (na 1850) (voormalige) boerenerven met historische boerderijen en bijgebouwen, in een markante en vrij gaaf bewaarde agrarische nederzettingsstructuur (type esdorp), met een brink en een oude wegenstructuur. Op erven en langs wegen bevinden zich hier en daar historische groenelementen. Het cluster erven met boerderijen vormt een interessant en redelijk gaaf gebouwd historisch ensemble. Dit ensemble is op zijn beurt onderdeel van groter samenhangend geheel, waartoe ook de (voormalige) akkers op de hogere delen van de dekzandopduiking en de laag gelegen hooi- en weidelanden behoren. Deze constellatie is goed behouden gebleven.

Gebiedsdelen met beperkte/ geen cultuurhistorische waarde

- Behoudens enkele individuele oude en nieuwe erven met hedendaagse bebouwing verder niet van toepassing.

4.3 Historische bouwkunde

Een deel van de bebouwing in het onderzoeksgebied heeft cultuurhistorische waarde. Dat wil zeggen dat er sprake is van objecten en ensembles die voldoen aan de volgende criteria:

- Objecten en complexen met architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie;
- Objecten, complexen en ensembles met een bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarde, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante locaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks);
- Gaafheid, d.w.z. objecten en ensembles die in belangrijke mate ongewijzigd zijn gebleven sinds de bouwtijd of waarbij wijzigingen zeer zorgvuldig zijn aangebracht. Objecten en ensembles die in sterke mate zijn veranderd door het wijzigen van (winkel)puien, daken (dakkapellen, ophogingen, karakteristieke detailleringen, stukken of sausen van de gevels, etc. voldoen niet aan dit criterium;
- Objecten en complexen met een monumentenstatus (rijks- en gemeentelijke monumenten). Deze ontbreken overigens in het onderzoeksgebied.

►►Waardering van de objecten en ensembles

De bebouwing die aan de eerder in deze paragraaf genoemde criteria voldoet is weergegeven op de bijgevoegde **cultuurhistorische waardenkaart** en tevens in de objectenlijst in hoofdstuk 6. Tevens zijn de objecten (met uitzondering van de reeds beschermde monumenten) opgenomen in het als bijlage opgenomen overzicht met foto en korte omschrijving van de karakteristiek.

Tevens is in deze lijst in kleur de cultuurhistorische kwaliteit weergegeven, zoals die ook op de cultuurhistorische waardenkaart is aangeduid.
In Langenholte betreft het uitsluitend agrarische gebouwen, waaronder een aantal boerderijen, die in oorsprong van voor 1850 dateren. Ook enkele jongere boerderijtypen uit de periode rond 1900 en een boerderij uit de jaren 30 van de twintigste eeuw is in de inventarisatie opgenomen.
De meeste boerderijen zijn ook opgenomen in de in 2002 uitgevoerde "Inventarisatie historische boerderijen in de gemeente Zwolle", door Buro2". In deze inventarisatie bevinden zich ook nog adressen, waar de historische boerderij inmiddels is vervangen door nieuwe bebouwing.

Zeer hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles, met hoge architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is. Sommige objecten zijn reeds beschermd.

Hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles met architectuurhistorische waarden: d.w.z. kenmerkend voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen of vanwege specifieke situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is.

Attentiewaarde:
Objecten en/of ensembles die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied van (enig) historisch belang zijn, maar niet direct beschermenswaardig zijn. De objecten voegen zich in schaal, hoofdvormen en typologie min of meer binnen de historisch gegroeide situatie en dragen dus in beperkte mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

Indifferente waarde:
Objecten en/of ensembles, die niets of weinig aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied toevoegen en ook geen wezenlijk onderdeel vormen van de ontwikkelingsgeschiedenis. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.
In deze inventarisatie is de aandacht nadrukkelijk gericht op de objecten met minimaal een attentiewaarde.

4.4 Historische groenstructuren

Ook de waardevolle historische groenstructuren zijn op de cultuurhistorische waardenkaart weergegeven. Wanneer over "monumentaal" of "waardevol" wordt gesproken gaat het om groen, dat op de gemeentelijke bomenlijst van Zwolle als zodanig is gekwalificeerd.

Parken en plantsoenen

- Niet aanwezig.

Brink

- De huidige driehoekige brink aan de Brinkhoekweg, met relatief jonge eikenbeplanting is in de huidige vorm pas in de tweede helft van de vorige

eeuw ontstaan. De ruimte heeft binnen de historische nederzettingsstructuur vooral waarde als snijpunt van verschillende oude wegen en vanwege de beplanting beeldwaarde.

- In het noordelijke deel van de nederzetting bevinden zich de relicten van de vermoedelijk oorspronkelijke langgerekte brinkstructuur, deels nog zichtbaar in het bochtige verloop van de Brinkhoekweg en de ligging van de verschillende boerderijen, oorspronkelijk langs de noord- en de zuidrand van de brink.

Erven en tuinen

- Enkele erven met oude groenelementen: (restanten van) boomsingels, solitairen, houtwallen. Een aantal erven heeft een waardevolle erfstructuur door de (redelijk) gave samenhang tussen boerderij en bijgebouwen en bovengenoemde restanten. Deze erven zijn op de waardenkaart gemarkeerd. In de lijst met karakteristieke objecten wordt van deze bijzondere waarde gewag gemaakt.
- Hagen langs de openbare weg.

Lijnstructuren

- Markante laanbeplanting van de Brinkhoekweg. Deze is echter deels van vrij recente oorsprong.

Solitaire bomen

In het onderzoeksgebied bevinden zich verspreid in tuinen en in bermen enkele bijzondere solitaire groenelementen. Een aantal daarvan is door de omvang of de ouderdom door de gemeente Zwolle als “waardevol” of “monumentaal” aangemerkt. Ze zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart:

Monumentale bomen in het plangebied (lijst gemeente Zwolle, 7 februari 2013)

- Brinkhoekweg, 1 populier
- Brinkhoekweg, 9 zomereiken
- Brinkhoekweg, 1 schietwilg
- Brinkhoekweg, 1 linde
- Brinkhoekweg, 1 paardenkastanje
- Brinkhoekweg, 1 beuk
- Brinkhoekweg, 1 zomereik
- Brinkhoekweg, 1 zomereik
- Brinkhoekweg, 1 zomereik

Waardevolle bomen in het plangebied (lijst gemeente Zwolle, 7 februari 2013)

- Brinkhoekweg, 1 populier
- Brinkhoekweg, 12 zomereiken
- Brinkhoekweg, 7 zilveresdoorns
- Brinkhoekweg, 1 beuk
- Brinkhoekweg, 2 zomereiken

Herinneringsbomen in het plangebied (lijst gemeente Zwolle, 7 februari 2013:

- Brinkhoekweg, 1 linde

5 AANBEVELINGEN

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan om behoud en versterking van de cultuurhistorische kwaliteit in het plangebied te overwegen. Hierbij komen zowel ruimtelijke aspecten aan de orde als objectgerichte.

5.2 Aanbevelingen t.a.v. de karakteristiek van het gebied

Langenholte is een gebied, waarin het oorspronkelijk dominante agrarische gebruik nog steeds de structuur en de beleving bepalen. De samenhang tussen landschap, landschapsgebruik, wegenpatronen, verkavelingsstructuren, groen, erven en een belangrijk deel van de bebouwing is gaaf behouden gebleven en dient gekoesterd te worden. De gelaagdheid in tijd is leesbaar gebleven in de subtiele veranderingen, die zichtbaar zijn in de erfbebouwing.

In het algemeen wordt aanbevolen het behoud van de landschappelijke kenmerken en historische hoofdstructuur (zie paragraaf 5.3), de karakteristieke bebouwing (zie paragraaf 5.4), het wegenpatroon, de situering van der erven en de karakteristieke groenelementen (5.5) te overwegen, bijvoorbeeld door aanwijzing als beschermd gezicht.

5.3 Aanbevelingen t.a.v. van de hoofdstructuren

Behoud de resterende historische lijnstructuren in het plangebied.

Verdicht het landschap niet verder met nieuwe bouwlocaties, anders dan de voor 1940 gestichte erven.

Behoud het thans nog aanwezige historische wegenpatroon en de vele gave perceelsstructuren. Het valt te overwegen deze te accentueren met nieuw aan te leggen houtwallen, echter alleen waar dit teruggaat op een historische situatie.

5.4 Bebouwing/objecten

Overwogen kan worden om objecten en complexen die van “zeer hoge cultuurhistorische waarde” zijn te beschermen;

Overwogen kan worden de bebouwing met hoge cultuurhistorische waarde zoveel mogelijk te behouden en te herstellen;

Instandhouding/aanpassing van de overige, binnen de context passende bebouwing; middels reguliere welstandstoetsing of bestemmingsplan (attentiewaarde);

Handhaven van de bestaande schaal / dimensionering / oriëntaties / materialisering van de bebouwing, alsmede de hoofdbebouwingskarakteristiek (hallehuisboerderij en varianten daarop) en deze als uitgangspunt nemen bij nieuwe ontwikkelingen;

5.5 Rooilijnen, erfscheidingen, groen, erven, etc.

Handhaven van als monumentaal of waardevol benoemde groenelementen (bomenlanen, solitairen, erfscheidingen); tevens de overige in deze quickscan genoemde karakteristieke groenelementen;

Behoud de restanten van de historische erfinrichtingen, oriëntaties en rangschikking van de historische gebouwen. Geen hoge hagen, dichte groensingels, schuttingen of stenen muren rondom de erven, zeker niet aan de zijde van de openbare weg. Eenvoudige, informele erfinrichtingen, zonder monumentale opritten, bestrate pleinen

Houd het zicht op de erven en de bebouwing relatief open, zodat de erven en de boerderijen zichtbaar blijven in het landschap en vanaf de openbare weg.

Een sprekend voorbeeld van een niet wenselijke situatie is het erf van Zunnebeltweg 4-6, dat de uitstraling heeft van een representatieve landhuisaanleg, met nadrukkelijk aanwezige gemetselde tuinmuren, parkeergelegenheid aan de openbare weg, een riant lusvormige oprijlaan, etc.

6 OBJECTLIJSTEN LANGENHOLTE

Beschermde objecten in het onderzoeksgebied:

- geen

Overige objecten met een zeer hoge cultuurhistorische waarde binnen het onderzoeksgebied:

- Brinkhoekweg 9
- Brinkhoekweg 14
- Zunnebeltweg 7

Overige objecten met een hoge cultuurhistorische waarde binnen het onderzoeksgebied:

- Brinkhoekweg 4-6
- Brinkhoekweg 15
- Brinkhoekweg 29
- Zunnebeltweg 6-8

Overige objecten met een attentiewaarde:

- Brinkhoekweg 7, schuur
- Brinkhoekweg 8-8a
- Brinkhoekweg 23
- Brinkhoekweg 53
- Holthagen 5
- Holthagen 10-12
- Zunnebeltweg 5
- Zunnebeltweg 9

7 LITERATUUR / BRONNEN

- Augusteijn, J., *Historische plattegronden van Nederlandse steden. Overijssel, deel 9.1. De steden van Noordwest-Overijssel*, Alphen aan den Rijn 2002
- Berkenvelder, F.C., *Korte geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 1980
- Berkenvelder, F.C., *Zo was Zwolle rond 1900*, s.d.
- Buijs, A. e.a. (Het Oversticht), *Cultuurhistorische kenschetsen IJsseldelta, Noordwest-Overijsselland en Vechtdal, Reestal en Staphorst-Rouveen*, april 2003.
- Hove, J. ten, *Geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 2005
- Hove, J. ten, "Zwolle, stad in driestromenland", in: *Overijsselse Historische bijdragen,* 122e stuk, 2007, p. 163-176.
- Huismans, W. e.a. (red.), *Als de Dag van Gisteren. Honderd jaar Zwolle en de Zwollenaren*, Zwolle 1991-1993.
- Inklaar, F., *Aa-landen. Een geschiedenis in rood, groen en blauw,* Zwolle 2011.
- Louwen, J. en H. Prins, *Ach lieve tijd. 750 jaar Zwolsen, Zwollenaren en hun….*, Zwolle 1980-1982
- Neefjes, J, O. Brinkkemper, L. Jehee en W. van de Griendt (red.), *Cultuurhistorische Atlas van de Vecht. Biografie van Nederlands grootste kleine rivier*, 2011.
- De Pater, B.C. en B. Schoenmaker, *Grote Atlas van Nederland 1930-1950*, Zierikzee 2005, p.194-195: Topografische Kaart, 1:50.000, Oost-Zwolle, uitgave mei 1941
- Schrier, D.M. van der en J.P. van den Berg, "Hoe de Aa te Zwolle weteringen aantrok", in: *Overijsselse Historische bijdragen*, 116e stuk, 2001, p.53-83.
- Versfelt, H.J., *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Groningen 2003.
- Het Oversticht, *Inventarisatie Jongere Bouwkunst 1850-1940. Beschrijving Gemeente Zwolle*. Zwolle 1988.
- Buro2, *Inventarisatie historische boerderijen in de gemeente Zwolle, Catalogu*, 2002.
- *Toelichting Nationaal Landschap IJsseldelta, bestemmingplan*, Zwolle.
- http://watwaswaar.nl/
- Website beeldbank Overijssel, uitgave van de gemeente Zwolle, mei 2007.

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Brinkhoekweg	4-6	Forse T-boerderij in het kerngebied van de buurtschap Langenholte, op een voor 1832 gesticht erf, bestaande uit een voorhuis uit 1915, en een 19de-eeuws bedrijfsgedeelte (hallenhuis met middenlangsdeel), wellicht met oudere kern. Het voorhuis heeft een pannen gedekt afgewolfd zadeldak en bakstenen gevels met in gekleurde baksteen gemetselde sieraccenten boven de vensters. Het bedrijfsgedeelte heeft een afgewolfd, met riet gedekt zadeldak, thans met grote dakkapellen en dakramen. In de achtergevel klassieke indeling met gewijzigde deeldeuren, stalvensters en staldeuren. Naast de boerderij een hallehuisvormige veeschuur met pannengedekt afgewolfd zadeldak, bakstenen gevels en gave detaillering. Voorts aan de noordrand van het erf een gepotdekselde kleine wagengeschuur met golfplaten dak, mogelijk eerste helft 19de eeuw. Op en rond het erf een reeks oude zomereiken. De boerderij heeft enige architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type, de deels gave detaillering en hoofdvorm en de mogelijk nog oude kern. Voorts hoge landschappelijke waarde als historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap. Tevens is sprake van een waardevolle erfstructuur.	
	Brinkhoekweg	4-6		

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Brinkhoekweg	4-6		
	Brinkhoekweg	7	Op het achterste gedeelte van het erf gesitueerde kleine veeschuur van het hallehuistype, vermoedelijk uit het tweede kwart van de 20ste eeuw. De schuur staat achter een ingrijpend verbouwde hallehuisboerderij met vernieuwd voorhuis, op een na 1850 gesticht erf. De schuur heeft een met rode pannen gedekt afgewolfd zadeldak en bakstenen gevels met houten staldeuren en kleine stalvensters. Er is sprake van enige architectuurhistorische waarde vanwege het streekeigen type en de gave hoofdvorm en detaillering. Voorts enige landschappelijke waarde als onderdeel van een van fraaie historische groenelementen voorzien boerenerf, dat enigszins solitair in het landschap ligt.	
			De sterk verbouwde boerderij Brinkhoekweg 7 op een foto uit 2002 (Inventarisatie historische boerderijen in de gemeente Zwolle).	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Brinkhoekweg	8	Grote voormalige boerderij in het kerngebied van de buurtschap Langenholte, op een voor 1832 gesticht erf. Het betreft een ingrijpend verbouwde en wat betreft gevelwerk en detaillering grotendeels vernieuwd complex, in kern bestaande uit een T-boerderij met dwars geplaatst voorhuis onder schilddak, een hallehuisvormig bedrijfsgedeelte met afgewolfd dak en een direct hiernaast aansluitende voormalige hallehuisvormige veeschuur. Alle daken zijn gedekt met riet. De gevels grotendeels nieuw opgemetseld. De achtergevels hebben klassieke indeling, met deeldeuren in het midden, geflankeerd door stalvensters en staldeuren. Mogelijk inwendig nog oude houtconstructies. De boerderij heeft beperkte architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type, de deels gave hoofdvorm en de mogelijk nog oude kern. Voorts hoge landschappelijke waarde als historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap.	
	Brinkhoekweg	9	Forse T-boerderij aan de noordrand van het kerngebied van de buurtschap Langenholte, op een voor 1832 gesticht erf, bestaande uit een voorhuis uit circa 1900, en een 19de-eeuws bedrijfsgedeelte (hallenhuis met middenlangsdeel), wellicht met oudere kern. Het voorhuis heeft een pannen gedekt schilddak en bakstenen gevels met in gekleurde baksteen gemetselde sieraccenten boven de vensters. Het bedrijfsgedeelte heeft een afgewolfd, met nieuwe pannen zadeldak. In de achtergevel klassieke indeling met dubbele deeldeur, stalvensters en staldeuren. Ten zuidwesten van de boerderij een recentelijk volledig vernieuwde hallehuisvormige veeschuur met pannengedekt afgewolfd zadeldak. Voorts ten westen van de boerderij een 3-roedige hooiberg met betonnen roeden en veelhoekige golfplatenkap. Op en rond het erf diverse markante groenelementen. De boerderij heeft architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type, de deels gave detaillering en hoofdvorm en de mogelijk nog oude kern. Voorts hoge landschappelijke waarde als historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap. Tevens is sprake van een waardevolle erfstructuur.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Brinkhoekweg	9		
	Brinkhoekweg	14	Boerderij (Pennegoor) in de zuidelijke periferie van de buurtschap Langenholte, op een na 1832 gesticht erf. Het betreft een hallehuisboerderij met middenlangsdeel uit de late 19de eeuw, met een volledig met riet gedekt afgewolfd zadeldak en bakstenen gevels met gepleisterde plinten. De gave voorgevel heeft een ingang en vensters met schuiframen en luiken, gemetselde strekken en vlechtingen. In de zijgevels onder meer kleine stalvensters, De achtergevel is nieuw opgemetseld en heeft vernieuwde deel- en staldeuren en stalvensters. Direct ten westen van de boerderij een eenvoudige bakstenen schuur met pannen gedekt zadeldak en met hout beschoten topgevels, mogelijk nog tweede kwart 20ste eeuw. De boerderij heeft architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type, de gave detaillering en hoofdvorm. Voorts landschappelijke waarde als perifeer gelegen historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap. Markante situering terzijde van de doorgaande weg. Tevens is sprake van een waardevolle erfstructuur.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Brinkhoekweg	14		
	Brinkhoekweg	15	Boerderij aan de noordrand van het kerngebied van de buurtschap Langenholte, op een voor 1832 gesticht erf. Het betreft een grote hallehuisboerderij met middenlangsdeel uit de 19de eeuw, waarschijnlijk met veel oudere kern. Het gebouw heeft een fors, met riet gedekt zadeldak met wolfeinden en enkele moderne dakramen, bakstenen (deels gepleisterde) gevels met een deels vernieuwde detaillering, voor zover zichtbaar vanaf de openbare weg. Nieuw opgemetselde achtergevel met centraal deeldeuren en stalvensters. De boerderij heeft enige architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type, de deels gave detaillering en hoofdvorm en de waarschijnlijk nog oude kern. Voorts hoge landschappelijke waarde als historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap. Tevens is sprake van een waardevolle erfstructuur.	
			Brinkhoekweg 15 op een foto uit 2002 (Inventarisatie historische boerderijen in de gemeente Zwolle).	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Brinkhoekweg	23	Voormalige boerderij in het kerngebied van de buurtschap Langenholte, op een voor 1832 gesticht erf. Het betreft een hallehuisboerderij met middenlangsdeel uit de tweede helft van de 19de eeuw. Het pand heeft een volledig met riet gedekt zadeldak met wolfeinden en nieuwe dakkapel en dakramen. Voorts in machinale baksteen gemetselde gevels, met een grotendeels vernieuwde detaillering. Voorgevel met gevelopeningen met strekken en houten luiken. Achtergevel met oorspronkelijke indeling en volledig vernieuwde detaillering. De boerderij heeft vanwege de vele moderniseringen een beperkte architectuur- en bouwhistorische waarde, vanwege het streekeigen type. Voorts hoge landschappelijke waarde als historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap.	
			Brinkhoekweg 23 op een foto uit 2002 (Inventarisatie historische boerderijen in de gemeente Zwolle).	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Brinkhoekweg	29	Boerderij in het kerngebied van de buurtschap Langenholte, aan de brink, op een na 1832 gesticht erf, Het betreft een hallehuis met middenlangsdeel uit circa 1900 (gevelsteen 1904), mogelijk met iets oudere kern. De boerderij heeft een volledig met riet gedekt zadeldak met wolfeinden en bakstenen gevels, deels met gepleisterde plint. In de achtergevel klassieke indeling met dubbele deeldeur, stalvensters en staldeuren en hooiluik midden boven. Direct naast de boerderij een hallehuisvormige veeschuur met gepleisterde gevels en golfplatendak. Ten zuidoosten van de boerderij een 4-roedige hooischuur met gesloten onderbouw en betonnen roeden, derde kwart 19de eeuw. Rechts voor op het erf een tot open schuur verbouwde 3-roedige hooiberg met rieten kap en gesloten houten gevels. De boerderij heeft enige architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type, de deels gave detaillering en hoofdvorm. Voorts hoge landschappelijke waarde als historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap.	
	Brinkhoekweg	53	Boerderij in de zuidelijke periferie van de buurtschap Langenholte, op een na 1832 gesticht erf. Het betreft een hallehuisboerderij met middenlangsdeel uit circa 1900, met een met rode pannen gedekt afgewolfd zadeldak en bakstenen gevels. Voorgevel met vlechtingen en gemetselde segmentbogen boven de vensters. Deze hebben deels nog oorspronkelijke details (kozijnen en glas-in-lood in bovenlichten). Overigens zijn de meest venster- en deurdetails van recente datum. Direct ten oosten van de boerderij een kleine hallehuisvormige veeschuur met pannen gedekt afgewolfd zadeldak met bakstenen gevels en stalvensters. De boerderij heeft enige architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type en de gave hoofdvorm. Voorts landschappelijke waarde als perifeer gelegen historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap. Markante situering terzijde van de doorgaande weg. Tevens is sprake van een waardevolle erfstructuur.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Holthagen	5	Boerderij in de oostelijke periferie van de buurtschap Langenholte, op een voor 1832 gesticht erf. Het betreft een krukhuisboerderij met middenlangsdeel uit de late 19de eeuw, mogelijk met oudere kern, met een vernieuwd, grotendeels met riet gedekt afgewolfd zadeldak op het achterhuis en een schilddak op het voorhuis. Bakstenen gevels, deels met oorspronkelijke indeling met vernieuwde detaillering. Het voorhuis geeft grote vensters met ramen met T-indeling en houten luiken. Ten oosten van de boerderij een tweetal middels een afdak gekoppelde hooibergen, één met schilddak en vier betonnen roeden, de ander met een zadeldak en twee betonnen roeden, beide uit het midden van de 20ste eeuw. Een naast de boerderij staande veeschuur is onlangs gesloopt. De boerderij heeft enige architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type en de gave hoofdvorm. Voorts landschappelijke waarde als perifeer gelegen historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap.	
	Holthagen	5		

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Holthagen	10-12	Kleine boerderij in de oostelijke periferie van de buurtschap Langenholte, op een in 1938 gesticht erf. Het betreft een hallehuisboerderijtje in traditioneel-zakelijke stijl, kenmerkend voor de laten jaren 30. Het pand heeft wit geschilderde bakstenen gevels en een met rode pannen gedekt zadeldak met wolfeinden en gemetselde schoorstenen. Voorgevel met vensters met roedenramen en luiken. Het voorhuis springt ten opzichte van het achterhuis iets in. Aanbouw met plat dak tegen de rechter zijgevel. Achter op het erf een 3-roedige hooiberg met betonnen roeden en een 6-hoekige kap. De boerderij heeft enige architectuurhistorische waarde vanwege het voor het tweede kwart van de 20ste eeuw kenmerkende traditionele type en bouwstijl en de gave hoofdvorm. Voorts landschappelijke waarde als perifeer gelegen historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap.	
	Zunnebeltweg	5	Voormalig boerenerf, dat na 1850 aan Langenholte is toegevoegd, markant gesitueerd ten westen van de bochtige Zunnebeltweg, die met een grote bocht om het erf heenloopt. Oorspronkelijk liep de weg tussen beide gebouwen door. Op het erf een ingrijpend gemoderniseerde hallehuisboerderij met middenlangsdeel, met vernieuwde gevels en kap met grote dakkapellen. De architectuurhistorische waarde is gering. Direct oostelijk en prominent zichtbaar in de bocht van weg ligt een veeschuur, eveneens een hallehuis, vermoedelijk uit het tweede kwart van de 20ste eeuw en mogelijk enige tijd bewoond geweest, getuige de indeling van de voorgevel. In hoofdvorm goed behouden gebleven. Vooral landschappelijke waarde als historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap. Het complexje heeft door de bijzondere situering voor de omgeving hoge beeldwaarde.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Zunnebeltweg	5		
	Zunnebeltweg	6	Boerderij aan de oostrand van de buurtschap Langenholte, op een na 1832 gesticht erf. Het betreft een T-boerderij met middenlangsdeel uit de late 19de eeuw, met een dwars geplaatst voorhuis met pannen gedekt schilddak en bakstenen schoorstenen, en een bedrijfsgedeelte, waarvan het zadeldak met wolfeind eveneens met pannen is gedekt. Bakstenen gevels, deels met oude detaillering. De voorgevel heeft oorspronkelijke indeling, met centraal een ingang met paneeldeur en bovenlicht, en aan weerszijden hoge vensters met strekken en schuiframen. Direct naast de boerderij (en via tussenlid gekoppeld) een hallehuisvormige veeschuur met bakstenen gevels en een met pannen gedekt zadeldak met wolfeinden, deels met originele stalvensters en –deuren. De boerderij heeft enige architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type en de gave hoofdvorm en detaillering. Voorts landschappelijke waarde als perifeer gelegen historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap. Tevens is sprake van een waardevolle erfstructuur.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Zunnebeltweg	7	Boerderij aan de oostrand van de buurtschap Langenholte, op een voor 1832 gesticht erf. Het betreft een hallehuisboerderij met middenlangsdeel uit het midden van 19de eeuw, zeer waarschijnlijk met een oudere kern. De boerderij heeft een fors, volledig met riet gedekt zadeldak met wolfeinden en bakstenen gevels met gepleisterde plinten. De voorgevel is opmerkelijk gaaf behouden, en heeft gevelopeningen met gemetselde strekken, vlechtingen, vensters met oude kozijnen en roedenramen (schuiframen) en luiken, een ingang met houten deur en bovenlicht en ene zolderluik. Ook in de overige gevels enkele originele onderdelen maar ook vernieuwde details. De achtergevel heeft een klassieke indeling met dubbele deeldeur in het midden, geflankeerd door stalvensters en staldeuren. Op het erf enkel houten kippenschuren en een betonnen mestvaalt. De boerderij heeft hoge architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type en de gave hoofdvorm en detaillering en de waarschijnlijk aanwezige oudere kern. Voorts landschappelijke waarde als historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap. Markante situering terzijde van de doorgaande weg. Tevens is sprake van een waardevolle erfstructuur.	
	Zunnebeltweg	7		

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
 	Zunnebeltweg	9	Boerderij aan de noordrand van het kerngebied van de buurtschap Langenholte, op een voor 1832 gesticht erf. Het betreft een hallehuisboerderij met middenlangsdeel uit de 19de eeuw, mogelijk met een oudere kern. Het gebouw heeft een fors, met moderne pannen gedekt zadeldak met wolfeinden, voorts bakstenen met een deels vernieuwde detaillering. Direct naast de boerderij een kleine veeschuur, eveneens van het hallehuistype, met vernieuwd dak en bakstenen gevels. Ten zuiden van de boerderij staat een veelhoekige 3-roedige hooiberg met ijzeren kap. De boerderij heeft enige architectuur- en bouwhistorische waarde vanwege het streekeigen type en de gave hoofdvorm. Dit geldt ook voor de bijgebouwen. Voorts hoge landschappelijke waarde als historisch onderdeel van de buurtschap Langenholte en de inbedding in het oude agrarische landschap. Tevens is sprake van een waardevolle erfstructuur.	
	Zunnebeltweg	9	Zunnebeltweg 9 op een foto uit 2002 (Inventarisatie historische boerderijen in de gemeente Zwolle).	

Bijlage 5 Cultuurhistorische analyse Diezerpoort

DIEZERPOORT
CULTUURHISTORISCHE ANALYSE
Projectgebied Diezerpoort, Gemeente Zwolle

Onderzoek i.o.v. de gemeente Zwolle, afd. monumentenzorg en archeologie en afdeling Strategie en Ruimte
September 2010

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON

Opdrachtgever
Gemeente Zwolle
Afdeling Ruimte & Strategie
Afdeling Stad & Landschap
Monumentenzorg en archeologie

Analyse en fotografie
drs. C.J.B.P. Frank
drs. J.H.J. van Hest

Historisch beeldmateriaal
Historisch Centrum Overijssel
Diverse beeldbanken en literatuur
Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen, september 2010, copyright MAB Nijmegen 2010
Website: www.monumentenadviesbureau.nl

MONUMENTEN ADVIES BUREAU
drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans

mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
mw. V. Delmee BSc
drs. J.H.J. van Hest
ing. G. Korenberg
mw. drs. M. Lemmens
mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
fax:024-3792477
E-mail: Info@monumentenadviesbureau.nl

CULTUURHISTORISCHE INPUT PLANGEBIED DIEZERPOORT ZWOLLE

INHOUDSOPGAVE:

1 INLEIDING **4**
1.1 Cultuurhistorie in Diezerpoort 4
1.2 Diezerpoort verandert 4
1.3 De cultuurhistorische analyse 4
1.4 Het doel van de analyse 5
1.5 De opzet van het onderzoek, rapportage 5

2 SCHETS PLANGEBIED **6**
2.1 Ligging en begrenzing 6
2.2 Hoofdstructuur, algemeen 6
2.3 Dieze West, algemeen historisch ruimtelijk beeld 7
2.4 De buurten in Dieze West nader beschouwd 9
2.5 Dieze Oost, algemeen historisch ruimtelijk beeld 13
2.6 Bebouwingskarakteristiek; historische bebouwing 16
2.7 Groenstructuren 22

3 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING **26**
3.1 Vroege ontwikkeling 26
3.2 Dieze 28
3.3 De Bagijneweide 30
3.4 Na de middeleeuwen 32
3.5 Grote veranderingen in de 20ste eeuw 45
3.6 Na de Tweede Wereldoorlog 50

4 CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT **57**
4.1 Cultuurhistorische waarden, algemene omschrijving 57
4.2 Historische ruimtelijke structuren 57
4.3 Historische bouwkunde 60
4.4 Historische groenstructuren 62

5 AANBEVELINGEN **65**
5.1 Inleiding 65
5.2 Aanbevelingen t.a.v. de karakteristiek gebied 65
5.3 Aanbevelingen t.a.v. de hoofdstructuren 65
5.4 Bebouwing/objecten 65
5.5 Rooilijnen, erfscheidingen, groen, etc. 65

6 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED **66**

7 LITERATUUR / BRONNEN **69**

Bijlage: ontwikkelingskaarten Dieze **70**

LIJST CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE BEBOUWING **73**

BIJLAGEN :
- **Cultuurhistorische waardenkaart**

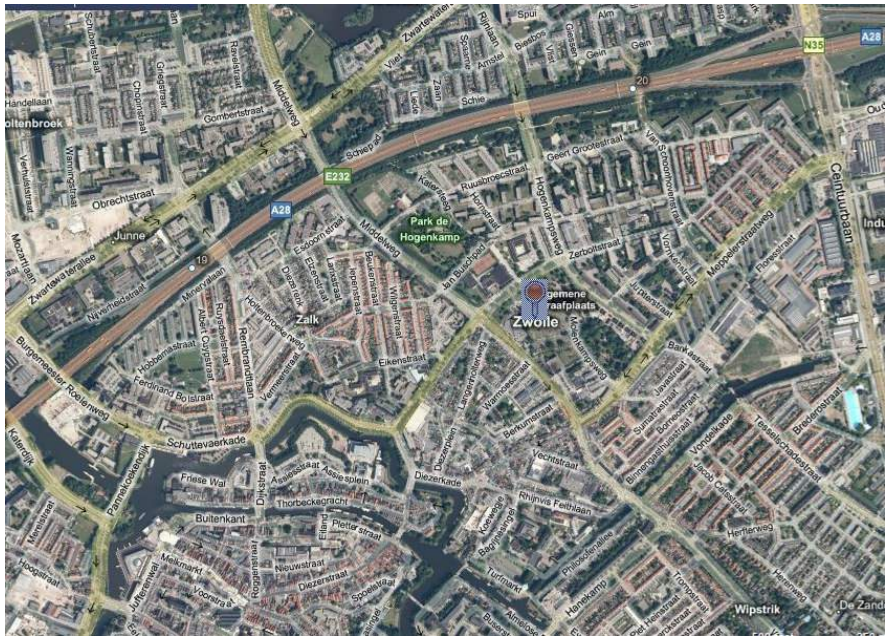

Luchtfoto situatie circa 2010 (bron: bingmaps.com).

1 INLEIDING

1.1 Cultuurhistorie in Diezerpoort

Ten noordoosten van de Zwolse binnenstad ligt de grote wijk Diezerpoort, een stadsgebied met een rijke geschiedenis, ontwikkeld vanuit de kleine voorstad, die in de middeleeuwen was ontstaan langs de uitvalsweg naar Berkum en Meppel. Een eeuwenoud stratenpatroon was het uitgangspunt voor een ogenschijnlijk organisch tot ontwikkeling gekomen, intensief bebouwde "nieuwstad", die uiteindelijk vaste vormen kreeg na de laatste grote wijzigingen aan de vestinggordel rond de binnenstad van Zwolle. Op de Bagijneweide, van oudsher domicilie van onder andere blekerijen, ontstond na de komst van de HBS en het Ziekenhuis een woonbuurt met arbeiderswoningen én voorname herenhuizen.
Op de uitgestrekte Diezerenk groeide vanaf het eerste kwart van de 20ste eeuw in fasen een grote woonwijk, die een rijk geschakeerd beeld geeft van de opeenvolgende stedenbouwkundige en architectonische opvattingen gedurende de vorige eeuw. De Diezerpoort huisvestte vooral arbeiders, voorwie door woningbouwverenigingen en particulieren verschillende complexen zijn gerealiseerd. Voor de Tweede Wereldoorlog gebeurde dat in eenvoudige tuindorpachtige structuren, na 1950 volgens de modernistische uitbreidingsplannen. Tevens was er ruimte gereserveerd voor groenvoorzieningen op wijk- en buurtniveau, scholen, kerkgebouwen, sportvoorzieningen en een bedrijventerrein.
In het hart van Diezerpoort liggen de twee historische begraafplaatsen.

Van die lange en rijke historie zijn allerlei relicten en structuren behouden gebleven. Vaak nog goed herkenbaar, zoals de compact bebouwde "Nieuwstad" met zijn historische perceleringen en de Rhijnvis Feithlaan, met de voorname rij herenhuizen, waarvan er vele zijn beschermd als gemeentelijk monument. Andere voorbeelden zijn de "tuindorpen" uit de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw en de prestigieuze stadsuitbreiding uit de jaren vijftig en zestig. De verstedelijking van het gebied ging ten koste van het platteland van de Diezerenk, dat grotendeels werd weggevaagd. Toch bewaart Diezerpoort ook van deze voorgeschiedenis bijzondere sporen: een netwerk van oude landweggetjes, waartussen de vooroorlogse uitbreidingswijkjes een plaats vonden en zelfs nog enkele relicten van de vroegere agrarische bebouwing.

1.2 Diezerpoort verandert

"Diezerpoort is volop in beweging", constateert het *Ontwikkelingskader Diezerpoort.* De gemeente Zwolle investeert samen met de wijkbewoners, de ondernemers, woningbouwcorporaties en andere partners in de wijk, die een langdurig traject is ingegaan van sociale en economische vernieuwing. Die zal zich ook gaan vertalen in fysieke ingrepen in de wijk en nieuwe bouwprojecten. Het streven is dat dit gebeurt met respect voor bewoners, duurzaamheid en de cultuurhistorische waarden.
Het *Ontwikkelingskader* biedt inspiratie en randvoorwaarden voor de veranderingen aan.

De in deze rapportage gepresenteerde cultuurhistorische analyse is een verdere verdieping van historische component van de wijk. De analyse vertelt het verhaal van de Diezerpoort aan de hand van een aantal belangrijke ruimtelijke thema's en beschrijft de belangrijke relicten van de historische ontwikkeling, die we in het gebied kunnen zien. Deze onderdelen vormen de cultuurhistorische component van de Diezerpoort. Elk afzonderlijk, maar vooral in onderlinge samenhang met het stadsgebied zijn zij de cultuurhistorische dragers van het gebied.

1.3 De cultuurhistorische analyse

De volgende onderdelen komen in de analyse aan de orde:

- Beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkelingen van de Diezerpoort in hoofdlijnen;
- Beschrijving en overzicht van de aanwezige cultuurhistorische waarden (structuren, objecten);
- Kwalificatie van de cultuurhistorische kwaliteit van alle aanwezige bebouwing (indifferent, attentiewaarde, waardevol, zeer waardevol);
- Duiding van de cultuurhistorische waarden, in woord en beeld (Cultuurhistorische kaart)
- Aanbevelingen ter behoud en versterking van de aspecten met een hoge cultuurhistorische waarde;
- Historisch kaart- en beeldmateriaal;

De ontwikkeling van het gebied wordt geschetst aan de hand van een aantal cultuurhistorische thema's, die voor de wijk kenmerkend zijn.

De cultuurhistorische thema's zijn:
1. Het ontstaan van de Diezerpoort: ontwikkeling van het landschap;
2. De Nieuwstad of Voorstad: de eerste stap naar verstedelijking;
3. De 19de eeuw: Zwolle treedt buiten de vesting;
4. Tuindorpen in het interbellum;
5. Naoorlogse steden- en woningbouw: Dieze Oost;
6. Veranderingen langs de stadsgracht;

Het onderzoeksgebied omvat de wijk Diezerpoort ten noordoosten van de stadskern van Zwolle (zie het bijgevoegde kaartmateriaal).

1.4 Het doel van de analyse

Deze analyse beschrijft de cultuurhistorie in de Diezerpoort en levert daarmee de input voor de wijkvernieuwing, die wordt voorbereid. Het uiteindelijke doel is om een "overall"plan te maken, dat duidelijk in de waardevolle omgeving verankerd is. Diezerpoort is een gebied waar bewoners en bezoekers zich thuis moeten voelen, de bijzondere geschiedenis kunnen beleven. Een gebied met een eigen identiteit en dynamiek.
De analyse biedt het kader om de afzonderlijke plannen onderling af te stemmen en dient als inspiratiebron voor eigenaars, gemeente en ontwerpers. Op deze manier zal de unieke identiteit van Diezerpoort opnieuw kleur krijgen.

1.5 De opzet van het onderzoek, rapportage

De gegevens zijn verzameld tijdens veldwerkbezoek aan het gebied, archiefonderzoek en studie van diverse dossiers en documentaties van de gemeente Zwolle. Dit rapport bevat achtereenvolgens een beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkeling van het plangebied, een duiding van de cultuurhistorische waarden en kwalificatie van de kwaliteit, waarbij als belangrijk bestanddeel een overzichtslijst van de aanwezige bouwkundige elementen, waaronder de in cultuurhistorisch opzet belangwekkende objecten, complexen en ensembles is toegevoegd. De in deze lijst opgenomen adressen zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart, waarop ook andere cultuurhistorisch waardevolle aspecten zijn weergegeven. Hoofdstuk 5 geeft aanbevelingen en de kansenanalyse van de parelplannen. Tenslotte is er een literatuur- en bronnenlijst toegevoegd.

Monumenten Advies Bureau, september 2010

2 SCHETS PLANGEBIED

2.1 Ligging en begrenzing

Het projectgebied Diezerpoort omvat een groot stadsgebied ten noordoosten van de stadskern van Zwolle. Aan de noordwest- en noordzijde wordt het gebied begrensd door de A28, aan de oostzijde door de Ceintuurbaan (onderdeel van de Ring), aan de zuidoostzijde door de Nieuwe Vecht en aan de zuidzijde door het Almelose Kanaal en de noordelijke singelgracht rond het stadscentrum van Zwolle.

2.2 Hoofdstructuur, algemeen

Stadsgebied met buurten van onderscheidend karakter
Diezerpoort wordt omkaderd door een aantal sterk scheidende structuren (water aan de zuidoost- en zuidzijde, de brede A28 aan de noordzijde, en de Ring aan de oostzijde). Hierdoor lijkt de wijk ondanks de vele verbindingen naar buiten een op zich zelf staand element in het Zwolse stedelijke weefsel. Binnen de wijk ligt een zevental buurten, elk met een geheel eigen karakter, gevolg van de lange tijdspanne, waarbinnen de wijk zijn huidige vorm heeft gekregen: Dieze Centrum, Bagijneweide, Het Noorden, de Schildersbuurt, de Bomenbuurt (Bollenbieste), de Indischebuurt en Dieze Oost (Hogenkamp, Meppelerstraatweg Zuid en bedrijventerrein Floresstraat). De hoofdwegenstructuur bestaat uit een netwerk van enkele in oorsprong eeuwenoude landwegen en een veel jonger stratenplan, dat in hoofdzaak uit de decennia direct na de Tweede Wereldoorlog stamt.

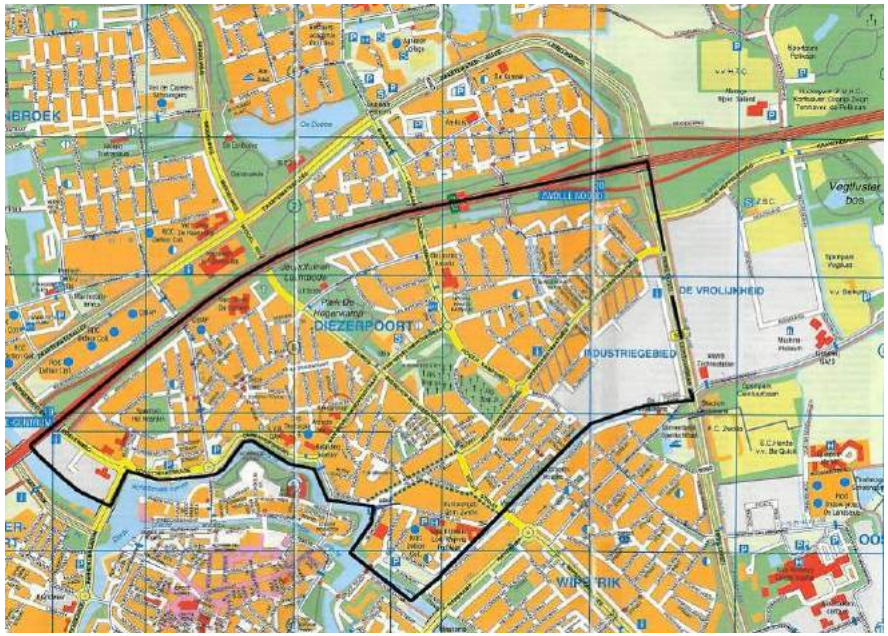

Afb. 1 Begrenzing onderzoeksgebied.

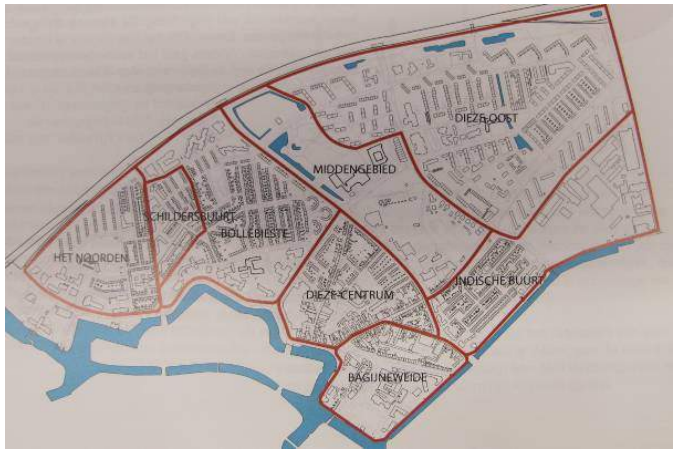

Afb. 2 Indeling in buurten, volgens Ontwikkelingsvisie Nieuwstad Diezerpoort, 2009.

2.3 Dieze West, algemeen historisch-ruimtelijk beeld

Oudste structuren
In het zuidwestelijke deel van de wijk (ten zuiden van de as Middelweg-Bisschop Willebrandlaan-Vechtstraat, ook wel Dieze West genoemd) bevinden zich de oudste wegen, die in wezen op zijn minst terug gaan tot de late middeleeuwen (Thomas a Kempisstraat-Meppelerstraatweg, Vechtstraat, Diezerplein-Langenholterweg, Diezerenk, Holtenbroekerweg). Het zijn in oorsprong oude uitvalswegen richting de dorpen en buurtschappen ten noorden van Zwolle en eenvoudige ontsluitingswegen van het enkgebied, dat hier eens lag (Diezerenk). Langs deze wegen ontstond vanaf de late middeleeuwen vooral nabij het centrum van Zwolle een vrij dichte lintbebouwing. De wegen zijn nu nog te herkennen aan hun licht slingerende verloop en de zeer gevarieerde lintbebouwing uit uiteenlopende tijdsperioden. Vanaf het einde van de 19de eeuw is deze structuur langzaamaan verder uitgebreid, waarbij op de tussenliggende terreinen bescheiden planmatige woningbouw werd gerealiseerd langs nieuw aangelegde straatjes.

De oude Bagijneweide met de voormalige lijnbaan (thans Rhijnvis Feithlaan) ontwikkelde zich na de komst van de HBS en het Sophiaziekenhuis tot een vrij voorname woonbuurt met aaneengesloten herenhuisbebouwing. Langs de stadsgracht behield dit buurtje nog lang veel bedrijvigheid, gericht op het water en het eindpunt van de tramlijn, die hier lag.

Interbellum
In het Interbellum werden zoals gezegd tussen de oude linten kleinschalige woningbouwcomplexen gerealiseerd met merendeels grondgebonden geschakelde woningen met tuintjes, in de traditie van de tuindorpen. De Schildersbuurt, Bomenbuurt (Bollenbieste) en de Indische Buurt (ten noorden van de Vechtstraat, parallel aan de Nieuwe Vecht) zijn hier de nog bestaande voorbeelden van. Het zijn buurtjes met een eenvoudig orthogonaal stratenplan, die binnen de hoofdstructuren nogal op zichzelf staan. Enkele oude buurtjes zijn door ingrijpende saneringen geheel vernieuwd (omgeving Berkumstraat-Warmoesstraat, Rembrandtstraat-Frans Halsstraat, deels met behoud van het oude stratenplan.

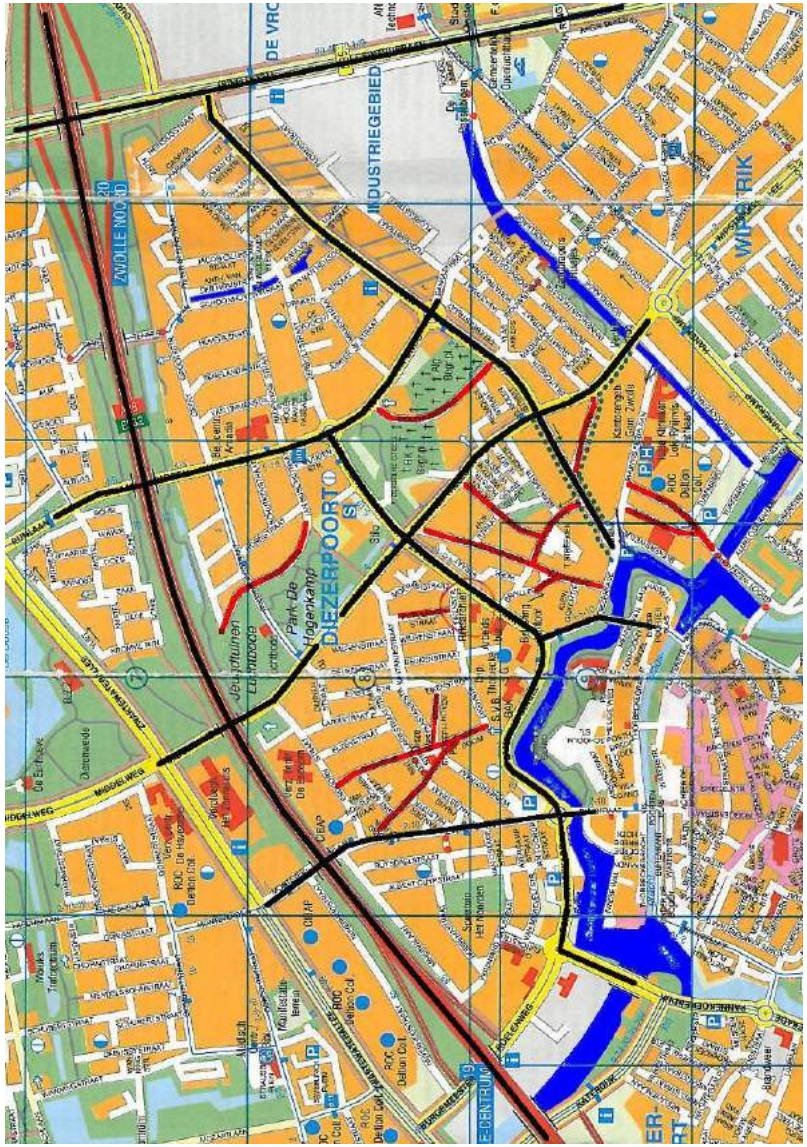

Afb. 3 De hoofdstructuren in Diezerpoort. In zwart de belangrijkste straten en wegen en rood de overige straten, die op zijn minst teruggaan tot de late middeleeuwen (en te zien op de plattegrond van Jacob van Deventer).

Ter hoogte van de Zamenhofsingel langs de stadgracht is in het derde kwart van de 20ste eeuw een deels nog laat 19de-eeuws wijkdeel volledig verdwenen bij de aanleg van de Van Wevelinkhovenstraat, die een nieuwe verbinding naar Dieze Oost zou gaan vormen. Langs de singel en de nieuwe wijkontsluitingsweg kwam ruimte voor grootschalige kantoorbebouwing (Belastingkantoor. GAK, Arbeidsbureau, later het Rijksarchief) en het overdekte wijkwinkelcentrum Diezerpoort. Aanpalende woonbuurtjes zijn hier flink gesaneerd (omgeving Braillestraat, Moerbeistraat).

Naoorlogs
Vanaf de jaren vijftig zijn in het westelijke deel van Dieze West grote restruimten verder opgevuld met merendeels grondgeboden geschakelde woningen. Alleen aan de noordwestrand (Minervalaan) werd een groot complex etagewoningen gerealiseerd, geordend in lange portiekflats (strokenbouw) in een ruime groenstructuur. Langs de Esdoornstraat is de wijkrand ingevuld met een kerk en enkele schoolgebouwen.
Langs de tot belangrijke wijkontsluitingsweg gepromoveerde Middelweg werden eveneens langgerekte blokken portiekflats geplaatst, die het stedelijke karakter van deze weg benadrukken.
In de uiterste westhoek van Dieze West, aansluitend op singelgracht en Zwarte Water, bevindt zich een aantal grote bedrijfs- en kantoorpanden, die in het kielzog van de nieuwe infrastructuur (A28, Burgemeester Roelenweg, de verbrede Schuttevaerkade) werden opgericht. In feite leeft hiermee de vroegere bedrijvigheid voort, die langs de stadsrand en het Zwarte Water was te vinden.

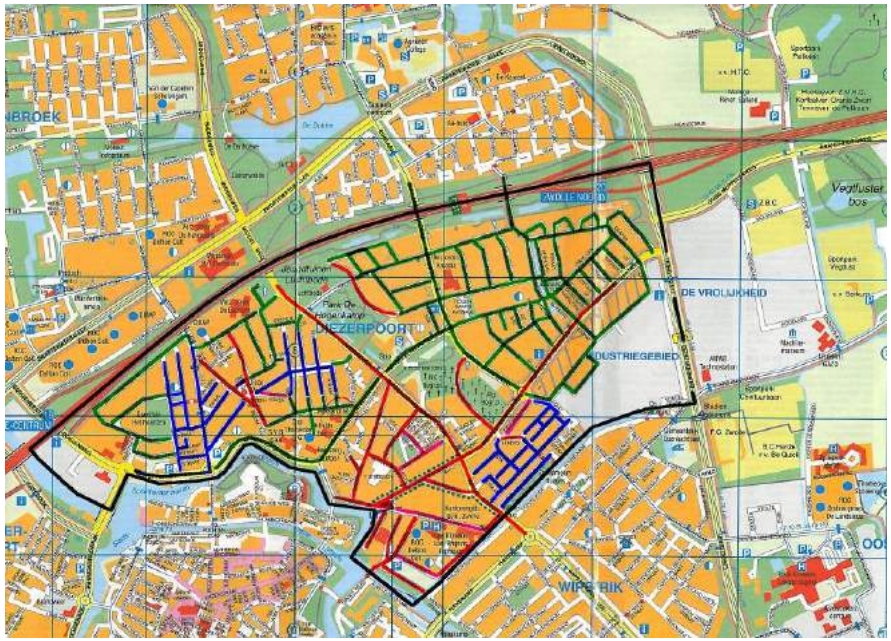

Afb. 4 Periodisering van de secundaire wegen- en straten: in rood de laatmiddeleeuwse en 17de-eeuwse structuren, in paars de patronen uit de 19de eeuw, in blauw de periode 1900-1940 en in groen de periode 1950-1970.

2.4 De buurten in Dieze West nader beschouwd

Dieze Centrum (Diezerpoort Nieuwstad)
Het betreft de in oorsprong laatmiddeleeuwse voorstadsontwikkeling, organisch gegroeid rond en aan een netwerk van vanuit de kern van Zwolle uitwaaierende wegen naar dorpen en buurtschappen buiten Zwolle. Het stratenpatroon is grillig, aan weerszijden van de straten bevinden zich belangrijke relicten van eeuwenoude verkavelingstructuren, hier en daar met stegen en osendrops (smalle druipgangen tussen de panden). De bebouwing kwam perceelsgewijs tot stand en heeft van oudsher gecombineerde functies: wonen, werken, winkels. De historische gelaagdheid is zichtbaar in de bebouwing, die in uiteenlopende tijdsperioden tot stand kwam en in enkele gevallen zeer oude sporen bevat.

Afb. 5, 6, 7, 8, 9 en 10. Dieze Centrum: boven Thomas à Kempisstraat, midden de Diezerkade en Diezerplein, beneden de Vechtstraat en de Schoolstraat.

Bagijneweide

Ook in de Bagijneweide zijn verschillende tijdslagen zichtbaar in het ruimtelijk beeld. Het westelijke deel, met relicten van eeuwenoude stratenpatronen, is dichtbebouwd met aaneengesloten bebouwing met onder meer vroeg 20ste-eeuwse arbeiderswoningen aan het Koewegje en een voorname herenhuisbebouwing uit de late 19de en vroege 20ste eeuw aan de Bagijnesingel en de Brink. Middelpunt is hier de monumentale Oosterkerk. Ondanks de grotendeels vernieuwde bebouwing is het Blekerswegje in sommige gebouwen de oorspronkelijke bedrijvigheid aan de Singelgracht nog herkenbaar gebleven. Het oostelijke deel is ruim van opzet en wordt gekarakteriseerd door een open bebouwingsstructuur, gedomineerd door de monumentale complexen van de HBS en het voormalige Sophiaziekenhuis, met gebouwen uit verschillende bouwperioden (het oorspronkelijke hoofdgebouw uit 1882-1884, de uitbreidingen uit 1915 en 1930 en het naoorlogse Pathologisch Laboratorium). Een ander markant gebouw is de watertoren. De Turfmarkt is een ruim, vrijwel onbebouwd terrein, waarin een karakteristieke bomenopstand het beeld bepaald. De noordrand van de wijk kent langs de Rhijnvis Feithlaan een aaneengesloten herenhuisbebouwing uit de late 19de en vroege 20ste eeuw.

Afb. 11, 12, 13, 14, 15 en 16: Bagijneweide: Boven de Brink en het Bleekerswegje, midden de HBS aan de Bagijnesingel en de watertoren aan deTurfmarkt, beneden herenhuizen aan de Bagijnesingel en de Rhijnvis Feithlaan.

Bomenbuurt (Bollenbieste)
Het hart van deze buurt kwam in de vroege jaren dertig van de 20ste eeuw tot stand. Destijds had het wijkje nauwelijks enige ruimtelijke relatie met de oudere structuren in de omgeving. De hoofdas wordt gevormd door de brede Kastanjestraat, die als een soort langgerekte pleinruimte een aantal woonstraatjes aan elkaar koppelt. Aan het “plein” grenzen de voormalige buurtwinkeltjes in de woonblokken. In een eenvoudige kamstructuur zijn de woonstraatjes aan de hoofdas verbonden. De bebouwing bestaat uit gesloten bouwblokken, verdeeld over enkele complexen in een eenvoudige maar schilderachtige baksteenarchitectuur.

Afb. 17, 18, 19, 20, 21 en 22 Bomenbuurt: Iepenstraat, Kastanjestraat en Wilgenstraat en omgeving.

Schildersbuurt / Het Noorden

Dit buurtje bestaat uit enkele kleine woningbouwcomplexen uit de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw in gesloten en halfopen bouwblokken in een aan tuindorpen verwante opzet. Het stratenplan is eenvoudig en bestaat in hoofdopzet uit twee parallelle, noordzuid gerichte straten: de Albert Cuypstraat en de Rembrandtlaan, met daarbinnen enkele secundaire straten en een rechthoekig plantsoen, waaraan het uit 1929 daterende lagere schoolgebouw van architect Krook een prominente plek inneemt. Ten oosten van de Rembrandtlaan is in de jaren twintig een complex beneden- en bovenwoningen gerealiseerd op het driehoekige terrein, dat aan de oostzijde grenst aan de Holtenbroekerweg. Beide straten werden verbonden met rechte straatjes, met aan de zijde van de Rembrandtlaan driehoekige pleintjes. Deze structuur is nog herkenbaar, maar de oorspronkelijke bebouwing is recentelijk vervangen door nieuwbouw.

Na de Tweede Wereldoorlog is de Schildersbuurt naar het westen uitgebreid met een eenvoudig buurtje gekoppelde eengezinswoningen aan de Van Miereveltstraat en Ferdinand Bolstraat, en een omvangrijk complex etagewoningen aan de Minervalaan.

Afb. 23, 24, 25, 26, 27 en 28 Schildersbuurt / Het Noorden. Boven de hoek van de Schuttevaerkade en de Rembrandtlaan, en de Albert Cuypstraat. Midden de flats aan de Minervalaan en woningen aan de Albert Cuypstraat, beneden de Vermeerstraat en de Ruijsdaelstraat.

2.5 Dieze Oost, algemeen historisch-ruimtelijk beeld

Dieze Oost
Ook ten noordoosten van de Middelweg werd de voor circa 1950 nog agrarische Diezerenk doorsneden door een groot aantal wegen. De Meppelerstraatweg (het verlengde van de Thomas a Kempisstraat) was hiervan de belangrijkste uitvalsweg in noordoostelijke richting, de Middelweg liep in noordwestelijke richting naar Holtenbroek. In de hoek tussen Meppelerstraatweg en Vechtstraat was in de jaren twintig van de Indische Buurt tot ontwikkeling gekomen.

Indische Buurt
De Indische Buurt ligt op een rechthoekige terrein tussen de Meppelerstraatweg en de Nieuwe Vecht. Langs de Nieuwe Vecht bevinden zich de diepe parktuin van villa Molenzicht en de historische Zaaddragershuisjes, die herinneren aan de vroegere bedrijvigheid langs de Nieuwe Vecht (verschillende oliemolens). De woonbuurt kwam vanaf 1909 in verschillende fasen tot ontwikkeling langs een aantal parallel aan de vaart verlopende straatjes en de korte verbindingen daartussen. De bebouwing bestaat uit langgerekte blokken geschakelde arbeiderswoningen, merendeels één of anderhalve bouwlaag met kap. De opzet met lage grondgebonden woningen, poortdoorgangen en pleintjes geven het geheel ondanks de hoge bouwdichtheid een tuindorpachtig karakter. Vlasakkers is een ouder structuurtje, waaraan een voormalig boerderijtje bewaard bleef. Langs de Celebesstraat bevindt zich een aaneengesloten rij woningen van rond 1900-1910. Het noordelijke deel van de Indische Buurt is in de jaren tachtig en negentig gesaneerd.

afb. 29, 30, 31, 32, 33 en 34 Indische Buurt. Boven de Binnengasthuisstraat en het pleintje in de Sumatrastraat; midden de Borneostraat; beneden de Borneostraat en de Sabangstraat.

Het naoorlogse Diezerpoort: Hogenkamp, Dieze Oost, Meppelerstraatweg
De Middelweg-Bisschop Willebrandlaan en Meppelerstraatweg zijn in de naoorlogse stadsuitbreiding getransformeerd tot belangrijke wijkontsluitingswegen. Met de komst van de A28 werd Dieze Oost geïsoleerd van de rest van het buitengebied en werd de verstedelijking van het gebied ingeleid. De oude landwegen verdwenen op enkele elementen (Katersteeg, Molenkampsweg) na geheel van de kaart; een tweede noordzuidgerichte hoofdas deelt de nieuwe wijk in twee delen: ten westen/zuidwesten liggen de oude 19de-eeuwse begraafplaatsen, door de Van Wevelinkhovenstraat gescheiden van een vrij groen wijkdeel, waarin het Park de Hogenkamp, een sportcomplex en een aantal etagebouwcomplexen in vrij ruim opgezette groenstructuren zijn gelegen. Langs de Hogenkampseweg bevindt zich hier in een complex portiekflatwoningen de miljoenste naoorlogse woning van Nederland.
Ten oosten van de Hogenkampsweg ligt een aantal buurten met een hoge bebouwingsdichtheid binnen een modernistisch stratenplan, dat deels wordt bepaald door de wigvorm van het gebied tussen Meppelerstraatweg en A28. Centraal element in dit wijkdeel is een groen assenkruis met een singel en plantsoenen, waaraan halverwege het Simon van Slingelandtplein is gekoppeld, het oorspronkelijke buurtcentrum. De zuidzijde van het plein maakt deel uit van een langgerekte oost-westas door Dieze Oost, gevormd door de Isaac van Hoornbeekstraat en de Zerboltstraat. De Meppelerstraatweg ontsluit een groot aantal straten van Dieze Oost en is door zijn groene aankleding en de parkachtige opzet van de bebouwingsstrook langs de zuidoostzijde een echte *parkway.* De noordrand van Dieze Oost wordt begrensd door de A28, die wordt afgeschermd door een langgerekte parkaanleg met veel groen en vijvers en een vrij stevige, expressieve bebouwingsrand met etagewoningen in grote, merendeels vierlaags blokken. Het middendeel van deze wijkrand wordt ingenomen door een strook met verschillende schoolgebouwen en een kerk.
In de zuidoosthoek van Dieze Oost bevindt zich een industriegebied (Floresstraat), waarvan het westelijke deel in het recente verleden is getransformeerd tot woongebied.

afb. 35, 36, 37, 38, 39 en 40 Dieze Oost. Boven de Meppelerstraatweg en het Simon van Slingelandtplein; midden de flats aan de Pieter Steynstraat en de maisonnettes aan de Geert Grootestraat; beneden de Schutkenstraat en de bejaardenflat aan de Hogenkampsweg.

Samenvattend

De **hoofdstructuur** van het gebied wordt dus bepaald door een raamwerk van aan elkaar gekoppelde of snijdende structuren:

- De nadrukkelijk aanwezige begrenzende structuren (A28, Ring, Nieuwe Vecht en Stadsgracht)
- Een netwerk van prestedelijke wegstructuren (onderdelen Nieuwstadontwikkeling, oude uitvals- en enkwegen);
- Een kleinschalig centrumgebied (Dieze Centrum) met een kleinstedelijk karakter, grenzend aan de stadsgracht van Zwolle;
- De Bagijneweide, met behoud van oudere structuren in de 19de eeuw herontwikkeld;
- Een drietal vooroorlogse woonbuurten met het karakter van tuindorpen: de Schildersbuurt, de Bomenbuurt en de Indische Buurt;
- Een uitgebreid naoorlogs stratenplan, opgehangen aan een aantal hoofdassen (Meppelerstraatweg, Middelweg-Bisschop Willebrandlaan, Hogenkampsweg, Van Wevelinkhovenstraat); een groen assenkruis koppelt verschillende subbuurten; het vele groen geldt in de hoofdstructuur als een belangrijk ordeningsprincipe;
- Een brede groenstructuur tussen Middelweg en Hogenkampsweg met daarin de 19de-eeuwse begraafplaatsen, een naoorlogs stadspark en andere groene restgebieden;
- Een industriegebied in de zuidoosthoek van de wijk;

Restanten van oudere structuren

Van de prestedelijke hoofdstructuur van Diezerpoort zijn de Thomas à Kempisstraat (en in het verlengde daarvan de Meppelerstraatweg) en de Vechtstraat zeer herkenbare relicten, evenals de Langenholterweg en het zuidelijke verlengde daarvan (Diezerplein). Ook de Schoolstraat en de Warmoesstraat behoren tot deze oude structuur. Meer naar het westen toe zijn fragmenten van oude enkwegen bewaard: Holtenbroekerweg, Diezerenk. De Middelweg, in het verlengde van de Bisschop Willebrandlaan en de Vechtstraat herinnert in basis nog aan de eertijds hier lopende landweg. Het profiel is echter sterk verbreed.

afb. 41 en afb. 42 Oude voorstad.

Afb. 43 en afb. 44 19de-eeuwse stadsuitleg in de Bagijneweide.

afb. 45 en afb. 46 Tuindorpen.

afb. 47 en afb. 48 Naoorlogse uitbreiding.

2.6 Bebouwingskarakteristiek: historische bebouwing

Inleiding
In het gebied is de historische bebouwing zeer gevarieerd. In het kort worden hier de karakteristieken weergegeven. De bijzondere bebouwing binnen het onderzoeksgebied is per adres opgenomen in de aan dit rapport toegevoegde objectenlijst. Hierin vindt men informatie over ontstaanstijd, functie, karakter en waardering.

Individuele huizenbouw langs de oude linten
De bebouwing langs de oude lintstructuren in Dieze West bestaat merendeels uit individuele panden op relatief smalle, diepe kavels. Dit bebouwingsbeeld is nog goed te zien aan de Thomas a Kempisstraat, delen van de Vechtstraat en aan de Diezerpoort, ondanks diverse recente wijzigingen in de gevelwanden langs deze straten. De panden, merendeels met gecombineerde functies (winkel/bedrijvigheid/wonen) zijn als op zich zelfstaande bouwprojecten tot stand gekomen en vertonen een grote onderlinge verscheidenheid. De algemene karakteristiek is de bescheiden korrelgrootte, één of twee bouwlagen met kap, gedekt met keramische panden. De gevels zijn van baksteen of gepleisterd, de gevelindelingen zijn traditioneel. Er bestaan markante afwisselingen van bouwstijlen en details, gevolg van de uiteenlopende bouwperioden. Sommige panden aan genoemde straten bezitten achter hun voorgevel mogelijk veel oudere constructies.

De belangrijkste voorbeelden:
- Blekerswegje 4-4a, 1903
- Blekerswegje 6, 19de eeuw
- Brink 1, circa 1850
- Brink 2-3, 19de eeuw
- Diezerkade 1, 1880
- Diezerkade 7-8, 18de eeuw
- Diezerkade 16, 18de-19de eeuw
- Diezerplein 21, circa 1870
- Diezerplein 25, 1898
- Diezerplein 4, circa 1870
- Diezerplein 20-22, 1904
- Diezerplein 34-36, circa 1900-1920
- Vechtstraat 96
- Thomas à Kempisstraat 13
- Thomas à Kempisstraat 17
- Thomas à Kempisstraat 90

afb. 49 en 50 Individuele panden langs de Thomas à Kempisstraat.

Herenhuizen uit de periode rond 1900
In het wijkdeel Bagijneweide werden aan het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw herenhuizen en grote middenstandswoningen gebouwd, vooral aan de Rhijn
vis Feithlaan, aan de Bagijnesingel en in de omgeving van de Brink. Het betreft voor de bouwtijd karakteristieke grote woningen van merendeels twee bouwlagen met kap, gedekt met keramische pannen, en voorzien van voorgevels die de toenmalige welstand van de bewoners uitstralen: statige lijstgevels, vensters met omlijstingen, veel decoratieve details in pleisterwerk, natuursteen en baksteen. Verschillende bouwstijlen uit de periode rond 1900 zijn er vertegenwoordigd. De herenhuizen zijn veelal als kleine bouwprojecten gerealiseerd, waarbij meerdere woningen in één keer zijn opgeleverd.

De belangrijkste voorbeelden en ensembles:
- Herenhuisbebouwing aan de Rhijnvis Feithlaan;
- Herenhuisbebouwing en grote middenstandswoningen aan de Bagijnesingel;
- Herenhuizen in de omgeving van de Brink;
- Villa Molenzicht aan de Vechtstraat;

afb. 51 en 52 Herenhuizen en grote middenstandshuizen aan de Rhijnvis Feithlaan en de Bagijnesingel.

De tuindorpen uit het Interbellum
In de jaren twintig zijn in de Schildersbuurt, de Bomenbuurt en de Indische Buurt door diverse woningbouwverenigingen en particuliere bouwers kleine en grote projecten sociale woningbouw gerealiseerd. Het zijn veelal kleine grondgebonden geschakelde arbeiderswoningen in lange (half)gesloten bouwblokken, met één volledige bouwlaag en een in de vaak prominent aanwezige kap opgenomen verdieping. De gevels zijn opgetrokken in baksteen, soms met eenvoudige decoratieve details, de daken zijn gedekt met keramische pannen. Bij enkele complexen hebben de woningen een volledige verdieping; soms er is dan vaak sprake van een opzet met beneden- en bovenwoningen. De bouwstijl is zakelijk-traditioneel, soms met accenten in de trant van de Amsterdamse school. De meeste complexen zijn eenvoudig gesitueerd aan langgerekte straatjes. De gevelwanden worden hier en daar onderbroken door doorgangen naar de verborgen achtererven. Bij enkele complexen is gespeeld met verspringende rooilijnen, schuin geplaatste hoekwoningen en kleine pleinvormige ruimtes. De Bomenbuurt is hiervan het overtuigendst uitgewerkte voorbeeld.

De belangrijkste voorbeelden en ensembles:
- Complex Albert Cuypstraat 1-15, hofje voor r.k. armlastige ouderen;
- Complex Binnnengasthuis aan de Binnengasthuisstraat;
- Complex Borneostraat 12-60 (Zwolse Vereniging tot Verbetering der Arbeiderswoningen);
- Complex Bollenbieste, Kastanjestraat en omgeving, twee complexen door Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereniging;
- Complex Sumatrastraat en Billitonstraat in de Indische Buurt;

afb. 53 en 54 Bollenbieste en Indische Buurt.

Andere woningen uit het interbellum
Verspreid in Diezerpoort zijn in de jaren dertig kleine complexen middenstandswoningen gebouwd. Het zijn woningen in traditioneel-zakelijke stijl, vaak met accenten in de trant van de Amsterdamse school. De woningen hebben twee bouwlagen en prominent aanwezige, met pannen gedekte daken met flinke dakoverstekken. De bakstenen gevels zijn soms verlevendigd met siermetselwerk, houten en stalen ramen met glas-in-lood en elementen als erkers en met veel aandacht vormgegeven voordeuren. De woningen zijn grondgebonden en geschakeld in korte en lange blokken, vaak met bijzondere hoekoplossingen. Deze complexen zijn te vinden op de hoek van de Schuttevaerkade en de Rembrandtlaan, aan de Vermeerstraat (beide complexen met een opvallende hoeksituering), aan de Rhijnvis Feithlaan, de Bagijnesingel en aan de Jupiterstraat.

De belangrijkste voorbeelden en ensembles:
- Bagijnesingel 1-13, 1932;
- Brink 8-10, 1935;
- Schuttevaerkade 2-32, 1927;
- Vermeerstraat 1-23;

afb. 55 en 56 Middenstandswoningen aan de Brink en de Vermeerstraat.

Naoorlogse woningbouw
De naoorlogse woningbouwcomplexen worden gekenschetst door een grote variëteit aan bouw- en woningtypen: van grondgebonden één- en tweelaags geschakelde bejaarden- en eengezinswoningen tot allerlei varianten van lage- en middelhoge etagebouw: galerij- en portiekflats, maisonnettes en hoogbouw met inpandig toegankelijke bejaardenwoningen. In de bouwtypologie en de verschillende bouwstijlen zijn de bouwkundige ontwikkelingen van de periode 1950-1970 uitstekend te volgen.
De vroegste naoorlogse woningbouw is te vinden in de omgeving van het Simon van Slingelandtplein en de Paulus Buysstraat. Hier heerst het baksteentraditionalisme van de Delftse School, met de kenmerkende pannengedekte zadeldaken en relatief kleine vensters met roedenverdelingen. Ook de tweelaags etagewoningen aan de Isaac van Hoornbeekstraat zijn in traditionele trant gebouwd, al is algemene indruk moderner door de grote ramen en de horizontale belijning van de gevels. Typologisch interessant in de wijk is het complex maisonnettes aan de Geert Grootestraat. De stijl is nog gematigd modern, niet zo verwonderlijk gezien de vroege bouwtijd van het complex (circa 1956). Bijzonder is dat de afzonderlijke wooneenheden duidelijk aan de buitenzijde herkenbaar zijn. De galerijen worden ontsloten door halftransparante trappenhuissecties tegen de kopgevels.
In de jongere complexen overheerst een nog modernistischer vormgeving: platte daken, in de gevels zichtbaar gelaten betonnen verdiepingsvloeren, een uitgesproken horizontale belijning in de vensterstroken met grote brede ramen. Kenmerkend wordt de alzijdigheid van de ontwerpen: de woningblokken staan immers niet langer rond gesloten binnenhoven maar in een open verkaveling. Goede voorbeelden van dit soort complexen zijn te vinden in de omgeving van Schutkenstraat, lang de Hogenkampsweg, de Mombaerstraat en aan de Middelweg. Door het toepassen van haakvormige of trapsgewijs verspringende plattegronden en het combineren van hoog- en laagbouwaccenten in kleine stempels wordt aan de eenvoudige architectuur een speels en vriendelijk karakter gegeven (bijzondere voorbeelden aan de Pieter Steijnstraat en de Ruusbroecstraat). Dit wordt nog eens versterkt door het vele groen van de gemeenschappelijke en semi-openbare groene ruimte waarin de gebouwen zijn geplaatst.
De opvallend grote complexen portieketagewoningen aan de Minervalaan en de Meppelerstraatweg vallen op door hun sterke gevelgeleding met brede, gemetselde balkonstroken, die de monumentale zakelijkheid van de vooroorlogse Haagse schoolarchitectuur in herinnering roepen.

De belangrijkste voorbeelden en ensembles:
- Geert Grootestraat 2-200, 1956;
- Meppelerstraatweg 2-528, 1952;
- Minervalaan 3-158 e.v. 1952;
- Mombaerstraat 2-12 e.v. circa 1960;
- Pieter Steynstraat 1-359, 1955;
- Ruusbroecstraat 7-201, 1960;
- Simon van Slingelandtplein e.v. circa 1955;

afb. 57 en 58 Strokenbouw aan de Minervalaan en de maisonnettes aan de Geert Grootestraat.

Boerderijen
De agrarische geschiedenis van het gebied wordt verbeeld in de

aanwezigheid van het sterk verbouwde restant van een T-boerderijtje aan Vlasakkers en enkele (dubbele) woningen met vroegere stalruimte aan de achterzijde aan de Diezerenk.

afb. 59 en 60 Diezerenk 44-46 en Vlaskakkers 1.

Scholen
In het projectgebied bevinden zich diverse historische schoolgebouwen, die vaak markante herkenningspunten vormen in de buurt waarin ze staan. Dat geldt zeker voor de bewaard gebleven vooroorlogse scholen: de monumentale HBS uit 1867 aan de Bagijnesingel en de door stadsarchitect L. Krook in 1929 ontworpen lagere school aan de Hobbemastraat. Het gebouw is sterk vergelijkbaar met andere door Krook in zakelijk-expressionistische trant ontworpen scholen.
Diezerpoort bezit een aantal interessante schoolgebouwen uit de jaren vijftig en zestig van de 20ste eeuw, die alle ruim zijn opgezet en geplaatst in door veel groen bepaalde zones. De typologie en de architectonische uitwerking zijn functionalistisch. De moderne scholenbouw wordt gekenmerkt door vernieuwende plattegrondvormen, grote lokalen met veel lichttoetreding, liefst van meerdere zijden, functiescheiding (lokalen, gymzalen, personeelsruimten in aparte bouwdelen) en een eenvoudige, heldere architectuur.

Belangrijkste voorbeelden:
- Bagijnesingel 6, HBS, 1967;
- Burgemeester Drijbersingel 11-13, vrml. BLO-school, 1958;
- Eikenstraat 2-2a/ Beukenstraat 83, Dr. A. Jacobsschool en E. Heimansschool, 1962-1964;
- Hobbemastraat 6, 1929;
- Langenholterweg 10a, vrml. Bewaarschooltje, 1933;
- Molenkampweg 1, vrml. Sint Franciscusschool, 1958-1959;
- Radewijnstraat 10-12, vrml. Lagere school, circa 1955;
-

afb. 61 en 62 Scholen aan de Radewijnstraat en de Eikenstraat.

Kerken
In de Diezerpoort zijn verschillende kerken te vinden, van diverse denominaties en zowel modern als oud. De vroeger in het gebied aanwezige middeleeuwse kapellen zijn geheel verdwenen. Tot de meest in het oog springende kerken behoort de Oosterkerk aan de Bagijnesingel. De kerk dateert uit 1888 en werd door de Nederduits Gereformeerden (Doleantie) gebouwd in een eclectische stijl. De bouw van de nieuwe rooms-katholieke St.-Michaëlskerk aan de Bisschop Willebrandlaan in 1964 (architect C. Pouderoyen) hangt samen met de toenemende ontvolking van de binnenstad waar de laat 19de-eeuwse St.-Michaëlskerk stond en de groei van de wijk Dieze in de jaren zestig. De kerk is een goed voorbeeld van de moderne naoorlogse kerkarchitectuur. Een andere moderne kerk in Dieze is de Opstandingskerk aan de Esdoornstraat. Ditmaal betreft het een Gereformeerde kerk Vrijgemaakt, ontworpen door W. Boxman. Aan de Burgemeester Drijbersingel kwam rond 1965-1970 de Samenhofkerk te staan. Bij deze baptistenkerk (architectenbureau Meijerink) zal de locatiekeuze net als bij de kerk aan de Turfmarkt eerder door de voorhanden zijnde grond zijn bepaald dan dat er een groot aantal kerkgangers in de naaste omgeving woonde. Veel kleinschalige van opzet zijn historische evangelisatiegebouwtje van de Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie aan de Berkumstraat 100 (1920-1921) en het bijeenkomstlokaal van de Vergadering op de hoek van het Koewegje en de Brink (1914).

Belangrijkste voorbeelden:

- Bagijnesingel 17a, Oosterkerk, 1888;
- Berkumstraat 100, gebouw Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie, 1920-1921;
- Brink 13, samenkomstlokaal voor de “Vergadering”, 1914;
- Burgemeester Drijbersingel 15, Samenhofkerk, circa 1965;
- Esdoornstraat 25, Opstandingskerk, 1962-1964
- Bisschop Willebrandlaan 32-34, Michaëlskerk, 1964;

afb. 63 en 64 Opstandingskerk aan de Esdoornlaan en het Evangelisatiegebouw aan de Berkumstraat.

Winkelpanden

Dieze bezit nog een verrassend groot aantal historische winkelpanden- en complexen, die een aardig beeld geven van dit bouwtype vanaf circa 1900 tot het einde van de 20ste eeuw. In de Vechtstraat bevinden zich nog diverse individuele winkelpanden (vaak met een bovenwoning) met eenvoudige winkelpuien uit de periode rond 1900, de tijd dat de straat zich steeds meer als een wijkwinkelstraat ging profileren. Eveneens uit deze periode zijn de grote blokken winkels met bovenwoningen, die architect Post circa 1905-1910 ontwierp aan het Diezerplein. In de complexmatige opzet en de bouwstijl (invloed destijds voor winkelpanden erg gewilde Jugendstil) herinneren deze panden aan de verdergaande ontwikkelingen van het winkelgebied in het eerste kwart van de 20ste eeuw. In de tuindorpen zien we hier en daar in de complexarchitectuur opgenomen buurtwinkeltjes, die voorzagen in de dagelijkse levensbehoeften. In de naoorlogse uitbreidingswijk waren de winkels geclusterd in het wijkcentrum rond het Simon van Slingelandtplein en in een winkelstrip aan de Hogenkampsweg. Bijzonder is het moderne winkelpand aan de Vechtstraat, dat de eerste Zwolse supermarkt huisvestte. Een vrij recente ontwikkeling is het grote overdekte winkelcentrum Diezerpoort.

De belangrijkste voorbeelden:

- Diezerplein 21, met winkelpui uit 1924-1925;
- Diezerplein 1a-7a, winkels en woningen, ca. 1905;
- Diezerplein 29-39, winkels en woningen, 1909-1910;
- Diezerplein 4, met winkelpui uit 1949;
- Kastanjestraat, woningcomplex AZCW, met enkele winkeltjes, 1933-1934;
- Schuttevaerkade 2-32 ev., woningcomplex met enkele winkeltjes, 1927;
- Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37, woningblokken met winkels in de onderbouw, circa 1955;
- Thomas à Kempisstraat 13, met winkelpui uit circa 1925-1930;
- Thomas à Kempisstraat 17, met winkelpui uit circa 1930;
- Thomas à Kempisstraat 60, winkelpandje uit circa 1895;
- Thomas à Kempisstraat 72, winkelpandje uit circa 1915-1920;
- Vechtstraat 74-80, Supermarkt met bovenwoningen, 1961;
- Vechtstraat 108-110, winkels met bovenwoningen, 1937-1938
- Warmoesstraat 77-83, buurtwinkeltje, circa 1915-1920;

Bedrijfsgebouwen en kantoren

De bedrijvigheid concentreerde zich in Dieze van oudsher vooral langs het water: de Nieuwe Vecht, de stadsgracht en het Zwarte Water, waar relatief schoon water voorhanden was en een goede infrastructuur. De fabrieken, blekerijen en werkplaatsen die in de 19de en vroege 20ste eeuw in het gebied, naast de landbouw, voor werkgelegenheid zorgden, zijn vrijwel alle verdwenen, op enkele incidentele werkplaatsjes in Dieze centrum na. Wel zijn er nog enkele woningen, die als onderdeel van of in relatie tot een specifiek bedrijf zijn gerealiseerd.

Na de Tweede Wereldoorlog zijn de oude werklocaties langs het Zwarte Water met de komst van de Burgemeester Roelenweg flink gemoderniseerd en uitgebreid, tot een modern kantorengebied. De voormalige Lederwarenfabriek Welma uit 1953 is hier één van de laatste relicten van het industriële verleden. Door de sanering van het verkrotte stadsdeel tussen Bomenbuurt en Stadsgracht en de aanleg van de Van Wevelinkhovenstraat

kwam hier ruimte voor een aantal grote kantoorgebouwen, grootschalige complexen met uit verschillende vleugels bestaande plattegrond en meerdere bouwlagen, die in dit wijkdeel een behoorlijke schaalvergroting betekenden. Het industriegebied langs de Nieuwe Vecht werd in het uitbreidingsplan voor Dieze verder uitgebreid. O.a. Philips vond hier onderdak in een uitgestrekt modern complex aan de Ceintuurbaan en de Floresstraat. Aan de Floresstraat staat een bedrijfsverzamelgebouw met opslagruimten en garages uit 1957.
Een deel van de bedrijvenstrook langs de Nieuwe Vecht is inmiddels vervangen door een woonbuurt.

De belangrijkste voorbeelden:

- Binnengasthuisstraat 54-55, zaaddragershuisjes, 18e eeuw;
- Blekerswegje 4-4a, woningen gerealiseerd bij houtbedrijf, 1903;
- Boerendanserdijk 1, portierswoning gesloopte oliefabriek van Reinders, circa 1915;
- Brink 14-14a, magazijn en kantoor uitgeverij La Rivière & Voorhoeve, 1959-1960;
- Burgemeester Drijbersingel 25-25a, GAK-kantoor, 1952-1953;
- Ceintuurbaan 15/Floresstraat 21, Condensatorenfabriek Philips, vanaf 1953;
- Diezerplein 25, kleinschalig bedrijfspand, circa 1898;
- Diezerplein 34 en 36a, kleinschalige bedrijfspanden met woningen, circa 1895 en circa 1920;
- Koewegje 4, 4a-e, bedrijfspand met kantoor en woningen, circa 1895;
- Thomas à Kempisstraat 38, stalhouderij, hoef- en kachelsmederij, 1885 en ouder;

afb. 65 en 66 Bedrijfspanden aan het Diezerplein en de Ceintuurbaan;

2.7 Groenstructuren

Inleiding
Dieze Oost onderscheidt zich van West door het overvloedig aanwezige groen, dat als ordeningsprincipe heeft gefungeerd voor het stedenbouwkundig plan uit de periode na de Tweede Wereldoorlog. In West, de wijk met het oude centrum en de vooroorlogse buurtjes ontbreken grootschalige grondstructuren.

Parken en plantsoenen
Grootschalige openbare parkstructuren uit de periode voor de Tweede Wereldoorlog zijn in het projectgebied niet aanwezig, uitgezonderd de twee 19de-eeuwse begraafplaatsen. Vooral de Algemene Begraafplaats is een grote historische groene enclave in de wijk, met een gevarieerde, deels waardevolle bomenopstand.
In het na de Tweede Wereldoorlog tot stand gekomen wijkdeel Dieze Oost zijn parken en plantsoenen een essentieel onderdeel van het stedenbouwkundig ontwerp. Het middelgrote stadspark De Hogenkamp ligt centraal in de wijk en heeft een voor de ontstaanstijd (circa 1970) kenmerkende modern-landschappelijke aanleg met grote centrale zonneweide, slingerende paden, langgerekte vijverpartijen en schijnbaar willekeurig geplaatste boomgroepen in de buurt van de paden. In de zuidwestrand van het park bleven enkele oude leilinden bewaard van een vroeger boerenerf.
Naar het oosten toe zet het park zich bijna naadloos voort als de groene onderlegger voor verschillende woonbuurtjes met etagewoningen. De groene weide met verspreid staande bomen is als een tapijt onder de bebouwing over de wijk uitgerold. De ongedwongen groenaanleg vormt een contrast met de eenvoudige functionalistische woningbouw, die in verschillende stempels in het gebied is geplaatst. Zo maken ook de grote plantsoenen tussen de flats aan de Ruusbroecstraat van dit ‘tapijt” deel uit. Genoemde groenstructuren vinden langs de noordrand van Dieze Oost aansluiting bij een langgerekte parkrandzone langs de A28. Karakteristiek zijn hier de langgerekte vijvers en de houtopstand die de wijk afschermt van de drukke snelweg. In deze groene wijkrand is ter hoogte van de Geert Grootestraat een scholenzone met kerk opgenomen.

afb. 67 De groencomponent is een belangrijk ordeningsprincipe in het stedenbouwkundig plan van Dieze Oost. Ten zuiden van de wijk liggen de beide begraafplaatsen, waarbij vooral de oostelijke (de Algemene Begraafplaats) opvalt door het vele groen.

afb. 68 en afb. 69 Park De Hogenkamp: eenvoudige landschappelijke aanleg met grote zonneweiden, boomgroepen en solitairen.

Naar het zuiden toe is het Park De Hogenkamp via een smalle groene zone gekoppeld aan het gebied met de beide 19de-eeuwse begraafplaatsen. Een langgerekte watersingel met vijver, gesitueerd in een groene omlijsting koppelt de parkway Meppelerstraatweg aan het groene tapijt. De grootstedelijke bebouwing langs de zuidzijde van deze weg, gevormd door een lange reeks forse vierlaags flats is ook hier weer ingebed in een nadrukkelijk aanwezige groenstructuur met grasvelden en solitairen.
Het overvloedig aanwezige (semi)openbare groen geldt als ordeningsprincipe in het stedenbouwkundig plan.

In het dichtbebouwde vooroorlogse deel van Diezerpoort (West) was de ruimte voor grootschalige groenaanleg beperkt. De naoorlogse invullingen beperken zich hier tot restruimten. Toch bevinden zich hier enkele groenstructuren uit de naoorlogse periode, zoals de groene entourage van de strokenbouw aan de Minervalaan (vergelijkbaar met de Meppelerstraatweg) en het wigvormige parkje als centraal onderdeel in het noordelijke deel van de Bomenbuurt. (tussen Larixstraat en Elzenstraat).

Tuinen
Een bijzonder element in de overigens dichtbebouwde Indische Buurt is de diepe tuin achter villa Molenzicht aan de Vechtstraat. De tuin met zijn eenvoudige landschappelijke aanleg en enkele forse oude bomen is fraai gesitueerd langs de Nieuwe Vecht. Samen met de oude villa, de bebouwing van het Binnengasthuis en de historische Zaaddragershuisjes vormt de tuin een karakteristiek ensemble.

Lijnstructuren
Historische bomenlanen met een monumentale beplanting zijn in Diezerpoort zeldzaam. Wel bevindt zich langs de Nieuwe Vecht een waardevolle historische boomopstand, die zeer bepalend is voor het beeld langs deze oude vaart. Verder hebben onder meer de Brink, de Rhijnvis Feithlaan en de Bagijnesingel een min of meer markante doorgaande laanbeplanting, zij het van vrij recente datum. Ook elders in de wijk zijn er straten met een relatief jonge laanbeplanting. De Meppelerstraatweg met zijn gedeeltelijke laanbeplanting, groene middenberm en de aanpalende plantsoenen heeft door het vele groen het karakter van een *parkway*.

afb. 70, 71, 72, 73, 74 en 75 Groen in Dieze Oost. Boven de portiekflats in de omgeving van de Schutkenstraat, geplaatst in een groene parkaanleg; in het midden de vijver tussen Paulus Buysstraat en Van Schoonhovenstraat, onderdeel van het groene assenkruis; beneden het noordelijke deel van het assenkruis en plantsoen tussen Larixstraat en Elzenstraat in Dieze West.

In het oude deel van de Bomenbuurt vormt het verbrede deel van de Kastanjestraat de centrale buurtas. Het beeld wordt hier gedomineerd door een rij forse paardenkastanjes, die telkens ter hoogte van de straathoeken in het stratenplan zijn geplaatst.

Solitaire bomen

Verspreid in de wijk bevinden zich op pleinen, in groenstroken, plantsoenen en groene binnenruimten diverse waardevolle solitairen, die door hun omvang door de gemeente Zwolle als “waardevol” of “monumentaal” zijn aangemerkt. Deze bomen zijn bepalend voor het straat- en stadsbeeld. Ze zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart.

afb. 76, 77, 78 en 79 Plantsoenen en semi-openbaar groen bij naoorlogse woningbouwcomplexen aan de Minervalaan (boven), Geert Grootestraat en Meppelerstraatweg (beneden).

afb. 80, 81, 82, 83, 84 en 85. Lijnstructuren: boven de laanbeplanting in de Borneostraat en op de Turfmarkt; midden de Meppelerstraatweg en de oude beplanting langs de Nieuwe Vecht; beneden de langgerekte middenberm met kastanjes aan de Kastanjestraat in Bollenbieste, en de beplanting op het Diezerplein.

afb. 86, 87, 88, 89, 90 en 91 Boven: eenvoudige, vrij jonge beplantingen in de Thomas à Kempisstraat en Vechtstraat. Midden links de Rhijnvis Feithlaan, links een laantje tussen de Zerboltstraat en de Radewijnstraat; beneden wijkparkje met forse bomen, vermoedelijk de relicten van schoolpleinbeplanting aan de Warmoesstraat-Berkumstraat.

afb. 92, 93, 94, 95, 96 en 97 Boven: de Algemene Begraafplaats vanaf Meppelerstraatweg en Molenkampsweg; midden de bijzondere groenelementen in de grote tuin van Villa Molenzicht (Vechtstraat); beneden forse solitairen in de achtertuin van een herenhuis aan de Rhijnvis Feithlaan en in een plantsoen aan de Warmoesstraat, vermoedelijk een relict van schoolpleinbeplanting.

3.HISTORISCH RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

3.1 Vroege ontwikkeling

Dekzandruggen en late natte gronden
Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een complex gebied van dekzandruggen en lage natte gronden in het stroomgebied van de IJssel en het Zwarte Water, waarbij vooral de hogere dekzandruggen al vroeg door de mens in gebruik werden genomen. Ten zuiden van het Zwarte Water en de Aa bevindt zich een oude dekzandrug, die in noordwest-zuidoostrichting loopt en waarop de binnenstad van Zwolle, het gebied rond de Hoogstraat en ook delen van de wijk Assendorp zijn gelegen. Ten noorden hiervan bevindt zich een tweede dekzandrug, waarop uiteindelijk Dieze en de Diezerenk tot ontwikkeling kwamen.
De ondergrond van het projectgebied bestaat uit grove zanden en grind (keileem), die deel uitmaken van het Oost-Veluwse stuwwalcomplex. De diepte waarop het keileem voorkomt ligt tussen de vijf en de tien meter beneden NAP. Deze ondergrond is overdekt door zanden, die vooral onder invloed van de heersende wind en het aanwezige water zijn afgezet: de dekzandruggen.
Al in de jonge steentijd werd de “Zwolse” zandrug bewoond. De huidige nederzetting is waarschijnlijk rond 800 gevormd. Vanaf deze tijd eeuw werd het gebied stukje bij beetje ontgonnen om het te kunnen gebruiken voor akkerbouw. De lager gelegen gronden, zoals het Weezenland, werden in gebruik genomen als weidegebied en hooiland, maar hiertoe moest wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten. Ook op de zuidelijker gelegen zandruggen ontstonden agrarische nederzettingen, zoals Ittersum, Schelle en Oldeneel. Vermoedelijk gebeurde dit al voor 500 na C. Op de noordelijker gelegen dekzandrug ontwikkelde zich vermoedelijk al in 10de eeuw of eerder bewoning. Hier ontstond een groot enkgebied. Deze “Diezerenk” was het kerngebied van de zelfstandige boermarke Dieze. Ook de andere agrarische gemeenschappen in het gebied waren in markeverband georganiseerd. Rondom de enken, die intensief voor bewoning en landbouw werden gebruikt, lagen uitgestrekte onontgonnen gebieden.

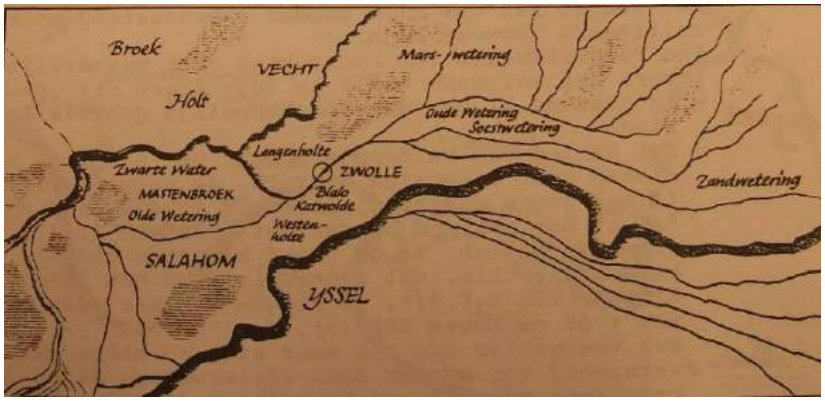

afb. 98 De IJsselvechtdelta rond 800 na Chr. (Illustratie uit Muffels, Cultuurhistorisch-landschappelijk onderzoek Stadshagen).

Afb. 99 Op dit detail van de Topografisch Militaire Kaart (veldminuut) door J.V.D. Dittlinger, 1851 (Nationaal Archief) tekent de vroegere dekzandrug waarop de Diezerenk ontstond zich nog duidelijk in het landschap af. De groen gekleurde lagere gebieden bleven eeuwenlang als weideland in gebruik.

Zwolle aan het Zwarte Water
In het prille begin van de nederzetting, waaruit later de belangrijke handelsstad Zwolle zou ontstaan, was aan het Zwarte Water nog geen veelbetekende rol toebedeeld. De belangrijkste handelsroutes in Overijssel in de Vroege Middeleeuwen liepen over land, dat immers niet veel goed bevaarbare waterwegen bezat. Zo liepen er drukke routes vanaf de kuststreek over Utrecht, de Veluwe en via Deventer naar Duitsland, en van Utrecht via Amersfoort, Hattem en Zwolle naar noord- en oost Nederland. In de elfde eeuw ontwikkelde zich in Zwolle, dat gunstig lag aan één van die routes en de Zwolse Aa, enige handel van betekenis. Het Zwarte Water, waarin de Zwolse Aa zijn vervolg had, werd gaandeweg belangrijker in de zich uitbreidende handel, vooral in landbouwproducten. Het was echter geen ideale vaarweg. Door de geringe watertoevoer van de bescheiden zijriviertjes was de bevaarbaarheid in droogteperioden niet optimaal. Pas na de twaalfde eeuw ontwikkelde het Zwarte Water zich tot een bredere en diepere stroom. Verschillende factoren waren daar de oorzaak van, zoals grootscheepse ontginningscampagnes in de lage komkleigronden. De nieuw gevormde rijke weidegronden werden via weteringen en sloten afgewaterd naar de grotere waterlopen, die daardoor meer water gingen voeren. Het ontstaan van de Zuiderzee zorgde voor meer instroom in het Zwarte Water, waardoor bij het krachtig terugvloeien van het water de bodem werd uitgediept. Ook menselijke baggerwerkzaamheden deden veel goed.
De economische opkomst van Zwolle kan niet los worden gezien van de agrarische vooruitgang op het platteland en de verbeterde vaar- en landwegen. De kleine nederzetting langs de Aa groeide uit tot een stedelijke gemeenschap met bovenlokale functies, waarin handel en nijverheid een grote rol speelden. De actieve overzeese koop- en vrachtvaart, zoals bedreven door de stad Kampen was aanvankelijk voor de Zwollenaren nog onbereikbaar, voor diepgaande schepen was het Zwarte Water immers nauwelijks te bevaren en de IJssel lag op flinke afstand. Veel belangrijker was Zwolles functie als spil in de bloeiende economie van de IJsselstreek door haar aloude oriëntatie op het oosten. De rivier de Vecht en verschillende landwegen, die via Dieze liepen, verbonden de stad met de handelscentra in Westfalen, zoals Osnabrück, Munster, Paderborn en Soest. Zwolle ontwikkelde zich tot een natuurlijke overslag- en doorvoerplaats, waar kooplieden uit alle windrichtingen elkaar troffen op de jaarmarkten.

Zwolle wordt stad
De *marke* Suolle kreeg in 1230 stadsrecht van de bisschop van Utrecht. Een deel van de bestaande nederzetting, Middelwijk genaamd, werd het centrum van de stad. Hier werd in de loop der eeuwen de huidige binnenstad gecreëerd, die vooral in de 14de-15de eeuw een grote bloei doormaakte. Een ander gedeelte van de oude agrarische nederzetting, Assendorp genaamd, bleef echter buiten de stadswallen. Deze nederzetting behield zijn agrarische karakter, onder andere profiterend van de stedelijke vraag naar landbouwproducten voor voedsel en industrie. Aan de westzijde ontwikkelde zich eveneens een open “voorstadsgebied”, “De Hoogstraat’ of de Kamperpoort, met als centrale as de Hoogstraat, die zich voortzette in de Gasthuisdijk en de verbinding over land met Kampen vormde. Aan de noordzijde ontwikkelde zich langs de wegen naar Berkum, Meppel, de Diezerenk (én de verder weg gelegen handelsgebieden) een derde voorstadsgebied, de “Nieuwstad”, die al in de middeleeuwen vrij intensief bebouwd was.

Vesting Zwolle
De bloeiende Hanzestad Zwolle werd in de middeleeuwen voorzien van een stenen ommuring met stadspoorten, muurtorens en een buitengracht. Vanaf de late 16de eeuw, toen er verwoed werd gestreden tegen de Spaanse overheersing, is de vesting Zwolle, belangrijke schakel in de reeks vestingsteden langs de IJssel, gemoderniseerd. Het zwaartepunt lag in de periode 1615-1629, toen buiten de middeleeuwse ommuring een omwalling is gerealiseerd met elf bastions en een stervormige vestinggracht. De uitbouw van de vesting ging deels ten koste van de bebouwing in de “voorsteden”.

Ontginningen
Het ommeland van Zwolle werd, voor en na de stadsvorming, gaandeweg steeds verder ontgonnen voor agrarisch gebruik. De hoger gelegen gronden op de diverse dekzandruggen werden voornamelijk voor akkerbouw gebruikt, terwijl de lager gelegen delen dienst deden als weidegebied en hooiland. Hiertoe moest echter wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten, die water afvoerden naar de diverse natuurlijke waterlopen.

3.2 Dieze

De Marke van Dieze en de stad
Nadat de Zwollenaren in de tweede helft van de 14de eeuw hun vorst-bisschop (de bisschop van Utrecht) hadden geholpen bij het opruimen van enige roofridderburchten, werden in fasen de bezittingen verdeeld. Een en ander leidde reeds in 1364 tot de aanleg van de Mastenbroekerpolder. In 1384 werd de Zwolse stadsvrijheid vergroot met het gebied van de marke van Dieze, ten noorden van de Kleine Aa. Het gebied buiten de ringmuur ter hoogte van de Diezerpoort, bekend als de Nieuwstad, kwam nu onder het Zwolse stadsrecht te staan. Dit nieuwe stadsdeel was overigens al langere tijd groeiende. Al omstreeks 1300 had het Diezegebied een rol gespeeld als uitvalsbasis voor de Heren van Voorst bij hun aanvallen op de stad Zwolle. De aanvallen concentreerden zich op het buiten de Diezerpoort gelegen gebied De Smeden (ten noordoosten van de huidige Diezerstraat). De Dieze vormde een landelijke nederzetting met een agrarische betekenis. Overigens gold ook het gebied De Smeden, waar de smeden waren gevestigd, als onderdeel van de Diezer marke. Tezamen met de agrarische bevolking van de Dieze zouden ook de smeden na 1384 kunnen profiteren van de Zwolse privileges. Producten konden nu vrij worden verkocht binnen de Zwolse stadsmuren en de Dieze.

Nieuwstad Diezerpoort in de 16de eeuw
De plattegrond van Zwolle, rond 1560 getekend door Jacob van Deventer geeft een goed beeld van de oude structuren buiten de dan nog middeleeuwse omwalling van de stad. In deze periode lag de stad Zwolle nog binnen de middeleeuwse stadsmuren en grachten en heeft uitbreiding van het vestingstelsel met bastions en ravelijnen nog niet plaats gevonden. Aan de noordzijde grenst de laat 15de-eeuwse uitbreiding van de oude stad aan het Zwarte Water, dat in oostelijke richting overgaat in de Nieuwe Wetering. De betekenis van de oudere waterlopen Kleine en Grote A, in de 16de eeuw geheel binnen de stadsmuren gelegen, is door de nieuw gegraven/verbeterde tracés van Zwarte Water en Nieuwe Wetering sterk afgenomen.

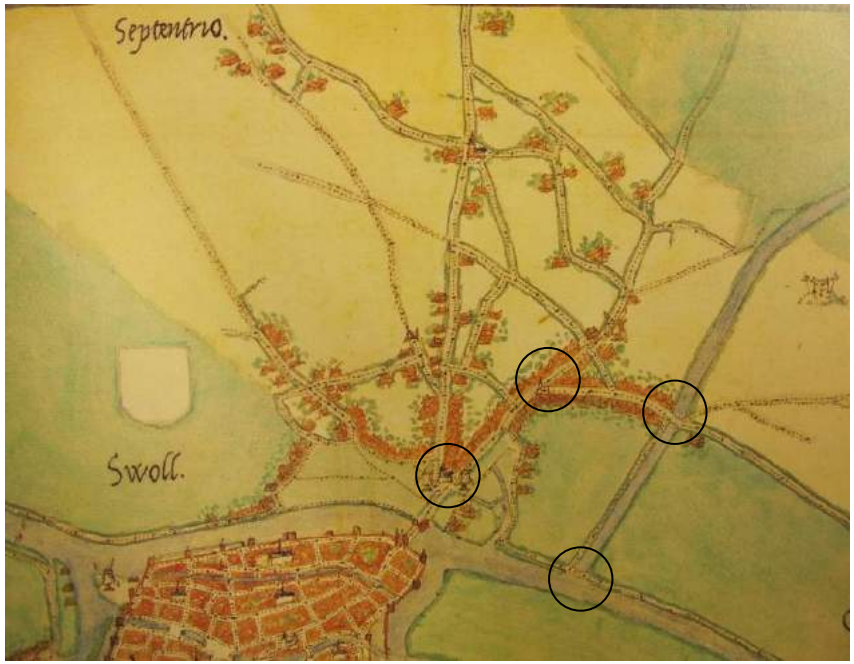

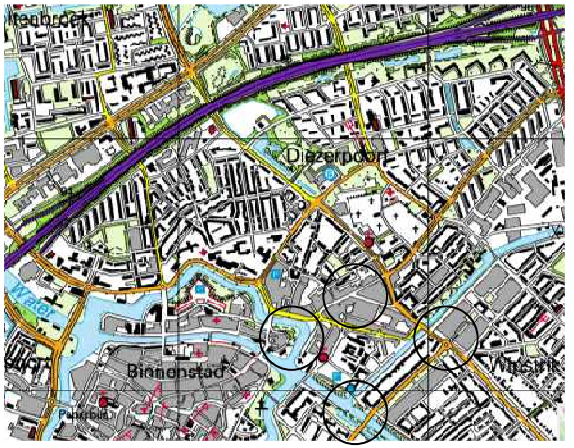

afb. 100 en 101 Het onderzoeksgebied op de kaart van Jacob van Deventer en de huidige topografische kaart (bron: watwaswaar.nl).

Ten noorden en noordoosten van de oude stad heeft zich volgens de kaart van Van Deventer de voorstad Dieze tot een dichtbebouwde nederzetting ontwikkeld. Vanuit de nederzetting lopen verschillende wegen richting de Diezerenk. Het zuidelijke deel van de Diezer Nieuwstad, waaronder de buitenwijk “de Smeden” was in de late 15de eeuw binnen de omwalling gevoegd. De Voorstad ontwikkelde zich langs een netwerk van wegen, die vanuit een centraal punt bij de entree tot de stad (Diezerpoort) in verschillende richtingen uitwaaieren.

Hoewel het knooppunt van wegen door de uitbreiding van de Zwolse vesting is verdwenen, is het wegenplan nu, na bijna 500 jaar nog steeds herkenbaar in het verloop van de huidige Thomas à Kempisstraat (de oude weg naar de Berkumerbrug en naar Meppel), Diezerplein met in het verlengde de Langenholterweg, voorts de Vechtstraat (richting Twente en Duitsland) en de in oost-westrichting over de Diezerenk lopende Middelweg. Ook de Brink is een onderdeel van deze oude nederzetting. Op de kaart van 1560 is ze herkenbaar in het zuidoostelijke deel van Dieze, oostelijk van de weg naar Meppel. Het zuidelijke deel van Dieze werd in het begin van de 17de eeuw opgeofferd ten behoeve van de aanleg van een moderne aarden vestinggordel met bastions (1606-1619).

Opvallend is de zeer dichte, vrijwel aaneengesloten bebouwing langs de straten van de voorstad in de 16de eeuw. Veel bewoners vonden als boeren, tuinders en dagloners werk in het agrarische achterland, dat belangrijk was voor de voedselproductie voor de nabijgelegen stad en de handel in landbouwproducten. Op de kaart van Van Deventer zijn drie windmolens te zien; ze speelden ongetwijfeld een rol in de verwerking van producten die van het land kwamen. Economische activiteiten waren echter aan de stad Zwolle voorbehouden. De Nieuwstad, strategisch gelegen aan verschillende uitvalswegen, zal in die tijd ook een functie hebben gehad in de verzorging van reizigers en kooplieden, voor wie herbergen en stalhouderijen ter beschikking tot stonden.

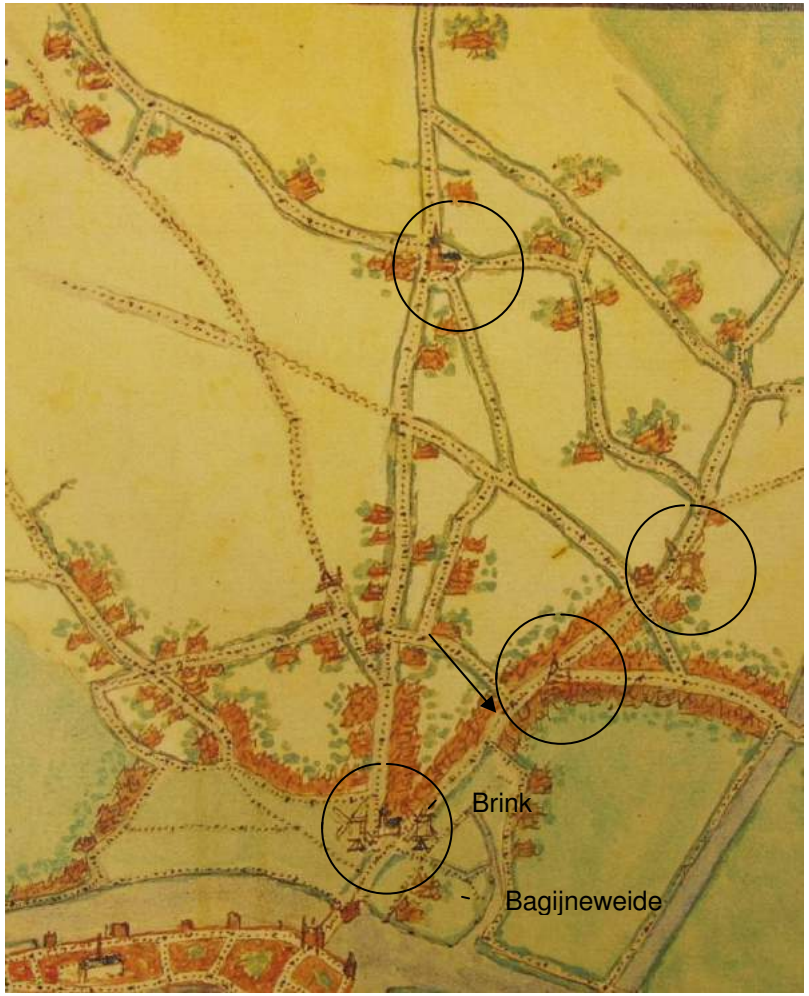

Afb. 102 Diezerpoort op de plattegrond van Jacob van Deventer, situatie circa 1560. De toenmalige kapellen en molens in het gebied zijn omcirkeld. De pijl wijst naar de tegenwoordige Thomas à Kempisstraat.

Op de kaart zijn verder op zijn minst twee kapellen weergegeven: op de splitsing van de Thomas a Kempisstraat en de straat Diezerplein (thans ligt hier de stadsgracht), en op een knooppunt van wegen midden op de Diezerenk, aan de Langenholterweg. Deze laatste is in de 15de eeuw gesticht door de erfgenamen van de Diezer Marke. Verder lijkt op de splitsing van de Thomas a Kempisstraat en de Vechtstraat een kapel te zijn getekend. Over dit bedehuis is verder niets bekend.

De dichte bebouwing in het zuidelijke deel van het voorstadsgebied veronderstelt een intensieve verkaveling, waarvan in de huidige percelering naar alle waarschijnlijkheid relicten zijn bewaard gebleven, vooral aan de Thomas à Kempisstraat, de Vechtstraat en rond het Diezerplein. Het is niet ondenkbaar, dat ook in de bebouwing resten van laatmiddeleeuwse gebouwen zijn opgenomen, hoewel jongere stadsplattegronden van de dan uitgebreide vesting Zwolle suggereren, dat de bebouwing in de nabijheid van de aarden wallen om militair-technische redenen was afgebroken.

3.3 De Bagijneweide

Ook de Bagijneweide maakte deel uit van Dieze. Het vormde in de 16de eeuw het vrij spaarzaam bebouwde zuidoostelijke deel van de nederzetting, grenzend aan de Brink. Het gebiedsdeel sloot ook toen aan de zuidzijde aan op de Nieuwe Wetering (het huidige Almelose Kanaal). Aan de oostzijde bevond zich in 1560 reeds het tracé van de Nieuwe Vecht, die volgens verschillende bronnen eerst rond 1600-1602 zou zijn gegraven tussen de Overijsselse Vecht en de Nieuwe Wetering. Mogelijk betrof het een kanalisatie van een bestaande wetering. De vaart bood een snelle verbinding tussen de Vecht en Zwolle, vooral voor de schepen die Bentheimer Zandsteen en landbouwgewassen aanvoerden. Langs de vaart ontwikkelde zich al vroeg bedrijvigheid in de vorm van molens voor de verwerking van granen en gewassen waaruit olie gewonnen werd. De aanleg van de Ceintuurbaan betekende de definitieve sluiting van de vaarweg.
Voor de Reformatie (16de eeuw) behoorde de Bagijneweide tot het begijnenconvent. Het convent zelf, gesticht in 1366, was gelegen binnen de stadsmuren aan de Begijnenstraat (tegenwoordig Praubstraat). Nadat het begijnenconvent in 1384 was verkocht aan Geert Grote, werd vervolgens het stadsbestuur eigenaar. Mogelijk kwam toen ook de Bagijneweide in handen van de stad.

Afb. 103 De Bagijneweide rond het midden van de 16de eeuw (grote cirkel). Binnen de kleine cirkel ligt de Brink, de pijl wijst naar de Nieuwe Vecht, met daarlangs een jaagpad.

Uit de periode van de Middeleeuwen zijn in de Bagijneweide verschillende elementen in aanleg behouden gebleven. Allereerst zijn de contouren van het deels door waterlopen (Nieuwe Wetering en Nieuwe Vecht) afgebakende gebied nog goed vergelijkbaar met de situatie in de late middeleeuwen. Voorts gaat het Koewegje in aanleg terug tot deze periode. Dit zelfde geldt voor de Brink, waarvan de huidige locatie overeenkomt met die van de op de kaart van Van Deventer zichtbare grote open brinkstructuur. De vorm is echter gewijzigd door de aanleg van de Rhijnvis Feithlaan en het Blekerswegje.
Aan de oostzijde van het Koewegje stonden in de 16de eeuw enkele huizen. Tevens waren er wegen langs de kaden van de Nieuwe Wetering en de Nieuwe Vecht. Deze zullen deels als jaagpaden zijn gebruikt. De Bagijneweide was door de specifieke ligging in een door verschillende waterlopen bepaald, vrij laag gelegen gebied vooral als weidegrond in gebruik. De latere naamgeving van een deel van het gebied (Bagijneweide) verwijst ook naar deze agrarische functie.
Van historische verkavelingsstructuren, teruggaande op de middeleeuwse periode zijn geen relicten behouden gebleven.

Het agrarische achterland: de Diezerenk

Op historische kaarten van Zwolle is te zien, dat het agrarische ommeland van de stad zeer lang het beeld heeft bepaald en vaak reikte tot aan de stadswallen. Dit was ook aan de noordzijde van de stad het geval. De “Nieuwstad” had zich hier ontwikkeld langs een bestaand netwerk van landwegen, die in noordelijke richtingen naar de buurtschappen op de Diezerenk liepen. Op de enk, die zich op de dekzandrug had gevormd, stonden vele boerderijen, een situatie die tot halverwege de vorige eeuw heeft bestaan. De komst van de nieuwe woongebieden vanaf de jaren twintig betekende het einde van de agrarische activiteiten in Diezerpoort. Ook de meeste boerenerven werden opgeruimd, zodat slechts op enkele plekken nog iets van de agrarische voorgeschiedenis is te herkennen. Het betreft een voormalig boerderijtje aan de Vlasakkers en een dubbele boerenwoning aan de Diezerenk. In het Park de Hogenkamp bleven de leilinden van een verdwenen boerenerf staan, dat aan het oude tracé van de Middelweg lag; Ook de weidelanden aan weerszijden van het Zwarte Water liepen nagenoeg door tot aan de stadsgracht. Wel werden ze hier afgewisseld door kleinschalige bedrijven, blekerijen en werven.

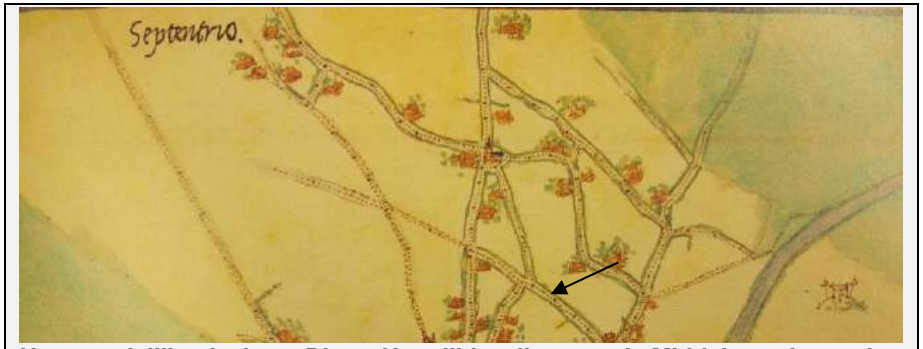

Het noordelijke deel van Dieze. Het pijltje wijst naar de Middelweg. Langs het netwerk van wegen staan verschillende boerderijen.

Enkele oude leilinden in het park De Hogenkamp zijn de stille getuigen van een verdwenen boerenerf.

3.4 Na de middeleeuwen

Ontwikkelingen in de 17de eeuw

In het begin van de 17de eeuw vindt een grote ruimtelijke ingreep plaats in Diezerpoort. De nieuwe situatie is goed te zien op de 17de eeuwse stadsplattegronden van Zwolle, o.a. de hiernaast afgebeelde. De kaart geeft de toestand omstreeks het midden van de 17de eeuw weer (1649).

Inmiddels waren in de vroege 17de eeuw nieuwe vestingwerken rond de oude stad aangelegd, bestaande uit een uitgebreid stelsel van grachten en aarden wallen in het bekende stervormige patroon. Ten noorden van de oude stad ontstond het binnen de 17de-eeuwse vestingwerken opgenomen Noorder Eiland. De op de middeleeuwse grachten aansluitende percelen rond de stad werden bij de aanleg van de nieuwe vestingwerken sterk gewijzigd.

Dit geldt ook voor de noordwestflank van het Diezerpoort- en Bagijneweidegebied, waar een fors bastion met vestinggracht werd aangelegd. Een deel van de bebouwing van de voorstad Dieze, met de daar liggende kapel, werd gesloopt voor de aanleg van de stadsgracht en om in de onmiddellijke nabijheid van de vesting een vrij schootsveld te verkrijgen.

In hoeverre de gehele “Nieuwstad” is ontruimd is niet duidelijk. De kaart van Blaeu uit 1649, waarop het onderzoeksgebied (op de kaart links boven) voor een deel zichtbaar is, toont een volledig onbebouwd gebied, maar op andere 17de-eeuwse kaarten is toch enige bebouwing te zien aan de ingang van de straat richting Langenholte. De Bagijneweide lijkt grotendeels onbebouwd, hoewel hier in de 17de eeuw waarschijnlijk al enkele leerlooierijen stonden met de bijbehorende schoen- of looikuipen. Dit waren met water gevulde kuilen, waarin onthaarde huiden van ossen en koeien met behulp van gemalen eikenschors werden geconserveerd. De aanwezigheid van schoon water – en dat was er in overvloed in dit gebied! - was voor dit ambacht beslist noodzakelijk. De leerindustrie speelde tot in de 19de eeuw een grote rol.

De op de kaart van Blaeu zichtbare brug ter hoogte van het huidige Almelose kanaal werd gerealiseerd tussen 1560 en 1649 en verwijst via de huidige naam, Schoenkuipenbrug, naar genoemde bedrijvigheid. Overigens heette deze brug in de vroege 19de eeuw nog de Schoekhoeksbrug (kadastrale kaart 1822), mogelijk een verbastering die samenhangt met de schoenkuipen (?).

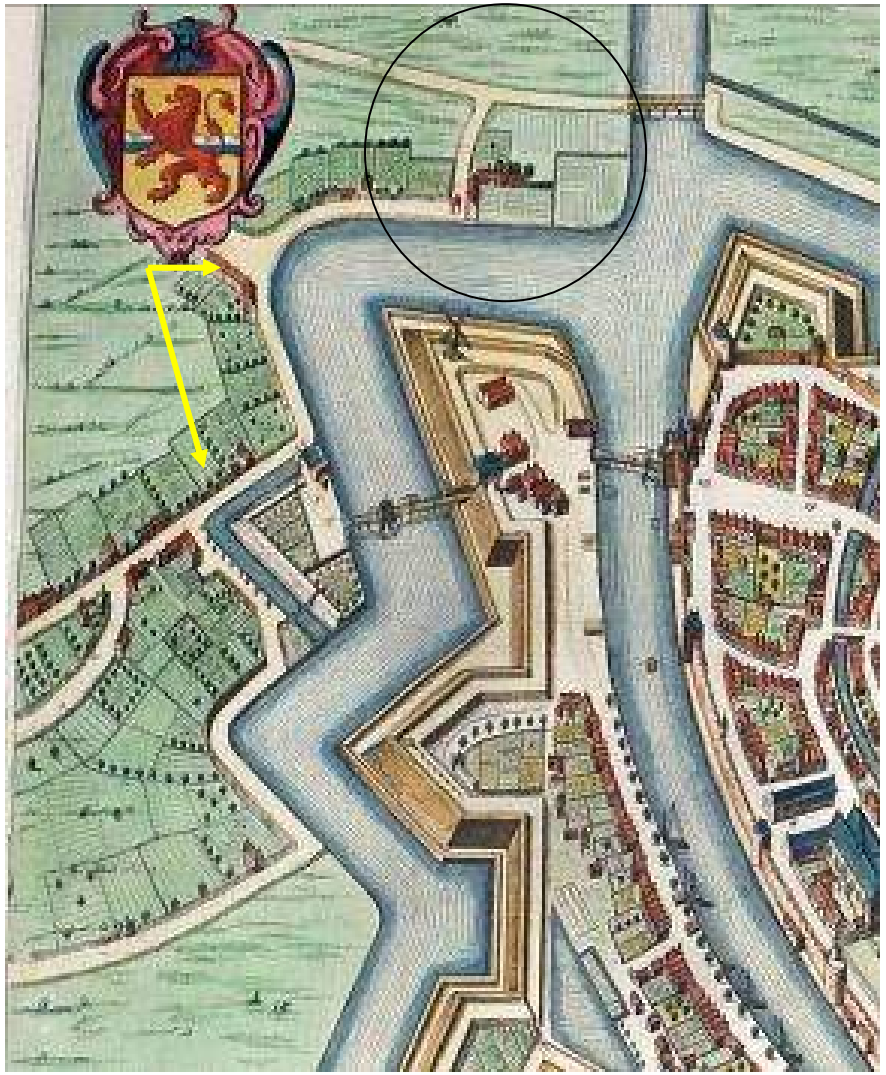

Afb. 104 Detail kaart Novum ac magnum Theatrum urbium Belgicae Foederatae: kaart nummer 97 tussen pag.181-182: Swolla. Situatie 1649. In de cirkel ligt het gebied van de Bagijneweide. De pijltjes wijzen naar het begin van de tegenwoordige Thomas à Kempisstraat en het Diezerplein.

De 18de eeuw

In de 18de eeuw zijn de 17de-eeuwse vestingwerken nog in volle glorie aanwezig. De bebouwing van de Diezer Voorstad heeft weer aansluiting gezocht bij de omgrachting; de militaire noodzaak voor een vrij schootsveld was blijkbaar niet meer zo dringend. Door de intensieve bebouwing kreeg het voorstadsgebied een stedelijk aanzien. Aan de zuidzijde van de stad zijn zelfs delen van de vestingwerken, met name de hoornwerken bebouwd geraakt. In 1790 werd de vestingstatus van Zwolle opgeheven. Tevoren waren al delen van de buitenwerken van de vestinggordel herschapen in wandelingen of opgenomen binnen de stadsuitbreidingen.

Binnen het onderzoeksgebied zijn de Nieuwe Wetering, de Nieuwe Vecht en de vestinggracht nog steeds de bepalende elementen. Inmiddels is wel in het verlengde van de Diezerkade het tracé van de huidige Rhijnvis Feithlaan aangelegd (voor 1882 “Platte Allee” genoemd). Deze structuur, aanvankelijk als lijnbaan (ten behoeve van een touwslagerij) in gebruik, is beplant met een dubbele rij bomen.

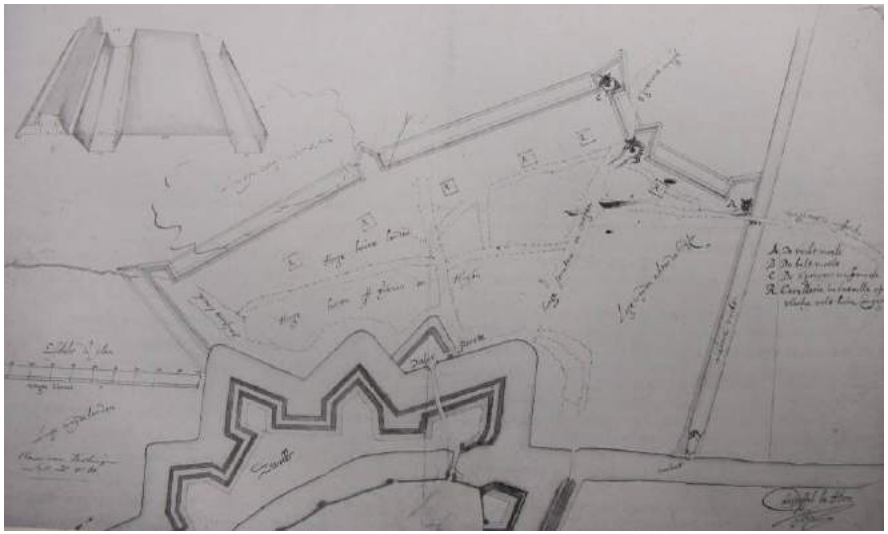

Afb. 105 Vermoedelijk eind 17de eeuw heeft men nog gewerkt aan een plan om de voorstad in Dieze te omwallen en zo onderdeel van de vesting Zwolle te maken. De plantekening geeft een aardig beeld van het stratenplan van de voorstad, zo omstreeks 1700, de ligging van drie molens (die blijkbaar in de nieuwe omwalling moesten worden opgenomen), de Nieuwe Vecht en het daarin gelegen “verlaet”. De benaming van de terreinen en de wegen verwijst naar de gesteldheid van het terrein: de wegen zijn aangeduid als “hooge straten en wegen”, het perceel langs de Nieuwe Vecht vermeldt “lage weijden achter de huijsen”, dit is de Bagijneweide. Binnen de nieuwe omwalling liggen de “hooge bouwelanden” en de “Hooge hoven off tuynen en huysen”, daarbuiten de “lage weylanden”.

Aan weerszijden van de Nieuwe Vecht zijn in de 18de eeuw lanen met een dubbele bomenrij gerealiseerd. Ook het Koewegje is aan de westzijde beplant met bomen, maar bebouwing ontbrak in eerste instantie nog, evenals langs het Blekerswegje. Ook hier zou in de loop van de 18de eeuw bebouwing verrijzen. De Brink was in die tijd een ruim, met bomen beplant terrein. Tussen Koewegje en Nieuwe Vecht strekte zich een volledig onbebouwd terrein uit, dat in vier grote percelen werd verdeeld door een stelsel van elkaar kruisende sloten, die aansloten op parallel aan Lijnbaan, Nieuwe Vechtkade en Weteringkade verlopende sloten. Deze percelen waren waarschijnlijk in gebruik als weiden of bleekvelden van de blekerijen die zich hier vestigden. Naast de leerlooierijen vestigden zich ook andere bedrijfjes in het gebied. Zij profiteerden van de gunstige ligging langs het water en de nabijheid van de Zwolse binnenstad.

Op de Diezerenk kwamen meer boerderijen.

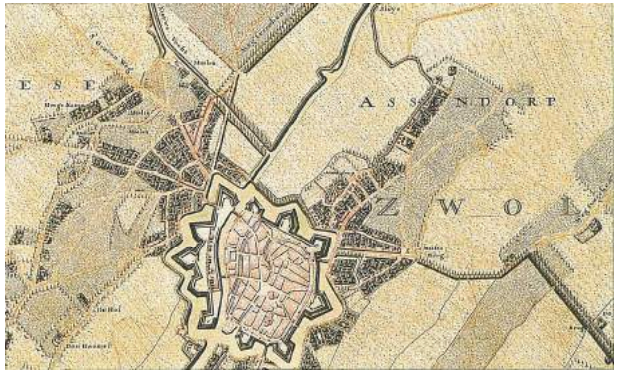

afb. 106 Detail van de Hottingerkaart (circa 1785-1787), met links boven een deel van Dieze (uit: *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland, 1773-1794*, Groningen 2003.

De zaaddragershuisjes, erfenis van de olienijverheid

De zogeheten zaaddragershuisjes aan de Binnengasthuisstraat 54-55 maken deel uit van het complex van het Binnengasthuis dat hier in 1923-1924 aan de oevers van de Nieuwe Vecht (Vondelkade) is gerealiseerd. Qua oorsprong dateren ze uit de 18de eeuw en verwijzen ze nog naar de prestedelijke periode van dit gebied. Langs de rivier waren diverse oliemolens gesitueerd, waarvan molen de Passiebloem een goed bewaard gebleven restant vormt. De in bedoelde huisjes woonachtige zaaddragers werkten voor de eigenaars van de oliemolens. Nadat het voor de productie van natuurlijke (lijn)oliën bestemd zaad met kleine scheepjes in zakken was aangevoerd, werd het door de zaaddragers gelost en op de plek van bestemming gebracht. De zaaddragershuisjes raakten na de oorlog sterk in verval, maar zijn in 1964 gerestaureerd waardoor ze nog altijd een markante positie innemen. Behalve deze huisjes en De Passiebloem verwijst ook de even verderop aan de Wipstrikkerallee 2-4 gelegen fabrikantenvilla van Reinders nog naar de vroegere oliefabricage in dit gebied.

De 18de-eeuwse zaaddragershuisjes aan de Binnengasthuisstraat.

Eerste helft 19de eeuw

Via de nauwkeurige kadastrale kaarten van 1822, 1832 en de topografische- en militaire kaart uit de periode 1858-1861 kan de verdere ontwikkeling van het onderzoeksgebied tot omstreeks het midden van de 19de eeuw worden gevolgd. Veel is er dan nog niet veranderd, behalve dan dat er een verdere verdichting van de bebouwing in het Nieuwstadsgebied is te zien. De Lijnbaan is in deze periode nog een nauwelijks bebouwde structuur, die in het oosten eindigt bij de laan langs de Nieuwe Vecht. Langs Lijnbaan en Nieuwe Vecht bevinden zich bomenrijen. De Schoenkuipenbrug is ook nu weer de schakel tussen het Weezenland en de Bagijneweide, waar naast het Koewegje en het Blekerswegje nu ook het nog onbebouwde tracé van de Bagijnesingel zichtbaar is.

Op de Diezerenk werden een Algemene en een Rooms katholieke begraafplaats aangelegd.

Afb. 107 Dieze rond 1830, naar de kadastrale kaart uit die periode. Bron: Watwaswaar.nl.

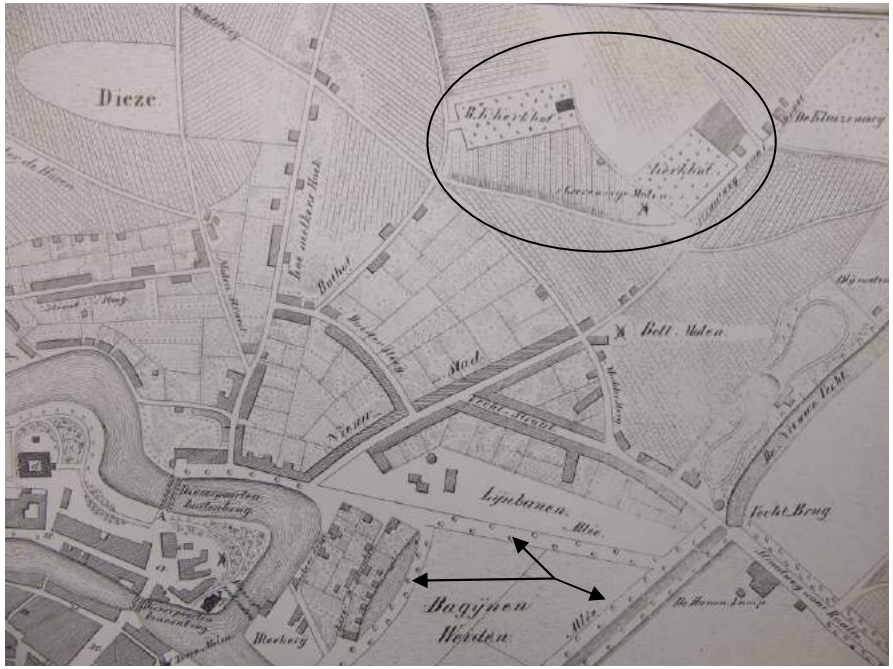

Afb. 108 Detail van de stadsplattegrond van Zwolle uit 1846. Opvallende veranderingen zijn de aanleg van de beide begraafplaatsen en die van de Lijnbaan. De Bagijneweide is nog grotendeels onbebouwd, maar de met bomen beplante Bagijnesingel is al wel aangelegd. Ook langs de Lijnbaan en de Nieuwe Vecht staan bomen (zie pijlen).

Begraven in Diezerpoort

De wijk Diezerpoort kent twee monumentale begraafplaatsen: de Algemene Begraafplaats en de rooms-katholieke begraafplaats. Ze zijn gelegen tussen de Meppelerstraatweg en de Bisschop Willebrandlaan en worden van elkaar gescheiden door een schilderachtig laantje met oude kerkhofmuren en hoog geboomte (Molenkampsweg). Het zijn relatief jonge begraafplaatsen. In 1841 werd de rooms-katholieke begraafplaats in gebruik genomen; de Algemene Begraafplaats dateert uit 1823-1824. Eeuwenlang was te Zwolle begraven in en rondom de Grote of St.-Michaëlskerk. Verder bestond de begraafplaats van het vroegere Bergklooster op de Agnietenberg. Zoals elders vormden de wetgeving in de Franse tijd (1804) en de tijd van het vroege Koninkrijk der Nederlanden het sein voor het begraven buiten de bebouwde kom. Vandaar de aanleg van de Algemene Begraafplaats. Bij de buiten de stad gelegen Beltmolen kocht de gemeente in 1823 enkele akkers waar een vrij eenvoudige buitenbegraafplaats is aangelegd, eertijds het Nieuwe Kerkhof geheten. Een van de eersten die hier werd begraven was burgemeester en schrijver Rhijnvis Feith (1753-1824). Diverse andere bekende Zwollenaren vonden er hun laatste rustplaats. Bij de ingang is de karakteristieke toegangspoort met dienstwoning en wachtruimte te zien, daterende uit de periode rond 1900. De begraafplaats bleef in gebruik tot 1933 toen De Kranenburg in gebruik is genomen. Voor de rooms-katholieke begraafplaats uit 1841 werd de grond aangekocht door F.W.J.A. baron Van Lamsweerde. In tegenstelling tot de romantisch-landschappelijke aanleg van de Algemene Begraafplaats is hier uitgegaan van een orthogonale opzet, met een hoofdpad dat naar de rijzige kerkhofkapel leidt. De eerdere kapel die hier stond is in 1883 vervangen door het huidige neogotische bouwwerk dat al op grote afstand is te zien. Paulina M.M. Vos de Wael schonk het gebouw. Uit dezelfde tijd dateert het baarhuisje met zijn karakteristieke trapgevels. Verder vallen de neogotische toegangspoort en het in de lengte-as hiervan gelegen Calvariekruis op. Het gietijzeren corpus van het kruis dateert uit 1853. Beide begraafplaatsen raakten in de loop van de tijd ingekapseld binnen de oprukkende verstedelijking. Langs genoemde Molenkampsweg is de authentieke sfeer evenwel nog goed te proeven.

De "Nieuwe" of Algemene Begraafplaats aan de Meppelerstraatweg, rond 1880. Het grote monument naast het gebouw is geplaatst ter ere van burgemeester en dichter Rhijnvis Feith (HCO, Zwolle).

De ingang van de Algemene Begraafplaats aan de Meppelerstraatweg.

Molens

Langs de Nieuwe Vecht stond in het verleden een groot aantal (olie)molens. Ze waren bestemd voor de bereiding van lijnolie, dat werd geslagen uit vlas. Het olievlas bevat lijnzaadhoudende zaden die geschikt zijn voor de olieproductie. Behalve het vanuit Twente aangevoerde vlas werd langs de Nieuwe Vecht gebruik gemaakt van vlas dat in Dieze zelf werd verbouwd. Een benaming als de Vlasakkers verwijst hier nog naar. Molen de Passiebloem (Vondelkade) vormt een restant van die oude bedrijvigheid. Dit schilderachtig aan het water gelegen bouwwerk verwijst nog naar de oude ambachtelijke werkwijzen, terwijl bij dergelijke molens vooral in de loop van de 19de en vroege 20ste eeuw steeds meer de machinale oliemolens ofwel oliefabrieken ontstonden.
De olieproductie concentreerde zich te Zwolle in het bijzonder aan de Nieuwe Vecht, de Wipstrikkerallee en in Zwollerkerspel. Langs de Nieuwe Vecht stonden maar liefst vijf oliemolens. Behalve de Passiebloem waren dit de Roode Molen, de Aloë, de Fortuijn en de Hoop. In het kielzog van de molenbedrijvigheid woonden in de Diezervoorstad van oudsher ook molenbouwers. Zo is het bekend dat er rond 1830 aan de Diezerkade en op de hoek van de tegenwoordige Thomas a Kempisstraat enkele molenbouwers woonden. In de tweede helft van de 19de eeuw nam de vraag naar ambachtelijke molenbouwers door de komst van electro- en benzinemotoren af.
Nog in 1925 stond aan de Thomas a Kempisstraat een hoge op een belt gebouwde stellingmolen, op de plek waar al in de 17de eeuw een standerdmolen had gestaan. Voor de sloop in 1934 was de molenstomp in gebruik als een autowerkplaats. De vroegere graanmolen had jarenlang bekend gestaan als de 'Möllen van Marsman', naar de grootvader van de bekende dichter Hendrik Marsman (1899-1940). De in 1861 opgerichte windkorenmolen De Vlijt, die aan de Vlasakkers stond, is rond 1955 gesloopt.

Drie molens tussen de Nieuwe Vecht en de Middelweg, op de stadsplattegrond van 1846.

Molen de Vlijt aan de Vlasakkers, die halverwege de jaren '50 is afgebroken (foto circa 1933-1935, collectie HCO, Zwolle). Rechts de onderbouw van de beltmolen van Marsman, die in 1934 verdween (foto collective HCO).

Tweede helft 19de eeuw

In de tweede helft van de 19de eeuw ontwikkelde Zwolle zich in rap tempo tot een belangrijke provinciestad met een druk spoorknooppunt, nieuwe bedrijvigheid en een sterk groeiend bevolkingsaantal. Rondom de binnenstad werd druk gebouwd aan nieuwe woonbuurten en werden allerlei voorzieningen gerealiseerd, zoals grote scholen, ziekenhuizen, en stationsgebouwen.

Ook in Diezerpoort zijn deze ontwikkelingen te zien, het meest zichtbaar in eerste instantie in de Bagijneweide. Hier verrees in de jaren '60 van de 19de eeuw de Koninklijke H.B.S. In 1865-1866 vond de bouw plaats naar een ontwerp van de architect B. Reinders. Een jaar later kon het gebouw in gebruik worden genomen. Het in eclectische stijl uitgevoerde gebouw zou in de vroege 20ste eeuw enige uitbreidingen ondergaan. Twee jaar later verscheen rechts van de school een conciërgewoning. In 1885 werd rechts van de H.B.S. een tweede school gebouwd, later bekend als de Jac. P. Thijsseschool. Westelijk van de HBS is in 1883 het Sophiaziekenhuis gebouwd. Al in 1823 werd gepleit voor de stichting van een dergelijk ziekenhuis, maar pas zestig jaar later lukte het een gemeentelijke ziekenhuis op te richten, dit ter vervanging van onder andere het ziekenhuisje van het Gemengd Armbestuur.

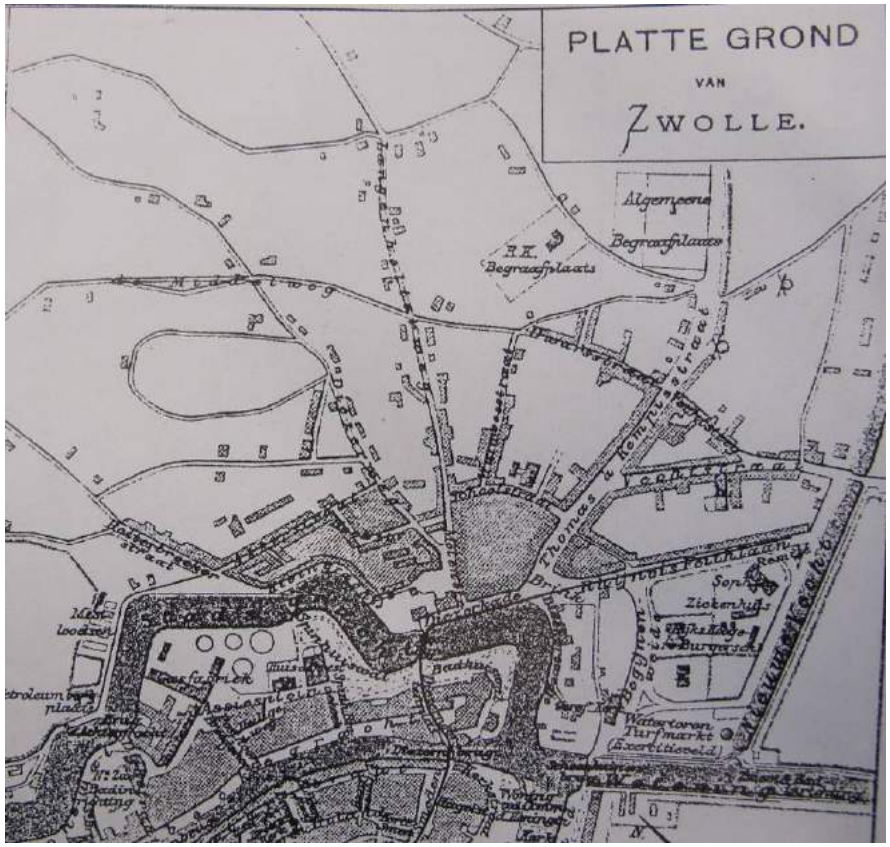

Afb. 109 Detail van de plattegrond van Zwolle uit 1895 (collectie HCO, Zwolle).

Genezen langs de Nieuwe Vecht

In 1884 kwam langs de Rhijnvis Feithlaan een voor zijn tijd modern ziekenhuis te staan, vernoemd naar koningin Sophie. Het door stadsarchitect J.L. van Essen ontworpen ziekenhuis werd gebouwd op de Bagijneweide. Op dat moment kende Zwolle behalve het Sophiaziekenhuis ook een rooms-katholiek ziekenhuis (Weezenlanden), een zogeheten passantenhuis voor besmettelijke ziekten en het ziekenhuis van de hervormde armenstichting. In de loop van de tijd groeide het hospitaal aan de Rhijnvis Feithlaan uit tot een omvangrijk complex, ingesloten tussen de Bagijnesingel en de Nieuwe Vecht. Zo bouwde architect L. Krook in 1915 een nieuwe vleugel. Het meest tot de verbeelding sprekende onderdeel van het complex is evenwel de langs de Rhijnvis Feithlaan gelegen vleugel uit de jaren 1930, naar ontwerp van J.G. Wiebenga (1886-1974) die in 1931-1934 gemeentearchitect van Zwolle was. Deze in samenwerking met architect J. van der Linden gerealiseerde vleugel wordt gekenmerkt door een modern-functionalistische opzet, sterk contrasterende met de historiserende vormentaal van de achter de vleugel schuilgaande bouwdelen langs de Nieuwe Vecht. Na de oorlog zouden nog diverse andere bouwdelen worden gerealiseerd, waaronder een zusterhuis en een paviljoen voor de chirurgische afdeling. Door de veranderende eisen voor een moderne zorginstelling werd in de vroege jaren 1970 aan de Dokter van Heesweg een nieuw ziekenhuiscomplex gerealiseerd. Het oude ‘Sophia’ ofwel ‘Sophietje’ aan de Rhijnvis Feithlaan kwam toen grotendeels leeg te staan en kreeg uiteindelijk de bestemming van een zogeheten ‘kunstenlab’ voor culturele activiteiten in de vorm van kunstenaarsateliers. Een deel van het gebouw – aan de Stilobadstraat – heeft evenwel nog steeds een medische functie. Hier zijn een pathologische afdeling en een laboratorium voor medische microbiologie en infectieziekten te vinden, als een onderdeel van de Isala-klinieken waarvan het tegenwoordige Sophia deel uitmaakt.

De Bagijneweide met Sophianziekenhuis omstreeeks 1975

De oudbouw van het Sophiaziekenhuis, ansichtkaart collectie HCO.

Op het zuidelijke deel van het Turfmarktterrein verrees in 1892 een watertoren. Als gevolg hiervan verdween het zuidelijke deel van de laan langs de Nieuwe Vecht. De 36 meter hoge watertoren is een ontwerp van J. Schotel en bevatte een ijzeren hangbodemreservoir. Het water werd aanvankelijk betrokken uit de heidegebieden bij Heerde (Zwolse Bos).
Aan de Bagijnesingel (omstreeks 1900 heette deze nog Bagijneweide) werd het straatbeeld vanaf 1888 in sterke mate bepaald door de Oosterkerk, gebouwd ten behoeve van de Nederduits Gereformeerde gemeenschap in Zwolle Aansluitend kwamen aan de Bagijnesingel enige grote herenhuizen te staan. Aan de Brink en het Blekerswegje waren reeds omstreeks 1860 enkele aanzienlijke huizen verrezen. De grote villa aan het Blekerswegje dateert uit 1859 en werd aanvankelijk omgeven door een grote tuin.
Langs de kade aan het Blekerswegje werd in 1898 een raccordement (aansluitingsspoor) met overlaadsteiger aangelegd ten behoeve van de in 1895 naar Zwolle doorgetrokken stoomtramverbinding vanuit Coevorden .

De komst van de HBS en het Sophiaziekenhuis vormde een belangrijke impuls voor de ontwikkeling van een woonwijk in het gebied. Vanaf omstreeks 1878 verrees de markante woonhuisbebouwing langs de Platte Allee, die niet lang daarna werd omgedoopt in Rhijnvis Feithlaan. De bebouwing kenmerkt zich door veelal kleine herenhuizen en middenstandswoningen in eclectische trant). In het gebied tussen Blekerswegje en Koewegje en aan de Brink waren in het midden van de 19de eeuw al enige vrijstaande, ruime villa's gebouwd. Deze ontwikkeling zien we ook elders in Zwolle, waar de fraaie locaties langs de singelgrachten grote aantrekkingskracht uitoefenden op welgestelden, die hier hun grote herenhuizen bouwden. Van de villabebouwing in het onderzoeksgebied resteren nog de villa's aan de Brink 11 en het hierboven reeds genoemde exemplaar uit 1859 aan het Blekerswegje, tegenwoordig een onderdeel van het complex van de Sociale Dienst. Enkele voorname herenhuizen verrezen rond 1900 aan de Bagijnesingel.

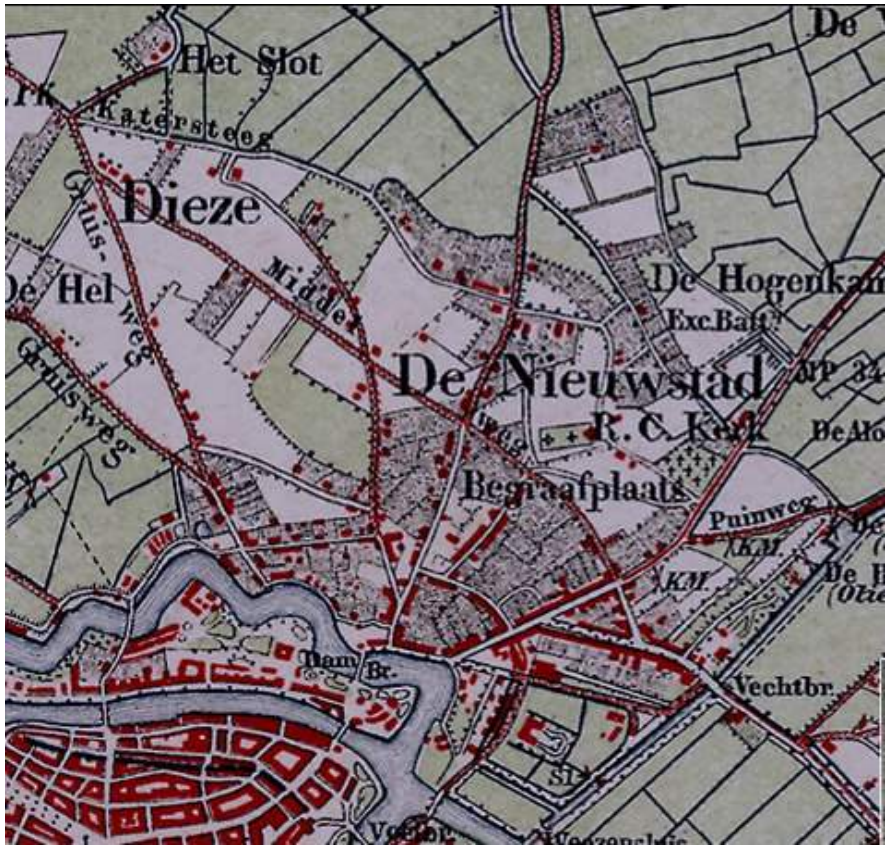

Afb. 110 Situatie op de Topografisch Militaire Kaart van circa 1890. Het netwerk van straatjes in de Nieuwstad en in Dieze raakt steeds dichter bebouwd. Op deze kaart is mooi het onderscheid te zien tussen de bouwlanden op het hoge gedeelte van Dieze en de lager gelegen weidelanden. De verharde enkwegen richting Dieze zijn aangeduid als "Puinweg" (bron: watwaswaar.nl).

Industrie en bedrijvigheid

Dieze kent van oudsher allerlei vormen van bedrijvigheid. Zo waren er onder meer de langs de Nieuwe Vecht gesitueerde oliemolens voor de lijnolieproductie. De Nieuwe Vecht speelde ook een belangrijke rol in de handel in turf, die via de vaart in Zwolle werd aangevoerd.
In de tweede helft van de 19de eeuw werd geleidelijk overgegaan op de machinale fabricage waardoor er verschillende oliefabrieken ontstonden. Eén van de bekendste was die van Reinders Slaolie. Het uitgebreide fabriekscomplex omvatte een groot terrein langs de Nieuwe Vecht. Koert Reinders uit Hoogezand had er in 1893 stoomoliemolen De Aloë overgenomen. Na de overname van de Reinders Fabrieken in 1970 door Golden Wonder kwam in 1989 een einde aan dit bekende Zwolse bedrijf. Tot de andere bekende bedrijven in Dieze behoort de Philips-vestiging aan de Ceintuurbaan. Het tussen deze weg en de Floresstraat gelegen gebied sloot aan op de (inmiddels gesloopte) Reindersfabrieken en ademt nog altijd voor een groot deel de sfeer van een bedrijventerrein uit de eerste decennia na de oorlog. Philips produceerde er condensatoren en bood aan honderden werknemers vast werk. Uiteindelijk is de vestiging evenwel afgestoten. Karakteristiek voor de oudere bedrijfsactiviteiten was de turfoverslag langs de Diezerkade (en de Thorbeckegracht). De omstreeks 1850 gesmede plannen om de turfhandel langs de Bagijneweide te concentreren leidden weliswaar tot de aanleg van de Turfmarkt, maar de turfpramen bleven toch naar de Diezerkade varen. Het nabijgelegen Koewegje verwijst nog altijd naar de periode dat er de koeien via een smal weggetje naar de Bagijneweide werden gedreven. Vermoedelijk hebben er ook stallen gestaan. Tenslotte, de Schoenkuipenbrug verwijst naar de schoenmakerskuipen die hier stonden waarin leer werd gelooid. Tot de vroege 19de eeuw zijn de leerlooiers hier actief geweest.

Bedrijvigheid langs de Nieuwe Vecht op de topografische kaart uit 1907 (bron: watwaswaar.nl).

Het Philipsterrein in 1974, vanaf de Floresweg (foto collective HCO, Zwolle).

Aan het Blekerswegje bevindt zich tegenwoordig nog steeds een restant van de tramlijn van de DSM = Dedemsvaartse Stoomtramweg Maatschappij. De DSM was opgericht in 1885 en bereikte in 1895 Zwolle. De hoofdlijn verbond de stad via Coevorden met Ter Apel en had zijtakken naar Meppel, Hardenberg en Hoogeveen. In de Stadsgracht nabij het Blekerswegje werd in 1898 een raccordement geplaatst, met steiger. Deze stond vooral ten dienste van het vervoer van turf. Deze brandstof werd via de Dedemsvaartse tramverbinding aangevoerd vanuit het Drentse veengebied rond Coevorden en Emmen. In Zwolle werd het materiaal overgeladen op houten turftjalken ten behoeve van doorvoer naar Amsterdam. Bij het Sophiaziekenhuis werd in 1895 een tramremise in gebruik genomen ten behoeve van de Zwolse paardentram waarvan het tracé twee jaar eerder werd doorgetrokken tot aan het einde van de Rhijnvis Feithlaan. De naamgeving van deze laan verwijst overigens naar de Zwolse dichter die woonachtig was op het landgoed Boschwijk dat via de betreffende laan (voorheen Platte Allee) was te bereiken.

De Diezerpoort Nieuwstad huisvestte steeds meer inwoners, meest arbeiders, voor wie huizen werden gebouwd in de omgeving van de Warmoesstraat, aan de Langenholterweg en de (nu verdwenen) Akkerstraat. Ook kwamen er enkele schoolgebouwen. Langs de stadsgracht vestigden zich enkele bedrijven en in het westelijke deel van Dieze werd door de stad een vuilstort aangelegd.

De Brink rond 1925, gezien richting Rhijnvis Feithlaan (collectie HCO)

Voornaam wonen aan de Rhijnvis Feithlaan e.o.

Wanneer men langs de Rhijnvis Feithlaan loopt dan valt aan de ene zijde de markante functionalistische bebouwing van het vroegere Sophiaziekenhuis op. Aan de andere zijde zijn de uit voorname herenhuizen uit de 19de eeuw bestaande gevelwanden te zien. Hier vertegenwoordigt Dieze een totaal ander karakter dan in de rest van de wijk, waar juist de voor de volks- en lagere middenklasse bestemde woningbouw overheerst. Herenhuizen, enkele oude villa's alsook het statige gebouw van de vroegere Rijks-HBS zetten de toon in het gebied van de Rhijnvis Feithlaan, de Bagijnesingel en de Turfmarkt. Lange tijd stond de Rhijnvis Feithlaan bekend als de 'Platte allee' ofwel 'Lijnbanen allee'. Deze lommerrijke allee maakte deel uit van de wandelroute in de richting van het buiten 'Boschwijk' dat ooit werd bewoond door de schrijver en latere Zwolse burgemeester Rhijnvis Feith (1753-1824). Op een laat 19de-eeuwse stadskaart van Zwolle is goed te zien dat de toen reeds als de Rhijnvis Feithlaan bekend staande allee langs de noordwestzijde geheel is omzoomd door herenhuizen. Tegelijk met de Diezerpoort lag dit deel van de stad toen nog ingebed in het landelijke buitengebied langs de Nieuwe Vecht (Zuidbroek). Uit de Topografisch Militaire Kaart van 1865 blijkt dat de noordwestzijde van de Rhijnvis Feithlaan toen al was bebouwd. Aan de overzijde bevonden zich nog de onbebouwde terreinen van de Bagijneweide, tot omstreeks 1830 eigendom van de Waalse kerk en daarna in handen van de gemeente die er aanvankelijk de bedoeling had een marktterrein in te richten. Op een deel ervan zou evenwel in 1883 het Sophiaziekenhuis worden gebouwd. De herenhuizen aan de Rhijnvis Feithlaan zijn uitgevoerd in de voor de ontwikkelingen in de tweede helft van de 19de eeuw karakteristieke Neorenaissancetrant. Ze worden gekenmerkt door sierdetails als sluitstenen, speklagen, hoek- en negblokken. In hun opzet vormen ze een voortzetting van de voorname bebouwing aan het Groot Wezenland waar langs de grachten van de oude stad eveneens herenhuizen kwamen te staan.

De Rhijnvis Feithlaan rond 1900-1905, detail van een ansichtkaart uit die periode, collectie HCO, Zwolle.

Geloven in Diezerpoort

In de Diezerpoort zijn verschillende kerken te vinden, van diverse denominaties en zowel modern als oud. Tot de meest in het oog springende behoort uiteraard de Oosterkerk aan de Turfmarkt, het uiterste punt van Dieze. De kerk dateert uit 1888 (architecten J.W. en C.W. Meijer) en werd door de Nederduits Gereformeerden (Doleantie) gebouwd op het terrein van een oude leerlooierij. De lidmaten van deze kerk kwamen van heinde en verre, dus waren niet alleen in de directe omgeving woonachtig. Dit geeft aan dat de locatie van deze kerk een min of meer pragmatische reden heeft: er was grond beschikbaar.
De bouw van de nieuwe rooms-katholieke St.-Michaëlskerk aan de Bisschop Willebrandlaan in 1964 (architect C. Pouderoyen) hangt daarentegen samen met de toenemende ontvolking van de binnenstad waar de laat 19de-eeuwse St.-Michaëlskerk stond. Om deze reden en vanwege de gemeentelijke plannen voor de binnenstadsvernieuwing werd besloten om langs de toenmalige Middelweg waar de stad zich sterk uitbreidde een nieuwe kerk te bouwen. In het gebied van de vlakbij gelegen Langenholterweg waren al vanouds veel katholieken woonachtig. Een andere moderne kerk in Dieze is de Opstandingskerk aan de Esdoornstraat, eveneens deel uitmakende van een naoorlogs wijkgedeelte en in dezelfde periode gebouwd als Pouderoyen's Michaëlskerk. Ditmaal betreft het een Gereformeerde kerk Vrijgemaakt, ontworpen door W. Boxman. Aan de Burgemeester Drijbersingel kwam rond 1965-1970 de Samenhofkerk te staan. Bij deze baptistenkerk (architectenbureau Meijerink) zal de locatiekeuze net als bij de kerk aan de Turfmarkt eerder door de voorhanden zijnde grond zijn bepaald dan dat er een groot aantal kerkgangers in de naaste omgeving woonde. Al met al geven de hier vermelde kerken een kleurig beeld van het 'geloven in Diezerpoort'. Voegt men daar nog voorbeelden bij als het historische evangelisatiegebouwtje van de Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie aan de Berkumstraat 100 (1920-1921), het bijeenkomstlokaal van de Vergadering op de hoek van het Koewegje en de Brink (1914) of het in de voormalige school aan de Radewijnstraat ondergebrachte islamitische ontmoetingscentrum van de aleviten dan kan met recht worden gesproken van een gevarieerd historisch beeld.

De St.-Michaëlskerk aan de Bisschop Willebrandlaan in 1973. Foto gemeentelijke fotodienst, collectie HCO, Zwolle.

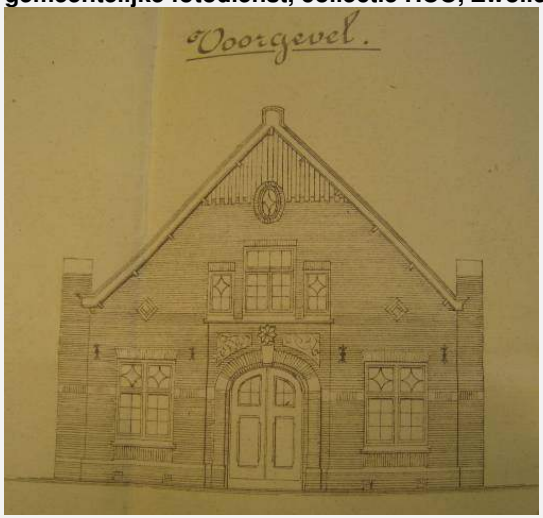

Bouwtekening Evangelisatiegebouw Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie,1920 (collectie HCO, Zwolle).

Op de plek waar de Nieuwe Vecht uitmondt in het Almelose Kanaal werd een sluizencomplex gerealiseerd met bijbehorende, zogenaamde Menistenbrug. De naam van deze brug verwijst naar de sluiswachter Egbert van de Vegt die behoorde tot de doopsgezinde Menistengemeenschap.

Tenslotte dient te worden gewezen op de bedrijvigheid binnen de Bagijneweide. Deze bestond hoofdzakelijk uit blekerijen en wasserijen, voornamelijk gesitueerd in het gebied tussen Koewegje en Blekerswegje. Alhier was onder andere de blekerij Poppe gevestigd, ook wel bekend als wasserij De Maalstroom.

Oostoever Zwarte Water
Op de oostelijke oever van het Zwarte Water bevonden zich in de 19de eeuw de houtzaagmolens de Maaijer en de Zaaijer. Vlakbij de stadsgracht waren enkele fabrieken gevestigd. In 1953 vestigde zich hier nog de lederwarenfabriek Welma. Het bedrijfsgebouw met de bijbehorende dienstwoning staan er nog steeds. De andere fabrieken zijn echter afgebroken en vervangen door grootschalige kantoorgebouwen. Van ver na de Tweede Wereldoorlog dateren de bedrijfsgebouwen, die op de kade tussen A28 en Blaloweg zijn gerealiseerd.

Militaire activiteiten aan de Meppelerstraatweg

Het markante gele marechausseegebouw op de hoek van de Meppelerstraatweg en de Jupiterstraat is in 1929-1931 gebouwd en lag tot aan de naoorlogse stadsuitbreidingen in een landelijke omgeving. Het ontwerp werd geleverd door de bouwkundige afdeling van de Genie in Groningen (bureau van de Eerstaanwezend Ingenieur). Deze zette het pand op als een brigadegebouw van de Koninklijke Marechaussee, op de plek waar eerder al een militaire kazerne had gestaan. Dat de Meppelerstraatweg op deze locatie reeds langer een militaire historie kent blijkt uit het gegeven dat er nog eerder een militair verdedigingspunt was. Deze omstreeks 1870 aangelegde batterij was bedoeld als een buffer tegen een mogelijke Pruisische inval – in dezelfde periode vond de Frans-Pruisische Oorlog plaats (1870-1871). De Marechausseekazerne is uitgevoerd in een zakelijk-expressionistische stijl met invloed van de Nieuwe Haagse School. Het sterk in het oog vallende bouwwerk wordt gekenmerkt door metselwerk in gele steen, steile dakschilden en een markante hoektoren. Tegen de gevel is een tegeltableau met het Nederlandse rijkswapen aangebracht. De tegelijk met het hoofdgebouw gerealiseerde bouwdelen hadden de functie van bergplaats, stalgebouw en smederij. Tegenwoordig is de marechausseekazerne in gebruik als wervingsbureau van de Koninklijke Landmacht.

De Marechausseekazerne aan de Meppelerstraatweg, circa 1950 (particuliere collectie).

3.5 Grote veranderingen in de 20ste eeuw

De eerste helft van de 20ste eeuw
Na 1900 zette de snelle groei van Zwolle zich door. De toenemende bedrijvigheid, de vele onderwijs- en zorginstellingen en het groeiende ambtelijke apparaat zorgden voor een toestroom van nieuwe bewoners uit vooral de arbeiders- en middenstandsklassen. Voor hen werden op diverse locaties buiten de stadskern, zoals in Assendorp en Pierik woningen gebouwd door particuliere bouwondernemers en woningbouwverenigingen. Vooral onder de lagere klassen, die soms in erbarmelijke omstandigheden leefden in verkrotte woningen in de binnenstad en de oude buurtjes langs de stadsgracht was de woningnood hoog. Vanaf het begin van de 20ste eeuw probeerden woningbouwcorporaties het tij te keren met de bouw van complexen goede en betaalbare woningen. Ook in Dieze waren ze actief, het eerst in de Indische Buurt, zoals aan de Celebesstraat en de Billitonstraat. In dit straatje bouwde Openbaar Belang in 1909 een aantal kleine geschakelde arbeiderswoningen.
In de jaren twintig en dertig werd ook het oostelijke deel van de Indische Buurt bebouwd. Hier streek het Binnengasthuis neer met een groot aantal nieuwe woningen voor ouden van dagen. Rond 1900-1910 werd er nog veel gebouwd langs de oude linten, zoals de Langenholterweg, de Warmoesstraat, de Diezerenk, de Diezerhoven en de Akkerstraat, waar een vrijwel aaneengesloten lintbebouwing ontstond van kleine complexen geschakelde woningen.

In het westelijke deel van de wijk werden in de jaren twintig-dertig de Schildersbuurt en de Bomenbuurt (Bollenbieste) aangelegd. Dit gebeurde volgens een tevoren ontworpen eenvoudig stratenplan en de complexen bestonden uit grotendeels gesloten bouwblokken rond binnenterreinen met tuintjes. Het eerste complex was dat van de St.-Josephstichting, die in 1922 een groot aantal huizen ten oosten van de Rembrandtlaan liet bouwen. Deze woningen zijn inmiddels gesloopt en vervangen door nieuwbouw.
De nieuwe buurtjes nestelden zich tussen de bestaande lintstructuren en hadden door de grondgebonden lage woningen, de aanwezigheid van tuintjes en plantsoenen het karakter van tuindorpen.

Voor de middenstandsklasse werden verspreid in de wijk kleine complexen geschakelde woningen gebouwd, zoals aan de Schuttevaerkade, de Vermeerstraat, de Middelweg, de Bagijnesingel en vlakbij de in 1929-1931 gebouwde Marechausseekazerne aan de Jupiterstraat.

De oude wijk rond de Thomas à Kempisstraat ontwikkelde zich in de periode steeds meer tot een wijkcentrum met allerlei voorzieningen als winkels en enkele scholen. Ook in de Schildersbuurt verrees in 1929 een nieuwe lagere school, ontworpen door gemeentearchitect Krook. Aan het Diezerplein werden rond 1905-1910 enkele grote blokken met winkels en bovenwoningen gebouwd naar ontwerp van architect Post.

Afb. 111 Topografische kaart 1933. De Schildersbuurt en de Indische Buurt zijn aangelegd (cirkels links en rechts), de Bomenbuurt (in het midden) nog niet (bron: watwaswaar.nl).

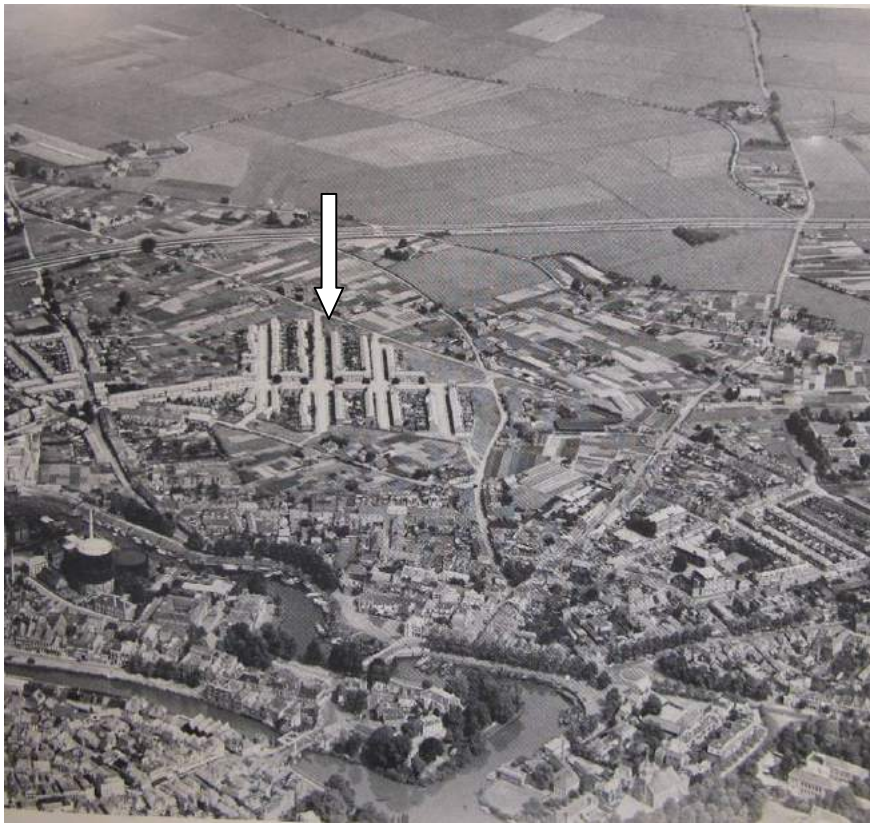

Afb. 112 Luchtfoto Dieze omstreeks 1940. De Bomenbuurt is enkele jaren daarvoor voltooid en heeft nog geen aansluiting gevonden in het bestaande stedelijk weefsel (collectie HCO, Zwolle).

Afb. 113 Deze foto uit het midden van de 20ste eeuw toont de Indische Buurt vanuit het zuidwesten (linksonder ligt de Thomas à Kempisstraat). Alle vooroorlogse complexen in het buurtje staan nog overeind, de saneringen in de noordhoek hebben nog niet plaats gevonden (foto uit: *Op de Kop gekiekt,* 1976).

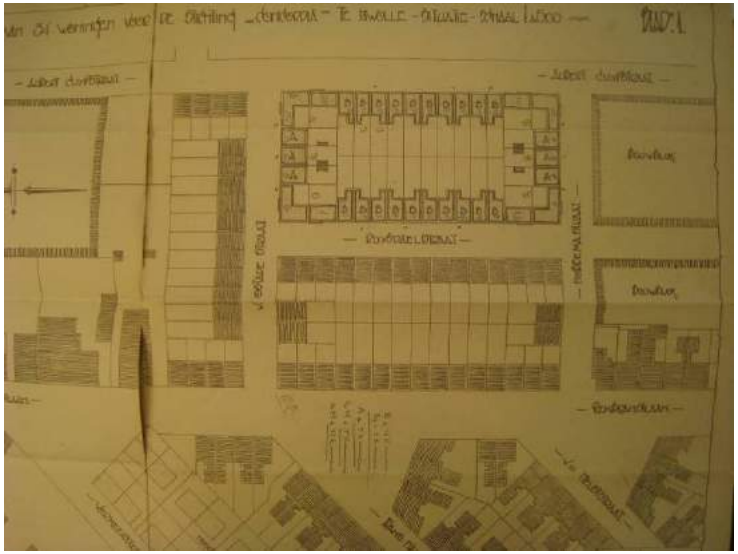

Afb. 114 Detail bouwtekening complex woningen van woningstichting Concordia aan de Albert Cuypstraat, 1927 (archief HCO, Zwolle).

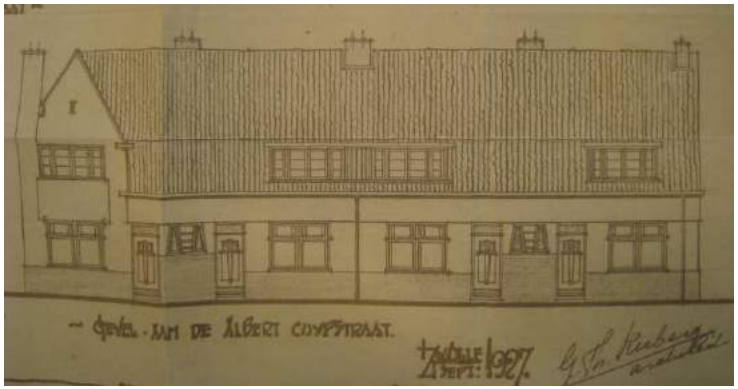

Afb. 115 Gevelaanzicht van de woningen van het complex, 1927, architect Ruberg (archief HCO, Zwolle).

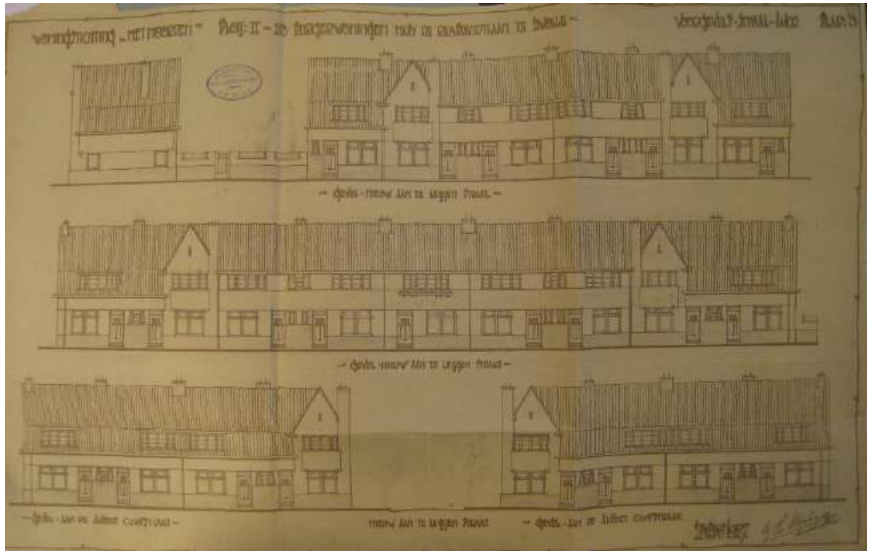

Afb. 116 Ruberg ontwierp ook voor de woningstichting "Het Noorden" woningen, die onder meer aan de Rembrandtlaan werden gebouwd.

Afb. 117 De Kastanjestraat in de Bomenbuurt (Bollenbieste). Het woningbouwcomplex is door De Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereniging in 1933-1934 gebouwd. De foto dateert uit circa 1955 (collectie HCO, Zwolle).

Het uit de binnenstad overgeplaatste Binnengasthuis

Tot 1923-1924 was het Binnengasthuis in de Zwolse binnenstad gevestigd, bij het Gasthuisplein en de Oude Vismarkt. Het bestond uit een verzameling van kleine huisjes en ging qua oorsprong terug op 1302. Het was de aan de H. Geest toegewijde liefdadigheidsstichting die het gasthuis had opgericht voor ‘arme beddezieke lude’ en ‘ellendige zieke’.

In 1660 kreeg het H. Geestgasthuis de naam Binnengasthuis. In de opzet met een eigen kapel, eetzaal en ziekenafdeling is het gasthuis bij de nieuwbouw in 1923 niet teruggekeerd. Aan de langs de Nieuwe Vecht gelegen Binnengasthuisstraat kwam ‘slechts’ een reeks bejaardenwoningen te staan, naar ontwerp van de bekende Zwolse architect M. Meijerink. Opdrachtgever was de stichting Het Nieuwe Binnengasthuis en nog altijd verwijst een herdenkingssteen in het hoofdgebouw van het complex naar hun initiatief. Hier is ook de grote bel te zien die werd geluid bij de oproep voor het ‘ter disse’ gaan.

Meijerink voerde het complex uit in de verzakelijkte vormentaal van de twintiger jaren, met vrij breed overstekende pannendaken. Vlakbij het complex – bij de brug over de Nieuwe Vecht – staat nog altijd een markante uit 1877 daterende villa. Hier woonde mr. D. van Laer die als voorzitter van het Binnengasthuisbestuur diens achtertuin ter beschikking stelde voor de bouw van het complex. In 2008 kwam een einde aan de huisvestingszorg door Stichting De Gasthuizen, waaronder zowel het Binnen- als het Buitengasthuis vielen. Het woningbezit van deze stichting is toen overgedragen aan Openbaar Belang dat kantoor houdt in de vroegere villa van Van Laer.

Opening van het Nieuwe Binnengasthuis aan de “Binnengasthuisstraat” in 1924 (collectie HCO, Zwolle).

De poort naar het Binnengasthuiscomplex aan de Borneostraat.

Bombardement en herbouw Bollenbieste (Bomenbuurt)

Het zuidelijke deel van de Bollenbieste, dat aan de Zwolse stadsgracht grensde, kende voor de Tweede Wereldoorlog een gemengd gebruik, Nog tot ver in de 19de eeuw behield het gebied deels een agrarisch karakter. Het werd doorsneden door enkele oude landwegen in noordelijke richting en de Akkerstraat, waarvan de oorsprong middeleeuws is. Langs deze wegen ontwikkelde zich woonbebouwing. Verder ontstond er enige bedrijvigheid en vestigde de gemeentereiniging zich er op een groot terrein.

Het gebied ten noorden van de stadsgracht omstreeks 1830, geprojecteerd over de huidige situatie (bron; Watwaswaar.nl). De witte pijl wijst naar de verdwenen, oorspronkelijk middeleeuwse Akkerstraat, de rode naar de nieuw aangelegde Van Wevelinkhovenstraat. Op deze projectie is goed te zien dat de vooroorlogse structuren (wegenpatroon, verkavelingen) bij de sanering vrijwel zijn verdwenen. De contouren van de vestinggracht (en de Zamenhofsingel) zijn minder scherp gemaakt. Dit is vermoedelijk rond 1900 gebeurd, getuige de topografische kaarten uit die periode.

In de Tweede Wereldoorlog liep het zuidelijke deel van Dieze zware schade op door een bombardement. Op 15 december 1944 vielen de bommen op Bollenbieste. Vele woningen aan de Holtenbroekerstraat, Klein Grachtje en de Beukenstraat werden vernield en er waren vijf doden en vele zwaar en licht gewonden te betreuren. Voor de wijk en het gehavende gebied werd al in 1944-1945 door de dienst Openbare Werken een plan van uitbreiding gemaakt, waarbij de wijkrand langs de stadsgracht zou worden gesaneerd. Uiteindelijk is dat plan niet uitgevoerd en is het oude deel van Dieze in kleine deelplannen verder opgevuld. De omgeving van de Zamenhofsingel is daarbij bestemd voor een aantal grote solitaire gebouwen in een groene campusachtige setting, conform de groene scholen- en kantorenzones, die in naoorlogse uitbreidingswijken werden aangelegd. Er kwamen enkele scholen, grote kantoorgebouwen (o.a. het moderne GAK van architectenbureau Elling (1952-1953 en het Belastingkantoor) en de Baptistenkerk. Op deze manier werd een tegenhanger ontwikkeld voor de ten zuiden van de binnenstad gelegen Van Roijensingel.
De vooroorlogse structuur van het gebied werd met de sanering volledig uitgewist, waardoor het oude deel van Bollenbieste werd losgeknipt van de oude structuren waarmee het aan het oude Dieze was gekoppeld.

Links de Beukenstraat na het bombardement van 15 december 1944. Rechts detail van een luchtfoto uit 1974, tijdens de bouw van het belastingkantoor op de hoek van de Zamenhofsingel en de Van Wevelinkhovenstraat (beide afbeeldingen collectie HCO).

3.6 Na de Tweede Wereldoorlog

Naoorlogse structuurplannen
Tot de tweede Wereldoorlog was Assendorp-Pierik de belangrijkste uitbreiding van Zwolle geweest. Na WOII werd ingezet op een meer omvattend uitbreidingsplan. De bekende architect-stedenbouwkundige W.M. Dudok werd gevraagd om een plan voor Zwolle te ontwerpen. In de jaren 1948-1953 maakte hij een structuurplan, waarin onder andere een stadsuitbreiding was voorzien aan de zuidzijde van de spoorbaan. Aan de noordzijde zou het stadsgebied eindigen bij de A28. In 1950 werd door Dudok een stedenbouwkundig deelplan gepresenteerd voor de Meppelerstraatweg. Deze oude uitvalsweg kreeg aan weerszijden bebouwing, deels in de vorm van moderne strokenbouw en aan de zuidzijde werd door Dudok een industrieterrein ontworpen. Overigens was in augustus 1949 al een gewijzigd Plan van Uitbreiding Assendorp vastgesteld.
Het stedenbouwkundig plan voor de Meppelerstraatweg is grotendeels uitgevoerd. De eerste woningen (de portiekflats van architect P.A. Lankforst) verrezen in 1952 en werden in 1953 opgeleverd. In 1953 begon Philips met de bouw van haar grote condensatorenfabriek op het nieuw aangelegde industrieterrein. In 1953 werd gestart met het grote woningbouwcomplex van woningbouwverenigingen Bouwlust en Samenwerking, met etagewoningen, eengezinswoningen en winkels rond het Van Slingelandtplein, dat het wijkcentrum zou worden van het nieuwe Dieze Oost. Grenzend aan dit buurtje verrees in 1954-1955 een groot complex lage etagewoningen van de woningbouwvereniging A.Z.C.W., naar ontwerp van architectenbureau H. en A.H. Klomp (Isaac van Hoornbeekstraat en Caspar Fagelstraat).

afb.118 en 119 Links detail structuurplankaart "Uitbreidingsplan in hoofdzaken voor de gemeente Zwolle" van Dudok, 1949 (uit: *S.J. van Embden*, Rotterdam 1996, p. 196). Rechts detail van de Structuurschets voor Zwolle door ir. S.J. van Embden, voltooid in 1954 (uit: *S.J. van Embden*, Rotterdam 1996, p. 197).

Afb. 120 Detail van het plan van Dudok

Dudoks totaalplan terzijde geschoven
Het structuurplan voor geheel Zwolle, dat in 1953 is gepresenteerd, viel slecht bij het gemeentebestuur. Men vond het voorstel voor de uitbreidingen in zuidelijke richting niet realistisch en er ontstonden conflicten met Dudok. Zo werd uiteindelijk prof. S.J. van Embden ingehuurd als stedenbouwkundige om een nieuwe visie te ontwikkelen op de toekomst van Zwolle. Het nieuwe ontwerp werd in 1955 gepresenteerd en voorzag in grootschalige uitbreidingen in noord- en noordwestelijke richting. Net als in Dudoks plan werd ook voorzien in een uitbreiding van het industriegebied tussen Zwarte Water en de Voorsterweg.

Van Embden en Dieze Oost
Ondertussen werd volop gebouwd in Dieze Oost, deels naar de oorspronkelijke plannen van Dudok, deels volgens de nieuwe plannen van Van Emden, in samenwerking met N.P.H.J. Roorda van Eysinga. Zij waren verantwoordelijk voor het stedenbouwkundig ontwerp van de opvallende noordrand van Dieze Oost. Dit toont een uitgesproken voorkeur voor de modernistische stedenbouw, veel meer dan de door Dudok uitgewerkte plannen, waarin nog enkele traditionalistische aspecten waren verwerkt als de grotendeels gesloten verkavelingen. Het noordelijk deel van Dieze Oost wordt dan ook gekenmerkt door een duidelijke keuze voor een volledig open verkaveling, een in stempels opgezette bebouwing en het vele groen als ordeningsprincipe.
Vanaf1955 werd druk gewerkt aan de noordrand van Dieze. Hier verrezen de opvallende haakvormige flats van het Arnhemse architectenbureau Nap en Van Ede (1955), een bijzonder complex maisonnettes en eengezinswoningen aan de Geert Grootestraat (1956, architecten H. Mastenbroek en J.H. de Herder) en de etagewoningen en lage eengezinswoningen van de Stichting Algemeen Mijnwerkersfonds van de Limburgse steenkolenmijnen, door architect J.B. Koning en J.C. Rentjes (1960).
In de jaren 1961-1962 bouwde de woningbouwvereniging Samenwerking een aantal portiekflats langs de Middelweg, in dezelfde periode ontstond een groot complex met portiekflats aan de Schutkenstraat en de Hogenkampsweg. In één van deze flats bevond zich de miljoenste naoorlogse woning van Nederland, een mijlpaal die op 8 november 1962 met koninklijk bezoek en een kunstwerk in de voortuin werd gevierd.
In verschillende groenstroken langs de noordelijke wijkrand en het westelijke deel van het assenkruis kregen verschillende moderne schoolgebouwen veel groen en ruimte.

Afb. 121 Detail topografische kaart, situatie rond 1952. De flats in Dieze West (Het Noorden) zijn in aanbouw. Dieze Oost wacht op de grote veranderingen (bron: watwaswaar.nl).

Afb. 122 Detail topografische kaart, situatie rond 1964. Dieze Oost is bijna voltooid (bron: watwaswaar.nl).

Afb. 123, 124, 125 en 126 Dieze Oost in de jaren zestig en vroege jaren zeventig (uit: *Op de kop gekiekt,* 1976). Links boven is het complex met de miljoenste naoorlogse woning (pijltje!) aan de Hogenkampsweg in aanbouw. Linksonder de Meppelerstraatweg met de eerste strokenbouw uit de periode 1952-1955; rechtsboven de Ruusbroecstraat en omgeving, rechtsonder de Jan Buschstraat en omgeving.

Aan de Hogenkampsweg werd in de jaren zestig een tweede buurtwinkelcentrum gerealiseerd in de vorm van winkelstrips met daarboven etagewoningen. Er kwam vanuit het centrum een nieuwe ontsluitingsweg, de Van Wevelinkhovenstraat, waarvoor in West een doorbraak door de oudere structuren moest worden gemaakt.

Uiteindelijk telde Dieze ruim 2000 nieuwe naoorlogse woningen, merendeels opgezet in etagebouw.

Het Structuurplan van Van Embden werd in de tweede helft van de jaren zestig in deelplannen verder uitgewerkt. Holtenbroek was onderdeel van het in 1958 vastgestelde Uitbreidingsplan (1958), dat voorzag in stadsuitbreidingen in alle windrichtingen, waarbij ook een uitbreiding noordwaarts, over rijksweg 28 was gedacht: de wijken Holtenbroek en Aalanden. Aan het geprojecteerde Zwolle-IJsselkanaal moesten de nieuwe bedrijventerreinen komen te liggen. Toen Zwolle werd aangewezen als kerngemeente binnen het industrialisatiebeleid werden de ambities naar boven bijgesteld. Zo ging het structuurplan van 1961 al uit van vele honderden woningen meer, die in de wijk Holtenbroek moesten worden gebouwd.

In het Structuurplan van 1972 werden de plannen ontvouwd voor de verdere uitbouw van de stad Zwolle in zuidelijke richting.

Latere ontwikkelingen in Dieze
Van de recentere ruimtelijke ontwikkelingen moet de bouw van het overdekte winkelcentrum Diezerpoort worden genoemd (geopend in 1992, architcten T. Tukker en J.M. Pieters), de sanering van oude woonbuurtjes in de omgeving van de Langenholterweg en de Warmoesstraat, de sanering van het noordelijke deel van de Indische Buurt en de herontwikkeling van het industrieterrein langs de Nieuwe Vecht.
Het “oudste” deel van naoorlogs Dieze Oost, met de strokenbouw aan weerszijden van de Meppelerstraatweg.

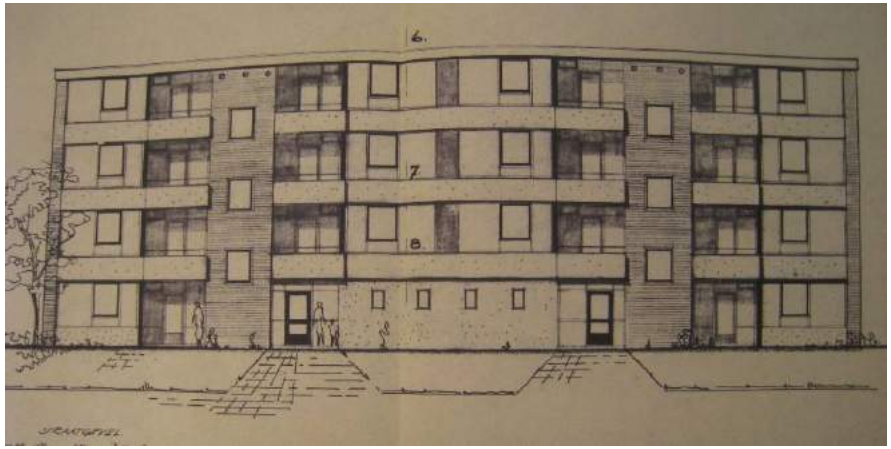

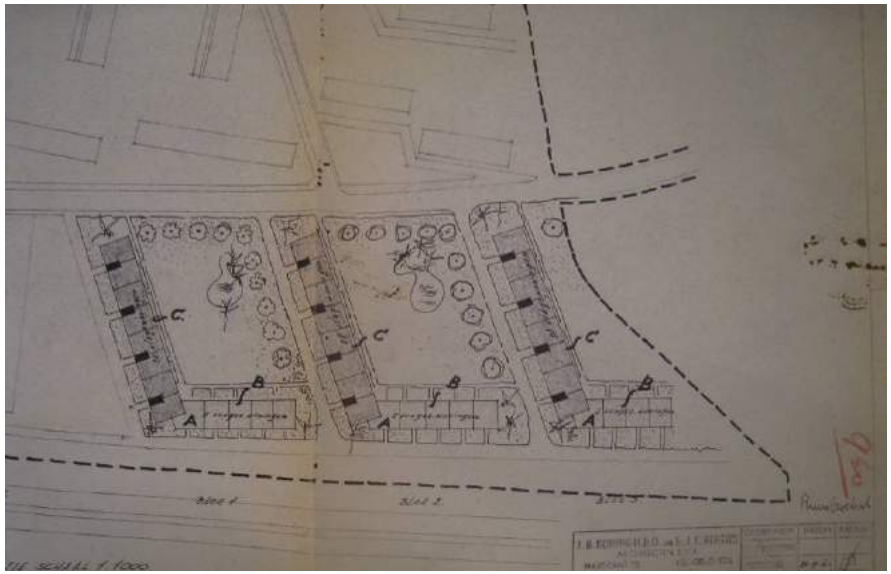

Afb. 127 en afb. 128 Bouwtekening complex Ruusbroecstraat 7-201, 1960, architectenbureau J.B. Koning en J.C. Rentjes (collectie HCO, Zwolle).

Afb. 129 en afb. 130 Luchtfoto's van Dieze Oost, omstreeks 1970. Hierboven een blik in oostelijke richting, met uiterst links de A28. De monumentale wijkrand met de zaagtandflats en de maisonnettes aan de Geert Grootestraat is goed te zien. Rechts een vogelvlucht in zuidoostelijke richting, met links onder de winkelstrip met flatwoningen aan de Hogenkampsweg.

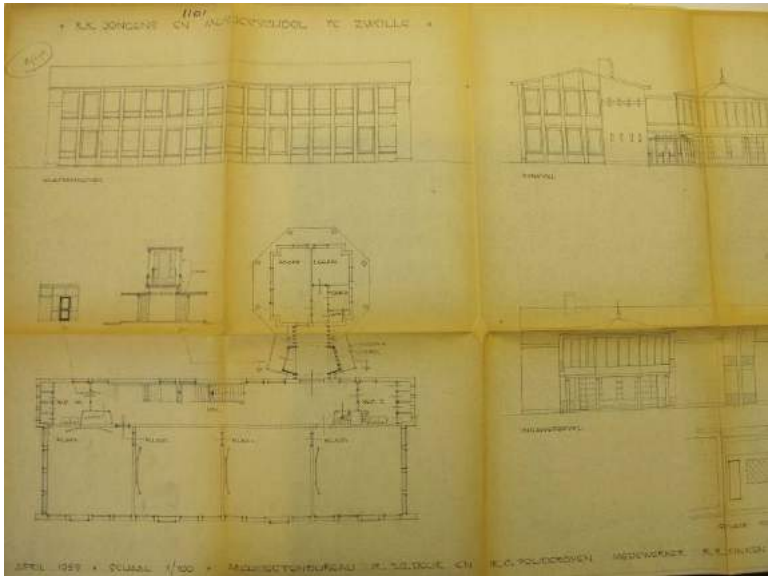

Afb. 131 Bouwtekening van de R.K. school aan de Molenkampsweg (collectie HCO, Zwolle).

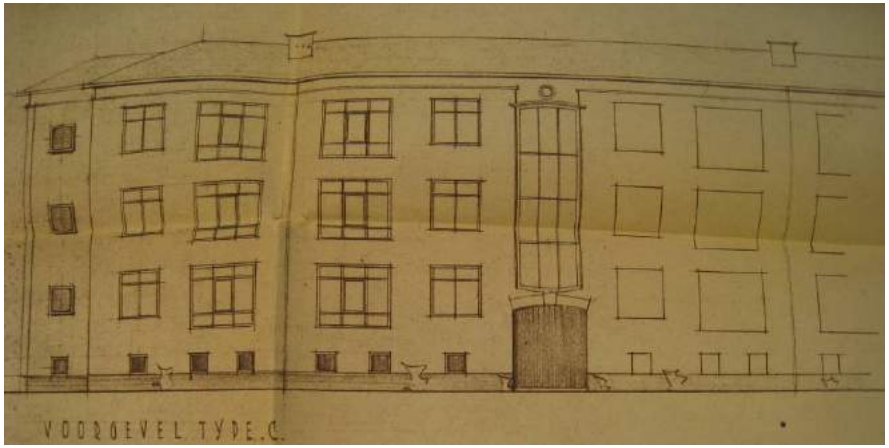

Afb. 132 Bouwtekening Meppelerstraatweg 2-528 (collectie HCO, Zwolle).

afb. 133 De strokenbouw aan de Minervalaan, Dieze West (uit: *Op de kop gekiekt*, 1976).

afb. 134 Deze afbeelding illustreert de ingrijpende transformatie van het oorspronkelijk lege en vooral agrarische gebruikte gebied (in 1832, volgens de kadastrale atlas) in een intensief bebouwd stadsgebied begin 21ste eeuw (bron: watwaswaar.nl).

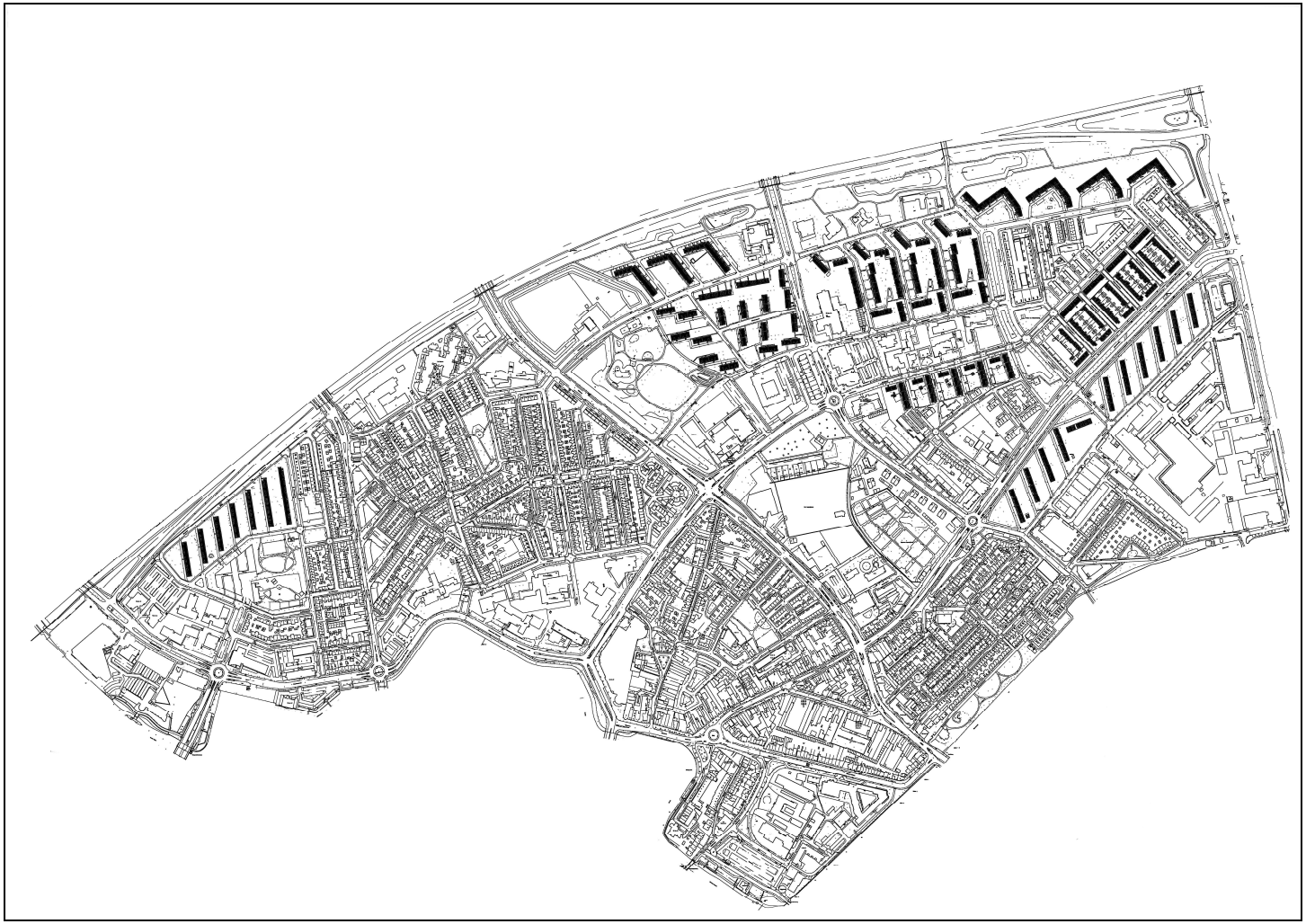

afb. 135 Overzicht van de (eenvoudige) naoorlogse stempelstructuren in Dieze West en Oost.

4 CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT

4.1 Cultuurhistorische waarden: algemene omschrijving

Rijke historie
Diezerpoort is een wijk met een rijke historie. Verschillende fasen uit de boeiende ontwikkelingsgeschiedenis zijn nog aan allerlei structuren en in de bebouwing afleesbaar. Die historische gelaagdheid is bijzonder. Ze vertelt het verhaal van de vroegere voorstad, die in de middeleeuwen tot ontwikkeling kwam, en ook van het voormalige agrarische gebied van de Diezerenk, waaraan de relicten van de oude landwegen en hun namen herinneren. De zaaddragershuisjes en molen de Passiebloem herinneren aan de industriële bedrijvigheid in de 18de en de 19de eeuw langs de Nieuwe Vecht.
Kenmerkend zijn de sporen van de expansie van de stad Zwolle in de 19de eeuw, die in het gebied zijn te volgen in de bebouwing van de Bagijneweide (Oosterkerk, HBS, Sophiaziekenhuis, herenhuisbebouwing) en de aanleg van de grote begraafplaatsen ten noorden van de voorstad. De stadsontwikkeling van het interbellum is onder meer te volgen in de drie tuindorpachtige buurtjes, de Schildersbuurt, de Bomenbuurt en de Indische Buurt.
Tenslotte bezit Diezerpoort de eerste grootschalige naoorlogse stadsuitbreiding van Zwolle, stedenbouwkundig en architectonisch van grote waarde vanwege de nog gave modernistische ruimtelijke opzet, als toonbeeld van de "wijkgedachte" en vanwege de interessante vroeg naoorlogse architectuur die in allerlei typen en stijlen is vertegenwoordigd.

Wijk met eigen karakter
Van die lange en rijke historie zijn allerlei relicten en structuren behouden gebleven: naast elkaar in duidelijk te onderscheiden ensembles, maar ook nauw met elkaar verweven, doordat oudere structuren binnen nieuwe ontwikkelingen werden ingepast. Dat geeft Diezerpoort zijn eigen karakter: een caleidoscoop van de ontwikkelingen, die in de loop der eeuwen vlak buiten het centrum van Zwolle plaats hebben gevonden. De belangrijke cultuurhistorische aspecten worden in het onderstaande nader geduid en gewaardeerd.

4.2 Historische ruimtelijke structuren

Het projectgebied heeft historische betekenis vanwege de complexe ontwikkelingsgeschiedenis, waarvan de oudste zichtbare fasen dateren uit de late middeleeuwen. Grootschalige ruimtelijke ingrepen in de 17de eeuw en vooral de 20ste eeuw hebben het gebied gevormd tot het huidige stadsgebied.

Deze **historische gelaagdheid** uit zich onder meer in de aanwezigheid van interessante en cultuurhistorisch waardevolle ruimtelijke structuren en ensembles. Tezamen vertellen deze ensembles het verhaal van deze bijzondere stadswijk.

Algemeen
Diezerpoort is een grote wijk, die door de Middelweg en de Bisschop Willebrandlaan in twee wijkdelen wordt gescheiden: Dieze West en Dieze Oost.

Hoewel de langdurige ontwikkelingsgeschiedenis in beide wijkdelen veel sporen heeft nagelaten is de eerste indruk, dat het dichtst bij de binnenstad gelegen westelijke deel de oudste structuren en buurten bevat, en dat het oostelijke gedeelte grotendeels in de decennia na de Tweede Wereldoorlog is gevormd.

Dieze West is het wijkdeel met de laatmiddeleeuwse voorstadstructuur, de oude linten, de Bagijneweide met zijn voorname 19de-eeuwse entourage en de tuindorpen uit de jaren twintig en dertig van de 20ste eeuw. In de loop van de 20ste eeuw groeiden de oude buurten aan elkaar, werd het stratenpatroon verdicht en werd er hier en daar gesaneerd. Hierdoor ontstond die merkwaardige, maar levendige mix van oud en nieuw, een stadsbeeld met een verhaal.
Ook de naoorlogse periode drukte zijn stempel op west, maar niet zo prominent als in **Dieze Oost**, dat vanaf circa 1950 zijn toen nog landelijke karakter volledig verloor en werd getransformeerd tot een moderne woonwijk met alle voorzieningen die daar bij horen: scholen, kerken, buurtcentra met winkels, een bedrijventerrein en veel groen. Ook hier bleven echter veel sporen uit een verder verleden bewaard: de 19de-eeuwse begraafplaatsen, oude bebouwing langs de Meppelerstraatweg en de Indische buurt langs de Nieuwe Vecht.
De opmerkelijke rijke historische gelaagdheid is één van de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteiten van Diezerpoort.

Cultuurhistorisch waardevolle structuren en ensembles:

1. **Dieze Centrum (Diezerpoort Nieuwstad)** (grijs omkaderd op de cultuurhistorische waardenkaart, zie ook kaartje afbeelding 136)
   Het stratenpatroon van de Dieze Centrum uit de late Middeleeuwen is in het huidige stedelijk weefsel volledig bewaard gebleven. De

"voorstad" ontwikkelde zich langs een netwerk van oude(re), steeds vertakkende landwegen, die de Diezerenk ontsloten of als uitvalsweg naar verder gelegen buurtschappen en gebieden dienden. Een belangrijk deel van de oude perceleringen langs de Thomas a Kempisstraat, de Vechtstraat en delen van Diezerplein kan teruggaan op de periode van de laatmiddeleeuwse voorstad en wellicht bevinden zich ook de in bebouwing sporen uit deze tijd. Op verschillende plaatsen bevinden zich relicten van stegen en brandgangen of osendrops tussen de panden.
Het stadsbeeld is compact, de perceelsgebonden bebouwing heeft zijn kleinstedelijke karakter behouden. De oude vertakkingen in het wegenpatroon zijn tegenwoordig markante "knooppunten" met pleintjes en lange zichtlijnen in de aanhakende straten (Thomas à Kempisstraat-Vechtstraat, Vechtstraat-Bisschop Willebrandlaan, Diezerplein-Langenholterweg, Diezerenk-Holtenbroekerweg).
Het zuidwestelijke deel van Diezerpoort Nieuwstad vormt met de historische gevelwanden van de Diezerkade, de Thomas à Kempisstraat en de Brink een markante entourage voor het monumentale stadsbeeld van de Zwolse vestinggracht.

2. **Bagijneweide en Rhijnvis Feithlaan**
Dit is een stadsuitbreiding uit de late 19de eeuw met de uitstraling van een lommerrijke, welgestelde wijk. Met behoud van veel oudere structuren kwam hier in de late 19de eeuw een kleine stadsuitbreiding tot ontwikkeling met als blikvangers de monumentale HBS, het Sophiaziekenhuis, de Oosterkerk en de watertoren: stuk voor stuk monumentale gebouwen met een, zoals gebruikelijk in die tijd, zeer prominente plek in het stadsbeeld. De straten die deze gebouwen ontsloten werden opgewaardeerd en kregen een voorname herenhuisbebouwing. Langs de westrand bleven elementen van de oude kadestructuur behouden en ten zuiden van het Sophiaziekenhuis ligt de bomenrijke Turfmarkt. Belangrijke elementen in het stadsbeeld zijn hier tenslotte de Nieuwe Wetering met bruggen en kadebebouwing, de Nieuwe Vecht en de Zwolse stadsgracht.

3. De **begraafplaatsen**
De Algemene en de Rooms-Katholieke begraafplaats op de Diezerenk, beide uit de eerste helft van de 19de eeuw vormen samen een kostbaar en bijzonder historisch ensemble temidden van de veel jongere woonbuurten. De terreinen liggen sterk verankerd tussen eeuwenoude wegstructuren: de Meppelerstraatweg, de Bisschop Willebrandlaan (vroeger deel van de Middelweg) en de Molenkampsweg. Op beide terreinen zijn veel historische graven aanwezig, delen van de monumentale omheining en beplanting en enkele gebouwen.

4. De **"tuindorpen"** uit het interbellum (lichtblauw omkaderd op de cultuurhistorische kaart, zie ook kaartje afbeelding 136). Het betreft een drietal karakteristieke kleinschalige buurten met complexmatig gebouwde woningen voor de lagere klassen. Voor de Schildersbuurt en de Indische Buurt werd een eenvoudig stratenplan ontwikkeld, deels uitgaande van bestaande structuren, de Bomenbuurt (Bollenbieste) vertoont een op zich zelf staand plan, dat pas na de Tweede Wereldoorlog is gekoppeld aan de omringende structuren. De ensembles vertonen een grote samenhang door de consequent toegepaste schaal en de aard van de woningen, hoewel verschillende woningbouwverenigingen er hun eigen complexjes bouwden. De kern van de **Bomenbuurt** is het best bewaard gebleven en is van bijzondere waarde door het sterke stratenplan met centrale brede buurtas en de goed ontworpen woningbouwcomplexen met aansprekende gevelwanden en hoekoplossingen. De **Schildersbuurt** is veel eenvoudiger van opzet en is deels sterk veranderd door saneringen aan de Albert Cuypstraat en de Rembrandtlaan. Desondanks bleef het beeld van de vooroorlogse arbeidersbuurt goed herkenbaar. De **Indische Buurt** is eveneens gedeeltelijk gesaneerd, met name het noordoostelijke deel, waar het vooroorlogse karakter verdween. Ten zuiden daarvan is het oorspronkelijke ensemble evenwel goed bewaard en wordt het eenvoudige stratenplan bepaald door enkele markante woningbouwcomplexen uit de begintijd van de buurt (rond 1900-1910), het interbellum en de jaren vlak na de Tweede Wereldoorlog. Aan de oostzijde is sprake van een bijzonder ensemble: het complex van de Binnengasthuiswoningen, grenzend aan de monumentale parktuin van villa Molenzicht en het perceel met de Zaaddragershuisjes.

5. De **naoorlogse stadsuitbreiding: Dieze Oost** (paars omkaderd op de kaart, zie ook kaart afbeelding 136).
Zwolles eerste grote stadsuitbreiding van na Tweede Wereldoorlog is nadrukkelijk en nog grotendeels in de oorspronkelijke toestand

aanwezig in het oostelijke deel van Diezerpoort. Het is een voor de vroegnaoorlogse Nederlandse “moderne” stedenbouw zeer karakteristieke wijk, waarin het aspect van de wijkgedachte is uitgewerkt in een mix van allerlei woningtypen in laag- en hoogbouw, met voor iedereen bereikbare onderwijsvoorzieningen, kerkgebouwen, buurtwinkelcentra en recreatieve voorzieningen, grotendeels in een opvallend groene entourage.

De stapsgewijze voltooiing van de wijk, op basis van de opeenvolgende plannen van Dudok (1950) en Van Embden (1955) is te volgen in de aard van de bebouwing, die opeenvolgende tendensen van de vroeg naoorlogse architectuur laat zien en de wijze van verkavelen. Het oudste deel van de wijk (omgeving Simon van Slingelandtplein) heeft een vrij gesloten verkavelingsstructuur met deels collectieve binnenterreinen en een gesloten bebouwing; naar de wijkranden toe is een open verkaveling toegepast, met daarin appartementengebouwen in stroken- of stempelverkavelingen. Populaire elementen als de *parkway*, de monumentale wijkrand, het groene assenkruis met watersingel en wijkpark, groene zones met scholen en kerken en bebouwing geordend in stempels zijn in het ontwerp toegepast.

De noordrand van de wijk vertoont een bijzondere en stedenbouwkundig waardevolle opzet, naar ontwerp van het bureau van Embden. De overgang tussen de vrij orthogonaal verkavelde wijk naar de groene parkrandzone wordt hier gemarkeerd door een krachtige bebouwingsrand van forse appartementen/ maisonnettegebouwen die overhoeks of in haakvormige structuren zijn geplaatst. Door de omvang van de repeterende bouwmassa’s vormen deze complexen zowel vanuit de wijk als vanaf de A28 een zeer beeldbepalend ensemble.

Door de ruime wijkontsluitingswegen, de gevarieerde manier van verkavelen en de alom aanwezige groencomponent (Park De Hogenkamp, de groene parkzone langs de A28, de singelas aan de Schoonhovenstraat de aankleding van de Meppelerstraatweg, de groene binnenhoven en de parkstructuren waarin flatcomplexen aan de Meppelerstraatweg, Schutkenstraat en Pieter Steijnstraat zijn opgenomen, wordt gecamoufleerd, dat de wijk door de vele hoogbouw een hoge woningdichtheid heeft. Het waardevolle stedenbouwkundige ensemble wordt versterkt door de aanwezigheid van enkele architectonisch interessante wooncomplexen uit de jaren vijftig en zestig en andere gebouwen uit deze periode.

Dieze Oost heeft een hoge cultuurhistorische waarde als uitstekend voorbeeld van vroeg naoorlogse moderne stedenbouw, naar ontwerp van twee landelijk bekende bureaus (Dudok en Van Embden). De planomslag is nog duidelijk zichtbaar, het gebied is wat betreft stratenplan, groencomponent én de architectonische invulling, die onlosmakelijk gerelateerd is aan het stedenbouwkundig plan, grotendeels gaaf gebleven.

6. De **naoorlogse stadsuitbreiding in Dieze West** (paars omkaderd op de cultuurhistorische kaart, zie ook kaart afbeelding 136)
   Deze concentreert zich in de westhoek van de wijk (Het Noorden), waar het grote complex etagewoningen aan de Minervalaan met hun kenmerkende repeterende bouwmassa’s (in strokenbouw) en de groene entourage een opmerkelijk ensemble vormen. De opzet is vergelijkbaar met het complex aan de Meppelerstraatweg, maar door de perifere ligging minder prominent in het stadsbeeld aanwezig. Overigens wordt deze naoorlogse wijk in Dieze West niet gekenmerkt door een in het oog springend stedenbouwkundig plan. De buurt moet meer worden gezien als de pragmatische opvulling van een restruimte tussen A28 en Burgemeester Roelenweg. Langs de Middelweg bevindt zich een uitloper van de onder 5 genoemde uitbreiding met een aantal markante aspecten: forse blokken etagewoningen langs de wijkontsluitingsweg, een woonbuurtje met laagbouw rond een plantsoen (Bomenbuurt Noord) en een groene zone met bijzondere gebouwen (waaronder de Opstandingskerk) langs de noordrand van de wijk.

7. **Kantoren- en scholenzone langs de singel** (paars omkaderd op de cultuurhistorische kaart, zie ook kaart afbeelding 136)
   Langs de Burgemeester Drijbersingel en de na ingrijpende saneringen nieuw aangelegde Van Wevelinkhovenstraat werd een groot terrein bestemd voor de bouw van enkele grote scholen, een kerk en kantoren in een zeer ruim opgezette verkaveling met veel groen. Het GAK, de Belastingdienst en het Arbeidsbureau zijn er gevestigd in grootschalige kantoorgebouwen uit de jaren zestig en zeventig en het Historisch Centrum Overijssel in een nieuw complex. De grote scholen dateren uit respectievelijk 1958 en 1962-1964, de Samenhofkerk uit circa 1965. Door de volledig nieuwe, campusachtige structuur waarin deze gebouwen staan en de modernistische, deels nogal grootschalige

architectuur is het gebiedje een toonbeeld van progressieve stadsvernieuwing/uitbreiding uit het derde kwart van de 20ste eeuw.

8. **Agrarisch verleden**
   Van het vroegere **agrarische landschap** zijn slechts zeer summiere relicten in het gebied behouden gebleven. Vooral de oude landwegen, die in de jongere stadsuitbreiding zijn opgenomen herinneren nog aan deze prestedelijke fase.

4.3 Historische bouwkunde

Een deel van de bebouwing in het plangebied heeft cultuurhistorische waarde. Dat wil zeggen dat er sprake is van objecten en ensembles die voldoen aan de volgende criteria:

- Objecten en complexen met architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie;
- Objecten, complexen en ensembles met een bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarde, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante locaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks);
- Gaafheid, d.w.z. objecten en ensembles die in belangrijke mate ongewijzigd zijn gebleven sinds de bouwtijd of waarbij wijzigingen zeer zorgvuldig zijn aangebracht. Objecten en ensembles die in sterke mate zijn veranderd door het wijzigen van (winkel)puien, daken (dakkapellen, ophogingen, karakteristieke detailleringen, stukken of sausen van de gevels, etc. voldoen niet aan dit criterium;
- Objecten en complexen met een monumentenstatus (rijks- en gemeentelijke monumenten).

Het item historische bouwkunde wordt hier thematisch gepresenteerd:

Huizen in de Dieze Centrum, de voormalige Nieuwstad
Langs de oude straten in dit voormalige Voorstadsgebied bleef een belangrijk deel van de eeuwenoude verkaveling intact. Op de vaak smalle, diepe percelen staan aan de straatzijde panden van sterk wisselend karakter en ouderdom. Het zijn meestal winkel- of horecapanden met bovenwoningen of geschakelde woningen. In de aard en de leeftijd van de panden is de rijk gelaagde geschiedenis van de voorstad afleesbaar. In detail zijn de panden veelal gewijzigd, maar in hoofd- en kapvormen en gevelindelingen is de oorspronkelijke situatie vaak nog goed herkenbaar. Mogelijk bevatten enkele huizen veel oudere bouwrestanten dan de 19de- en 20ste-eeuwse voorgevels door vermoeden, waardoor er sprake is van bouwhistorische waarde (zie adreslijst in hoofdstuk 6). Enkele panden bezitten nog eenvoudige historische winkelpuien of resten daarvan.
Een aantal van deze panden heeft vanwege de gave verschijningsvorm en de duidelijke herkenbaarheid binnen de bebouwingstypologie een hoge tot zeer hoge cultuurhistorische waarde.
De geheel vernieuwde of grondig gewijzigde panden zijn van beperkte architectuurhistorische waarde, maar hebben door hun typologie en schaal wel betekenis voor het samenhangende kleinstedelijke bebouwingsbeeld van het oudste deel van Diezerpoort.

Woningen voor de midden- en hogere klassen
In de Bagijneweide werden vanaf het derde kwart van de 19de eeuw veel huizen voor welgestelden gebouwd. Aanvankelijk waren dit grote vrijstaande neoclassicistische blokvormige herenhuizen, maar vanaf het einde van de 19de eeuw werden ook kleine bouwprojecten met voorname huizen gerealiseerd, vooral aan de Rhijnvis Feithlaan: één en tweelaags huizen met representatieve voorgevels met een rijke detaillering. Jongere ontwikkelingen in de woningbouw voor welgestelden en de hogere middenstand zien we aan de Bagijnesingel (circa 1900-1920), gevolgd door de grote zakelijk-espressieve middenstandswoningen aan de Bagijnesingel en de Rheinvis Feithlaan (circa 1935).

Vooroorlogse woningen voor de lagere klassen
Diezerpoort biedt een staalkaart aan historische woningen en woningbouwcomplexen, die vanaf het einde van de 19de eeuw voor de lagere sociale klassen werden gerealiseerd. In de voormalige voorstad en langs de oude linten staan hier en daar nog kleine laat 19de-eeuwse individuele woningen, vaak lage huisjes met kap, voorzien van een zeer eenvoudig uitgevoerde bakstenen of gepleisterde voorgevel. Enkele ervan zijn in deze cha opgenomen, zoals een dubbele woning met vroeger een stal aan de achterzijde. De meeste van dit soort woningen zijn in het recente verleden gewijzigd door het toevoegen van een verdieping en het moderniseren van de oorspronkelijke

geveldetails.
Al in de periode 1900-1910, maar vooral in de jaren twintig zijn in de Schildersbuurt, de Bomenbuurt en de Indische Buurt door diverse woningbouwverenigingen en particuliere bouwers kleine en grote projecten sociale woningbouw gerealiseerd. Het zijn veelal kleine grondgebonden geschakelde arbeiderswoningen in lange (half)gesloten bouwblokken, met één volledige bouwlaag en een in de vaak prominent aanwezige kap opgenomen verdieping. Een aantal van deze complexen is vanwege hun bijzondere stedenbouwkundige opzet, specifieke typologie, gaafheid en cultuurhistorische waarde in deze cultuurhistorische analyse hoog gewaardeerd.
Het complex rond de Kastanjestraat in de Bomenbuurt is het belangrijkste historische woningbouwcomplex uit het interbellum.

Naoorlogse woningbouw
Diezerpoort toont een staalkaart van de naoorlogse projectmatige woningbouw. De naoorlogse woningbouwcomplexen worden gekenschetst door een grote variëteit aan bouw- en woningtypen: van grondgebonden één- en tweelaags geschakelde bejaarden- en ééngezinswoningen tot allerlei varianten van lage- en middelhoge etagebouw: galerij- en portiekflats, maisonnettes en hoogbouw met inpandig toegankelijke bejaardenwoningen. In de bouwtypologie en de verschillende bouwstijlen zijn de bouwkundige ontwikkelingen van de periode 1950-1965 uitstekend te volgen. De opvallend grote complexen portieketagewoningen aan de Minervalaan en de Meppelerstraatweg vallen op door hun sterke gevelgeleding met brede, gemetselde balkonstroken, die de monumentale zakelijkheid van de vooroorlogse Haagse schoolarchitectuur in herinnering roepen. De hoofdgevels hebben met hun sterk geaccentueerde ingangspartijen en de grote getoogde trappenhuisvensters een traditionalistisch karakter. De flats dateren uit 1952 en behoren tot de eerste naoorlogse “hoogbouw” in Zwolle. Andere vroege naoorlogse woningbouw is te vinden in de omgeving van het Simon van Slingelandtplein en de Paulus Buysstraat (baksteentraditionalisme van de Delftse School). Ook de tweelaags etagewoningen aan de Isaac van Hoornbeekstraat zijn in traditionele trant gebouwd, al is algemene indruk moderner door de grote ramen en de horizontale belijning van de gevels. Typologisch bijzonder in de wijk is het complex maisonnettes aan de Geert Grootestraat. De stijl is nog gematigd modern, niet zo verwonderlijk gezien de vroege bouwtijd van dit type (circa 1956). In de jongere complexen overheerst een modernistischer vormgeving: platte daken, in de gevels zichtbaar gelaten betonnen verdiepingsvloeren, een uitgesproken horizontale belijning in de vensterstroken met grote brede ramen. Kenmerkend wordt de alzijdigheid van de ontwerpen: de woningblokken staan immers niet langer rond gesloten binnenhoven maar in een open verkaveling. Goede voorbeelden van dit soort complexen zijn te vinden in de omgeving van Schutkenstraat, lang de Hogenkampseweg, de Mombaerstraat en aan de Middelweg. Door het toepassen van haakvormige of trapsgewijs verspringende plattegronden en het combineren van hoog- en laagbouwaccenten in kleine stempels wordt aan de eenvoudige architectuur een speels en vriendelijk karakter gegeven (bijzondere voorbeelden aan de Pieter Steijnstraat en de Ruusbroecstraat). Dit wordt nog eens versterkt door het vele groen van de gemeenschappelijke en semi-openbare groene ruimte waarin de gebouwen zijn geplaatst.
Als totaalensemble heeft de naoorlogse woningbouw in Dieze Oost een hoge stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde. Enkele complexen bezitten een hoge architectuurhistorische vanwege hun uitzonderlijke typologie, vormgeving en hoge mate van oorspronkelijkheid.

Scholen
Van de vooroorlogse scholen in Dieze West resteren de HBS aan de Bagijnesingel (beschermd) en de door stadsarchitect L. Krook in 1929 ontworpen lagere school aan de Hobbemastraat. Het gebouw is sterk vergelijkbaar met andere door Krook ontworpen scholen, bleef in hoofdopzet goed bewaard maar heeft sterk aan architectuurhistorische waarde ingeboet door de volledige modernisering van alle vensterdetails, die thans het beeld nogal overheersen. De school heeft wel stedenbouwkundige betekenis.
Diezerpoort bezit een aantal interessante schoolgebouwen uit de jaren vijftig en zestig van de 20ste eeuw, die alle ruim zijn opgezet en geplaatst in door veel groen bepaalde zones. De typologie en de architectonische uitwerking zijn functionalistisch. De moderne scholenbouw wordt gekenmerkt door vernieuwende plattegrondvormen, grote lokalen met veel lichttoetreding, liefste van meerdere zijden, functiescheiding (lokalen, gymzalen, personeelsruimten in aparte bouwdelen) en een eenvoudige, heldere architectuur. Bijzondere voorbeelden zijn de school aan de Radewijnstraat (traditioneel, Delftse school), de moderne paviljoenschool aan de Zamenhofsingel en de halschool aan de Molenkampsweg.

Kerken
In de Diezerpoort zijn verschillende kerken te vinden, van diverse denominaties en zowel modern als oud. De vroeger in het gebied aanwezige middeleeuwse kapellen zijn geheel verdwenen. Tot de meest in het oog springende kerken behoort de Oosterkerk aan de Bagijnesingel. De kerk dateert uit 1888 en werd gebouwd in een eclectische stijl. De bouw van de nieuwe rooms-katholieke St.-Michaëlskerk aan de Bisschop Willebrandlaan in

1964 (architect C. Pouderoyen) hangt samen met de groei van de wijk Dieze in de jaren zestig. De kerk is een goed voorbeeld van de moderne naoorlogse kerkarchitectuur. Een andere moderne kerk in Dieze is de Opstandingskerk aan de Esdoornstraat. Ditmaal betreft het een Gereformeerde kerk Vrijgemaakt, ontworpen door W. Boxman. Aan de Burgemeester Drijbersingel kwam rond 1965-1970 de Samenhofkerk te staan. Veel kleinschalige van opzet zijn historische evangelisatiegebouwtje van de Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie aan de Berkumstraat 100 (1920-1921) en het bijeenkomstlokaal van de Vergadering op de hoek van het Koewegje en de Brink (1914).

►►Waardering van de objecten en ensembles

De bebouwing die aan de eerder in deze paragraaf genoemde criteria voldoet is weergegeven op de bijgevoegde **cultuurhistorische waardenkaart** en tevens in de bijlage met de objectenlijst. Deze omvat een volledig overzicht van alle adressen, met eventuele monumentenstatus, foto en korte omschrijving van de karakteristiek.
Tevens is in deze lijst in kleur de cultuurhistorische kwaliteit weergegeven, zoals die ook op de cultuurhistorische waardenkaart is aangeduid.

Zeer hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles, met hoge architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten wenselijk is. Sommige objecten zijn reeds beschermd.

Hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles met architectuurhistorische waarden: d.w.z. kenmerkend voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen of vanwege specifieke situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is.

Attentiewaarde:
Objecten en/of ensembles die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied van (enig) historisch belang zijn, maar niet direct beschermenswaardig zijn. De objecten voegen zich in schaal, hoofdvormen en typologie min of meer binnen de historisch gegroeide situatie en dragen dus in beperkte mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

Indifferente waarde:
Objecten en/of ensembles, die niets of weinig aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied toevoegen en ook geen wezenlijk onderdeel vormen van de ontwikkelingsgeschiedenis. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

4.4 Historische groenstructuren

Ook de waardevolle historische groenstructuren zijn op de cultuurhistorische waardenkaart weergegeven.

Parken en plantsoenen

Vooroorlogs
Grootschalige openbare parkstructuren uit de periode voor de Tweede Wereldoorlog zijn in het projectgebied niet aanwezig, uitgezonderd de twee 19de-eeuwse begraafplaatsen. Vooral de Algemene Begraafplaats is een aantrekkelijke historische groene enclave in de wijk, met een gevarieerde, deels waardevolle bomenopstand.

Naoorlogs, Dieze Oost
In het na de Tweede Wereldoorlog tot stand gekomen wijkdeel zijn parken en plantsoenen een essentieel onderdeel van het stedenbouwkundig ontwerp. Het middelgrote stadspark De Hogenkamp ligt centraal in de wijk en heeft een voor de ontstaanstijd (circa 1970) kenmerkende modern-landschappelijke aanleg

met grote centrale zonneweide, slingerende paden, langgerekte vijverpartijen en schijnbaar willekeurig geplaatste boomgroepen in de buurt van de paden. In de zuidwestrand van het park bleven enkele oude leilinden bewaard van een vroeger boerenerf.
Naar het oosten toe zet het park zich bijna naadloos voort als de groene onderlegger voor verschillende woonbuurtjes met etagewoningen. De groene weide met verspreid staande bomen is als een tapijt onder de bebouwing over de wijk uitgerold. De ongedwongen groenaanleg vormt een boeiend contrast met de eenvoudige functionalistische woningbouw, die in verschillende stempels in het gebied is geplaatst. Zo maken ook de grote plantsoenen tussen de flats aan de Ruusbroecstraat van dit 'tapijt" deel uit. Genoemde groenstructuren vinden langs de noordrand van Dieze Oost aansluiting bij een langgerekte parkrandzone langs de A28. Karakteristiek zijn hier de langgerekte vijvers en de houtopstand die de wijk afschermt van de drukke snelweg. In deze groene wijkrand is ter hoogte van de Geert Grootestraat een scholenzone met kerk opgenomen.
Naar het zuiden toe is het Park De Hogenkamp via een smalle groene zone gekoppeld aan het gebied met de beide 19de-eeuwse begraafplaatsen. Een langgerekte watersingel met vijver, gesitueerd in een groene omlijsting koppelt de parkway Meppelerstraatweg aan het groene tapijt. De grootstedelijke bebouwing langs de zuidzijde van deze weg, gevormd door een lange reeks forse vierlaags flats is ook hier weer ingebed in een nadrukkelijk aanwezige groenstructuur met grasvelden en solitairen.
Het overvloedig aanwezige (semi)openbare groen is een zeer belangrijke ruimtelijke kwaliteit van het stedenbouwkundig plan van Dieze Oost. De groencomponent, die duidelijk als ordeningsprincipe geldt in het stedenbouwkundig plan heeft een hoge cultuurhistorische en stedenbouwkundige waarde.

In het dichtbebouwde vooroorlogse deel van Diezerpoort (West) was de ruimte voor grootschalige groenaanleg beperkt. De naoorlogse invullingen beperken zich hier tot restruimten. Toch vinden we ook hier enkele markante groenstructuren uit de naoorlogse periode, zoals de groene entourage van de strokenbouw aan de Minervalaan (vergelijkbaar met de Meppelerstraatweg) en het aardige wigvormige parkje als centraal onderdeel in het noordelijke deel van de Bomenbuurt.

Tuinen
Een bijzonder element in de overigens dichtbebouwde Indische Buurt is de diepe tuin achter villa Molenzicht aan de Vechtstraat. De tuin met zijn eenvoudige landschappelijke aanleg en enkele forse oude bomen is fraai gesitueerd langs de Nieuwe Vecht. Samen met de oude villa, de bebouwing van het Binnengasthuis en de historische Zaaddragershuisjes vormt de tuin een karakteristiek ensemble.

Lijnstructuren
Historische bomenlanen met een monumentale beplanting zijn in Diezerpoort zeldzaam. Wel bevindt zich langs de Nieuwe Vecht een waardevolle historische boomopstand, die zeer bepalend is voor het beeld langs deze oude vaart. Verder hebben onder meer de Brink, de Rhijnvis Feithlaan en de Bagijnesingel een min of meer doorgaande laanbeplanting, zij het van vrij recente datum. Ook elders in de wijk zijn er straten met een relatief jonge laanbeplanting. De Meppelerstraatweg met zijn gedeeltelijke laanbeplanting, groene middenberm en de aanpalende plantsoenen heeft door het vele groen het karakter van een *parkway*.
In het oude deel van de Bomenbuurt vormt het verbrede deel van de Kastanjelaan de centrale buurtas. Het beeld wordt hier gedomineerd door een rij forse paardenkastanjes, die telkens ter hoogte van de straathoeken in het stratenplan zijn geplaatst.

Solitaire bomen
Verspreid in de wijk bevinden zich op pleinen, in groenstroken, plantsoenen en groene binnenruimten diverse waardevolle solitairen, die door hun omvang door de gemeente Zwolle als "waardevol" of "monumentaal" zijn aangemerkt. Deze bomen zijn bepalend voor het straat- en stadsbeeld. Ze zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart.

afb. 136 Kaart met de belangrijkste ensembles: in oranje de Diezerpoort Voorstad, in paars de vooroorlogse “tuidndorpen en in groen de naoorlogse ensembles.

5 AANBEVELINGEN

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan ter behoud en versterking van de cultuurhistorische kwaliteit in het gebied. Hierbij komen zowel ruimtelijke aspecten aan de orde als objectgerichte.

5.2 Aanbevelingen t.a.v. de karakteristiek van het gebied

- De diversiteit in de cultuurhistorische, ruimtelijke en functionele aspecten en de verschillende tijdslagen als een kwaliteit beschouwen; dit gegeven illustreert de dynamiek van het gebied door de eeuwen heen;
- In het algemeen wordt behoud van de historische hoofdstructuur (zie paragraaf 5.3), de karakteristieke bebouwing (zie paragraaf 5.4) en de karakteristieke groenelementen (5.5) aanbevolen;

5.3 Aanbevelingen t.a.v. van de hoofdstructuren

- Behoud en versterking van het historische karakter van Diezerpoort met zijn gelaagde historie, een levendige mix van oud en nieuw;
- Behoud van het historisch gegroeide stratenplan en de kenmerkende verkavelingen;
- Behoud van het onderscheidende karakter van de verschillende cultuurhistorische ensembles in de wijk: Dieze Centrum, Bagijneweide-Rhijnvis Feithlaan, de tuindorpachtige ontwikkelingen uit het Interbellum, de naoorlogse uitbreiding, de 19de-eeuwse begraafplaatsen;

5.4 Bebouwing/objecten

- Beschermen van de objecten en complexen die van “zeer hoge cultuurhistorische waarde” zijn;
- Zoveel mogelijk behoud en herstel van de bebouwing met (zeer) hoge cultuurhistorische waarde;
- Instandhouding/aanpassing van de overige, binnen de context passende bebouwing volgens de reguliere welstandstoetsing (attentiewaarde);
- Handhaven van de bestaande schaal/dimensionering/oriëntaties van de bebouwing in de diverse karakteristieke deelgebieden en deze als uitgangspunt nemen bij nieuwe ontwikkelingen;

5.5 Rooilijnen, erfscheidingen, groen, etc.

- Handhaven van historische rooilijnen en erfscheidingen;
- Handhaven van als waardevol gekenschetste groenelementen (bomenlanen, parken, (semi)openbare groenvoorzieningen, solitairen, tuinen);

6 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED

Beschermde objecten in het projectgebied:

- Bagijnesingel 17a (RM)
- Bagijnesingel 19-21 (GM)
- Bagijnesingel 4 (GM)
- Bagijnesingel 6 (GM)
- Bagijnesingel zn (GM)
- Binnengasthuisstraat 1 (RM)
- Binnengasthuisstraat 54-55 (RM)
- Bisschop Willebrandlaan 62 (RM)
- Diezerkade 1 (GM)
- Meppelerstraatweg 1-3 (RM)
- Meppelerstraatweg 5-7 (GM)
- Meppelerstraatweg 19-25 (RM) (en Jupiterstraat 2-4)
- Meppelerstraatweg 19-25 (RM)
- Rembrandtlaan 1-5 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 1 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 2 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 3 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 4 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 5 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 6 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 7 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 8 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 9 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 10 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 11 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 12 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 13 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 14 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 15 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 16 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 17 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 18 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 19 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 20 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 21 (GM)
- Rhijnvis Feithlaan 50 (RM)
- Rhijnvis Feithlaan 94-96 (GM)
- Thomas à Kempisstraat 38 (RM)
- Turfmarkt z.n. (GM), Mennistenbrug
- Turfmarkt z.n. (GM), brugwachtershuisje

Overige objecten met een hoge en zeer hoge cultuurhistorische waarde binnen het projectgebied:

- Albert Cuypstraat 1-15
- Bagijnesingel 1-13
- Bagijnesingel 17
- Bagijnesingel 25-35
- Bagijnesingel 37-41
- Berkumstraat 100
- Binnengasthuisstraat 2-13
- Binnengasthuisstraat 14-53
- Bisschop Willebrandlaan 32-34
- Blekerswegje 4-4a
- Blekerswegje 6
- Boerendanserdijk 1
- Borneostraat 5-13
- Borneostraat 4-10
- Borneostraat 12-50
- Borneostraat 52-60
- Borneostraat z.n.
- Brink 1
- Brink 11-11a-11b
- Brink 13
- Brink 2-3
- Brink 4
- Brink 8-10
- Brink 14-14a

- Burgemeester Drijbersingel 11-13
- Burgemeester Drijbersingel 15
- Burgemeester Drijbersingel 25-25a
- Burgemeester Drijbersingel z.n.
- Ceintuurbaan 15
- Diezerkade 7-8
- Diezerkade 16 (en Thomas à Kempisstraat 1)
- Diezerplein 1a-7
- Diezerplein 21
- Diezerplein 25
- Diezerplein 29-39
- Diezerplein 4
- Diezerplein 20-22
- Diezerplein 34
- Diezerplein 36a
- Eikenstraat 2-2a (en Beukenstraat 83)
- Esdoornstraat 25
- Floresstraat 21
- Geert Grootestraat 2-200
- Kastanjestraat 1-63, 2-34 (en Iepenstraat 63-105, 80-82, Beukenstraat 91-163, Plataanstraat 1-3, 2-4)
- Kastanjestraat 65-87, 36-60 (en Beukenstraat 92-246, Wilgenstraat 33-81, 54-56, Populierenstraat 39)
- Koewegje 5
- Koewegje 4, 4a-e
- Koewegje 12-28
- Langenholterweg 10a
- Meppelerstraatweg 2-528
- Meppelerstraatweg z.n. (monument)
- Minervalaan 3-158
- Mombaerstraat 2-12 (en Jupiterstraat 10-20, Vornkenstraat 1-35)
- Pieter Steynstraat 1-359
- Radewijnstraat 10-12 (en Zerboltstraat 65)
- Rembrandtlaan 15-51 (en Van Ostadestraat 1-21, 2-4, Albert Cuypstraat 30-36, Ruysdaelstraat 2-30, Hobbemastraat 1-3)
- Rhijnvis Feithlaan 23-35
- Rhijnvis Feithlaan 36-38
- Rhijnvis Feithlaan 102-140 (en Stilobadstraat 3)
- Ruusbroecstraat 7-201
- Schuttevaerkade 2-32 (en Rembrandtlaan 1-5)
- Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37, Paulus Buysstraat 2-60, Anthonie van Heimstraat 2-84, Pieter Steynstraat 2-12, Jacob Gillesstraat 1-47, 2-50, Johan van Oldenbarneveltstraat 1-17, 2-22, Anthony Duyckstraat 1-17, 2-22, Adriaan Pauwstraat 1-17, 2-22, Johan de Wittstraat 1-17, 2-22, Meppelerstraatweg 87-127, Caspar Fagelstraat 1-17)
- Sumatrastraat 13-43, 36-74 (en Billitonstraat 23-41, 28-46, Madurastraat 3-27, 6-24)
- Thomas à Kempisstraat 13
- Thomas à Kempisstraat 17
- Thomas à Kempisstraat 90
- Turfmarkt 1
- Turfmarkt 10
- Van Heusdenstraat 2
- Van Wevelinkhovenstraat, bij 1
- Van Wevelinkhovenstraat, bij 105-107
- Vechtstraat 64-80
- Vechtstraat 96
- Vechtstraat 108-110 (en Rhijnvis Feithlaan 43-43a)
- Vermeerstraat 1-23
- Vermeerstraat 25-33
- Warmoesstraat 77-83

Objecten met bouwhistorische verwachtingswaarde:

- Binnengasthuisstraat 54-55
- Blekerswegje 6
- Diezerkade 7-8
- Diezerkade 10-11
- Diezerkade 14
- Diezerkade 16
- Diezerplein 21
- Diezerplein 2
- Diezerplein 4-4a
- Thomas à Kempisstraat 1.2

- Thomas à Kempisstraat 3
- Thomas à Kempisstraat 5
- Thomas à Kempisstraat 9
- Thomas à Kempisstraat 11
- Thomas à Kempisstraat 13
- Thomas à Kempisstraat 17
- Thomas à Kempisstraat 55
- Thomas à Kempisstraat 57-57a
- Thomas à Kempisstraat 2
- Thomas à Kempisstraat 4
- Thomas à Kempisstraat 6
- Thomas à Kempisstraat 8a
- Thomas à Kempisstraat 28-30-32
- Thomas à Kempisstraat 38-40
- Thomas à Kempisstraat 90

Monumentale bomen (lijst gemeente Zwolle)

1. Beplanting Turfmarkt
2. Beplanting langs de Nieuwe Vecht
3. Enkele bomen in tuin HBS Bagijnesingel
4. Enkele bomen in tuin villa Molenzicht, Vechtstraat
5. Solitaire boom Warmoesstraat
6. Solitaire boom achter bebouwing hoek Bisschop Willebrandlaan-Thomas à Kempisstraat
7. Solitaire boom in plantsoen splitsing Hobbemastraat-Ferdinand Bolstraat (?)
8. Solitaire boom op achtererf perceel Thomas à Kempisstraat
9. Kastanjes op het pleintje Kastanjestraat

Waardevolle bomen (lijst gemeente Zwolle)

1. Beplanting Turfmarkt (onderdelen)
2. Beplanting langs Nieuwe Vecht (onderdelen)
3. Enkele bomen in tuin villa Molenzicht, Vechtstraat
4. Boom achtererf bebouwing Vechtstraat
5. Boom op pleintje in Sumatrastraat
6. Laanbeplanting Borneostraat
7. Laanbeplanting Floresstraat
8. Enkele bomen langs Meppelerstraatweg
9. Enkele bomen langs de Anthonie Heinsiusstraat
10. Bomen in noordelijke parkrand Dieze Oost
11. Twee bomen in plantsoen Pieter Steynstraat
12. Laanbeplanting Hogenkampsweg (weggedeelte tussen Meppelerstraatweg en Zerboltstraat
13. Enkele bomen in park langs de Van Wevelinkhovenstraat
14. Beplanting Diezerplein
15. Beplanting in parkje aan de Gennestraat
16. Rij bomen in park Ferdinand Bolstraat
17. Boom in plantsoentje Ruijsdaelstraat

7 LITERATUUR/BRONNEN

- Augusteijn, J., *Historische plattegronden van Nederlandse steden. Overijssel, deel 9.1. De steden van Noordwest-Overijssel*, Alphen aan den Rijn 2002
- Berkenvelder, F.C., *Korte geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 1980
- Berkenvelder, F.C., *Zo was Zwolle rond 1900*, s.d.
- Buijs, A. e.a. (Het Oversticht), *Cultuurhistorische kenschetsen IJsseldelta, Noordwest-Overijsselland en Vechtdal, Reestal en Staphorst-Rouveen*, april 2003.
- Conens, H.R., A. Pfeifer e.a., *Op de kop gekiekt. Zwolle in luchtfoto's*, Zwolle 1976
- Coster, W. (red.), *Een kleine staalkaart van het Zwols industrieel erfgoed*, (Zwolse Historische Reeks, nummer 2, september 2001).
- Evenboer, B., *Neem nou Zwolle. Een kleine historie over de ontwikkeling van Zwolle. Spoolde / Veerallee*, Zwolle 1987
- Geerse, A., Stedenbouwkundige BV en Urbanoffice, *Nieuwstad Diezerpoort. Op weg naar een ontwikkelingsprogramma*, 2007.
- Geest, J. van, *S.J. van Embden,* Rotterdam 1996
- Hoogstraten, D. van, *Architectuurgids van Zwolle in de 20e eeuw*, Zwolle 1999
- Hove, J. ten, *Geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 2005
- Hove, J. ten, "Zwolle, stad in driestromenland", in: *Overijsselse Historische bijdragen,* 122e stuk, 2007, p. 163-176.
- Huismans, W. e.a. (red.), *Als de Dag van Gisteren. Honderd jaar Zwolle en de Zwollenaren*, Zwolle 1991-1993.
- Koeman, C. en J.C. Visser, *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer*, Alphen aan den Rijn 1994.
- Kuile, E.H. ter, *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Deel IV De provincie Overijsel, Noord- en Oost-Salland*, 's-Gravenhage 1974
- Louwen, J. en H. Prins, *Ach lieve tijd. 750 jaar Zwolsen, Zwollenaren en hun….*, Zwolle 1980-1982
- Messchaert, K., *Inventarisatie naoorlogse bouwkunst en stedenbouw Zwolle*, z.p. februari 2001 (ongepubliceerde rapportage in opdracht van de gemeente Zwolle.
- Noordegraaf, L., *Nederlandse marktsteden*, Utrecht-Antwerpen 1985, p.70.
- Overbeek, M., *Fietstocht Industrieel Erfgoed in Zwolle*, Zwolle 2003
- Overbeek, M., *De Zwolse School. Zwolse schoolgebouwen van 1865 tot heden,*Zwolle 2008, p. 46.
- De Pater, B.C. en B. Schoenmaker, *Grote Atlas van Nederland 1930-1950*, Zierikzee 2005, p.194-195: Topografische Kaart, 1:50.000, Oost-Zwolle, uitgave mei 1941
- Pfeiffer, A. (tekst) en H.R. Conens (Aerophoto Eelde, Luchtfotografie), *Op de kop gekiekt. Zwolle in luchtfoto's*, Zwolle 1976
- Pot, C.W. van der, *Zwolle's omgeving omstreeks 1900,* Zwolle z.j.
- Rijst, B. van der, *Oud Zwolle vanuit de lucht. Foto's: KLM Aerocarto.* Hoogeveen 1996
- Schrier, D.M. van der en J.P. van den Berg, "Hoe de Aa te Zwolle weteringen aantrok", in: *Overijsselse Historische bijdragen*, 116e stuk, 2001, p.53-83.
- Van Schagen Architecten, *De meerwaarde van het bestaande. Kansen voor Dieze Oost*, Rotterdam-Zwolle 2008.
- Versfelt, H.J., *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Groningen 2003.
- Het Oversticht, *Inventarisatie Jongere Bouwkunst 1850-1940. Beschrijving Gemeente Zwolle*. Zwolle 1988.
- *Ontwikkelingsvisie Diezerpoort ben ik*, vastgesteld door de Gemeenteraad van Zwolle op 11 mei 2009.
- *Toelichting bestemmingsplan Diezerpoort*, i.h.b. hoofdstuk 2, Beschrijving bestaande situatie, 8 september 2006.
- *Drie stedenbouwkundige ensembles in de wijk Dieze-Oost, Zwolle. Een studie in het kader van NOBO; Programma Naoorlogs Bouwen in Overijssel, bouwlaag 3: "Opgestroopte Mouwen",* z.p. en z.j.
- *Wijkanalyse Diezerpoort*
- http://watwaswaar.nl/
- Website beeldbank Overijssel, uitgave van de gemeente Zwolle, mei 2007.
- http://www2.historischcentrumoverijssel.nl/zwolle/zw/geschz3.htm)

Bijlage: **Ontwikkeling Dieze, illustraties uit *Nieuwstad Diezerpoort, op weg naar een ontwikkelingsprogramma*, samengesteld door Andries Geerse, Stedenbouwkundige bv en Urbanoffice (ontwerpteam Andries Geerse, Marek Vogt en Madir Shah), 2007**

1580

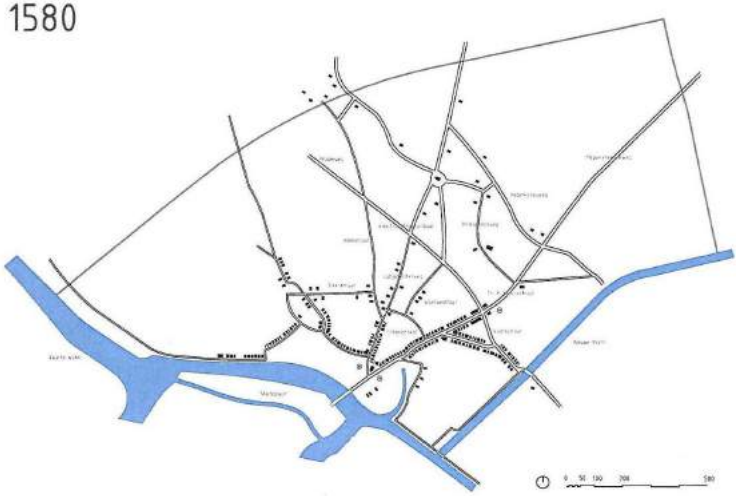

1650

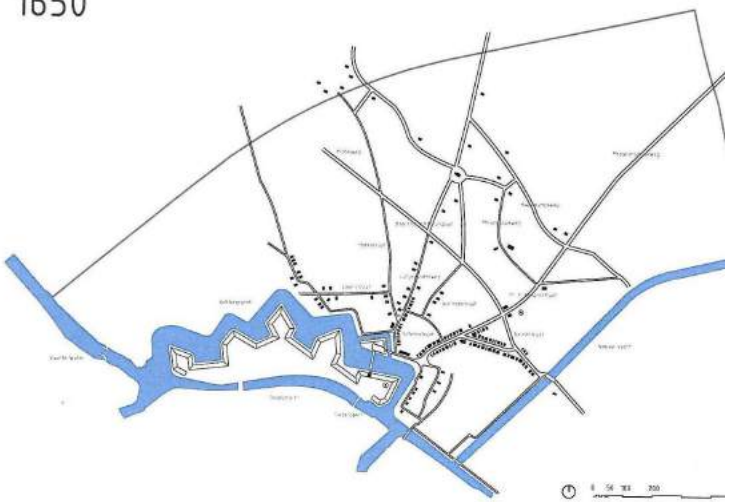

1870

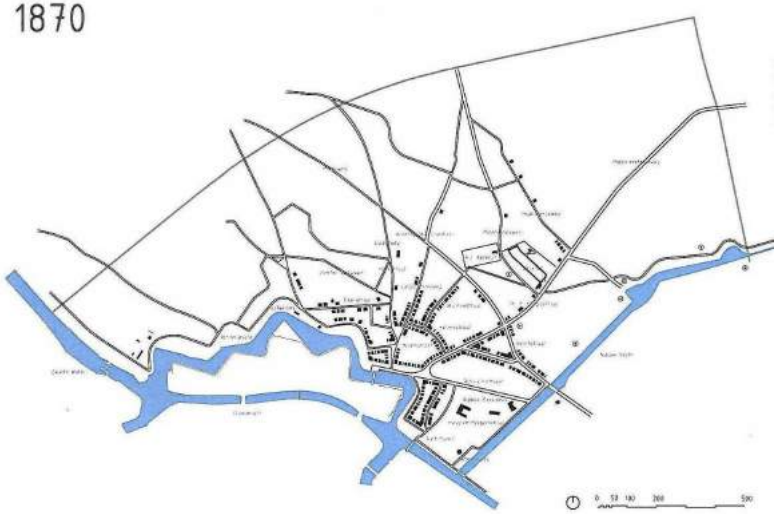

1910

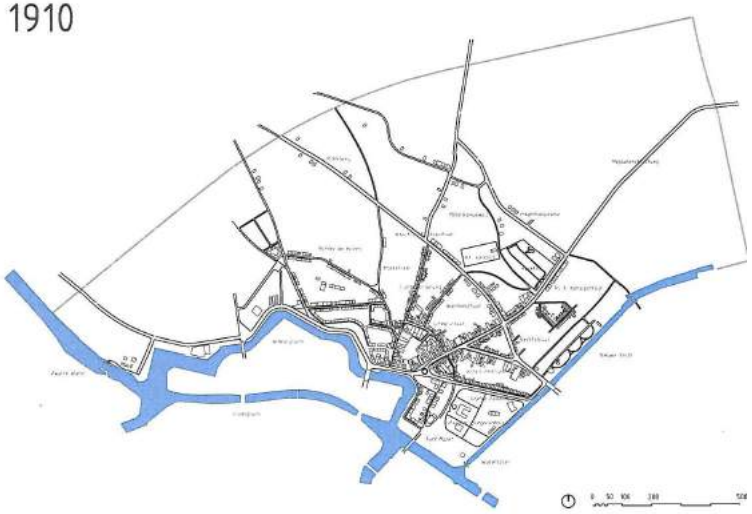

1940

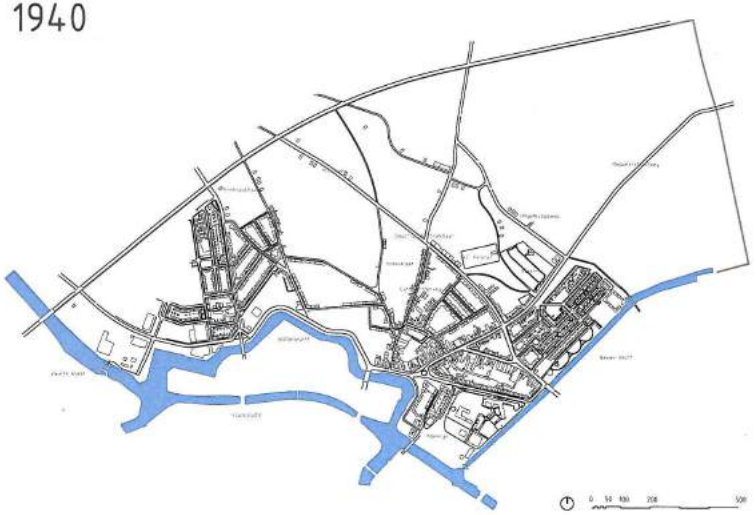

1960

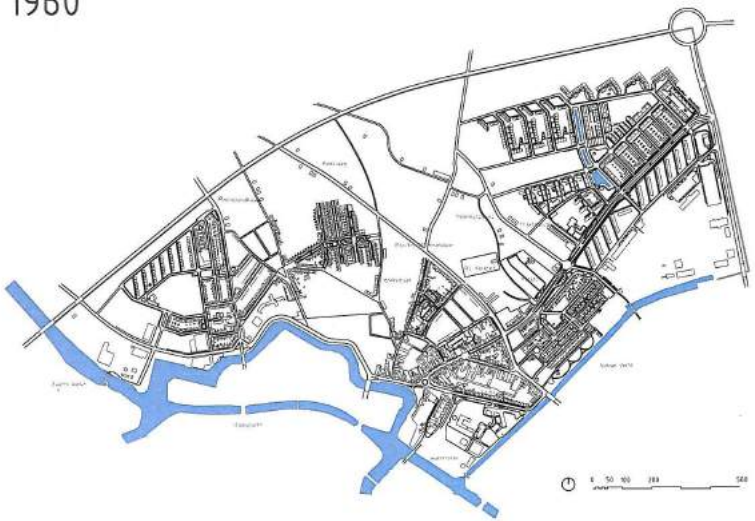

1980

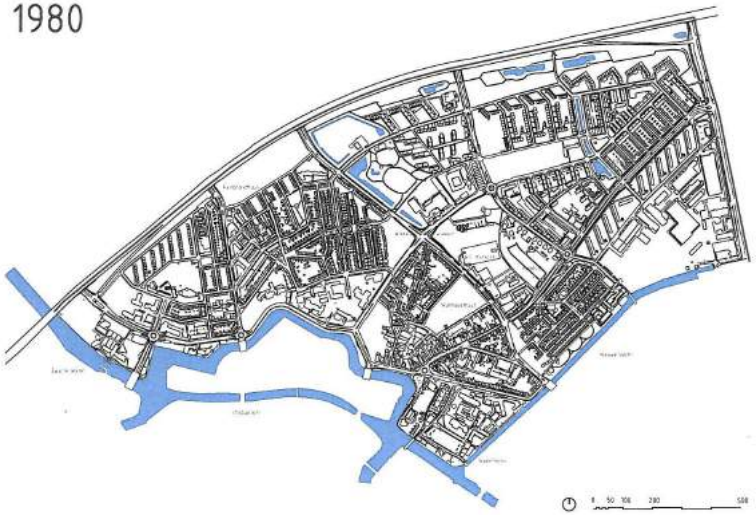

2007

LIJST CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE BEBOUWING	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Adriaan Pauwstraat	1-17, 2-22	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Albert Cuypstraat	1a	In de door reeksen eengezinswoningen gedomineerde omgeving neemt dit object een opvallende plek in. Het vermoedelijk rond 1950 gerealiseerde bouwwerk vormt een restant van de oude gemeentewerf. Karakteristiek is de opzet met een ijzeren vakwerkconstructie en een breed betonoverstek. Het tegenover de Jan Tooropstraat gesitueerde pand wijkt terug ten opzichte van de rooilijn.	
	Albert Cuypstraat	1-15	De Zwolse architect H. de Nie bouwde dit als een hofje opgezette complex in 1939-1940. Door zijn opzet en vormgeving vertegenwoordigt het hofje architectuurhistorische waarde en is er sprake van typologisch belang. Bij de rond 1999 uitgevoerde renovatie bleef het authentieke karakter goed behouden. Als een oorspronkelijk voor 'r.k. armlastige ouderen' bedoeld complex dat werd opgericht door stichting "De Doetinchemshuizen" is het hofje van cultuurhistorische betekenis. Verder is dit tussen twee straten gelegen complex dat de kopzijde van een groter woonblok beslaat van stedenbouwkundig belang.	
	Albert Cuypstraat	2-16	Zie ook: Jan Tooropstraat 1-17, 10-20. Het vanuit één opzet gerealiseerde woningbouwcomplex is in 1927 gebouwd door de Zwolse architect G.Th. Ruberg. Opdrachtgever was woningstichting Het Noorden. Karakteristiek is de vormgeving in een zakelijke trant, met mansardedaken die een echo vormen van de Amsterdamse School. Twee hoge topgevels accentueren de toegang naar de Jan Tooropstraat. Stedenbouwkundige betekenis als een voorbeeld van een ruim opgezet woningbouwcomplex met markante hoekpartijen. In deze betekenis is er verwantschap met de tuindorpgedachte. In de hoofdopzet is het authentieke karakter goed herkenbaar gebleven.	
	Albert Cuypstraat	30-36	Zie: Rembrandtlaan 15-51	

	Albert Cuypstraat	38-60	Zie ook: Van Ostadestraat 6-14, Ruysdaelstraat 1-23, Hobbemastraat 5-13. Vanuit één opzet gerealiseerd woningbouwcomplex uit 1927 met een geheel omsloten binnenterrein, als invulling van een door vier straten omsloten woonblok. Opdrachtgever: woningstichting Concordia; architect G.Th. Ruberg. Stedenbouwkundige betekenis als een karakteristiek voorbeeld van stadsplanning in het interbellum, met markante topgevels bij de hoekpartijen. Opvallende ligging tegenover een ruim plantsoen. De tweelaags woningen hebben omlopende schilddaken. Gewijzigde detaillering.	
	Albert Cuypstraat	62-108	Zie ook: Ruysdaelstraat 25-79, 80-110, Rembrandtlaan 101-117a. Woningbouwcomplex uit circa 1955-1960. Voorbeeld van naoorlogse stadsplanning, ingepast in een bestaande wijk. Vrij ruime opzet in de vorm van strokenbouw met langgerekte gevelwanden, deels met voortuintjes. De tweelaags woonblokken zijn bescheiden vormgegeven en opgezet als beneden- en bovenwoningen. Ze worden gekenmerkt door een afwisseling van telkens vier ingangen en vrij forse vensterpartijen. Met pannen gedekte zadeldaken. Door renovatie is de detaillering van vensters en ingangen gewijzigd (deels kunststof).	
	Albert Cuypstraat	17-93	Zie: Minervalaan 3-158	
	Anthonie Heinsiusstraat	1-95	Deze galerijflat is in 1956 in opdracht van de Algemene Zwolse Coöperatieve Woningbouwvereniging (AZCW) gebouwd, door de Arnhemse architecten Corn. Nap en G.J.P. van Ede. Medewerking van het Zwolse constructiebureau ir. H.P. van Schieveen. Het flatgebouw neemt aan de kopzijde van het woonbuurtje langs de Isaac van Hoornbeekstraat e.o. een stedenbouwkundig waardevolle plek in, als een scherm ter begrenzing van de wijk. Een karakteristiek detail vormen de 'gekartelde' daklijsten langs de kopgevels. Nadruk op een strak lijnenspel van horizontalen en verticalen. Markante trappenhuissecties.	
	Anthonie van der Heimstraat	2-84	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Anthony Duyckstraat	1-17, 2-22	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	

	Bagijnesingel	1-13	In één opzet gerealiseerd blok van zeven herenhuizen uit 1932, architect C.H. Voogd. De tweelaags woningen hebben een gezamenlijk schilddak en zijn uitgevoerd in een zakelijke trant. Ze vertegenwoordigen architectuurhistorische kwaliteiten. Door hun ligging bij de Schoenkuipenbrug nemen ze een stedenbouwkundig waardevolle positie in bij de aansluiting van het Groot Wezenland op de Turfmarkt. Het blok markeert de westelijke kopzijde van dit plein, vlakbij de monumentale Oosterkerk.	
	Bagijnesingel	17	De pastorie van de Oosterkerk vormt één geheel met het naastliggende kerkgebouw (Bagijnesingel 17a) en dateert net als de kerk uit 1888. De architecten Meijer voerden de pastorie uit in een historiserende trant met vergelijkbare detaillering als de kerk (rondboogfries). Markante opzet met een symmetrische voorgevel en een middenrisaliet met timpaan. Op de begane grond is de vensterinvulling later gewijzigd. Waardevol architectuur- en cultuurhistorisch ensemble.	
	Bagijnesingel	17a	De Doleantie- of Oosterkerk is in 1888 gebouwd voor de Nederduits Gereformeerde ofwel Dolerende gemeente. Het ontwerp is geleverd door de architecten J.W. en C.W. Meijer. Ze voerden het gebouw uit in een historiserende trant met rondboogvensters en een ranke spits. Het driebeukige schip is onder één zadeldak gevat. Het architectuurhistorisch waardevolle object vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en neemt aan de kopzijde van de Turfmarkt een stedenbouwkundig belangrijke positie in. Vanaf de Schoenkuipenbrug valt het object op een schilderachtige manier in het zicht. Er is cultuurhistorische waarde door de verwijzingen naar de historie van de protestante gemeenschap in Zwolle.	

	Bagijnesingel	19-21	Dit uit twee herenhuizen bestaande ensemble is van architectuurhistorisch belang als een goed bewaard gebleven voorbeeld van voorname herenhuizenbouw in Neorenaissancetrant uit circa 1895. Tezamen met het complex van de naastgelegen Oosterkerk vormt het object een gaaf historisch ensemble bij de aansluiting op de Turfmarkt. De twee huizen weerspiegelen op een heldere wijze de laat 19de-eeuwse ontwikkelingen in het betreffende deel van Zwolle. Nr. 19 is gemeentelijk monument.	
	Bagijnesingel	25-35	Dit uit veertien middenstandswoningen (beneden- en bovenwoningen) bestaande complex dateert uit 1921 en is ontworpen door de Zwolse aannemer-architect H.J. Sluiter. Het complex maakt deel uit van de waardevolle historische gevelwand tegenover de voormalige HBS en wordt gekenmerkt door een tweelaags opzet en met rode pannen gedekte daken. Evenwichtig spel van horizontalen en verticalen, verlevendigd door een topgevel met steekkap. Tezamen met de naastgelegen oudere herenhuizen levert het ontwerp een bloemlezing van architectuurhistorische ontwikkelingen.	
	Bagijnesingel	37-41	Uit 1933 daterend ensemble als hoekoplossing bij de aansluiting van de Bagijnesingel op de Rhijnvis Feithlaan. Het betreft drie herenhuizen die vanuit één opzet zijn gebouwd naar een ontwerp van G.P. Leussink & Zn. De woningen zijn uitgevoerd in een rationalistische trant met enkele markante topgevels. Als hoekoplossing is het ensemble van stedenbouwkundig belang. Verder vertegenwoordigt het zowel in de hoofdvorm als de detaillering goed behouden gebleven drietal architectuurhistorische waarde.	
	Bagijnesingel	4	Naast de voormalige HBS staat deze uit 1909 daterende conciërgewoning, vermoedelijk een ontwerp van stadsarchitect L. Krook. Het in een traditionalistische trant met invloed van de chaletstijl uitgevoerde pand vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde en is als annex van de HBS van cultuurhistorisch belang. Tezamen met het schoolgebouw is er sprake van een waardevol ensemble dat aan de Bagijnesingel een belangrijke blikvanger vormt.	

	Bagijnesingel	6	In 1867 werd deze door stadsarchitect B. Reinders in een eclectische stijl uitgevoerde HBS in gebruik genomen. In 1890 zijn de zijvleugels verlengd en in 1952 volgde de toevoeging van een verdieping en de vernieuwing van het trappenhuis. De historische gelaagdheid is nog altijd goed afleesbaar en onderstreept de architectuurhistorische waarde van het gebouw. Als één van de belangrijkste historische schoolgebouwen in Zwolle is er sprake van cultuurhistorisch belang. Tezamen met de naastgelegen conciërgewoning uit 1909 vormt het object een waardevol ensemble nabij de lommerrijke Turfmarkt.	
	Bagijnesingel	z.n.	Het Schoenkuipenbrugje is de laatst overgebleven draaibrug in Zwolle en dateert uit 1907. In dat jaar werd de bestaande ophaalbrug door stadsarchitect L. Krook vervangen door de draaibrug. Tegelijk met de brug en de bijbehorende brughoofden realiseerde hij het naastgelegen houten brugwachtershuisje. Met de tegenover de brug gelegen Oosterkerk en de woningen aan de Bagijnesingel 1-13 vormt de Schoenkuipenbrug c.a. een markant historisch ensemble dat karakteristiek is voor de binnenstad e.o. van Zwolle.	
	Bankastraat	2-10	Zie: Javastraat 17-53	
	Berkumstraat	35-65	Zie ook: Westerveldstraat 1-29, 2-26, Warmoesstraat 44-66. In het kader van de wijksanering in de Diezerpoort is dit complex rond 1980 gebouwd. Architect G. van der Belt voerde de gekoppelde eengezinswoningen uit met een markante gebogen kap. Het gebogen lijnenspel wordt herhaald in de toegangstrapjes en de balkons. Op de hoek van de Berkumstraat en de Bisschop Willebrandlaan neemt het complex een in het oog vallende positie in.	
	Berkumstraat	100	In 1920-1921 liet het bestuur van de Nederduitsch Hervormde Stadsevangelisatie door de bekende Zwolse architect M. Meijerink (1873-1943) dit evangelisatiegebouw met kliniek en conciërgewoning bouwen. Nog altijd verwijst het stermotief boven de ingang naar de benaming “De Ster”. M. en H. Meijerink (1901-1967) voegden in 1928 aan de achterzijde een kleine zaal toe. De oorspronkelijke functie ging lang geleden verloren maar het gebouw behield zijn authentieke karakter. Er is sprake van architectuur- en cultuurhistorische waarden. In de wijk neemt het bouwwerk een opvallende positie in.	

	Beukenstraat	83	Zie: Eikenstraat 2-2a	
	Beukenstraat	91-163	Zie: Kastanjestraat 1-63, 2-34	
	Beukenstraat	92-146	Zie: Kastanjestraat 65-87, 36-60	
	Billitonstraat	23-41, 28-46	Zie: Sumatrastraat 13-43, 36-74	
	Binnengasthuisstraat	1	De villa Molenzicht is gebouwd in 1877, in opdracht van de wijnhandelaar W.A. van Laer. Het pand verving een reeds bestaand (gelijknamig) buitenhuis. Erfgenaam Mr. D. van Laer speelde een belangrijke rol bij de overplaatsing van het binnengasthuis naar de belendende percelen (1923-1924). De villa werd het hoofdgebouw van De Gasthuizen en kwam later in gebruik bij woningstichting Openbaar Belang. Het eclectisch vormgegeven pand is van architectuur- en cultuurhistorisch belang en neemt een opvallende positie in bij de brug over de Nieuwe Vecht.	
	Binnengasthuisstraat	2-13	In 1956-1957 in opdracht van de charitatieve Pruimersstichting gebouwd complex van twaalf woningen. De Zwolse architecten H. Mastenbroek en J.H. de Herder leverden het ontwerp. Het in een traditionele trant met enkele moderne details uitgevoerde complex heeft architectuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van naoorlogse bouwkunst. Er is cultuurhistorische waarde vanwege de ontstaansachtergrond. Als een ensemble van drie trapsgewijs verspringende bouwdelen neemt het complex een opvallende positie in.	
	Binnengasthuisstraat	14-53	De Zwolse architect Mannes Meijerink bouwde dit complex in 1923. Opdrachtgever was de stichting Het Nieuwe Binnengasthuis. Het voor ouderenhuisvesting bestemde binnengasthuis markeert de verplaatsing van het gasthuis uit de binnenstad. Bij de renovatie is het authentieke karakter goed behouden gebleven waardoor er nog immer sprake is van architectuurhistorische waarde. Als een laat voorbeeld van een charitatieve stichting is het complex van cultuurhistorische betekenis. De woningen nemen een in het oog vallende positie in tegenover het lommerrijke park tussen de Binnengasthuisstraat en de Vondelkade.	

	Binnengasthuisstraat	54-55	De zaaddragershuisjes verwijzen nog altijd naar de prestedelijke fase van het gebied langs de Nieuwe Vecht. Hier bestonden diverse oliefabrieken en oliemolens, waarvan molen De Passiebloem het restant vormt. De zaaddragers droegen het lijnzaad naar de molens en fabrieken, waar het werd verwerkt tot lijnolie. De huisjes hebben een 18de-eeuwse oorsprong en zijn van architectuur- en cultuurhistorisch belang. Aan het hier gelegen park nemen ze een opvallende positie in.	
	Bisschop Willebrandlaan	30	Voorheen Molenkampweg 1. Vrml. r.k. Sint-Franciscusschool uit 1958-1959 naar ontwerp van het Nijmeegse bureau J.G. Deur en C. Pouderoyen dat vlakbij ook de nieuwe Sint-Michaëlskerk bouwde. De eertijds voor het lager onderwijs bestemde school is opgezet volgens het haltype. De hal is tegelijk een gang die naar de klaslokalen leidt. Opmerkelijke centraalbouwvormige uitbouw, bestemd voor het schoolhoofd, een leermiddelenkamer, garderobe en wc. Markant voorbeeld van naoorlogse scholenbouw. Cultuurhistorisch belang voor de ontwikkelingsgeschiedenis van katholiek Zwolle.	
	Bisschop Willebrandlaan	32-34	De vrml. Sint-Michaëlskerk (nr. 32) met pastorie (nr. 34) dateert uit 1964. Architectenbureau J.G. Deur en C. Pouderoyen, Nijmegen. Het complex vormt de opvolger van de (gesloopte) neogotische Michaëlskerk in de binnenstad. Het complex is van architectuurhistorisch belang als een voorbeeld van moderne naoorlogse kerkarchitectuur c.a. Cultuurhistorische waarde voor de ontwikkelingsgeschiedenis van katholiek Zwolle. De markante toren vormt al op grote afstand een belangrijke blikvanger en een oriëntatiepunt.	
	Bisschop Willebrandlaan	62	De r.k. begraafplaats dateert uit 1841. Op het door F.W.J.A. baron Van Lamsweerde geschonken terrein staat een sterk in het oog vallende neogotische kerkhofkapel uit 1883. De begraafplaats is bereikbaar via een in dezelfde stijl uitgevoerde toegangspoort. Verder omdat dit historisch waardevolle ensemble een tegelijk met de kapel gebouwd baarhuisje en een Calvariekruis waarvan het gietijzeren corpus uit 1853 dateert. De door kerkhofmuren omzoomde Molenkampsweg scheidt het terrein van de Algemene Begraafplaats uit 1823-1824. Cultuurhistorisch waardevol en van wezenlijk belang voor de geschiedenis van katholiek Zwolle.	

	Blekerswegje	1a-1d	In 1957 in opdracht van J. Jansen (Brink 11) naar een ontwerp van de Gebr. Boxman uit Zwolle gebouwd pand. Het bescheiden vormgegeven bouwwerk werd opgezet als een bedrijfspand met magazijn, kantoor en bovenwoning voor de uitgeverij La Rivière & Voorhoeve die vanaf 1920 op deze locatie gevestigd is geweest. Later vestigde er zich het installatiebedrijf fa. Huberts. Het ontwerp is karakteristiek voor de traditionele variant in de naoorlogse bouwkunst. Bij de aansluiting van het Blekerswegje op de Diezerkade en de Brink neemt het object een opvallende positie in. Enkele detailwijzigingen.	
	Blekerswegje	4-4a	Het uit 1903 daterende bouwwerk vormt een restant van de historische gevelwand langs de stadsgracht vertegenwoordigt architectuur- en cultuurhistorische waarde. Het voor zijn ontstaansperiode vrij ouderwetse ontwerp is geleverd door A.A. Lankhorst Azn. die het pand in opdracht van H. Zijlstra bouwde. Tegelijk met deze beneden- en bovenwoning realiseerde hij enkele inmiddels verdwenen houtloodsen. De rechts van het pand gelegen toegangspoort is eveneens verdwenen. Door de ligging langs genoemde stadsgracht vertegenwoordigt dit opmerkelijke pand ensemblewaarde.	
	Blekerswegje	6	Tegenover de Stadsgracht staat dit pand uit omstreeks 1840-1860, maar vermoedelijk met een oudere kern. Het tweelaags pand is in zijn vormgeving verwant aan het late Classicisme. Als een restant van de historische bebouwing langs genoemde stadsgracht is het object van cultuurhistorische waarde. Het bouwwerk neemt een in het oog vallende positie in.	
	Boerendanserdijk	1	Dit langs het water van de Nieuwe Vecht gelegen pand uit circa 1915 maakt deel uit van een historisch ensemble waartoe ook molen De Passiebloem behoort. Het in 2009 door brand aangetaste pand vormt als een voormalige portierswoning het enige restant van het gesloopte fabriekscomplex van de firma Reinders (oliefabrieken). Net als genoemde molen verwijst de woning naar de vroegere bedrijvigheid langs de Nieuwe Vecht waar oliehoudende zaden in molens en fabrieken tot olie werden verwerkt.	

	Borneostraat	5-13	Zie ook: Soendastraat 12-14. Dit van een jaarsteen voorziene sociale woningbouwcomplex dateert uit 1935-1936 en vormt de laatste vooroorlogse invulling van de wijk. Het in opdracht van de Derk Buisman Stichting gebouwde complex is uitgevoerd in een traditionalistische trant, verwant aan de Delftse School. In rode handvormsteen uitgevoerd metselwerk. Zorgvuldig gedetailleerde ingangen in een ondiepe portiek met blokverbandlijsten en een luifel. Stedenbouwkundige waarde als onderdeel van vooroorlogse stadsinvulling in een arbeiderswijk. Vermoedelijke architect: M. Meijerink.	
	Borneostraat	15	Zie: Soendastraat 1-5	
	Borneostraat	17-61	Dit blok uit 1946-1947 markeert de naoorlogse ontwikkelingen in de Diezerpoort. Architectenbureau Meijerink leverde in opdracht van woningbouwvereniging Samenwerking het ontwerp. De tweelaags woningen zijn uitgevoerd in een traditionalistische trant met kenmerken van de Delftse School. Opzet als ‘een Hollands huis’ met bakstenen gevels en een pannendak. Markante onder een segmentboog gevatte ingangen en ruitvormig siermetselwerk. Door zijn langgerekte gevelwand voegt het complex zich naar de bestaande opzet van het met woonblokken ingevulde buurtje.	
	Borneostraat	4-10	In 1936 in opdracht van de Zwolse Vereniging tot Verbetering der Arbeiderswoningen gebouwd complex, naar ontwerp van W.A.N. Aberson. Vroeg voorbeeld van een portiekflat, met beneden- en bovenwoningen die toegankelijk zijn via twee trappenhuizen. Opvallend is de aansluiting bij de traditionele huizenbouw, door het hoge zadeldak met pannendekking. Het ontwerp is van typologische waarde. Ondanks enkele detailwijzigingen bleef het authentieke karakter goed behouden.	
	Borneostraat	12-50	Complex van twintig arbeiderswoningen, in 1928 in opdracht van de Zwolse Vereeniging tot Verbetering der Arbeiderswoningen gebouwd. De architect was W.A.N. Aberson. Karakteristiek is de verwantschap met de Amsterdamse School. Dit blijkt vooral uit de mansardedaken met rode pannendekken. Hoog doorgestoken topgevels met steekkappen vormen een levendige afwisseling binnen het door horizontalen gedomineerde lijnenspel. Karakteristieke invulling in een door gevarieerde vooroorlogse bebouwing gedomineerde woonwijk.	

	Borneostraat	52-60	Aan de betreffende zijde van de Borneostraat bouwde de Vereniging tot Verbetering der Arbeiderswoningen ook dit markante blok. Het dateert uit 1924 en is ontworpen door J.D.C. Koch, Zwolle. De éénlaags woningen zijn voorzien van roodgedekte zadeldaken met dakhuizen die langs de bovenzijde met verticale sierstroken zijn verlevendigd. De langs de onderzijde van de dakhuizen doorlopende goten vormen een markant horizontaal tegenwicht. Ondanks detailwijzigingen bleef het authentieke karakter goed behouden. Karakteristieke invulling van een vooroorlogse arbeiderswijk.	
	Borneostraat	z.n.	Tussen 70 en 72. Het betreft de doorgang naar het vroegere binnengasthuis ofwel de voor ouderenhuisvesting bestemde woninkjes die in 1923-1924 door architect M. Meijerink aan de Binnengasthuisstraat werden gebouwd. De poort draagt het jaartal 1924 en is voorzien van het opschrift GASTHUIS. Het object vormt een wezenlijk onderdeel van bedoeld complex en is van cultuurhistorische waarde. Aan de Borneostraat is de poort een markante afwisseling binnen de aaneengesloten gevelwand.	
	Brink	1	Zie ook Thomas a Kempisstraat 2. Het hier gevestigde stadscafé markeert een oud perceel waarvan de huidige verschijningsvorm teruggaat op circa 1850. Vermoedelijk is er evenwel een oudere kern. Het pand maakt immers deel uit van de gevelwanden aan de kop van de Thomas a Kempisstraat, waar Dieze van oudsher direct vanuit de stad bereikbaar was. Het uit verschillende panden bestaande bouwwerk vertegenwoordigt bouw- en architectuurhistorische waarden en neemt een stedenbouwkundig belangrijke positie in.	
	Brink	5-7	Dit uit het laatste kwart van de 19de eeuw daterende complex van drie woningen ligt in de zichtas van het haaks op de Brink aansluitende Koewegje. De woningen zijn uitgevoerd in een bescheiden trant met gemetselde gevels en een hoofdgestel. In de loop van de tijd ondergingen ze een aantal wijzigingen maar in de hoofdvorm is het authentieke karakter goed behouden gebleven.	

	Brink	11-11a-11b	Deze voormalige villa dateert uit circa 1860-1870 en vormt een stedenbouwkundig waardevol hoekpand aan het wigvormige pleintje bij de aansluiting van het Koewegje op de Brink. Als een voorbeeld van de villabouw die vanaf het derde kwart van de 19de eeuw langs een uitvalsweg van de stad werd gerealiseerd vertegenwoordigt het object cultuurhistorische waarde. Karakteristiek zijn de witgepleisterde gevels met hoeklisenen en een hoofdgestel. De getoogde vensters zijn voorzien van een T-schuifraam.	
	Brink	13	Dit in 1914 gebouwde pand is van cultuurhistorische betekenis door de opzet als een samenkomstlokaal met woning voor de 'Vergadering', een religieus genootschap dat in de jaren 1880 in het kader van het Reveil ontstond. De Vergadering was in Zwolle nauw gerelateerd aan de uitgeverij La Rivière & Voorhoeve die even verderop aan de Brink was gevestigd. Nog steeds is Brink 13 als een kerkje in gebruik. Het authentieke karakter van dit pand is goed behouden gebleven. Markant afgeschuinde hoekpartij bij de aansluiting op het Koewegje.	
	Brink	2-3	Deze gevelwand is karakteristiek voor het kleinschalige en welhaast dorpse karakter bij de entree van de Diezerpoort, aan de Brink. De gevels dateren uit het midden van de 19de eeuw en maken vermoedelijk deel uit van een oudere bouwkern. Tezamen met de overige bebouwing rondom de Brink vertegenwoordigen de panden een waardevol stedenbouwkundig ensemble, als achtergrond van de hier gelegen historische stadsgracht.	
	Brink	4	Het pand is één van de oude villa's die rond 1850-1860 bij de aansluiting van de Brink op het Blekerswegje zijn gebouwd, langs de uitvalsweg van de stad en bij de hier gelegen haven. Het tegenwoordig als een winkel en bovenwoning in gebruik zijnde object wordt nog altijd gekenmerkt door karakteristieke gepleisterde gevels met een cordonlijst en een hoofdgestel.	

	Brink	8-10	Stedenbouwkundig waardevol ensemble dat uit een blok van drie middenstandswoningen bestaat. Ze zijn in 1935 vanuit één opzet naar een ontwerp van C.J. Vriens gebouwd en uitgevoerd in een vrij zakelijke trant. Vanaf de Bagijnesingel valt dit in rode handvormsteen opgetrokken blok op door zijn zorgvuldige opzet. Het blok vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering is het authentieke karakter goed behouden gebleven.	
	Brink	12	Uit 1932-1933 daterend pand. Het van siermetselwerk voorziene ontwerp vertegenwoordigt enige architectuurhistorische kwaliteiten. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Er is situeringswaarde door de markante ligging bij de aansluiting van het Koewegje op het wigvormige pleintje langs de Brink. Architect onbekend (signatuur onleesbaar).	
	Brink	14-14a	In 1959-1960 liet de op de hoek van het Blekerswegje gevestigde uitgeverij La Rivière & Voorhoeve haar bestaande magazijn verbouwen tot een magazijn met kantoor. Het Zwolse architectenbureau Lankhorst schiep een modern-functionalistisch pand dat wordt gekenmerkt door een evenwichtig spel van horizontalen en verticalen. Op de verdieping kwam het directiekantoor. Ondanks het verlorengaan van de uitgeverij-belettering langs de daklijst is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Het ontwerp vertegenwoordigt architectuurhistorische kwaliteiten.	

 	Burgemeester Drijbersingel	11-13	Dit uit 1958 daterende en in 1966-1967 uitgebreide schoolgebouw (Dr. Itardschool = Vermeerstraat 42) is een opmerkelijk voorbeeld van naoorlogse scholenbouw in Zwolle. Het complex werd gebouwd als een B.L.O.-school voor lager en kleuteronderwijs voor jongens en meisjes. Architect S. van der Wal (directeur Openbare Werken) zette de school op volgens het paviljoensysteem, met de nadruk op 'licht, lucht en ruimte' en met onder meer aparte ruimtes voor een schoolarts en een logopediste. Hij ging daarbij uit van het schooltype Wilhelmi dat omstreeks 1950 in Groningen was geïntroduceerd. De zeven door middel van lage portalen geschakelde klaslokalen verhouden zich in een flauwe curve tot elkaar. De entree is gericht op de Vermeerstraat. De klaslokalen krijgen van verschillende zijden licht, maar zijn duidelijk georiënteerd op het zuiden, waar ze de grote open speelruime afkaderen. Ondanks het (gedeeltelijke) verlies van de oorspronkelijke functie is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Het ruim opgezette complex maakt deel uit van de groene kantoren- en scholenzone, die in de jaren zestig werd ontwikkeld aan het noordelijke Zwolse stadssingel. De gebouwen liggen hier in een groene, campusachtige structuur, karakteristiek voor ontstaansperiode, toen onderwijsgebouwen (en kantoren) vaak geclusterd werden in groene zones in wijkranden. De school is vanaf 2000 (deels) in gebruik bij het Leger des Heils.	
	Burgemeester Drijbersingel	15	Het gebouw van de Samenhofkerk dateert uit omstreeks 1965-1970 en is in opdracht van de Baptistengemeente gebouwd. Het Zwolse architectenbureau Meijerink leverde het ontwerp. Voorbeeld van moderne naoorlogse kerkarchitectuur. Karakteristiek voor dit modern-functionalistische bouwwerk is de als een tamelijk lage sokkelverdieping opgezette eerste bouwlaag die terugwijkt van de tamelijk robuuste bovenverdieping. Het object maakt deel uit van een strook met deels grootschalige (kantoor)bebouwing en scholen in een campusachtige opzet, die de overgang van de woonbuurtjes van Diezerpoort naar het binnenstadsgebied markeert.	

	Burgemeester Drijbersingel	25-25a	Dit vroegere kantoor van het GAK is in 1952-1953 gebouwd door architect H. Hoogewoning (Bureau Elling). Het bestaat uit enkele meerlaags vleugels met platte daken. Het ruim opgezette complex maakt deel uit van de groene kantoren- en scholenzone, die in de jaren zestig werd ontwikkeld aan het noordelijke Zwolse stadssingel. De gebouwen liggen hier in een groene, campusachtige structuur, karakteristiek voor ontstaansperiode, toen onderwijsgebouwen (en kantoren) vaak geclusterd werden in groene zones in wijkranden. In de jaren 1970 is het gebouw enkele malen uitgebreid maar het authentieke functionalistische karakter bleef goed behouden. In de voortuin een betonnen kunstwerk in de vorm van een gestileerde vogel (of vis).	
	Burgemeester Drijbersingel	z.n.	De beeldhouwer Frits Sieger maakte in 1966 de bronzen plaquette van Dr. L.L. Zamenhof, grondlegger van het Esperanto. Het monument staat bij de aansluiting van de Burgemeester Drijbersingel op de Zamenhofrotonde. De plaquette bevond zich eerder bij het Esperanto-monument van J. Maagendans aan de Zamenhofsingel (1976). Toen het is herplaatst op de huidige locatie is een nieuw muurtje gemetseld, waartegen de plaquette is aangebracht. Op het betreffende groenperceel valt het kunstwerk pas in tweede instantie op. De plaquette is van kunst- en cultuurhistorisch belang.	

	Burgemeester Roelenweg	1	Voormalige Lederwarenfabriek Welma, met kantoor en woning, in 1953 gebouwd in opdracht van J. Cohn, naar ontwerp van architect P. Lankhorst uit Zwolle. Behoort tot de vroeg-naoorlogse industriële ontwikkelingen ten noorden van het Zwarte Water, nabij het centrum. Sobere traditionele baksteenarchitectuur, in details gewijzigd.	
	Burgemeester Roelenweg	9	Het behandelcentrum voor Geestelijke Gezondheidszorg RIAGG dat in 1994-1995 door architect J.J.M. klompenhouwer van Brouwer Steketee Architecten (Rotterdam) werd gebouwd, wordt aan het Zwarte Water en de hier gelegen Hofvlietbrug gekenmerkt door een hoge en in paarsrode baksteen opgetrokken bouwmassa. Het gebouw heeft een opmerkelijke plattegrond, met drie vleugels die haaks aansluiten op een centraal aan het water geplaatst torenachtig bouwdeel.	
	Burgemeester Roelenweg	11	Nagenoeg direct aan de weg gelegen kantorencomplex (advocatenkantoor Nysingh) dat uit omstreeks 1985-1990 dateert. Het bouwwerk wordt gekenmerkt door een functionalistische opzet en bestaat uit meerdere bouwlagen onder platte daken. Geen hoge architectuurhistorische waarden.	
	Burgemeester Roelenweg	13	Omvangrijk kantorencomplex uit 2007 (Achmea), deel uitmakende van een strook met instellings- en kantoorbebouwing langs het Zwarte Water. Het modern-functionalistische complex wordt gekenmerkt door deels in hoogte verspringende, meerlaags bouwdelen, de toepassing van verschillende staal- en betonconstructies en ligt ingebed binnen een stelsel van bijbehorende parkeerterreinen. Opmerkelijke cilindervormige 'kantoortoren'. Ontwerp van architectenbureau LKSVDD, Kick Leijh. Promimente situering aan Zwarte Water, A28 en Burgemeester Roelenweg. Voorbeeld van hedendaagse architectuur met hoge ruimtelijke kwaliteit.	

	Burgemeester Roelenweg	15-17	Bedrijfsbebouwing uit omstreeks 2000 (Ferwerda Automaterialen). Het puur vanuit een utilitaire optiek opgezette gebouw zal zijn samengesteld uit een staalskelet en wordt gekenmerkt door een massieve en 'doos-achtige' verschijningsvorm. Karakteristiek zijn de platte daken en de met beplating afgewerkte gevels. Geen bijzondere architectuur- of cultuurhistorische betekenis.	[redacted]
	Burgemeester Roelenweg	19-25	Net als het bedrijfspand op de nrs. 15-17 maakt dit bouwwerk deel uit van een terrein met enkele autobedrijven, op de hoek van de Blaloweg en de Burgemeester Roelenweg. Het pand is opgezet als een autobedrijf, gecombineerd met een showroom en dateert uit omstreeks 2000. Er zijn twee bouwlagen, gevat onder een plat dak. Karakteristiek is ook hier de doosvormige en puur utilitaire opzet. Geen bijzondere architectuurhistorische betekenis.	[redacted]
	Caspar Fagelstraat	1-17	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Caspar Fagelstraat	2-64	Zie: Isaac van Hoornbeekstraat 1-95, 2-96	

	Ceintuurbaan	15	Dit door de Eindhovense gloeilampenfabriek Philips gerealiseerde bedrijfscomplex is vanaf 1953 in fasen tot stand gekomen, met de jongste bouwdelen uit de jaren 1970. Het eigen bouwbureau van Philips leverde de ontwerpen, veelal in samenwerking met het aannemersbedrijf J. van Egteren uit Enschede. De diverse gebouwen – bestemd voor de productie van condensatoren – kenmerken zich door een modern-functionalistische vormgeving. Karakteristiek is dan vooral het strakke lijnenspel van horizontalen en verticalen en deels in een rasterpatroon opgenomen vensterreeksen. Karakteristiek voorbeeld van naoorlogse bedrijfsarchitectuur, markant gelegen op de hoek van de Floresstraat.	
	De Voochtstraat	1-47	Zie: Zerboltstraat 2-68	
	Diezerenk	4-6	Deze twee woningen aan de Diezerenk dateren uit 1929-1930 en werden gebouwd naar een ontwerp van H.J. Gelder. Ze zijn karakteristiek voor de kleinschalige arbeidersbebouwing op de Diezerpoort. De twee in een zakelijke trant uitgevoerde huizen vallen op door hun markante hoge kap.	
	Diezerenk	44-46	Dit laat 19de-eeuwse pand verwijst nog naar het vroegere dorpsachtige en landelijke karakter van Diezerpoort. Van dit bouwwerk bleef een vooroorlogs ontwerp voor de toevoeging van een schuur behouden. Het pand zal oorspronkelijk als een kleine boerderij hebben gefungeerd. Ondanks een aantal wijzigingen is het authentieke karakter goed behouden gebleven.	

	Diezerhoven	1-7	Uit 1927 daterende hoekbebouwing. Blijkens de bewaard gebleven bouwtekeningen ging het hier oorspronkelijk om de combinatie van woon- en werkbebouwing (winkel, werkplaats). Het tweelaags pand markeert de hoekaansluiting van enkele straten. Deels gewijzigde detaillering.	
	Diezerhoven	9-21	Dit complex van aaneengesloten arbeiderswoningen dateert uit omstreeks 1925. De éénlaags woninkjes zijn voorzien van een gezamenlijk mansardedak met rode pannendekking. Ze hebben elk een asymmetrisch ingedeelde voorgevel waarvan het woonkamervenster is opgezet met een kruiskozijn. De detaillering van ramen en deuren ging deels verloren.	
	Diezerkade	1	De uit 1880 daterende voormalige villa van baron Van Pallandt is ontworpen door de architecten W. en F.C. Koch. Het oorspronkelijk vrijstaande pand is tegenwoordig in gebruik als een dubbele winkel met bovenwoning. De villa is uitgevoerd in een eclectische trant met sierlijsten en van kuiven voorziene vensters. Architectuurhistorisch waardevol. Stedenbouwkundig van belang door de markante hoekligging bij de aansluiting op de Burgemeester Drijbersingel en door de ligging langs een historische stadsgracht met brug. Het pand is één van de villa's die vanaf het derde kwart van de 19de eeuw bij de entree van Dieze zijn gerealiseerd.	
	Diezerkade	1a, 2-3, 4, 5, 6	Straatwand, bestaande uit een rij aaneengesloten historische panden, die door de schaal en de overeenkomstige opzet (twee bouwlagen met kap, gevelbreedte, ligging op diepe percelen) een markant ensemble vormen. De bovengevels met traditionele indeling zijn nog intact. Mogelijk bevinden zich achter de 19de-en vroeg 20ste-eeuwse voorgevels nog oudere bouwsubstanties. Belangrijk ensemble in het stadsbeeld langs de Stadsgracht.	

	Diezerkade	7-8	Zie ook Diezerplein 2. Dit architectuurhistorisch waardevolle pand dateert uit het laatste kwart van de 18de eeuw. Karakteristiek zijn onder meer de hoge kap en de vrij zware kozijnen. Het pand maakt deel uit van de historische gevelwand langs de als een haven in gebruik zijnde stadsgracht die de overgang naar Dieze markeert. Als onderdeel van de gevelwand en op de hoek van het Diezerplein vertegenwoordigt het object stedenbouwkundige waarde. Het typologisch waardevolle object verwijst naar de historische ontwikkelingen van Dieze en is daardoor van cultuurhistorisch belang.	
	Diezerkade	9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	Straatwand, bestaande uit een rij aaneengesloten historische panden, die door de schaal en de overeenkomstige opzet (twee bouwlagen met kap, gevelbreedte, ligging op diepe percelen) een markant ensemble vormen. De bovengevels met traditionele indeling zijn nog intact. Mogelijk bevinden zich achter de 19de-en vroeg 20ste-eeuwse voorgevels nog oudere bouwsubstanties. De hoge schilddak van de nrs. 10-11 kunnen daar op wijzen. De nrs. 9 en 12 hebben een bovengevel met markante decoratieve details uit de tweede helft van de 19de eeuw. Belangrijk ensemble in het stadsbeeld langs de Stadsgracht.	
	Diezerkade	16	Zie ook Thomas a Kempisstraat 1. In zijn huidige verschijningsvorm dateert dit pand uit omstreeks 1850, maar de bouwmassa zal van oudere datum zijn. Alleen al door de geknikte opzet neemt dit hoekpand een markante positie in waardoor er sprake is van situationele waarde. Het pand vertegenwoordigt bouw- en architectuurhistorische kwaliteiten. Als een onderdeel van de oudste bebouwing van Dieze is het object van cultuurhistorische betekenis.	

	Diezerplein	1a-7a	Deze voormalige herenhuizen uit omstreeks 1905 zijn vermoedelijk gebouwd door de bekende Zwolse architect G.G. Post. De nu deels tot winkels omgevormde woningen zijn uitgevoerd in Jugendstiltrant met kenmerken van de historiserende bouwkunst. Karakteristiek is dan vooral de roodverblendstenen detaillering. Het levendig vormgegeven ontwerp neemt mede door de ligging aan een klein pleintje een markante positie in. De schuine ligging van het blok is het gevolg van een oude verkavelingssituatie, toen hier nog een deel van de vroeg 17de-eeuwse vestinggracht lag.	
	Diezerplein	9-9a	Winkelwoonhuis, bestaande uit twee winkels met bovenwoningen uit de jaren dertig van de 20ste eeuw. Het pand bleef wat betreft de hoofdvorm, de gevelindelingen, de winkelpuien en de bovengevels met markante erkerramen vrij gaaf bewaard. De witte verflaag is niet origineel. Karakteristiek voorbeeld van eenvoudige winkelarchitectuur uit het interbellum. Het pand heeft enige beeldbepalende waarde vanwege de ligging aan het Diezerplein.	
	Diezerplein	21	Uit omstreeks 1870 daterend pand met een gaaf bewaard gebleven winkelpui uit 1924-1925. Ene J. Ester liet de pui tegelijk met een op het achterterrein te bouwen schuur realiseren, toen het woonhuis op de begane grond een winkelfunctie kreeg. In 1927 liet de heer Ester het schilddak vervangen door de huidige mansardekap. Weliswaar zijn de penanten van de pui wit overgeschilderd en is de detaillering van de bovenvensters gewijzigd, maar het bouwwerk behield zijn authentieke karakter. Bij de aansluiting op een wigvormig pleintje neemt het object een stedenbouwkundig markante positie in.	

	Diezerplein	25	Dit uit circa 1898 daterende pand is van typologisch belang als een goed herkenbaar voorbeeld van een historisch bedrijfspand met bovenwoning. Het ontwerp is uitgevoerd in Neorenaissancetrant, met speklagen en sluitstenen. Opvallend is uiteraard de brede inrijpoort die nog altijd verwijst naar de kleinschalige bedrijfsactiviteiten die in het verleden in de Diezerpoort plaatsvonden. Het object is van situationeel belang als een markant onderdeel van de historische bebouwing langs een wigvormig en met linden beplant pleintje.	
	Diezerplein	29-39	In 1909-1910 liet aannemer H.J. Sluiter dit blok naar een ontwerp van de bekende Zwolse architect G.G. Post bouwen. Door het metselwerk in rode verblendsteen is aangesloten bij de Jugendstil. Verder wordt het ontwerp gekenmerkt door traditionele motieven zoals speklagen en segmentbogen. Mede door de brede overstekken kreeg het complex een levendig en schilderachtig karakter, waardoor het zich harmonieus voegt naar het tegenover liggende en met linden beplante pleintje. Typologisch waardevol door de combinatie van woningen en (hoek)winkels. Ondanks enkele wijzigingen bleef het authentieke karakter goed herkenbaar.	
	Diezerplein	2	Zie Diezerkade 7.	
	Diezerplein	4	Uit circa 1870 daterend pand met een door de Gebr. Boxman ontworpen winkelpui uit 1949. De van oorsprong symmetrische voorgevel van dit bouwhistorisch waardevolle object is nog goed herkenbaar (middenrisaliet). De winkelpui verwijst naar de historische winkelnering in Dieze die hier vanaf circa 1850 steeds belangrijker werd. Ondanks de wit overgeschilderde gevels is het authentieke karakter van het pand goed herkenbaar gebleven.	
	Diezerplein	14, 16-16a		

	Diezerplein	20-22	In 1903 liet de bakker F.T. Redeker de bestaande bebouwing naar een ontwerp van G.Th. Ruberg verbouwen. Het pand werd opgezet met een bakkerswinkel, beneden- en bovenwoningen. Door de voorgevel in rode verblendsteen neemt het object een opvallende positie in, vlakbij een wigvormig en met linden beplant pleintje. Karakteristiek voor de historiserende gevelgeleding zijn de speklagen en de segmentbogen met sluitstenen. Door de gevelbeëindiging met een witgeverfd hoofdgestel voegt het pand zich naar oudere ontwerpen. De markante positie wordt versterkt door de drielaags opzet, terwijl het Diezerplein juist door tweelaags bebouwing wordt gedomineerd.	
	Diezerplein	34	Het betreft het rechter pand op de foto. Kleinschalige bedrijfsbebouwing uit omstreeks 1915-1920, cultuurhistorisch waardevol door de verwijzing naar de historische ontwikkelingen in Dieze. Het zowel in de hoofdvorm als de detaillering goed behouden gebleven object vormt tezamen met het vroegere bedrijfs- en winkelpand op nr. 36a een architectuurhistorisch en situationeel waardevol ensemble, op de hoek van de Schoolstraat.	
	Diezerplein	36a	Linker pand op de foto. Dit vrml. bedrijfs- en winkelpand telt twee bouwlagen onder een afgeplat omlopend schilddak. Het dateert uit circa 1895 en is uitgevoerd in een neorenaissancistische trant. Cultuurhistorisch waardevol door de verwijzing naar de historische nering en bedrijvigheid in Dieze. Het zowel in de hoofdvorm als de detaillering goed behouden gebleven object vormt tezamen met het vroegere bedrijfspand op nr. 34 een architectuurhistorisch en situationeel waardevol ensemble, op de hoek van de Schoolstraat. Markante historische winkelpui.	

	Eikenstraat	2-2a	Zie ook: Beukenstraat 83. Het sinds 2002 bij de Brede School in gebruik zijnde complex dateert uit 1962-1964 en is ontworpen door architect S. van der Wal (directeur Openbare Werken). De deels voor het VGLO- en deels voor het ULO-onderwijs bestemde school (Dr. A. Jacobsschool en E. Heimansschool) werd uitgevoerd volgens het haltype, met rondom een ontmoetingshal gegroepeerde klaslokalen. De diverse vleugels werden ingericht voor theorie- en praktijklokalen. Aan de kopzijden gesitueerde trappenhuizen. Karakteristieke functionalistische vormgeving, met een deels in het zicht gelaten betonstructuur en gemetselde gevels. Het authentieke karakter – deels met vitrinevensters – is vrij goed behouden gebleven.	
	Esdoornstraat	25	De Opstandingskerk (Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt) is in 1964 gebouwd door architect W. Boxman. Het opmerkelijke complex bestaat uit drie geschakelde rechthoeken: een voorplein, een vleugel met nevenruimtes en de kerkzaal zelf. In 1999 is het gebouw uitgebreid. Het functionalistisch vormgegeven bouwwerk wordt gekenmerkt door een evenwichtig spel van horizontalen en verticalen. Door zijn hoekligging neemt het gebouw een in het oog vallende positie in, waarbij de markante stalen toren van oriënterende betekenis is.	
	Floresstraat	1-15	Vanaf 1957 kwam dit bedrijfscomplex tot stand, met diverse latere verbouwingen en wijzigingen. Opdrachtgever was het automobielbedrijf van de fa. Berendsen en De Graaf. Architect onbekend. Tegenwoordig zijn er diverse bedrijfjes gevestigd. Het bouwwerk is een karakteristiek voorbeeld van naoorlogse kleinschalige bedijfsbebouwing.	

	Floresstraat	21	Uit circa 1955 daterend bedrijfsgebouw dat in samenhang met de Philipsfabrieken (zie Ceintuurbaan 15) is gebouwd. Het uit een hoge bedrijfshal bestaande bouwwerk is opgezet in een staalskelet met gemetselde gevels en stalen ramen. Het platte dak is voorzien van shedkappen. Ze vormen opmerkelijke lichtstraten, als een karakteristiek onderdeel van dergelijke bedrijfsbebouwing. Gaaf bewaard gebleven karakter.	
	Geert Grootestraat	3-3a	Geheel overeenkomstig de stedenbouwkundige uitgangspunten in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog markeert een strook met schoolgebouwen de wijkgrens, in de oksel tussen de Ceintuurbaan en de A28. Langs laatstgenoemde weg zijn de scholen in een ruime groenstrook gesitueerd. Net als de tegenoverliggende flatgebouwen zijn ze diagonaal op de straat gericht. Het onderhavige bouwwerk uit circa 1960 verloor de oorspronkelijke functie. Karakteristiek is nog steeds de modern-functionalistische opzet met een markante afwisseling van lokalen en tussenliggende verbindingsdelen. Vrij gaaf karakter.	
	Geert Grootestraat	5	Vermoedelijk gaat het hier om een voormalige kleuterschool, gebouwd omstreeks 1960. Het éénlaags bouwwerk is uitgevoerd volgens het paviljoentype en met een deels in het zicht gelaten betonskelet. Evenwichtige afwisseling van horizontalen en verticalen. Markante ligging op de groenstrook langs de A28. Vrij gaaf karakter.	
	Geert Grootestraat	2-200	Dit flatcomplex dateert uit 1956 en is ontworpen door de architecten H. Mastenbroek en J.H. de Herder. S.J. van Embden en N.P.H.J. Roorda van Eysinga leverden het stedenbouwkundige plan. Het betreft een opzet met maisonnettes die bereikbaar zijn via galerijen met een aan een kopzijde geplaatst trappenhuis. Markant is de afwisseling van de zeslaags flatgebouwen met bijbehorende blokken met tweelaags eengezinswoningen met flauw hellende zadeldaken. De diagonaal gesitueerde woningblokken zijn tezamen met de flatgebouwen in stempelvorm gerangschikt. Langs de Geert Grootestraat vormt dit grid een scherm ter afscheiding van de	

			hierachter gelegen intieme woonbuurtjes. Tezamen met andere bebouwing maakt het complex deel uit van de groenstructuur langs de rand van de wijk en de A28. In 1977 is het complex in opdracht van woningbouwvereniging Beter Wonen in het kader van 'groot onderhoud' ingrijpend gerenoveerd.	
	Gennestraat	1	In 1916 liet de Zending- en Zondagsschoolvereniging "Wees een Zegen" het gelijknamige gebouw bouwen. Deze vereniging had een (Synodaal) Gereformeerde grondslag en was opgericht in 1877. Nog steeds prijkt op de voorgevel van het catechisatielokaal de oorspronkelijke naam, maar zijn functie heeft dit gebouw al lang verloren. In de door woningbouw gedomineerde omgeving neemt het pand een opvallende positie in. Cultuurhistorische waarde. De detaillering ging evenwel verloren, dichtgemetselde vensters.	
	Hemerkenstraat	1-67, 2-82	Zie: Van Ummenstraat 1-47, 2-82	
	Hobbemastraat	1-3	Zie: Rembrandtlaan 15-51	
	Hobbemastraat	5-13	Zie: Albert Cuypstraat 38-60	
	Hobbemastraat	6	Stadsarchitect L. Krook leverde het ontwerp voor deze in 1929 gebouwde school die was bestemd voor het openbaar lager onderwijs. Overeenkomsten zijn te zien met de een jaar later door Krook gebouwde Elbertsschool (Kamperpoort). Karakteristiek is de vermenging van zakelijke kenmerken met motieven van de Amsterdamse School. Alhoewel het gebouw in zijn hoofdvorm goed behouden is gebleven, onderging de detaillering ingrijpende wijzigingen, met onder meer nieuwe ramen in afwijkend materiaal.	

	Hogenkampsweg	25	De Vrije Evangelische kerk neemt door haar dakvormige opzet een opmerkelijke positie in. Het gebouw dateert uit omstreeks 1980-1985. Voor de verstedelijking van dit op verschillende begraafplaatsen aansluitende gebied stonden hier diverse standerd-pelmolens. Aan de Hogenkampsweg neemt het vrijstaande kerkje door zijn opvallende vormgeving een in het oog vallende positie in.	
	Hogenkampsweg	105-199	Zie ook: Jan Buschstraat 7-65, Schutkenstraat 1-55, 2-56, Ruusbroecstraat 8-134, Hornstraat 1-99, 2-28. Het uit portiekflats bestaande complex is in 1960-1961 gebouwd naar een ontwerp van de Arnhemse architect L.J. Zwarts. De in sobere functionalistische trant vormgegeven flatgebouwen staan als strokenbouw in een open verkaveling, ingepast binnen een ruime groenstructuur met gazons en geboomte. De bouwblokken aan de Hogenkampsweg vormen markante stedenbouwkundige accenten langs de Hogenkampseweg, één van de wijkontsluitingswegen van Dieze Oost (hoge waarde). Eén van deze blokken bevat de miljoenste naoorlogse woning in Nederland (nr.139). De oplevering op 8 november 1962 werd gevierd in aanwezigheid van koningin Juliana. Voor de woning is een herinneringsmonument opgericht (zeer hoge waarde).	
	Hogenkampsweg	2-144	Het Zwolse architectenbureau Vriens ontwierp dit in 1973-1974 gebouwde flatcomplex. De bouw- en beheermaatschappij Bouw Modern liet de 28 woningen uitvoeren als vrijgezellen- en alleenstaandenflats. Er werd uitgegaan van het type van de portiekflat. In zijn vormgeving sluit het complex min of meer aan bij de traditionele ontwikkelingen, met een pannendak en gemetselde gevels (ter verhulling van het betonskelet). Langs de als een doorgaande weg dienende Hogenkampsweg vormen de flatgebouwen een monumentale gevelwand.	
	Holtenbroekerweg	1-5	Zie: Vermeerstraat 49-61	
	Hornstraat	1-99, 2-28	Zie: Hogenkampsweg 105-199	
	Iepenstraat	63-105, 80-82	Zie: Kastanjestraat 1-63, 2-34	

	Iepenstraat	62-78, 84-128	Zie: Populierenstraat 13-37, 14-44	
	Isaac van Hoornbeekstraat	1-95, 2-96	Zie ook: Caspar Fagelstraat 2-64. De betreffende 128 woningen zijn in opdracht van de Zwolse woningbouwvereniging A.Z.C.W. in 1954-1955 gebouwd. Architectenbureau H. en A.H. Klomp uit Enschede leverde het ontwerp. De volgens het portiektype opgezette flatgebouwen maken deel uit van een open verkaveling en zijn in strokenbouw gerangschikt. Ze worden gekenmerkt door evenwichtige gevelindelingen en een vrij traditionalistische vormgeving met de nadruk op schoonmetselwerk en pannendaken. Karakteristiek is de regelmatige afwisseling van ingangspartijen en van ijzeren hekwerken voorziene balkons. De ruime ligging op groenstroken met heesters en geboomte accentueert de voor de bouwperiode karakteristieke aandacht voor 'licht, lucht en ruimte'. Het authentieke karakter is goed behouden gebleven.	
	Jacob Gillesstraat	1-47, 2-50	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Jan Buschstraat	7-65	Zie: Hogenkampsweg 105-199	
	Jan Buschstraat	6	In 1971 door de Zwolse architect W. Wormhoudt in samenwerking met het eveneens in Zwolle gevestigde bedrijf H.P. van Schieveen gebouwde school. Het gebouw – dat oorspronkelijk als een christelijke L.E.A.O.-school diende – wordt gekenmerkt door een functionalistische opzet met haaks op elkaar aansluitende vleugels rondom een binnenhof. Bij de hoofdingang is tegen de gevel een kunstwerk aangebracht. Het schoolcomplex neemt een opvallende positie in bij de aansluiting van de hier gelegen woonbuurtjes op het park De Hogenkamp.	

	Jan Tooropstraat	1-17, 10-20	Zie: Albert Cuypstraat 2-16	
	Javastraat	17-53	Zie ook: Bankastraat 2-10. Het sociale woningbouwcomplex aan de Javastraat en de Bankastraat (Indische Buurt) dateert uit circa 1925 en is gebouwd in opdracht van de Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereeniging. De naam van de architect is niet bekend, wel dat hij uit Amsterdam kwam. Karakteristiek voor deze éénlaags arbeiderswoningen is de opzet met pannendaken die op geregelde afstanden worden afgewisseld door brede dakhuizen met een steekkap,hetgeen aan het complex een levendig karakter verleent. Karakteristiek voorbeeld van vooroorlogse stadsplanning in een arbeiderswijk met verwantschap aan de tuindorpgedachte.	
	Johan de Wittstraat	1-17, 2-22	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Johan van Oldenbarneveldtstraat	1-17, 2-22	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	

	Jupiterstraat	1-27	Blok met ruime middenstandswoningen uit circa 1930-1935. De tweelaags woningen zijn gevat onder een gezamenlijk schilddak met op de hoeken een steekkap. Zorgvuldig samengesteld ontwerp, goed behouden gebleven historisch karakter. Bij de aansluiting op de Meppelerstraatweg vormen ze een monumentale gevelwand, pal tegenover de vrml. Marechausseekazerne uit 1929. Mogelijk zijn de woningen in samenhang met deze kazerne gerealiseerd en waren ze bestemd voor het hier werkzame personeel.	
	Jupiterstraat	53-99	Zie: Zerboltstraat 2-68	
	Jupiterstraat	2-4	Zie: Meppelerstraatweg 19-25	
	Jupiterstraat	10-20	Zie: Mombaerstraat 2-12	
	Kastanjestraat	1-63, 2-34	Zie ook: Iepenstraat 63-105, 80-82, Beukenstraat 91-163, Plataanstraat 1-3, 2-4. De Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereniging liet dit complex in 1933-1934 bouwen. Het is één van de eerste arbeiderscomplexen in de Bomenbuurt, gebouwd naar een ontwerp van het Zwolse architectenbureau H. Klomp. De tweelaags woningen worden gekenmerkt door een evenwichtige opzet met afgeschuinde hoekpartijen en roodgedekte pannendaken. Karakteristiek is verder het onderscheid tussen de vrij hoog doorgestoken gevelvelden van de eerste bouwlaag en de tamelijk lage en welhaast onder de dakoverstekken schuil gaande tweede bouwlaag. Er vonden detailwijzigingen plaats maar het authentieke karakter is goed behouden gebleven. Karakteristiek voorbeeld van stedenbouwkundige planning tijdens het interbellum. Door de vrij ruime opzet en de aandacht voor groenstroken met beplanting is er verwantschap met de tuindorpgedachte.	

	Kastanjestraat	65-87, 36-60	Zie ook: Beukenstraat 92-146, Wilgenstraat 33-81, 54-56, Populierenstraat 39. De bekende Zwolse architecten M. en H. Meijerink bouwden dit complex in 1933-1934 in opdracht van de Algemeene Zwolsche Coöperatieve Woningbouwvereeniging. Het behoort tot de oudste bebouwing in de Bomenbuurt en is ruim opgezet, met onder meer een brede groenstrook met kastanjebomen. De aan de Amsterdamse School verwante woningen worden gekenmerkt door een zorgvuldige opzet, met deels verspringende mansardedaken met rode pannendekking, markante hoekpartijen en evenwichtig opgezette vensterreeksen. Door zijn opzet en vormgeving is het complex van architectuurhistorisch belang. In combinatie met de wijkaanleg en door de verwantschap met de tuindorpgedachte vertegenwoordigen de woningen stedenbouwkundige waarden.	
	Koewegje	5	Het uit circa 1925 daterende pand aan het Koewegje 5 (links op de foto) vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde als een zowel in de hoofdvorm als de detaillering goed bewaard gebleven voorbeeld van een ontwerp in een expressief-zakelijke trant met invloed van de Amsterdamse School. Karakteristiek is onder meer de aan de voorsteven van een schip verwante erkeropzet en de hoge als een puntdak uitgevoerde kap. Komende vanaf de Bagijnesingel neemt het object een markante positie in aan het begin van het Koewegje.	
	Koewegje	7	Rechts op de foto. De in 1933 in opdracht van dhr. D. Altena gebouwde middenstandswoning wordt gekenmerkt door een zakelijk vormgegeven ontwerp, met ook hier een markante hoge kap. Het zorgvuldig vormgegeven pand onderging in de loop van de tijd enkele detailwijzigingen en vormt ondanks de stilistische verschillen een markante twee-eenheid met nr. 5.	

	Koewegje	4, 4a-e	Voormalig bedrijfspand met beneden- en bovenwoningen uit omstreeks 1895-1900. Het bovenin van een hijsbalk voorziene bouwwerk heeft typologische waarde en is door de opzet als bedrijfspand van cultuurhistorische betekenis. Tezamen met de nabijgelegen Oosterkerk en de historische woonbebouwing aan het Koewegje maakt het object deel uit van een gevarieerd ensemble dat in verschillende periodes tot stand is gekomen. Aan het Koewegje valt het pand op door zijn hoge opzet.	
	Koewegje	12-28	In 1923 bouwde de Zwolse aannemer-architect H.J. Sluiter dit complex dat werd opgezet als een reeks gekoppelde arbeiderswoningen. Het complex wordt gekenmerkt door een symmetrische opzet met vier op een wolfseinde aansluitende topgevels. De woningen zijn bescheiden en op een zorgvuldige wijze gedetailleerd, met de nadruk op evenwichtige maten en verhoudingen.	
	Langenholterweg	37-49a	Van deze in 1899 door aannemer-architect G. Kamphuis gebouwde arbeiderswoninkjes vormt de karakteristieke voorgevel een reconstructie van het origineel. De erachter gelegen bouwmassa is bij een renovatie in de jaren 1980 geheel vernieuwd. Toch geven de woningen nog altijd een beeld van een vanuit één opzet gerealiseerd laat 19de-eeuws arbeiderscomplex. Karakteristiek zijn de neorenaissancistische detaillering en de symmetrische opzet met een markante topgevel. Bij de vernieuwing van ramen en deuren is zorgvuldig aangesloten bij het authentieke karakter.	

	Langenholterweg	73-75	Twee arbeiderswoningen uit het derde kwart van de 19de eeuw. De éénlaags pandjes geven een goed beeld van de arbeidershuisvesting in deze periode en zijn karakteristiek voor de toenmalige kleinschalige bebouwing in Diezerpoort. De woninkjes ondergingen enige wijziging (onder meer vernieuwde dakdekking) maar het authentieke karakter is goed behouden gebleven.	
	Langenholterweg	2-2a	In 1935 liet dhr. Merjenberg de hier bestaande woning met wagenloods vervangen door het huidige winkelhuis met bovenwoning. Architect E. Kragt uit Zwolle leverde het ontwerp. Het pand is zorgvuldig vormgegeven in een mengstijl van Amsterdamse School en zakelijke kenmerken. Karakteristiek zijn onder meer de langs de linker gevelhoek doorgestoken penant en de steile kap met keramische pannendekking. Bij de aansluiting van de Langenholterweg op de Schoolstraat neemt het object een opvallende positie in. Lange tijd was in het pand een zuivelwinkel gevestigd (G. Vonk).	
	Langenholterweg	10	In 1930 door architect Schoemaker gebouwd woonhuis dat tot een verbouwing in 1940 was gecombineerd met een winkel. Het éénlaags pand heeft een markante mansardekap met steile benedenschilden, verwant aan de vormentaal van de Amsterdamse School. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering is het historische karakter goed behouden gebleven.	

	Langenholterweg	10a	Voormalig bewaarschooltje uit 1933, gebouwd door de Zwolse aannemer-architect J.W. Oosterwijk. Dit schooltje maakte deel uit van een groot r.k. complex waarvan de overige bebouwing (lagere school) is gesloopt. Karakteristieke opzet in een mengstijl van Amsterdamse School en zakelijke kenmerken. Het gebouw waarin lange tijd het jongerencentrum Action was gevestigd, verkeert deels in een ruïneuze staat.	
	Langenholterweg	12-20	In 1928 bouwde de Zwolse architect J.W. Stil dit complex dat uit tweelaags arbeiderswoningen bestaat. Door de opzet met drielichtsvensters en ramen met horizontaalroeden geven de woningen een beeld van de contemporaine bouwkundige ontwikkelingen, met de nadruk op een evenwichtig lijnenspel. De detaillering ging evenwel op enkele adressen verloren.	
	Madoerastraat	3-27, 6-24	Zie: Sumatrastraat 13-43, 36-74	
	Meppelerstraatweg	1-3	De Algemene Begraafplaats dateert uit 1823-1824. De op de hoek van de Molenkampsweg liggende entree en de naastliggende dienstwoning met wachtruimte dateren uit circa 1895 en zijn uitgevoerd in een tamelijk rijke Neorenaissancetrant met diverse markante details. Dit ensemble neemt een sterk in het oog vallende positie in, tegen de achtergrond van de lommerrijke begraafplaats. Hoge architectuur- en cultuurhistorische waarde.	

	Meppelerstraatweg	5-7	De op de hoek van de Hogenkampsweg gelegen panden dateren uit 1904-1905 en werden gebouwd voor ene J. Dijk. Architect was D. de Herder. Nr. 7 vormde Dijk's woonhuis, nr. 5 was het bijbehorende stalgebouw. Laatstgenoemd gebouw heeft tegenwoordig een woonfunctie maar is in zijn oorspronkelijke betekenis nog steeds herkenbaar aan de hand van een tekststrook en het motief van een paardenhoofd. Beide panden zijn markant gedetailleerd.	
	Meppelerstraatweg	19-25	Zie ook: Jupiterstraat 2-4. In 1929 als een brigadegebouw van de Koninklijke Marechaussee gerealiseerd bouwwerk. Ontwerp: bureau van de Eerstaanwezend Ingenieur, Groningen. Dit eertijds als een hoofdgebouw met een vrijstaande bergplaats, smederij en stalgebouw opgezette complex neemt nog altijd een markante positie in met hoge stedenbouwkundige waarde. Het in een mengstijl van Nieuwe Haagse School en Zakelijk-Expressionisme uitgevoerde ontwerp vertegenwoordigt hoge architectuurhistorische waarde. Zeer goed bewaard gebleven karakter. Cultuurhistorisch waardevol.	
	Meppelerstraatweg	87-127	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Meppelerstraatweg	2-528	Complex portiekflats uit 1952, naar ontwerp van P.A. Lankhorst. Karakteristiek zijn vooral de trappenhuissecties met hun hoog doorgestoken vensterpartijen en de door een pergola voorafgegane ingangen. Aan de achterzijde vallen de breed opgezette balkons op. Hier doet de tamelijk massieve opzet en het krachtige lijnenspel denken aan de vormentaal van de vooroorlogse Nieuwe Haagse School. Markante strokenbouw in ruim aangelegde plantsoens met heesters en geboomte. Stedenbouwkundig waardevol als omkadering van de parkway-achtige Meppelerstraatweg.	

	Meppelerstraatweg	z.n.	Dit herdenkingsmonument uit 1963 is opgericht ter nagedachtenis aan vijf verzetslieden uit Zwolle en Zwollerkerspel die hier op 31 maart 1945 zijn gefusilleerd. Het monument is ontworpen door Mastabo. De vijf gebroken zuilen op dit monument symboliseren de vijf slachtoffers. Het tussen de rijbanen van de Meppelerstraatweg gesitueerde object heeft cultuur- en kunsthistorische waarde.	
	Middelweg	115-233	De Zwolse architect W. Wormhoudt bouwde de flats in 1961-1962 in opdracht van de woningbouwvereniging Samenwerking. Hij ging uit van twintig etagewoningen en twee garages. Wormhoudt voerde de flatgebouwen uit volgens het principe van de portiekflat. Karakteristiek voor deze in een betonskelet opgetrokken gebouwen is de evenwichtige gevelindeling met balkons en 'velden' met vierkante vensters. De flatgebouwen vormen een monumentale gevelwand langs de Middelweg en vormen tegenover het park De Hogenkamp een scherm voor het achter het complex gelegen woonbuurtje.	
	Minervalaan	3-158	Zie ook: Albert Cuypstraat 17-93. In 1952 bouwde architect P.A. Lankhorst het omvangrijke complex van 195 etagewoningen (drie woonlagen) en 24 etagewoningen (twee woonlagen). Opdrachtgever was woningbouwvereniging Beter Wonen. Lankhorst ging uit van het portiekflattype. De in een betonconstructie opgetrokken gebouwen doen denken aan de vormentaal van de vooroorlogse Nieuwe Haagse School. Ondanks detailwijzigingen bleef het authentieke karakter goed behouden. Het complex maakt deel uit van een open verkaveling, met strokenbouw in een parkachtige setting.	

	Mombaerstraat	2-12	Zie ook: Jupiterstraat 10-20; Vornkenstraat 1-35. Dit complex uit circa 1960 omvat vijf flatgebouwen waarvan er drie aan de Vornkenstraat staan, één aan de Jupiterstraat en één aan de Mombaerstraat. De flatgebouwen tellen vier bouwlagen waarvan de onderste is opgezet als een sokkelverdieping met bergingen en garages. De woonlagen worden gekenmerkt door een afwisseling van vensterpartijen en inpandige balkons. Aan de kopzijden gelegen vitrinevensters. Open verkaveling in een parkachtige setting.	
	Paulus Buysstraat	2-60	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 2-38	
 	Pieter Steynstraat	1-359	De in een zaagtandvorm gerangschikte flatgebouwen vormen door hun geknikte opzet een markante begrenzing van de wijk. Open verkaveling binnen een ruime groenstrook, karakteristiek voor de naoorlogse stedenbouwkundige uitgangspunten. Het complex markeert de aansluiting van de wijk op de A28. De uit 1955 daterende flatgebouwen werden in opdracht van de A.Z.C.W. ontworpen door het Arnhemse bureau C. Nap en G.J.P. van Ede. Ze zijn uitgevoerd volgens het portiektype, met hoge trappenhuizen die door hun witgeverfde gevels een markante afwisseling vormen binnen de gevelvelden. Het spel van horizontalen en verticalen vindt bovendien een levendige afwisseling in de uitkragende balkons met hekwerken. Zowel in stedenbouwkundig opzicht als in de vormgeving is het complex karakteristiek voor de naoorlogse ideeën over de opzet van een nieuwe wijk. In de loop van de tijd onderging het complex slechts geringe (onderhouds) wijzigingen waardoor het authentieke karakter goed herkenbaar is gebleven.	
	Pieter Steynstraat	2-12	Zie: Simon van Slingelandtplein 1-20, 21-37	
	Plataanstraat	1-3, 2-4	Kastanjestraat 1-63, 2-34	

	Populierenstraat	13-37, 14-44	Zie ook: Wilgenstraat 32-52, 58-76; Iepenstraat 62-78, 84-128. Complex uit omstreeks 1935, bestaande uit reeksen aaneengeschakelde eengezinswoningen. De over verschillende straten verspreide blokken worden afgewisseld door afzonderlijk gerealiseerde bebouwing (deels naoorlogs). De woningen zijn tweelaags en gevat onder gezamenlijke zadeldaken die op regelmatige afstanden zijn voorzien van een steekkap met topgevel. Ze zijn deels gecombineerd met voortuintjes en verwant aan de tuindorpgedachte. Grotendeels gewijzigde detaillering.	
	Populierenstraat	39	Zie: Kastanjestraat 65-87, 36-60	
	Radewijnstraat	10-12	Zie ook: Zerboltstraat 65. Dit voormalige schoolgebouw dateert uit omstreeks 1955. Het bouwwerk bestaat uit twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met pannen gedekte kap. Het ontwerp sluit aan bij de traditionalistische richting in de naoorlogse bouwkunst, hetgeen behalve uit genoemd pannendak ook uit de zorgvuldig gemetselde gevels blijkt. De school verloor zijn oorspronkelijke functie en is nu onder meer in gebruik als een islamitisch ontmoetingscentrum (aleviten). Gaaf bewaard gebleven karakter.	
	Regelandisstraat	1-67, 2-82	Zie: Van Ummenstraat 1-47, 2-82	
	Rembrandtlaan	1-5	Zie: Schuttevaerkade 2-32	
	Rembrandtlaan	7-9	Deze dubbele woning dateert uit 1922 en is gebouwd naar een ontwerp van P. Neefs, bouwkundige. Ene C. Spanhaak liet dit dubbele pand als een winkelhuis (l.) en een woonhuis realiseren. Markante vormgeving met een gezwenkte mansardekap en een hoog doorgestoken dakhuis met trappenhuissectie. Door zijn opzet en vormgeving neemt het pand een opvallende positie in op de hoek van de Jan Tooropstraat.	

	Rembrandtlaan	15-51	Zie ook: Van Ostadestraat 1-21, 2-4, Albert Cuypstraat 30-36, Ruysdaelstraat 2-30, Hobbemastraat 1-3. In 1923 gebouwd woningbouwcomplex naar ontwerp van D. de Herder & Zn. De éénlaags woningen zijn voorzien van gezamenlijke mansardedaken met rode pannendekking. Op regelmatige afstanden worden ze onderbroken door topgevels met een steekkap. Alhoewel de detaillering bij een aantal woningen wijziging onderging is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Het complex maakt deel uit van een uit diverse woningbouwcomplexen bestaande arbeiderswijk en is in zijn tamelijk ruime opzet verwant aan de tuindorpgedachte. De diverse complexen vormen langgerekte gevelwanden en sluiten langs de achterzijde aan op gesloten binnenhoven.	
	Rembrandtlaan	59-61	Dubbel pand uit 1924, opgezet met twee bouwlagen en een roodgedekt pannendak waarop twee steekkappen aansluiten. Weliswaar onderging het linker pand op de begane grond enige wijziging, maar dit beperkt zich vooral tot het witgeverfde metselwerk. Verder is het authentieke karakter goed behouden gebleven. De symmetrische opzet van dit dubbele woonhuis wordt geaccentueerd door de middenportiek en de opzij liggende erkers die tot aan een topgevel reiken.	
	Rembrandtlaan	75-99	Zie: Ruysdaelstraat 32-78	
	Rembrandtlaan	101-117a	Zie: Albert Cuypstraat 62-108	

	Rhijnvis Feithlaan	1-21	Omstreeks 1885 tot stand gekomen en architectuurhistorisch waardevol complex met herenhuizen in Neorenaissancetrant, tegenover het voormalige Sophiaziekenhuis. Karakteristiek is de toepassing van speklagen, gevelpilasters en sluitstenen. In zijn authentieke opzet is het complex goed herkenbaar gebleven. Aan de Rhijnvis Feithlaan maken de woningen deel uit van een historische gevelwand met belangrijke stedenbouwkundige waarde.	
   	Rhijnvis Feithlaan	23-35	De in de late 19de eeuw tot stand gekomen woonhuizen nabij de bocht in de Rhijnvis Feithlaan zijn stedenbouwkundig van belang als een karakteristiek onderdeel van de uit herenhuizen bestaande bebouwing aan de westzijde van deze straat. Weliswaar zijn er detailwijzigingen te zien, maar in de hoofdvorm is het karakter van deze panden goed bewaard gebleven. Karakteristiek is vooral de detaillering in renaissancistische trant, met speklagen, sluitstenen enz. Stedenbouwkundig waardevol ensemble, karakteristiek voor de voorname bebouwing die zich vanaf het derde kwart van de 19de eeuw in het betreffende deel van Zwolle ontwikkelde.	

	Rhijnvis Feithlaan	36-38	Dit hoekpand markeert de bocht in het verloop van de Rhijnvis Feithlaan. Het pand voegt zich naar de overige bebouwing langs de westzijde van deze straat en heeft situationele waarde. Markante opzet met in hoogte verspringende bouwdelen, hetgeen aan de twee woningen een levendig karakter geeft. Weliswaar vond er enige detailwijziging plaats maar het authentieke karakter is goed behouden gebleven.	
	Rhijnvis Feithlaan	39-42	Bij de aansluiting op de Vechtstraat bevindt zich enige bebouwing uit het interbellum. Het hier bedoelde blok dateert uit 1924 en is gebouwd in opdracht van de firma Van Ulsen en Hendriks. Het authentieke karakter van de vier tweelaags middenstandswoningen is goed behouden gebleven. Langs het water van de Nieuwe Vecht vormen de woningen een waardevolle historische gevelwand.	
	Rhijnvis Feithlaan	43-43a	Zie: Vechtstraat 108-110	
	Rhijnvis Feithlaan	50, 94	Zie ook: Stilobadstraat 7-9. Het voormalige Sophia Ziekenhuis bestaat uit een verzameling gebouwen uit diverse periodes. Het oudste deel dateert uit 1882-1884, naar ontwerp van stadsarchitect J.L. van Essen. In de vroege 20ste eeuw verrees in de tuin op het achterterrein een vleugel in historiserende trant (Stilobadstraat 7-9). Uit 1915 dateert de door L. Krook gebouwde vleugel met het markante torentje (Rhijnvis Feithlaan 94). In de jaren 1930 volgde de imposante nieuwbouw van de toenmalige stadsarchitect J.G. Wiebenga, i.s.m. architect Van der Linden. Tegenwoordig zijn in dit bouwdeel kunstenaarsateliers ondergebracht.	

 	Rhijnvis Feithlaan	102-140	Zie ook: Stilobadstraat 3. Tot de vroeg naoorlogse onderdelen van het ziekenhuiscomplex behoort aan de Rhijnvis Feithlaan het vierlaags bouwdeel uit 1956. In dat jaar werd een nieuwe polikliniek in gebruik genomen. De uitbreiding is karakteristiek voor de jongere bouwfasen van het complex. Evenwichtige opzet met vensterreeksen met stalen ramen. Goed behouden gebleven authentiek karakter. Aan de Stilobadstraat 3 (zie foto) staat een bouwdeel dat nog steeds een medische functie vertegenwoordigt (Pathologie en Medische Microbiologie). Ook hier betreft het bebouwing uit de jaren 1950. Het gebouw telt twee bouwlagen en een plat dak met schuine helling. Tezamen met de oudere ziekenhuisbebouwing vertegenwoordigen de jongere bouwdelen ensemblewaarde. Cultuurhistorisch waardevol en van belang voor de sociale geschiedenis van Zwolle.	
	Ruusbroecstraat	7-201	De Stichting Algemeen Mijnwerkersfonds van de Limburgse steenkolenmijnen liet dit complex in 1960 bouwen, naar een ontwerp van J.B. Koning en J.C. Rentjes uit Hengelo. Het betrof 84 etagewoningen en 14 eengezinswoningen. De in een stempel gegroepeerde portiekflats en eengezinswoningen vormen ten opzichte van elkaar een levendige afwisseling, als bebouwingsstrook langs een met fors geboomte ingevulde parkstructuur aan de rand van de wijk. Zowel de flatgebouwen als de eengezinswoningen zijn op ruime gazons gesitueerd. Open verkaveling. De woningen werden opgezet als éénlaags bungalows. Markant zijn de in siermetselwerk uitgevoerde kopgevels van de	

			flatgebouwen.	
	Ruusbroecstraat	203-205	Schoolcomplex uit omstreeks 1965, gecombineerd met een bijbehorende (conciërge)woning (nr. 203). Het gebouw bestaat uit enkele haaks op elkaar aansluitende vleugels onder een plat dak. Functionalistische vormgeving, met aan de achterzijde een opmerkelijk veelzijdig paviljoen. De school maakt deel uit van de parkachtige setting langs de rand van de wijk, waar deze wordt begrensd door de A28.	
	Ruusbroecstraat	8-134	Zie: Hogenkampsweg 105-199	
	Ruysdaelstraat	1-23	Zie: Albert Cuypstraat 38-60	
	Ruysdaelstraat	25-79, 80-110	Zie: Albert Cuypstraat 62-108	
	Ruysdaelstraat	2-30	Zie: Rembrandtlaan 15-51	
	Ruysdaelstraat	32-78	Zie ook; Rembrandtlaan 75-99. Omstreeks 1935 gerealiseerd woningbouwcomplex dat is uitgevoerd in een zakelijke trant. De tweelaags arbeiderswoningen worden gekenmerkt door een vrij bescheiden opzet en hebben roodgedekte pannendaken. Markant zijn de op regelmatige afstanden toegepaste risalieten met een topgevel en steekkap, welke aan het complex een afwisselend karakter geven. Het complex vormt een wezenlijk onderdeel van een arbeiderswijk uit het interbellum, met verwantschap aan de tuindorpgedachte. Langgerekte gevelwanden omzomen de achter de woningen gelegen gesloten binnenhoven.	

	Schoolstraat	9	Voormalige bedrijfsbebouwing uit omstreeks 1900, waarvan ook het iets jongere gedeelte rechts deel uitmaakt. Het uit twee bouwlagen en een plat dak bestaande bouwwerk verwijst naar de historische kleinschalige bedrijvigheid in Dieze. Vooral in de detaillering onderging het pand nogal wat wijzigingen door de vernieuwing van ramen en inritten.	
	Schoolstraat	2-8	Deze vier rond 1925 gebouwde éénlaags arbeiderswoningen zijn vanuit één opzet gerealiseerd en uitgevoerd in een vrij zakelijke trant. Karakteristiek is de uitvoering met vrij brede drielichtsvensters. In de loop van de tijd onderging het complex een aantal detailwijzigingen.	
	Schoolstraat	62-66	Ensemble van drie arbeiderswoningen, deels éénlaags (nrs. 64-66) en deels tweelaags (62). Het éénlaags gedeelte dateert uit omstreeks 1885 en is gevat onder een zadeldak. Nr. 62 is omstreeks 1895 gebouwd en voorzien van een plat dak. Afgezien van enkele geringe detailwijzigingen (voordeuren) bleef het authentieke karakter goed herkenbaar.	
	Schutkenstraat	1-55, 2-56	Zie: Hogenkampsweg 105-199	
	Schuttevaerkade	2-32	Zie ook: Rembrandtlaan 1-5. De bekende Zwolse architect G.Th. Ruberg bouwde dit complex in 1927, in opdracht van woningstichting “Het Noorden”. Ruberg zette het uit beneden- en bovenwoningen alsmede enkele hoekwinkeltjes bestaande complex symmetrisch op. Bij de aansluiting van de Schuttevaerkade op de Rembrandtlaan neemt het complex een stedenbouwkundig belangrijke positie in. Weliswaar onderging de detaillering enkele wijzigingen maar het authentieke karakter is goed behouden gebleven.	

   	Simon van Slingelandtplein	1-20, 21-37	Zie ook: Paulus Buysstraat 2-60, Anthonie van der Heimstraat 2-84, Pieter Steynstraat 2-12, Jacob Gillesstraat 1-47, 2-50, Johan van Oldenbarneveltstraat 1-17, 2-22, Anthony Duyckstraat 1-17, 2-22, Adriaan Pauwstraat 1-17, 2-22, Johan de Wittstraat 1-17, 2-22, Meppelerstraatweg 87-127, Caspar Fagelstraat 1-17. Omstreeks 1955 gebouwd complex dat uit een combinatie van blokken in hoog- en laagbouw bestaat. Opdrachtgever waren de woningbouwverenigingen Bouwlust en Samenwerking. Vermoedelijke architect is M. Meijerink. De blokken zijn in een traditionalistische trant vormgegeven, met zorgvuldig uitgevoerd metselwerk en met rode pannen gedekte daken. Aan de Meppelerstraatweg en de haaks hierop aansluitende zijstraten vallen dan de reeksen met tweelaags eengezinswoningen op. Deze straten vormen intieme buurtjes, tussen enerzijds de Meppelerstraatweg en anderzijds de Isaac van Hoornbeekstraat waar zich tot een afzonderlijk woningbouwcomplex bevindende hoogbouw bevindt. Aan het Simon van Slingelandtplein overheerst de als portiekflats uitgevoerde drielaags hoogbouw. Hier wordt de buurtfunctie van het plein geaccentueerd door de reeksen buurtwinkeltjes op de begane grond van de flatgebouwen. Verder omvat het complex twee- en drielaags portiekflats zonder winkels. Door de zorgvuldige vormgeving vertegenwoordigt het complex esthetische kwaliteiten en is er sprake van architectuurhistorische waarden. De stedenbouwkundige opzet en combinatie met ruime groenstroken en voortuintjes geeft een goed beeld omtrent de ideeën over wijkinvulling in de periode van de Wederopbouw.	
	Soendastraat	1-5	Zie ook: Borneostraat 15, Sumatrastraat 34. In 1936 in opdracht van “Stichting Algemeen Belang” gebouwd complex. De in een zakelijke trant uitgevoerde tweelaags woningen hebben gezamenlijke pannendaken en zijn opgetrokken in genuanceerd metselwerk. Langs de bovenzijde van de met portieken gecombineerde ingangspartijen bevindt zich een klein oculusvenster, als een markant en opvallend detail. Ondanks detailwijzigingen is het oorspronkelijke karakter goed herkenbaar gebleven.	

	Soendastraat	12-14	Zie: Borneostraat 5-13	
	Stilobadstraat	3	Zie: Rhijnvis Feithlaan 102-140	
	Stilobadstraat	7-9	Zie: Rhijnvis Feithlaan 50, 94	
	Sumatrastraat	13-43, 36-74	Zie ook: Billitonstraat 23-41, 28-46, Madurastraat 3-27, 6-24. Aan de Sumatrastraat e.o. bevindt zich dit voor de Indische Buurt karakteristieke complex uit omstreeks 1925. Architect C.F. Bouman leverde het ontwerp. Karakteristieke opzet met roodgedekte mansardedaken die verwantschap tonen met de Amsterdamse School. Topgevels vormen op regelmatige afstand een afwisseling binnen de betreffende gevelwanden. Goed bewaard gebleven hoofdvorm. In de stedenbouwkundige opzet is het op een plantsoen aansluitende complex karakteristiek voor de tuindorpgedachte.	
	Sumatrastraat	34	Zie: Soendastraat 1-5	
	Thomas a Kempisstraat	1	Zie Diezerkade 16	
 	Thomas a Kempisstraat	3, 5, 9, 11	Straatwand, bestaande uit een rij aaneengesloten historische panden (onderbroken door de nieuwe gevel van nr. 7), die door de schaal en de overeenkomstige opzet (twee bouwlagen met langskap, gevelbreedte, ligging op smalle diepe percelen) een markant ensemble vormen. De bovengevels met traditionele indeling zijn nog intact. Mogelijk bevinden zich achter de 19de-eeuwse voorgevels nog oudere bouwsubstanties. De rij wordt geflankeerd door de waardevolle panden op de nrs. 1 en 13, 15. Belangrijk ensemble aan het begin van de Thomas à Kempisstraat en de pleinvormige Brink.	

	Thomas a Kempisstraat	13	Blijkens het gevelopschrift vormt dit pand de uitvalsbasis ofwel sociëteit van de Z.H.T.C. (Zwols Hoger Technisch Corps). Deze studentenvereniging is opgericht in 1952. Van oorsprong was de vereniging gekoppeld aan de HTS, nu aan hogeschool Windesheim. Het in zijn huidige verschijningsvorm uit omstreeks 1850 daterende pand heeft een (voormalige) winkelpui uit circa 1925-1930. Het pand vormt een markant onderdeel van de historische bebouwing rond de rotonde aan de kop van de Thomas a Kempisstraat.	
	Thomas a Kempisstraat	17	Dit op de hoek van een doorgang gelegen pand valt op door de opzet in Neorenaissancetrant, maar met een brede winkelpui uit omstreeks 1930. De gaaf bewaard gebleven pui geeft een goede indruk van de ontwikkelingen op het gebied van de winkelarchitectuur tijdens het Interbellum. De opzet met een inloopportiek laat zien hoezeer het 'overdekte winkelen' toen reeds een rol begon te spelen. De penanten, borstweringen en portiekvloer werden betegeld.	
	Thomas a Kempisstraat	55	Op de hoek van een steeg ligt dit uit omstreeks 1800 daterende pand. De van vlechtingen voorziene zijgevel en de achterbouw zijn opgetrokken in handgevormde baksteen. Het pand onderging diverse wijzigingen maar heeft bouwhistorische waarde als een onderdeel van de oudste bebouwing aan de Thomas a Kempisstraat. Mogelijk gaat het hier om een oude stadsboerderij.	
	Thomas a Kempisstraat	149-155	Laat 19de-eeuws ensemble van tweelaags woonhuizen in Neorenaissancetrant. Blijkens de geveldetaillering zijn er enkele bouwfases te onderscheiden. De tweelaags woningen laten zien hoe langs de Thomas a Kempisstraat vanaf de late 19de eeuw geleidelijk schaalvergroting plaatsvond. Ze onderscheiden zich ten opzichte van de nog vrij dorpsachtige éénlaags woninkjes. Markante ligging nabij het kruispunt met de Bisschop Willebrandlaan en de Vechtstraat.	

	Thomas a Kempisstraat	2	Zie Brink 1.	
	Thomas a Kempisstraat	4, 6, 8a	Deel van straatwand, bestaande uit een rijtje historische panden (onderbroken door een osendrop tussen 4 en 6), die door de schaal en de overeenkomstige opzet (twee bouwlagen met schilddak, gevelbreedte, ligging op smalle diepe percelen) een markant ensemble vormen, in aansluiting op nr.2. De bovengevels met traditionele indeling zijn nog intact. Nr. 6 heeft een historische winkelpui. Mogelijk bevinden zich achter de 19de- eeuwse voorgevels nog oudere bouwsubstanties. Belangrijk ensemble aan het begin van de Thomas à Kempisstraat en de pleinvormige Brink.	
	Thomas a Kempisstraat	30-32	De twee grotendeels achter moderne winkelpuien schuilgaande panden hebben een oudere kern die op zijn minst teruggaat tot omstreeks 1800-1840. De éénlaags panden worden gekenmerkt door een vrij forse kap. Door hun ouderdom vormen de twee panden een verwijzing naar de historische ontwikkelingen in Dieze.	
	Thomas a Kempisstraat	38	De gevelsteen draagt het jaartal 1885 maar het gaat hier om een pand met een vermoedelijk oudere kern. De hamer en het hoefijzer op dezelfde steen verwijzen naar de vroegere bestemming van dit pand: een stalhouderij (lange tijd was er de hoef- en kachelsmederij van J.H. Eijhusen gevestigd). De uitbouw aan de voorzijde was bestemd voor de stalling van paarden die van nieuwe hoefijzers werden voorzien. De classicistische voorgevel met in blokverband uitgevoerd pleisterwerk neemt een markante positie in. Een tweede gevelsteen (Hessen Waagen) is afkomstig van een pand uit de binnenstad en hier in 1986 herplaatst. In de Thomas a Kempisstraat e.o. waren in het verleden verschillende stalhouderijen en smederijen gevestigd.	

	Thomas a Kempisstraat	60	Karakteristiek winkelpandje uit omstreeks 1895, met een van diverse siermotieven voorziene topgevel. In deze opzet geeft het pand nog immer een beeld van de historische winkelbebouwing langs de Thomas a Kempisstraat. De winkelpui heeft een deels gewijzigde detaillering. Later wit overgeverfde gevel.	
	Thomas a Kempisstraat	72	Het later witgeverfde pand (midden op de foto) dateert uit omstreeks 1915-1920, mogelijk met een oudere kern. Dit bouwwerk is opgezet als een winkelhuis met bovenwoning. Asymmetrische winkelpui met portiek en hoekpenanten. Originele schuiframen op de bovenverdieping. Geen bijzondere architectuurhistorische waarde.	
	Thomas a Kempisstraat	74	Dit éénlaags arbeiderswoninkje dateert in zijn huidige verschijningsvorm uit 1937. G.J. Selhorst liet de aannemer G. Bosch het bestaande winkelpand omvormen tot een woning. De asymmetrische winkelpui met portiek verdween en er kwamen twee vensters en een ingang voor terug. In deze opzet is het historische karakter goed behouden gebleven en geeft het object nog steeds een helder beeld van de kleinschalige en dorpsachtige bebouwing die Dieze van oudsher typeerde. De van liggende roeden voorziene ramen van de dakkapel gingen evenwel verloren.	
	Thomas a Kempisstraat	90	Zie ook: Vechtstraat 91-93. Dit op het kruispunt met de Vechtstraat en de Bisschop Willebrandlaan gelegen bouwwerk dateert in zijn huidige verschijningsvorm uit omstreeks 1850-1875, maar heeft mogelijk een oudere kern. Vermoedelijk gaat het om een oude stadsboerderij. Architectuur- en bouwhistorisch waardevol. Stedenbouwkundig belangrijke ligging.	

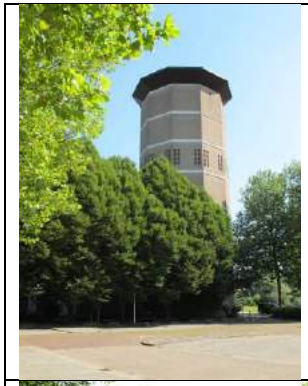	Turfmarkt	1	In 1892 kwam aan de Turfmarkt de door architect J. Schotel ontworpen watertoren van Zwolle te staan. Vanwege de markante drie geledingen kreeg dit object op den duur de bijnaam 'Joris Driepinter'. Door bouwvalligheid waarbij er zelfs sprake was van een dodelijk ongeval, werd de toren in 1959 ommanteld en kreeg het bouwwerk zijn huidige verschijningsvorm. Door zijn opzet en vormgeving is de toren karakteristiek voor de ontwikkelingen in de periode van de Wederopbouw.	
	Turfmarkt	10	Het rioolgemaal Oost aan de Turfmarkt is in 1969 gebouwd, naar een ontwerp van Openbare Werken Zwolle. Het bouwwerk is een goed bewaard gebleven voorbeeld van industrieel erfgoed uit de eerste decennia na de oorlog. Karakteristiek voor het in een functionalistische stijl uitgevoerde gebouw is onder meer het markante gevelraster aan de voorzijde. De hier gelegen vensters bieden een zicht op het inwendige van het gebouw. Het object maakt deel uit van de voor verschillende functies gerealiseerde bebouwing rondom de Turfmarkt.	
	Turfmarkt	z.n.	Mennistenbrug (officieel Weezenbrug). Waar de Nieuwe Vecht in de Wetering uitmondt bevindt zich deze brug met bijbehorend (en gelijknamig) sluisje. De naamgeving hangt samen met een vroegere brugwachter die tot de mennistenkerk behoorde. In de huidige opzet dateert het complex uit circa 1915, met een aan de brug gelegen karakteristieke brugwachterspost. Karakteristiek voor dit markante gebouwtje is de rationalistische vormgeving met de nadruk op een ambachtelijk karakter (natuurstenen hoek- en negblokken, leidekking).	

	Turfmarkt	z.n.	Het houten brugwachtershuisje maakt deel uit van het complex van de Schoenkuipenbrug (zie ook Bagijnesingel z.n.). Deze laatst overgebleven draaibrug in Zwolle dateert uit 1907 en werd gebouwd naar een ontwerp van stadsarchitect L. Krook. Tezamen met de brug en de bijbehorende brughoofden realiseerde hij het houten huisje. Het huisje heeft architectuurhistorische en ensemblewaarden en vormt een schilderachtig element langs het hier gelegen water en de door fors geboomte omzoomde Turfmarkt.	
	Van Heusdenstraat	2	Uit omstreeks 1960 daterend gemaal, vermoedelijk ontworpen door de dienst Openbare Werken. Het functionalistisch vormgegeven bouwwerk wordt gekenmerkt door een transparante opzet met een karakteristieke in een gevelraster opgenomen vensterpartij. Aan het van een ruime vijver voorziene plantsoen tussen de Vos van Heusdenstraat en de Paulus Buysstraat neemt dit markante object een in het oog vallende positie in.	
	Van Ostadestraat	1-21, 2-4	Zie: Rembrandtlaan 15-51	
	Van Ostadestraat	6-14	Zie: Albert Cuypstraat 38-60	
	Van Schoonhovenstraat	1-39	Zie: Zerboltstraat 2-68	
	Van Schoonhovenstraat	41-107	Zie: Van Ummenstraat 1-47, 2-82	
	Van Ummenstraat	1-47, 2-82	Zie ook: Regelandisstraat 1-67, 2-82; Hemerkenstraat 1-67, 2-82; Van Schoonhovenstraat 41-107. Het uit omstreeks 1960-1965 daterende complex vormt een grid in het blok tussen de Radewijnsstraat en de Geert Grootestraat. De volgens het portiektype uitgevoerde flatgebouwen omzomen hier enkele puur voor het bestemmingsverkeer bestemde zijstraten. Ze zijn in stempels gerangschikt in een open verkaveling en maken deel uit van een tamelijk intiem woonbuurtje in een ruime parkachtige setting. Levendige opzet door de afwisseling in diverse hoogtes. Markante opzet met bakstenen gevels. Als sokkelverdieping dienende eerste bouwlaag met garages en bergingen.	

	Van Wevelinkhovenstraat	1	Het voormalige schoolgebouw van de Thorbecke Scholengemeenschap dateert uit 1979. In zijn opzet en vormgeving weerspiegelt dit bouwwerk de contemporaine ontwikkelingen. Opvallend zijn dan vooral de horizontale gevelstroken in de vorm van uitkragende betonnen borstweringen. Het lijnenspel van de gevels wordt versterkt door de terugwijkende lintvensters. Architectuurhistorisch van belang.	
	Van Wevelinkhovenstraat	Bij 1	In 1997 door Evert Strobos gemaakte luifels in corten-staal. Daarbij richtte hij zich op het principe van vouwen. Strobos ontwierp het kunstwerk voor het toegangsterrein van de eertijds hier gevestigde Thorbecke Scholengemeenschap. De uitgangspunten schuilen en ontmoeten zijn dan aan deze 'gevouwen luifels' te koppelen.	
	Van Wevelinkhovenstraat	Bij 105-107	Door Herman Nieweg in 1979 gemaakt kunstwerk naast de Stilo-sporthal. De in beton gegoten zuil is voorzien van een knopvormige bekroning en toont een reliëf van gestileerde figuren die zich op de balsport richten. Bakstenen trapjes van verschillende grootte bieden rondom het object voor groot en klein de gelegenheid om door de opening bovenin het beeld te kijken. Herman Nieweg was als docent beeldhouwen verbonden aan het CeleCentrum in Zwolle.	
	Vechtstraat	7-9	Markant winkelpand uit circa 1905. Het uit een dubbele winkel met bovenwoningen bestaande bouwwerk valt op door zijn drielaags opzet, terwijl de flankerende panden éénlaags zijn. Het object is uitgevoerd in een sobere Neorenaissancetrant en heeft een vrij goed behouden gebleven authentiek karakter. Als een historisch dubbel winkelpand verwijst het object naar de toenemende winkelnering in Dieze vanaf het einde van de 19de eeuw.	

	Vechtstraat	49-51	Kleinschalige bebouwing die nog verwijst naar het dorpse karakter van het oude Dieze. Dit uit circa 1850 daterende pand wordt gekenmerkt door een éénlaags opzet en een met rode pannen gedekt zadeldak. Weliswaar is de detaillering van ramen en deuren ingrijpend vernieuwd, maar het authentieke karakter is nog goed herkenbaar.	
	Vechtstraat	91-93	Zie: Thomas a Kempisstraat 90	
	Vechtstraat	74-80	Het gaat hier om één van de eerste supermarkten in Zwolle. In 1961 liet Franken's Levensmiddelenbedrijf (Pick-Pack Franken) het bestaande winkelpand samenvoegen met het rechter buurpand en door het Zwolse architectenbureau Gebr. Boxman geheel nieuw optrekken. Binnen de uit diverse periodes daterende bebouwing aan de Vechtstraat neemt het met twee bovenwoningen gecombineerde bouwwerk nog altijd een markante plek in. De met mozaïek beklede penanten en dito kolom van de winkelpui alsook de hier gelegen inloopportiek geven een goed beeld van de winkelarchitectuur uit het derde kwart van de 20ste eeuw. Karakteristiek is verder de in tegelstrips uitgevoerde bekleding van de bovenverdiepingen waar nadruk is gelegd op een strak lijnenspel van verticalen en vooral horizontalen. In het oog vallende ligging aan het pleintje in het tracé van de Vechtstraat.	
	Vechtstraat	96	Uit omstreeks 1900 daterend pand waarvan de eerste bouwlaag ingrijpend is gewijzigd en ook de raamdetaillering enkele wijzigingen onderging, maar dat nog altijd een opmerkelijke plek inneemt binnen de bebouwing aan de Vechtstraat. Mogelijk gaat het hier om een voormalige sociëteit of samenkomsthal met bovenwoning. Opvallend is de tamelijk rijke geveldetaillering in een historiserende trant en met veelkleurig siermetselwerk.	

	Vechtstraat	108-110	Zie ook: Rhijnvis Feithlaan 43-43a. In zijn huidige verschijningsvorm dateert dit hoekpand uit 1937-1938 en is het gebouwd naar een ontwerp van architect H. Klomp. Het pand omvat evenwel een oudere villa uit circa 1860 die aan de achterzijde nog zichtbaar is. Er is dan ook sprake van bouw- en architectuurhistorische waarden. Op de hoek van twee straten en als onderdeel van de gevelwanden langs de Nieuwe Vecht neemt dit in een zakelijke trant uitgevoerde winkelpand met bovenwoningen een in het oog vallende positie in, met belangrijke stedenbouwkundige waarde.	
	Vermeerstraat	1-23	Omstreeks 1935 gebouwd complex met middenstandswoningen, omhoekende langs de pleinvormige aansluiting van de Vermeerstraat op de Rembrandtlaan. Hier vormt het complex een stedenbouwkundig waardevolle hoekoplossing. De in een zakelijke trant vormgegeven woningen worden gekenmerkt door expressieve en breed overstekende pannendaken. Aan genoemd pleintje vormen ze een symmetrische gevelwand maar met twee verschillende risalieten.	
	Vermeerstraat	25-33	Het uit houten noodwoningen bestaande complex dateert uit 1950. De uit Oostenrijk geïmporteerde woningen werden als een bouwpakket opgezet, op betonnen funderingen en met een roodgedekt pannendak. Het gaat hier dan om het zogeheten ‘Einfamilienhaus Zuiderzee’. De woningen werden door het Woningbureau van Philips Gloeilampenfabriek ter beschikking gesteld voor haar in Zwolle gevestigde werknemers. Architectuur- en cultuurhistorische waarde.	
	Vermeerstraat	49-61	Zie ook: Holtenbroekerweg 1-5. Complex met middenstandswoningen uit 1934. De in een zakelijke trant uitgevoerde woningen worden onder meer gekenmerkt door markante breed overstekende daken met rode pannendekking. Door de deels vrijstaande en verspringende opzet maar ook door de topgevels met steekkappen vormt het complex een stedenbouwkundig waardevolle hoekoplossing. Goed herkenbaar gebleven authentiek karakter.	

 	Vlasakkers	1	Aan de Vlasakkers ligt dit voormalige boerderijtje uit omstreeks 1870. Door de tweelaags opzet en het platte dak is de oorspronkelijke opzet aan de voorzijde niet direct herkenbaar. Door het kleurverschil in het metselwerk is evenwel te zien dat het voorhuis oorspronkelijk éénlaags was. Aan de achterzijde is dit bouwdeel gecombineerd met de nog goed als zodanig herkenbare deel, gevat onder een afgewolfd zadeldak. Het voormalige boerderijtje verwijst naar het vroegere landelijke karakter van dit deel van Zwolle.	
	Vornkenstraat	1-35	Zie: Mombaerstraat 2-12	
	Vornkenstraat	37-75	Zie: Zerboltstraat 2-68	

	Warmoesstraat	77-83	Op de hoek van de Warmoesstraat en de Bisschop Willebrandlaan nemen deze vier woningen een opvallende plek in. Ze dateren uit omstreeks 1880 en zijn uitgevoerd in Neorenaissancetrant, met speklagen en sluitstenen. Het hoekpand op nr. 83 heeft pas later een winkelfunctie gekregen, zo omstreeks 1915-1920. Door de hoge topgevel met schouderstukken vormt dit pand een markante hoekoplossing. Ook de twee eenlaags woninkjes links zijn karakteristiek voor het historische karakter van de Diezerpoort. Architectuur- en cultuurhistorisch waardevol.	
	Warmoesstraat	44-66	Zie: Berkumstraat 35-65	
	Westerveldstraat	1-29, 2-26	Zie: Berkumstraat 35-65	
	Wilgenstraat	33-81, 54-56	Zie: Kastanjestraat 65-87, 36-60	
	Wilgenstraat	32-52, 58-76	Zie: Populierenstraat 13-37, 14-44	
	Zerboltstraat	2.1	Voormalige Chr. Opleidingsschool voor Kleuterleidsters. In 1963-1964 bouwde architect W. Wormhoudt deze school. Reeds een jaar later breidde hij het gebouw uit, met onder meer een nieuw trappenhuis (voorgevel). Het gebouw bestaat uit een hoofdvleugel met administratieruimtes (b.g.) en theorielokalen (bov.verd.) en een achtervleugel met gemeenschapslokaal. Vooral laatstgenoemde ruimte is karakteristiek voor de naoorlogse scholenbouw. Markante hoekligging. Evenwichtig samengesteld ontwerp. De school is sinds 2008 een dependance van het Gymnasium Celeanum.	
	Zerboltstraat	2-68	Zie ook: Jupiterstraat 53-99, De Voochtstraat 1-47, Vornkenstraat 37-75, Van Schoonhovenstraat 1-39. Woningbouwvereniging Samenwerking liet het complex in 1958 naar een ontwerp van de Zwolse architect Wim Wormhoudt bouwen. De in een stempelvorm gerangschikte blokken bestaan uit meerlaags flatgebouwen (zaagtandvorm), afgewisseld door éénlaags woningblokken met bijbehorende schuurtjes. Het grid is ingevoegd binnen ruime groenstroken met heesters en geboomte en geeft een goed beeld van de naoorlogse stedenbouwkundige uitgangspunten. Open verkaveling in parkachtige setting. Vooral de laagbouw is in zijn authentieke opzet goed behouden gebleven. De flatgebouwen ondergingen ingrijpende wijzigingen.	

Bijlage 6 Cultuurhistorische analyse Kamperpoort

KAMPERPOORT
update CULTUURHISTORISCHE ANALYSE
Projectgebied Kamperpoort, Gemeente Zwolle

Onderzoek i.o.v. de gemeente Zwolle, afd. monumentenzorg en archeologie en afdeling Strategie en Ruimte
Juni 2011

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON

Opdrachtgever
Gemeente Zwolle
Afdeling Ruimte & Strategie
Afdeling Stad & Landschap
Monumentenzorg en archeologie

Analyse en fotografie
drs. C.J.B.P. Frank
drs. J.H.J. van Hest

Historisch beeldmateriaal
Historisch Centrum Overijssel
Diverse beeldbanken en literatuur
Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen,
Juni 2011, copyright MAB Nijmegen 2011
Website: www.monumentenadviesbureau.nl

MONUMENTEN ADVIES BUREAU
drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans

mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
mw. V. Delmee BSc
drs. J.H.J. van Hest
ing. G. Korenberg
mw. drs. M. Lemmens
mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
fax:024-3792477
E-mail: Info@monumentenadviesbureau.nl

CULTUURHISTORISCHE INPUT PLANGEBIED KAMPERPOORT ZWOLLE

INHOUDSOPGAVE:

1 INLEIDING **4**
1.1 Cultuurhistorie in Kamperpoort 4
1.2 Kamperpoort verandert 4
1.3 De cultuurhistorische analyse 4
1.4 Het doel van de analyse 5
1.5 De opzet van het onderzoek, rapportage 5

2 SCHETS PLANGEBIED **6**
2.1 Ligging en begrenzing 6
2.2 Algemeen historisch ruimtelijk beeld 6
2.3 De belangrijkste ensembles in Kamperpoort nader beschouwd 7
2.4 Bebouwingskarakteristiek; historische bebouwing 11
2.5 Groen- en groenstructuren 13

3 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING **14**
3.1 Vroege ontwikkeling 14
3.2 Historisch-ruimtelijke ontwikkeling Kamperpoort 17
3.3 Kamperpoort in de middeleeuwen 18
3.4 Kamperpoort in de 17de en 18de eeuw 21
3.5 Kamperpoort in de 19de eeuw 25
3.6 Kamperpoort in de eerste helft van de 20ste eeuw 30
3.7 Kamperpoort vanaf het midden van de 20ste eeuw 35

4 CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT **37**
4.1 Cultuurhistorische waarden, algemene omschrijving 37
4.2 Historische ruimtelijke structuren 37
4.3 Historische bouwkunde 39
4.4 Historische groenstructuren 41

5 AANBEVELINGEN **42**
5.1 Inleiding 42
5.2 Aanbevelingen t.a.v. de karakteristiek gebied 42
5.3 Aanbevelingen t.a.v. de hoofdstructuren 42
5.4 Bebouwing/objecten 42
5.5 Rooilijnen, erfscheidingen, groen, etc. 42

6 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED **43**

7 LITERATUUR / BRONNEN **45**

LIJST CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE BEBOUWING **47**

BIJLAGEN :

- **Cultuurhistorische waardenkaart**

Luchtfoto situatie circa 2010 (bron: bingmaps.com).

1 INLEIDING

1.1 Cultuurhistorie in Kamperpoort

Ten westen van de Zwolse binnenstad ligt de wijk Kamperpoort, een stadsgebied met een rijke geschiedenis, ontwikkeld vanuit de kleine voorstad, die in de middeleeuwen was ontstaan langs de uitvalsweg naar Kampen en Frankhuis. In de 19de en 20ste eeuw vestigde zich veel bedrijvigheid in het gebied. Een belangrijke impuls voor het gebied was de vestiging van het veemarktcomplex in 1931. In het interbellum verrezen enkele woningbouwcomplexen voor arbeiders, die een sterk contrast vormden met de grote herenhuizen die vanaf het einde van de 19de eeuw langs de singels waren gebouwd.
Van die lange en rijke historie zijn allerlei relicten en structuren behouden gebleven. Vaak nog goed herkenbaar, zoals het lange lint van de Hoogstraat, de oude, dicht bebouwde hoofdweg door de wijk, en de monumentale herenhuisbebouwing langs de oostflank van het gebied.

1.2 Kamperpoort verandert

Rond 2000 werd door de gemeente Zwolle druk gewerkt aan de totstandkoming van de zogenaamde “Structuurvisie Centrumzone Zwolle”, waarin de toekomstvisie ten aanzien van het gebruik en de invulling van de centrumzone in de eerste decennia van de eenen20ste eeuw werd neergelegd. Eén van de deelgebieden binnen de structuurvisie is de Kamperpoort. “Het gebied Kamperpoort en omstreken is het gebied in de Centrumzone waar, naast Voorst A, de grootste druk is ontstaan als overlooplocatie van de binnenstad voor de meer commercieel gerichte functies en stedelijke voorzieningen, in combinatie met wonen. In dit gebied zijn derhalve de grootste veranderingen te verwachten”, aldus de Projectdefinitie uit 1999. Inmiddels zijn we 12 jaar verder en is de gebiedsontwikkeling in volle gang. Nieuwe functies zijn toegevoegd aan het gebied, er wordt volop gebouwd in de omgeving van de Lijnbaan en het door sloop van de Vogelbuurt vrijgekomen terrein wachtop op een nieuwe invulling.
Thans wordt de laatste hand gelegd aan een nieuw bestemmingsplan voor Kamperpoort. Ten behoeve van de cultuurhistorische input hiervoor is een update gemaakt van een eerder uitgebrachte cultuurhistorische analyse uit 2000: *Gemeente Zwolle. Cultuurhistorische Analyse Gebied Kamperpoort / Voorst* A, mei 2000, door Monumenten Advies Bureau. Deze analyse is destijds uitgevoerd in kader van de bovengenoemde Structuurvisie, in opdracht van de sector Stadsbeheer.

De in deze rapportage gepresenteerde cultuurhistorische analyse is een verdere verdieping van historische component van de wijk. De analyse vertelt het verhaal van de Kamperpoort aan de hand van een aantal belangrijke ruimtelijke thema’s en beschrijft de belangrijke relicten van de historische ontwikkeling, die we in het gebied kunnen zien. Deze onderdelen vormen de cultuurhistorische component van de Kamperpoort. Elk afzonderlijk, maar vooral in onderlinge samenhang met het stadsgebied zijn zij de cultuurhistorische dragers van het gebied.

1.3 De cultuurhistorische analyse

De volgende onderdelen komen in de analyse aan de orde:

- Beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkelingen van de Kamperpoort in hoofdlijnen;
- Beschrijving en overzicht van de aanwezige cultuurhistorische waarden (structuren, objecten);
- Kwalificatie van de cultuurhistorische kwaliteit van de bebouwing (indifferent, attentiewaarde, waardevol, zeer waardevol);
- Duiding van de cultuurhistorische waarden, in woord en beeld (Cultuurhistorische kaart)
- Aanbevelingen ter behoud en versterking van de aspecten met een hoge cultuurhistorische waarde;
- Historisch kaart- en beeldmateriaal;

De ontwikkeling van het gebied wordt geschetst aan de hand van een aantal cultuurhistorische thema’s, die nu nog voor de wijk kenmerkend zijn.
De cultuurhistorische thema’s zijn:

1. Het ontstaan van de Kamperpoort: ontwikkeling van het landschap;
2. De Hoogstraat: historisch lint;
3. Veranderingen langs de stadsgracht: woningen voor de welgestelden;
4. Het “nieuwe”veemarktterrein;

Het onderzoeksgebied omvat de wijk Kamperpoort ten westen van de

stadskern van Zwolle (zie het bijgevoegde kaartmateriaal), uitgezonderd de –thans braakliggende- locatie “Katwolderplein”, waar tot voor kort de woningen van de Vogelbuurt stonden, en een kleine bouwlocatie aan de Lijnbaan.

1.4 Het doel van de analyse

Deze analyse beschrijft de cultuurhistorie in de Kamperpoort ten behoeve van het bestemmingsplan Kamperpoort dat voor het projectgebied wordt opgesteld. Het bestemmingsplan Kamperpoort wordt herzien. In het nieuwe bestemmingsplan zal ook het cultuurhistorische aspect ruime aandacht krijgen en in vergelijking met het vigerende plan worden geüpdatet.

1.5 De opzet van het onderzoek, rapportage

Deze rapportage is voor een belangrijk deel gebaseerd op een eerder uitgevoerd onderzoek, de bovengenoemde *Cultuurhistorische analyse Gebied Kamperpoort / Voorst A*, uit 2000. De inhoudelijke gegevens uit deze analyse zijn geactualiseerd en verwerkt in het huidige rapport. Tevens is aanvullend archief- en bureauonderzoek uitgevoerd en is een volledig geactualiseerd en uitgebreid overzicht van de waardevolle bebouwing aan de rapportage toegevoegd. Tevens is een nieuwe cultuurhistorische waardenkaart samengesteld.
Verder is gebruik gemaakt van de *Cultuurhistorische verkenning en kansenanalyse van het projectgebied Zwarte Water* uit 2010. Dit gebied kent nabij de Katerweg een kleine overlap met het bestemmingsplangebied Kamperpoort.

Dit rapport bevat achtereenvolgens een beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkeling van het plangebied, een duiding van de cultuurhistorische waarden en kwalificatie van de kwaliteit, waarbij als belangrijk bestanddeel een overzichtslijst van de aanwezige bouwkundige elementen, waaronder de in cultuurhistorisch opzet belangwekkende objecten, complexen en ensembles is toegevoegd. De in deze lijst opgenomen adressen zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart, waarop ook andere cultuurhistorisch waardevolle aspecten zijn weergegeven. Tenslotte is er een literatuur- en bronnenlijst toegevoegd.

Monumenten Advies Bureau, juni 2011

afb. 1 Monumentaal herenhuis aan de Emmastraat, juni 2011.

2 SCHETS PLANGEBIED

2.1 Ligging en begrenzing

Het onderzoeksgebied omvat de wijk Kamperpoort. Het gebied is gesitueerd in het westelijke stadsgebied van Zwolle en sluit aan de oostzijde aan op de stadsgracht. Het gebied wordt begrensd door het Zwarte Water aan de noordoostzijde; de Pannekoekendijk, Harm Smeengekade en Willemskade aan de oostzijde; de spoorlijn Zwolle-Kampen (traject tussen Willemskade en A28) aan de zuidwestzijde, tenslotte de A28 aan de noordzijde. Zie ook afbeeldingen 2. Binnen het projectgebied bevinden zich twee deelgebieden, waarvoor een separaat bestemmingsplan wordt opgesteld: een locatie aan de Lijnbaan en de locatie Katwolderplein (voormalige Vogelbuurt) ten oosten van Mussenhage.

2.2 Algemeen historisch ruimtelijk beeld

In oost-westelijke richting wordt het gehele gebied doorsneden door de oude bochtenrijke as Hoogstraat, een structuur die door de aanleg van de A28 is afgesneden van de buiten het projectgebied gelegen Buitengasthuisstraat/Gasthuisdijk.
Ten noorden en zuiden van de Hoogstraat hebben zich kleine woonwijken ontwikkeld, die deels planmatig werden aangelegd volgens een nieuwe stedebouwkundige structuur (Vogelbuurt), deels zich langzaam hebben ontwikkeld binnen een in de loop der eeuwen gegroeid en enigszins aangepast wegenpatroon. De Vogelbuurt is inmiddels gesloopt en ook het wijkje ten zuiden van de Hoogstraat wordt voor een belangrijk deel nieuw ingevuld (o.a. Fenixlocatie).
De as Willemskade-Harm Smeengekade-Pannekoekendijk, de Katerdijk, de Rieteweg en de Blaloweg zijn drukke verkeerswegen, die verschillende wijk- en stadsdelen met elkaar verbinden.

Kamperpoort is te omschrijven als een stadsgebied, waarin een groot aantal sterk uiteenlopende functies een plaats hebben. Het grootste deel van de wijk is als woongebied in gebruik (Hoogstraat, omgeving Kleine Voort/Lijnbaan, Vos de Waelstraat, Willemskade/Emmastraat). Er is een grote variatie aan meest in reeksen geschaarde woningtypen te onderscheiden: kleine in complexen opgenomen arbeiderswoningen (waarvan de gesloopte Vogelbuurt het meest

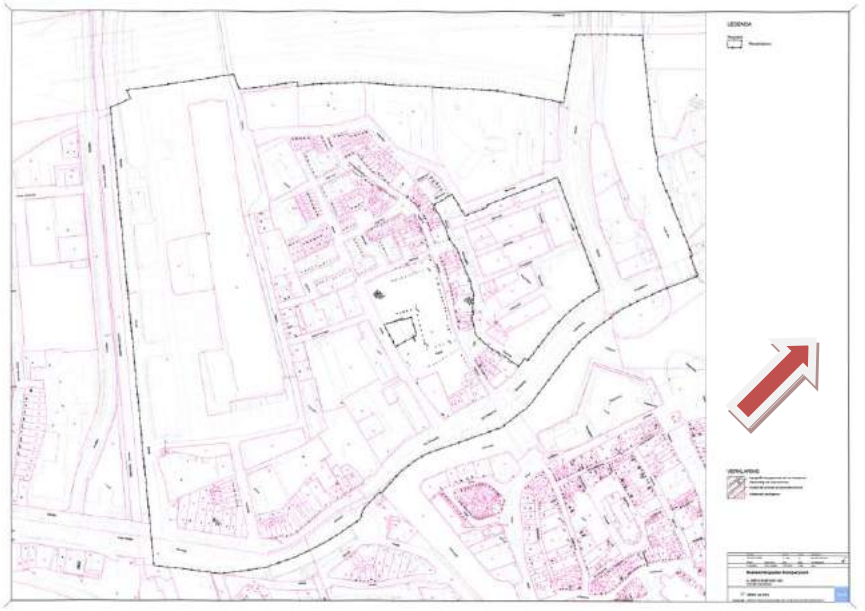

Afb. 2 Begrenzing onderzoeksgebied. De pijl wijst naar het noorden.

sprekende voorbeeld was), de bescheiden, meer individueel opgezette, maar wel aaneengesloten woonbebouwing langs de Hoogstraat, grote in reeksen geplaatste herenhuizen aan de Willemskade, Harm Smeengekade en Emmastraat. Veel van deze herenhuizen hebben inmiddels een kantoorfunctie gekregen. Met name langs de op de binnenstad gerichte randen van het gebied vindt men (kleinschalige) kantoor-, winkel- en horecafuncties (Willemskade, Harm Smeengekade, Pannekoekendijk), veelal gebruikmakend van de oudere (herenhuis)bebouwing aan deze straten.
De vroegere grootschalige industriële bedrijvigheid is vrijwel uit het straatbeeld van Kamperpoort verdwenen.
De zuidrand van het gebied wordt grotendeels in beslag genomen door het uitgestrekte complex van de IJsselhallen, vroeger het domicilie van de Zwolse veemarkten, thans van vele uiteenlopende manifestaties. In de nabijheid vand e veemarkt vestigden zich in de jaren '30 van de 20ste eeuw op de veemarktfunctie leunende bedrijven, kantoren en horecagelegenheden (café's , hotels), waarvan er thans nog enkele resteren. Voorts vindt men in de wijk onder meer een aantal (voormalige) schoolgebouwen, een groot zorgcentrum en enkele grote bedrijfsplanden langs de noordwestrand.

Door de Katerdijk afgesneden van de rest van het Kamperpoort gebied bevindt zich in de noordoosthoek, grenzend aan het Zwarte Water het gebied Hofvliet. Oude groenelementen en historische bebouwing bepalen hier het beeld, maar de oude functies (blekerij, werf) zijn reeds lang verdwenen.

2.3 De belangrijkste ensembles in Kamperpoort nader beschouwd

Hoogstraat
Het betreft de spil in de van oorsprong laatmiddeleeuwse voorstadsontwikkeling, de kronkelende uitvalsweg over de winterdijk richting Frankhuis en Kampen. Aan weerszijden van de het lint bevinden zich relicten van eeuwenoude verkavelingstructuren. De bebouwing kwam perceelsgewijs tot stand en heeft van oudsher gecombineerde functies: wonen, werken, winkels. De historische gelaagdheid is zichtbaar in de bebouwing, die in uiteenlopende tijdsperioden tot stand kwam en in enkele gevallen zeer oude sporen bevat.

Afb. 3, 4, 5, 6, 7 en 8. Straatbeelden in de Hoogstraat. Lange rijen aaneengebouwde woningen en voormalige winkeltjes met bovenwoningen.

Kades en Emmastraat

Het beeld van de Harm Smeengekade, Willemskade en Emmastraat wordt voor een deel bepaald door de voorname herenhuisbebouwing, die hier vanaf de late 19de en vooral begin 20ste eeuw verrees. De deels monumentale herenhuisbebouwing aan de Willemskade en Harm Smeengekade bestaat uit geschakelde herenhuizen van merendeels twee bouwlagen met kap en is uitgevoerd in verschillende in genoemde periode populaire bouwstijlen. Er zijn gepleisterde en bakstenen varianten te zien van het eenvoudige eclecticisme uit de jaren zestig en zeventig (Willemskade 10, 11, 12) en panden met een duidelijke neo-renaissancevormgeving (Willemskade 16). Allerhande, soms rijk versierde details als gedecoreerde kroonlijsten, portieken, balkons, dakkapellen en topgevels verlevendigen deze architectuur, die een voorname uitstraling geeft aan de gevelwanden langs de stadsgracht. Een aantal panden is door recente aanpassingen min of meer gewijzigd.

Tot de belangrijkste gebouwen uit de vroege 20ste eeuw behoort de herenhuisbebouwing aan de Willemskade en de Emmastraat. Deze voorname bebouwing draagt de schilderachtige kenmerken van de in de vroege 20ste eeuw populaire overgangsstijlen, die hun vormentaal enerzijds ontlenen aan de 19de-eeuwse neostijlen, anderzijds zijn verlevendigd met elementen uit de Jugendstil en de Chaletstijl. Karakteristiek is de toepassing van gekleurde baksteen in topgevelvelden en speklagen, de vele erkers, balkons, torenachtige dakhuizen en versierde dakkapellen. De tuinen worden in veel gevallen nog afgesloten door historische hekwerken. Veel van deze voorname huizen verkeren nog in een vrij gave staat. De school aan de Emmastraat is gesloopt en vervangen door een nieuw kantoorgebouw.

Afb. 9, 10, 11, 12, 13 en 14: Boven: herenhuizen aan de Harm Smeengekade. Midden: geschakelde herenhuizen aan de Willemskade en Emmastraat. Beneden: grote geschakelde herenhuizen aan de Willemskade.

Veemarkt en omgeving

Langs het terrein van de huidige IJsselhallen bleef een smalle wijkrand uit de jaren dertig van de 20ste eeuw bewaard, die deels in samenhang met de woonwijk Kamperpoort is ontstaan (scholen), deels in nauwe relatie tot het begin jaren dertig ontwikkelde veemarktterrein. De bebouwing vertoont hier in stijl, materialisering en (deels) typologie nog enige samenhang, hoewel de fysieke relatie met de woonwijk en het veemarktterrein door de grootschalige vernieuwingen hier verloren is gegaan.

Het gaat om een tweetal karakteristieke schoolgebouwen uit het begin van de jaren dertig, uitgevoerd in zakelijke trant (St. Antoniusschool aan de Grotebaan en de Elbertsschool aan de Lijnbaan). Uit dezelfde bouwtijd dateert de oorspronkelijk als horecagelegenheden opgezette bebouwing langs de Veemarkt. Ook is hier nog een uit de jaren dertig daterende veeschuur aanwezig. Van het zeer monumentale veemarktcomplex van de architecten Krook en Wiebenga is niets behouden gebleven.

Eveneens aan de Veemarkt staan het grote kantoorgebouw van de vroegere Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees uit 1965 en het Laboratorium van de Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren uit 1948.

afb. 15, 16, 17, 18, 19 en 19: Boven de scholen aan de Veemarkt en de Grote Baan, in het midden en beneden links horeca en woningen uit de jaren dertig aan de Veemarkt en de Grote Baan, beneden rechts de bakstenen veeschuur aan de Grote Baan.

Samenvattend

De **hoofdstructuur** van het gebied wordt dus bepaald door een raamwerk van aan elkaar gekoppelde of snijdende structuren:

- De nadrukkelijk aanwezige begrenzende structuren (A28, Zwarte Water, Stadsgracht-Willemskade en Rieteweg; belangrijkste doorsnijdende structuur is de Katerdijk;
- Een eenvoudig systeem van prestedelijke wegstructuren (Hoogstraat, Mussenhage), met verbindingen;
- Het kleinstedelijke lint Hoogstraat;
- Een historisch ensemble herenhuizen aan Willemskade, Harm Smeengekade en Emmastraat;
- Het terrein van de IJsselhallen met infrastructuur (“ringweg” met op de veemarkt gerichte functies)
- Een zone met grote bedrijfspanden langs de A28;

afb. 20 en afb. 21 Ensemble Hoogstraat

afb. 22 en afb. 23 Ensemble Willemskade-HarmSmeengekade-Emmastraat

afb. 24 en afb. 25 Ensemble Veemarkt-Grote Baan

2.4 Bebouwingskarakteristiek: historische bebouwing

Inleiding
In het gebied is de historische bebouwing zeer gevarieerd. In het kort worden hier de karakteristieken weergegeven, gerangschikt naar de voornaamste bouwtypen. De bijzondere bebouwing binnen het onderzoeksgebied is per adres opgenomen in de aan dit rapport toegevoegde objectenlijst. Hierin vindt men informatie over ontstaanstijd, functie, karakter en waardering.

Individuele huizenbouw langs het oude lint de Hoogstraat
De bebouwing langs deze oude lintstructuur bestaat merendeels uit individuele panden op relatief smalle, diepe kavels. De panden, in het oostelijke deel met gecombineerde functies (winkel/bedrijvigheid/wonen), in het westelijke uitsluitend wonen zijn als op zich zelfstaande of zeer kleine bouwprojecten tot stand gekomen en vertonen een grote onderlinge verscheidenheid. De algemene karakteristiek is de bescheiden korrelgrootte, één of twee bouwlagen met kap, gedekt met keramische panden. De gevels zijn van baksteen of gepleisterd, de gevelindelingen zijn traditioneel. Er bestaan markante afwisselingen van bouwstijlen en details, gevolg van de uiteenlopende bouwperioden. Sommige panden bezitten achter hun voorgevel mogelijk veel oudere constructies. Verschillende woningen zijn ooit met een verdieping opgehoogd.

De belangrijkste voorbeelden:
- Hoogstraat 3
- Hoogstraat 77
- Hoogstraat 10
- Hoogstraat 16
- Hoogstraat 46
- Hoogstraat 88
- Hoogstraat 98
- Hoogstraat 138
- Hoogstraat 140

Herenhuizen uit de periode rond 1900
Langs de Willemskade en aan de Emmastraat werden aan het begin van de 20ste eeuw grote herenhuizen gebouwd. Het betreft voor de bouwtijd karakteristieke grote woningen van merendeels twee bouwlagen met kap, gedekt met keramische pannen, en voorzien van voorgevels die de toenmalige welstand van de bewoners uitstralen: statige lijstgevels, vensters met omlijstingen, veel decoratieve details in pleisterwerk, natuursteen en baksteen. Verschillende bouwstijlen uit de periode rond 1900 zijn er vertegenwoordigd. De herenhuizen zijn veelal als kleine bouwprojecten gerealiseerd, waarbij meerdere woningen in één keer zijn opgeleverd. Aan de Willemskade sluit deze vroeg 20ste-eeuwse ontwikkeling aan op een reeks oudere herenhuizen uit de tweede helft van de 19de eeuw.

De belangrijkste voorbeelden:
- Emmastraat 3-11
- Harm Smeengekade 8-9
- Willemskade 2
- Willemskade 9-9.1
- Willemskade 10
- Willemskade 11-12-13
- Willemskade 14
- Willemskade 15
- Willemskade 16
- Willemskade 17-18
- Willemskade 19, 19a, 20, 21
- Willemskade 24-25
- Willemskade 26-27-28
- Willemskade 29-30

Scholen
In het projectgebied bevinden zich twee historische schoolgebouwen, die markante herkenningspunten vormen in de buurt waarin ze staan. Het betreft de St. Antoniusschool aan de Grote Baan (1931-1932) en de door stadsarchitect L. Krook in 1930 ontworpen lagere school aan de Lijnbaan. Het gebouw is sterk vergelijkbaar met andere door Krook in zakelijk-expressionistische trant ontworpen scholen.

Kerken
Het enige religieuze gebouw in Kamperpoort is de kapel van de vroegere O.L. Vrouwe-pension aan de Harm Smeengekade 20. Het betreft een ingetogen bakstenen instellingskapel in de stijl van de Delftse school uit 1932-1933.

Bedrijfsgebouwen en kantoren
Van de vroegere industriële bedrijvigheid in de Kamperpoort is niets behouden gebleven. Ook de bijbehorende gebouwen zijn verdwenen. In het monumentale voormalige logement De Zeven Provinciën aan de Harm Smeengekade was in de 19de eeuw enige tijd de biscuitfabriek vande firma Helder gevestigd. Bij het vroegere veemarktterrein staan twee bedrijfs- en kantoorpanden die daar in relatie tot de veemarkt zijn gevestigd: het in traditionele Delftse schoolstijl vormgegeven complex van het Laboratorium van de Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren uit 1948, en het modernistorische kantoorgebouw van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV), gerealiseerd door de Rijksgebouwendienst, uit 1964-1965. Verder staan aan de Veemarkt nog enkele horecagelegenheden uit de jaren dertig van de 20ste eeuw, uitgevoerd in sobere traditioneel-zakelijke stijl met bakstenen gevels en hoge pannendaken. Aan de Grote Baan bevindt zich een grote veestalling uit 1931, met bakstenen gevels en pannen gedekt zadeldak.
In 1975 werd het hoofdkantoor van het postorderbedrijf Wehkamp in Zwolle gevestigd, en wel in een groot complex aan de Meeuwenlaan in Kamperpoort.

De belangrijkste voorbeelden:
- Grote Baan z.n. (veestalling)
- Harm Smeengekade 7
- Veemarkt 9-10
- Veemarkt 21
- Veemarkt 24-26

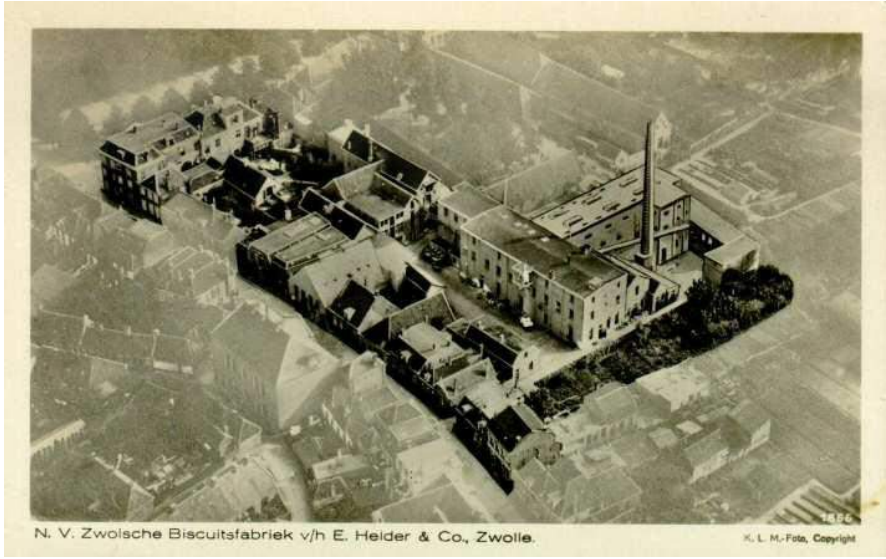

afb. 26 Verdwenen bedrijvigheid in Kamperpoort: de N.V. Zwolsche Biscuitfabriek v/h Helder & Co. te Zwolle. Deze opname dateert uit 1925 (KLM Fototechnische Dienst Rotterdam, 1925), op prentbriefkaart HCO, PBKR0010. De fabriek lag tussen de Hoogstraat en de Lijnbaan. In de hoogtijdagen begin 20ste eeuw werkter er meer dan 200 mensen. In 1956 is het bedrijf gesloten.

2.5 Groen- en groenstructuren

Inleiding
De Kamperpoort is, uitgezonderd de oost- en de noordwestrand een wijk waar de groencomponent ondergeschikt aanwezig is.

Lijnstructuren
Langs de Willemskade bevindt zich een enkelvoudige laanbeplanting van platanen. De Emmastraat heeft een dubbele laanbeplanting van voornamelijk platanen, deels uit circa 1960, deels van vrij recente datum.
Ook de vrij jonge laan- en kadeplanting van de Harm Smeengekade – Pannekoekendijk ligt binnen het projectgebied. De beplanting volgt de contouren van de vestinggracht en versterkt het beeld daarvan.
Langs de noordwestrand van de wijk is een smalle zone tussen wijk en A28 voorzien van een vrij jonge beplanting.

Tuinen
Karakteristiek zijn de voortuinen bij de herenhuizen aan de Willemskade en de Emmastraat. De ondiepe voortuinen worden aan de openbare weg afgesloten door historische ijzeren hekwerken.
In de tuin van Hofvliet aan de Katerdijk zijn restanten van de oude aanleg bewaard gebleven. Dit gebied vormde voor de aanleg van de Pannekoekendijk en –brug één geheel met de tuin van Nieuw-Hofvliet (buiten het projectgebied).

Solitaire bomen
Verspreid in de wijk bevinden zich op pleinen, in groenstroken, plantsoenen en groene binnenruimten diverse waardevolle solitairen, die door hun omvang door de gemeente Zwolle als “waardevol” of “monumentaal” zijn aangemerkt. Deze bomen zijn bepalend voor het straat- en stadsbeeld. Ze zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart. Het betreft de forse zomereik en zilveresdoorn bij de school aan de Lijnbaan (zijde Veemarkt), een grote zilveresdoorn op de hoek van de Veemarkt en de Rieteweg, een populier ten westen van Hofvliet aan het Zwarte Water en een paardekastanje op het pleintje aan de Hoogstraat. Op een openbaar binnenterrein achter Harm Smeengekade 1 staat een grote beuk.

afb. 27 en afb. 28 Voortuintjes en laanbeplanting in de Emmastraat.

afb. 29 en afb. 30 Platanen langs de Willemskade en bomenrijke achtertuinen herenhuizen aan de Willemskade.

afb. 31 en afb. 32 Waardevolle bomen aan de Hoogstraat en Katerdijk.

3.HISTORISCH RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

3.1 Vroege ontwikkeling

Dekzandruggen en late natte gronden
Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een complex gebied van dekzandruggen en lage natte gronden in het stroomgebied van de IJssel en het Zwarte Water, waarbij vooral de hogere dekzandruggen al vroeg door de mens in gebruik werden genomen. Ten zuiden van het Zwarte Water en de Aa bevindt zich een oude dekzandrug, die in noordwest-zuidoostrichting loopt en waarop de binnenstad van Zwolle, het gebied rond de Hoogstraat en ook delen van de wijk Assendorp zijn gelegen. Ten noorden hiervan bevindt zich een tweede dekzandrug, waarop uiteindelijk Dieze en de Diezerenk tot ontwikkeling kwamen.
De ondergrond van het projectgebied bestaat uit grove zanden en grind (keileem), die deel uitmaken van het Oost-Veluwse stuwwalcomplex. De diepte waarop het keileem voorkomt ligt tussen de vijf en de tien meter beneden NAP. Deze ondergrond is overdekt door zanden, die vooral onder invloed van de heersende wind en het aanwezige water zijn afgezet: de dekzandruggen.
Al in de jonge steentijd werd de “Zwolse” zandrug bewoond. De huidige nederzetting is waarschijnlijk rond 800 gevormd. Vanaf deze tijd eeuw werd het gebied stukje bij beetje ontgonnen om het te kunnen gebruiken voor akkerbouw. De lager gelegen gronden, zoals het Weezenland, werden in gebruik genomen als weidegebied en hooiland, maar hiertoe moest wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten. Ook op de zuidelijker gelegen zandruggen ontstonden agrarische nederzettingen, zoals Ittersum, Schelle en Oldeneel. Vermoedelijk gebeurde dit al voor 500 na C. Op de noordelijker gelegen dekzandrug ontwikkelde zich vermoedelijk al in 10de eeuw of eerder bewoning. Hier ontstond een groot enkgebied. Deze “Diezerenk” was het kerngebied van de zelfstandige boermarke Dieze. Ook de andere agrarische gemeenschappen in het gebied waren in markeverband georganiseerd. Rondom de enken, die intensief voor bewoning en landbouw werden gebruikt, lagen uitgestrekte onontgonnen gebieden.

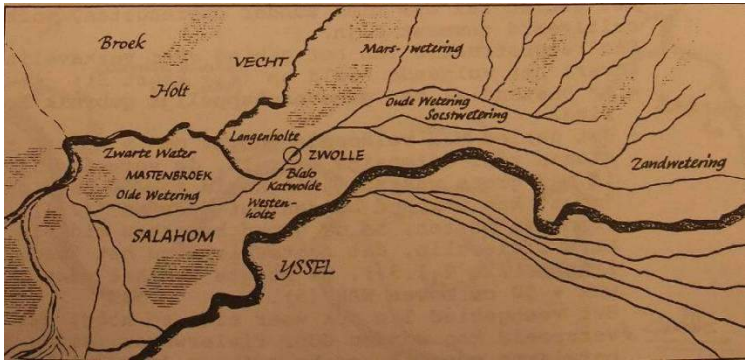

afb. 33 De IJsselvechtdelta rond 800 na Chr. (Illustratie uit Muffels, Cultuurhistorisch-landschappelijk onderzoek Stadshagen).

Afb. 34 Op dit detail van de Topografisch Militaire Kaart (veldminuut) door J.V.D. Dittlinger, 1851 (Nationaal Archief) is het Kamperpoortgebied te zien. De bebouwing concentreert zich op de smalle dekzandrug, warop ook de akkers en tuinen liggen. De lage, nattere percelen zijn als weidegrond in gebruik. Over de “hoge” rug loop de Hoogstraat, die naar het westen toe steeds meer het karakter van een dijk krijgt.

Zwolle aan het Zwarte Water

In het prille begin van de nederzetting, waaruit later de belangrijke handelsstad Zwolle zou ontstaan, was aan het Zwarte Water nog geen veelbetekende rol toebedeeld. De belangrijkste handelsroutes in Overijssel in de Vroege Middeleeuwen liepen over land, dat immers weinig goed bevaarbare waterwegen bezat. Zo liepen er drukke routes vanaf de kuststreek over Utrecht, de Veluwe en via Deventer naar Duitsland, en van Utrecht via Amersfoort, Hattem en Zwolle naar noord- en oost Nederland. In de elfde eeuw ontwikkelde zich in Zwolle, dat gunstig lag aan één van die routes en de Zwolse Aa, enige handel van betekenis. Het Zwarte Water, waarin de Zwolse Aa zijn vervolg had, werd gaandeweg belangrijker in de zich uitbreidende handel, vooral in landbouwproducten. Het was echter geen ideale vaarweg. Door de geringe watertoevoer van de bescheiden zijriviertjes was de bevaarbaarheid in droogteperioden niet optimaal. Pas na de twaalfde eeuw ontwikkelde het Zwarte Water zich tot een bredere en diepere stroom. Verschillende factoren waren daar de oorzaak van, zoals grootscheepse ontginningscampagnes in de lage komkleigronden. De nieuw gevormde rijke weidegronden werden via weteringen en sloten afgewaterd naar de grotere waterlopen, die daardoor meer water gingen voeren. Het ontstaan van de Zuiderzee zorgde voor meer instroom in het Zwarte Water, waardoor bij het krachtig terugvloeien van het water de bodem werd uitgediept. Ook menselijke baggerwerkzaamheden deden veel goed.

De economische opkomst van Zwolle kan niet los worden gezien van de agrarische vooruitgang op het platteland en de verbeterde vaar- en landwegen. De kleine nederzetting langs de Aa groeide uit tot een stedelijke gemeenschap met bovenlokale functies, waarin handel en nijverheid een grote rol speelden. De actieve overzeese koop- en vrachtvaart, zoals bedreven door de stad Kampen was aanvankelijk voor de Zwollenaren nog onbereikbaar, voor diepgaande schepen was het Zwarte Water immers nauwelijks te bevaren en de IJssel lag op flinke afstand. Veel belangrijker was Zwolles functie als spil in de bloeiende economie van de IJsselstreek door haar aloude oriëntatie op het oosten. De rivier de Vecht en verschillende landwegen, die via Dieze liepen, verbonden de stad met de handelscentra in Westfalen, zoals Osnabrück, Munster, Paderborn en Soest. Zwolle ontwikkelde zich tot een natuurlijke overslag- en doorvoerplaats, waar kooplieden uit alle windrichtingen elkaar troffen op de jaarmarkten.

Afb. 35 De vesting Zwolle rond het midden van de 17de eeuw, naar J. Blaeu Het zuiden ligt rechts (uit: Noordergraaf, 1985).

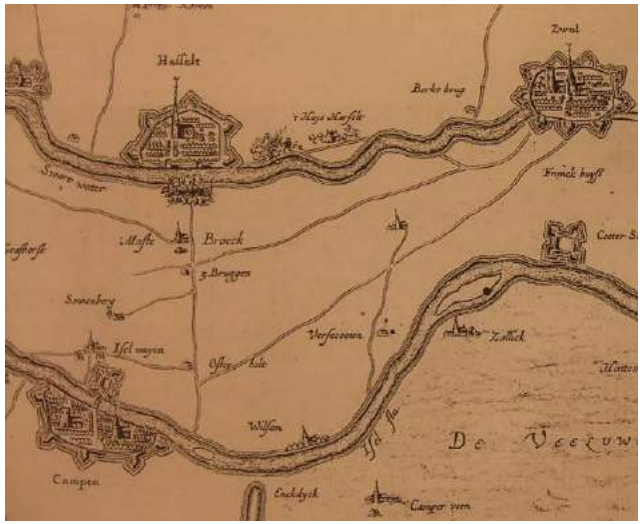

afb. 36 Zwarte Water (boven) en IJssel (beneden) op een kopergravure van de belegering van Hasselt in 1657.

Zwolle wordt stad
De *marke* Suolle kreeg in 1230 stadsrecht van de bisschop van Utrecht. Een deel van de bestaande nederzetting, Middelwijk genaamd, werd het centrum van de stad. Hier werd in de loop der eeuwen de huidige binnenstad gecreëerd, die vooral in de 14de-15de eeuw een grote bloei doormaakte. Een ander gedeelte van de oude agrarische nederzetting, Assendorp genaamd, bleef echter buiten de stadswallen. Deze nederzetting behield zijn agrarische karakter, onder andere profiterend van de stedelijke vraag naar landbouwproducten voor voedsel en industrie. Aan de westzijde ontwikkelde zich eveneens een open "voorstadsgebied", "De Hoogstraat' of de Kamperpoort, met als centrale as de Hoogstraat, die zich voortzette in de Gasthuisdijk en de verbinding over land met Kampen vormde. Aan de noordzijde ontwikkelde zich langs de wegen naar Berkum, Meppel, de Diezerenk (én de verder weg gelegen handelsgebieden) een derde voorstadsgebied, de "Nieuwstad", die al in de middeleeuwen vrij intensief bebouwd was.

Vesting Zwolle
De bloeiende Hanzestad Zwolle werd in de middeleeuwen voorzien van een stenen ommuring met stadspoorten, muurtorens en een buitengracht. Vanaf de late 16de eeuw, toen er verwoed werd gestreden tegen de Spaanse overheersing, is de vesting Zwolle, belangrijke schakel in de reeks vestingsteden langs de IJssel, gemoderniseerd. Het zwaartepunt lag in de periode 1615-1629, toen buiten de middeleeuwse ommuring een omwalling is gerealiseerd met elf bastions en een stervormige vestinggracht. De uitbouw van de vesting ging deels ten koste van de bebouwing in de "voorsteden".

Ontginningen
Het ommeland van Zwolle werd, voor en na de stadsvorming, gaandeweg steeds verder ontgonnen voor agrarisch gebruik. De hoger gelegen gronden op de diverse dekzandruggen werden voornamelijk voor akkerbouw gebruikt, terwijl de lager gelegen delen dienst deden als weidegebied en hooiland. Hiertoe moest echter wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten, die water afvoerden naar de diverse natuurlijke waterlopen.

Het succes van het Zwarte Water, scheepvaartverbinding van belang

Het Zwarte Water ontwikkelde zich in de late middeleeuwen tot een infrastructuur van grote betekenis. Het verbond Zwolle en het achterland met zee, waardoor de interregionale handel bloeide.

Scheepvaart op het Zwarte Water
Al in de 12de eeuw speelde de doorvoerhandel een belangrijke rol in Zwolle. Aardewerk uit het Rijngebied, leien uit Koblenz evenals duizend-en-één andere producten passeerden de overslagplaatsen in Zwolle om onder meer via het Zwarte Water verder te worden vervoerd. Op dezelfde manier werd vanuit Holland zuivel aangevoerd. De doorvoer ging eertijds al vrij snel: het is bekend dat wat 's morgens nog in Coevorden was ingeladen, 's avonds al op het Zwarte Water kon zijn en de dag erna in Amsterdam. Omdat Zwolle niet zoals Deventer of Zutphen direct aan de IJssel ligt, was vooral de vrije doorvaart (zonder tolheffing) op het Zwarte Water en de Vecht van belang. Het Hanzeverbond speelde dan ook een belangrijke rol om de Zwolse belangen te behartigen.

De doorvoerhandel stimuleerde in Zwolle de scheepsbouw. Zo rond 1450 reeds werden er schepen op stapel gezet maar de grote bloeitijd viel grofweg in de periode 1550-1750. Een groot deel van de voor het noordelijke en westelijke deel van Overijssel bestemde schepen werd in Zwolle gebouwd, in het bijzonder de zogeheten potschepen en turfpramen. Ook werden er karveelschepen gebouwd, onder meer voor schippers uit Enkhuizen, Hoorn en Bolsward. De in het bijzonder aan het Zwarte Water gevestigde scheepstimmerbedrijven vormden voor Zwolle een belangrijke vorm van nijverheid.

Omdat langs de Rijn op den duur zoveel tolheffing plaatsvond, kozen steeds meer handelaren voor het Zwarte Water en de Vecht als doorvaartroutes tussen Holland en Duitsland. Zwolle was al vanouds de stapelplaats van Bentheimer zandsteen dat vooral in Holland zeer in trek was als bouwmateriaal (zo is bijvoorbeeld het Paleis op de Dam in Bentheimer steen opgetrokken). Het Zwarte Water was hiervoor een belangrijke doorvaartroute. Ook de opkomst van de Twentse textielindustrie vanaf het einde van de 17de eeuw was belangrijk voor de betekenis van Zwolle als een druk scheepvaartcentrum.

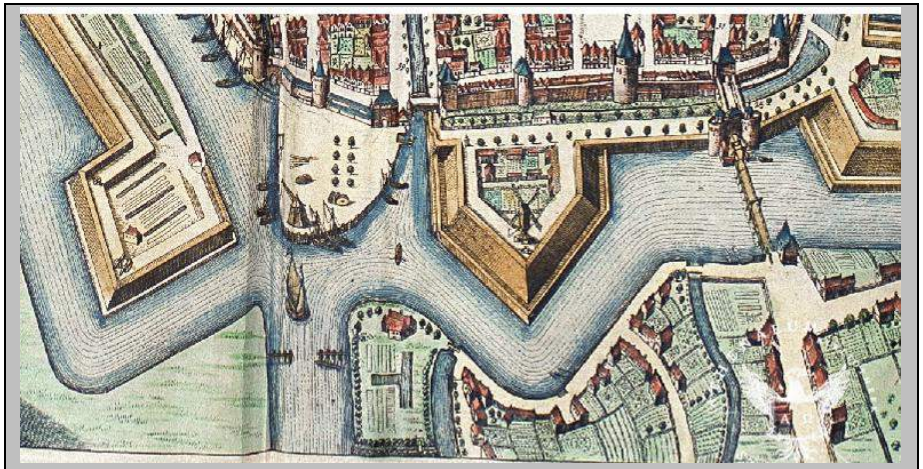

afb. 37 Bedrijvigheid op het water rond het Rodetorenplein en de aansluiting van het Zwarte Water op de Zwolse stadsgracht. Detail kaart Novum ac magnum Theatrum urbium Belgicae Foederatae: kaart nummer 97 tussen pag.181-182: Swolla. Situatie 1649.

afb. 38 Anoniem 17de-eeuws schilderij van gezicht op Zwolle vanaf het Zwarte Water. Rechts is een scheepswerfje te zien (coll. Stedelijk Museum Zwolle).

De direct ten oosten van de monding van het Zwarte Water gelegen (huidige) Thorbeckegracht was dé overslagplaats bij uitstek. De transitohandel en het expeditiebedrijf waren er geconcentreerd en van hieruit vertrokken de schepen onder meer naar Holland. De goederen werden er overgeslagen in zogeheten zompen en bakken ofwel lange vaartuigen. Het is bekend dat de Zwolse uitvoer in de 18de eeuw voor een belangrijk deel uit raapkoeken bestond, veevoerkoeken die uit olierijk raapzaad waren gemaakt. Aan de Thorbeckegracht werden veel producten overgeladen die afkomstig waren van de VOC of die vanuit Duitsland waren aangevoerd. Nog altijd staat aan deze gracht een huis met de betekenisvolle naam Het Veerschip op Utrecht. Naar Holland gingen via het Zwarte Water ook zaken als boter, wortelen, boekweit en run. Met dit laatste wordt de fijngemalen schors van eikenhout bedoeld, onder meer bestemd voor het looien van leer.
Vanaf omstreeks 1800 verloor Zwolle geleidelijk haar vooraanstaande positie op het gebied van de internationale doorvoerhandel. Nadat in 1819 de Willemsvaart tussen het Zwarte Water en de IJssel was gegraven kwam korte tijd hierna het Lichtmiskanaal naar de Dedemsvaart tot stand. Op deze manier en door de aanleg van leidammen in het Keteldiep en het Zwolse Diep trachtte men de doorvaart naar zee te verbeteren. Desalniettemin ging de internationale doorvoerhandel voor Zwolle verloren. De binnenvaart bleef wel van belang, met beurtvaarten die volgens een vaste dienstregeling onder meer op Den Helder, Amsterdam en Haarlem voeren.

3.2 Historisch-ruimtelijke ontwikkeling Kamperpoort

Het Kamperpoortgebied, gelegen direct ten westen van de oude binnenstad van Zwolle, speelt reeds eeuwenlang een rol van betekenis in de historie van de stad. Als open “voorstadsgebied” was de verwevenheid met het omringende platteland van oudsher groot, hetgeen zich uitte in de sterk agrarisch gerichte functie van het gebied.
De Hoogstraat, de aloude landweg naar het welvarende Kampen, vormde tevens de verbindende schakel naar in de nabijheid gelegen buurtschappen (Frankhuis), Kastelen (Voorst) en het buitengasthuis. Tevens grensde het gebied aan het eertijds druk bevaren Zwarte Water en het hierlangs gelegen jaagpad. Door de gunstige ligging was het gebied al in de middeleeuwen een populaire vestigingsplaats voor kleine neringdoenden, boeren, tuinders en arbeiders. Al gauw vonden ook kleine en grote industrieën hier een plek, een langdurige ontwikkeling die uiteindelijk in de 20ste eeuw zou resulteren in de aanleg van een uitgestrekt industrieterrein (de Voorst A). Grote bekendheid wordt ontleend aan de aanwezigheid van de Zwolse Veemarkt, eerst aan de

Beestenmarkt, later op een nieuw ingericht terrein met grote hallen bij de Rieteweg. In de 19de eeuw en vooral de eerste helft van de 20ste eeuw werd de Kamperpoort verder volgebouwd met woonwijken voor zowel de welgestelden als de arbeidersbevolking.

3.3 Kamperpoort in de Middeleeuwen (ca. 1400-1600)

Landelijk voorstadsgebied

Het Kamperpoortgebied had al in de Middeleeuwen een belangrijke betekenis. Dit gebied lag buiten de stadsmuren en behoorde tot de stadsvrijheid. Het werd in tegenstelling tot de stad Zwolle bepaald door een sterk landelijk karakter en had in deze periode vooral een agrarische functie. De bebouwing bestond vermoedelijk vooral uit boerderijtjes en overige agrarische objecten. Een belangrijke verbindingsweg vormde de tegenwoordig nog steeds bestaande Hoogstraat, gelegen in het verlengde van de Kamperstraat binnen de stadsmuren. Deze op de Kamperstadspoort aansluitende straat vormde met de Hoogstraat de verbinding van Zwolle met Kampen. In 1593 wordt deze oude landweg richting Kampen vermeld als “Den Dyck”. Latere benamingen van deze landweg waren “Voorster Steenstraat” (naar het kasteel Voorst bij Westenholte) en Hoogstraat (oudst bekende vermelding 1639).

De naamgeving “Dyck” verwijst naar de oorspronkelijke landschappelijke gesteldheid van het gebied buiten de oude binnenstad. Het relatief laag gelegen en natte terrein werd doorsneden door een wat hoger gelegen rug (de “Dyck”), waarnaar ook de latere naam van de structuur, de “Hoogstraat” een verwijzing vormt. Afgaande op de oude verkavelingsstructuren in het gebied, zoals die op de kadastrale kaart uit circa 1830 zichtbaar zijn, heeft deze dijk een belangrijke rol gespeeld in de wijze van ontginnen en verkavelen van het Kamperpoortgebied. Er is op verschillende plaatsen, met name in het midden- en oostelijke gedeelte van de Hoogstraat een duidelijke strokenverkaveling waarneembaar, bestaande uit lange, smalle percelen, die haaks aansluiten op de Hoogstraat. De Mussenhage kan als een achterstraatstructuur worden beschouwd. De aan de noordzijde van de Hoogstraat gelegen percelen sluiten aan op deze achterstraatstructuur en corresponderen veelal niet met de veel grotere kavels aan de overzijde van de achterstraat. Hierdoor vormde de achterstraatstructuur een goede ontsluiting voor de achtererven van de Hoogstraat en voor de als akkertjes,

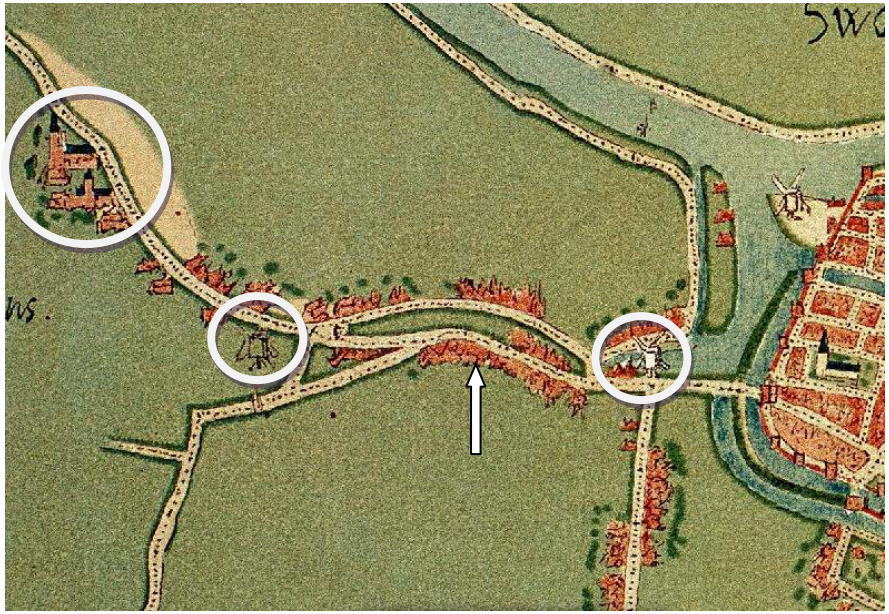

afb. 39 Detail kaart Jacob van Deventer, situatie omstreeks 1560. De dijken met wegen lopen vlak langs het Zwarte Water. Opmerkelijk is de situatie bij de aansluiting van het Zwarte Water op de stadsgracht. Het eiland Hofvliet ontbreekt hier. Op de plattegrond is wel een ander eilandje zichtbaar, dat parallel ligt aan de Pannekoekendijk. Op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond dat de Aa rond de kop van Hofvliet langs het Zwarte Water liep. Het eiland Hofvliet is pas tussen circa 1560 en 1680 ontstaan. Het Smalle Gat is met het graven van de vestinggracht ontstaan.

Noordelijk van het Zwarte Water ligt het Holtenbroek, ten zuiden er van Katwolde, met de ‘voorstad’ Kamperpoort. Het groepje gebouwen uiterst link is het Buitengasthuis. Duidelijk tekenen zich de Hoogstraat en de parallel lopende weg, thans Mussenhage (met de markante, nog steeds bestaande knik), zich in het gebied af. Het bebouwde weggetje in zuidelijke richting ligt min of meer ter plaatse van de huidige Harm Smeengekade. Het kon bij de aanleg van de nieuwe stadswallen (begin 17de eeuw) net worden ontzien. Op de kop van deze straat staat een windmolen. Een tweede molen is aan de Gasthuisdijk getekend, westelijk van het punt waar Hoogstraat en Mussenhage samenkomen.

moestuinen of kleine weiden in gebruik zijnde kavels aan de noordzijde van deze straat.
Op de kaart die Jacob van Deventer in het derde kwart van de 16de eeuw tekende is de Hoogstraat duidelijk herkenbaar. Ze vormde één geheel met de tegenwoordige Buitengasthuisstraat en de Gasthuisdijk (het voormalige tracé wordt nu doorsneden door de A28). Ook de parallel aan de Hoogstraat verlopende Mussenhage (aansluitende op de huidige Pannekoekendijk) is hierop zichtbaar, die als een achterstraatstructuur kan worden getypeerd. Zowel aan de Hoogstraat als aan de Mussenhage en het westelijke vervolg daarvan bevindt zich op genoemde kaart bebouwing. Bij de aansluiting van de achterstraatstructuur op de Hoogstraat, in westelijke richting situeerde Van Deventer een windmolen. Een tweede windmolen is te zien op het terrein dat zich bevindt tussen de Mussenhage en de Hoogstraat. Voorts is bij Van Deventer langs het tracé van het Zwarte Water een weg te zien in de vorm van een jaagpad. Ter hoogte van de huidige Katerdijk sluit deze aan op een trekvaart tussen het vaste land en een in het Zwarte Water gelegen, langwerpig eiland (zie ook afbeelding 39).

Tenslotte sloot op het meest oostelijke deel van de Hoogstraat, nabij de aansluiting op de Kamperpoortbrug een naar het zuiden en uiteindelijk doodlopende weg aan, die min of meer het tracé volgt van de huidige Harm Smeengekade en Willemskade.

Historie en gebouwen
Binnen het Kamperpoortgebied (maar buiten het huidige bestemmingsplangebied) werd in 1377 op de zogenaamde “Voerster diic” (tegenwoordige Gasthuisdijk) het buitengasthuis gesticht. Dit gasthuis droeg de naam “Ten Heiligen Cruce” en was bestemd voor de opvang van melaatsen. Het gebouw was sedert 1379 voorzien van een kapel die dat jaar op de derde zondag na Pasen werd ingewijd. De melaatsen hadden er zelfs de mogelijkheid tot een eigen inkomen en hoefden dus niet, zoals gebruikelijk, door bedelen aan voedsel te komen. Aan het gasthuis was een eigen begraafplaats verbonden.
Behalve dit gasthuis bevond zich in het gebied ook het “Wittenhuys”: een vrouwenconvent ten behoeve van begijnen. Dit begijnenhuis moet worden gelocaliseerd tussen de Hoogstraat en de Mussenhage. In 1404 was door Wyte van Windesheim, broer van Meynold van Windesheim (stichter van het klooster Windesheim ten oosten van Zwolle), een huis gekocht in de Mussenhage. Dit werd door hem in 1409 geschonken aan vrouwen die daar wilden samenwonen vanuit de gedachte van de Moderne Devotie. Deze geestelijke stroming had in Zwolle reeds tot de stichting van diverse frater- en zusterhuizen geleid. Het nieuwe begijnenconvent werd gewijd aan de H. Agatha maar werd al vrij snel het “Wittenhuys” genaamd. In 1438 zou het worden uitgebreid met een belendend pand, afkomstig uit de nalatenschap van Geertruid van Doornik, geheten van Zuthem. In 1451 werd bepaald dat het begijnenhuis voortaan geen onroerend goed of jaarrenten meer mocht kopen in de stad of binnen de stadsvrijheid zonder toestemming van de stadsregering. Desalniettemin kon het convent in 1460 opnieuw worden uitgebreid. Het naast het pand gelegen huis van Roloff Bruyn werd toen toegevoegd. In 1524 bij de belegering van Zwolle door Karel van Gelre (Gelderse oorlog) werd het huis opgeheven en binnen de stad geplaatst. Het “Wittenhuys” werd toen gevestigd aan de Nieuwstraat (enige sporen hiervan zijn nog steeds aanwezig).

Al in de late Middeleeuwen, omstreeks 1480-1490, bestonden er plannen om de stad uit te breiden tot de IJssel. Men wilde de stadsvrijheid van het westelijk van het Kamperpoortgebied gelegen Frankhuis verbreden en op deze manier een verbinding bewerkstelligen met de IJssel. Ook de bij het Kamperpoortgebied gelegen polders Catwolde en Blalo zouden dan bij de stad worden getrokken.

Bewaard gebleven structuren

Uit de periode van de Middeleeuwen zijn binnen de hoofdstructuur van de Kamperpoort enkele restanten in aanleg herkenbaar gebleven. Wat betreft de historisch-stedebouwkundige structuur vormt de Hoogstraat (met het vervolg in de Buitengasthuisstraat en de Gasthuisdijk) met de noordelijk hiervan gelegen achterstraatstructuur Mussenhage (met de knik) het meest in het oog springende element. Het tracé van deze parallel verlopende structuren is met de specifieke krommingen en aansluitingen nog voor een groot deel intact, al heeft vooral de aanleg van de A28 een forse bres geslagen in de doorgaande structuur van de Hoogstraat in de Buitengasthuisstraat/Gasthuisdijk.

De huidige Katerdijk, thans ten koste van de voormalige trekvaart met jaagpad verbreed tot belangrijke verkeersader, herinnert wat betreft het tracé aan de oude dijkstructuur met jaagpad, zoals dit in de Middeleeuwen reeds langs het Zwarte Water aanwezig was.

Minder herkenbaar is de herinnering, die een deel van de Harm Smeengekade/Willemskade vormt aan een reeds in de 16de eeuw aanwezige wegstructuur ten zuiden van de Hoogstraat.

Het Zwarte Water en in mindere mate de stadsgracht vormen langs de randen van het onderzoeksgebied belangrijke verwijzingen naar de middeleeuwse periode. De stadsgracht zou pas in de 17de eeuw ingrijpend worden omgevormd ten behoeve van een nieuwe vestinggordel, waardoor de dominant aanwezige vormen zouden ontstaan, die thans dit gebiedsdeel nog bepalen.

Van de historische verkavelingsstructuren zijn in het gehele onderzoeksgebied relatief weinig relicten behouden gebleven. Vooral echter de fragmentarisch bewaarde percelering aan weerszijden van de Hoogstraat zal nog voortbouwen op een in de middeleeuwse periode tot ontwikkeling gekomen verkaveling.

Bewaard gebleven bebouwing

In het plangebied zijn voor zover zichtbaar geen bovengrondse bouwkundige relicten uit de middeleeuwen bewaard gebleven. De in de Middeleeuwen aanwezige bebouwing, zichtbaar op de kaart van Jacob van Deventer, concentreerde zich voornamelijk langs de Hoogstraat en was vermoedelijk vooral agrarisch georiënteerd. Het is niet ondenkbaar, dat binnen de oudere bebouwing langs de Hoogstraat nog geringe fragmenten van 15de- of 16de-eeuwse bebouwing behouden zijn gebleven in de vorm van delen van zijgevels of kelders.

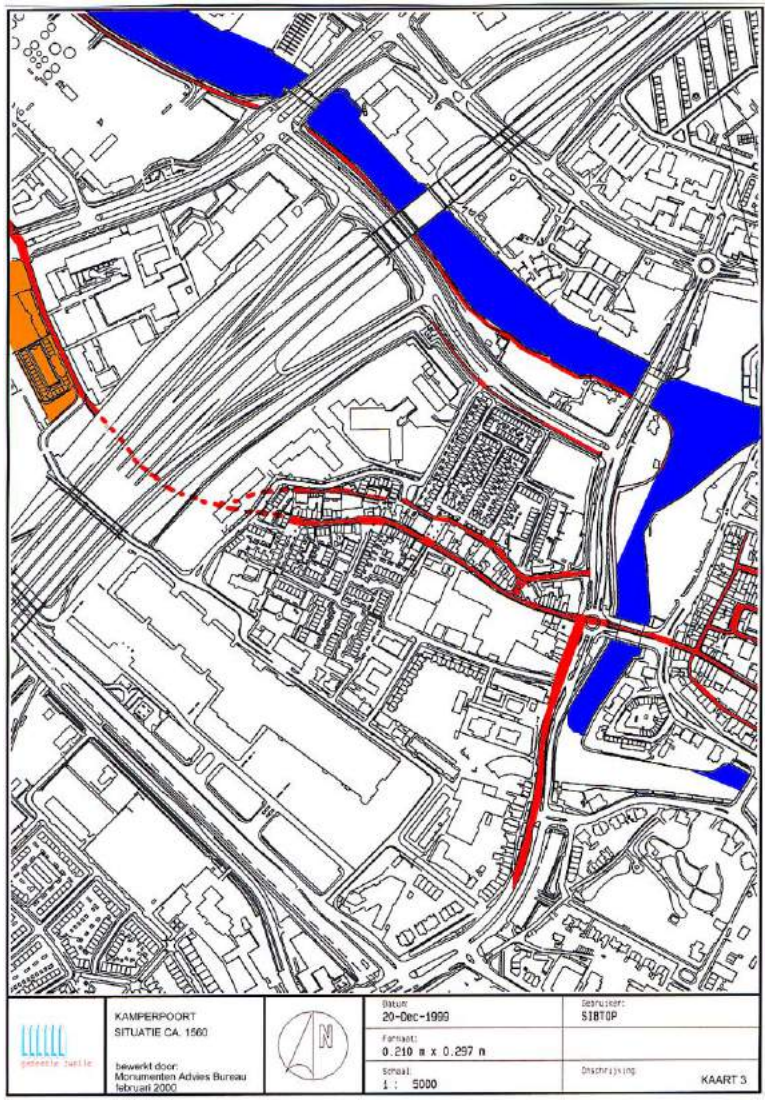

afb. 40 Kaartje met de nog aanwezige structuren uit de late middeleeuwen; afkomstig uit CHA Kamperpoort, 2001.

3.4 Kamperpoort in de 17de en 18de eeuw.

Structuren

Het projectgebied onderging in de 17de en 18de eeuw geen wezenlijke structurele wijzigingen. Het wegenpatroon in het centrale deel van het gebied en de jaagpadenstructuur langs het Zwarte Water bleven nagenoeg ongewijzigd. Aan de zuidzijde van de Hoogstraat, even ten oosten van het gasthuiscomplex verschijnt op de kaarten de Groote Voort, die net als het “Klein en het Groot Russchen Dijkje” de Gasthuislanden ontsloot. Er vond binnen het gebied vooral een verdichting plaats van de bebouwing en een toename van de functionele diversiteit. Aan de zuidzijde van de Hoogstraat werd het wegennet uitgebreid met enige paden ter plekke van de huidige Grote Baan, Veemarkt en Kleine Voort. Deze toegevoegde paden zijn voor het eerst zichtbaar op de topografische kaart van de linie van de IJssel uit 1783.

Vooral het oostelijke deel van het onderzoeksgebied onderging in de eerste helft van de 17de eeuw aanzienlijke veranderingen, toen in de periode 1615-1629 de oude stad werd voorzien van een aarden omwalling met elf bastions. Deze vernieuwing betekende, dat de oorspronkelijke vestinggordel in oppervlak werd verbreed, hetgeen voor de kaden in het Kamperpoortgebied eveneens wijzigingen inhield. Zij werden deels verlegd en aangepast aan het hoekige verloop van grachten en bastions. De uit het midden van de 17de eeuw daterende kaart in het Stedenboek van J. Blaeu veronderstelt zelfs, dat de jaagpaden langs het Zwarte Water en de Pannekoekendijk na de aanleg van de omwalling waren verdwenen, maar gezien de belangrijke betekenis van deze structuren zal dit wel op een omissie van de tekenaar berusten. Parallel aan de Hoogstraat zou op de kaart van Blaeu in plaats van de weg Mussenhage een waterloop zijn aangelegd. Ook dit gegeven lijkt niet erg betrouwbaar.

Historie en gebouwen

Het Kamperpoortgebied van de 17de en 18de eeuw zal voornamelijk zijn bevolkt door tuinders, veehouders, arbeiders en kleine ondernemers. In deze periode verschenen er echter ook verschillende kleinschalige industrieën en bedrijven, zoals blekerijen, scheepswerven, graan- en houtzaagmolens. Een bekende zaagmolen was gesitueerd aan het Zwarte Water, ter hoogte van de huidige Blaloweg en de Holtenbroekerbrug (gebied Voorst A, buiten het plangebied). Deze molen heette “’t Fortuin” en behoorde tot een complex met huizen en erf. De molen had reeds in 1663 een belangrijke betekenis en is lange tijd in bezit geweest van de weduwe Lucas Roosendaal. Voorts

afb. 41 Links visualisatie van de impast van de nieuwe omwalling op het Kamperpoortgebied, illustratie uit artikel van Egbert Dikken en Herman Kamphuis, www.oudekerstversiering.nl.

afb. 42 Rechts de oostrand van Kamperpoort na aanleg van de nieuwe omwalling van Zwolle, circa 1645, door J. Blaeu (HCO).

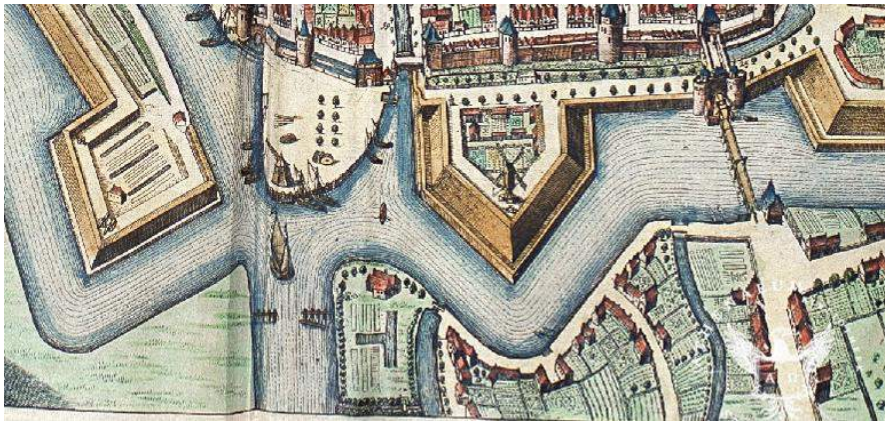

afb. 43 Bedrijvigheid op het water rond het Rodetorenplein en de aansluiting van het Zwarte Water op de Zwolse stadsgracht. Detail kaart Novum ac magnum Theatrum urbium Belgicae Foederatae: kaart nummer 97 tussen pag.181-182: Swolla. Situatie 1649. De situatie rond de Hoogstraat en Mussenhage lijkt hier adequater getekend dan bij de andere 17de-eeuwse kaart, hoewel ook hier de verhoudingen niet helemaal kloppen. Zo is het bouwblok tussen Hoogstraat en Mussenhage te breed getekend.. Opvallend is de vij intensieve bebouwing langs de buitensingels.

bevonden zich in het gebied diverse bedrijven die de stadsmagistratuur liever niet in de stad gevestigd zag. In dit opzicht moet gedacht worden aan smederijen en kalkovens. Aan het oostelijke deel van de Hoogstraat heeft zich in deze periode mogelijk een pottenbakkerij bevonden, eveneens een bedrijvigheid die vanwege de vuurgevaarlijkheid buiten de dichtbebouwde binnenstad werd gehouden. De bewoners van de Kamperpoort waren uitgesloten van verschillende burgerrechten maar tengevolge van de lage grondprijzen was het Kamperpoortgebied toch een populaire vestigingsplaats. Wanneer op 8 november 1795 het aantal inwoners dat Zwolle per stadsdeel bezit wordt vastgesteld, dan telt de Kamperpoort 303 gezinnen met 1221 inwoners (in de binnenstad wonen dan 1759 gezinnen met 7667 inwoners).
Het in 1377 gestichte melaatsengasthuis bestond nog altijd maar kreeg omstreeks 1650 een andere bestemming doordat het een tehuis voor ouden van dagen werd. Het gebouw stond destijds bekend als het “Buitengasthuis”. Op 8 december 1703 zou de kapel tengevolge van een hevige storm instorten waarna de restanten werden afgebroken.

Het is in de 17de eeuw dat de oudst bekende vermelding wordt gemaakt van de huidige naam van de Hoogstraat. Op 5 mei 1639 wordt deze naam voor het eerst vermeld.
Een tweede belangrijke vermelding die dateert uit de 17de eeuw betreft het pand Hofvliet dat nog steeds is gesitueerd op het (nu voormalige) eiland binnen het Zwarte Water, op de noordoosthoek van het Kamperpoortgebied. Het tegenwoordige pand is waarschijnlijk gebouwd in de 18de eeuw. Het betreffende eiland met de langslopende trekvaart is duidelijk te zien op de kaart van Zwolle binnen de in 1652 uitgegeven stedenatlas van Joan Blaeu. Deze cartograaf situeert in de Kamperpoort langs de bestaande wegen verspreid liggende bebouwing. Voorts zijn er moestuinen en weidegrond te zien.

Bewaard gebleven structuren
In de periode van de 17de en 18de eeuw bleven de in de Middeleeuwen ontstane structuren grotendeels intact. Het betreft de structuren, die ook thans nog in het gebied traceerbaar zijn. Langs de oostflank van het onderzoeksgebied herinnert de in de vroege 17de eeuw vernieuwde stadsomwalling aan de belangrijkste historisch-stedebouwkundige ontwikkelingen uit deze periode.
Het stratennet werd aan de zuidzijde van de Hoogstraat, ter plekke van het

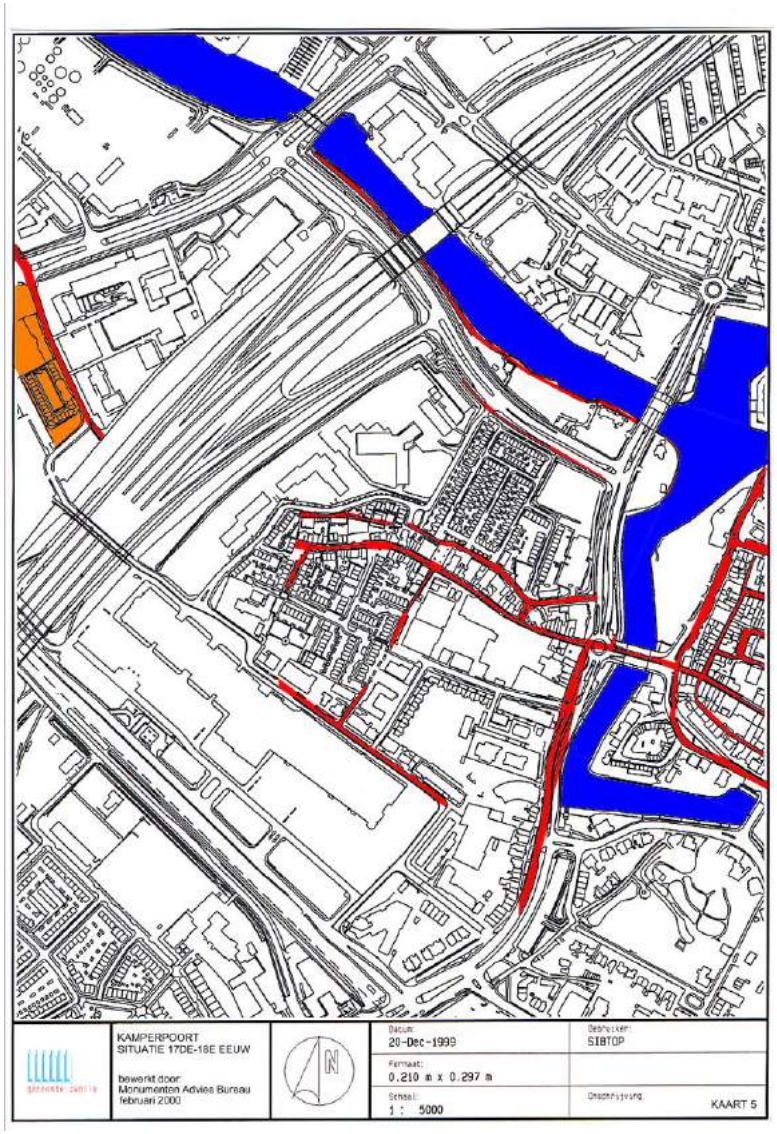

afb. 44 Kaartje met situatie wegenpatroon 17de eeuw; afkomstig uit CHA Kamperpoort, 2001.

tracé van de Grote Baan, uitgebreid met een haaks op deze straat aansluitende weg, die aan de zuidzijde aansluit op een pad, waarin we het verloop van de huidige Veemarkt en de Kleine Voort kunnen herkennen. Deze wegen zijn op de topografische kaart van 1783 ingetekend. Dit geldt in het westelijke deel van het onderzoeksgebied (Voorst A) ook voor de trekvaart tussen Frankhuis en het Zwarte Water .
Van de verkavelingsstructuren uit de 17de en 18de eeuw zijn in het gehele onderzoeksgebied relatief weinig relicten behouden gebleven. Dit geldt echter niet voor de Hoogstraat, waar de thans nog fragmentarisch bewaarde percelering aan weerszijden van de straat in genoemde periode haar vaste vorm heeft gekregen. Hierop wijzen onder meer relicten van 18de-eeuwse bebouwing langs deze straat.

Bewaard gebleven bebouwing
In het gebied Kamperpoort zijn beperkte bovengrondse bouwkundige relicten uit de 17de en 18de eeuw bewaard gebleven. De in de deze periode aanwezige bebouwing concentreerde zich voornamelijk langs de Hoogstraat. Binnen de oudere bebouwing langs de Hoogstraat, de Harm Smeengekade en de Mussenhage zijn fragmenten van 18e-eeuwse bebouwing behouden gebleven, merendeels in de vorm van enkele zij- en achtergevels, wellicht kelders en enige kapconstructies. Ook het huis Hofvliet dateert in kern nog wel uit de 18de eeuw.

afb. 45 en afb. 46 Het monumentale pand op de hoek van de Harm Smeengekade en de Hoogstraat is als logement "De Fristadhouder" gebouwd in 1765. Vanaf 1786 stond het bekend als "De Zeven Provinciën". In de late 19de eeuw werd het in gebruik genomen als marechausseekazerne. Thans bevinden zich appartementen in het gebouw. Op de onderste foto het pand in 1930, tijdens de veemarkt, kort voor de verplaatsing van deze bestemming naar het nieuwe veemarktterrein (HCO, FD017261).

Trekvaart

In 17de eeuw kwam de trekvaart in zwang. Via paarden- of mankracht konden schepen door de vaart worden getrokken, wat in tijden van windstilte de reisduur aanzienlijk verkortte. Er werden niet alleen geheel nieuwe trekvaarten gegraven, maar er ontstonden ook trekvaartenstelsels door jaagpaden (waarop de trekpaarden liepen) langs bestaande wateren aan te leggen. In het noordwesten van Overijssel was zo een groot aantal snelle verbindingen over binnenwater gerealiseerd. Kampen en Zwolle hadden een uitstekende trekvaartverbinding via de Trekvaart of Kamperwetering, de Kerkwetering, de Oude Wetering en het Zwarte Water.
Delen van het jaagpad langs de westzijde van het Zwarte Water zijn nog herkenbaar in het landschap. Ook langs de Riete (of Zandwetering) liep vanaf het Zwarte Water tot aan de Frankhuizerzijl een jaagpad langs de oude trekvaart, die naar het noorden toe omhoekte naar Frankhuis. De Oude trekvaart liep vlak langs de Hasselterdijk in noordelijke richting, waar ze weer aansloot op het Zwarte Water. Een tweede (of later) jaagpad liep ten oosten van Frankhuis direct langs het Zwarte Water.

Het jaagpad langs het Zwarte Water in de omgeving van het Rademakerszijl

Gezicht op Zwolle vanaf de Katerdijk, eind 19d eeuw. Links ligt Hofvliet. De trekvaart is nog aanwezig.

Het Zwarte Water bij Hasselt, eind 18de eeuw, op een tekening van Andries Vermeulen (collectie Stedelijk Museum Zwolle). Langs het water staan rollepalen. Via deze palen werden schepen de bocht omgetrokken.

Kinderarbeid rond 1930 langs het Limburgse Julianakanaal. Het kanaal fungeerde lang als trekvaart.

Prentbriefkaart collectie HCO, PBKRR042)

3.5 Kamperpoort in de 19de eeuw

Groei

In de 19de eeuw maakte het Kamperpoortgebied een krachtige ontwikkeling door. Bij de volkstelling van 1830 woonden in het gebied ca. 1700 inwoners hetgeen 10 % uitmaakte van de totale Zwolse bevolking. Naast kleinschalige bedrijvigheid werd er ook grotere industrie gevestigd. Nog steeds werd een grote rol gespeeld door de diverse zaagmolens. De ontwikkeling kwam niet zozeer tot uitdrukking in een uitbreiding van het stratennet, maar veel meer in een verdere verdichting van de bestaande structuur. Op de in 1832 vervaardigde kaart van Zwolle (Sectie E, genaamd Blalo) is de Hoogstraat grotendeels bebouwd geraakt. Hetzelfde geldt voor de Mussenhage. Het op de Hoogstraat aansluitende gedeelte waar zich het Buitengasthuis bevindt heet hier inmiddels de Gasthuisdijk. In 1824 werd de verbinding met Kampen verhard met het puin dat afkomstig was van het voormalige kasteel van Zweder van Voorst te Westenholte. In 1836 werd de weg uiteindelijk bestraat. In 1819 werd ten zuiden van de Kamperpoort de Willemsvaart aangelegd opdat vanuit de stad een efficiënte verbinding kon worden gerealiseerd met de IJssel. Langs deze vaart ontstonden de Veerallee en de Willemskade met diverse herenhuizen.

Historie en gebouwen

Tot de belangrijkste complexen in deze periode behoorde nog steeds het oude gasthuiscomplex aan de Buitengasthuisstraat. In 1875-1877 werden de oude gasthuisgebouwen afgebroken en vervangen door in neorenaissance-trant uitgevoerde nieuwbouw.
Op het eiland aan de noordoostzijde van de Kamperpoort bevond zich in de 19de eeuw een scheepswerf. Deze heeft onder andere bekend gestaan als de “werf van Van Goor” en was de bekendste scheepswerf van Zwolle. Het eiland werd ook toen nog door een trekvaart gescheiden van het “vaste land” van de Kamperpoort. In 1832 werd op dit eiland nog een blekerij gesitueerd, eigendom van Franciscus Philippus Antonius Heerkens, die op Hofvliet aan het Zwarte Water woonde. Op het terrein van Hofvliet bevond zich tevens de genoemde scheepstimmerwerf.
Zowel op de kaarten van 1832 als van 1858-1861 is zichtbaar dat het begin van de Hoogstraat bij de aansluiting met de huidige Harm Smeengekade voor wat betreft de noordelijke gevelwand doorliep tot aan de brug die de Kamperpoort verbond met de stad. Vanaf 1852 vonden op het terrein van genoemde kade, destijds bekend als de Beestenmarkt, de veemarkten plaats.

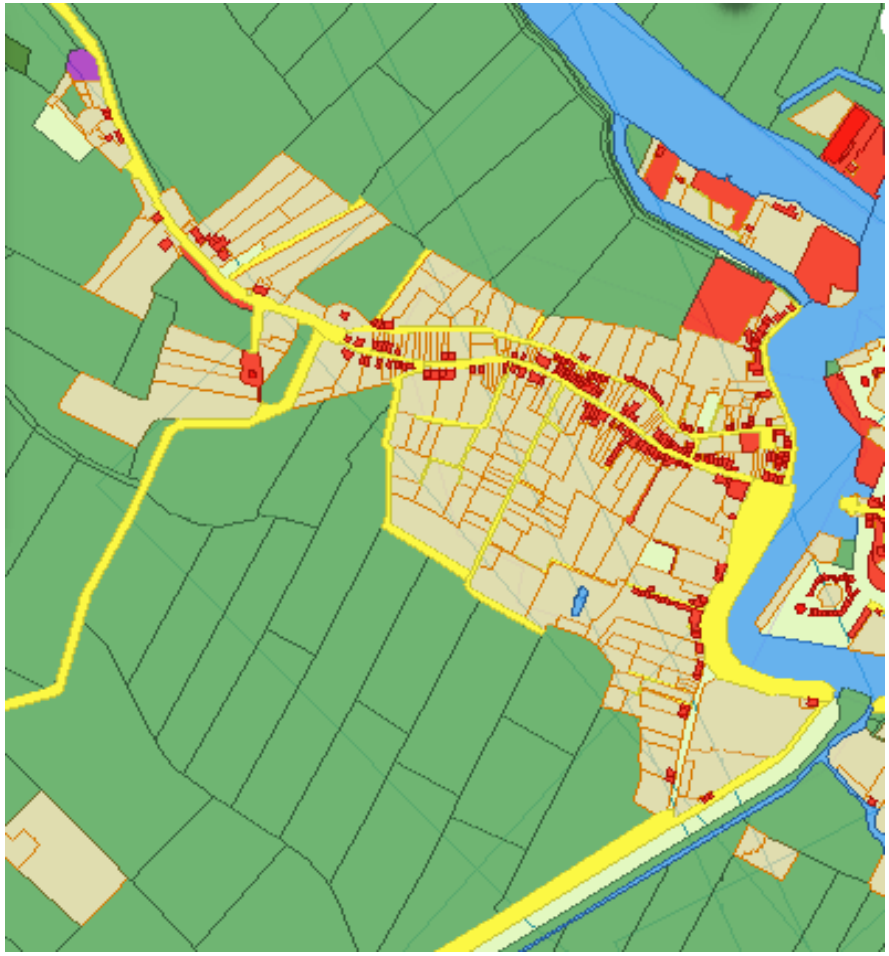

afb. 47 Het projectgebied rond 1830, volgens de kadastrale kaart (bron:watwaswaar.nl).

Het nog steeds bestaande gebouw dat zich hier op de linker hoek van de Hoogstraat (Harm Smeengekade 7) bevindt, herbergde vanaf 1889 tot 1931 een kazerne voor de marechaussee. Voor die tijd was er het gerenommeerde logement “De Zeven Provinciën” gehuisvest. Rondom dit hotel bevonden zich diverse stalhouderijen. Voorts bevond zich hier het eindpunt van de dilligence-diensten naar het westen van het land.
Vanaf het einde van de 19de eeuw warden in de Kamperpoort diverse fabrieken gesticht. Een bekende werkgever was de “Zwolsche Boord Biscuit en Vermicellifabriek”(Helders biscuitfabriek) en de latere zeepfabriek de Fenix. De bedrijven vestigden zich in de lege gebieden ten noorden en zuiden van de Hoogstraat.

Bewaard gebleven structuren
In de periode van de 19de eeuw bleven de in de Middeleeuwen en later tijd ontstane stedebouwkundige structuren grotendeels intact. Het betreft de structuren, die ook thans nog in het gebied traceerbaar zijn.
Van de in de 19de eeuw toegevoegde verkavelingsstructuren zijn in het gehele onderzoeksgebied relicten behouden gebleven, met name binnen de verdichting van de oudere structuren, zoals de Hoogstraat en Mussenhage. Aan de Harm Smeengekade verrezen grote herenhuizen en andere gebouwen, waarvoor deels nieuwe verkavelingen zullen zijn uitgevoerd.

Bewaard gebleven bebouwing
In het projectgebied zijn uit de periode van de 19de eeuw diverse bovengrondse bouwkundige relicten bewaard gebleven, aan de Hoogstraat, de Harm Smeengekade en de Willemskade. Aan de kades stonden de grote herenhuizen, waarvan het merendeel tussen 1850 en 1900 tot stand kwam. Deze merendeels twee bouwlagen tellende bebouwing, afsluitend met schilddaken, is uitgevoerd in verschillende in de tweede helft van de 19de eeuw populaire bouwstijlen. Er zijn gepleisterde en bakstenen varianten te zien van het eenvoudige eclecticisme uit de jaren ’60 en ’70 (Willemskade 10, 11, 12) en panden met een duidelijke neo-renaissancevormgeving (Willemskade 16). Allerhande, soms rijk versierde details als gedecoreerde kroonlijsten, portieken, balkons, dakkapellen en topgevels verlevendigen deze architectuur, die een voorname uitstraling geeft aan de gevelwanden langs de stadsgracht. Een aantal panden is door recente aanpassingen min of meer gewijzigd.

Aan de Hoogstraat vindt men vooral eenvoudige (voormalige) woon/winkelpanden met sobere bakstenen of gepleisterde (lijstgevels). Een

afb. 48 Detail van de kadastrale kaart van 1830 (bron: watwaswaar.nl).

afb. 49 en afb. 50 19de-eeuwse bebouwing (met soms oudere elementen achter de gevel) aan het oostelijke deel van de Hoogstraat. Op de historiche afbeelding uit 1933 tevens een deel van de noordelijke gevelwand van de Hoogstraat, die bij de verbreding van de Pannekoekendijk is gesloopt (HCO, PBKR1772).

enkel 19de-eeuws winkelpuitje herinnert aan de tijd, dat het oostelijke deel van de Hoogstraat zich aan het einde van de 19de eeuw ontwikkelde tot een echte winkelstraat.
Tussen de merendeels tweelaags huizen in het oostelijke deel van de straat, met de korte gevel aan de straat geplaatst, zijn ook kleinschaliger éénlaags huisjes uit deze periode aan te treffen. Deze hebben meestal een dwarsgerichte kap. Hieronder bevinden zich enkele zeer karakteristieke voorbeelden van kleinschalige 19de-eeuwse huizenbouw, zoals het gemeentelijke monument Hoogstraat 88 en het opvallend kleine huisje achter Hoogstraat 34. In een aantal panden waren kleine winkels gevestigd, zoals nog is af te lezen aan de eenvoudige winkelpuien van de reeks panden Hoogstraat 8-20. Naar het westen toe wordt de oudere bebouwing van de Hoogstraat – voor zover nog intact – steeds bescheidener van schaal. De éénlaags woningen gaan hier overheersen, al zijn vele woningen inmiddels met een verdieping verhoogd. De nog resterende 19de-eeuwse bebouwing aan de Mussenhage is behoudens het kleine huisje achter Hoogstraat 34 sterk gewijzigd. Hier en daar treft men nog tot bedrijfsruimte of schuur verbouwde woningrestanten aan of gemoderniseerde achterbouwen van de bebouwing aan de Hoogstraat.

Van de industriële bebouwing uit de 19de eeuw resteert nagenoeg niets, behoudens een sterk verbouwde werkplaats in de Hoogstraat.

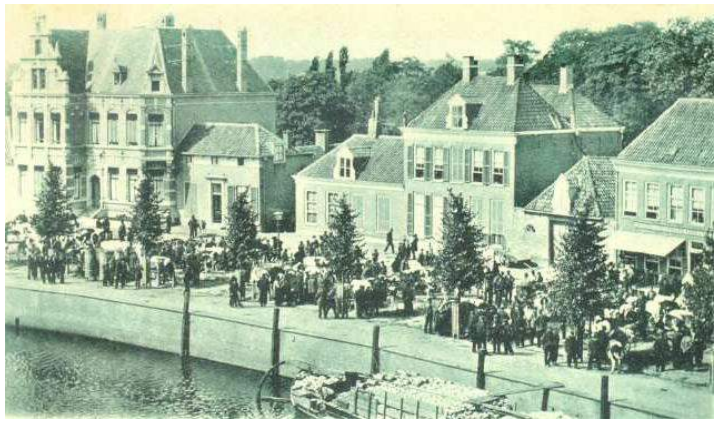

afb. 51 en afb. 52 De Harm Smeengekade rond 1890 (HCO, FD005420) en 1900 (HCO, PBKR1746), met het grote herenhuis van burgemeester A.J. Vos de Wael (oorspronkelijk uit 1804, later in de 19de eeuw in neorenaissancestijl met trapgevel gemoderniseerd), Het grote huis links op de bovenste foto is van mr P.J.G. van Diggel. De kleine huizen naast het Vos de Waelpand maakten na 1930 deel uit van het Onze Lieve Vrouwepension, later de Theodora Vos de Waelstichting en Nieuwe Haven. Het hoge huis in het midden van de onderste foto was van 1889 tot 1895 de woning van H. Löhnis, directeur van de beenzwart- en kunstmestfabriek Krol & Co. Dit deel van de Harm Smeengekade is naderhand volledig nieuw ingevuld. Op de kade is de beestenmarkt in volle gang.

Hofvliet

Tot 1972 stond het huis Hofvliet (Katerdijk 1) op een eiland. In dat jaar is de Hofvlietbrug geopend, als een onderdeel van de nieuwe ringweg rond het centrum. Tegelijk is het water ten zuiden van het eiland Hofvliet (het Smalle Gat) gedempt. De naam Hofvliet komt pas in 1748 voor het eerst voor, maar al in 1598 wordt het eiland zelf genoemd. Men sprak toen van de Schuttengaerden, een ligplaats van schuiten pal tegenover het economisch voor Zwolle zo belangrijke Rodetorenplein waar de stadskraan stond. Op Hofvliet zou een muntsmelterij gevestigd zijn geweest.
Als in 1748 over het huis Hofvliet wordt gesproken omvat dit een 'welgelegen' huis en hof, met een scheepstimmerwerf, huurhuisjes met hofgrond en schuur. Het gaat dan om een deftig huis uit de vroege 18de eeuw, met twee bouwlagen en een schilddak. De verdieping zal voor opslag zijn gebruikt en beneden waren dan representatieve ruimtes. In de loop van de tijd kende het huis (en het eiland) diverse eigenaars. Achtereenvolgens waren dit onder meer de oud-burgemeester van Kampen Erasmus van Romondt, het Zwolse patriciërsgeslacht Heerkens en, vanaf 1896, Petrus van Loo die ook de wasdoek- en vloerzeilfabriek 'De Vogel van Calcar' bezat. Het huis was door twee kleine bruggen over het Smalle Gat verbonden met de Katerdijk. Uit de kadastrale kaarten blijkt dat Hofvliet al in 1832 een eenheid vormde met het pand ernaast (Katerdijk 3), dat oorspronkelijk een bedrijfsbestemming moet hebben gehad. Al in de vroege 20ste eeuw zijn beide bouwdelen van elkaar gescheiden, waarna nr. 3 diverse wijzigingen onderging. Hofvliet zelf dankt zijn tegenwoordige verschijningsvorm vooral aan verbouwingen in de late 19de eeuw en rond 1925. Uit laatstgenoemde periode dateert de huidige entreepartij waar zich een zandstenen gevelsteen met het jaartal 1546 bevindt. Het huis is een gemeentelijk monument.

Hofvliet in april 2010 en op een luchtfoto uit 1939 (Oud Zwolle vanuit de lucht)

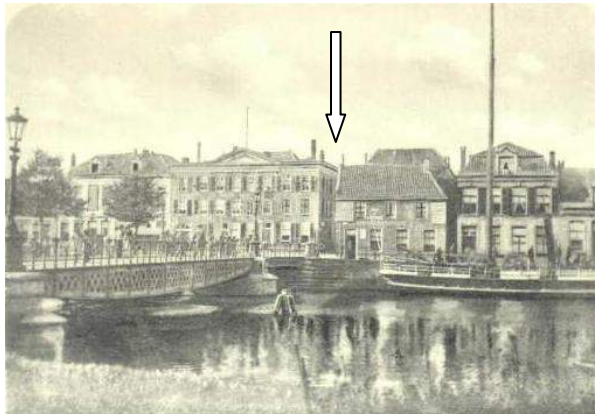

afb. 53 De Harm Smeengekade met beestenmarkt, circa 1900, gezien vanaf de overzijde van de stadsgracht. De entree tot de Hoogstraat (pijl) wordt vanaf dit blikpunt afgeschermd door de naar voren springende bebouwing op de noordelijke kop van de Hoogstraat (HCO, PBKR1745).

afb. 54 Topografisch Militaire kaart 1890, krt.304 (bron: watwaswaar.nl). De Hoogstraat heeft een vrijwel aaneengesloten bebouwing gekregen. De spoorweg naar Kampen is aangelegd. Het gebied heeft verder nog een landelijk karakter met akkertjes en moestuinen achter de woningen en weilanden in de periferie.

afb. 55 Straatbeeld Mussenhage met 19de-eeuwse en in kern oudere woningen (HCO DIA08110-C002), gefotografeerd omstreeks 1925.

afb. 56 Verdwenen industrie: Koninklijke Nederlandse Viltzeil-, Was- en Leerdoekfabriel De Vogel van Calcar NV Vocaleum aan de Hoogstraat/Achterom, rond 1955 (KLM Aerocarto, coll. HCO PBKR0011). Rechts boven nog net een hoekje van de Vogelbuurt, rechts beneden de Hoogstraat.

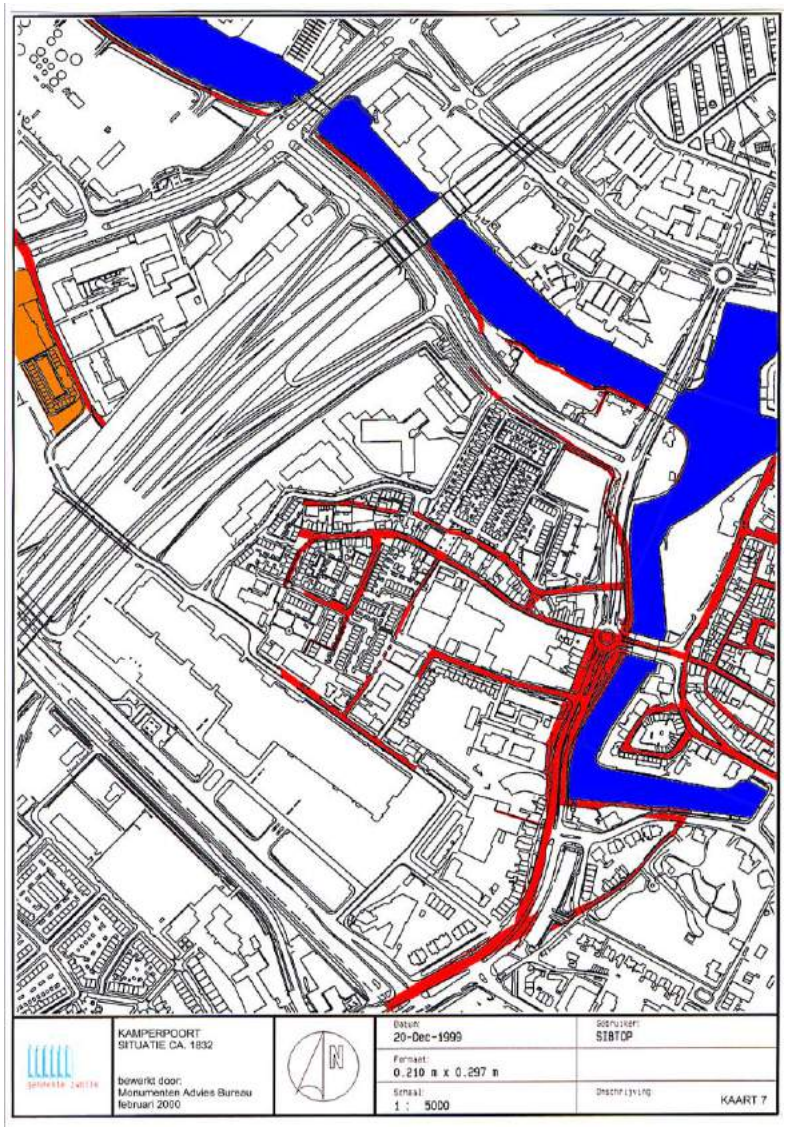

afb. 57 Kaartje met situatie wegenpatroon in de eerste helft van de 19de eeuw; afkomstig uit CHA Kamperpoort, 2001.

3.6 Kamperpoort in de eerste helft van de 20ste eeuw

Verdere verstedelijking

Gedurende de 20ste eeuw werd de Kamperpoort verder ontwikkeld tot een uitgestrekt stadsgebied, waarin nieuwe woonwijken alsmede bedrijventerreinen een plaats vonden. Rond 1900 werden vanuit de Hoogstraat diverse woningen gerealiseerd ten behoeve van de huisvesting van arbeiders. Speculatie en huisjesmelkerij waren ook in dit gebied niet ongewoon. Langzamerhand zou het oorspronkelijke landelijke karakter van de Kamperpoort steeds meer tot het verleden behoren. Uiteindelijk resulteerde een en ander in een aanzienlijke uitbreiding van de stedebouwkundige structuur, waarvan de kleine vogelbuurt één der voornaamste was. Deze wijk, aangelegd tussen de Katerdijk en Mussenhage kreeg een eenvoudig stratenplan, bestaande uit een drietal parallel verlopende straatjes tussen Katerdijk en Mussenhage, dat later tot pleinvormige ruimte werd verbreed en voortaan Nachtegaalplein werd genoemd. Een woningbouwcomplex aan de Lijnbaan en Kleine Voort borduurde wat betreft de structuur deels op oudere patronen voort. Beide complexen zijn inmiddels gesloopt.

Kort na 1900 werden grote wijzigingen uitgevoerd in het zuidoostelijke deel van het onderzoeksgebied. Hier werd omstreeks 1905 de Emmastraat geprojecteerd, die komende vanaf de met villa's bebouwde Willemskade, was bestemd voor de bouw van grote herenhuizen. Vanaf begin jaren '30 gaf de straat toegang tot het nieuw aangelegde rechthoekige Veemarktterrein.

Omstreeks 1935-1940 werd door het gebied de Rijksweg A28 aangelegd, waartoe het tracé Hoogstraat-Buitengasthuisstraat werd doorsneden door een nieuwe, dominant aanwezige structuur. Aanvankelijk werd de straat door een eenvoudig betonnen viaduct onder de rijksweg doorgeleid. Bij de bouw van het viaduct moesten diverse woningen aan de Hoogstraat worden gesloopt.

Historie en gebouwen

In de periode 1905-1907 werden aan de westzijde van de Willemskade diverse herenhuizenblokken gebouwd, die werden uitgevoerd met Jugendstilkenmerken (architecten G.B. Broekema en G.G. Post). In de Emmastraat ontstonden in deze periode vergelijkbare panden. Bovendien werd hier in 1906 aan de noordzijde van de straat een Industrie- en Huishoudschool gebouwd voor meisjes: de Emmaschool, die in de late 20ste eeuw weer werd afgebroken.

afb. 58 en afb. 59 Het projectgebied op de Topografisch Militaire kaarten van 1917 en 1933. Op de rechter afbeeldingen zijn de Vogelbuurt en het Veemarktterrein als nieuwe onderdelen te zien (bron: watwaswaar.nl).

afb. 60 en afb. 61 Het projectgebied op de Topografische kaarten van 1954 en 1988. Het Veemarkt en slachthuisterrein is verder uitgebreid op het linker kaartje. De rijksweg A 28 doorkruist het Kamperpoortgebied. Op het kaartje rechts is deze we inmiddels verbreedt tot van nieuwe afritten voorzien ter hoogte van de Katerdijk. Deze is samen met de Pannekoekendijk opgewaardeerd tot onderdeel van de hoofdinfrastructuur van Zwolle. Verder is op de situatie van 1988 de grootschalige bedrijfsbebouwing langs de noordwestrand van de Kamperpoort te zien (onder andere Wehkamp) en het grootschalig vernieuwde complex de Nieuwe Haven aan de Harm Smeengekade (bron: watwaswaar.nl)..

In februari 1928 werd de woningstichting “Volkswelzijn” opgericht, waarvan het eerste project bestond uit het doen bouwen van 101 woningen in de wijk Kamperpoort, op een terrein tussen de Katerdijk en Mussenhage. Het was de bedoeling dat hier sociale woningbouw werd gerealiseerd ten behoeve van de minst draagkrachtigen, veelal afkomstig uit onbewoonbaar verklaarde woningen in de stad. De door “Volkswelzijn” te bouwen woningen waren in 1930 voltooid. Het ontwerp werd geleverd door de architect G.Th. Ruberg. In de Vogelbuurt vonden velen een betere woonplek en een kleine tuin. Onder hen bevonden zich diverse arbeiders van de in de Kamperpoort gevestigde bedrijven. Behalve in de vogelwijk werd ook sociale woningbouw gerealiseerd ten zuiden van de Hoogstraat (jaren 1930): bij de Lijnbaan en de Kleine Voort. Het betreft ook hier een aantal gelijktijdig gebouwde woningen. Deze werden ontworpen door de bekende architect L. Krook die ook verantwoordelijk is voor diverse andere gebouwen in Zwolle. Aan de Lijnbaan 103 bouwde hij in 1930 een openbare lagere school (School XII, vanaf 1957 Elbertsschool, later gewijzigde functie).
Een tweede schoolgebouw in de Kamperpoort werd gebouwd aan de Grote Baan 43. Het betreft hier de katholieke St.-Antoniusschool uit 1931-1932, naar ontwerp van architect H.J. Voogden. Ook deze school heeft tegenwoordig een andere functie. De woningbouwcomplexen uit het Interbellum zijn inmiddels gesloopt en gedeeltelijk vervangen door nieuwbouw. Het terreiin van de Vogelbuurt ligt thans braak.
Een belangrijk initiatief in verband met de ontwikkeling van de Kamperpoort was de bouw van het veemarktcomplex in 1931 waardoor de tot dan toe in gebruik zijnde locatie aan de Beestenmarkt werd verlaten. De nieuwe locatie aan de Veemarkt zou vooral bepaald gaan worden door een groot aantal gebouwen (waaronder een gemeentelijk abattoir, 1934), naar ontwerp van architect J.G. Wiebenga. Zijn voorganger, gemeente-architect L. Krook, had ook reeds enige gebouwen op het terrein gerealiseerd. Voorheen werd dit gebied vooral gekenmerkt door een tamelijk landelijk karakter met diverse moestuinen. Veel van de gebouwen zijn in het laatste kwart van de 20ste eeuw weer afgebroken en vervangen door de huidige IJsselhallen.
Aan de Veemarkt bevinden zich tot op de huidige dag nog diverse uit de jaren 1930 daterende horecagelegenheden die werden gerealiseerd in verband met de veemarktactiviteiten, waaronder enkele hotels. Een voorbeeld is het aan de nrs. 24-26 gelegen Hotel Derboven dat door architect Krook werd gebouwd (1931). Voorts staat aan de Veemarkt 10 het voormalige laboratorium voor de Stichting Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren in Overijssel. Dit uit 1948 daterende gebouw werd ontworpen door het Zwolse Bureau Vriens.

afb. 62 en afb. 63 De Vogelbuurt in 1935, gezien vanaf de Katerdijk richting Merelstraat (HCO, FD021698) en het buurtje tijdens de sloop in 2009 (foto coll. Buurtmuseum Kamperpoort).

afb. 64, afb. 65 en afb. 66 Links de Vogelbuurt in 2000, rechts de gesloopte woningen aan de Grote Baan, in 2000 (foto’s MAB).

Het in 1877-1879 vernieuwde Buitengasthuis werd vanaf 1926 geleidelijkaan wederom vervangen door nieuwbouw. Daartoe werd in 1926 een eerste steen gelegd.
Aan de Harm Smeengekade werd omstreeks de jaren 1930 ter plekke van een forse villa het zorginstellingscomplex van de O.L.Vrouwestichting gebouwd. Dit bejaardenhuis (tegenwoordig genaamd “De Nieuwe Haven”) kreeg een forse kapel en zou in de periode na de Tweede Wereldoorlog worden voorzien van een nieuw hoofdgebouw.
De toenemende industriële betekenis van de Kamperpoort blijkt uit de aanwezigheid van diverse bekende bedrijven. Om enkele namen te noemen: de N.V. Zwolsche Biscuitsfabriek v/h E. Helder & Co, de vloerzeilfabriek van de firma Van Calcar en Co (gevestigd aan de toenmalige Achterom). Laatstgenoemd bedrijf is waarschijnlijk hetzelfde als wat later genoemd wordt: de wasdoek en linoleumfabriek Van de Vogel en Van Calcar (V.O.C.A.). Een ander belangrijk bedrijf was de chemische fabriek onder de naam “De Fenix” (zeep- en wasmiddelenfabriek). De inmiddels in functie gewijzigde en herhaaldelijk vernieuwde gebouwen hiervan, uit omstreeks 1950 en later, waren tot voor kort nog te vinden tussen de Hoogstraat en de Lijnbaan. De terreinen maakten vroeger deel uit van de hierboven genoemde biscuitsfabriek. Nu wordt dit terrain herontwikkeld.

Bewaard gebleven structuren
Temidden van de oudere stedebouwkundige structuren werd een aantal elementen toegevoegd, die ook thans nog als bijzonder kenmerkend voor de ontwikkeling van de Kamperpoort kunnen worden beschouwd. Het betreft ten eerste de kleine villabuurt in de zuidoosthoek van de Kamperpoort, waar de Willemskade en de nieuw aangelegde Emmastraat (opnieuw) werden ingericht en verder het uitgestrekte terrein van de Veemarkt met horecavoorzieningen. De woningbouwcomplexen uit de jaren ’20 en ’30 zijn op een enkel huizenblok na volledig verdwenen.

afb. 67 Hoofdingang Veemarktterrein in 1934 (HCO PBKR3900).

afb. 68 De Veemarkt in 1931, kort na de opening in datzelfde jaar op 1 mei (HCO PBKR3895). Op de achtergrond de horecabedrijven langs de oostzijde van het terrein.

afb. 69 en afb. 70 De dienstgebouwen van de Zwolse Veemarkt, met op de achtergrond de toren van het abattoir in 1973 (HCO FD014950) en Veemarkt met grote hal in 1973 (HCO FD014967).

afb. 71 Het gebouw van de gezondheidsdienst voor dieren, gefotografeerd in 1973 (HCO FD015017).

Bewaard gebleven bebouwing

Tot de belangrijkste gebouwen uit de periode van de eerste helft van de 20ste eeuw behoort de deels monumentale herenhuisbebouwing aan de Willemskade en de Emmastraat. Deze voorname bebouwing draagt de schilderachtige kenmerken van de in de vroege 20ste eeuw populaire overgangsstijlen, die deels hun vormentaal ontlenen aan de 19de-eeuwse neo-stijlen, deels ook zijn verlevendigd met elementen uit de Jugendstil en de Chaletstijl. Karakteristiek is de toepassing van gekleurde baksteen in topgevelvelden en speklagen, de vele erkers, balkons, torenachtige dakhuizen en versierde dakkapellen. De tuinen worden in veel gevallen nog afgesloten door historische hekwerken. Veel van deze voorname huizen verkeren nog in een vrij gave staat.

Binnen de Hoogstraatstructuur werden in de eerste helft van de 20ste eeuw hier en daar nieuwe woningen gerealiseerd, veelal in zeer eenvoudige traditionele trant. Ook hiervan bleven enkele, meest gewijzigde, voorbeelden bewaard.

Voorts vindt men binnen de wijk een tweetal karakteristieke schoolgebouwen uit het begin van de jaren ’30, uitgevoerd in zakelijke trant (St. Antoniusschool aan de Grotebaan en de Elbertsschool aan de Lijnbaan). Uit dezelfde bouwtijd dateert de oorspronkelijk als horecagelegenheden opgezette bebouwing langs de Veemarkt, temidden waarvan zich nog een enkel als waardevol te bestempelen object bevindt. Ook is hier nog een uit de jaren ’30 daterende veeschuur aanwezig. Van het zeer monumentale veemarktcomplex van de architecten Krook en Wiebenga is niets behouden gebleven.

In de omgeving van de Katerdijk vindt men op het terrein van Hofvliet een klein complex gebouwen uit het begin van de 20ste eeuw, waaronder een in gave staat verkerende tuinmanswoning uit 1916, ontwerp van architect P. van Loo.

Van het complex van het Onze Lieve Vrouwe Pension bleven enkele bouwdelen met de kleine kapel uit de jaren ’30 bewaard.

afb. 72 en afb. 73 De Emmastraat omstreeks 1907-1910, kort na de bouw van de Industrie- en Huishoudschool (rechter foto, rechts op de linker foto) en de herenhuizen aan de zuidzijde van de straat (coll. HCO PBKR0886 en PBKR0883). Op de achtergrond het nog landelijke gebied, waar later het Veemarktterrein zou worden aangelegd.

afb. 74 en afb. 75 Het complex van het vroegere Onze Lieve Vrouwepension aan de Harm Smeengekade (destijds Oude Beestenmarkt). Links het inmiddels gesloopte hoofgebouw uit 1932 (HCOPBKR1762), rechts de bewaard gebleven Theodorakapel in 2011.Tegenwoordig maken de uit de jaren ‘30 resterende gebouwen deel uit de Nieuwe Haven. De hoogbouw dateert uit 1972.

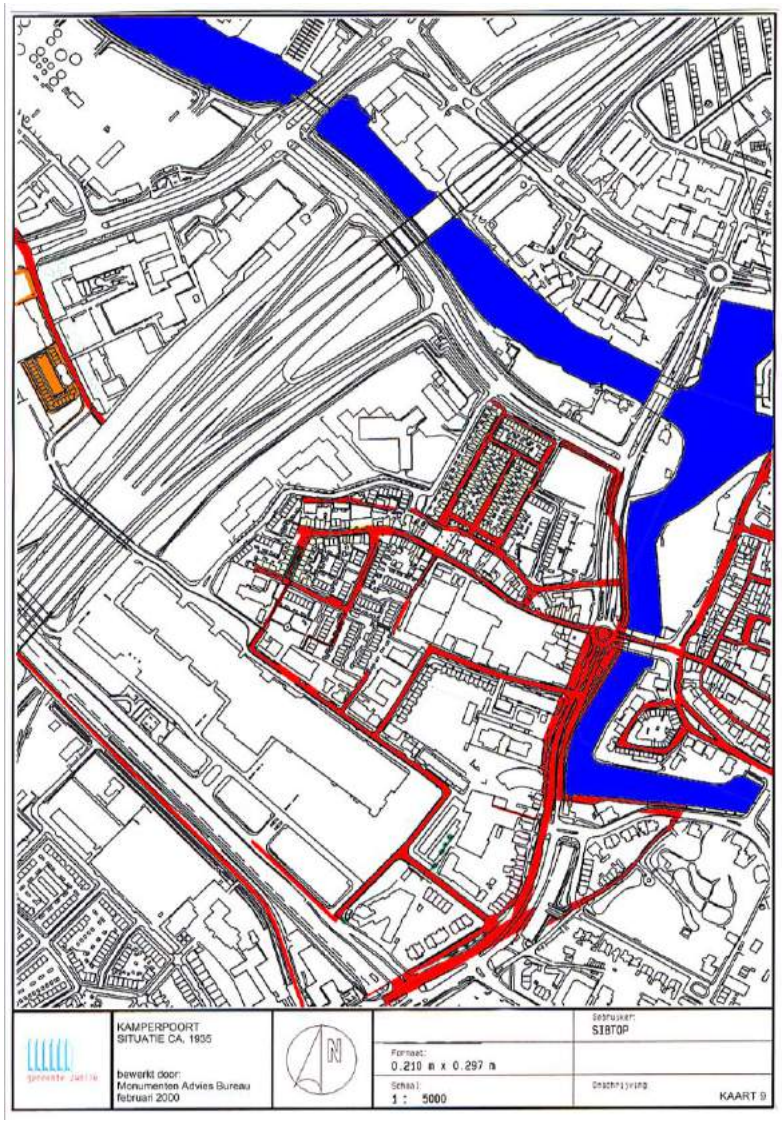

afb. 76 Kaartje met situatie wegenpatroon rond het midden van de 20ste eeuw; afkomstig uit CHA Kamperpoort, 2001.

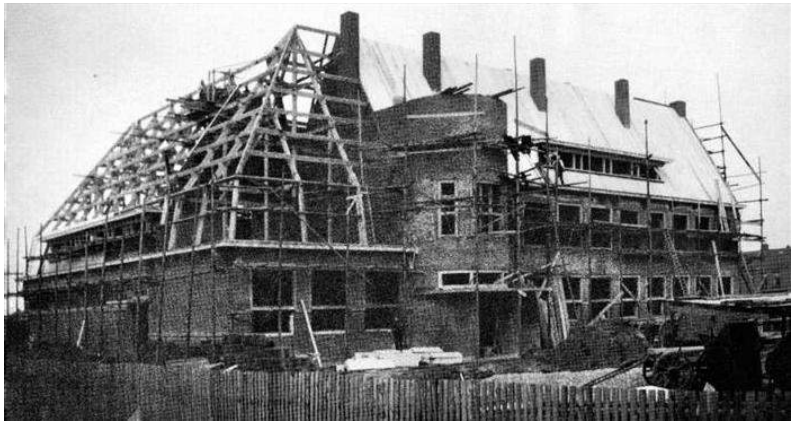

afb. 77 De Elbertschool aan de Lijnbaan in aanbouw, 1930 (coll. NAI, Rotterdam).

afb. 78 De St.Antoniusschool aan de Grote Baan, 2011

3.7 Kamperpoort vanaf het midden van de 20ste eeuw

Nieuwe infrastructuur en saneringen

Tot de tweede Wereldoorlog was Assendorp de belangrijkste uitbreiding van Zwolle geweest. Na WOII werd ingezet op een meer omvattend uitbreidingsplan. De bekende architect-stedenbouwkundige W.M. Dudok werd gevraagd om een plan voor Zwolle te ontwerpen. In de jaren 1948-1953 maakte hij een structuurplan, waarin onder andere een stadsuitbreiding was voorzien aan de zuidzijde van de spoorbaan. Voor Kamperpoort werd voorzien in een verdere uitbreiding van de industriële bedrijvigheid aan weerszijden van de A28 en dus een uitbreiding van het industriegebied Voorst.
Het gemeentebestuur vond het algehele plan echter niet realistisch en te ambitieus. Dudoks plan werd terzijde geschoven en prof. S.J. van Embden werd ingehuurd als stedenbouwkundige. Deze presenteerde zijn ontwerp in 1955. Ondertussen was in augustus 1949 al wel een gewijzigd Plan van Uitbreiding Assendorp vastgesteld. In beide plannen werd voorzien in een uitbreiding van het industriegebied tussen Zwarte Water en de Voorsterweg. In het Structuurplan van 1972 werden de plannen ontvouwd voor de verdere uitbouw van de stad Zwolle in zuidelijke richting.

In de periode vanaf ca. 1950 onderging de Kamperpoort een groot aantal ingrijpende veranderingen, het geen deels ten koste ging van de in het gebied aanwezige historische structuren. Zo werd een forse verbreding gerealiseerd van de reeds voor de Tweede Wereldoorlog aangelegde rijksweg A28. Het eerder gebouwde viaduct bij de Hoogstraat kwam te vervallen, omdat een aanzienlijk gedeelte van deze straat na sloop van de nog aanwezige bebouwing werd geamoveerd. Het lokale verkeer richting de Voorst zou voortaan via de Veemarkt door een nieuw viaduct worden geleid. In de periode 1965-1970 vond de nieuwbouw plaats van de Kamperpoortbrug waardoor een moderne verbinding werd gerealiseerd tussen Kamperpoort en binnenstad. De bebouwing aan de noordzijde van de Hoogstraat die eertijds aansloot op de oude brug werd in 1970 gesloopt. De voormalige Beestenmarkt (nu Harm Smeengekade) ging vanaf dat moment ongehinderd over in de Pannekoekendijk. Deze kreeg na het dempen van de trekvaart langs de Katerdijk een nieuwe verbinding in noordelijke richting, waar de weg aansluiting vindt op de Burgemeester Roelenweg en Schuttevaerkade. De oude Katerdijk werd door de demping van de vaart aanzienlijk verbreed. Ten behoeve van de verbreding en aanleg van de diverse hoofdwegen werden over het Zwarte Water bruggen gerealiseerd.

afb. 79 en afb. 80 Links detail structuurplankaart "Uitbreidingsplan in hoofdzaken voor de gemeente Zwolle" van Dudok, 1949 (uit: *S.J. van Embden*, Rotterdam 1996, p. 196). Rechts detail van de Structuurschets voor Zwolle door ir. S.J. van Embden, voltooid in 1954 (uit: *S.J. van Embden*, Rotterdam 1996, p. 197).

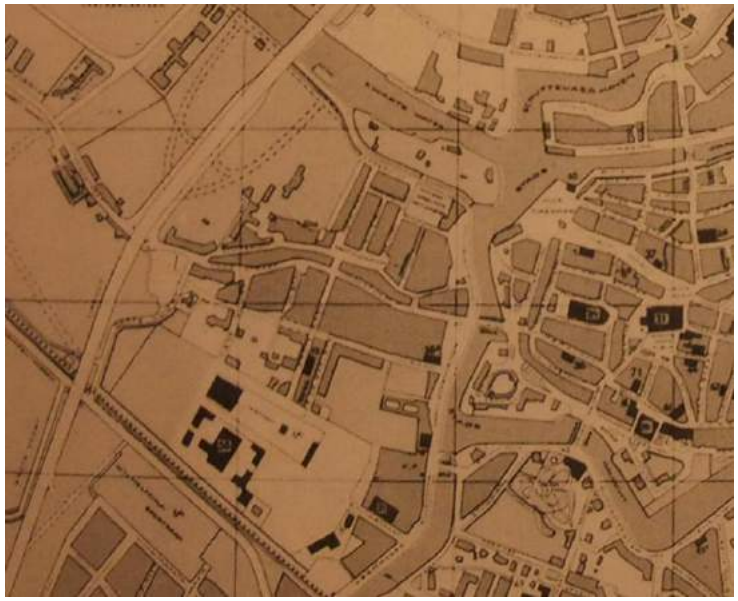

afb. 81 Detail plattegrond van Zwolle uit 1954, met de verbrede A28 en geplande afritten richting Katerdijk (coll. HCO).

Nadat in 1960-1964 het Zwolle-IJsselkanaal was aangelegd, waardoor een betere verbinding werd gerealiseerd tussen de IJssel en het Zwarte Water, verloor de Willemsvaart zijn betekenis en werd deze in 1965-1966 voor wat betreft het noordoostelijke gedeelte (bij de Willemskade) gedempt. Het Zwolle-IJsselkanaal zorgde voor een betere ontsluiting van de industriegebieden “De Gasthuislanden” en “Voorst” die steeds meer gekenmerkt gingen worden door moderne industrieterreinen. Binnen het projectgebied vestigden zich tegen de A28 enkele grootschalige bedrijven, waaronder Wehkamp. Het postorderbedrijf bevindt zich ter plekke van de vroegere vloerzeilfabriek van Vogel van Calcar (tegenwoordige Meeuwenlaan).
Vanaf 1971 werden de oude veemarkthallen vervangen door de huidige IJsselhallen. De laatste vernieuwingen van het complex vonden plaats in de jaren 1990 (architect Kees Tak, het kantoorgebouw is van Van Strien). Het gemeentelijke abattoir verdween. Tegenwoordig worden worden de IJsselhallen gebruikt voor tal van manifestaties, beurzen en tentoonstellingen.

Voorts vonden binnen de oude woonwijken in de Kamperpoort ingrijpende saneringen plaats waarbij een groot aantal oude woningen werd gerenoveerd en nieuwe woningen werden gerealiseerd, onder andere in de omgeving van de Hoogstraat, de Meeuwenlaan, Mussenhage, Burg. Vos de Waelstraat en de Kleine Baan. Het woningcomplex aan het eind van de Hoogstraat, nabij de aansluiting op de Meeuwenlaan, werd in 1981 gebouwd in opdracht van de Woningcorporatie SAVO.
Ook temidden van de oude bebouwing aan de Willemskade, Harm Smeengekade en de Pannekoekendijk verrezen met name in het laatste kwart van de 20ste eeuw grote nieuwe complexen met kantoor-, winkel- en zorgfuncties.
In de afgelopen jaren volgden nieuwe ingrepen: de Vogelbuurt is gesloopt, evenals een deel van de bedrijfsbebouwing tussen de Hoogstraat en de Lijnbaan. Op dit moment vinden in dit gebied volop nieuwe bouwwerkzaamheden plaats.

afb. 82 en afb. 83 Boven het braakliggende terrein na de sloop van de Vogelbuurt en beneden de nieuwe bebouwing op het Veemarktterrein, anno 2011.

4 CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT

4.1 Cultuurhistorische waarden: algemene omschrijving

Rijke historie
Kamperpoort is een wijk met een rijke historie. Verschillende fasen uit de boeiende ontwikkelingsgeschiedenis zijn nog aan allerlei structuren en in de bebouwing afleesbaar, hoewel veel sporen, ook uit het recente verleden, in de laatste jaren zijn uitgewist.
Het projectgebied heeft historische betekenis vanwege de complexe en gelaagde ontwikkelingsgeschiedenis, die nauw verbonden is met die van de stad Zwolle en het Zwarte Water, waarvan het begin binnen het gebied is gelegen.

Die historische gelaagdheid is bijzonder. Ze vertelt het verhaal van de vroegere voorstad, die in de middeleeuwen tot ontwikkeling kwam langs de Hoogstraat, de zeer oude hoog gelegen uitvalsweg van Zwolle richting Kampen, maar ook van het ontstaan van de representatieve singel- en kadebebouwing en de aanleg van de Emmastraat met zijn monumentale herenhuizen. Deze aspecten zijn kenmerken van de expansie van de stad Zwolle in de 19de en vroege 20ste eeuw, toen de stad op steeds grotere schaal buiten de stadswallen trad. Van de vroegere industriële bedrijvigheid is in Kamperpoort niets vermeldenswaards behouden gebleven. Wel leeft de geschiedenis van de vermaarde Zwolse veemarkt nog in het zuidelijke deel van het gebied. Hier bevinden zich nog enkele voormalige horecagelegenheden langs het vroegere veemarktterrein, een oude veestalling, het vroegere laboratorium van de Provinciale gezondheidsdienst voor Dieren en het kantoorgebouw van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV). Herinneringen aan de tijd, dat Zwolle de spil vormde in de veehandel in oostelijk Nederland.
De stadsontwikkeling van het interbellum was tot voor kort te volgen in de tuindorpachtige Vogelbuurt en het buurtje tussen Veemarkt en Hoogstraat. De meeste woningen zijn hier echter gesloopt.

Kamperpoort: wijk met eigen karakter
Van die lange en rijke historie zijn allerlei relicten en structuren behouden gebleven: naast elkaar in duidelijk te onderscheiden ensembles, maar ook nauw met elkaar verweven, doordat oudere structuren binnen nieuwe ontwikkelingen werden ingepast. Voor een deel is de historische component door de vele recente ontwikkelingen en sloop gefragmenteerd geraakt.
Toch behield Kamperpoort zijn eigen karakter: een caleidoscoop van de ontwikkelingen, die in de loop der eeuwen vlak buiten het centrum van Zwolle plaats hebben gevonden. De belangrijke cultuurhistorische aspecten worden in het onderstaande nader geduid en gewaardeerd.

4.2 Historische ruimtelijke structuren

Het projectgebied heeft historische betekenis vanwege de complexe ontwikkelingsgeschiedenis, waarvan de oudste zichtbare fasen dateren uit de late middeleeuwen. Grootschalige ruimtelijke ingrepen in de 17de eeuw en vooral de 20ste eeuw hebben het gebied gevormd tot het huidige stadsgebied.

Bij de waardenbepaling van de historische structuren betreft het die aanwezige c.q. zichtbare en nog goed herkenbare structuren, die kenmerkend zijn voor de perioden waarin ze zijn ontstaan, dan wel voor een specifieke ontwikkeling binnen de wijk (functie).

In de situering van het Zwarte Water, een onderdeel van een gecompliceerd weteringensysteem in de lager gelegen delen van de regio wordt verwezen naar de vorming van het landschap, dat zijn vastere contouren kreeg met de bedijkingen in de middeleeuwen. De rivier werd getemd, gedwongen binnen het systeem van dijken, maar was van tijd tot tijd nog steeds niet zonder gevaren. De historische ruimtelijke structuur wordt dan ook in hoofdzaak bepaald door het systeem van rivierloop met begeleidende bedijkingen en hogere zandruggen (waarop de Hoogstraat tot ontwikkeling kwam).

Deze **historische gelaagdheid** uit zich onder meer in de aanwezigheid van interessante ruimtelijke structuren en ensembles met cultuurhistorische waarde. Tezamen vertellen deze ensembles het verhaal van Kamperpoort:

1. **Zwarte Water**
   De loop van **het Zwarte Water**, vastgelegd door de bedijking in de middeleeuwen. Het lange, loom slingerende waterlint met de daarlangs opgeworpen dijken en kaden verbindt de stad Zwolle, waar het Zwarte Water ontstaat, met het buitengebied en uiteindelijk de nationale en internationale wateren. In de door mensenhand opgeworpen **dijken** weerspiegelt zich de strijd tegen het water. Aan deze structuur zijn in de loop der tijd allerlei elementen toegevoegd ter

verbetering van de infrastructuur en om de handel en bedrijvigheid rond Zwolle te ondersteunen. In de 17de eeuw ontstond langs de vaarten, weteringen en rivieren (waar dat mogelijk was) een uitgebreid **jaagpadensysteem**, dat voor het eerst voor zekere en regelmatige trekvaartverbindingen zorgde in het gebied. Van de jaagpaden langs het Zwarte Water zijn fragmenten behouden gebleven, binnen het projectgebied echter heel fragmentarisch. Langs het Zwarte Water zijn de locaties, herinnerend aan vroegere industriële activiteiten of lokaties van belang, zoals de structuren bij Hofvliet.

2. **Hoogstraat-Mussenhage, historisch lint**

Uit de middeleeuwse periode resteren als meest herkenbare elementen: het licht curvende tracé van de **Hoogstraat** (in feite op de smalle zandrug en dijk), gekenmerkt door een geringe straatbreedte en een intiem straatbeeld, dat in de lengterichting telkens langs een vloeiende kromme door bebouwing wordt afgesloten; de noordelijk van de Hoogstraat gelegen achterstraatstructuur (o.m. Mussenhage) en de korte verbinding van deze wegen in het oostelijke deel van het onderzoeksgebied (het Zijltje);
De Hoogstraat volgt de laatmiddeleeuwse “dijkweg” richting Kampen en raakte in de late middeleeuwen al dichtbebouwd. Van waarde binnen het traject van de oude Hoogstraat zijn de wellicht nog uit de Middeleeuwen daterende, maar in de 17de en 18de eeuw vastgelegde verkavelingsstructuren aan weerszijden van deze weg. Hoewel op vele plaatsen verstoord door recente ingrepen bleven deze structuren op enkele lokaties gaaf intact. Typerend zijn de merendeels smalle percelen, haaks op de wegas, soms echter afgewisseld door brede, ondiepe percelen. Ook aan een deel van de Willemskade (nrs. 2-15) lijken zich perceels- en steegstructuren af te tekenen, die ouder kunnen zijn dan de voornamelijk 19de- en 20ste-eeuwse bebouwing aan deze kade.

Ondanks vele, vaak recente en grootschalige ingrepen, is het historische lint herkenbaar gebleven: een krommende oude weg met een smal profiel, relicten van eeuwenoude verkavelingsstructuren aan weerszijden, en een deel historische kleinschalige bebouwing van voornamelijk kleine woningen uit de 19de en vroege 20ste eeuw. De meeste woningen zijn sterk verbouwd, maar de oorspronkelijke situatie is herkenbaar gebleven. Enkele huizen lijken zelfs oudere restanten te bezitten, wellicht 18de-eeuws. In het oostelijke deel van de straat bleven enkele vroegere buurtwinkels met bovenwoningen bewaard. Parallel ligt het oude Mussenhage, een achterstraatstructuur, met enkele oude objecten.
Het straatbeeld van de Hoogstraat is compact, de perceelsgebonden bebouwing heeft zijn kleinstedelijke karakter behouden.
In het westen, nabij de Meeuwenlaan raakt het beeld van de Hoogstraat verstoord doordat de oude straatloop hier is opgegeven en ook de perceelsgewijze lintbebouwing is vervangen door een woningbouwcomplex met moderne verkaveling.

3. Kade en vestinggracht

Zeer bepalend voor de oostrand van het projectgebied zijn de contouren van de 17de-eeuwse vestingwerken van Zwolle. De stadsgracht is hier nadrukkelijk in het stadsbeeld van Kamperpoort aanwezig, maar maakt, uitgezonderd de buitenkades, geen deel uit van het projectgebied. De Harm Smeengekade herinnert aan de historische locatie van de veemarkt (Beestenmarkt) en bezit bij de entree tot de Hoogstraat één van de markante historische gebouwen van Kamperpoort, het voormalige logement De Zeven Provinciën uit de late 18de eeuw. Komende vanuit de Zwolse binnenstad vormt deze omgeving hét gezicht van de Kamperpoort.

4. **Voornaam wonen aan de Willemskade en Emmastraat**

Dit is een kleinschalige stadsuitbreiding uit de late 19de- en vroege 20ste eeuw met de uitstraling van een lommerrijke, welgestelde wijk. De oude Willemskade, die was aangelegd op een veel oudere, in wezen laatmiddeleeuwse wegstructuur, raakte vanaf de tweede helft van de 19de eeuw bebouwd met een vrijwel aaneengesloten rij representatieve herenhuizen, deels met gebruikmaking van een oudere verkavelingsstructuur. Het welgestelde buurtje werd kort na 1900 uitgebreid met een reeks grote nieuwe huizen aan de Willemskade en de nieuw aangelegde Emmastraat. De historische herenhuisbebouwing bleef volledig bewaard. Oorspronkelijk werd het stadsbeeld hier medebepaald door de aanwezigheid van de Willemsvaart. De herenhuizen hadden hierdoor de functie van een reresentatieve singelbebouwing. De Willemsvaart is thans echter uit het stadsgezicht verdwenen.

5. **Ensemble rond voormalig veemarktterrein**
   Van het oorspronkelijke veemarktterrein uit de vroege jaren dertig van de 20ste eeuw zijn tegenwoordig alleen de contouren nog aanwezig. De straat met de naam Veemarkt loopt langs het voormalige veemarktterrein en is de drager van een ensemble gebouwen, dat herinnert aan de veemarktgeschiedenis: een rij horecagelegenheden uit de jaren dertig (waaronder het Hotel Darboven), een veestalling en het grote kantoor van Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV) uit 1965. Aan de zuidzijde van het terrein staat het laboratoriumcomplex van de Provinciale gezondheidsdienst voor Dieren, eem markant gebouw uit de laten jaren veertig van de 20ste eeuw. Het ensemble is echter door de afwezigheid van het kerncomplex en sloop van diverse gebouwen langs de Veemarkt ingrijpend veranderd.

Gebiedsdelen met beperkte of zonder cultuurhistorische waarde

- Veemarktterrein
- Woningbouwcomplex aan weerszijden van de Lijnbaan
- Herontwikkelingsgebied tussen Hoogstraat en Lijnbaan
- Zone met grote bedrijfs- en kantoorpanden tussen A28 en Meeuwenlaan
- Locatie voormalige Vogelbuurt (buiten projectgebied)

4.3 Historische bouwkunde

Een deel van de bebouwing in het plangebied heeft cultuurhistorische waarde. Dat wil zeggen dat er sprake is van objecten en ensembles die voldoen aan de volgende criteria:

- Objecten en complexen met architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie;
- Objecten, complexen en ensembles met een bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarde, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante locaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks);
- Gaafheid, d.w.z. objecten en ensembles die in belangrijke mate ongewijzigd zijn gebleven sinds de bouwtijd of waarbij wijzigingen zeer zorgvuldig zijn aangebracht. Objecten en ensembles die in sterke mate zijn veranderd door het wijzigen van (winkel)puien, daken (dakkapellen, ophogingen, karakteristieke detailleringen, stukken of sausen van de gevels, etc. voldoen niet aan dit criterium;
- Objecten en complexen met een monumentenstatus (rijks- en gemeentelijke monumenten).

Het item historische bouwkunde wordt hier thematisch gepresenteerd:

Bebouwing van de Hoogstraat

De bebouwing langs deze oude lintstructuur bestaat merendeels uit individuele panden op relatief smalle, diepe kavels. De panden, in het oostelijke deel met gecombineerde functies (winkel/bedrijvigheid/wonen), in het westelijke uitsluitend wonen zijn als op zich zelfstaande of zeer kleine bouwprojecten tot stand gekomen en vertonen een grote onderlinge verscheidenheid. De algemene karakteristiek is de bescheiden korrelgrootte, één of twee bouwlagen met kap, gedekt met keramische pannen of platte daken. De gevels zijn van baksteen of gepleisterd, de gevelindelingen zijn traditioneel. Er bestaan markante afwisselingen van eenvoudige bouwstijlen en details, gevolg van de uiteenlopende bouwperioden. Sommige panden bezitten achter hun voorgevel mogelijk veel oudere constructies, waardoor er sprake is van bouwhistorische waarde (op de waardenkaart aangeduid met een zwarte stip). Enkele panden bezitten nog eenvoudige historische winkelpuien of resten daarvan.
In detail zijn de panden veelal gewijzigd, maar in hoofd- en kapvormen en gevelindelingen is de oorspronkelijke situatie vaak nog goed herkenbaar.
Een aantal van deze panden heeft vanwege de gave verschijningsvorm en de duidelijke herkenbaarheid binnen de bebouwingstypologie een hoge tot zeer hoge cultuurhistorische waarde.
De geheel vernieuwde of grondig gewijzigde panden zijn van beperkte architectuurhistorische waarde, maar hebben door hun typologie en schaal wel betekenis voor het samenhangende kleinstedelijke bebouwingsbeeld van de Hoogstraat.

Woningen voor de hogere klasse

Langs de Willemskade en aan de Emmastraat werden aan het begin van de 20ste eeuw grote herenhuizen gebouwd. Het betreft voor de bouwtijd karakteristieke grote woningen van merendeels twee bouwlagen met kap, gedekt met keramische pannen, en voorzien van voorgevels die de toenmalige welstand van de bewoners uitstralen: statige lijstgevels, vensters

met omlijstingen, veel decoratieve details in pleisterwerk, natuursteen en baksteen. Verschillende bouwstijlen uit de periode rond 1900 zijn er vertegenwoordigd. De herenhuizen zijn veelal als kleine bouwprojecten gerealiseerd, waarbij meerdere woningen in één keer zijn opgeleverd. Aan de Willemskade sluit deze vroeg 20ste-eeuwse ontwikkeling aan op een reeks oudere herenhuizen uit de tweede helft van de 19de eeuw. De herenhuisbebouwing is goed bewaard gebleven, merendeels van hoge ontwerpkwaliteit en vertegenwoordigt een hoge tot zeer hoge waarde. Diverse panden zijn beschermd als gemeentelijk monument. Op Hofvliet bleef een groot representatief huis bewaard met elementen uit de 18de en 19de eeuw bewaard.

Scholen
Van de vooroorlogse scholen in Kamperpoort resteren twee forse lagere schoolgebouwen, die markante herkenningspunten vormen in de buurt waarin ze staan. Het betreft de St. Antoniusschool aan de Grote Baan (1931-1932) en de door stadsarchitect L. Krook in 1930 ontworpen lagere school aan de Lijnbaan. Het gebouw is sterk vergelijkbaar met andere door Krook in zakelijk-expressionistische trant ontworpen scholen. De school aan de Lijnbaan is sterk vergelijkbaar met andere door Krook ontworpen scholen, bleef in hoofdopzet goed bewaard maar heeft sterk aan architectuurhistorische waarde ingeboet door de volledige modernisering van alle vensterdetails, die thans het beeld nogal overheersen. De school heeft wel stedenbouwkundige betekenis. De school aan de Grote Baan is veel gaver bewaard gebleven. Deze school is een potentieel gemeentelijk monument.

Bedrijfs- en kantoorgebouwen
Van de vroegere industriële bedrijvigheid in de Kamperpoort is weinig tot niets behouden gebleven. Ook de bijbehorende gebouwen zijn verdwenen. In het monumentale voormalige logement De Zeven Provinciën aan de Harm Smeengekade was in de 19de eeuw enige tijd de biscuitfabriek vande firma Helder gevestigd. Dit pand is een beschermd monument. Bij het vroegere veemarktterrein staan twee bedrijfs- en kantoorpanden die daar in relatie tot de veemarkt zijn gevestigd: het in traditionele Delftse schoolstijl vormgegeven complex van het Laboratorium van de Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren uit 1948 (zeer hoge waarde), en het modernistorische kantoorgebouw van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV), gerealiseerd door de Rijksgebouwendienst, uit 1964-1965. Dit is een markant voorbeeld van naoorlogse kantoorbouw, hier met een bijzondere gevelafwerking, die in de inventarisatie redelijk hoog heeft gescoord.
Verder staan aan de Veemarkt nog enkele horecagelegenheden uit de jaren dertig van de 20ste eeuw, uitgevoerd in sobere traditioneel-zakelijke stijl met bakstenen gevels en hoge pannendaken. De best bewaarde voorbeelden hebben een hoge waardering gekregen. Bijzonder, en redelijk zeldzaam, is de grote veestalling uit 1931 aan de Grote Baan, met bakstenen gevels en pannen gedekt zadeldak.

►►Waardering van de objecten en ensembles

De bebouwing die aan de eerder in deze paragraaf genoemde criteria voldoet is weergegeven op de bijgevoegde **cultuurhistorische waardenkaart** en tevens in de bijlage met de objectenlijst. Deze omvat een volledig overzicht van alle adressen, met eventuele monumentenstatus, foto en korte omschrijving van de karakteristiek.
Tevens is in deze lijst in kleur de cultuurhistorische kwaliteit weergegeven, zoals die ook op de cultuurhistorische waardenkaart is aangeduid.

Zeer hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles, met hoge architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten wenselijk is. Sommige objecten zijn reeds beschermd.

Hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles met architectuurhistorische waarden: d.w.z. kenmerkend voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen of vanwege specifieke situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)

Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is.

Attentiewaarde:
Objecten en/of ensembles die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied van (enig) historisch belang zijn, maar niet direct beschermenswaardig zijn. De objecten voegen zich in schaal, hoofdvormen en typologie min of meer binnen de historisch gegroeide situatie en dragen dus in beperkte mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

Indifferente waarde:
Objecten en/of ensembles, die niets of weinig aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied toevoegen en ook geen wezenlijk onderdeel vormen van de ontwikkelingsgeschiedenis. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.
In deze inventarisatie is de aandacht nadrukkelijk gericht op de objecten met minimaal een attentiewaarde.

4.4 Historische groenstructuren

Ook de waardevolle historische groenstructuren zijn op de cultuurhistorische waardenkaart weergegeven.

Parken en plantsoenen
Grootschalige historische openbare parkstructuren zijn in het projectgebied niet aanwezig.

Tuinen
Karakteristiek voor de herenhuizen aan de Willemskade en de Emmastraat zijn de voortuinen, afgesloten door historische ijzeren hekwerken. Het terrein van Hofvliet wirdt gekenmerkt door nadrukkelijk aanwezig groen. Hier liggen restanten van de oude tuinaanleg, die vroeger een geheel vormde met de groenstructuren rond de villa Nieuw-Hofvliet (buiten het projectgebied).

Lijnstructuren
Historische bomenlanen met een monumentale beplanting zijn in Kamperpoort niet aanwezig, uitgezonderd de laanbeplanting van de Emmastraat. Deze dateert in de huidige toestand deels uit circa 1960, deels is ze van veel recentere datum. Ook langs de Willemskade bevindt zich een markante, deels beelsbepalende beplanting van grote platanen.

Solitaire bomen
Verspreid in de wijk bevinden zich op pleinen, in groenstroken, plantsoenen en groene binnenruimten enkele waardevolle solitairen, die door hun omvang door de gemeente Zwolle als “waardevol” of “monumentaal” zijn aangemerkt. Deze bomen zijn bepalend voor het straat- en stadsbeeld. Ze zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart.

5 AANBEVELINGEN

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan ter behoud en versterking van de cultuurhistorische kwaliteit in het gebied. Hierbij komen zowel ruimtelijke aspecten aan de orde als objectgerichte.

5.2 Aanbevelingen t.a.v. de karakteristiek van het gebied

- De diversiteit in de cultuurhistorische, ruimtelijke en functionele aspecten en de verschillende tijdslagen als een kwaliteit beschouwen; dit gegeven illustreert de dynamiek van het gebied door de eeuwen heen;
- In het algemeen wordt behoud van de historische hoofdstructuur (zie paragraaf 5.3), de karakteristieke bebouwing (zie paragraaf 5.4) en de karakteristieke groenelementen (5.5) aanbevolen;

5.3 Aanbevelingen t.a.v. van de hoofdstructuren

- Behoud en versterking van het historische karakter van Kamperpoort met zijn gelaagde historie, een levendige mix van oud en nieuw;
- Behoud van het historisch gegroeide stratenplan en de kenmerkende verkavelingen, vooral Hoogstraat, Willemskade, Harm Smeengekade, Emmastraat;
- Behoud van het onderscheidende karakter van de verschillende cultuurhistorische ensembles in de wijk:
    - Zwarte Water en omgeving;
    - Hoogstraat, historisch lint;
    - Kade en vestingwerken;
    - Voornaam wonen aan Willemskade en Emmastraat;
    - Ensemble rond voormalig Veemarktterrein;

5.4 Bebouwing/objecten

- Beschermen van de objecten en complexen die van “zeer hoge cultuurhistorische waarde” zijn;
- Zoveel mogelijk behoud en herstel van de bebouwing met (zeer) hoge cultuurhistorische waarde;
- Instandhouding/aanpassing van de overige, binnen de context passende bebouwing; middels regulier welstandstoetsing of bestemmingsplan (attentiewaarde);
- Handhaven van de bestaande schaal/dimensionering/oriëntaties van de bebouwing in de diverse karakteristieke deelgebieden en deze als uitgangspunt nemen bij nieuwe ontwikkelingen;

5.5 Rooilijnen, erfscheidingen, groen, etc.

- Handhaven van historische rooilijnen en erfscheidingen;
- Handhaven van als waardevol gekenschetste groenelementen (bomenlanen, solitairen, tuinen);
- Behoud van de waardevolle groenelementen en herstel tuin op het terrein van Huize Hofvliet;

6 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED

Beschermde objecten in het projectgebied:

- Emmastraat 3-3a, 5-5a, 7-7a, 9-9a, 11-11a (GM)
- Harm Smeengekade 7 / Hoogstraat 1 (RM)
- Hoogstraat 88 (GM)
- Katerdijk 1 (GM)
- Willemskade 9/9.1a (GM)
- Willemskade 17-18 (GM)
- Wilemskade 24-25 / Emmastraat 1 (GM)
- Willemskade 26-27-28 (GM)
- Willemskade 29-30 (GM)

Overige objecten met een hoge en zeer hoge cultuurhistorische waarde binnen het projectgebied:

- Emmastraat z.n. (hekwerk langs tuin nrs.8-20)
- Grote Baan 43 / Burg. Vos de Waelstraat 2-4
- Grote Baan z.n. (veeloods)
- Harm Smeengekade 8-9
- Harm Smeengekade 20, kapel
- Hoogstraat 3
- Hoogstraat 8
- Hoogstraat 10
- Hoogstraat 16
- Hoogstraat 18-20
- Hoogstraat 34
- Hoogstraat 77
- Hoogstraat 16
- Hoogstraat 46
- Hoogstraat 98
- Hoogstraat 138
- Hoogstraat 140
- Katerdijk 1-3
- Katerdijk 2
- Veemarkt 21-1 t/m 21-81
- Veemarkt 24-24a, 25-25abc, 26 / Grote Baan 47
- Veemarkt 35-40
- Willemskade 2
- Willemskade 10
- Willemskade 5-5a
- Willemskade 11-12-13
- Willemskade 14
- Willemskade 15
- Willemskade 16
- Willemskade 24-25 / Emmastraat 1

Objecten met attentiewaarde binnen het projectgebied:

- Achterom z.n.
- Emmastraat 4-4a
- Grote Baan 45
- Harm Smeengekade 20, vooroorlogse bouwdelen, uitgezonderd de kapel
- Hoogstraat 63
- Hoogstraat 67
- Hoogstraat 73-75
- Hoogstraat 77
- Hoogstraat 79
- Hoogstraat 103
- Hoogstraat 12
- Hoogstraat 48
- Hoogstraat 52-54
- Hoogstraat 60-62
- Hoogstraat 64
- Hoogstraat 90-96
- Hoogstraat 142
- Mussenhage 21.1
- Mussenhage 23
- Mussenhage z.n. (achter Hoogstraat 34)
- Rieteweg 4-4a
- Veemarkt 9-10

- Veemarkt 27
- Veemarkt 28
- Veemarkt 34
- Willemskade 19, 19a, 20, 21 / Emmastraat 2

Objecten met bouwhistorische waarde (bhw)

- Harm Smeengekade 7 / Hoogstraat 1
- Hoogstraat 3
- Hoogstraat 8
- Hoogstraat 10
- Hoogstraat 16
- Hoogstraat 18
- Hoogstraat 20
- Hoogstraat 138
- Hoogstraat 140
- Mussenhage 21.1

Waardevolle en monumentale bomen (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010)

1. Emmastraat, plataan (4x)
2. Emmastraat, es (1x)
3. Harm Smeengekade, zilverlinde (1x), buiten projectgebied?
4. Harm Smeengekade, gewone plataan (3x)
5. Katerdijk, populier (1x)
6. Lijnbaan, zilveresdoorn, monumentaal (1x)
7. Meeuwenlaan, zomereik (1x)
8. Rieteweg, zilveresdoorn (1x)

7 LITERATUUR/BRONNEN

- Augusteijn, J., *Historische plattegronden van Nederlandse steden. Overijssel, deel 9.1. De steden van Noordwest-Overijssel*, Alphen aan den Rijn 2002
- Berkenvelder, F.C., *Korte geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 1980
- Berkenvelder, F.C., *Zo was Zwolle rond 1900*, s.d.
- Buijs, A. e.a. (Het Oversticht), *Cultuurhistorische kenschetsen IJsseldelta, Noordwest-Overijsselland en Vechtdal, Reestal en Staphorst-Rouveen*, april 2003.
- Conens, H.R., A. Pfeifer e.a., *Op de kop gekiekt. Zwolle in luchtfoto's*, Zwolle 1976
- Coster, W. (red.), *Een kleine staalkaart van het Zwols industrieel erfgoed*, (Zwolse Historische Reeks, nummer 2, september 2001).
- Evenboer, B., *Neem nou Zwolle. Een kleine historie over de ontwikkeling van Zwolle. Spoolde / Veerallee*, Zwolle 1987
- Geest, J. van, *S.J. van Embden,* Rotterdam 1996
- Hoogstraten, D. van, *Architectuurgids van Zwolle in de 20e eeuw*, Zwolle 1999
- Hove, J. ten, *Geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 2005
- Hove, J. ten, "Zwolle, stad in driestromenland", in: *Overijsselse Historische bijdragen,* 122e stuk, 2007, p. 163-176.
- Huismans, W. e.a. (red.), *Als de Dag van Gisteren. Honderd jaar Zwolle en de Zwollenaren*, Zwolle 1991-1993.
- Koeman, C. en J.C. Visser, *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer*, Alphen aan den Rijn 1994.
- Kuile, E.H. ter, *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Deel IV De provincie Overijsel, Noord- en Oost-Salland*, 's-Gravenhage 1974
- Louwen, J. en H. Prins, *Ach lieve tijd. 750 jaar Zwolsen, Zwollenaren en hun….*, Zwolle 1980-1982
- Messchaert, K., *Inventarisatie naoorlogse bouwkunst en stedenbouw Zwolle*, z.p. februari 2001 (ongepubliceerde rapportage in opdracht van de gemeente Zwolle.
- Monumenten Advies Bureau, *Gemeente Zwolle. Cultuurhistorische analyse gebied Kamperpoort / Voorst A*, mei 2000.
- Noordegraaf, L., *Nederlandse marktsteden*, Utrecht-Antwerpen 1985, p.70.
- Overbeek, M., *Fietstocht Industrieel Erfgoed in Zwolle*, Zwolle 2003
- Overbeek, M., *De Zwolse School. Zwolse schoolgebouwen van 1865 tot heden,*Zwolle 2008, p. 46.
- De Pater, B.C. en B. Schoenmaker, *Grote Atlas van Nederland 1930-1950*, Zierikzee 2005, p.194-195: Topografische Kaart, 1:50.000, Oost-Zwolle, uitgave mei 1941
- Pfeiffer, A. (tekst) en H.R. Conens (Aerophoto Eelde, Luchtfotografie), *Op de kop gekiekt. Zwolle in luchtfoto's*, Zwolle 1976
- Pot, C.W. van der, *Zwolle's omgeving omstreeks 1900,* Zwolle z.j.
- Rijst, B. van der, *Oud Zwolle vanuit de lucht. Foto's: KLM Aerocarto.* Hoogeveen 1996
- Schrier, D.M. van der en J.P. van den Berg, "Hoe de Aa te Zwolle weteringen aantrok", in: *Overijsselse Historische bijdragen*, 116e stuk, 2001, p.53-83.
- Versfelt, H.J., *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Groningen 2003.
- Het Oversticht, *Inventarisatie Jongere Bouwkunst 1850-1940. Beschrijving Gemeente Zwolle*. Zwolle 1988.
- http://watwaswaar.nl/
- Website beeldbank Overijssel, uitgave van de gemeente Zwolle, mei 2007.
- http://www2.historischcentrumoverijssel.nl/zwolle/zw/geschz3.htm)

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Achterom	z.n.	Dit achter de bebouwing aan de Hoogstraat 102 gelegen bedrijfspand maakte oorspronkelijk vermoedelijk deel uit van de vloerzeilfabriek Vocaleum (Vogel van Calcar). Eénlaags bouwmassa met een plat dak en een karakteristieke deels tentvormige schoorsteen. Het gebouwtje dateert uit circa 1925 en vertoont door de liggende raamroeden enige invloed van de Amsterdamse School. Door zijn schaal en typologie voegt het object zich in de historisch gegroeide situatie van de Kamperpoort, waar zich verschillende bedrijven en buurtwinkels bevonden. Vernieuwde invulling van de inrit, die bovendien werd verbreed.	
	Burg. Vos de Waelstraat	2-4	Zie: Grote Baan 43	
	Emmastraat	1	Zie: Willemskade 24-25	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Emmastraat	3-3a, 5-5a, 7-7a, 9-9a,11-11a	Herenhuizencomplex van tien beneden- en bovenwoningen uit 1907, naar een ontwerp van de voor Zwolle belangrijke architect G.B. Broekema. Het complex omvat drie bouwlagen en heeft een afgeplat omlopend schilddak, deels nog met een keramische *crête*. Levendige en speelse opzet met een afwisseling van erkers, balkons en topgevels. Het complex is karakteristiek voor de overgangsarchitectuur rond 1900, met traditionele elementen en invloed van de Jugendstil. Voortuinen met historische hekwerken. Het als GM beschermde complex vertegenwoordigt hoogwaardige architectuurhistorische kwaliteiten. Van stedenbouwkundig belang als markante gevelwand. Cultuurhistorische waarde als een verwijzing naar de vroeg 20ste-eeuwse ontwikkeling van het gebied.	GM
	Emmastraat	2	Zie: Willemskade 19, 19a, 20, 21.	
	Emmastraat	4-4a	In 1911 liet P.J. Bos dit oorspronkelijk uit een beneden- en bovenwoning bestaande herenhuis door H.J. Teunis & Zonen bouwen. Het vrijstaande pand telt drie bouwlagen en een afgeplat omlopend schilddak. Asymmetrische opzet in een traditionalistische trant. Karakteristieke tweelaags erker met balkon. Verder vallen de portiek en het decoratieve metselwerk op. Door samenvoeging van de twee woningen (kantoorbestemming) ging de originele invulling van de portiek verloren. Ook de historische tuinhekken verdwenen. Het ontwerp vertegenwoordigt enige architectuurhistorische waarde, maar heeft geen meer dan bijzondere betekenis. Aan de noordzijde van de Emmastraat vormt het een relict van de historische bebouwing, zoals die hier in de vroege 20ste eeuw was ontstaan. Direct links ervan staat een modern blok (nrs. 8-20).	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Emmastraat	z.n. (langs de nrs. 8-20)	Het betreft het bewaard gebleven historische hekwerk van de gesloopte Industrie- en Huishoudschool voor Meisjes (Emmaschool), die was gebouwd door de bekende Zwolse architecten M. en H. Meijerink. De in 1899 opgerichte school betrok in 1906 haar nieuwe locatie aan de Emmastraat. In 1995 is de school gesloopt. Ter plekke verrees een modern kantoorgebouw. Het resterende hekwerk bestaat uit smeedijzer en toont enige Jugendstilinvloed. Het is geplaatst op een voetmuur. Aan de Emmastraat vormt het hekwerk een markant historisch element, dat verwijst naar de vroegere huishoudschool, die een belangrijke rol heeft gespeeld in de stedelijke onderwijshistorie.	
	Grote Baan	43	Zie ook: Burg. Vos de Waelstraat 2-4. De voor Zwolle belangrijke architect H.J. Voogden bouwde deze (vrml.) school in 1931-1932. Het betrof de r.k. lagere school St.-Antonius, bestemd voor jongens en meisjes. In het lagere gedeelte was een bijbehorende Fröbelschool voor kleuteronderwijs. Het deels één- en deels tweelaags gebouw heeft een U-vormig grondplan en is voorzien van roodgedekte pannendaken. Uitvoering in een zakelijke trant, met enige late invloed van de Amsterdamse School. Het gebouw vertegenwoordigt hoogwaardige architectuurhistorische kwaliteiten en neemt aan beide straten een sterk in het oog vallende positie in. Bovendien van belang voor de ontwikkelingen tijdens het interbellum, toen naast de nieuwe veemarkt (1931) een nieuwe woonbuurt verrees.	
	Grote Baan	45	In 1934 door architect H.C.M. van Beers gebouwd woonhuis. Deze architect bouwde ook het r.k. bejaardentehuis Huis ter Heide aan de Harm Smeengekade 20 (1933). Het onderhavige woonhuis heeft een bescheiden opzet in een zakelijke trant. Het bestaat uit anderhalve bouwlaag, met een zolderverdieping onder een roodgedekt zadeldak. Het object voegt zich in schaal en typologie naar de historisch gegroeide situatie binnen het betreffende woonbuurtje, dat tijdens het interbellum direct naast de nieuw aangelegde veemarkt (1931) werd ontwikkeld. Er is evenwel geen sprake van een bijzondere architectuurhistorische waarde.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Grote Baan	47	Zie: Veemarkt 24-24a, 25-25abc, 26	
	Grote Baan	80a-80b	Zie: Veemarkt 27	
	Grote Baan	z.n.	Deze vrml. veestalling is in 1931 tegelijk met de ´woning met verlofzaak´ (café-restaurant) aan de Veemarkt 27 en 28 gebouwd. De voor Zwolle belangrijke architecten M. en H. Meijerink leverden het ontwerp. Het café-restaurant met terras bevond zich op de hoek van de straat (nr. 27). De veestalling heeft een ingetogen karakter en bestaat uit een éénlaags hal onder een roodgedekt zadeldak. Markante inrit met omlijsting en bovengelegen hooiluik. Het gebouw vormt een goed herkenbare verwijzing naar de vroegere veemarkt en dateert uit de periode dat deze vanaf de Harm Smeengekade (Beestenmarkt) naar de Kamperpoort werd overgeplaatst (1931). Waardevolle cultuurhistorische betekenis.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Harm Smeengekade	7	Zie ook: Hoogstraat 1. Dit rijksmonument is gebouwd in 1765, als logement De Erfstadhouder. Vanaf 1786 De Zeven Provincien geheten. In 1881 eigendom van de Firma Helder, die er een biscuitfabriek vestigde. In 1889-1931 kazerne van de marechaussee. In 1990 verbouwd tot appartementencomplex. Het drielaags pand is uitgevoerd in een classicistische trant en maakt deel uit van een (deels) historische gevelwand op de hoek van de Hoogstraat. Het ontwerp vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten. Bouwhistorische waarde vanwege de oude kern. Als een vrml. logement, met tal van hierna volgende functies is het bouwwerk cultuurhistorisch van belang. Sterk in het oog vallende ligging op de hoek van de Hoogstraat, tegenover de Kamperpoortenbrug.	RM ● bhw
	Harm Smeengekade	8-9	Dit dubbele herenhuis dateert uit circa 1870 en is uitgevoerd in een eclectische stijl. Karakteristiek voor dit tweelaags pand met afgeplat omlopend schilddak zijn de gepleisterde gevels, getoogde vensters, en decoratieve sluitstenen. Uiterst rechts wijst de pui op een mogelijke bestemming als logement, hetgeen dan in samenhang met de vroeger hier gehouden beestenmarkt moet worden gezien. Het bouwwerk is van architectuurhistorisch belang als een zowel in de hoofdvorm als de detaillering goed bewaard gebleven voorbeeld van een pand in eclectische stijl. Van stedenbouwkundige waarde als een wezenlijk onderdeel van de (deels) historische gevelwand langs de Harm Smeengekade, waartoe ook het als RM beschermde buurpand op nr. 7 behoort. Van cultuurhistorisch belang door de mogelijke relatie met de vroegere beestenmarkt.	
	Harm Smeengekade	20	Uit een legaat van Theodora Vos de Wael uit 1904 werd het O.L.Vrouwe-pension opgericht, een r.k. bejaardentehuis. Architect H.C.M. van Beers bouwde het hier bedoelde complex in 1932-1933. Het zakelijk vormgegeven complex omvat een L-vormige vleugel met drie bouwlagen en roodgedekte zadeldaken. Aan de achterzijde een kapel. De landelijk actieve Van Beers bouwde o.m. kerken in Arnhem en Hattem. Weliswaar onderging het complex detailwijzigingen, maar de hoofdvorm is goed behouden gebleven. Van architectuurhistorisch belang door zijn esthetische kwaliteiten en voor het oeuvre van Van Beers. Cultuurhistorische waarde als illustratie van de sociaal-historische ontwikkelingen in Zwolle op het gebied van de r.k. bejaardenzorg.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Harm Smeengekade	20	De Zwolse architect W.J. Berkemeijer verving in 1968 de voorbouw van het O.L.Vrouwe-pension door een hoge woonflat (De Nieuwe Haven), ter modernisering van het bestaande bejaardentehuis. Karakteristiek voor dit betonnen gebouw in functionalistische stijl zijn de pilotis en de naar voren geschoven entree met mozaïekstroken. De torenflat geeft een beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van het bejaardentehuis, maar wijkt door de grootschalige opzet en modernistische vormgeving af van de historische gebiedskarakteristiek van de Kamperpoort.	
	Hoogstraat	1	Zie: Harm Smeengekade 7	
	Hoogstraat	3	Aan het begin van de Hoogstraat gelegen arbeiderswoning, die vermoedelijk ook een winkelfunctie heeft gehad. Het pand telt één bouwlaag en heeft een pannengedekt zadeldak. Karakteristieke opzet met sluitstenen en een hoofdgestel. Aan de Hoogstraat, een uit de middeleeuwen daterende verbindingsweg richting Kampen, vertegenwoordigt dit pand architectuurhistorische waarde als een goed bewaard gebleven voorbeeld van de historische en kleinschalige bebouwing in de Kamperpoort. Mogelijk bouwhistorische waarde. Slechts een enkele detailwijziging. Het 19de-eeuwse uiterlijk verbergt mogelijk een oudere kern.	● bhw

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hoogstraat	63	Woning (oorspronkelijk met winkeltje) uit circa 1900. Eén bouwlaag met dwars geplaatst zadeldak. Bakstenen voorgevel met speklagen en bogen met gepleisterde details boven de vensters. Onderdeel van verzameling kleinschalige woonhuizen en winkel-pandjes uit de late 19de en vroege 20ste eeuw binnen de aaneen-gesloten historische gevelwanden van de Hoogstraat. Het betreft objecten die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de straat van enig historisch belang zijn. Ze voegen zich in schaal, hoofdvorm en typologie goed binnen de historisch gegroeide situatie en dragen in positieve mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van de straat. In het algemeen zijn de geveldetails gewijzigd. De objecten hebben één of twee bouwlagen met een met keramische pannen gedekt dak. Enkele panden hebben een plat dak.	
	Hoogstraat	67	Woning (oorspronkelijk vermoedelijk met winkeltje) uit circa 1915. Eén bouwlaag met dwars geplaatst zadeldak, deels gewijzigd. Voorgevel in oranje baksteen met enkele decoratieve details. Onderdeel van verzameling kleinschalige woonhuizen en winkel-pandjes uit de late 19de en vroege 20ste eeuw binnen de aaneen-gesloten historische gevelwanden van de Hoogstraat. Het betreft objecten die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de straat van enig historisch belang zijn. Ze voegen zich in schaal, hoofdvorm en typologie goed binnen de historisch gegroeide situatie en dragen in positieve mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van de straat. In het algemeen zijn de geveldetails gewijzigd. De objecten hebben één of twee bouwlagen met een met keramische pannen gedekt dak. Enkele panden hebben een plat dak.	
	Hoogstraat	73-75	Dubbel woonhuiske uit cira 1900. Twee bouwlagen met plat dak. De bakstenen voorgevel is voorzien van gepleisterde speklagen en decoratieve details in de vensterbogen. Onderdeel van verzameling kleinschalige woonhuizen en winkel-pandjes uit de late 19de en vroege 20ste eeuw binnen de aaneen-gesloten historische gevelwanden van de Hoogstraat. Het betreft objecten die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de straat van enig historisch belang zijn. Ze voegen zich in schaal, hoofdvorm en typologie goed binnen de historisch gegroeide situatie en dragen in positieve mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van de straat. In het algemeen zijn de geveldetails gewijzigd. De objecten hebben één of twee bouwlagen met een met keramische pannen gedekt dak. Enkele panden hebben een plat dak.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hoogstraat	77	Het vroegere buurtcafé van kasteleinsvrouw Tonnie Meijberg kreeg ‘naar het uiterlijk van de eigenaar’ in de volksmond de bijnaam De Kippe. Tot circa 1995 heeft het café bestaan. Dit object telt één bouwlaag en heeft een plat dak met een schuin voorschild. In de huidige verschijningsvorm dateert het pand uit 1937, toen hier een café werd geopend. Karakteristieke betegelde pui met bovenlichten met glas-in-lood. Zowel in de detaillering als de hoofdvorm is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Van architectuurhistorisch en typologisch belang. Cultuurhistorische waarde als één van de vroegere buurtcafeetjes, die tezamen met buurtwinkeltjes en arbeiderswoningen kenmerkend waren voor de bebouwing langs de Hoogstraat.	
	Hoogstraat	79	Kleine woning uit de late 19de eeuw. Eén bouwlaag met dwars geplaatst zadeldak. Ondereel van verzameling van kleinschalige woonhuizen en winkelpandjes uit de late 19de en vroege 20ste eeuw binnen de aaneengesloten historische gevelwanden van de Hoogstraat. Het betreft objecten die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de straat van enig historisch belang zijn. Ze voegen zich in schaal, hoofdvorm en typologie goed binnen de historisch gegroeide situatie en dragen in positieve mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van de straat. In het algemeen zijn de geveldetails gewijzigd. De objecten hebben één of twee bouwlagen met een met keramische pannen gedekt dak. Enkele panden hebben een plat dak.	
	Hoogstraat	8	Tweelaags pand met een onder een schilddak gevatte zolderverdieping, gebouwd omstreeks 1840. Intern mogelijk oudere bouwrestanten, daardoor bouwhistorische waarde. In 1932 vestigde J.A.L. Swijnenberg hier een kapperszaak. Voorheen waren er een zadelmakerij, een manufacturenzaak en een rijwielzaak gevestigd. Het zowel in de detaillering als de hoofdvorm redelijk gaaf behouden gebleven object is karakteristiek voor de kleinschalige bebouwing die de Hoogstraat van oudsher heeft gekenmerkt. Door zijn schaal en typologie voegt het object zich binnen de historisch gegroeide situatie in de Kamperpoort. Er zijn evenwel geen bijzondere architectuurhistorische danwel cultuurhistorische waarden. Op de begane grond onderging de detaillering enkele ingrijpende wijzigingen.	● bhw

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hoogstraat	10	Ook dit pandje maakt deel uit van de historische gevelwand aan het begin van de Hoogstraat, en dateert uit circa 1870-1880. Intern mogelijk oudere bouwrestanten, daardoor bouwhistorische waarde. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering bleef het authentieke karakter goed behouden. Zelfs de historische winkelpui bleef bewaard. In dit tweelaags pandje met afgeplat omlopend schilddak nam de fam. Rigter in 1958 een klompen- en borstelzaak over, later omgezet in een bekende winkel voor hengelsportartikelen. Als een goed bewaard gebleven voorbeeld van de historische kleinschalige stadsbebouwing in de Kamperpoort vertegenwoordigt het object architectuurhistorische en typologische waarden. Onderdeel van een korte historische gevelwand langs de Hoogstraat.	● bhw
	Hoogstraat	12	Voormalig winkelpand met bovenwoning uit circa 1900, met winkelpui uit circa 1930. Mogelijk oudere kern. Twee bouwlagen met dwars geplaatst dak. Onderdeel van verzameling van kleinschalige woonhuizen en winkelpandjes uit de late 19de en vroege 20ste eeuw binnen de aaneengesloten historische gevelwanden van de Hoogstraat. Het betreft objecten die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de straat van enig historisch belang zijn. Ze voegen zich in schaal, hoofdvorm en typologie goed binnen de historisch gegroeide situatie en dragen in positieve mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van de straat. In het algemeen zijn de geveldetails gewijzigd. De objecten hebben één of twee bouwlagen met een met keramische pannen gedekt dak. Enkele panden hebben een plat dak.	
	Hoogstraat	16	In dit pand uit circa 1850 was van 1896 tot 1964 het café Portheine gevestigd. Daarna kwam er een hobbyzaak. Het object telt twee bouwlagen en heeft een pannengedekt schilddak. Intern mogelijk oudere bouwrestanten, daardoor bouwhistorische waarde. Zowel in de detaillering als in de hoofdvorm bleef het authentieke karakter goed behouden, inclusief de uit circa 1905 daterende verblendstenen pui met invulling. Van architectuurhistorisch en typologisch belang als een opmerkelijk goed bewaard gebleven voorbeeld van een kleinschalig horecapand met bovenwoning. Door de verwijzing naar de historische ontwikkelingen in de Kamperpoort is er sprake van cultuurhistorische waarde. Onderdeel van een korte historische gevelwand langs de Hoogstraat.	● bhw

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hoogstraat	18-20	Ook deze twee panden maken deel uit van de historische gevelwand aan het begin van de Hoogstraat. Ze tellen twee bouwlagen en hebben allebei een forse kap met pannendekking. Ze dateren uit circa 1840-1850, maar hebben intern mogelijk oudere bouwrestanten. Daardoor bouwhistorische waarde. Ze voegen zich door hun opzet en typologie binnen de historisch gegroeide situatie in de Kamperpoort. De detaillering is evenwel ingrijpend gewijzigd, met deels gewijzigde gevelindelingen. Onderdeel van een korte historische gevelwand langs de Hoogstraat.	● bhw
	Hoogstraat	34	Voormalig winkel/bedrijfspand met bovenwonign uit circa 1900, twee bouwlagen met kap. De bakstenen voorgevel heeft jongere pui en een bovengevel met gepleisterde speklagen. Onderdeel van verzameling van kleinschalige woonhuizen en winkelpandjes uit de late 19de en vroege 20ste eeuw binnen de aaneengesloten historische gevelwanden van de Hoogstraat. Het betreft objecten die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de straat van enig historisch belang zijn. Ze voegen zich in schaal, hoofdvorm en typologie goed binnen de historisch gegroeide situatie en dragen in positieve mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van de straat. In het algemeen zijn de geveldetails gewijzigd. De objecten hebben één of twee bouwlagen met een met keramische pannen gedekt dak. Enkele panden hebben een plat dak	
	Hoogstraat	46	Voormalige winkel met bijbehorende woning uit omstreeks 1905, zowel in de hoofdvorm als de detaillering opmerkelijk goed behouden gebleven. Het bouwwerk bestaat uit één bouwlaag en heeft een zolderverdieping die is gevat onder een met pannen gedekt zadeldak. Karakteristieke geveldetaillering in een historiserende trant, met speklagen en een hoofdgestel. Als een goed bewaard gebleven voorbeeld van een buurtwinkeltje met woning vertegenwoordigt het object typologische en architectuurhistorische waarde. Van cultuurhistorisch belang als illustratie van de historische ontwikkelingen langs de Hoogstraat, waar diverse kleine neringdoenden hun winkel hadden.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hoogstraat	48	In een historische gevelwand gelegen tweelaags woonhuis, waarvan de eerste bouwlaag vermoedelijk van rond 1800 is. De tweede bouwlaag dateert uit circa 1850-1860. Het pand heeft een plat dak met aan de voorzijde een schuin dakschild met pannendekking. Door zijn typologie en schaal voegt het object zich binnen de historisch gegroeide situatie in de Kamperpoort. De detaillering van ingang en vensters is (deels) gewijzigd. Moderne dakkapel.	
	Hoogstraat	52-54	Dubbele arbeiderswoning uit omstreeks 1900. Het bouwwerk telt één bouwlaag en heeft een pannengedekt schilddak met dakkapel. Karakteristieke opzet met speklagen en getoogde gevelopeningen. Door zijn schaal en typologie voegt het object zich in de historische gegroeide situatie in de Kamperpoort. Het ontwerp vertegenwoordigt geen bijzondere architectuurhistorische kwaliteiten en onderging een aantal ingrijpende wijzigingen.	
	Hoogstraat	60-62	Dubbele arbeiderswoning uit circa 1900, één bouwlaag met dwars geplaatst zadeldak. Bakstenen voorgevel met vernieuwde vensterse en deuren en eenvoudige decoratieve details boven vensters. Onderdeel van verzameling van kleinschalige woonhuizen en winkelpandjes uit de late 19de en vroege 20ste eeuw binnen de aaneengesloten historische gevelwanden van de Hoogstraat. Het betreft objecten die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de straat van enig historisch belang zijn. Ze voegen zich in schaal, hoofdvorm en typologie goed binnen de historisch gegroeide situatie en dragen in positieve mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van de straat. In het algemeen zijn de geveldetails gewijzigd. De objecten hebben één of twee bouwlagen met een met keramische pannen gedekt dak. Enkele panden hebben een plat dak	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hoogstraat	64	Blijkens de gevelsteen dateert dit pand uit 1886. Het object bestaat uit een voor- en achterhuis en telt één bouwlaag. Pannengedekte zadeldaken. Karakteristieke opzet met gevelopeningen met afgeronde bovenhoeken, en een hoofdgestel. Door zijn schaal en typologie voegt deze arbeiderswoning zich naar de historisch gegroeide situatie langs de Hoogstraat. De detaillering van ingang en vensters onderging evenwel enkele ingrijpende wijzigingen.	
	Hoogstraat	88	Dit arbeidershuisje dateert blijkens de jaarsteen uit 1843 en is in 1992 gerestaureerd. Sinds 2003 is er het Buurtmuseum van de Kamperpoort gevestigd. Het pandje bestaat uit één bouwlaag en heeft een roodgedekt schilddak. Van cultuurhistorisch en typologisch belang als een verwijzing naar de historie van de Kamperpoort, waar langs de Hoogstraat diverse arbeiderswoningen en kleine buurtwinkeltjes bestonden. Het pandje maakt deel uit van een deels nog historische gevelwand.	GM
	Hoogstraat	90-96	Blokje van drie arbeiderswoningen uit de late 19de eeuw, één bouwlaag met kap. De bakstenen voorgevel heeft bij iedere woning een venster en deur. Decoratieve details ontbreken. Onderdeel van verzameling van kleinschalige woonhuizen en winkelpandjes uit de late 19de en vroege 20ste eeuw binnen de aaneengesloten historische gevelwanden van de Hoogstraat. Het betreft objecten die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de straat van enig historisch belang zijn. Ze voegen zich in schaal, hoofdvorm en typologie goed binnen de historisch gegroeide situatie en dragen in positieve mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van de straat. In het algemeen zijn de geveldetails gewijzigd. De objecten hebben één of twee bouwlagen met een met keramische pannen gedekt dak. Enkele panden hebben een plat dak	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hoogstraat	98	Eénlaags arbeiderswoning met een pannengedekt schilddak met dakkapel. Het pand dateert uit omstreeks 1870. Vernieuwde voordeur en dakkapel, maar verder bleef de detaillering vrij goed behouden. Door zijn bescheiden opzet is het pand karakteristiek voor de historische kleinschalige bebouwing langs de Hoogstraat, en vertegenwoordigt het object architectuurhistorische en typologische waarde. Als een goed bewaard gebleven voorbeeld van de historische arbeidersbebouwing in de Kamperpoort bezit het object cultuurhistorische kwaliteiten.	
	Hoogstraat	138	Bij een bocht in de Hoogstraat gelegen éénlaags arbeiderswoning met een voor- en achterhuis onder pannengedekte zadeldaken. Het pand dateert in zijn huidige verschijningsvorm uit circa 1905, maar heeft een oudere kern. Daardoor is er sprake van bouwhistorische waarde. Weliswaar is de detaillering ingrijpend gewijzigd (kunststof) en is een forse moderne dakkapel toegevoegd, maar door de oudere kern is er sprake van architectuurhistorisch belang. Als arbeiderswoning is het pand karakteristiek voor de historische kleinschalige bebouwing langs de Hoogstraat, ook in samenhang met nr.140.	● bhw
	Hoogstraat	140	Dit pand dateert uit omstreeks 1850 en heeft mogelijk een oudere kern. Daardoor is er sprake van bouwhistorische waarde. Het uit een voor- en achterhuis bestaande object telt één bouwlaag en heeft twee met pannen gedekte zadeldaken. Karakteristieke gepleisterde gevelafwerking in blokverband. Weliswaar vond er een enkele wijziging plaats, maar het authentieke karakter is goed herkenbaar gebleven. Van architectuurhistorisch en typologisch belang als een voorbeeld van kleinschalige arbeidersbebouwing. In het oog vallende ligging binnen de betreffende historische gevelwand. Er is cultuurhistorische waarde door de verwijzing naar de historische ontwikkelingen langs de Hoogstraat, waar kleinschalige arbeidersbebouwing en buurtwinkeltjes elkaar afwisselden.	● bhw

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hoogstraat	142	Tweelaags woonhuis met een plat dak, gelegen in een bocht van de Hoogstraat. Het pand dateert uit omstreeks 1925 en toont enige invloed van de Nieuwe Haagse School. Binnen de historische gevelwand neemt het ontwerp een opmerkelijke positie in. In de Kamperpoort is het pand evenwel door zijn vormgeving en opzet a-typisch voor de historische arbeidersbebouwing langs de Hoogstraat. De detaillering onderging ingrijpende wijzigingen (kunststof kozijnen).	
	Katerdijk	1	Het oude Hofvliet staat op het gelijknamige (vrml.) eiland in de monding van het Zwarte Water, en wordt reeds in 1748 genoemd als een ‘welgelegen huis met hof’. Markant is onder meer de rond 1925 gerealiseerde entreepartij met een gevelsteen met het jaartal 1546. Tweelaags opzet met pannengedekte schilddaken. Er is architectuurhistorische waarde als een goed bewaard gebleven voorbeeld van een ‘deftig huis’ langs de rand van de stad, waar deze overging in het buitengebied rondom het Zwarte Water. Als een relict van de historische invulling van het vroegere eiland Hofvliet is er cultuurhistorische waarde. Van stedenbouwkundig belang door de sterk in het oog vallende ligging.	GM
	Katerdijk	2	Uit omstreeks 1905 daterend pand met naastliggende bijgebouwen, oorspronkelijk deel uitmakende van de bebouwing op het eiland Hofvliet bij de monding van het Zwarte Water. Tot 1972 stroomde voorlangs het pand het Smalle Gat (trekvaart). Na demping is hier de drukke verkeersweg op de Katerdijk gerealiseerd. Het markant vormgegeven en witgepleisterde éénlaags pand c.a. is van stedenbouwkundig belang als een onderdeel van het historische ensemble waartoe ook het oude huis Hofvliet behoort. Door de verwijzing naar het vroegere eiland en het Smalle Gat is het pand van cultuurhistorisch belang.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Meeuwenlaan	4-4a	Het kantorencomplex Kamperpoort dateert uit 1979 en is ontworpen door het architectenbureau H. Kaman b.v. uit Rotterdam. Het in een bocht van de Meeuwenlaan gelegen complex heeft een L-vormige plattegrond en is deels vier- deels vijflaags. Karakteristieke functionalistische opzet met vensterreeksen met aluminium ramen. Het zowel in de hoofdvorm als de detaillering vrij goed behouden gebleven complex bevindt zich direct naast het Wehkampgebouw uit 1972. Deze kantoorgebouwen tonen de schaalvergroting die in deze periode langs de rand van de Kamperpoort optrad. De hier langs de A28 gerealiseerde bedrijvenzone wijkt af van de historische gebiedskarakteristiek.	
	Mussenhage	21.1	Oorspronkelijk zal dit bouwwerk uit drie arbeiderswoningen hebben bestaan. Later ging het deel uitmaken van het adres Hoogstraat 10. Het éénlaags pand met pannengedekt zadeldak dateert vermoedelijk uit de late 18de eeuw en behoort daarmee tot de oudste bouwrestanten in de Kamperpoort. Daardoor is sprake van bouwhistorische waarde. Aan de achterzijde is te zien dat de bouwmassa later is opgehoogd. Hier verwijst een oude gevellijst met vlechtingen nog naar de vroegere situatie. Weliswaar ondergingen de gevelindeling en de detaillering een aantal ingrijpende wijzigingen, maar het historische karakter bleef redelijk goed behouden. Door zijn schaal en typologie, en als een pand dat karakteristiek is voor de historische bebouwing in de Kamperpoort vertegenwoordigt het object architectuur- en cultuurhistorische waarden.	● bhw
	Mussenhage	23	In 1932-1933 gebouwd transformatorhuis, ontworpen door de Technische Dienst Zwolle (getekend door J. Boersma), in opdracht van het Gemeentelijk Electriciteitsbedrijf. Het pand is ter plekke van gesloopte bebouwing gerealiseerd, en telt één bouwlaag met een zadeldak. Karakteristieke opzet met een breed overstek en enig siermetselwerk. Weliswaar onderging het pand enkele wijzigingen, maar in de hoofdvorm is het oorspronkelijke karakter goed bewaard gebleven. Zelfs de originele dakdekking die uit geglazuurde romaanse pannen bestaat, bleef behouden. Het object vertegenwoordigt typologische en architectuurhistorische waarde. Als een pand met een bijzondere functie verwijst het naar de historische ontwikkelingen in de Kamperpoort, waardoor er sprake is van cultuurhistorische waarde.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Mussenhage	z.n. (achter Hoog-straat 34)	Kleine arbeiderswoning uit circa 1850, gelegen bij de aansluiting van de Mussenhage op het Nachtegaalplein. Het pand telt één bouwlaag en heeft een zadeldak met pannendekking. Karakteristieke opzet met vensters met afgeronde bovenhoeken. Door zijn schaal en typologie voegt het object zich naar de historisch gegroeide situatie in de Kamperpoort. Het tussen nieuwbouw gelegen pand heeft vanwege het zeer kleinschalige tyoe enige historische waarde. Diverse wijzigingen: de in houtbeschot uitgevoerde topgevel is niet oorspronkelijk. In de originele opzet had het pand een schilddak.	
	Rieteweg	4-4a	De IJsselhallen vormen de opvolger van de vroegere veemarkthallen, die qua oorsprong uit 1931 dateerden. Van het oude complex bleven in de loop van de hierop volgende jaren geen (in het zicht liggende) bouwdelen bewaard. Vanaf 1971 dienen de IJsselhallen voor allerlei activiteiten. De gehele Veemarktfunctie is er verdwenen. Aan de noordzijde ligt het thans oudste bouwdeel, een langgerekte hal met gebogen kap uit circa 1970, toen het complex vrijwel volledig is vernieuwd. Het zuidelijke deel is van zeer recente datum. Het huidige complex vertegenwoordigt een beperkte cultuurhistorische waarde, als een verwijzing naar de historische ontwikkelingen in de Kamperpoort. Maar als een modern opgezette activiteitenhal is de relatie met de vroegere veemarkten niet meteen herkenbaar.	
	Veemarkt	9-10	Op de hoek van de Rieteweg gelegen complex uit 1948-1949, gebouwd als Laboratorium van de Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren. Later was er NOVO Verzekeringen gevestigd. De bekende Zwolse architect C.J. Vriens leverde het ontwerp voor dit in de stijl van de Delftse School uitgevoerde complex, waartoe ook een woning met garage behoorde (nr. 9). Uitbreiding in 1952. Alhoewel de achterbouw enkele moderne wijzigingen onderging, bleef het authentieke karakter zeer goed herkenbaar, vooral van het vooraan gelegen laboratorium (nr. 10). Het complex vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en geeft een goed beeld van het oeuvre van Vriens. Markante en in het oog vallende ligging. Van cultuurhistorisch belang door de verwijzing naar de vroegere veemarktactiviteiten.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Veemarkt	21-1 t/m 21-81	Het oorspronkelijke kantoorgebouw van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV), gerealiseerd door de Rijksgebouwendienst, dateert uit 1964-1965. Recentelijk is het getransformeerd tot appartementengebouw tbv studentenhuisvesting, waarbij de oorspronkelijke verschijningsvorm goed behouden is gebleven. Het functionalistisch vormgegeven gebouw wordt gekenmerkt door een ingetogen opzet, met vier trappenhuizen. Opvallend zijn de borstweringen met decoratieve beplating. Het object is van historisch belang voor de ontwikkelingsgeschiedenis in de Kamperpoort in de tweede helft van de 20ste eeuw. Historische waarde in relatie tot de geschiedenis van de Zwolse veemarkt. Door zijn schaal en typologie wordt evenwel afgeweken van de voor dit gebied karakteristieke historische bebouwing. Vernieuwde toegangsportalen.	
	Veemarkt	24-24a, 25-25abc, 26	Zie ook: Grote Baan 47. Het betreft het vrml. Hotel Derboven, dat één van de horecapanden vormde langs de noordzijde van de Veemarkt. Architect J.D.C. Krook leverde het ontwerp voor dit uit 1931 daterende gebouw, dat tegelijk met de aanleg van de nieuwe veemarkt ontstond. Het zakelijk uitgevoerde pand telt twee bouwlagen en heeft een roodgedekt pannendak met een breed overstek. Alhoewel er enkele moderne wijzigingen plaatsvonden bleef het authentieke karakter goed herkenbaar. Van cultuurhistorisch belang als een verwijzing naar de vroegere veemarktactiviteiten in de Kamperpoort. Markante en in het oog vallende ligging op de hoek van de Grote Baan. Als een goed voorbeeld van een pand in zakelijke trant is er sprake van architectuurhistorische waarde.	
	Veemarkt	27	Zie ook: Grote Baan 80a-80b. De Zwolse architecten M. en H. Meijerink bouwden dit vrml. café-restaurant in 1931, tegelijk met de aansluitende woningen Grote Baan 80a-80b, de woning op nr. 28 en een aan de Grote Baan gelegen veestalling. Het op de hoek van de Grote Baan gelegen pand telt twee bouwlagen en heeft een roodgedekt pannendak. Uitvoering in een sobere en zakelijke trant. In de loop van de tijd is de detaillering gewijzigd. Als onderdeel van een reeks (vrml.) horecapanden die tegelijk met de aanleg van de nieuwe veemarkt (1931) ontstonden, vertegenwoordigt het bouwwerk stedenbouwkundige en cultuurtuurhistorische waarden. Markante hoekligging.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Veemarkt	28	M. en H. Meijerink bouwden dit pand als onderdeel van het vanuit één opzet ontstane complex, waartoe ook de bebouwing aan de Veemarkt 27 en de daarachter gelegen veestalling aan de Grote Baan behoren. Het vrijstaande pand is uitgevoerd in een zakelijke trant en telt twee bouwlagen en een hoog zadeldak met rode pannendekking. In de loop van de tijd onderging de detaillering een aantal wijzigingen. Als onderdeel van een reeks panden die tegelijk met de aanleg van de nieuwe veemarkt (1931) ontstonden, vertegenwoordigt het pand stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarden.	
	Veemarkt	34	In 1931 in opdracht van dhr. G. Hetebrij gebouwd (vrml.) café met bovenwoning, naar een ontwerp van het architectenbureau van de Gebr. Boxman uit Zwolle. Het op de hoek van de straat gelegen vrijstaande pand is uitgevoerd in een sobere en zakelijke trant, en telt twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een roodgedekt zadeldak. In de loop van de tijd onderging het bouwwerk een aantal detailwijzigingen. Als onderdeel van een reeks (horeca) panden die tegelijk met de aanleg van de nieuwe veemarkt (1931) ontstonden, vertegenwoordigt het object stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarden.	
	Veemarkt	35-40	Vrml. schoolgebouw uit 1930, naar een ontwerp van de Zwolse stadsarchitect L. Krook. Het bouwwerk is uitgevoerd in een zakelijke trant, met late invloed van de Amsterdamse School. De naar onderwijzer W.A. Elberts genoemde school (v/h School XII) herbergt nu de depotruimte Archeologie van de gemeente Zwolle. Ingrijpend gewijzigde detaillering (kunststof), maar in de hoofdvorm bleef het authentieke karakter goed herkenbaar. Architectuurhistorische waarde als een karakteristiek voorbeeld van schoolarchitectuur uit het interbellum. Van cultuurhistorisch belang door de verwijzing naar de historische ontwikkelingen in de Kamperpoort.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Willemskade	2	Op de hoek gelegen herenhuis uit circa 1895, uitgevoerd in neorenaissance-trant. Het pand telt twee bouwlagen en heeft een schilddak met pannendekking. Karakteristieke opzet met speklagen en boogtrommels die met sgrafitto zijn verlevendigd. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering is het oorspronkelijke karakter overwegend gaaf bewaard gebleven. Van architectuurhistorisch belang als een voorbeeld van historiserende herenhuizenbouw. Er is stedenbouwkundige waarde als een markant onderdeel binnen een historische gevelwand. Van cultuurhistorisch belang ter illustratie van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede burgerij.	
	Willemskade	5-5a	In de as van het wegtracé van de Emmawijk gelegen tweelaags pand met een afgeplat omlopend schilddak met pannendekking. Dit object dateert uit circa 1915. Nadat er aanvankelijk een koffiehuis annex café was gevestigd, kwam hier in 1932 een kruidenierszaak. Karakteristieke traditionalistische opzet met een sierbalkon en bovenlichten met roedenverdeling. Van architectuurhistorisch belang als een zowel in de hoofdvorm als de detaillering overwegend gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een horeca-/ winkelpand met bovenwoning. Markante en in het oog vallende ligging binnen een historische gevelwand. Van cultuurhistorisch belang als een verwijzing naar de historische ontwikkelingen langs de vroegere Beestenmarkt (Willemskade en Harm Smeengekade).	
	Willemskade	9-9.1	Ruim opgezette vrijstaande villa uit circa 1870, uitgevoerd in een eclectische stijl. Karakteristiek voor dit tweelaags pand met schilddak zijn de witgepleisterde gevels met diverse sierdetails. Markant balkon met gietijzeren sierkolommen. Alhoewel h et pand enkele detailwijzigingen onderging bleef het authentieke karakter goed herkenbaar. Van architectuurhistorisch en typologisch belang. Markant en in het oog vallend onderdeel binnen de historische gevelwand aan de overzijde van de Emmawijk. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van welgestelden.	GM

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Willemskade	10	Halfvrijstaande villa uit circa 1870. Het pand telt twee bouwlagen en heeft een afgeplat omlopend schilddak met pannendekking. Karakteristiek voor dit eclectisch vormgegeven ontwerp zijn de gepleisterde gevels en de van sierkuiven voorziene gevelopeningen. Gewijzigde voordeur, maar verder is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Als een eclectisch vormgegeven villa vertegenwoordigt het ontwerp architectuurhistorische waarde. Van stedenbouwkundig belang als een markant onderdeel van de uit herenhuizen en villa's bestaande historische gevelwand aan de rand van de Kamperpoort. Van cultuurhistorisch belang als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën omtrent de huisvesting van welgestelden.	
	Willemskade	11-12-13	Uit circa 1885 daterend driedubbel herenhuis, dat deel uitmaakt van een historische gevelwand. De woningen tellen twee bouwlagen en hebben een schilddak met pannendekking. Karakteristieke opzet met getoogde vensters en lisenen die in blokverband zijn gepleisterd. Zowel in de hoofdvorm als in de detaillering is het pand overwegend gaaf bewaard gebleven, waardoor er sprake is van architectuurhistorische waarde. Van stedenbouwkundig belang als een wezenlijk en markant onderdeel van de uit herenhuizen bestaande historische gevelwand langs de Willemskade, aan de rand van de Kamperpoort. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede klasse.	
	Willemskade	14	Herenhuis uit omstreeks 1885, als onderdeel van een historische gevelwand. Het vier assen brede bouwwerk telt drie bouwlagen en heeft een schilddak met pannendekking. Karakteristieke opzet in neorenaissance-trant, met speklagen en een hoofdgestel. De gevel is later overgeverfd. Het zowel in de hoofdvorm als de detaillering overwegend gaaf bewaard gebleven pand vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde als een historiserend vormgegeven herenhuis. Van stedenbouwkundig belang als onderdeel van een uit herenhuizen bestaande historische gevelwand. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede klasse.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Willemskade	15	Herenhuis uit omstreeks 1885, als onderdeel van een historische gevelwand. Het bouwwerk telt drie bouwlagen en heeft een schilddak met pannendekking. Karakteristieke opzet in neorenaissance-trant, met speklagen en een rijk gelede ingangspartij. Het zowel in de hoofdvorm als de detaillering overwegend gaaf bewaard gebleven pand vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde als een historiserend vormgegeven herenhuis. Van stedenbouwkundig belang als onderdeel van een uit herenhuizen bestaande historische gevelwand. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede klasse.	
	Willemskade	16	Herenhuis uit omstreeks 1895, als onderdeel van een historische gevelwand. Het symmetrisch vormgegeven bouwwerk telt twee bouwlagen en heeft een plat dak, deels met een schuin voorschild. Karakteristieke opzet in neorenaissance-trant, met een middenrisaliet met topgevel en onder korfbogen gevatte vensters. Het zowel in de hoofdvorm als de detaillering vrij gaaf bewaard gebleven pand heeft hoogwaardige esthetische kwaliteiten en vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van een historiserend vormgegeven herenhuis. Van stedenbouwkundig belang als onderdeel van een uit herenhuizen bestaande historische gevelwand. Cultuurhistorische waarde doordat een helder beeld wordt gegeven van de contemporaine ideeën over de huisvesting van welgestelden.	
	Willemskade	17-18	De bekende Zwolse architect G.G. Post bouwde dit dubbele herenhuis in 1905. Het bouwwerk telt twee bouwlagen en heeft een afgeplat omlopend schildddak. Het is karakteristiek voor de overgangsarchitectuur rond 1900, met traditionele details en invloed van de Jugendstil. Levendige opzet met portieken, inpandige balkons, erkers en topgevels. De kleurige tegeltableau's zijn van de Harlinger keramiekfabriek van de firma Van Hulst. Het bouwwerk vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en geeft een goed beeld van het oeuvre van architect Post. Van stedenbouwkundig belang als markant onderdeel van een historische gevelwand. Cultuurhistorische waarde doordat een helder beeld wordt gegeven van de huisvesting van welgestelden in de vroege 20ste eeuw.	GM

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Willemskade	19, 19a, 20, 21	Zie ook: Emmastraat 2. In 1927-1928 in opdracht van P.J. Bos gebouwd driedubbel herenhuis, gebouwd en vermoedelijk ook ontworpen door de firma H.J. Teunis & Zonen. Aan de achterzijde van nr. 20 is in 1945 een vrijstaand schuurtje gebouwd. De woningen tellen twee bouwlagen en hebben gezamenlijk een afgeplat omlopend schilddak met pannendekking. Het zakelijk vormgegeven ontwerp wordt gekenmerkt door een afwisseling van erkers, balkons en topgevels. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering bleef het authentieke karakter goed behouden. Van architectuurhistorisch belang, maar in vergelijking met andere ontwerpen langs de Willemskade neemt dit bouwwerk een iets minder bijzondere positie in. Stedenbouwkundige waarde door de markante hoekligging.	
	Willemskade	24-25	Zie ook: Emmastraat 1. In 1906 naar een ontwerp van de voor Zwolle belangrijke architect G.B. Broekema gebouwd driedubbel herenhuis, dat omhoekt langs de Emmastraat. Het bouwwerk telt twee bouwlagen en heeft een afgeplat omlopend schilddak. Karakteristiek voorbeeld van de overgangsarchitectuur van rond 1900, met traditionele motieven en invloed van de Jugendstil. Levendige opzet met siermetselwerk, topgevels en balkons. Het ontwerp vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en is van architectuurhistorisch belang. Wezenlijk onderdeel van de uit herenhuizen en villa's bestaande strook aan de rand van de Kamperpoort, waar het bouwwerk op de hoek van de Emmastraat ligt. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de contemporaine ideeën over huisvesting van de gegoede klasse.	GM
	Willemskade	26-27-28	G.B. Broekema bouwde in 1906 ook dit driedubbele herenhuis, dat eveneens karakteristiek is voor de toenmalige overgangsarchitectuur. Het bouwwerk telt twee bouwlagen en heeft een plat dak met omlopende schilddaken. Levendige en kleurrijke opzet, met een afwisseling van topgevels, balkons en een toren. Het ontwerp vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en is van architectuurhistorisch belang. Wezenlijk onderdeel van de uit herenhuizen en villa's bestaande strook aan de rand van de Kamperpoort. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de contemporaine ideeën over huisvesting van de gegoede klasse.	GM

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Willemskade	29-30	Uit circa 1905 daterende dubbele villa, vermoedelijk naar een ontwerp van G.G. Post of G.B. Broekema. Het pand telt twee bouwlagen en een afgeplat omlopend schilddak. Het ontwerp is karakteristiek voor de overgangsarchitectuur rond 1900, met traditionele motieven en invloed van de Jugendstil. Levendige opzet met stenen serres en overhuifde balkons. Van architectuurhistorisch belang als een goed bewaard gebleven voorbeeld van vroeg 20ste-eeuwse villabouw. Markant en in het oog vallend element binnen de reeks villa's en herenhuizen langs de zuidoostzijde van de Kamperpoort. Cultuurhistorische waarde doordat een goed beeld wordt gegeven van de contemporaine ideeën over de huisvesting van welgestelden.	GM

Bijlage 7 Cultuurhistorische analyse Zwolle - Zuid

CULTUURHISTORISCHE QUICKSCAN
Onderzoeksgebied
Zwolle-Zuid en Schelle/Oldeneel
Gemeente Zwolle

Onderzoek i.o.v. de gemeente Zwolle, afd. monumentenzorg en archeologie
oktober 2013

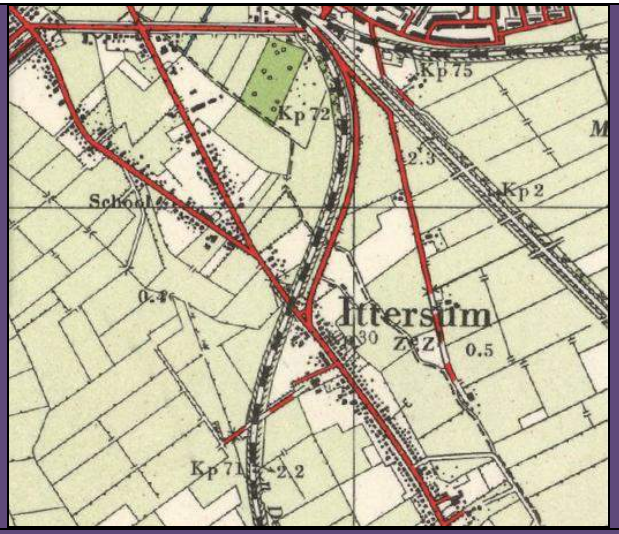

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON

Opdrachtgever
Gemeente Zwolle
Afdeling Monumentenzorg en archeologie

Analyse en fotografie
drs. C.J.B.P. Frank
drs. J.H.J. van Hest

Historisch beeldmateriaal
Historisch Centrum Overijssel
Diverse beeldbanken en literatuur

Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen, oktober 2013, copyright MAB Nijmegen 2013

drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans
mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
mw. V. Delmee BSc
drs. J.H.J. van Hest
ing. G. Korenberg
mw. drs. M. Lemmens
mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
fax:024-3792477

E-mail: Info@monumentenadviesbureau.nl /Website: www.monumentenadviesbureau.nl

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

CULTUURHISTORISCHE QUICKSCAN ONDERZOEKSGEBIED ZWOLLE-ZUID EN SCHELLE/OLDENEEL, ZWOLLE

INHOUDSOPGAVE:

1 INLEIDING **5**
1.1 Cultuurhistorie in het gebied ten zuiden van de IJsselallee 5
1.2 Nieuw bestemmingsplan voor Zwolle-Zuid en Schelle/Oldeneel 5
1.3 De cultuurhistorische quickscan 6
1.4 Het doel van de analyse 6
1.5 Werkzaamheden 6

2 SCHETS ONDERZOEKSGEBIED **8**
2.1 Ligging en begrenzing 8
2.2 Algemeen historisch ruimtelijk beeld 8
2.3 Historische ensembles in Zwolle-Zuid en Schelle/Oldeneel 10
2.4 Bebouwingskarakteristiek; historische bebouwing 13
2.5 Groen- en groenstructuren 17

3 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING **22**
3.1 Vroege ontwikkeling 22
3.2 Na de middeleeuwen 23
3.3 Grote veranderingen in de 20ste eeuw 26
3.4 Na de Tweede Wereldoorlog 26

4 QUICKSCAN CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT **33**
4.1 Cultuurhistorische waarden, algemene omschrijving 33
4.2 Historische ruimtelijke structuren 33
4.3 Historische bouwkunde 36
4.4 Historische groenstructuren 38

5 AANBEVELINGEN **40**
5.1 Inleiding 40
5.2 Aanbevelingen t.a.v. de karakteristiek gebied 40
5.3 Aanbevelingen t.a.v. de hoofdstructuren 40
5.4 Bebouwing/objecten 40
5.5 Rooilijnen, erfscheidingen, groen, etc. 40

6 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED **41**

7 LITERATUUR / BRONNEN **44**

LIJST CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE BEBOUWING **45**

BIJLAGEN :
- **Cultuurhistorische waardenkaart**

Grote foto's:
De Mars langs de Gerenbroek, een oud pad met laanbeplanting, waar de bebouwde kom overgaat in het landelijke en bosrijke gebied, p. 4
Het ruimtelijke beeld van de Nieuwe Deventerweg wordt in belangrijke mate gekenmerkt door historische lintbebouwing, vooral uit het interbellum, p. 7
Karakteristieke bebouwing in de Schellerlanden, aan de Burgemeester De Vos Van Steenwijklaan, p. 16
Boer Van de Vegte ploegt aan de Kleine Veerweg (Inklaar 2010, 48), p. 21
In de Gerenlanden leveren water en bebouwing een stadsbeeld met afwisselend vormgegeven 'grachtenpanden', p. 32

1 INLEIDING

1.1 Cultuurhistorie in het gebied ten zuiden van de IJsselallee

Het onderzoeksgebied omvat het gebied ten zuiden van de IJsselallee (N337), die deel uitmaakt van de ring van Zwolle. Het gebied wordt gekenmerkt door een groot aantal woonbuurten die in het kader van de naoorlogse uitbreidingen van Zwolle vanaf de jaren 1970 tot stand kwamen. De meest recente ontwikkelingen dateren uit de late 20ste en vroege 21ste eeuw, met onder meer de door grootschalige schoolgebouwen gedomineerde campus van de hogeschool Windesheim in de noordwesthoek van het onderzoeksgebied. Aan de andere zijde van de IJsselallee gaat de bebouwing hier over in de al even grootschalige kantorenzone ten zuiden van het spoorwegemplacement (Hanzeland).
De verstedelijking van dit deel van Zwolle bracht een grote dynamiek in het agrarische gebied. Door de vele ontwikkelingen verdween uiteindelijk een substantieel deel van het landelijke gebied. De stad rukt er steeds verder op in zuidelijke richting. Toch is vooral in de zone langs de IJssel nog steeds de sfeer te proeven van de prestedelijke periode, toen dit gebied (tot 1967) nog deel uitmaakte van het Zwollerkerspel. Van de drie oude buurtschappen Ittersum, Schelle en Oldeneel worden de twee laatste nog in sterke mate bepaald door het beeld van dijken, wilgenreeksen en verspreide boerderijen. Uit de prestedelijke periode is dan ook nog het een en ander terug te vinden in het gebied en ook de recentere ontwikkelingen vertellen een boeiend verhaal van de expansie van Zwolle.

1.2 Nieuwe bestemmingsplannen voor Zwolle-Zuid en Schelle/Oldeneel

Op 1 januari 2012 is artikel 3.1.6, tweede lid, onderdeel a, van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) gewijzigd. Daarmee dienen cultuurhistorische waarden uitdrukkelijk te worden meegewogen bij het vaststellen van bestemmingsplannen.
Dit betekent dat gemeenten een analyse moeten verrichten van de cultuurhistorische waarden in een bestemmingsplangebied en daar conclusies aan verbinden die in een bestemmingsplan verankerd worden. De gemeente Zwolle werkt daarom verder aan de inventarisatie van cultuurhistorische waarden in Zwolle.
De cultuurhistorische component wordt in quickscans uitgediept. De quickscan vertelt in het kort het verhaal van het gebied aan de hand van een aantal belangrijke ruimtelijke thema's en beschrijft de belangrijke relicten van de historische ontwikkeling, die we in het onderzoeksgebied kunnen zien. Zowel de historische relicten als het ruimtelijke en stedenbouwkundige karakter van Zwolle-Zuid vormen de cultuurhistorische component en dragers van dit stadsgedeelte.
De voor het buitengebied bedoelde bestemmingsplannen omvatten ook het direct ten westen van Zwolle-Zuid liggende gebied van de oude buurtschappen Schelle en Oldeneel. Om een helder overzicht te hebben, is er voor gekozen om in de onderhavige quickscan zowel de bebouwde kom van Zwolle-Zuid alsook het buitengebied van Schelle en Oldeneel op te nemen.

afb. 1 Aan de Nieuwe Deventerweg 99 staat Huize Berkenhove. Net als de lintbebouwing uit het interbellum aan deze oude verbindingsweg dateert dit huis uit de tijd van het Zwollerkerspel.

1.3 De cultuurhistorische quickscan

De volgende onderdelen komen in de quickscan aan de orde:

- Beknopte beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkelingen van het onderzoeksgebied Zwolle-Zuid en Schelle/Oldeneel in hoofdlijnen;
- Beschrijving en overzicht van de aanwezige cultuurhistorische aspecten (structuren, bouwkundige objecten, ensembles, groen);
- Kwalificatie van de cultuurhistorische kwaliteit van de bebouwing (indifferent, attentiewaarde, waardevol, zeer waardevol);
- Duiding van de cultuurhistorische waarden, in woord en beeld (Cultuurhistorische kaart)
- Aanbevelingen ter behoud en versterking van de aspecten met een hoge cultuurhistorische waarde;
- Historisch kaart- en beeldmateriaal;

De begrenzing van het in de quickscan bedoelde onderzoeksgebied 'beperkt' zich tot de bebouwde kom in Zwolle-Zuid en het open gebied in de IJsselbocht. Voor de begrenzing zie afb. 2 en paragraaf 2.1.

1.4 Het doel van de analyse

Deze analyse beschrijft de cultuurhistorie in Zwolle-Zuid en het buitengebied Schelle/Oldeneel ten behoeve van het bestemmingsplan dat voor het plangebied wordt opgesteld. In het nieuwe bestemmingsplan zal ook het cultuurhistorische aspect aandacht krijgen en in vergelijking met het vigerende plan worden ge-update.

1.5 Werkzaamheden

De gegevens voor deze analyse zijn verzameld tijdens veldwerkbezoek aan het gebied (3 april 2013), archiefonderzoek en studie van diverse dossiers en documentaties van de gemeente Zwolle. In het bijzonder zijn gebruikt de *Inventarisatie historische boerderijen in de gemeente Zwolle*, oktober 2002 (Buro 2) en de *Cultuurhistorische analyse van het buitengebied van de gemeente Zwolle* (Lantschap – adviesbureau voor landschap en cultuurhistorie, in samenwerking met het Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis, 2009). Alle boerderijen met erven die in 2011 door het Oversticht zijn beschreven, zijn niet in onze inventarisatie opgenomen.
Het voor u liggende rapport bevat de hierboven in paragraaf 1.3 opgesomde onderdelen. Alle relevante cultuurhistorische aspecten zijn weergegeven op de cultuurhistorische waardenkaart. De archeologische component maakt geen deel uit van deze quickscan.

Monumenten Advies Bureau, oktober 2013

afb. 2 Luchtfoto projectgebied, via googlemaps.

2 SCHETS ONDERZOEKSGEBIED

2.1 Ligging en begrenzing

Het onderzoeksgebied omvat de bebouwde kom van "Zwolle-Zuid" en het daaraan grenzende buitengebied van de oude buurtschappen Schelle en Oldeneel. Het gebied is gesitueerd langs de zuidflank van het stadsgebied van Zwolle, ten zuiden en zuidwesten van het Hanzeland en de naar het zuidoosten afbuigende spoorlijn richting Twente. De IJsselallee (N337) vormt de noordelijke begrenzing van het plangebied. Als de Ring-Zuid maakt dit tracé deel uit van de hoofdontsluitingsring rondom de kern van Zwolle. Voorbij de Oldeneelallee gaat de IJselallee over in de Wijheseweg die via een bocht de oostelijke grens van het gebied vormt (Hoog-Zuthem). De Hollewandsweg, de Schermerhornstraat en het Beekmanpad markeren de zuidgrens; dat is direct ten noorden van de buiten het onderzoeksgebied vallende IJsselcentrale (Centrale Harculo). Aan de westzijde vormt het bochtige verloop van de IJssel de gebiedsbegrenzing. De spoorlijn Zwolle-Amersfoort markeert grofweg de tussen de IJssel en de IJsselallee liggende grens, maar valt zelf buiten het onderzoeksgebied.
Zwolle-Zuid omvat een groot aantal naoorlogse woonbuurten: Schelle met de Schellerhoek en de Schellerlanden, Geren, de Gerenlanden en het Gerenbroek, Ittersum, de Ittersumerlanden en het Ittersumerbroek, de Oldenelerlanden en het Oldenelerbroek. De op de spoorlijn naar Amersfoort aansluitende noordwestelijke hoek omvat een campus met scholen, bekend staande als Windesheim. Het gebied wordt doorsneden door de naar het zuiden aftakkende spoorlijn richting Deventer. Andere hoofdverbindingen zijn de Nieuwe Deventerweg met de in het verlengde daarvan gelegen Hollewandsweg, en de Oldeneelallee die de Nieuwe Deventerweg kruist.
Aan de westzijde is het open gebied in aansluiting op de IJsselbocht bewaard gebleven (Schellerbroek, Oldeneel). Hier liggen de oude buurtschappen Schelle en Oldeneel. In de zuidoostelijke hoek bevindt zich de groenzone van Hoog-Zuthem, met het oude landgoed Zandhove. Verder zijn er verschillende parken, waaronder het Schellerpark, Oldenelerpark en het Ittersumerpark.

2.2 Algemeen historisch ruimtelijk beeld

Het ruimtelijke beeld van het onderzoeksgebied wordt door de naoorlogse ontwikkelingen sterk gekenmerkt door de verstedelijking, met enerzijds woonbuurten die karakteristiek zijn voor de stedenbouw in de jaren 1960 en 1970 (Staatsliedenbuurt, Ittersumerlanden, Gerenbroek en Gerenlanden). De Staatsliedenbuurt dateert uit de vroege jaren 1960 en is nog orthogonaal aangelegd, terwijl de overige hier genoemde buurten zijn opgezet volgens de bloemkoolstructuur. Anderzijds zijn er de jongste buurten uit de jaren 1980 en 1990 (Oldenelerlanden, Ittersumerbroek, Oldenbroek).
Speels aangelegde en autoluwe woonerven met meanderende reeksen woningen die worden afgewisseld door markante water- en groenstructuren zetten de toon. Tussen de woonbuurten vertellen bewaard gebleven oude verbindingsstructuren zoals de Nieuwe Deventerweg, de Zwarteweg en de Grenslaan nog steeds op een herkenbare manier het verhaal van de prestedelijke periode. In die periode verdichte zich de lintbouwing langs deze wegen en kwamen er steeds meer burgerhuizen.
Toch zijn hier nog steeds enkele verspreide boerderijen te vinden uit de periode van het Zwollerkerspel toen het gebied nog werd bepaald door een landelijk karakter. En alhoewel Zwolle zich steeds meer in zuidelijke richting uitbreidt zijn het Schellerbroek en het gebied rondom Oldeneel ook nu nog landelijk en agrarisch. In de uiterwaarden van de IJssel zetten de IJssel- en Schellerdijk, maar ook verspreide boerderijen, slingerende wegen met bomenreeksen, en enkele oude kolken de toon. In het algemeen wordt het onderzoeksgebied dan ook bepaald door het contrast 'dicht-stedelijk' en 'landschappelijk-open'. Achterin hoofstuk 3 is een kaartje toegevoegd waarop de historische ontwikkelingen in kleur zijn aangeduid (afb. 55).

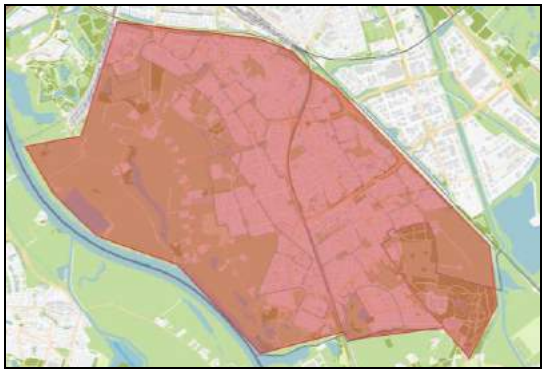

afb. 3 Ligging en (globale) begrenzing van het onderzoeksgebied Zwolle-Zuid en Schelle/Oldeneel (buitengebied).

afb. 4, 5, 6. Bovenaan het Ittersumerpark met zicht op de IJsselcentrale. In het midden het Schellerbroek met de in 2010 vernieuwde spoorbrug over de IJssel. Onderaan de Burg. De Vos van Steenwijklaan met links de spoorlijn richting Deventer.

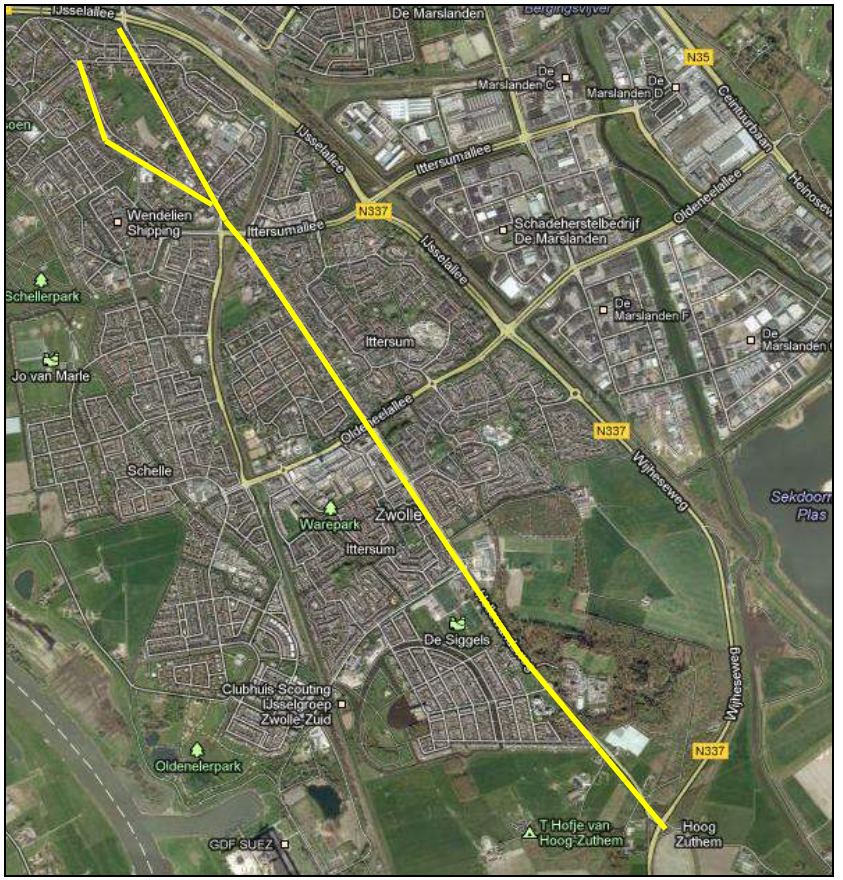

afb. 7 In het gebied behoren de Zwarteweg en het tracé van de Oude Deventerstraatweg, Nieuwe Deventerweg en Hollewandsweg tot de belangrijkste prestedelijke verbindingsstructuren. Laatstgenoemd tracé vormt de hoofdonsluitingsweg in het onderzoeksgebied.

2.3 Historische ensembles in Zwolle-Zuid en Schelle/Oldeneel

Inleiding
Voor de verstedelijking werd het ruimtelijke beeld van het onderzoeksgebied bepaald door een landelijk en agrarisch karakter met verspreid liggende boerderijen. Door de verstedelijking en de ontwikkeling van diverse woonbuurten is dit karakter verdwenen. Met uitzondering van het landelijke gedeelte in de westelijke helft van het gebied. Hier zijn nog enkele markante historische ensembles te vinden. Ze bestaan uit historische boerderijen, kleine bebouwingsclusters rond de dijk, en het open agrarische landschap. Verder bleven in het verstedelijkte gebiedsdeel de oude hoofdverbindingen behouden. Ze vormen deels nog markante historische ensembles, met lintbebouwing die vooral uit het interbellum dateert. Hieronder volgen de verschillende waardevolle ensembles.

- **Schelle: Oude Deventerstraatweg / Zwarteweg / Grenslaan / Schellerdriehoek / Schellerbergweg / Schellerallee / Van Laersweg**
  Kern oude buurtschap met lintbebouwing en restanten agrarisch gebied.

  Oude Deventerweg / Zwarteweg / Grenslaan
  Met de Grenslaan omsluiten de Oude Deventerstraatweg en de Zwarteweg het wigvormige terrein dat bekend staat als de Schellerdriehoek. De Schellerdriehoek is een weidegebied/grasland dat een restant is van de prestedelijke structuren, opmerkelijk binnen dit verder in de verstedelijking opgenomen gedeelte van het onderzoeksgebied. Na jarenlange onzekerheid over de toekomst van deze groenzone, is uiteindelijk in overleg met de wijkbewoners gekozen voor een parkaanleg (2008).
  Ook genoemde straten zijn restanten uit de prestedelijke fase, waardoor hier sprake is van een waardevol historisch ensemble, zeker in combinatie met het ertussen liggende grasland, de relicten van oude verkavelingsstructuren, groenelementen en diverse boerenerven.
  Aan weerskanten van de Oude Deventerstraatweg bevindt zich lintbebouwing uit diverse periodes, die tegelijk met de aanwezige laanbeplanting en een aan de oostkant van de straat gelegen sloot karakteristiek is voor het ruimtelijke beeld van deze weg. Diverse panden dateren uit het interbellum, waaronder enkele markante middenstandsvilla's. De villa's zijn vooral bij de aansluiting op de Grenslaan te vinden (westzijde van de weg). Verder zijn er enkele panden uit de

afb. 8 en 9 De Oude Deventerstraatweg, lintbebouwing en laanbeplanting.

afb. 10 en 11 Nieuwe Deventerweg, met De Handschoen op nr. 103.

afb. 12 en 13 Huize Zandhove en één van de boerderijen die verspreid aan de Hollewandsweg nog zijn te vinden.

vroege 20ste eeuw (bijvoorbeeld op de nrs. 82-84 en 86-88), een aantal zogeheten 'Spits-, Moos- of M-huizen' (vooroorlogse tweekappers naar ontwerp van de in Zuid gevestigde aannemersfamilie Mozes Spits) en nog een enkel vroeg 20ste-eeuws boerderijtje (nr. 53).
Het ruimtelijke beeld van de Zwarteweg wordt gekenmerkt door lintbebouwing met vrijstaande burgerhuizen die voor een belangrijk deel uit het interbellum dateren. Ook hier is een aantal Spitshuizen en een enkel boerderijtje te zien. De boerderijtjes bevinden zich onder meer op de nrs. 22, 26 en 57.
Aan de zuidzijde van de Grenslaan bevindt zich langs het gedeelte tussen de Zwarteweg en de Vrouwenlaan een strook lintbebouwing met vrijstaande middenstandsvilla's uit het interbellum. Deze strook loopt deels om langs de westzijde van de Oude Deventerstraatweg. Ook hier wordt het ruimtelijke beeld mede bepaald door hoge laanbeplanting, en is er een langs de woningen gelegen sloot met bruggetjes.

Vrouwenlaan
Waar de Zwarteweg en de Oude Deventerstraatweg aansluiten op de Nieuwe Deventerweg bevindt zich een kruising met de Vrouwenlaan. Aan deze kruising – bij de spoorlijn naar Deventer – staan twee markante historische boerderijen. De boerderij op nr. 175 heeft een historisch bijgebouw.

Schellerweg / Schellerallee
Vanaf de onder de IJsselallee doorlopende Schellertunnel biedt het oude tracé van de Schellerweg vanuit het Hanzeland (Assendorperlure) toegang tot Zuid. Er bevindt zich (redelijk jonge) laanbeplanting, en aan weerskanten van de straat is er deels aaneengesloten lintbebouwing die voor een belangrijk deel nog uit de tweede helft van de 19de eeuw dateert, met zelfs enige in oorsprong nog oudere bebouwing (nr. 21 = 1741). De bebouwing onderging in veel gevallen een aantal wijzigingen, waardoor hoofdvormen en detaillering zijn aangetast.
Van een vergelijkbaar karakter als de lintbebouwing aan de Schellerweg is de aan de noordzijde van de Schellerallee liggende lintbebouwing, ook hier met een aaneengesloten karakter. Hier gaat het om een strook die uit de vroege 20ste eeuw dateert, en tot aan de Schellerweg reikt. De Schelleralllee is aangelegd in 1870.

afb. 14 en 15 De Zwarteweg, met links twee zogeheten Spitswoningen.

afb. 16 en 17 Links de Grenslaan, rechts de Schellerweg.

afb. 18 en 19 Links de Schellerallee, rechts de Van Laersweg.

Van Laersweg
Parallel aan de Schellerallee bevindt zich een markant ensemble dat bestaat uit een reeks aaneengesloten woningen uit de vroege 20ste eeuw. Ook hier zijn de woningen door verbouwingen zowel in de hoofdvormen als de detaillering nogal eens gewijzigd, maar met hun aan de overzijde van de straat gelegen overtuinen vormen ze een markant historisch ensemble. De overtuinen behoorden tot de laatste bezittingen van de marke Ittersum die in de geschiedenis van dit deel van Zuid een belangrijke rol speelde.

- **Interbellumwoningen aan de Schellerbergweg**
  In westelijke richting gaat de Schellerallee (voorbij de Forelkolk) over in de Schellerbergweg. Het meest oostelijke deel van deze weg is opgenomen binnen de verstedelijking, maar aan de zuidoostkant bevindt zich hier nog een strook lintbebouwing met vrijstaande burgerhuizen en middenstandswoningen uit het interbellum. Een groot aantal van deze panden bestaat uit dubbele woningen die vanuit één opzet tot stand kwamen. De woningen worden voorafgegaan door een sloot met bruggetjes, en er is laanbeplanting. Vlakbij deze reeks is langs de Steenwetering het markante complex van uitspanning De Bierton te vinden (Schellerbergweg 27) met aan de overzijde een historisch boerderijtje op nr. 2. Mede door de ligging aan de Zandwetering en in combinatie met de laanbeplanting langs de Schellerbergweg vormen deze panden een waardevol historisch ensemble.

- **Nieuwe Deventerweg: Ittersum**
  In het verlengde van de Oude Deventerstraatweg bevindt zich ook aan de Nieuwe Deventerweg een waardevol historisch ensemble. De Nieuwe Deventerweg heeft een opmerkelijk breed profiel. Vooral naar het zuiden toe is er vrij jonge bebouwing, maar ook aan deze weg wordt het beeld sterk bepaald door lintbebouwing met vrijstaande woningen en burgerhuizen uit het interbellum. Net als aan de Oude Deventerstraatweg en de Zwarteweg staan ook aan de Nieuwe Deventerweg enkele Spitswoningen (bij de aansluiting op de Oldeneelweg). Verder zijn er nog enkele oude boerderijen zoals op de nrs. 24 en 103 (De Handschoen = RM), en bevinden zich langs deze straat het voormalige buiten Berkenhove (nr. 99) en Huize Ittersum (nr. 129 = RM). Met name bij deze buitens en de

afb. 20 en 21 De Schellerbergweg en de boerderijtjes aan de Vrouwenlaan 175-177.

afb. 22 Oldeneelweg 4-4a (GM) maakt deel uit van een boerderijenzwerm die karakteristiek is voor het oude Oldeneel.

afb. 23 Huize Schellerberg bij de Bosweg/Schellerbergweg in Schelle (RM).

historische boerderijen zijn delen van de prestedelijke verkavelingsstructuren herkenbaar gebleven.

- **Oldeneel**
  Oldeneel is één van de drie oude buurtschappen in het gebied. In tegenstelling tot Ittersum, maakt Oldeneel nog steeds deel uit van het open landschap. Bovendien wordt Oldeneel nog steeds gekenmerkt door een cluster van waardevolle historische bebouwing, dat een markant ensemble vormt bij de aansluiting van de Oldeneelweg, de Kleine Veerweg en de Schellerdijk. Hier bevinden zich onder meer de als een GM beschermde boerderijen op de nrs. 1 en 4-4a. Verder staan er de interessante (maar in details gewijzigde) historische boerderijtjes aan de Kleine Veerweg 20, 22, 25, 17 en 31. Bij dit ensemble hoort ook de onderaan de dijk gelegen boerderij aan de Kleine Veerweg 16.

  Bosweg e.o. (Schelle)
  De oude buurtschap Schelle in het open landschap van het Schellerbroek vormt bij de aansluiting van de Bosweg, de Kleine Veerweg en de Schellerbergweg een markant historisch ensemble. Tot dit ensemble behoort onder meer het oude landgoed met bijbehorende bebouwing en tuinaanleg van het Huize Schellerberg (RM). Verder zijn er enkele oude boerderijtjes (Bosweg 3 en 5-7, Kleine Veerweg 4 = GM) en het vroeg 20ste-eeuwse pand op de nrs. 9-11, dat een dorpsschooltje is geweest.

Ook de naoorlogse uitbreidingswijken in Zuid geven een interessant beeld van de historische gelaagdheid van het onderzoeksgebied, vooral in de in de jaren 1970 ontwikkelde wijkdelen. Van een bijzondere betekenis zijn hier de volgende twee opmerkelijke ensembles:

- Als onderdeel van de Gerenlanden het complex woningen aan de **Gruitmeesterslaan 150-160, Mulertkamp 18-42, 19-25, 31-67, Munterkamp 1-69 en Snavel van Emekamp 1-47, 38-90**. Deze woningen uit 1978-1980 zijn ontworpen door G.J. van den Belt. Het gaat om eengezinswoningen rond kronkelige woonerven ('bloemkoolstructuur') en grachtjes. Ze geven een goed beeld van de vernieuwende en door het Structuralisme beïnvloede ideeën over stadsplanning rond 1975-1980, als een reactie op de grootschalige en strakke woonwijken met strokenbouw.

- Een tweede opmerkelijk ensemble is te vinden aan de **Scriveriusmate 1-52** (Gerenbroek). Het betreft 47 woningen uit 1979, naar ontwerp van architect Jan Plas van het bureau J. Plas en C.P. Bos. Hij combineerde de houtbouwtraditie uit het Waterland met de nieuwe richtlijnen voor houtskeletbouw, beïnvloed door het Structuralisme. Ook hier is in de stedenbouwkundige opzet van de wijk uitgegaan van de bloemkoolstructuur.

2.4 Bebouwingskarakteristiek: historische bebouwing

Inleiding
Doordat het in oorsprong uit agrarisch gebied bestaande onderzoeksgebied vanaf de zeventiger jaren in de verstedelijking is opgenomen, wordt het ruimtelijke beeld in belangrijke mate gekenmerkt door jonge uitbreidingswijken. Tegelijk bleven de oude verbindingsstructuren gehandhaafd. De lintbebouwing bestaat daar nog voor een substantieel deel uit vooroorlogse panden, met voormalige boerderijen alsmede de oude buitens Huize Berkenhove, Huize Ittersum en Huize Zandhove.
In het Scheller- en Oldenelerbroek bleef het open landschap gehandhaafd. Het rivierenlandschap wordt hier gekenmerkt door de uiterwaarden en graslanden, waardoorheen zich de IJsseldijk en oude verbindingen zoals de Kleine Veerweg slingeren. Langs laatstgenoemde weg en in de buurtschappen Oldeneel en Schelle zijn nog verschillende boerderijen te vinden. In Schelle staat bovendien de oude buitenplaats Schelle.
Hierboven zijn reeds de belangwekkende historische ensembles in het gebied genoemd, met uit het interbellum maar ook de vroege 20ste eeuw daterende bebouwing. Zelfs bleef aan de Schellerweg nog laat 19de- en deels nog oudere bebouwing behouden. Vooral de bebouwing uit de jaren 1920 en 1930 bleef redelijk goed behouden. De oudere bebouwing onderging daarentegen veelal nogal wat verbouwingen, waardoor de hoofdvorm en detaillering zijn aangetast.

Boerderijen
Tot de karakteristieke historische bebouwing in het onderzoeksgebied behoren diverse boerderijen. De oudere boerderijen die in het onderzoeksgebied zijn aangetroffen zijn karakteristiek voor de streekeigen ontwikkelingen. Ze zijn enerzijds opgezet volgens het traditionele hallehuistype. Anderzijds gaat het om T-boerderijen met een hallehuisvormig bedrijfsgedeelte en een dwars daarop geplaatst voorhuis.
Verder zijn er diverse boerderijen uit het interbellum. Ze geven aan dat de boerderijbouw in het onderzoeksgebied tot ver in deze periode doorging, en dat de agrarische betekenis er tot in de 20ste eeuw voortduurde. Van deze boerderijen toont het voorhuis vaak de invloed van de burgerhuizen uit die periode, met verwantschap aan de zakelijke bouwtrant. Een voorbeeld als de uit 1936 daterende Oldeneel Hoeve aan de Kleine Veerweg 12 oogt aan de voorzijde zelfs als een ruime middenstandsvilla.

Een tweede voorbeeld van een door de zakelijke bouwtrant beïnvloede boerderij is te vinden aan de Nieuwe Deventerweg 24 (1935). Van een bijzonder karakter is de eveneens uit de jaren 1930 daterende en door architect Piet Lankhorst ontworpen boerderij De Oude Mars (1938). Hier gaat het om een gesloten hoeve met een grote binnenhof. Door zijn opzet sluit dit complex eerder aan bij de historische voorbeelden van de Limburgse hoevenbouw, dan bij de streekeigen kenmerken.

afb. 24 en 25 Boven boerderij aan de Nieuwe Deventerweg 24 (1935). Daaronder de laat 19de-eeuwse boerderij aan de Zwarteweg 57.

Burgerhuizen

De historische lintbebouwing langs straten als de Nieuwe Deventerweg of de Oude Deventerstraatweg wordt in belangrijke mate bepaald door vrijstaande burgerhuizen. Voor een groot deel dateren ze uit het interbellum.

Het leeuwendeel van deze huizen is uitgevoerd in een zakelijke trant, in een bescheiden opzet en met tamelijk steile en expressieve dakschilden met een breed overstek. Een variant vormen de woningen met een mansardedak. Deze tonen de invloed van de late Amsterdamse School. De middenstandsvilla's aan de Oude Deventerstraatweg en de Grenslaan worden gekenmerkt door een zakelijke opzet met verspringende bouwdelen en markante hoge kappen met brede overstekken en rode pannendekking.

Aan de Oude Deventerstraatweg zijn nog diverse voorbeelden te vinden van bebouwing uit de eerste decennia van de 20ste eeuw. Het gaat dan om gekoppelde woningen met historiserende stijlkenmerken. Zelfs is er enige invloed van de Jugendstil te zien.

De uit circa 1900 daterende bebouwing aan straten als de Van Laersweg of de Schellerweg wordt gekenmerkt door gekoppelde woningen met geveldetails die verwant zijn aan de neorenaissance.

Overige

Tot de overige historische bebouwing behoren objecten zoals het vroegere schooltje van de buurtschap Ittersum aan de Nieuwe Deventerweg 158-164, maar bijvoorbeeld ook buitenhuizen zoals het Huize Ittersum of Zandhove (Nieuwe Deventerweg en Hollewandsweg), of de buitenplaats te Schelle. Ze behoren tot de oudste bebouwing in het gebied en worden gekenmerkt door een historiserende vormentaal, met kenmerken van de neorenaissance of het classicisme.

Karakteristiek voor de naoorlogse uitbreidingswijken in het gebied zijn enerzijds de strokenbouw en de nog door de traditionalistische Delftse School bepaalde bebouwing. Dit is goed te zien in de Staatsliedenbuurt die in de jaren 1960 tot stand kwam.

Anderzijds worden de in de jaren 1970 en 1980 aangelegde wijken als de Gerenlanden, het Gerenbroek en Ittersumerlanden juist gekenmerkt door kleinschaligheid en een door het Structuralisme beïnvloede bakstenen architectuur. Autoluwe woonerven ('bloemkoolstructuur') met en intiem karakter bepalen het karakter van deze wijken, als een reactie op de monotonie van de eerdere stadsplanning.

afb. 28 Intiem woonerf aan de Hoefslagmate in Gerenbroek.

afb. 26-27 Bovenaan enkele voor de ontwikkelingen tijdens het interbellum karakteristieke woonhuizen aan de Nieuwe Deventerweg. Afb. 27 toont enkele woonhuizen aan de Oude Deventerstraatweg, karakteristiek voor de vroege 20ste eeuw.

2.5 Groen- en groenstructuren

Inleiding
Grofweg de oostelijke helft van het onderzoeksgebied is verstedelijkt, maar toch bleven er diverse historische groenstructuren behouden. Bovendien zijn natuurlijke elementen zoals weteringen en kleine bosjes in de stadsplanning opgenomen. Ze herinneren aan het oorspronkelijke agrarische gebied. Verder bestaat grofweg de westelijke helft van het onderzoeksgebied nog steeds uit een open landschap.
Een aantal bomen in Zwolle-Zuid is opgenomen op de gemeentelijke lijst van waardevolle of monumentale bomen. Wanneer deze kwalificaties zijn vermeld wordt dan ook expliciet verwezen naar deze lijst.

Agrarisch landschap
In de IJsselbocht worden het Scheller- en het Oldenelerbroek gekenmerkt door een open landschap met graslanden, sloten en weteringen, slingerende wegen, bomen- en wilgenreeksen, en enkele kleine bossen. Bovendien zijn er enkele kolken, het gevolg van oude dijkdoorbraken. In het bijzonder langs de Kleine Veerweg en de Oldeneelweg bevindt zich een aantal historische boerenerven, hierboven al vermeld. De IJsseldijk (deels bekend als de Schellerdijk) slingert zich door het gebied, met de op de IJssel aansluitende uiterwaarden. Op dit moment wordt hier door het waterschap Groot Salland gewerkt aan het project Ruimte voor de Rivier.
Waar aan de zuidoostzijde van het onderzoeksgebied het agrarische landschap eveneens bewaard bleef – ten zuiden van De Mars, in Hoog-Zuthem – wordt het ruimtelijke beeld deels door graslanden en deels door bospercelen gekenmerkt.

Lijnstructuren
Langs de verschillende prestedelijke verbindingsstructuren bleef de monumentale laanbeplanting behouden. Hier volgen de belangrijkste historische lijnstructuren:

- *De Mars*
  Gevarieerde laanbeplanting (o.m. beuk, eik), in de vorm van enkelvoudige bomenreeksen langs een bos en opgenomen in de bomenlijst.

- *Grenslaan (en Grenspad)*
  Aan weerskanten enkelvoudige lindenreeksen. Een deel van de beplanting bestaat uit jongere bomen, maar een substantieel deel bestaat uit zwaar geboomte. Een groot aantal linden is aangemerkt als monumentaal.

afb. 29 en 30 Laanbeplanting aan de Grenslaan (l.) en de Hollewandsweg.

afb. 31 en 32 Links de Oldermannenlaan, rechts de Oude Deventerstraatweg.

afb. 33 en 34 De Schellerbergweg en Schellerenkweg.

- *Hollewandsweg*
  Aan deze weg is een groot aantal bomen als waardevol en monumentaal aangemerkt. Het gaat langs deze weg deels om een enkelvoudige bomenreeks, aan de oostzijde van de weg. Ter hoogte van het oude landgoed Zandhove is aan beide zijden van de weg laanbeplanting, in de vorm van hoge en zware zomereiken.

- *Nieuwe Deventerweg*
  Aan deze weg bestaat de aan weerskanten van het tracé gelegen laanbeplanting uit tamelijk jonge bomen, vermoedelijk zo'n kwart eeuw oud. De beplanting gaat terug op een historisch gegeven, en bevindt zich vooral langs het weggedeelte ten noorden van de Oldeneelallee. In het verleden was ook langs het zuidelijke gedeelte aaneengesloten beplanting te vinden.

- *Oldermannenlaan*
  De Oldermannenlaan ligt parallel aan de spoorlijn Zwolle-Deventer. De laanbeplanting bestaat hier uit drie reeksen met 51 als waardevol aangemerkte zomereiken. De Oldermannenlaan vormt een historische aftakking van de Nieuwe Deventerweg, die direct langs het spoor kwam te liggen.

- *Oude Deventerstraatweg*
  Ook aan deze weg bevindt zich aan weerskanten een enkelvoudige reeks met laanbeplanting, ditmaal in de vorm van eiken. Sommige bomen zijn vervangen, en op enkele plekken wordt de reeks onderbroken. Ook hier wordt het ruimtelijke beeld evenwel in hoofdzaak bepaald door zwaar en hoog geboomte. Van de beplanting is een groot aantal bomen aangemerkt als monumentaal en waardevol. Behalve de zomereiken zouden hier ook twee als monumentaal aangemerkte paardekastanjes staan, maar vermoedelijk betreft dit de twee kastanjes ter hoogte van Zwarteweg 135.

- *Schellerallee (Van Laersweg)*
  Aan de Schellerallee bestaat de laanbeplanting uit twee enkelvoudige bomenreeksen. Ze bestaan uit zomereiken en zijn als waardevol en monumentaal aangemerkt. Waar de Schellerallee overgaat in de Schellerbergweg wordt de laanbeplanting voortgezet.

- *Schellerbergweg*
  Zoals gezegd vormt de laanbeplanting aan de Schellerbergweg een voortzetting van de eikenreeksen aan de Schellerallee. Op de bomenlijst zijn 48 zomereiken als monumentaal aangemerkt en 18 zomereiken als waardevol. De Schellerbergweg markeert de overgang naar het buitengebied, waar de laanbeplanting een markant groen lint vormt.

- *Schellerenkweg*
  Aan de Schellerenkweg, vlakbij de Bosweg bestaat de laanbeplanting uit 111 als waardevol aangemerkte zwarte populieren. In de bomenlijst zijn ze abusievelijk vermeld bij de Schellerbergweg. Net als aan laatstgenoemde weg gaat het om een markant groen element in het open rivierenlandschap.

- *Schellerweg*
  Aan de Schellerweg, waar zich laat 19de-eeuwse lintbebouwing bevindt zich tamelijk jonge laanbeplanting. Deze bestaat uit twee reeksen haagbeuk.

- *Thorbeckelaan/Goeman Borgesiuslaan*
  De Thorbeckelaan en de hier haaks op aansluitende Goeman Borgesiuslaan maken deel uit van de stedenbouwkundige structuur van één van de eerste woonbuurten die in de zeventiger jaren in Ittersum zijn gerealiseerd. Aan beide lanen staan reeksen hoge en zware platanen die zijn aangemerkt op de bomenlijst. Een aantal exemplaren is vrij jong, maar de zware bomen dateren uit de prestedelijke fase. Mogelijk verwijzen ze naar de beplanting van een oud erf.

afb. 35 Hoge platanen aan de Thorbeckelaan, aangemerkt op de bomenlijst.

Ensembles en solitairen
Zowel in het open landschap als in het verstedelijkte deel van het onderzoeksgebied zijn boomgroepen en solitairen aan te wijzen. In het verstedelijkte gebied zijn bestaande groenstructuren in de stadsplanning opgenomen en bovendien zijn er nieuwe groenstructuren gerealiseerd. Een markant ensemble van twee forse kastanjes uit de prestedelijke fase is te vinden aan de Zwarteweg, ter hoogte van nr. 135. Vermoedelijk zijn het deze kastanjes die op de bomenlijst als monumentaal zijn aangeduid (Oude Deventerstraatweg).

Tuinen
Van de historische tuinen in het onderzoeksgebied valt onder meer de nog deels historische aanleg van het Huize Ittersum (Nieuwe Deventerweg 129) en het Huize Zandhove (Hollewandsweg 17-19) op. In beide gevallen gaat het om een landschappelijke tuinaanleg die is gecombineerd met bospercelen. Langs de straat hebben beide landhuizen een vijverpartij. Het terrein van Huize Ittersum heeft lindenreeksen aan de kant van de Oldeneelallee.
Verder is er de historische aanleg van het Huize Schellerberg (Schellerbergweg 18). Ook hier gaat het om een landschappelijke aanleg, gecombineerd met bospercelen.

Parken en plantsoenen
Tot de naoorlogse periode behoren drie stadsparken, die deel uitmaken van de uitbreidingswijken.

- *Ittersumerpark*. Dit langs de oostkant van de spoorlijn Zwolle-Deventer gelegen wijkpark kwam in de jaren 90 van de 20ste eeuw tegelijk met de stedelijke ontwikkeling van het Ittersumerbroek tot stand. Het is een karakteristiek park uit deze periode, gekenmerkt door een speelse en ruime opzet met lig- en speelweiden, deels lusvormige paden en verspreide bosschages. Er is een grote vijverpartij met een aanpalend terras. aanleg van he tWijkrand Aalanden: het betreft een typerend voorbeeld van een wijkrandpark uit de late jaren zestig van de 20ste eeuw, met ruime (lig)weiden en zeer verspreid staande kleine boomgroepen en solitairen langs de boorden van een lange waterpartij, in feite de tot vijver vergraven Westerveldse Aa.
- *Oldenelerpark*. Van een vergelijkbaar karakter is het Oldenelerpark, dat zich in de zuidwestelijke hoek van het onderzoeksgebied bevindt. Het kwam in de jaren 1990 tegelijk met de bebouwing van het Oldenelerbroek tot stand. In het park zijn enkele oude kolken opgenomen.
- *Schellerpark*. Dit park ontstond tegelijk met de ontwikkeling van de Schellerlanden. Het park is gecombineerd met een moderne wijkboerderij (Schellerhoeve) en grenst aan een volkstuinencomplex (Ons Genoegen) en het sportpark Jo van Marle.

Waterstromen
In het door broekland gekenmerkte gebied speelde (en speelt) de waterhuishouding van oudsher een belangrijke rol. Eeuwenlangs werd deze gereguleerd door de marken en later door de elkaar opvolgende waterschappen. Nog steeds wordt het onderzoeksgebied doorsneden door karakteristieke sloten en weteringen. Voorbeelden zijn de al in de 14de eeuw aangelegde Zandwetering in het noordelijke gebiedsdeel (Schellerlanden) en de sloten die zich langs de Schellerbergweg, de Grenslaan en de Oude Deventerstraatweg bevinden. De Zandwetering maar ook de meer naar het zuiden gelegen Steenwetering zijn mede bepalend geweest voor de naoorlogse verkavelingen (Zandweteringpad, Veerpad).

Historische perceelsstructuren
Aan de Zwarteweg wijzen diverse panden door hun schuine ligging ten opzichte van de straat, nog op de oude perceelsstructuren. Voorbeelden zijn de boerderijtjes op de nrs. 22 en 26. Dit is vooral te zien in het noordelijke deel van de straat, waar ook enkele jongere panden schuin op de straat zijn gebouwd.

afb. 36-38 Bovenaan bosperceel langs De Mars. In het midden deels schuine verkaveling langs de Zwarteweg (links op de foto). Onderaan sloot langs de Oude Deventerstraatweg.

3. HISTORISCH RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

3.1 Vroege ontwikkeling

Dekzandruggen en lage natte gronden

Het plangebied maakt deel uit van een complex gebied van dekzandruggen en lage natte gronden in het stroomgebied van de IJssel, waarbij vooral de hogere dekzandruggen al vroeg door de mens in gebruik werden genomen. Ten zuiden van het Zwarte Water en de Aa bevindt zich een oude dekzandrug, die in noordwest-zuidoostrichting loopt en waarop de binnenstad van Zwolle, het gebied rond de Hoogstraat en ook delen van de wijk Assendorp zijn gelegen. Ten noorden hiervan bevindt zich een tweede dekzandrug, waarop uiteindelijk Dieze, de Diezerenk en de Oosterenk tot ontwikkeling kwamen. In het zuiden vormden zich parallel aan de IJssel zandhoogten en rivierduinen, met daartussen vruchtbare kleigronden en veengebieden.

Al in de jonge steentijd werd de Zwolse zandrug bewoond. De huidige nederzetting is waarschijnlijk rond 800 gevormd. Vanaf deze tijd werd het gebied stukje bij beetje ontgonnen om het te kunnen gebruiken voor akkerbouw. De lager gelegen gronden, zoals het Weezenland, werden in gebruik genomen als weidegebied en hooiland, maar hiertoe moest wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten. Ook op de zuidelijker gelegen zandruggen ontstonden agrarische nederzettingen, zoals de later onder het schoutambt Zwolle vallende buurtschappen Ittersum, Schelle en Oldeneel. Vermoedelijk gebeurde dit al voor 500 na C.

Op de noordelijker gelegen dekzandrug ontwikkelde zich vermoedelijk al in 10de eeuw of eerder bewoning. Hier ontstond een groot enkgebied, met de Diezerenk en de Oosterenk. De Diezerenk was het kerngebied van de zelfstandige boermarke Dieze. Ook de andere agrarische gemeenschappen in het gebied waren in markeverband georganiseerd. Buiten de enken, die intensief voor bewoning en landbouw werden gebruikt, lagen uitgestrekte deels onontgonnen gebieden, die uiteindelijk als weide- en hooilanden in gebruik werden genomen.

Het ommeland van Zwolle werd, voor en na de stadsvorming, gaandeweg steeds verder ontgonnen voor agrarisch gebruik. De hoger gelegen gronden op de diverse dekzandruggen werden voornamelijk voor akkerbouw gebruikt, terwijl de lager gelegen delen in dienst bleven als weidegebied en hooiland. Hiertoe moest echter wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten, die water afvoerden naar de diverse natuurlijke waterlopen. Omdat het door de bedijking van de IJssel nauwelijks mogelijk was om op de rivier af te wateren, is in het gebied al in de 14de eeuw een systeem van weteringen aangelegd. Deels is daarbij gebruik gemaakt van bestaande stroompjes. Dit systeem liep parallel aan de IJssel. In het gebied ten zuiden van de stad herinneren namen als de Soestwetering, Zandwetering en Steenwetering hier nog steeds aan. Nog steeds doorkruisen de waterstroompjes het gebied.

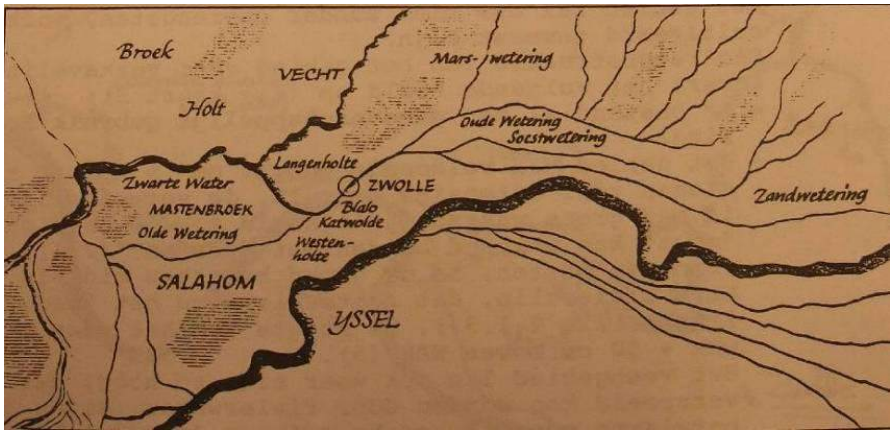

afb. 39 De IJsselvechtdelta rond 800 na Chr. (Illustratie uit Muffels, Cultuurhistorisch-landschappelijk onderzoek Stadshagen).

afb. 10 Op dit detail van de Topografisch Militaire Kaart (veldminuut) door J.V.D. Dittlinger, 1851 (watwaswaar) is bij de bovenste pijl het tracé van de Zandwetering te zien. Waar dit water wordt gekruist door de Schellerallee (Schellerbergweg) stroomt het water in zuidoostelijke richting door als de Steenwetering. Bij de tweede pijl is de Schellerwade te zien, vermoedelijk het gevolg van een oude dijkdoorbraak, maar er wordt zelfs gesproken van het restant van een oude IJsseltak. Er zijn verschillende doorbraken van de IJssel bekend, waarvan bijvoorbeeld de kolken in de omgeving van Oldeneel resteren. Waar nu de IJsselcentrale staat (Harculo) brak in 1573 de dijk door, de hier gelegen havens zijn oude kolken. Verder bestond bij Harculo tot 1946 het Kristalbad, een tot natuurbad omgevormde oude kolk. Op de hier getoonde kaart omvat de rode cirkel de terreinen van het Huize Schellerberg.

3.2 Na de middeleeuwen

Verdeling in marken

De drie buurtschappen Schelle, Ittersum en Oldeneel vormden er in bestuurlijk opzicht marken en behoorden tot 1967 tot het Zwollerkerspel (in dat jaar gingen ze deel uitmaken van de gemeente Zwolle). Het onverdeelde grondgebied was gezamenlijk bezit van de grondeigenaren. Zaken die de gemeenschap aangingen werden geregeld door kleinschalig zelfbestuur.

De marken vonden hun oorsprong in de middeleeuwen. Zo liet in Ittersum de marke al in de 13de eeuw ontginningen uitvoeren, en wordt in een akte uit 1310 gesproken over de verdeling van de marken Zwolle en Ittersum. Tot de belangrijkste taken van de marken behoorde het onderhoud van de wegen, waterlopen en weteringen; een goede en snelle afwatering was immers cruciaal voor het gebied.

Nog steeds verwijst het als een RM beschermde pand De Handschoen aan de Nieuwe Deventerweg naar de oude marken. In de hier nog steeds bestaande heerdkamer voerde er bijvoorbeeld de markerichter Schoorlemmer jarenlang zijn functie uit. De markerichter was gewoonlijk een vooraanstaand man uit de stad of afkomstig van een nabijgelegen landgoed of een havezate. Behalve de familie Schoorlemmer, leverden ook de families Van 't Ende, Van Dijk en Ruitenberg belangrijke markerichters.

In 1813 is de marke Ittersum verdeeld onder de rechthebbenden. Als bestuurlijk orgaan bleef deze marke evenwel bestaan, hetgeen onder meer blijkt uit de bewaard gebleven akten voor de verkoop van grond voor de aanleg van de spoorlijn van Zwolle naar Deventer (1865). Ook in 1880 vonden met de marke nog onderhandelingen plaats, ditmaal voor de spoorlijn naar Almelo.

Toch zouden de marken op den duur geheel verdwijnen. In het onderzoeksgebied werd hun waterhuishoudkundige taak overgenomen door het in 1884 opgerichte waterschap De Vijf Marken. Aanvankelijk zaten in het waterschap nog markebestuurders. In 1971 zouden De Vijf Marken opgaan in het waterschap Groot Salland.

Schelle en Oldeneel

Tot ver in de 20ste eeuw zouden de drie buurtschappen hun oorspronkelijke agrarische karakter behouden. In Schelle en Oldeneel is dit bovendien zelfs nu nog te merken, omdat de verstedelijking hier nog niet zover is opgerukt als in Ittersum. Oldeneel wordt nog steeds gekenmerkt door een markante boerderijenzwerm op de kruising van de Kleine Veerweg, de Oldeneelweg en de dijk. Ze ligging er op een zandrug, terwijl de hooi- en weidelanden in de laaggelegen gebieden kwamen te liggen.

In de markeboeken werd Oldeneel aangeduid als een verzameling van zeven

hoeven. Tot 1887 stond in deze buurtschap het Huize Oldeneel, dat in dat jaar werd gesloopt. Er woonden vooraanstaande Zwolse families, waaronder de familie Helmich. Verder bestond in Oldeneel een zogeheten 'voorslag' ofwel een gebied 'ten eigen nutte' van de bewoners van de streek. Deze burgerweide stond bekend als De Huppe.
Naast de landbouw was ook de productie van bakstenen, tegels en dakpannen een belangrijke inkomstenbron. In Schelle lag de bakermat van de Zwolse steenproduktie. Dichtbij de spoorbrug over de IJssel was de steenovenplek die nog wel bekend staat als het 'Tichelwerk', en waar ook lange tijd nog de restanten van een haventje waren te zien. Een bekende steenfabriek was 'Steenfabriek Oldeneel', op de grens van de Scheller- en Oldenelermarke. Rond 1850 stond de baksteenproductie bij Zwolle op zijn hoogtepunt. Zo'n dertig jaar later begon de neergang en vanaf 1910 verdween het ene bedrijf na het andere.
In de buurtschap Schelle staat nog steeds het Huize Schellerberg (RM), dat al wordt genoemd in 1379. Dit huis is lange tijd bewoond geweest door opeenvolgende Zwolse burgemeesters. In de vijftiger jaren van de 20ste eeuw was het landgoed inmiddels in verval geraakt. Zelfs dreigde het in het kader van de Zwolse stadsuitbreidingen te verdwijnen. Tegenwoordig heeft Huize Schellerberg een beschermde status. In de omgeving van dit landgoed concentreren zich enkele historische boerderijen. Aan de Bosweg 9-11 staat hier bovendien de voormalige Openbare (later Christelijke) School van Schelle.

afb. 41 Huize Schellerberg. Van dit goed in de buurtschap Schelle wordt al melding gemaakt in 1379.

Ittersum
Zoals in Schelle het Huize Schellerberg en in Oldeneel het Huize Oldeneel van grote betekenis was voor de ontwikkeling van deze buurtschappen, zo was dat in Ittersum het Huize Ittersum. Dit vroegere landhuis is nog steeds te vinden aan de Nieuwe Deventerweg, op de hoek van de Oldeneelallee. Het huidige gebouw dateert uit het midden van de 19de eeuw, en is gebouwd in opdracht van de familie Cnopius. Maar zoals op historisch kaartmateriaal is te zien, was er al eerder een indrukwekkend buitenhuis. De familie Cnopius bezat ook de even verderop gelegen boerderij De Oude Mars die later aan de eigenaars van het Huis Zandhove is verkocht.
Vanaf de vroege 20ste eeuw raakte Huize Ittersum langzaam in verval. Nadat het in 1947 was verkocht, was er jarenlang een particulier rusthuis gevestigd (Huize Allegonda). Nadat het in 1969 opnieuw was verkocht, werd Huize Ittersum een kantoorpand. Nu dient het als regiokantoor voor KWS Wegenbouw.
In het prestedelijke Ittersum waren diverse verspreide boerderijen te vinden. Ze lagen vooral langs de straatweg naar Deventer – de huidige Nieuwe Deventerweg – en langs het tracé van de Schellerallee en de Schellerbergweg. Enkele boerderijen zijn hier nog steeds te vinden.
Verder werd hierboven al boerderij De Oude Mars genoemd. Hiervan dateert het huidige complex aan De Mars 19 uit 1938, toen door de bekende Zwolse architect P.A. Lankhorst in opdracht van de eigenaar van het nabijgelegen Zandhove ter vervanging van de bestaande boerderij een nieuwe hoeve is gebouwd. Dit aan de rand van de bebouwde kom gelegen complex (RM) valt op door zijn ruime opzet, als een gesloten hoeve met een binnenhof en inrijpoorten. Karakteristiek is bovendien de gesloten ruimte voor mestopslag. De voorgaande boerderij bestond in ieder geval reeds in 1888. Op dit moment wordt in de omgeving van de boerderij het villaparkje De Oude Mars ontwikkeld.
Een ander markant bouwwerk is het voormalige lagere schooltje van Ittersum aan de Nieuwe Deventerstraatweg 158-164. Dit schooltje stond ook wel bekend als de 'school van meester Essenburg'.
Van de vele historische herbergen en pleisterplaatsen in het gebied resteert het markante complex van De Bierton aan de Schellerbergweg. Tegenwoordig is hier een discotheek en partycentrum gevestigd, maar dit historische complex is bijvoorbeeld al te zien op de topografische kaart van 1866. De Bierton ligt op de plek waar de Zandwetering en de Steenwetering elkaar raken.
Aan doorgaande wegen als de Oude Deventerstraatweg, de Nieuwe Deventerweg en de Zwarteweg kwamen vooral in de loop van de 20ste eeuw steeds meer middenstanders te zitten, waardoor er behalve woonhuizen ook een concentratie was van allerlei buurtwinkels. Tegelijk groeide er vooral tijdens het interbellum het woningbestand; de beter gesitueerde werknemers van het spoor die tot dan toe gewoonlijk op Assendorp woonden, kwamen richting Schelle en Ittersum. Zelfs ontwikkelde zich hier enige villabouw, zoals nog steeds kan worden gezien aan de

Oude Deventerstraatweg en de Grenslaan (voormalige Verbindingsweg).
Tenslotte, aan de Van Laersweg zijn nog steeds de zogeheten 'overtuinen' te vinden. Ze horen bij de aan de andere kant van de straat gelegen vroeg 20ste-eeuwse woonhuizen en behoorden tot de laatste bezittingen van de Ittersummer marke. Pas na de oorlog zijn ze overgegaan – tot aan die tijd had de marke als bestuurlijk orgaan nog een slapend bestaan geleid.

afb. 42 Huize Ittersum op de hoek van de Nieuwe Deventerweg en de Oldeneelallee, tegenwoordig regiokantoor van KWS Wegenbouw.

Aanleg van het spoor
Van grote betekenis voor het onderzoeksgebied was de aanleg van de spoorlijnen. In de tweede helft van de 19de eeuw ontwikkelde Zwolle zich in rap tempo tot een belangrijke provinciestad met een druk spoorknooppunt, nieuwe bedrijvigheid en een sterk groeiend bevolkingsaantal. Rondom de binnenstad werd druk gebouwd aan nieuwe woonbuurten en er werden allerlei voorzieningen gerealiseerd, zoals grote scholen, ziekenhuizen, en stationsgebouwen.
Tegen deze achtergrond lag het voor de hand dat de stad ook zou worden aangesloten op het spoorwegnet. Zo werd in 1864 de spoorlijn Utrecht-Hattem doorgetrokken naar Zwolle, waarbij het spoor over de nieuw aangelegde spoorbrug over de IJssel kwam te liggen. Twee jaar later werd de spoorlijn Zwolle-Deventer in gebruik genomen, een dwars door Ittersum lopend tracé. Eertijds kruiste deze lijn nog de Zwarteweg, om vervolgens door te lopen richting Harculo. In 1880 is de situatie veranderd en is het spoor meer naar het oosten komen te liggen (parallel aan de tegenwoordige Vrouwenlaan en Burg. De Vos van Steenwijklaan). Nog lange tijd bleef het vroegere tracé in de omgeving van de Grenslaan, de Zwarteweg en de Oude Deventerstraatweg (Schellerdriehoek) zichtbaar.

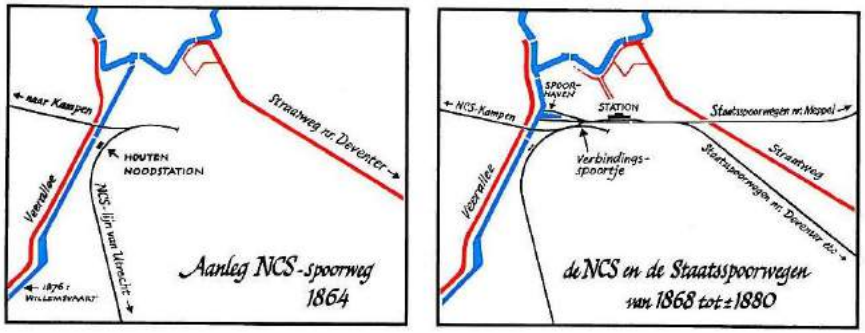

afb. 43 en 44 Ontwikkeling van de spoorwegen in Zwolle tussen 1864 en ca.1900 (illustratie uit Ach lieve tijd, 1980)

afb. 45 De Van Laersweg met de 'overtuinen' in 1965 (Inklaar 2010, 15).

3.3 Grote veranderingen in de 20ste eeuw

De eerste helft van de 20ste eeuw

Na 1900 zette de snelle groei van Zwolle nog sneller door. De toenemende bedrijvigheid, de vele onderwijs- en zorginstellingen en het groeiende ambtelijke apparaat zorgden voor een toestroom van nieuwe bewoners uit vooral de arbeiders- en middenstandsklassen. Voor hen werden op diverse locaties buiten de stadskern, zoals in Assendorp en Pierik woningen gebouwd door particuliere bouwondernemers en woningbouwverenigingen. Dat gebeurde bijvoorbeeld in de Diezerpoort. Voor de middenstandsklasse werden hier verspreid kleine complexen geschakelde woningen gebouwd. Vooral de nieuwe wijk Wipstrik zou zich in het interbellum ontwikkelen tot een geliefde middenstandswijk, waarbij vooral de voorname Wipstrikkerallee gereserveerd werd voor de duurdere huizen.

In de jaren dertig werd in en rond Zwolle druk gewerkt aan nieuwe infrastructuur, mede in het kader van het Rijkswegenplan. Er werd een begin gemaakt met de aanleg van een stadsring, waarvan de Ceintuurbaan aan de oostzijde van de stad een belangrijk onderdeel is. De ring zorgde ervoor dat het sterk toenemende doorgaande verkeer niet lager door de bebouwde kom van Zwolle hoefde. Dit betekende een flinke ontlasting voor het verkeer in de woonwijken en het drukke singelgebied.

afb. 46 en 47 Links detail structuurplankaart "Uitbreidingsplan in hoofdzaken voor de gemeente Zwolle" van Dudok, 1949 (uit: *S.J. van Embden*, Rotterdam 1996, p. 196). Rechts detail van de Structuurschets voor Zwolle door ir. S.J. van Embden, voltooid in 1954 (uit: *S.J. van Embden*, Rotterdam 1996, p. 197).

Midden jaren dertig werden de plannen concreet voor de aanleg van de nieuwe Rijksweg A28, die ook onderdeel van de ring zou gaan vormen. De weg kwam kort voor de Tweede Wereldoorlog grotendeels af, maar vooral na de oorlog werden nog veel verbeteringen doorgevoerd. In de jaren vijftig en zestig is de ring uitgebreid door de nieuwe wijken ten noorden van Zwolle en in zuidelijke richting (IJsselallee). De A28 werd gepromoveerd tot snelweg.

3.4 Na de Tweede Wereldoorlog

Naoorlogse structuurplannen

Tot de tweede Wereldoorlog was Assendorp-Pierik de belangrijkste uitbreiding van Zwolle geweest. Na WOII werd ingezet op een meer omvattend uitbreidingsplan. De bekende architect-stedenbouwkundige W.M. Dudok werd gevraagd om een plan voor Zwolle te ontwerpen. In de jaren 1948-1953 maakte hij een structuurplan, waarin onder meer een stadsuitbreiding was voorzien aan de zuidzijde van de spoorbaan. Aan de noordzijde zou het stadsgebied eindigen bij de A28 en langs de Ceintuurbaan aan de oostzijde werd een brede strook grond gereserveerd voor bedrijvigheid en andere voorzieningen. De wijk Diezerpoort werd voor een deel naar de plannen van Dudok ingevuld, onder meer met de bebouwing langs de Meppelerstraatweg en het grote complex van de Philips condensatorenfabriek op het nieuw aangelegde industrieterrein langs de Ceintuurbaan (1953).

Dudoks totaalplan opzij geschoven

Het structuurplan voor geheel Zwolle, dat in 1953 is gepresenteerd, viel slecht bij het gemeentebestuur. Men vond het voorstel voor de uitbreidingen in zuidelijke richting niet realistisch en er ontstonden conflicten met Dudok. Zo werd uiteindelijk prof. S.J. van Embden ingehuurd als stedenbouwkundige om een nieuwe visie te ontwikkelen op de toekomst van Zwolle. Het nieuwe ontwerp werd in 1955 gepresenteerd en voorzag in grootschalige uitbreidingen in noord- en noordwestelijke richting. Dit leidde onder meer tot de ontwikkeling van de wijken Holtenbroek en Aa-landen, ten noorden van de A28.

Ontwikkeling van Zwolle-Zuid

Van Embdens plannen voor de zuidwaartse uitbreidingen voorzagen in een afronding langs de noordzijde van Assendorp, aansluitende op de nieuw geprojecteerde Wethouder Alferinkweg en het nieuwe stadspark De Wezenlanden. Het betreft hier het gebied ten noorden van het oude Assendorp-Pierik. Het park De

Wezenlanden ging hier een brede groenstrook vormen, nagenoeg tot aan de oude binnenstad reikende. In de jaren vijftig verrezen langs de zuidzijde van het park grote schoolgebouwen, afgewisseld door enkele woningbouwcomplexen en door het nieuwe Provinciehuis.
De plannen voor de uitbreidingen ten zuiden van de spoorbaan, liggen ingebed binnen het rijksbeleid voor de ruimtelijke ordening. Door de in de jaren zestig op gang gekomen welvaartsgroei en de daarmee gepaard gaande sociale veranderingen was er een grote woningbehoefte en -productie. Om een rechtvaardige spreiding te bevorderen en te voorkomen dat de grote steden tezeer zouden groeien, werden door de rijksoverheid groeigemeenten aangewezen. Ze werden onverdeeld in groeisteden en groeikernen.
De basis voor dit beleid was de Tweede Nota voor de Ruimtelijke Ordening uit 1966, waarbij is uitgegaan van een totale bevolking van 20 miljoen inwoners in het jaar 2000. Tussen 1973 en 1983 kwam in fasen een derde nota tot stand, om aan te sluiten bij de inmiddels weer gewijzigde prognoses die juist uitgingen van 17 miljoen inwoners in 2000. Belangrijk was bovendien de vergrote mobiliteit door het rap toenemende autobezit. Voor veel mensen bood dit de gelegenheid om weg te trekken uit de binnensteden en een nieuwbouwwoning buiten de stad in gebruik te nemen. Vooral de dorpen profiteerden van deze trek uit de stad.
De ontwikkeling van Zwolle-Zuid past binnen dit beeld. In 1976 werd Zwolle in de Derde Nota Ruimtelijke Ordening aangewezen als een groeistad. Reeds in 1966 had Van Embden aan B&W meegedeeld:'Thans is het moment gekomen om aandacht te gaan besteden aan een komende zuidelijke uitbreiding van de stad.' Weliswaar vormde de spoorbaan een hindernis, maar net als bij de rijksweg 28 in het noorden was daar wel een mouw aan te passen. Het zou evenwel nog tot de jaren zeventig duren voordat het projectbureau Zwolle-Zuid een ontwerp zou maken voor drie nieuwe woonbuurten: Gerenbroek, Gerenlanden en Ittersumerlanden.

De eerste woonbuurten in Zuid
De Staatsliedenbuurt in Ittersum vormt de vroegste uitbreidingsbuurt in Zuid en kwam in de vroege jaren 1960 tot stand, nog op initiatief van de gemeente Zwollerkerspel. Een orthogonale aanleg met strokenbouw en tamelijk traditionalistische architectuur zet hier de toon. Hierna volgden Ittersumerlanden, Gerenbroek en Gerenlanden. In hun opzet zijn deze buurten karakteristiek voor de vernieuwende ideeën in de jaren zeventig, toen 'de menselijke maat, intimiteit en geborgenheid' het uitgangspunt vormden. Er bestond een sterke behoefte aan 'de gezelligheid van met z'n allen rond de barbecue in je eigen beschermde buurtje.'

afb. 48 en 49 Bovenaan de De Savornin-Lohmanstraat in de Staatsliedenbuurt. Onderaan de Munterkamp in de Gerenlanden. Deze grachtenpanden uit 1978-1980 zijn ontworpen door G.J. van den Belt.

De aan het Structuralisme verwante opzet van deze buurten wordt dan ook vooral bepaald door een zogeheten bloemkoolstructuur met woonerven, autoluwe straatjes en centrale groenplekken. Dit laatste is bijvoorbeeld te zien op het kruispunt van de Oldeneelallee en de Nieuwe Deventerweg, die voor de hoofdontsluiting van de de buurtjes zorgen. Groen en bebouwing dienden zoveel mogelijk in elkaar te grijpen. Verder was er veel aandacht voor het fiets- en voetgangersverkeer, en het openbaar vervoer. Hiervoor werden directe verbindingen met de binnenstad gerealiseerd, met tunnels onder het spoor (Van Karnebeektunnel en Hortensiatunnel). Weliswaar was aanvankelijk nog gedacht aan een brede en voor auto's bestemde weg die de wijk met het over het spoor

gelegen Assendorp zou verbinden, maar dit stuitte op massaal verzet. Er kwam een heldere verkeershiërarchie, uitgaande van wijkstraten, buurtstraten, woonstraten en woonpaden.
Karakteristiek is verder de speelse eenheid tussen de in deze buurten gerealiseerde bebouwing en de waterstructuren. Het ruimtelijke beeld wordt in sterke mate bepaald door langs de achtertuinen van de huizen liggende waterstromen (weteringen), maar ook door 'stadsgrachten' waarlangs zich gevarieerde gevelwanden bevinden. Ook in deze opzet is aangesloten bij de stedenbouwkundige uitgangspunten in de zeventiger jaren. In plaats van de strokenverkaveling uit de voorgaande periode, zijn er nu woonerven met woonblokken die een continu lint vormen dat tegelijk met het water op een speelse manier door de wijk meandert.

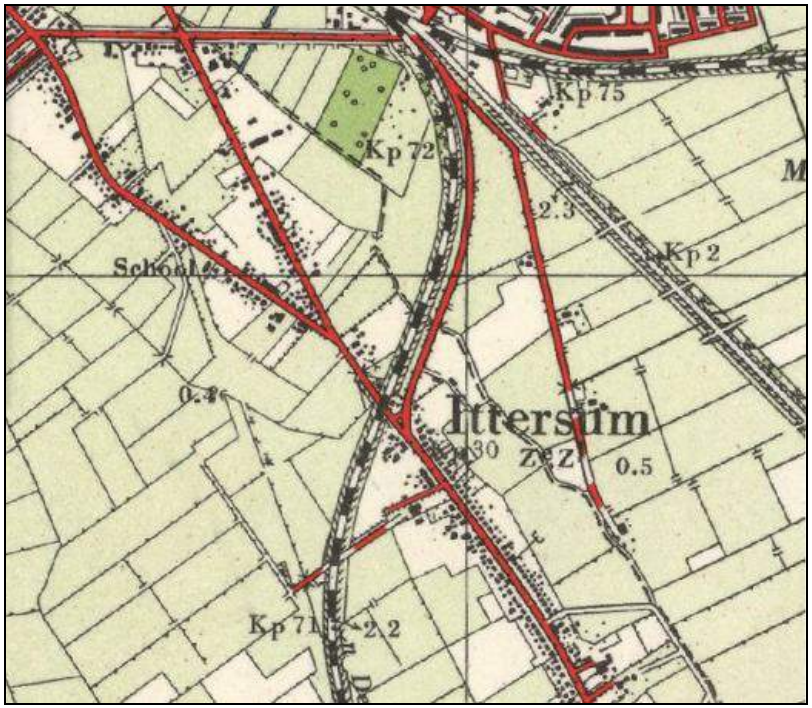

afb. 50 Topografische kaart 1954 (watwaswaar). Langs de Zwarteweg, de Oude Deventerstraatweg en de Nieuwe Deventerweg is toenemende verdichting te zien, maar de omgeving van deze straten wordt nog gekenmerkt door een landelijk karakter.

afb. 51 Topografische kaart 1975 (watwaswaar). De onderaaan op de kaart zichtbare Staatsliedenbuurt kwam in de eerste helft van de jaren 1960 tot stand, nog in de periode van het Zwollerkerspel. Karakteristiek is de orthogonale aanleg met strokenbouw. In de zeventiger en tachtiger jaren zijn de Ittersumerlanden, het Gerenbroek en de Gerenlanden aangelegd. Hier is de zogeheten 'bloemkoolstructuur' toegepast, met autoluwe en intieme woonerven.

Oldenelerlanden, Ittersumerbroek en Oldenbroek

Uit de tachtiger en vroege negentiger jaren dateren de deelplannen voor de verdere ontwikkeling van Zuid. Hier is uitgegaan van duidelijke hoofdroutes en strakke vormen. Zo kwam er in de Oldenelerlanden een lange as (de centraal gelegen Provincieroute met de Gouverneurslaan en de Burg. De Vos van Steenwijklaan) die op de Peperbus in de binnenstad is gericht. Ondanks het gegeven dat de wijk door de aanwezigheid van de spoorbaan wordt gescheiden van de oude stad, is er daardoor toch een grotere mogelijkheid tot oriëntatie, een verschil ten opzichte van de de eerdere buurten met hun woonerven.

Net als eerder vormde de groencomponent er een belangrijk uitgangspunt. Bestaande landschappelijke structuren werden gehandhaafd en markante landschappelijke elementen kregen een plek in het ontwerp. Ook ditmaal werd daarbij een belangrijke rol toebedeeld aan speelse waterstructuren. Op deze manier konden de kernen van de drie oude buurtschappen Oldeneel, Schelle en Ittersum herkenbaar blijven. Een aantal boerderijen maar bijvoorbeeld ook de buitenplaats Schellerberg bleef behouden en is ingebed in de nieuwe wijk.

afb. 52 De Democratenlaan in de Ittersumerlanden laat zien hoe groen en water in de stedenbouwkundige planning van de wijk zijn opgenomen en bepalend zijn voor het ruimtelijke beeld.

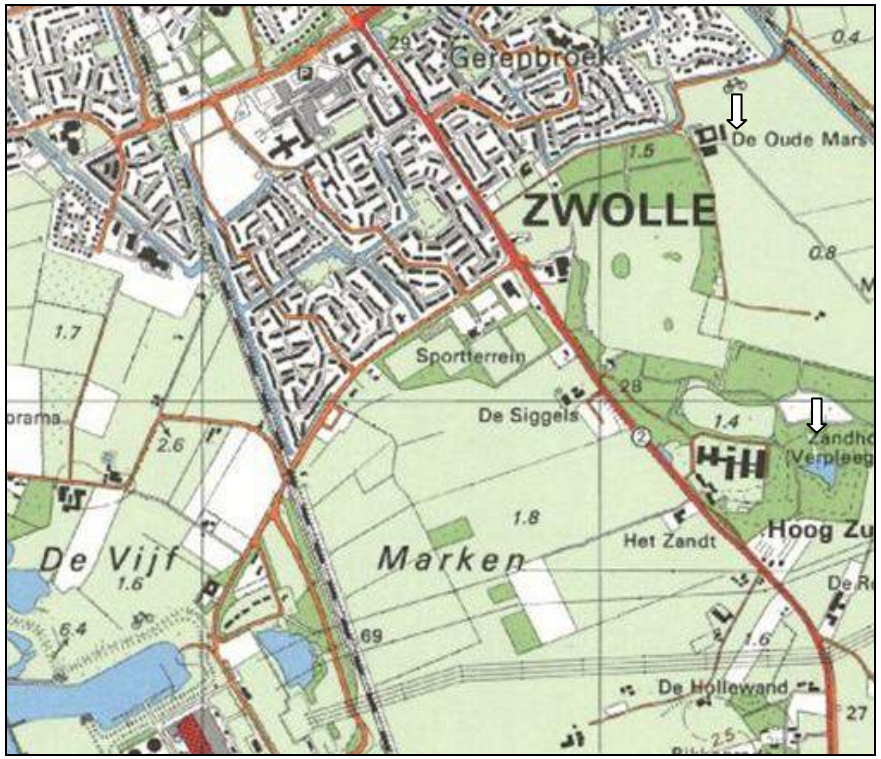

afb. 53 Topografische kaart 1991 (watwaswaar). De stadsuitbreidingen in zuidelijke richting zijn inmiddels opgerukt tot aan de IJsselcentraleweg. In de late 20ste eeuw is ook het ten zuiden hiervan gelegen Ittersumerbroek ontwikkeld. Rechts op deze uitsnede zijn boerderij De Oude Mars en het vroegere landhuis Zandhove te zien.

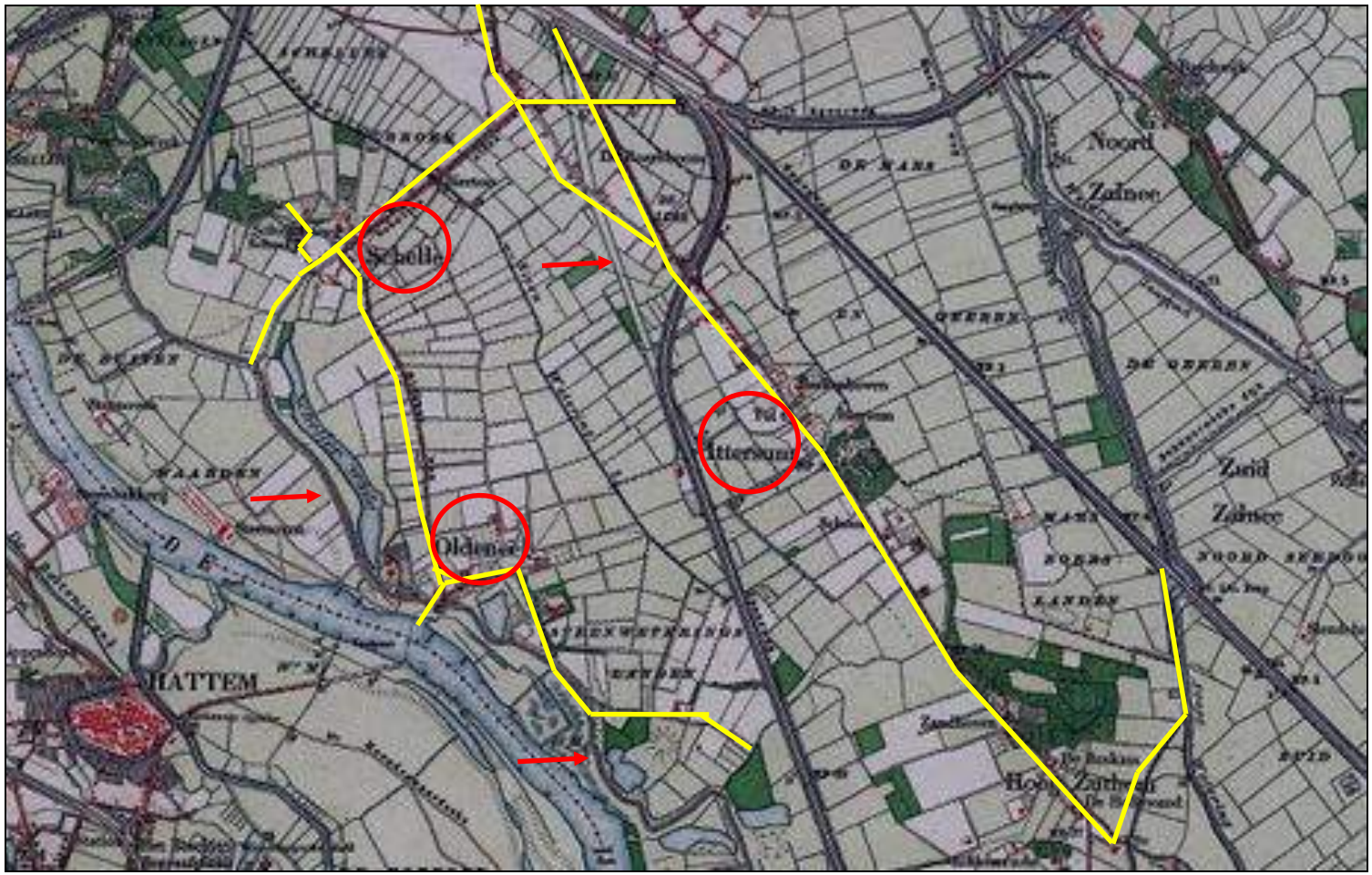

afb. 54 Kaart uit 1897 (watwaswaar). In geel de belangrijkste oude verbindingsstructuren. In het midden de Oude Deventerstraatweg, Nieuwe Deventerweg en Hollewandsweg. Bovenaan kruist de Grenslaan de Oude Deventerweg en de Zwarteweg/Schellerweg, om richting Schelle te leiden naar de Schellerallee, Schellerbergweg en Schellerenkweg. Bij Schelle de Bosweg en de Kleine Veerweg. Bij Oldeneel de Oldeneelweg. Rechtsonder de Wijheseweg. De pijlen wijzen op de Scheller- en IJsseldijk. In het midden de spoorlijn Zwolle-Deventer (1866). De bovenste pijl wijst hier op het oude tracé van deze lijn, dat hier tot 1880 over de Schellerdriehoek liep. Langs de doorgaande wegen bleven elementen van de historische verkavelingsstructuren herkenbaar.

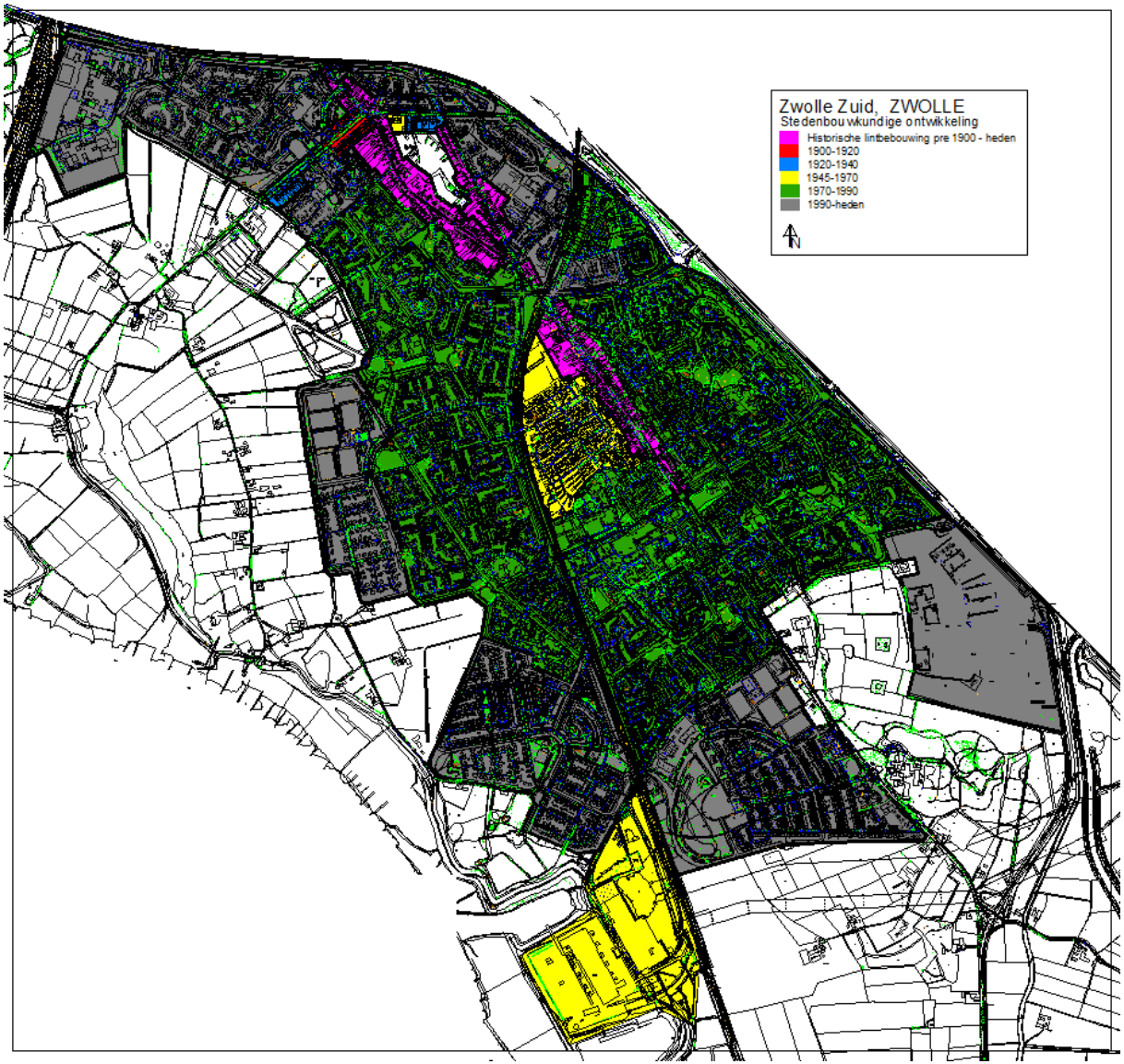

afb. 55 Het historische ontwikkelingsproces van Zwolle Zuid.

4 QUICKSCAN CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT

4.1 Cultuurhistorische waarden: algemene omschrijving

Rijke historie

Het onderzoeksgebied ligt langs de zuidflank van de bebouwde kom van Zwolle, in de bocht van de IJssel. Het huidige beeld wordt vooral bepaald door de grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen uit de afgelopen 50 jaar, die samenhingen met de sprong naar het zuiden die de stad in deze periode heeft gemaakt. Het grootschalige verstedelijkingsproces ging deels ten koste van het open landschap en omvatte grote delen van de vroegere gemeente Zwollerkerspel.

In het verstedelijkte deel van het onderzoeksgebied is de agrarische voorgeschiedenis niet helamaal uitgewist. Met name het noordelijke deel, en dan vooral de buurt rond de Schellerdriehoek is een bijzondere herinnering aan de prestedelijke perdiode van het gebied: een gebied met een uitgesproken dorps karakter, met tussen de lintbebouwing langs Oude Deventerweg en Zwarteweg veel relicten van de oude agrarische bebouwing, ruime erven, resten van de oude verkavelingen en een groot groen binnengebied (de Schellerdriehoek). Verder bevinden zich in Zuid relicten van oude buitens: Huize Ittersum en het Huis Zandhove, respectievelijk aan de Nieuwe Deventerweg en aan de Hollewandsweg. Ook bleven enkele verspreide boerderijen behouden. Verder zijn het vooral de infrastructurele elementen van voor de verstedelijking die herkenbaar zijn gebleven. Voor een groot deel zijn dit nog steeds belangrijke verbindingen in het gebied, zowel intern als naar buiten toe. Ze vertegenwoordigen een hoge ouderdom, in het bijzonder de Oude Deventerstraatweg en de Nieuwe Deventerweg, maar bijvoorbeeld ook de Schellerallee.

Grofweg de westelijke helft van het onderzoeksgebied heeft nog steeds een landelijk karakter. In de bocht van de Ijsselallee bieden de uiterwaarden en graslanden tezamen met de oude buurtschappen Oldeneel en Schelle ook nu nog een authentiek beeld met agrarische artefacten, slingerende dijken en door wilgen omzoomde wegen.

Het onderzoeksgebied heeft belangrijke historische betekenis, enerzijds door het deels bewaard gebleven landelijke gebied en anderzijds vanwege de complexe en gelaagde ontwikkelingsgeschiedenis, die nauw verbonden is met die van de stad Zwolle en het omringende platteland en de ontwikkeling van de infrastructuur in deze regio.

Uiteraard is die historische gelaagdheid vooral in het niet verstedelijkte deel van het gebied het beste herkenbaar. In het verstedelijkte deel – dat voor een groot deel samenvalt met de oude buurtschap Ittersum – bepalen de ontwikkelingen uit het laatste kwart van de 20ste eeuw het ruimtelijke beeld. De verschillende woonbuurten vertellen hier het verhaal van de bouw- en stedenbouwkundige ontwikkelingen die karakteristiek zijn voor deze periode.

4.2 Historische ruimtelijke structuren

Het onderzoeksgebied heeft met name in het westelijke en nog door het open landschap gekenmerkte deel grote historische betekenis, omdat hier nog een goed beeld kan worden verkregen van de ontwikkelingsgeschiedenis van dit door de IJssel, de waterhuishouding en de agrarische activiteiten in de buurtschappen Schelle en Oldeneel bepaalde gebied. In het oostelijke deel van het onderzoeksgebied heeft vooral de late 20ste eeuw de meeste sporen nagelaten en is het onderliggende agrarische landschap op enkele locatie na vrijwel volledig uitgewist. Toch vertellen de bewaard gebleven prestedelijke verbindingsstructuren en enkele verspreide relicten ook hier nog het verhaal van de eeuwenoude ontwikkelingsgeschiedenis. Bovendien wordt hier een interessant beeld gegeven van de recente uitbreiding van Zwolle en de daarmee samenhangende stedenbouwkundige processen. Bij de waardenbepaling van de historische structuren betreft het die aanwezige c.q. zichtbare en nog goed herkenbare structuren, die kenmerkend zijn voor de perioden waarin ze zijn ontstaan, dan wel voor een specifieke ontwikkeling binnen de wijk (functie).

De belangrijkste historische ruimtelijke structuren zijn:

Uit de periode voor 1900

- Het tracé van de Grenslaan (in het verleden de Verbindingsweg), een oude oost-westverbinding in aansluiting op de Schellerallee;
- Het tracé van de Schellerallee, met in het verlengde daarvan de Schellerbergweg, als belangrijke prestedelijke uitvalsweg in de richting van de oude buurtschap Schelle. Voorbij Schelle wordt dit tracé in de richting van de IJsselbocht voortgezet door de Schellerenkweg;
- De Kleine Veerweg en de Oldeneelweg als prestedelijke verbindingsstructuren tussen Schelle en Oldeneel;
- De onlosmakelijk met de IJssel verbonden IJsseldijk en Schellerdijk;
- De Oude Deventerstraatweg en de in het verlengde hiervan gelegen Nieuwe Deventerweg. Dit tracé leidde vanuit Zwolle naar de buurschap Ittersum. In het verlengde van de Nieuwe Deventerweg wordt dit tracé voortgezet door de Hollewandsweg, met daarlangs onder meer het oude landgoed Zandhove;
- De parallel aan de Oude Deventerstraatweg gelegen Zwarteweg; vanuit de

stad gezien vormt de Zwarteweg het verlengde van het eveneens prestedelijke tracé van de Schellerweg;

Na 1900

- Van rond 1900 dateert de Van Laersweg, met de hier aan de overzijde van de vroeg 20ste-eeuwse bebouwing gelegen zogeheten 'overtuinen';
- De stedenbouwkundige structuur van de jaren '70 buurtjes in de Gerenlanden.

De overige wegen in het plangebied hebben een lage of geen cultuurhistorische waarde.

De **historische gelaagdheid** uit zich onder meer in de aanwezigheid van interessante ruimtelijke structuren en ensembles met cultuurhistorische waarde. Tezamen vertellen deze ensembles het verhaal van het onderzoeksgebied. Er zijn diverse historische ensembles, in het bijzonder in de vorm van de prestedelijke verbindingsstructuren met daarlangs gelegen lintbebouwing. Alhoewel de oudste lintbebouwing in de loop van de tijd nogal wat veranderingen onderging, waardoor de hoofdvormen en detaillering deels ingrijpend zijn gewijzigd, gaat aan een tracé als de Schellerweg de oudste bebouwing terug op een 18de-eeuwse oorsprong. Vooral aan de Nieuwe Deventerweg en aan de Grenslaan bleef de uit het interbellum daterende bebouwing redelijk gaaf behouden. Het gaat om de volgende waardevolle ensembles:

- **Bosweg e.o. (Schelle)** Bij de aansluiting van de Bosweg op de Kleine Veerweg en de Schellerbergweg bevindt zich een markant historisch ensemble, waartoe ook het oude landgoed met bijbehorende bebouwing en tuinaanleg van het Huize Schellerberg behoort. Verder zijn er enkele oude boerderijtjes (Bosweg 3 en 5-7, Kleine Veerweg 4) en het vroeg 20ste-eeuwse vroegere dorpsschooltje van Schelle (nrs. 9-11). Dit historische ensemble markeert vlakbij de Zandwetering de randzone van het buitengebied.

- **Oldeneel.** De oude buurtschap Oldeneel maakt nog steeds deel uit van het landelijke gebied in de IJsselbocht. Waar de Oldeneelweg, de Kleine Veerweg en de Schellerdijk op elkaar aansluiten bevindt zich een markant cluster met enkele waardevolle historische boerderijen. Langs de oude wegen in het open agrarischeg gebied bevinden zich tal van boerenerven, deels nog met historische bebouwing (boerderijen met bijgebouwen).

- **Oude Deventerstraatweg, Grenslaan en Schellerweg / Zwarteweg, met de Schellerdriehoek, Vrouwenlaan.** Hiervan is de Oude Deventerstraatweg een prestedelijke uitvalsweg, als het meest noordelijke deel van de straatweg richting Deventer. Karakteristiek is hier de zware laanbeplanting aan weerskanten van de weg, met aan één zijde van de straat nog een sloot, alsmede lintbebouwing die in verschillende perioden tot stand is gekomen. Zo bevindt zich aan de westzijde deels nog vroeg 20ste-eeuwse bebouwing, maar komen er ook middenstandswoningen uit het interbellum voor. Bovendien is er nog een enkel boerderijtje te vinden. Deze straat geeft dan ook nog een goed van de periode dat dit historische lint als een kaarsrechte bebouwingsstrook door het landelijke gebied liep.
  De in het verleden als de Verbindingsweg bekend staande Grenslaan wordt onder meer gekenmerkte door monumentale en uit linden bestaande laanbeplanting uit de prestedelijke periode. Aan de zuidzijde verwijzen de middenstandswoningen uit het interbellum naar de periode dat zich hier steeds meer beter gesitueerde werknemers van de spoorwerkplaatsen vestigden, die tot dan toe gewoonlijk in Assendorp woonden. De woningen worden voorafgegaan door een sloot, kenmerkend voor de historische waterhuishouding in het gebied. Tot de verlegging vande spoorlijn richting Deventer (1880) werd de Grenslaan doorsneden door het spoor.
  De Zwarteweg ligt parallel aan de Oude Deventerstraatweg, en maakt eveneens deel uit van de prestedelijke verbindingsstructuren. De aan weerskanten van de straat gelegen lintbebouwing is karakteristiek voor de ontwikkelingen in de 20ste eeuw toen hier steeds meer verdichting optrad. Verspreid zijn er nog enkele boerderijen te vinden. Tot 1880 werd ook de Zwarteweg doorkruist door het noordelijke tracé van de spoorlijn Zwolle-Deventer.
- Vanuit de stad markeert de Schellerweg als oude uitvalsweg de overgang naar de vroegere buurtschap Schelle. De laanbeplanting is hier van tamelijk recente datum. Aan weerskanten van de straat bleef de oude in hoofdzaak laat 19de- en vroeg 20ste-eeuwse bebouwing gehandhaafd, waaronder zelfs nog een enkel pand met een 18de-eeuwse oorsprong. In hoofdvorm en detaillering is het merendeel van de bebouwing ingrijpend gewijzigd, maar voor het ruimtelijke beeld van de Schellerweg is het uit aaneengesloten lintbebouwing bestaande ensemble van wezenlijk belang.

  Bij het knooppunt van de Oude Deventerstraatweg, de Nieuwe Deventerweg

en de Zwarteweg bleef een markant en in het oog vallend ensemble van twee historische boerderijen behouden (Vrouwenlaan 175-177). Ze ondergingen diverse detailwijzigingen, maar bieden nog steeds een redelijk authentiek beeld.
De ensemblewaarde van deze straten wordt versterkt doordat ze alledrie de groenzone van de Schellerdriehoek omsluiten. Als weide- en grasland vormt deze zone eveneens een waardevol relict uit de prestedelijke periode.

- **Van Laersweg.** Karakteristieke parallelweg van de Schellerallee, met aan de zuidzijde aaneengesloten vroeg 20ste-eeuwse bebouwing, waartegenover zich de zogeheten 'overtuinen' bevinden. Deze tuinen vormden de laatste bezittingen van de oude Ittersumermarke. Ze grenzen aan het tracé van de Schellerallee waar zich zware laanbeplanting bevindt. Markant historisch ensemble.

- **Nieuwe Deventerweg.** Als de oude straatweg van Zwolle in de richting van Deventer (in het verlengde van de Oude Deventerstraatweg) wordt de **Nieuwe Deventerweg** nog steeds voor een belangrijk deel gekenmerkt door lintbebouwing met vrijstaande woonhuizen en middenstandswoningen uit het interbellum. Zowel in de hoofdvormen als de detaillering zijn ze in het algemeen vrij gaaf behouden gebleven, waardoor er zeker in het straatgedeelte tussen de Ittersumallee en de Oldeneelallee nog een vrij authentiek beeld bestaat. De langs beide ventwegen in groenstroken opgenomen laanbeplanting is van jongere datum, maar borduurt voort op een historische situatie en is net als de lintbebouwing van belang voor het ruimtelijke beeld van deze weg. Her en der bleef een enkele historische boerderij bewaard, waaronder De Handschoen op nr. 103. Op nr. 99 het Huis Berkenhove en op de hoek van de Oldeneelallee het Huize Ittersum (nr. 129). Laatstgenoemd object bevindt zich op een terrein met een deels nog historische tuinaanleg, met een vijver, bosschages en bomenreeksen. Een ander in het oog vallend historisch bouwwerk is het oude dorpsschooltje van de buurtschap Ittersum op de nrs. 158-164.
In het verlengde van de Nieuwe Deventerweg maakt ook de Hollewandsweg deel uit van de oude uitvalsweg richting Deventer. Hier bleef de oude en zware laanbeplanting (zomereiken) voor een deel bewaard, in het bijzonder bij het vroegere landgoed Zandhove. Weliswaar is dit landgoed omgevormd tot een instellingsterrein met tamelijk recente bebouwing, maar vanaf de openbare weg neemt het oude landhuis nog steeds een markante en in het oog vallende positie in. Ook de historische tuinaanleg met een vijver en bomengroepen is nog goed herkenbaar. Zandhove ligt aan de rand van het landelijke gebied (Hoog-Zuthem), met in de onmiddellijke nabijheid bovendien nog steeds enige markante historische bebouwing (Hollewandsweg 14-16, 18, 20, 23, 25-27).

- **Schellerallee en Schellerbergweg.** Met de Schellerbergweg vormt de Schellerallee de uitvalsweg die in westelijke richting naar Schelle en de IJssel- en Schellerdijk loopt. Dit oude tracé markeert nog steeds op een heldere manier de overgang van de bebouwde kom naar het landelijke gebied. De aaneengesloten vroeg 20ste-eeuwse (maar in de hoofdvormen en de details gewijzigde) bebouwing aan de noordzijde van de Schellerallee vormt tezamen met de zware laanbeplanting aan deze straat een markant historisch ensemble. De betekenis van dit ensemble wordt versterkt door de ligging parallel aan de Van Laersweg.
In het verlengde van de Schellerallee bevindt zich langs de zuidzijde van de Schellerbergweg nog een markante strook met redelijk gaaf bewaard gebleven vrijstaande woningen uit het interbellum. In combinatie met de hierlangs lopende strook en de zware laanbeplanting wordt op een herkenbare wijze verwezen naar de prestedelijke periode. Iets verderop – langs het water van de Zand- en de Steenwetering – staat het historische complex van de oude herberg De Bierton.

Behalve de prestedelijke structuren geven ook de naoorlogse uitbreidingswijken in Zuid een interessant beeld van de historische gelaagdheid van het onderzoeksgebied. Vooral in de in de jaren 1970 ontwikkelde wijkdelen bevinden zich enkele interessante stedenbouwkundige ensembles, waar de wijkaanleg en verkaveling nog steeds een helder beeld geven van de stedenbouwkundige uitgangspunten rond 1975-1980 ('bloemkoolstructuren'). Ook de speelse opzet met een levendige en afwisselende combinatie van waterpartijen en stadsgrachten, maakt deel uit van de waardevolle karakteristiek van de wijkaanleg. Van een bijzondere betekenis zijn de volgende opmerkelijke ensembles:

- Een opmerkelijk ensemble dat deel uitmaakt van de Gerenlanden is het complex woningen aan de **Gruitmeesterslaan 150-160, Mulertkamp 18-42, 19-25, 31-67, Munterkamp 1-69 en Snavel van Emekamp 1-47, 38-90**. De woningen dateren uit 1978-1980 en zijn ontworpen door G.J. van den Belt. Het gaat om eengezinswoningen rond kronkelige woonerven en grachtjes, met het karakter van 'grachtenpanden'. Ze geven een goed beeld van de

vernieuwende ideeën over stadsplanning rond 1980, als een reactie op de grootschalige en strakke woonwijken die eerder werden gerealiseerd.

- Een tweede opmerkelijk ensemble uit de verstedelijkingsperiode is te vinden aan de **Scriveriusmate 1-52** (Gerenbroek). Het betreft 47 woningen uit 1979, naar ontwerp van architect Jan Plas van het bureau J. Plas en C.P. Bos. Hij combineerde de houtbouwtraditie uit het Waterland met de nieuwe richtlijnen voor houtskeletbouw, beïnvloed door het Structuralisme. De woningen worden gekenmerkt door een gestapelde opbouw van houten en gemetselde blokken, met schuine dakschilden, en een verspringend karakter.

Historisch opmerkelijke ensembles direct buiten het plangebied:
Grenzend aan het onderzoeksgebied, maar net daarbuiten gelegen, bevinden zich enkele cultuurhistorisch en historisch-stedenbouwkundig waardevolle en interessante ensembles. In hun betekenis sluiten ze aan bij de historische ontwikkelingen zoals die in het onderzoeksgebied kunnen worden gevolgd;

- *Stockholmstraat*. Deze straat maakt deel uit van het direct ten noorden van de IJsselallee gelegen Hanzeland, en wordt omringd door het Hanzebad en grootschalige woon-, kantoor- en schoolgebouwen. Toch staat hier nog steeds een blok met vroeg 20ste-eeuwse bebouwing zoals die ook even verderop aan de Schellerweg en Schellerallee kan worden aangetroffen. Dit blok vormt evenzeer als aan deze straten een relict uit de prestedelijke periode en markeert de toegang vanuit de vroegere Assendorperlure naar Schelle. Als onderdeel van de ring doorsnijdt de IJsselallee (met de voor fietsers bestemde Schellertunnel) het oude tracé van de Schellerweg;

- *Meest zuidwestelijke deel van de Hollewandsweg*. Direct langs de zuidrand van het plangebied is hier aan de westzijde van de Hollewandsweg een markant ensemble van enkele historische boerderijen te vinden, waaronder de gaaf bewaard gebleven boerderij op nr. 22. Schuin aan de overzijde bevindt zich de juist nog net binnen het onderzoeksgebied gelegen en redelijk gaaf bewaarde boerderij op nr. 27. De agrarische bebouwing is hier karakteristiek voor het ruimtelijke beeld van het nog landelijke gebied van Hoog-Zuthem;

Gebiedsdelen met beperkte of zonder cultuurhistorische waarde

- De overige woonwijken in Zuid.

4.3 Historische bouwkunde

Een deel van de bebouwing in het plangebied heeft cultuurhistorische waarde. Dat wil zeggen dat er sprake is van objecten en ensembles die voldoen aan de volgende criteria:

- Objecten en complexen met architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie;
- Objecten, complexen en ensembles met een bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarde, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante locaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks);
- Gaafheid, d.w.z. objecten en ensembles die in belangrijke mate ongewijzigd zijn gebleven sinds de bouwtijd of waarbij wijzigingen zeer zorgvuldig zijn aangebracht. Objecten en ensembles die in sterke mate zijn veranderd door het wijzigen van (winkel)puien, daken (dakkapellen, ophogingen, karakteristieke detailleringen, stukken of sausen van de gevels, etc. voldoen niet aan dit criterium;
- Objecten en complexen met een monumentenstatus (rijks- en gemeentelijke monumenten).

Het gaat om de volgende objecten (n.b. in deze lijst zijn ook de door Buro 2 in 2002 geselecteerde boerderijen opgenomen, en de diverse beschermde objecten):

- Bosweg 3
- Bosweg 5-7 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Bosweg 9-11
- Bosweg 15 (boerderij buitenplaats Schellerberg = RM nr. 526286)
- De Mars 9-9a-11
- De Mars 19 (boerderij De Oude Mars = RM nr. 509860)
- Gruitmeesterslaan 150-160
- Hollewandsweg 14-16
- Hollewandsweg 17 (Huize Zandhove = GM nr. ZLG00116)
- bij Hollewandsweg 17-19 (= hekposten Zandhove)

- bij Hollewandsweg 17-19 (= paal bij Zandhove)
- Hollewandsweg 18
- Hollewandsweg 20
- Hollewandsweg 23-23.1
- Hollewandsweg achter 23 (toegangsposten)
- Hollewandsweg 25-27
- Kleine Veerweg 1-3 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 4 (= GM nr. ZLG00120)
- Kleine Veerweg 8
- Kleine Veerweg 12 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 13
- Kleine Veerweg 14 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 16 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 19
- Kleine Veerweg 20 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 22 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 25-25a
- Kleine Veerweg 27
- Kleine Veerweg 31
- Mulertkamp 18-42, 19-25, 31-67
- Munterkamp 1-69
- Nieuwe Deventerweg 7
- Nieuwe Deventerweg 24
- Nieuwe Deventerweg 95
- Nieuwe Deventerweg 99 (Huize Berkenhove)
- Nieuwe Deventerweg 101
- Nieuwe Deventerweg 103 (rest. De Handschoen = RM nr. 41898)
- Nieuwe Deventerweg 129 (Huize Ittersum = RM nr. 41900)
- Nieuwe Deventerweg 158-164 (schooltje)
- Oldeneelweg 1 (= GM nr. ZLG00140)
- Oldeneelweg 4 (= GM nr. ZLG00138)
- Oldeneelweg 4a (= GM nr. ZLG00139)
- Oldeneelweg 7
- Oude Deventerstraatweg 28
- Oude Deventerstraatweg 50-52
- Oude Deventerstraatweg 53
- Oude Deventerstraatweg 78-80, 82-84, 86-88
- Oude Deventerstraatweg 90-92
- Prof. Feldmannweg 2-22
- Schellerbergweg 12 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Schellerbergweg 18 (dierenverblijf buitenplaats = RM nr. 526287)
- Schellerbergweg 18 (herenhuis buitenplaats = RM nr. 526284)
- Schellerbergweg 18 (tuin- en parkaanleg buitenplaats = RM nr. 526285)
- Schellerbergweg 18 (tuinsieraden buitenplaats = RM nr. 526288)
- Schellerbergweg 18 (koetshuis buitenplaats = RM nr. 526289)
- Schellerbergweg 20-22 (dubbele dienstwoning buitenplaats = RM nr. 526290)
- Schellerbergweg 27 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Schellerdijk 2-4 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Schellerdijk 8-10
- Schellerdijk 12 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Schellerdijk z.n. (dijkpaal nr. 57 = RM nr. 506185)
- Schellerweg 33
- Schellerweg 110.1 en 110.2
- Scriveriusmate 1-52
- Snavel van Emekamp 1-47, 38-90
- Veerpad 1-3
- Zwarteweg 22
- Zwarteweg 26
- Zwarteweg 57

►►Waardering van de objecten en ensembles

De bebouwing die aan de eerder in deze paragraaf genoemde criteria voldoet is weergegeven op de bijgevoegde **cultuurhistorische waardenkaart** en tevens in de bijlage met de objectenlijst. Deze omvat een volledig overzicht van alle adressen, met foto en korte omschrijving van de karakteristiek.
Tevens is in deze lijst in kleur de cultuurhistorische kwaliteit weergegeven, zoals die ook op de cultuurhistorische waardenkaart is aangeduid. Op de waardenkaart zijn ook de historische boerderijen aangeduid (B).

Zeer hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles, met hoge architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van

bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is. Sommige objecten zijn reeds beschermd.

Hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles met architectuurhistorische waarden: d.w.z. kenmerkend voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen of vanwege specifieke situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is.

Attentiewaarde:
Objecten en/of ensembles die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied van (enig) historisch belang zijn, maar niet direct beschermenswaardig zijn. De objecten voegen zich in schaal, hoofdvormen en typologie min of meer binnen de historisch gegroeide situatie en dragen dus in beperkte mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.

Indifferente waarde:
Objecten en/of ensembles, die niets of weinig aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied toevoegen en ook geen wezenlijk onderdeel vormen van de ontwikkelingsgeschiedenis. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.
In deze inventarisatie is de aandacht nadrukkelijk gericht op de objecten met minimaal een attentiewaarde.

4.4 Historische groenstructuren

Ook de waardevolle historische groenstructuren zijn op de cultuurhistorische waardenkaart weergegeven. Wanneer op deze kaart over “monumentaal” of “waardevol” wordt gesproken gaat het om groen, dat op de gemeentelijke bomenlijst van Zwolle als zodanig is gekwalificeerd.

Schellerdriehoek

- Het driehoekige perceel tussen de Zwarteweg, de Grenslaan en de Oude Deventerstraatweg vormt een restant van de prestedelijke structuren. Tot 1880 werd dit weidegebied doorkruist door het noordelijke gedeelte van de spoorlijn Zwolle-Deventer. Na de verlegging van het spoor bleef het vroegere tracé hier nog lang zichtbaar. Nadat er jarenlang werd gebakeleid over het al dan niet bebouwen van dit groene gebied, is uiteindelijk in overleg met de wijkbewoners gekozen voor een parkaanleg (2008).

Tuinen

- Van het Huize Ittersum aan de Nieuwe Deventerweg 129 bleef de historische tuinaanleg op een goed herkenbare manier behouden, vooral aan de voorzijde van dit als een rijksmonument beschermde object. Het gaat om een landschappelijke tuinaanleg, in combinatie met bospercelen. Aan de straat bevindt zich een vijverpartij en langs de Oldeneelallee staan enkele hoge lindenreeksen.
- De tweede historische tuinaanleg bevindt zich op het terrein van Huize Zandhove aan de Hollewandsweg 17-19, dat als een gemeentelijk monument is beschermd. Weliswaar is het terrein voor een deel ingenomen door instellingsbouw, maar vooral aan de straatzijde bleef de historische tuinaanleg behouden. Ook hier van een landschappelijk karakter, en met aan de voorzijde een vijverpartij. De tuinaanleg gaat over in de bospercelen rondom het huis.
- Verder wordt ook de buitenplaats Schellerberg nog gekenmerkt door een historische aanleg. Het gaat om een landschappelijke tuinaanleg, gecombineerd met bospercelen.

Lijnstructuren

- *De Mars*, langs de rand van Gerenbroek, wordt gekenmerkt door gevarieerde laanbeplanting in de vorm van enkelvoudige bomenreeksen langs een bos. De bomen zijn zeer bepalend voor het ruimtelijke beeld. Aan De Mars ligt ook de als een rijksmonument beschermde boerderij De Oude Mars.
- De *Grenslaan* (met het *Grenspad*) die vroeger de Verbindingsweg heette, heeft aan weerskanten enkelvoudige lindenreeksen, waarvan een substantieel deel uit zwaar geboomte bestaat dat van belangrijke beeldbepalende betekenis is.

- Aan de *Hollewandsweg* gaat het deels om een enkelvoudige bomenreeks, aan de oostzijde van de weg, waar de Hollewandsweg de Nieuwe Deventerweg raakt. Deze bomen hebben een redelijke ouderdom. Van groot belang is de zware laanbeplanting aan weerskanten van de weg ter hoogte van het oude landgoed Zandhove, in de vorm van hoge zomereiken.
- De laanbeplanting aan de *Nieuwe Deventerweg* is tamelijk jong, maar van belangrijke betekenis voor het ruimtelijke beeld van deze prestedelijke uitvalsweg. De laanbeplanting bevindt zich vooral langs het weggedeelte ten noorden van de Oldeneelallee.
- Parallel aan de spoorlijn Zwolle-Deventer ligt de *Oldermannenlaan* waar de bebouwing uit de periode van de laat 20ste-eeuwse verstedelijking dateert. Aan deze laan bleef evenwel een opmerkelijke driedubbele reeks met 51 zware zomereiken bewaard. Ze zijn van grote waarde voor het ruimtelijke beeld.
- Ditzelfde geldt voor de uit zware zomereiken bestaande laanbeplanting aan weerskanten van de *Oude Deventerstraatweg*. Enkele bomen zijn hier vervangen en op enkele plekken wordt de reeks ononderbroken, maar tezamen met de historische lintbebouwing zijn ze wezenlijk voor het aanzicht van deze straat.
- *Schellerallee* (*Van Laersweg*). Waardevolle zware laanbeplanting die uit een dubbele reeks zomereiken bestaat. Ze vormen een fraaie historische eenheid, een betekenis die wordt versterkt in combinatie met karakteristieke 'overtuinen' langs de parallel aan de Schellerallee gelegen Van Laersweg.
- Aan de *Schellerbergweg* vormen de hoge eikenreeksen een voortzetting van de beplanting langs de Schellerallee. Het tracé van deze wegen markeert de overgang van de bebouwde kom naar het landelijke gebied.
- Vlakbij de Bosweg wordt de *Schellerenkweg* omzoomd door 111 als waardevol gekenmerkte zwarte populieren (in de bomenlijst abusievelijk vermeld bij de Schellerbergweg).De bomen vormen een wezenlijk onderdeel van het grotendeels open landschap en zijn bepalend voor het ruimtelijke beeld van de oude buurtschap Schelle.
- Aan de *Schellerweg*, waar zich laat 19de-eeuwse lintbebouwing bevindt zich tamelijk jonge laanbeplanting. Deze bestaat uit twee reeksen haagbeuk.
- De *Thorbeckelaan* en de hier haaks op aansluitende *Goeman Borgesiuslaan* maken deel uit van de stedenbouwkundige structuur van één van de eerste woonbuurten die na de oorlog in Zuid zijn ontwikkeld. Aan beide lanen staan reeksen zware platanen. Een aantal exemplaren is vrij jong, maar de zware bomen dateren uit de prestedelijke fase.

Ensembles en solitaire bomen

In het open landschap maar ook in het verstedelijkte deel van het onderzoeksgebied bevinden zich diverse boomgroepen en solitairen. In het verstedelijkte gebied zijn bestaande groenstructuren in de stedenbouwkundige aanleg opgenomen en bovendien zijn er nieuwe groenstructuren gerealiseerd.
Een markant ensemble van twee forse kastanjes uit de prestedelijke fase is te vinden aan de Zwarteweg, ter hoogte van nr. 135. Vermoedelijk zijn het deze kastanjes die op de bomenlijst aan de Oude Deventerstraatweg als monumentaal zijn aangeduid.

Agrarisch landschap en waterstromen

In de IJsselbocht behielden het Scheller- en het Oldenelerbroek een open landschap met graslanden, sloten en weteringen, slingerende wegen, bomen- en wilgenreeksen, en enkele kleine bossen. Verder zijn er de IJssel- en Schellerdijk, die met de uiterwaarden alsmede enkele oude kolken karakteristiek zijn voor het rivierenlandschap.
Ook in het zuidoostelijke deel van het onderzoeksgebied – waar het agrarische landschap ten zuiden van De Mars en in Hoog-Zuthem eveneens bewaard is gebleven – wordt het ruimtelijke beeld bepaald door een landelijk karakter met graslanden en enkele bospercelen. Bij De Mars wordt hier overigens aan de achterzijde van het landgoed Zandhove een klein villawijkje ontwikkeld.
Van het agrarische landschap dat voor de verstedelijking van het (grofweg) oostelijke deel van het onderzoeksgebied aanwezig was, bleven enkele relicten aanwezig. Dit uit zich onder meer in een enkel bewaard gebleven bosje dat werd opgenomen in de stedenbouwkundige aanleg van de wijk. Verder zijn ook de voor de waterhuishouding van het gebied karakteristieke elementen in de vorm van sloten en weteringen in de stedenbouwkundige structuur opgenomen. Dit geldt onder meer voor de Zandwetering en de Steenwetering. Langs de Schellerbergweg, de Grenslaan en de Oude Deventerstraatweg bleven de oude sloten behouden.

5 AANBEVELINGEN

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan om behoud en versterking van de cultuurhistorische kwaliteit in het plangebied te overwegen. Hierbij komen zowel ruimtelijke aspecten aan de orde als objectgerichte.

5.2 Aanbevelingen t.a.v. de karakteristiek van het gebied

- De diversiteit in de cultuurhistorische, ruimtelijke en functionele aspecten en de verschillende tijdslagen, hoe fragmentarisch en vervaagd soms aanwezig, als een kwaliteit beschouwen; dit gegeven illustreert de dynamiek van het gebied door de eeuwen heen;
- In het algemeen wordt aanbevolen het behoud en zo mogelijk accentueren van de historische hoofdstructuur (zie paragraaf 4.2), de karakteristieke bebouwing (zie paragraaf 4.3) en de karakteristieke groenelementen (4.4) te overwegen;
- Instandhouding van het fraaie open (voormalige) agrarische landschap van Schelle en Oldeneel, in aansluiting op de IJsseldijk.

5.3 Aanbevelingen t.a.v. van de hoofdstructuren

- Behoud en versterking van de resterende historische lijnstructuren in het plangebied: de Grenslaan, Schellerallee/Schellerbergweg/Schellerenkweg, de Schellerweg en de Zwarteweg, de Kleine Veerweg en de Oldeneelweg, de Oude Deventerstraatweg, de Nieuwe Deventerweg en de Hollewandsweg, de Van Laersweg. Tot de oude hoofdstructuren behoren ook het tracé van de IJsseldijk en de Schellerdijk.

5.4 Bebouwing/objecten

- Overwogen kan worden om objecten en complexen die van “zeer hoge cultuurhistorische waarde” zijn te beschermen;
- Overwogen kan worden de bebouwing met hoge cultuurhistorische waarde zoveel mogelijk te behoud en te herstellen;
- Instandhouding/aanpassing van de overige, binnen de context passende bebouwing; middels reguliere welstandstoetsing of bestemmingsplan (attentiewaarde);
- Handhaven van de bestaande schaal/dimensionering/oriëntaties van de bebouwing in de diverse karakteristieke deelgebieden en deze als uitgangspunt nemen bij nieuwe ontwikkelingen; ook in de naoorlogse uitbreidingswijken.

5.5 Rooilijnen, erfscheidingen, groen, etc.

- Handhaven van als monumentaal of waardevol benoemde groenelementen (bomenlanen, solitairen, tuinen, Schellerdriehoek); tevens de overige in deze quickscan genoemde karakteristieke groenelementen;
- Zoveel mogelijk handhaven van het open, groene en landschappelijke karakter van het buitengebied van de oude buurtschappen Schelle en Oldeneel;

6 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED

Beschermde objecten in het plangebied (monumentenlijst Zwolle, 1 januari 2012). N.b. deze objecten zijn niet vermeld in de objectlijsten op p. 45 e.v.:

- Bosweg 15 (boerderij buitenplaats Schellerberg = RM nr. 526286)
- De Mars 19 (boerderij De Oude Mars = RM nr. 509860)
- Hollewandsweg 17 (Huize Zandhove = GM nr. ZLG00116)
- Kleine Veerweg 4 (= GM nr. ZLG00120)
- Nieuwe Deventerweg 103 (rest. De Handschoen = RM nr. 41898)
- Nieuwe Deventerweg 129 (Huize Ittersum = RM nr. 41900)
- Oldeneelweg 1 (= GM nr. ZLG00140)
- Oldeneelweg 4 (= GM nr. ZLG00138)
- Oldeneelweg 4a (= GM nr. ZLG00139)
- Schellerbergweg 18 (dierenverblijf buitenplaats = RM nr. 526287)
- Schellerbergweg 18 (herenhuis buitenplaats = RM nr. 526284)
- Schellerbergweg 18 (tuin- en parkaanleg buitenplaats = RM nr. 526285)
- Schellerbergweg 18 (tuinsieraden buitenplaats = RM nr. 526288)
- Schellerbergweg 18 (koetshuis buitenplaats = RM nr. 526289)
- Schellerbergweg 20-22 (dubbele dienstwoning buitenplaats = RM nr. 526290)
- Schellerdijk z.n. (dijkpaal nr. 57 = RM nr. 506185)

Overige objecten met een hoge of zeer hoge cultuurhistorische waarde, of met een attentiewaarde binnen het projectgebied (quickscan gemeentelijk monumentkandidaten 2010 en 2012, aangevuld met nieuwe suggesties; in deze lijst zijn ook de door Buro 2 in 2002 geselecteerde boerderijen opgenomen. Van deze boerderijen zijn de niet door het Oversticht beschreven exemplaren in de fotolijsten op p. 45 e.v. terug te vinden):

- Bosweg 3
- Bosweg 5-7 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Bosweg 9-11
- De Mars 9-9a-11
- Gruitmeesterslaan 150-160
- Hollewandsweg 14-16
- bij Hollewandsweg 17-19 (= hekposten Zandhove)
- bij Hollewandsweg 17-19 (= paal bij Zandhove)
- Hollewandsweg 18
- Hollewandsweg 20
- Hollewandsweg 23-23.1
- Hollewandsweg achter 23 (toegangsposten)
- Hollewandsweg 25-27
- Kleine Veerweg 1-3 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 8
- Kleine Veerweg 12 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 13
- Kleine Veerweg 14 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 16 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 19
- Kleine Veerweg 20 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 22 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Kleine Veerweg 25-25a
- Kleine Veerweg 27
- Kleine Veerweg 31
- Mulertkamp 18-42, 19-25, 31-67
- Munterkamp 1-69
- Nieuwe Deventerweg 7
- Nieuwe Deventerweg 24
- Nieuwe Deventerweg 95
- Nieuwe Deventerweg 99 (Huize Berkenhove)
- Nieuwe Deventerweg 101
- Nieuwe Deventerweg 158-164 (schooltje)
- Oldeneelweg 7
- Oude Deventerstraatweg 28
- Oude Deventerstraatweg 50-52
- Oude Deventerstraatweg 53
- Oude Deventerstraatweg 78-80, 82-84, 86-88
- Oude Deventerstraatweg 90-92
- Prof. Feldmannweg 2-22
- Schellerbergweg 12 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Schellerbergweg 27 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Schellerdijk 2-4 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)
- Schellerdijk 8-10
- Schellerdijk 12 (Boerderijeninventarisatie 2002, Buro 2)

- Schellerweg 33
- Schellerweg 110.1 en 110.2
- Scriveriusmate 1-52
- Snavel van Emekamp 1-47, 38-90
- Veerpad 1-3
- Zwarteweg 22
- Zwarteweg 26
- Zwarteweg 57

Waardevolle bomen Ittersum (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010):

- Cort van der Lindenlaan, 2 essen (fraxinus excelsior)
- Cort van der Lindenlaan, 13 essen (fraxinus)
- De Savornin Lohmanlaan, 14 noorse esdoorns (acer plat faassen's)
- De Savornin Lohmanlaan, 13 noorse esdoorns (acer platanoides)
- Dr. Schaepmanlaan, 1 es
- Dr. Schaepmanlaan, 1 treurwilg
- Goeman Borgesiuslaan, 6 gewone platanen
- Hollewandsweg, 1 zomereik
- Kappeijne van de Coppellolaan, 4 essen (fraxinus exc westho)
- Kappeijne van de Coppellolaan, 2 essen (fraxinus)
- Kappeijne van de Coppellolaan, 1 iep
- Mr. P.J. Oudlaan, 6 essen (fraxinus exc westho)
- Mr. P.J. Oudlaan, 1 es (fraxinus)
- Mr. P.J. Oudlaan, 3 valse acacia's
- Nieuwe Deventerweg, 8 linden
- Oldermannenlaan, 51 zomereiken
- Patriottenlaan, 2 zomereiken
- Talmaplein, 4 linden
- Thorbeckelaan, 9 gewone platanen
- Thorbeckelaan, 1 paardekastanje
- Troelstralaan, 15 essen
- Troelstralaan, 12 valse acacia's
- Troelstralaan, 1 valse Christusdoorn
- Van Houtenlaan, 9 essen
- Van Zuylenware, 1 zomereik
- Westenbergmate, 1 appelboom
- Westenbergmate, 4 bijzondere bomen gemeente
- Westenbergmate, 1 es

Monumentale bomen Ittersum (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010):

- Haeckmate, 1 Spaanse aak
- Hollewandsweg, 28 zomereiken
- Kortenhorststraat, 1 rode paardekastanje
- Oldeneelallee, 1 zomereik
- Patriottenlaan, 4 zomereiken
- Staatsmanlaan, 1 zomereik

Herinneringsbomen Ittersum (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010):

- Ludekeskamp, 1 linde

Waardevolle bomen Schelle (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010):

- Cort van der Lindenlaan, 2 essen (fraxinus excelsior)
- Kleine Veerweg, 1 witte abeel
- Oldeneelweg, 2 populieren
- Oldeneelweg, 5 witte abelen
- Oude Deventerstraatweg, 35 zomereiken
- Schellerallee, 3 zomereiken
- Schellerbergweg, 18 zomereiken
- Schellerbergweg, 111 zwarte populieren (bedoeld is de Schellerenkweg!)

Monumentale bomen Schelle (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010):

- Grenslaan, 53 linden
- Grenspad, 1 linde (tilia vulgaris pall)
- Grenspad, 1 linde (tilia vulgaris)
- IJsselallee, 11 linden
- Kleine Veerweg, 2 zomereiken
- Oude Deventerstraatweg, 2 paardekastanjes (vermoedelijk zijn de kastanjes ter hoogte van Zwarteweg 135 bedoeld)
- Oude Deventerstraatweg, 3 zomereiken
- Schellerallee, 9 beuken
- Schellerallee, 34 zomereiken
- Schellerbergweg, 48 zomereiken

- Veerpad, 2 zomereiken

Herinneringsbomen Schelle (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010):

- geen

Waardevolle bomen Soestweteringlanden (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010):

- De Mars, 24 beuken
- De Mars, 21 essen
- De Mars, 7 gewone esdoorns
- De Mars, 31 zomereiken
- Hollewandsweg, 20 Amerikaanse eiken

Monumentale bomen Soestweteringlanden (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010):

- De Mars, 11 Amerikaanse eiken
- De Mars, 22 beuken
- De Mars, 97 zomereiken
- Hollewandsweg, 55 beuken
- Hollewandsweg, 1 linde
- Hollewandsweg, 3 mamoetbomen
- Hollewandsweg, 6 Nordmannsparren
- Hollewandsweg, 1 paardekastanje
- Hollewandsweg, 1 tamme kastanje
- Hollewandsweg, 32 zomereiken
- Wijheseweg, 23 zomereiken

Herinneringsbomen Soestweteringlanden (lijst gemeente Zwolle, 18 november 2010):

- Hollewandsweg, 12 haagbeuken
- Hollewandsweg, 67 kleinbladige linden
- Hollewandsweg, 1 rode beuk

7 LITERATUUR/BRONNEN

- Augusteijn, J., *Historische plattegronden van Nederlandse steden. Overijssel, deel 9.1. De steden van Noordwest-Overijssel*, Alphen aan den Rijn 2002
- Berkenvelder, F.C., *Korte geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 1980
- Berkenvelder, F.C., *Zo was Zwolle rond 1900*, s.d.
- *Bestemmingsplan Zwolle-Zuidwest*, juli 2006
- *Bomenlijst gemeente Zwolle*, 18 november 2010
- Buijs, A. e.a. (Het Oversticht), *Cultuurhistorische kenschetsen IJsseldelta, Noordwest-Overijsselland en Vechtdal, Reestal en Staphorst-Rouveen*, april 2003.
- Conens, H.R., A. Pfeifer e.a., *Op de kop gekiekt. Zwolle in luchtfoto's*, Zwolle 1976
- *Cultuurhistorische analyse van het buitengebied van de gemeente Zwolle* (Lantschap – adviesbureau voor landschap en cultuurhistorie, in samenwerking met het Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis, 2009)
- Evenboer, B., *Neem nou Zwolle. Een kleine historie over de ontwikkeling van Zwolle. Spoolde / Veerallee*, Zwolle 1987
- Geest, J. van, *S.J. van Embden,* Rotterdam 1996
- Gelderman, E. en J. Hagedoorn (red.), *Een aardsch paradijs. De buitenplaatsen Boschwijk, Landwijk en Veldwijk nabij Zwolle*, Zwolle 1994.
- Hoogstraten, D. van, *Architectuurgids van Zwolle in de 20e eeuw*, Zwolle 1999
- Hove, J. ten, *Geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 2005
- Hove, J. ten, "Zwolle, stad in driestromenland", in: *Overijsselse Historische bijdragen,* 122e stuk, 2007, p. 163-176
- Huismans, W. e.a. (red.), *Als de Dag van Gisteren. Honderd jaar Zwolle en de Zwollenaren*, Zwolle 1991-1993
- Inklaar, F. (red.), *Zwolle-Zuid. Een geschiedenis tussen stad en IJssel*, Zwolle 2010
- *Inventarisatie historische boerderijen in de gemeente Zwolle*, oktober 2002 (Buro 2)
- Koeman, C. en J.C. Visser, *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer*, Alphen aan den Rijn 1994
- Kuile, E.H. ter, *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Deel IV De provincie Overijsel, Noord- en Oost-Salland*, 's-Gravenhage 1974
- Louwen, J. en H. Prins, *Ach lieve tijd. 750 jaar Zwolsen, Zwollenaren en hun….*, Zwolle 1980-1982
- *Monumentenlijst gemeente Zwolle*
- Overbeek, M., *Fietstocht Industrieel Erfgoed in Zwolle*, Zwolle 2003
- De Pater, B.C. en B. Schoenmaker, *Grote Atlas van Nederland 1930-1950*, Zierikzee 2005, p.194-195: Topografische Kaart, 1:50.000, Oost-Zwolle, uitgave mei 1941
- Pot, C.W. van der, *Zwolle's omgeving omstreeks 1900,* Zwolle z.j.
- Rijst, B. van der, *Oud Zwolle vanuit de lucht. Foto's: KLM Aerocarto.* Hoogeveen 1996
- Schrier, D.M. van der en J.P. van den Berg, "Hoe de Aa te Zwolle weteringen aantrok", in: *Overijsselse Historische bijdragen*, 116e stuk, 2001, p.53-83.
- Umberto Barbieri, S., *Architectuur en planning. Nederland 1940-1980*, Rotterdam 1983
- Versfelt, H.J., *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Groningen 2003.
- *De Papenacker. Het wijkblad van Spoolde*, diverse artikelen.
- Het Oversticht, *Inventarisatie Jongere Bouwkunst 1850-1940. Beschrijving Gemeente Zwolle*. Zwolle 1988.
- http://watwaswaar.nl/
- Website beeldbank Overijssel, uitgave van de gemeente Zwolle, mei 2007.
- http://www2.historischcentrumoverijssel.nl/zwolle/zw/geschz3.htm)

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Bosweg	3	Markant bij de aansluiting van de Bosweg op de Schellerenkweg gelegen éénlaags landarbeidershuisje met één bouwlaag en een schilddak. Het pand dateert in oorsprong uit omstreeks 1900, en maakt deel uit van een uit enkele verspreide panden bestaand historisch ensemble. Redelijk gaaf behouden gebleven.	
	Bosweg	9-11	Voormalig schoolgebouwtje van de buurtschap Schelle, uit 1910 met latere (vooroorlogse) wijzigingen. De school is gecombineerd met een woning. Sobere opzet, zonder bijzondere stijlkenmerken. Samengestelde plattegrond, één bouwlaag, schild- en mansardedaken. Goed bewaard gebleven karakter. Het object verwijst naar de historische ontwikkelingen in Schelle.	
	De Mars	9-9a-11	Boerderij uit circa 1935, vlakbij het beschermde agrarische complex De Oude Mars, aan de rand van de woonbuurt Gerenbroek. Opzet volgens het krukhuistype, met bakstenen gevels en één bouwlaag. Het voorhuis heeft een schilddak, de deel is voorzien van een afgewolfd zadeldak. Vensters met luiken. Gaaf bewaard gebleven karakter. Van architectuurhistorisch en beeldbepalend belang. De in een recente periode in de oksel van het bouwwerk gebouwde nieuwe deel (achtererf) vertegenwoordigt geen bijzondere waarde.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Gruitmeesterslaan	150-160	Zie ook de Mulertkamp 18-42, 19-25, 31-67, de Munterkamp 1-69 en de Snavel van Emekamp 1-47, 38-90. Markant woningbouwcomplex uit 1978-1980, naar ontwerp van architect G.J. van den Belt. Combinatie van eengezinswoningen met woonerven en grachten. Opzet als moderne 'grachtenpanden' met roodgedekte zadeldaken, bakstenen gevels en rondboogvensters. Dit woningbouwcomplex is karakteristiek voor de ontwikkelingen in de structuralistische bouwkunst en een goed voorbeeld van de stedenbouwkundige ontwikkelingen in het laatste kwart van de 20ste eeuw.	
	Hollewandsweg	14-16	Dubbel woonhuis uit 1875, dat vermoedelijk deel heeft uitgemaakt van de landgoedbebouwing van het nabijgelegen Huis Zandhove (mogelijk een dienstwoning). Het bouwwerk heeft een in hoofdzaak rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een schilddak met pannendekking. Luiken met vensters. In stijl vernieuwde detaillering. Aan de achterzijde is de bouwmassa nieuw uitgebreid. Markante en in het oog vallende ligging, met beeldwaarde.	
	Hollewandsweg	bij 17-19	De twee maal twee, later van lampen voorziene posten met gesmede draaihekken en sierwaaiers markeren de twee oorspronkelijke toegangen tot het oude landgoed Zandhove, dat nu in gebruik is bij een zorginstelling. In de negentiende eeuw was het goed eigendom van de familie Van Naamen van Eemnes, die ook het park liet aanleggen. In 1945 kreeg het goed een bestemming als noodsanatorium. In 1958 werd het door de gemeente ingericht als een verzorgingstehuis voor bejaarde en zieke repatrianten uit Ned.-Indië. Het als een GM beschermde landhuis dateert uit circa 1860-1870 en ook de (niet beschermde) toegangsposten zullen uit deze periode dateren. De toegangsposten vormen een wezenlijk onderdeel van de historische terreininrichting.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hollewandsweg	bij 17-19	Het gaat hier om een vermoedelijk 17de-eeuwse paal, ter markering van een particulier goed of terrein. De paal is een zogeheten stoepsteen, zoals gebruikt voor de erfscheidingen van particuliere eigendommen, maar ook om de perceelsgrenzen in steden en dorpen vast te stellen. Het rijk in renaissancetrant vormgegeven object vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en bevindt zich op het terrein van het 19de-eeuwse landhuis Zandhove (GM). Mogelijk is de paal van elders afkomstig; eventueel uit het westen van het land waar dit type vaak voorkwam. Bovenaan de paal is een blank schild te zien, dat oorspronkelijk beschilderd zal zijn geweest.	
	Hollewandsweg	18	Gaaf bewaard gebleven hallehuisboerderij uit 1920, met naastgelegen en vrijstaande schuur met woongedeelte. Mogelijk oorspronkelijk deel uitmakende van de landgoedbebouwing van het nabijgelegen Huis Zandhove. De boerderij heeft een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. Vensters met luiken. Ook het naastgelegen bouwdeel heeft een rechthoekige plattegrond, is éénlaags en voorzien van een afgewolfd zadeldak. Dit architectuurhistorisch waardevolle ensemble is van beeldbepalend belang. Ligging aan een historische uitvalsweg, waar nog enkele historische boerderijen bewaard zijn gebleven.	
	Hollewandsweg	20	Gaaf bewaard gebleven hallehuisboerderij tegenover het oude landgoed Zandhove, mogelijk in oorsprong deel uitmakende van de landgoedbebouwing. De éénlaags boerderij heeft een rechthoekige plattegrond, een afgewolfd zadeldak en vensters met luiken. Door een later toegevoegd tussenlid verbonden met de links van het pand staande (historische) schuur. Ook de schuur heeft een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. Architectuur- en cultuurhistorisch waardevol ensemble, met hoge beeldwaarde.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Hollewandsweg	23-23.1	Deze kwekerijwoning dateert uit omstreeks 1925-1930 en is uitgevoerd in een zakelijke trant, met enige cottage-invloed. Het pand heeft een samengestelde plattegrond, anderhalve bouwlaag en een rietgedekt schilddak met afsteken en dakkapellen. Asymmetrische voorgevelindeling met een ingangspartij met luifel. Gaaf bewaard gebleven karakter. Van architectuurhistorisch belang. Door de markante en in het oog vallende ligging langs het meest zuidelijke deel van de Hollewandsweg (vlakbij de aansluiting op de Wijheseweg) van beeldbepalend belang.	
	Hollewandsweg	achter 23	Achter de kwekerij aan de Hollewandsweg staan bij de overgang naar de terreinen van het vroegere goed Zandhove twee toegangsposten. Ze dateren vermoedelijk uit de 19de eeuw. Het is onduidelijk bij welk terrein ze hebben gehoord. Waarschijnlijk niet bij Zandhove. Op oud kaartmateriaal is te zien dat zich in deze omgeving de herbergen De Hollewand en De Roskam bevonden. Maar het is evenzeer onwaarschijnlijk dat de posten daarbij hoorden. Ze vertegenwoordigen enige architectuur- en cultuurhistorische waarde.	
	Hollewandsweg	25-27	Markant in een bocht van de Hollewandsweg gelegen hallehuisboerderij die hier een sterk in het oog vallende positie inneemt. Deze eenvoudig vormgegeven boerderij (De Roskam) dateert uit 1917 en is gecombineerd met een vrijstaande schuur. De boerderij heeft een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. Door een later toegevoegd tussenlid verbonden met de naastliggende schuur (nu als woonhuis in gebruik) die eveneens éénlaags is en een afgewolfd zadeldak heeft. Van architectuurhistorisch en beeldbepalend belang.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Kleine Veerweg	1-3	Uit omstreeks 1900 daterende hallehuisboerderij bij de aansluiting van de Kleine Veerweg op de Schellerbergweg. Vermoedelijk heeft het object een oudere kern. De boerderij is voorzien van een afgewolfd zadeldak met pannendekking. Gewijzigde detaillering. Zeker vanwege de vermoedelijk oudere kern van architectuurhistorisch belang. Bovendien is er beeldwaarde. De jongere terreinbebouwing heeft geen bijzondere waarde.	
	Kleine Veerweg	8	Hallehuisboerderij uit circa 1880 (Slegerens Hoek), deel uitmakende van de uit verspreide boerderijen bestaande bebouwing langs de Kleine Veerweg. De boerderij heeft een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag, bakstenen gevels en een afgewolfd zadeldak met rietdekking. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering gaaf bewaard gebleven. Architectuurhistorische en beeldbepalende waarde.	
	Kleine Veerweg	13	Eenvoudig hallehuisboerderijtje met bakstenen gevels en een afgewolfd zadeldak met pannendekking. Symmetrische voorgevelindeling. In de hoofdvorm goed behouden gebleven, maar in de detaillering vernieuwd. Eén van de verspreide boerenerven langs de Kleine Veerweg. Beeldwaarde.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Kleine Veerweg	19	Boerderij uit 1936, met naastgelegen schuur. Opzet als een hallehuisboerderij met rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak met pannendekking. Symmetrische voorgevelindeling, vensters met luiken. Gaaf bewaard gebleven karakter. Van architectuurhistorisch en typologisch belang. Tevens beeldwaarde.	
	Kleine Veerweg	25-25a	Tweelaags voornaam woonhuis met een schilddak met hoekschoorstenen. Witgepleisterde gevels. Symmetrische voorgevelindeling, met in het midden de ingang en aan weerskanten telkens twee vensters. Op de verdieping vijf vensters. Het pand is deels vernieuwd, maar het authentieke karakter bleef goed herkenbaar (originele gevel). Aan de voorzijde twee oude leilinden. Architectuurhistorisch waardevol en van hoge beeldwaarde. Als onderdeel van een klein cluster met historische bebouwing in een knik van de weg, vertegenwoordigt dit huis met linden ensemblewaarde.	
	Kleine Veerweg	27	Dit vroegere veerhuis heeft een oude kern met 18de-eeuwse restanten en is zeer prominent gelegen op de dijk langs de IJssel. Hier maakt het bouwwerk deel uit van een klein cluster met historische bebouwing in een knik van de weg. Het pand heeft een in hoofdzaak rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een rietgedekt schilddak. In de loop van de tijd onderging het pand een aantal wijzigingen. Van belang uit architectuur- en cultuurhistorisch oogpunt. Belangrijke ensemblewaarde in relatie met de omringende historische bebouwing, en zeker ook in combinatie met de bijbehorende oude leilinden.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Kleine Veerweg	31	Aan de dijk langs de IJssel gelegen woning met een pannengedekt schilddak.. Deze dijkwoning dateert uit omstreeks 1850-1875. De woning heeft een rechthoekige plattegrond en telt één bouwlaag. Ingrijpend vernieuwde detaillering en later toegevoegde dakkapellen. Aan de dijk neemt dit in een cluster van enkele historische panden gelegen object een markante positie in, met beeld- en ensemblewaarde.	
	Mulertkamp	18-42, 19-25, 31-67	Zie Gruitmeesterslaan 150-160.	
	Munterkamp	1-69	Zie Gruitmeesterslaan 150-160.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Nieuwe Deventerweg	7	Hallehuisboerderijtje uit circa 1900 (links op de foto), gelegen aan het begin van de Nieuwe Deventerweg, bij de aansluiting op de Ittersumerallee. Het bouwwerk heeft een rechthoekige plattegrond, een afgewolfd zadeldak en witgepleisterde gevels. Vensters met luiken. In de loop van de tijd vond een aantal vernieuwingen plaats, maar in vergelijking met het naastgelegen boerderijtje bleef dit bouwwerk gaver behouden. Verwijzing naar de prestedelijke periode van het gebied.	
	Nieuwe Deventerweg	24	In 1935 nieuw gebouwde boerderij die deel uitmaakt van de in hoofdzaak uit burgerhuizen bestaande lintbebouwing langs de Nieuwe Deventerweg. Het object behoort tot de sporadisch bewaard gebleven agrarische bebouwing in het verstedelijkte gebied van de oude buurtschap Ittersum. Opzet met een als een burgerhuis uitgevoerde boerenwoning. Opzet volgens het T-type, met één bouwlaag en een onder een schilddak gevat voorhuis. De deel heeft een afgewolfd zadeldak. Ook de naastgelegen schuur heeft een afgewolfd zadeldak. Rechtsachter op het erf gelegen achtkantige hooiberg. Zowel in de detaillering als de hoofdvorm gaaf bewaard gebleven boerderij. Markante ligging in een diepe tuin.	
	Nieuwe Deventerweg	95	Deze middenstandswoning, genaamd Rustoord, dateert uit 1932 en is uitgevoerd in een traditioneel-zakelijke trant. Het pand heeft een in hoofdzaak rechthoekige plattegrond, één bouwlaag, bakstenen gevels en een zadeldak. Asymmetrische gevelindeling met rondboogportiek en venster met luiken. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering gaaf bewaard gebleven. Van architectuurhistorisch belang. Tevens beeldwaarde.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Nieuwe Deventerweg	99	Het Huize Berkenhove is een oude buitenplaats die deel uitmaakt van de in hoofdzaak uit burgerhuizen bestaande lintbebouwing aan de Nieuwe Deventerweg, vlakbij het als een RM beschermde boerderij De Handschoen (Nieuwe Deventerweg 103). Het bouwwerk heeft een in hoofdzaak rechthoekige plattegrond, is éénlaags en voorzien van een breed overstekend zadeldak met flauwe helling. In de loop van de tijd ingrijpend gewijzigd (vernieuwing). Het object heeft architectuur- en cultuurhistorische waarde. Tevens beeldwaarde.	
	Nieuwe Deventerweg	101	Hallehuisboerderijtje dat direct naast het Huize Berkenhove is gelegen (nr. 99) en mogelijk oorspronkelijk deel heeft uitgemaakt van het terrein van deze oude buitenplaats. Ligging vlakbij de als RM beschermde boerderij op nr. 103. De boerderij dateert uit omstreeks 1900 en heeft een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. Witgepleisterde gevels. Op het achtererf een bijbehorende hooiberg. Als relict van de prestedelijke bebouwing in dit gebied van enige cultuurhistorische waarde.	
	Nieuwe Deventerweg	158-164	Dit laat 19de-eeuwse vrml. plattelandsschooltje in neorenaissancetrant dateert uit de periode van de buurtschap Ittersum, onderdeel van de gemeente Zwollerkerspel (Gerenlanden). Het in de naoorlogse verstedelijking opgenomen schooltje stond jarenlang bekend als de 'school van meester Essenburg'. Nadat omstreeks 1950 aan de Zwarteweg een nieuwe school in gebruik was genomen, verbouwde aannemer Bultman het schooltje tot drie woningen, alsmede een brandweerkazerne/garage voor de gemeente Zwollerkerspel. De oude opzet als een drieklassige school met onderwijzerswoning is nog steeds goed herkenbaar. Eénlaags bouwmassa met zadeldak en steekkap. Architectuur- en cultuurhistorisch van belang. Bovendien van beeldbepalende betekenis.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Oldeneelweg	7	Karakteristieke IJsselhoeve uit circa 1880, groot opgezet als een T-vormige boerderij, met een bijbehorende vrijstaande schuur. De boerderij is éénlaags en heeft bakstenen gevels, een schilddak (voorhuis) en een afgewolfd zadeldak (deel). Ook de schuur is gevat onder een afgewolfd zadeldak. Van architectuurhistorisch belang. Belangrijke beeldwaarde.	
	Oude Deventerstraatweg	28	Uit 1939 daterende middenstandsvilla die is uitgevoerd in een zakelijke trant. Het bouwwerk heeft een samengestelde plattegrond, is deels één- en deels tweelaags, en voorzien van roodgedekt zadeldaken. Afwisselende en asymmstrische gevelindelingen, met ramen met roedenverdeling. De stalen ramen zijn vervangen door kunststof, en aan de rechterzijde bevindt zich een later toegevoegde uitbouw. Toch is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Het object is van architectuurhistorisch belang en vertegenwoordigt bovendien beeldwaarde.	
	Oude Deventerstraatweg	50-52	In Zwolle-Zuid is een groot aantal zogeheten 'Spits-woningen' gebouwd, naar ontwerp van architect en aannemer Mozes Spits. Ze dateren uit omstreeks 1915-1920. Het gaat om een speciaal type twee-onder-één-kap woningen, met een M-vormige kapstructuur. Ze hebben een in hoofdzaak rechthoekige plattegrond, twee bouwlagen en zadeldaken. Het merendeel van de Spitswoningen is in de loop van de tijd ingrijpend gewijzigd. De twee hier afgebeelde woningen hebben een redelijk goed bewaard gebleven karakter.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Oude Deventerstraatweg	53	Boerderij uit omstreeks 1890-1900 die deel uitmaakt van de in hoofdzaak uit burgerhuizen bestaande lintbebouwing langs de Oude Deventerstraatweg. Dit hallehuisboerderijtje heeft een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. Bakstenen gevels en vensters met luiken. Het pand onderging een aantal vernieuwingen, maar het authentieke karakter bleef goed herkenbaar. Relict uit de prestedelijke periode van het gebied. De later toegevoegde en naastgelegen houten schuur heeft geen bijzondere waarde.	
	Oude Deventerstraatweg	78-80, 82-84, 86-88	Het gaat hier om drie maal twee gekoppelde woningen uit 1912 (op de foto de dubbele woning op de nrs. 78-80), uitgevoerd in een aan de Jugendstil verwante trant. De blokjes hebben een in hoofzaak rechthoekige plattegrond, twee bouwlagen en een plat dak. Markante opzet met een langs de dakrand gelegen middenkuif en decoratieve hoekblokken. De woningen zijn opgetrokken in (kleurige) kalkzandsteen, maar op de nrs. 78-80 en 82-84 wit overgeschilderd. Diverse detailwijzigingen. Desalniettemin nemen deze woningen aan de Oude Deventerstraatweg nog steeds een markante positie in, met beeldwaarde.	
	Oude Deventerstraatweg	90-92	Uit 1919 daterende dubbele middenstandsvilla die deel uitmaakt van de historische lintbebouwing langs de Oude Deventerstraatweg. Het pand is opmerkelijk vormgegeven, in een aan de Jugendstil verwante trant. Gaaf bewaard gebleven karakter. De bouwmassa heeft een samengestelde plattegrond, twee bouwlagen, een gezwenkte mansardekap en een plat dak. In het oog vallende toren met een gezwenkte mansarde. Symmetrische voorgevel met topgevel. Van architectuurhistorisch en beeldend belang.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Prof. Feldmannweg	2-22	Het gaat hier om vijf blokjes van in tweetallen gekoppelde dienstwoningen, die deel uitmaken van het complex van de markante IJsselcentrale (centrale Harculo), ten zuidwesten van Zwolle. Hier zijn de uit 1953-1955 daterende woningen gelegen op een ruim terrein langs het in een winkelhaak opgenomen tracé van de Professor Feldmannweg, vlakbij het Oldenelerpark. De woningen zijn uitgevoerd in een voor hun ontstaansperiode karakteristieke trant, en vormen een wezenlijk onderdeel van het architectuur- en cultuurhistorisch waardevolle complex van de IJsselcentrale. Vermoedelijk zijn ze door dezelfde architect ontworpen als die verantwoordelijk was voor het centralegebouw, het ingenieursbureau De Gruyter uit de toenmalige gemeente Zwollerkerspel.	
	Schellerbergweg	27	Het gaat hier om het partycentrum De Bierton, dat is voortgekomen uit een oude herberg die op zijn minst al in 1825 bestond (in dat jaar getroffen door een watersnoodramp). Het langs de Zandwetering gelegen object bestaat uit drie langs de straat gelegen bouwdelen, deels met afgewolfde zadeldaken. De uiterst links gelegen hoofdbouw is tweelaags en heeft een schilddak en een symmetrische gevelindeling. Er vonden diverse detailwijzigingen plaats, maar het authentieke karakter bleef goed herkenbaar. Van cultuurhistorische waarde als een verwijzing naar de oude buurtschap Schelle. Bovendien van architectuurhistorische en beeldbepalende waarde.	
	Schellerdijk	2-4	In de uiterwaarden langs de IJssel gelegen boerderijcomplex dat op zijn minst al in 1832 bestond. Het complex staat mogelijk ook in relatie met de baksteenproductie die lange tijd in de uiterwaarden van Schelle en Oldeneel plaatsvond. Markante ligging met beeldwaarde. Van cultuurhistorisch belang. De jongere terreinbebouwing vertegenwoordigt geen bijzondere waarden.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Schellerdijk	8-10	Dubbel landarbeiders- of daglonershuisje uit omstreeks 1890, markant gelegen langs de IJsseldijk. Het bouwwerk heeft een samengestelde plattegrond, en toont aan de straat één bouwlaag en een pannengedekt schildddak. Gaaf bewaard gebleven karakter. Van architectuurhistorisch en typologisch belang. Hoge beeldwaarde.	
	Schellerweg	33	Winkelpand met bijbehorende woning uit 1895. Het bouwwerk heeft een samengestelde plattegrond, één bouwlaag en een scbilddak met pannendekking. Uitgevoerd in neorenaissancetrant, met speklagen en vensterbogen. Links in de voorgevel bevindt zich het oude etalagevenster. Gaaf bewaard gebleven karakter, met architectuurhistorische en typologische waarde. Markante hoekligging bij de aansluiting op de Grenslaan, met belangrijke beeldwaarde.	
	Schellerweg	110.1 en 110.2	Dubbele landarbeiderswoning uit 1850, opgezet als een klein hallehuisboerderijtje. Rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. De voorgevel is uitgevoerd als een lijstgevel met hoofdgestel en heeft een symmetrische indeling met twee ingangen en twee vensters. In de loop van de tijd onderging het object een aantal (detail)wijzigingen. Van cultuur- en architectuurhistorisch belang als een waardevol relict uit de prestedelijke periode van het gebied. Markante hoekligging, met hoge beeldwaarde.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Scriveriusmate	1-52	Complex houtskeletwoningen uit 1979, naar een ontwerp van architect Jan Plas uit Purmerend, van het bureau J. Plas en C.P. Bos. Dit complex is een goed en karakteristiek voorbeeld van de vernieuwende ideeën over stadsplanning en woningbouw rond 1980. Karakeristieke combinatie van houten en gemetselde blokken, in een gevarieerde en verspringende opzet. Architectuurhistorisch waardevol voorbeeld van jongere woningbouw.	
	Snavel van Emekamp 1-47, 38-90	1-47, 38-90	Zie Gruitmeesterslaan 150-160.	
	Veerpad	1-3	Boerderij uit circa 1880, opgezet volgens het hallehuistype en aan de linkerzijde gecombineerd met een bouwdeel dat vermoedelijk uit circa 1900 dateert. Beide bouwdelen hebben een rechthoekige plattegrond, bakstenen gevels, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. Vensters met luiken. Gaaf bewaard gebleven karakter. Van architectuurhistorisch en beeldbepalend belang. Belangrijk relict uit de prestedelijke periode van het gebied.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Vrouwenlaan	175	Vermoedelijk vroeg 20ste-eeuws hallehuisboerderijtje (links op de foto), met rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. In de loop van de tijd vonden diverse detailwijzigingen plaats. Naastliggende en gaaf bewaard gebleven schuur uit circa 1910. Markante ligging bij de aansluiting op de Zwarteweg en de Oude Deventerstraatweg. Beeldbepalende waarde. Aan de rechterzijde bevindt zich een tweede hallehuisboerderijtje (nr. 177).	
	Vrouwenlaan	177	Hallehuisboerderijtje uit de vroege 20ste eeuw (rechts op de foto), met een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. In de loop van de tijd vonden diverse (detail)wijzigingen plaats. Het object is markant gelegen bij de aansluiting op de Zwarteweg en de Oude Deventerstraatweg. Van beeldbepalend belang. Direct links van het pand bevindt zich een tweede hallehuisboerderijtje (nr. 175).	
	Zwarteweg	22	Hallehuisboerderijtje uit 1918, deel uitmakende van de lintbebouwing langs de Zwarteweg. Door de schuine ligging ten opzichte van de straat, verwijst dit object nog aan de oude perceelsverkaveling uit de prestedelijke periode. Het object heeft een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een afgewolfd zadeldak. In de detaillering vernieuwd. Beeldwaarde.	

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Zwarteweg	26	Hallehuisboerderijtje uit omstreeks 1920, dat door zijn schuine ligging ten opzichte van de straat nog naar de oude perceelsverkavelingen verwijst. Het object heeft een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag, bakstenen gevels en een afgewolfd zadeldak met pannendekking. In de voorgevel drie vensters met luiken. Waardevol relict uit de prestedelijke periode, zowel in de hoofdvorm als de detaillering gaaf bewaard gebleven. Beeldwaarde.	
	Zwarteweg	57	Binnen de lintbebouwing aan de Zwarteweg vormt deze boerderij een relict uit de prestedelijke periode van het gebied. Het gaat om een vrij gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een T-boerderij uit omstreeks 1890. Er vond enige vernieuwing plaats maar het authentieke karakter is nog altijd goed herkenbaar. Ligging in een bijbehorende diepe voortuin.	

Bijlage 8 Cultuurhistorische analyse Voorst

BEKNOPTE CULTUURHISTORISCHE ANALYSE
Bestemmingsplangebied
Voorst (B en C)
Gemeente Zwolle

Onderzoek i.o.v. de gemeente Zwolle, afd. monumentenzorg en archeologie en afdeling Ruimte en Economie
Maart 2012

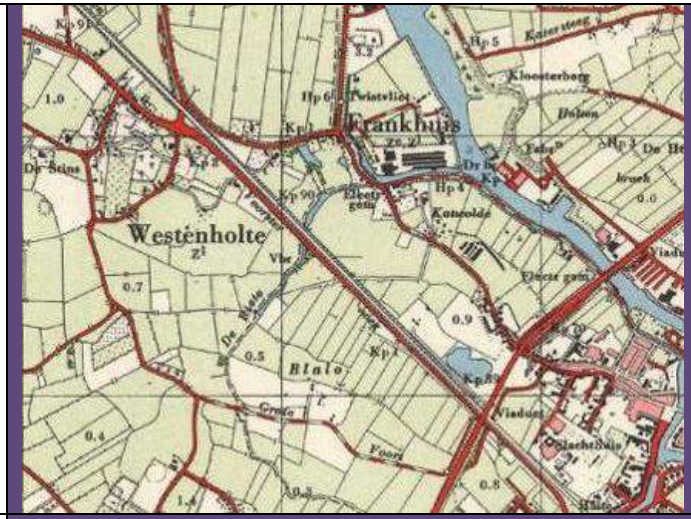

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON
Opdrachtgever
Gemeente Zwolle
Afdeling Ruimte & Economie
Afdeling Stad & Landschap
Monumentenzorg en archeologie

Analyse en fotografie
drs. C.J.B.P. Frank

Historisch beeldmateriaal
Historisch Centrum Overijssel
Diverse beeldbanken en literatuur
Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen,
Maart 2012, copyright MAB Nijmegen 2012

MONUMENTEN ADVIES BUREAU
drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans
mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
mw. V. Delmee BSc
drs. J.H.J. van Hest
ing. G. Korenberg
mw. drs. M. Lemmens
mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
fax:024-3792477
E-mail: I=Info@monumentenadviesbureau.nl /Website: www.monumentenadviesbureau.nl

BEKNOPTE CULTUURHISTORISCHE ANALYSE BESTEMMINGSGEBIED VOORST (deelgebied B en C) ZWOLLE

INHOUDSOPGAVE:

1 INLEIDING	**5**
1.1 Cultuurhistorie in het plangebied Voorst	5
1.2 De cultuurhistorische quickscan	5
1.4 Het doel van de analyse	6
1.5 Werkzaamheden	6
2 KORTE SCHETS PLANGEBIED	**8**
2.1 Ligging en begrenzing	8
3 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING	**8**
3.1 Vroege ontwikkeling	8
3.2 Ontwikkeling vanaf de 19de eeuw	8
3.3 De laatste 50 jaar	9
4 QUICKSCAN CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT	**11**
4.1 Cultuurhistorische waarden, algemene omschrijving	11
4.2 Historische bouwkunde	11
5 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED	**12**
6 LITERATUUR / BRONNEN	**12**
LIJST CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE BEBOUWING	**13**

agrifirm

1 INLEIDING

1.1 Cultuurhistorie in het plangebied Voorst

Bedrijventerrein Voorst bevindt zich in het zuidwestelijke stadsgebied van Zwolle en strekt zich uit aan weerszijden van het Zwolle-IJsselkanaal. Het industriegebied ontwikkelde zich vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw in verschillende fasen, vandaar de benamingen Voorst A, B en C. Deze beknopte rapportage gaat over de deelgebieden Voorst B en C. In hoofdstuk 3 wordt heel beknopt de cultuurhistorische ontwikkeling van het gebied geschetst, als input voor het te vervaardigen bestemmingsplan voor het gehele Voorstgebied. De informatie over Voorst A is reeds voorhanden in eerdere analyses van het gebied Frankhuis en de Kamperpoort.
Deze quickscan vertelt in het kort het historische verhaal van het gebied en beschrijft de belangrijke (voornamelijk bouwkundige) relicten van de historische ontwikkeling, die we in het gebied kunnen zien. Deze onderdelen vormen de cultuurhistorische component van het gebied. Elk afzonderlijk, maar, voor zover daar nog sprake van is, vooral in onderlinge samenhang met het stadsgebied zijn zij de cultuurhistorische dragers van het gebied.

1.2 De cultuurhistorische quickscan

De volgende onderdelen komen in de quickscan aan de orde:

- Beknopte beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkelingen van het plangebied Voorst in hoofdlijnen;
- Kwalificatie van de cultuurhistorische kwaliteit van de bebouwing (indifferent, attentiewaarde, waardevol, zeer waardevol);

Het onderzoeksgebied omvat een deel van het bestemmingsplangebied Voorst. Voor de begrenzing zie de afbeelding hiernaast.

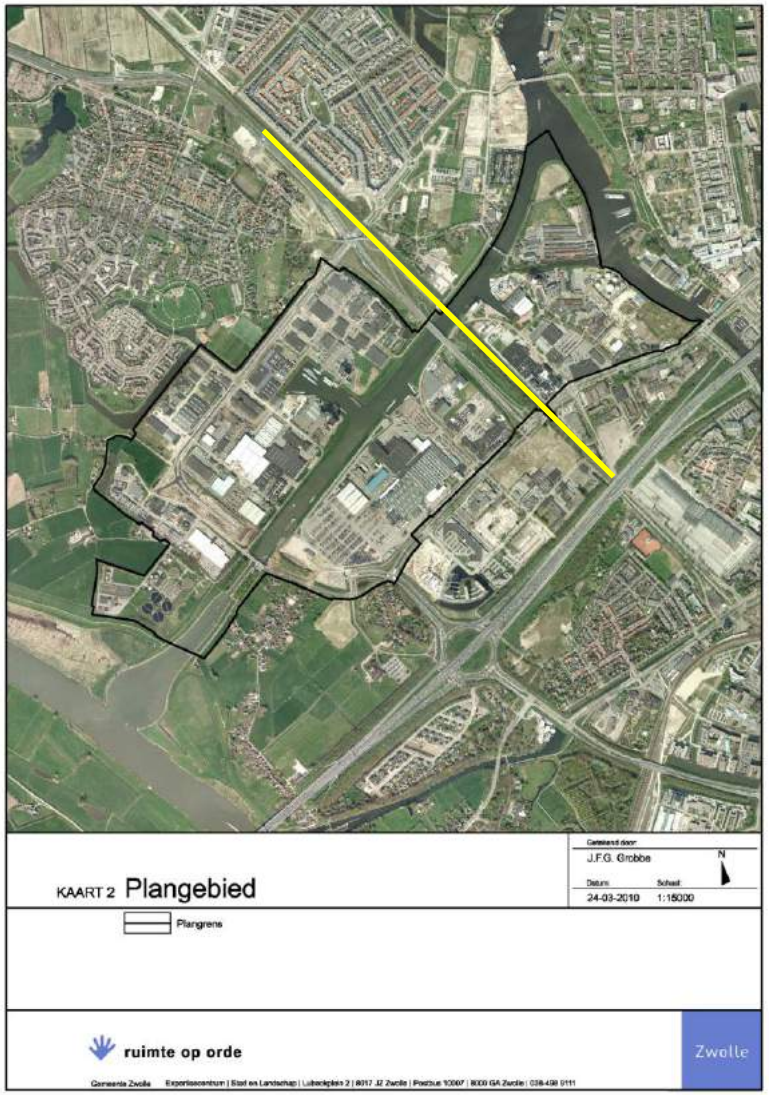

Het bestemmingsplangebied Voorst. In deze rapportage wordt cultuurhistorische input geleverd voor het zuidwestelijke deelgebied (Voorst B en C), ten zuiden van de Voorsterweg (gele lijn).

1.3 Het doel van de analyse

Deze analyse beschrijft de cultuurhistorie in Voorst ten behoeve van het bestemmingsplan dat voor het plangebied wordt opgesteld.
In het nieuwe bestemmingsplan zal ook het cultuurhistorische aspect aandacht krijgen en in vergelijking met het vigerende plan worden geupdatet.

1.4 Werkzaamheden

De gegevens voor deze analyse zijn verzameld tijdens veldwerkbezoek aan het gebied (uitgevoerd op 23 maart 2012), archiefonderzoek en studie van diverse dossiers en documentaties van de gemeente Zwolle. Dit rapport bevat de in paragraaf 1.2 opgesomde onderdelen.
De archeologische component maakt geen deel uit van deze quickscan.

Monumenten Advies Bureau, maart 2012

2 KORTE SCHETS PLANGEBIED

2.1 Ligging en begrenzing

Het plangebied omvat bedrijventerrein Voorst, dat wat betreft het in dit rapport gepresenteerde gedeelte aan weerszijden ligt van het Zwolle-IJsselkanaal in het zuidwestelijke stadsgebied van Zwolle. Het deelgebied wordt ingeklemd door de Voorsterweg, de Blaloweg, de Turnhoutsweg, de Spoolderweg en de Klipperweg en omvat ook het gebied van de waterzuiveringsinstallatie ten zuiden van de Spoolderweg.
Het gebied wordt in zuidwest-noordoostrichting doorsneden door het Zwolle-IJsselkanaal, met bruggen ter hoogte van de Voorsterweg en de Turnhoutsweg. Het kanaal heeft aan de noordwestzijde een diepe insteekhaven (Voorsterhaven) en aan de zuidoostzijde een kleine insteekhaven. Het stratenpatroon is overwegend orthogonaal, waarbij de richting van de wegen wordt bepaald door de omliggende hoofdstructuren. Aan de zuidzijde is de Spoolderenkweg een oude bochtige structuur, een relict van het oude buitengebied.
Het gehele plangebied is verkaveld in grote, meest rechthoekige percelen, die zijn bebouwd met bedrijfsgebouwen (kantoren en industrieën).

3.HISTORISCH RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

3.1 Vroege ontwikkeling

Dekzandruggen en lage natte gronden
Het plangebied maakt deel uit van een complex gebied van dekzandruggen en lage natte gronden in het stroomgebied van de IJssel, het Zwarte Water en de Vecht, waarbij vooral de hogere dekzandruggen al vroeg door de mens in gebruik werden genomen. Ten zuiden van het Zwarte Water en de Aa bevindt zich een oude dekzandrug, die in noordwest-zuidoostrichting loopt en waarop de binnenstad van Zwolle, het gebied rond de Hoogstraat en ook delen van de wijk Assendorp zijn gelegen. Naar het westen toe zet de smalle rug zicht voort. Al in de prehistorie werden delen van de zandrug bewoond. Uiteindelijk ontwikkelden zich hier de nederzettingen Frankhuis, Voorst en Westenholte. Deze laatste twee zijn waarschijnlijk ouder dan Frankhuis. Bij Voorst stond een kasteel dat voor het eerst in 1224 in de historische bronnen wordt genoemd, toen het werd belegerd en met de grond gelijk gemaakt. Later werd een nieuw kasteel gebouwd, van waaruit de heren van Voorst het gezag van de bisschop van Utrecht en de steden Zwolle, Kampen en Deventer tartte. Deze belegerden het kasteel in 1362 en dwongen het na een maandenlang beleg tot overgave. Thans resteren archeologische restanten van het slot in het Stinspark, net ten noorden van het plangebied. Het noordelijke deel van het plangebied ligt nog net op de oude dekzandrug. Het zuidelijke deel grenst aan de oude rug waarop de buurtschap Spoolde tot ontwikkeling kwam.
De hoger gelegen gronden op de diverse dekzandruggen werden voornamelijk voor akkerbouw gebruikt, terwijl de lager gelegen delen dienst deden als weidegebied en hooiland. Hiertoe moest echter wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten, die water afvoerden naar de diverse natuurlijke waterlopen.
Grofweg van de 12de tot 14de eeuw werden de lager gelegen gebieden bedijkt. Ook de dijken ten noorden van het bestemmingsplangebied bij Frankhuis zullen toen zijn opgeworpen.

Op oude kaarten is te zien dat het plangebied eeuwenlang voornamelijk agrarisch in gebruik is geweest. Het centrale lage deel bestond uit uitgestrekte weilanden, de iets hogere randen aan de noord- en zuidzijde waren in gebruik voor de akkerbouw. Door het gebied liepen verbindingswegen tussen de verschillende buurtschappen Westenholte, Voorst en Spoolde (waaronder het wegje de Grote Voort) en bevond zich een heel stelsel van weteringen en sloten. De belangrijkste was De Riete, die in zuidwestelijke richting aftakte van het Zwarte Water. Later is ter plaatse van dit watertje het Zwolle-IJsselkanaal aangelegd.
Overigens was het gebied tot ver in de 20ste eeuw vrijwel onbebouwd.

3.2 Ontwikkeling vanaf de 19de eeuw

Nieuwe ontwikkelingen
Met de groei van Zwolle vanaf het einde van de 19de eeuw ontstond rond de stad gaandeweg een geheel nieuwe infrastructuur, waarbij oude uitvalswegen en waterwegen soms hun oude rol bleven vervullen, maar vaker nog vervielen tot secundaire structuren. In 1865 werd de spoorlijn Zwolle-Kampen geopend, die dwars door het gebied tussen de Kamperpoort en Westenholte werd gestoken. In de jaren ’30 van de 20ste eeuw werd in het kader van het Rijkswegenplan het tracé van

de stoomtram Zwolle-Blokzijl (1914-1934), gelegen ten westen van Frankhuis, ter plekke van de Werkerlaan, omgevormd tot autoweg. Het doorgaande verkeer naar Hasselt hoefde nu niet langer over de bochtige dijken van Frankhuis.

In de vroege 20ste eeuw voldeed de oude vaarverbinding tussen Zwolle en de IJssel, de uit 1818-1819 in opdracht van koning Willem I gegraven Willemsvaart niet meer, vanwege de groei van de omvang van vrachtschepen. In 1919 werden de eerste concrete stappen ondernomen om tot een nieuwe vaarverbinding te komen. Er werd een wet aangenomen voor aanleg van het kanaal Katerveer-Frankhuis, ten westen van de stad, maar pas rond 1950-1952 werden de eerste echte plannen voor het kanaal gepresenteerd. In deze periode werd ingezet op een meer omvattend uitbreidingsplan voor Zwolle. De bekende architect-stedenbouwkundige W.M. Dudok werd gevraagd om een plan voor Zwolle te ontwerpen. In de jaren 1948-1953 maakte hij een structuurplan, waarin onder andere een stadsuitbreiding werd gedacht aan de zuidzijde van de spoorbaan. Voor Kamperpoort werd voorzien in een verdere uitbreiding van de industriële bedrijvigheid aan weerszijden van de A28 en dus een uitbreiding van het industriegebied Voorst A. Voorst A was op zijn beurt een voortzetting en uitbreiding van het 19de-eeuwse industriegebiedje aan de Ketelkolk bij het Zwarte Water.
Het gemeentebestuur vond het algehele plan echter niet realistisch en te ambitieus. Dudoks plan werd terzijde geschoven en prof. S.J. van Embden werd ingehuurd als stedenbouwkundige. Deze presenteerde zijn ontwerp in 1955. In beide plannen werd voorzien in een uitbreiding van het industriegebied tussen Zwarte Water en de Voorsterweg. In het plan Van Embden kreeg ook het Zwolle-IJsselkanaal een duidelijke plaats. In het Structuurplan van 1972 werden de plannen ontvouwd voor de verdere uitbouw van de stad Zwolle in zuidelijke richting.

3.3 De laatste 50 jaar

Rond 1960 werd gestart met de aanleg van het Zwolle-IJsselkanaal. Het werd, met alle kunstwerken en noodzakelijke bruggen, voltooid in 1964. Zwolle had eindelijk weer een doelmatige verbinding tussen het Zwarte Water en de IJssel en een belangrijke verkeersader voor de nieuwe watergebonden bedrijvigheid. De weg lag nu vrij voor de aanleg van een groot industrieterrein langs het nieuwe kanaal. Dat gebeurde echter betrekkelijk langzaam. Zo ontstonden hier de terreinen Voorst B (oostelijk van het kanaal) in de loop van de jaren zestig en Voorst C (noordelijk van het kanaal), pas vanaf circa 1970. Een groot deel van Voorst B werd in beslag genomen door het transportwagenproductiebedrijf Scania-Saab. Speciaal voor de grote bedrijven was een goederenspoorlijn aangelegd, een aftakking van het spoor Zwolle-Kampen. Van dit spoor zijn relicten behouden gebleven. Scania bezat een eigen kleine haven aan het Zwolle-IJsselkanaal (zuidoostzijde).
De Voorsterhaven aan de noordzijde van het kanaal is rond 1970 aangelegd. Hier vestigde zich het veevoederbedrijf Hendrix met zijn grote silo, later gevolgd door de veevoederfabriek Agrifirm, eveneens voorzien van een imposante silo. Het zuidelijke deel van Voorst C is pas na 1985 verder ontwikkeld. Lange tijd waren hier de oude structuren van het agrarische gebied nog zichtbaar.
In het begin van de jaren ’80 werd ten zuiden van de Spoolderenkweg een nieuwe waterzuiveringsinstallatie aangelegd. In 2009-2010 werd de verkeersstructuur in het gebied verbeterd door de aanleg van de Westenholterallee, parallel aan de Turnhoutsweg. Hiervoor werd een nieuwe brug over het Zwolle-IJsselkanaal gebouwd.
In 1967 werd de gemeente Zwollerkerspel, waartoe het plangebied behoorde, samengevoegd met Zwolle.

Details uit de Topografische militaire kaart van 1954 (links) en 1964 (rechts)(HCO). Links ontbreekt het Zwolle-IJsselkanaal en is het gebied nog agrarisch in gebruik. Tien jaar later ligt het kanaal er en worden gronden bouwrijp gemaakt voor de aanleg van het bedrijventerrein.

4 QUICKSCAN CULTUURHISTORISCHE KWALITEIT

4.1 Cultuurhistorische waarden: algemene omschrijving

Rijke historie
Het plangebied heeft een rijke historie, maar door de ingrijpende ontwikkelingen vanaf het midden van de 20ste eeuw is de historische gelaagdheid zeer sterk vervaagd. Vooral in het deelgebied Voorst B en C heeft de aanleg van het Zwolle-IJsselkanaal en de aanpalende industriegebieden de bestaande situatie bijna volledig uitgewist. Slechts enkele wegen in de periferie van het plangebied (Spoolderenkweg, Zalkerveerweg) zijn relicten uit de prestedelijke fase. Het industriegebied is vanaf het midden van de jaren zestig tot ver in de jaren tachtig ontwikkeld, waarbij aanvankelijk in het zuidelijke deel nog grote stukken “agrarisch land” in beeld bleven. In de afgelopen decennia zijn de industriecomplexen “van het eerste uur” meest gemoderniseerd of inmiddels vervangen door nieuwere gebouwen. Het gebied geeft in aanleg en bebouwing dan ook geen specifiek uniform tijdsbeeld te zien. De cultuurhistorische waarde is, afgezien van het Zwolle-IJsselkanaal, gering.

4.2 Historische bouwkunde

Een zeer beperkt deel van de bebouwing in het plangebied heeft cultuurhistorische waarde. Dat wil zeggen dat er sprake is van objecten en ensembles die voldoen aan de volgende criteria:

- Objecten en complexen met architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie;
- Objecten, complexen en ensembles met een bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarde, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante locaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks);
- Gaafheid, d.w.z. objecten en ensembles die in belangrijke mate ongewijzigd zijn gebleven sinds de bouwtijd of waarbij wijzigingen zeer zorgvuldig zijn aangebracht. Objecten en ensembles die in sterke mate zijn veranderd door het wijzigen van (winkel)puien, daken (dakkapellen, ophogingen, karakteristieke detailleringen, stukken of sausen van de gevels, etc. voldoen niet aan dit criterium;
- Objecten en complexen met een monumentenstatus (rijks- en gemeentelijke monumenten).

Het gaat om de volgende objecten:

- Schokkerweg 2, silo
- Botterweg 4, silo
- Punterweg 1a, gemaal
- Punterweg 2, kantoorgebouw
- Turnhoutsweg zn, ophaalbrug
- Turnhoutsweg zn, Spoolderssluis

►►Waardering van de objecten en ensembles

De bebouwing die aan de eerder in deze paragraaf genoemde criteria voldoet is weergegeven op de bijgevoegde **cultuurhistorische waardenkaart** en tevens in de bijlage met de objectenlijst. Deze omvat een volledig overzicht van alle adressen, met eventuele monumentenstatus, foto en korte omschrijving van de karakteristiek.
Tevens is in deze lijst in kleur de cultuurhistorische kwaliteit weergegeven, zoals die ook op de cultuurhistorische waardenkaart is aangeduid.

Zeer hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles, met hoge architectuurhistorische waarden: d.w.z. met een relatief hoge ontwerpkwaliteit of representatief voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van bijzondere stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen door bijvoorbeeld woningbouwcorporaties, particulieren e.d. of vanwege specifieke andere situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is. Sommige objecten zijn reeds beschermd.

Hoge cultuurhistorische waarde:
Objecten en/of ensembles met architectuurhistorische waarden: d.w.z. kenmerkend voor een bepaalde bouwstijl, stroming, bouwperiode of typologie. Tevens kan er sprake zijn van stedenbouwkundig-historische of landschappelijke waarden, d.w.z. als

onderdelen van bijzondere complexmatige ontwikkelingen of vanwege specifieke situationele aspecten (bijvoorbeeld markante hoeklocaties, focus- en oriëntatiepunten, landmarks)
Deze waarde is dusdanig hoog, dat behoud (en bescherming) van deze objecten te overwegen is.

Attentiewaarde:
Objecten en/of ensembles die voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied van (enig) historisch belang zijn, maar niet direct beschermenswaardig zijn. De objecten voegen zich in schaal, hoofdvormen en typologie min of meer binnen de historisch gegroeide situatie en dragen dus in beperkte mate bij aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Behoud is te overwegen, maar niet noodzakelijk.

Indifferente waarde:
Objecten en/of ensembles, die niets of weinig aan de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteit van het gebied toevoegen en ook geen wezenlijk onderdeel vormen van de ontwikkelingsgeschiedenis. Behoud is mogelijk, maar niet noodzakelijk.
In deze inventarisatie is de aandacht nadrukkelijk gericht op de objecten met minimaal een attentiewaarde.

4.4 Historische groenstructuren

Cultuurhistorisch waardevolle groenstructuren van betekenis zijn in het deelgebied Voorst B en C niet aanwezig.

5 OBJECTLIJSTEN PROJECTGEBIED

Beschermde objecten in het plangebied (deelgebied Voorst B en C):

- geen

Overige objecten met een hoge en zeer hoge cultuurhistorische waarde binnen het projectgebied:

- Punterweg 1a
- Turnhoutsweg zn, brug

6 LITERATUUR/BRONNEN

- Augusteijn, J., *Historische plattegronden van Nederlandse steden. Overijssel, deel 9.1. De steden van Noordwest-Overijssel*, Alphen aan den Rijn 2002
- Baalman, D., *Stukken en brokken: silo's in Overijssel. Kathedralen van het platteland*, 2004.
- Berkenvelder, F.C., *Korte geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 1980
- Conens, H.R., A. Pfeifer e.a., *Op de kop gekiekt. Zwolle in luchtfoto's*, Zwolle 1976
- Evenboer, B., *Neem nou Zwolle. Een kleine historie over de ontwikkeling van Zwolle. Spoolde / Veerallee*, Zwolle 1987
- Geest, J. van, *S.J. van Embden,* Rotterdam 1996
- Hoogstraten, D. van, *Architectuurgids van Zwolle in de 20e eeuw*, Zwolle 1999
- Hove, J. ten, *Geschiedenis van Zwolle*, Zwolle 2005
- Hove, J. ten, "Zwolle, stad in driestromenland", in: *Overijsselse Historische bijdragen,* 122e stuk, 2007, p. 163-176.
- Overbeek, M., *Fietstocht Industrieel Erfgoed in Zwolle*, Zwolle 2003
- De Pater, B.C. en B. Schoenmaker, *Grote Atlas van Nederland 1930-1950*, Zierikzee 2005, p.194-195: Topografische Kaart, 1:50.000, Oost-Zwolle, uitgave mei 1941
- http://watwaswaar.nl/
- Website beeldbank Overijssel, uitgave van de gemeente Zwolle, mei 2007.
- http://www2.historischcentrumoverijssel.nl/zwolle/zw/geschz3.htm)
- Website www.kanaleninnederland.nl

Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Schokkerweg	2	Groot silocomplex, in oorsprong uit circa 1980, gebouwd voor de veevoederfabriek van Agrifirm, bestemd voor de productie en opslag van mengvoeders. De silo is opgetrokken in beton en in zijn opzet, omvang, materiaalgebruik, constructie en pragmatische vormgeving kenmerkend voor de periode rond 1980. Het complex is ingericht en gesitueerd op ontsluiting via het water. Vandaar de ligging aan een grote insteekhaven. De silo heeft op zichzelf een lage architectuurhistorische waarde, maar is wel van belang voor de ontwikkeling van de landbouwkundige geschiedenis van de regio. Bovenal is er sprake van een hoge situationele waarde, vanwege de markante ligging langs het kanaal en de grote omvang, waardoor het gebouw, in combinatie met de silo's van Hendrix als landmark in zijn omgeving fungeert.	
	Botterweg	4	Groot silocomplex, in oorsprong uit 1969, gebouwd voor Hendrix Veevoeders (UTD Rundvee), bestemd voor de productie en opslag van mengvoeders. De gebouwen zijn opgetrokken in beton (glijbekisting) en in hun opzet, omvang, materiaalgebruik, constructie en pragmatische vormgeving kenmerkend voor de periode rond 1970. Het complex is ingericht en gesitueerd op ontsluiting via het water. Vandaar de ligging aan een grote insteekhaven. Aan de kade een grote overslagkraan. De silo's hebben op zichzelf een matige architectuurhistorische waarde, maar zijn wel van belang voor de ontwikkeling van de landbouwkundige geschiedenis van de regio. Bovenal is er sprake van een hoge situationele waarde, vanwege de markante ligging langs het kanaal en de grote omvang, waardoor de gebouwen als landmark in hun omgeving fungeren.	
	Punterweg	1a	Het gemaal "Benoorden de Willemsvaart" is bedoeld voor de afwatering van het poldergebied waarin Westenholte ligt op het Zwolle-IJsselkanaal. Het dateert uit de beginperiode van het kanaal en behoort hiermee tot de oudste bebouwing in het plangebied. Het gebouwtje heft een betonnen onderbouw met brede vloerplaat waarop op dijkhoogte een sierlijke bovenbouw is geplaatst, bestaande uit een wit geschilderd betonskelet met baksteenvullingen. Het lessenaarstaak is eveneens van beton en heeft opwippende overstekken. Markant en redelijk gaaf voorbeeld van een utiliteitsgebouwtje in functionalistische stijl uit de periode rond 1960.	
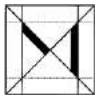
Foto	Adres		Karakteristiek	Waarde Zie kaart
	Punterweg	2	Kantoorgebouw uit circa 1970-1975, behorend tot de eerste bedrijfspanden ten noorden van het Zwolle-IJsselkanaal, in sobere modernistische trant, gekenmerkt door de brede betonnen banden ter hoogte van de verdiepingsvloeren en de doorlopende en in de zijgevels omhoekende vensterstroken. Hal, trappenhuis en entreepartij worden gemarkeerd door een verbijzonderd geveldeel met uitgebouwd portaal en trap aan de noordzijde en hoge verticale vensteropeningen aan de zuidzijde. Het gebouw is geplaatst op een terugliggende onderverdieping. In vormgeving en materialisering typerend voor de kantorenbouw uit de bouwperiode, opvallend door het heldere en verzorgde ontwerp. Het gebouw ligt markant aan het kanaal op de hoek van de Punterweg.	
	Turnhoutsweg, brug	z.n.	Stalen ophaalbrug over het Zwolle-IJsselkanaal, ter hoogte van de Turnhoutsweg. De brug dateert uit het begin van de jaren zestig (voltooid 1964) en kwam tot stand in samenhang met de aanleg van het kanaal (geopend voor het scheepvaartverkeer in 1964). Aan de zuidwestzijde ligt de Spooldersluis. Het betreft de enige ophaalbrug over het kanaal. De brug met zijn brede hameipoort en forse balans met koppelbalken is wat betreft type en omvang kenmerkend voor de stalen ophaalbruggen uit het derde kwart van de 20ste eeuw. De brug vormt een markant ensemble met de ernaast gelegen Spooldersluis en is in zijn omgeving een zeer beeldbepalend element.	
	Turnhoutsweg, Spooldersluis	z.n.	De Spooldersluis werd aangelegd in de periode 1960-1964 en markeert de entree tot het in dezelfde periode tot stand gekomen Zwolle-IJsselkanaal. Ten zuiden van de sluis ligt de monding met cirkelvormig gedeelte, waarin het rivierwater circuleert en luwt, zodat de schepen uit het kanaal gemakkelijker de rivier kunnen opvaren en passeren. De sluis is grotendeels uitgevoerd in beton. Het oorspronkelijke sluiscomplex is aangetast door de sloop van de bijbehorende woningen en het vernieuwen van het bedieningsgebouw. Wel vormt de sluis een markant ensemble met de nabij gelegen brug in de Turnhoutsweg.